پەنجەکان یەکتری ئەشکێنین

دیوی ناوەوەی روداوەکانی کوردستانی عیراق ١٩٧٩-١٩٨٣

نەوشیروان مستەفا ئەمین

توتە، برای توتە، بالآبەرزە، دۆشاومژە، ئەسپێکوژە، پێنج برا برون.
توتە وتی: بابچین بۆ دزی !
برای توتە: لەکوێ؟
بالآ بەرزە وتی : لە ماڵی خوا!
دۆشاومژە: حەرامە.
ئەسپێکوژە وتی: لە دینی ئێمەدا هیچ شتێ حەرام نیە.
لە ناو خۆیان دا بو بە شەڕیان، چواریان یەك کەوتن بۆ ڕاونانی پێنجەم.

١٩٩٧

ناوەڕۆک

٥. سالی ٨١ (ل ١٨١ - ٢٣٢)

بۆچی چوم و ترشی چی بوم. کاروباری کۆمەڵە. یەکەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە. حدک و پدک. لاک. گەڵ. تیکچوونی یەکیتی و تیهران. پشیوانی هەلومەرجی کوردستان. یەکەمین شەری جود - یەکیتی. پاسۆک و یەکیتی. حسک و یەکیتی. حشع و یەکیتی. لەشکرکیشیەکەی سەید کاکە. گەلە کۆمەکیٚ ی چوار قۆڵی جود. ئاکۆیەتی. هەندی وشەی جوگرافی. وەرتیٚ.

٦. سالی ٨٢ (ل ٢٣٣ - ٢٧٧)

شیرکۆ و چلورەفرۆشەکان. دوەمن بە ئاش. میتەرۆلۆجی. هەولی ئاشتبونەوە. ئەنوەر حەسەن و قازان. یەکیتیی نوسەرانی کوردستان. هەولیکی سەرنەکەوتو لە گەل حسک. مەیدانی ئازاد. خۆپیشاندانی شارەکان. قاسملو و ئاویزی. خواستەکانی یەکیتی. شۆرشی بی مۆسیقا. ریککەوتنی پنک - پدک. دوەمین کۆنفرەنسی کۆمەلە. پیکهینانی یەکیتی شۆرشگیران. هیزی پشتیوان. پیکهینانی مەلبەندەکان. یەکیتی و حکومەت. سۆشیال دیموکرات. تۆری پەیوەندی بیتەل. تەفسیری قورئان.

٧. سالی ٨٣ (ل ٢٧٩ - ٣٣٥)

ریککەوتنی ١٩ قۆڵی. سەید صادق و بالاتەران. کەمینیکی کویر. دارەکەی حسک. شەمال و باداوان. شەر لە شارباژیر. شەری یەکەمی جود. تەفسیری جود بۆ رووداوەکان. نیتیهامەکانی حشع. خۆشناوەتی. سماقولیەکان. حەسەن مارگر. رقی ئافرەت. ئاژاوەی ناو ئەدیبان. شیرکۆ بیکەس. حەسۆ لە جاسوسان. هاتنی مامجەلال بۆ خۆشناوەتی. جەمال تایەر. شەری دوەمی جود. هەنگەوانی. شەرە جنیو بە هۆرکی تۆکی. حەسۆ لە کونەکۆتر. گیرانی بارزانیەکان. بەرەو ئاسۆس. بەری مەرگە. مەلبەندی یەک لە ناو شەری عیراق و ئیران دا. شەر لە ٣ مەیدان دا. ئازادکردنی بیتواتە. مفاوضە لە گەل بەعس.

٨. پەلگە (ل ٣٣٧ -)

کورتکراوەکان

پاسۆک: پارتی سوسیالیستی کورد
پدک: پارتی دیموکراتی کوردستان
توع: التجمع الوطنی العراقی
جود: الجبهه الوطنیه الدیمقراطیه
جوقد: الجبهه الوطنیه والقومیه الدیمقراطیه
حاع: الحرکه الاشتراکیه العربیه
حدکا: حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران
حسک: حیزبی سوسیالیستی کوردستان، سەرەتا ناوی:
حیزبی سوسیالیستی یەکگرتوی کوردستان بو.
حشع: حیزبی شیوعی عیراق
کاژیک: کۆمەلەی ئازادی و ژیانەوە و یەکگرتنی کوردستان
سازکا: سازمان انقلابی زحمتکشان کردستان ایران، بە کوردی:
کۆمەلەی شۆرشگیری زەحمەتکیشانی کوردستانی ئیران
قم: قیادە موقتە (سەردەمی پارتی بەم ناوە ناسرا بو)
کژەک: کۆمەلەی رەنجدەرانی کوردستان
لاک: لەشکری ئیسلامی کورد
م: مەلبەند
م س: مەکتەبی سیاسی
م ع: مەکتەبی عەسکەری
م ق ث: مجلس قیادە الثورە
هـ: هەریم
ینک: یەکیتیی نیشتمانیی کوردستان

نیوەی یەکەمی ١٩٧٩

بنکەی ناوزەنگ

ناوزەنگ تا ئەمات ئاوەدانتر و قەرەباڵغتر ئەبو. زەلی و قولەحەرمی بارەگایان تی دا دانرا.

لە ناوزەنگ، جگە لە مامجەلال لە ئەندامانی سەرکردایەتی: سالار، مەلابەختیار، عومەری حاجی عەبدوللا، فاضیل کەریم، هەروەها د. مەحمود عەلی عوسمان و قادر جەباری و، ژمارەیەک لە کادرەکانی کومەلە وەکو سەید کەریم، ئیبراهیم جەلال، ریباز کو بوبونەوە. رەسول مامەندیش هات بوە زەلی، بەلام بەشداری کوبونەوەکانی سەرکردایەتی نەئەکرد. وەستمان کارەکان ریک بخەینەوە. من کاروباری کومەلەم هەلئەسوراند. سالار و جەعفەر لە گەل مامجەلال کاروباری مەکتەبی سیاسییان ئەکرد. د. مەحمودیش لە زوری کوبونەوەکان دا بەشداری ئەکرد. لە میژ بو مەکتەبی سیاسی نوینەری بزوتنەوەی تی دا نەمابو. قادر عەزیزیان دانا بو بە نوینەری بزوتنەوە لای م س. بەلام قادر نە ئەندامی سەرکردایەتی بزوتنەوە بو، نە هی سەرکردایەتی یەکیتی. لە زوری کوبونەوەکان دا بەشداری ئەکرد، بەلام لە هەمویان دا وەکو پی یان وت بو کیشەی دروست ئەکرد و، زورجار لە گەل مامجەلال قسەیان لە یەک ئەگیرا.

کاروباری پیشمەرگە بە ملازم عومەر و راگەیاندن بە فاضیل سپیردرا.

ناوزەنگ ئاوەدانی تی دا نەبو. هەمومان لە خیوەت دا بوین. خیوەتەکان زور قەرەباڵغ بون. لە بەر ئەوە هەم مشوری خیوەتی زورترمان ئەخوارد و، هەم هی خانو دروست کردن. پیشمەرگە لادییەکان شارەزاتر و گورجوگولتر بون لە خانو دروست کردن دا. هەر زو ئەوان هەندی تەوایان بو خویان ساز کرد.

من و، ملازم عومەر، حەمەسەعید، هاوری جەبار.. خیوەتیکی گەورەمان هەلدا و، لە تایلونمان گرت. تایلونیکی ئەستورمان راخست بو لە سەری ئەنوستین یەکی یەک بەتانیمان هەبو. چرای غازمان لە تیرانەوە بو ئەمات. خیوەتەکەمان لە پال شاخەکەدا هەلدا بو، زوری پی نەچو زیرەکەی بو بە ئاوەزی، کانییەکی تی دا تەقی بو، بە جەزگسا ئاوەرییەکمان بو دەرەوە بو کرد.

لە ناوزەنگ چەند جیگایەکمان دیاری کرد خانوەکانیان تی دا بکری. سالار و فاضیل مان راسپارد بو خەریکی دروستکردنی خانو بن. خانوەکان ئەگەرچی لە هەمان ناوچەدا بون، بەلام لە ٣ لای جیاوازدا دروست ئەکران. دەستەیەکیان فاضیل بو خوی و مامجەلال و د. مەحمود و، دەستەیەک سالار، بو خوی و عومەر و من و، دەستەیەک عەلی ئامەخان بو پیشمەرگەکان. هەندی لە فەرماندەی کەرتەکانی هەریمی پاریزگاریش لە نزیک ئەو بارەگایانەوە خەریک بون. شوینەکان بە ناوی سەرپەرشتیکەرەکانەوە ناو نرا بون: سالارئاوا، جەعفەرئاوا، عەلیئاوا... ئەم ناوانەمان بو خوشی لی نابون، بەلام سالار و جەعفەر (فاضیل) پییان ناخوش بو، لە بەر ئەوە وازمان لی هینا. خانوەکان، لە گەل

خانوی تەنگ و تاریک و دواکەوتوی جوتیارەکان دا هیچ جیاوازیەکیان نەبو، بە هەمان کەرەستە و هەندەسە دروستکرا بون.

*

من ئەو ماوەیە کارم زۆر بو: نوسین و سەرپەرشتی چاپ و بلاو کردنەوەی بلاوکراوەکان، بە تایبەتی ومرزنامەی «کۆمەلە»، وەلامدانەوەی زۆری ئەو نامانەی لە ریکخراوە نهینیەکان و، لە هەریم و لقەکانەوە ئەگەیشتن. بینین و گفتوگۆ لە گەل ئەو کادر و پیشمەرگە و هاوولاتیانەی بۆ ئیشوکار ئەهاتن. تایپ و رۆنیوکەیشی حەمە سەعید و هاوری چوار ئەیان کرد.

بە لامەوە گرنگ نەبو لە کوی بم، گرنگ ئەوە بو توانیەکم هەبی ستاری تی دا بگرم و نیشەکانی تی دا بکەم. لە بەر ئەوە ئەوەندە گویم نەئەدایە شوینی ژیان و ئەوەندەیش کاتم نەبو خەریکی دروستکردنی خانو و، گەروگرفتی رۆژانەی پەیوەستیەکانی بارەگا و، پیشمەرگەکانی بم. راستیەکەی ئەرکی بارەگا لەو شاخە چۆلە زۆر بو: دابینکردنی نان و خواردەمەنی، سوتەمەنی، رایەخ و پیخەف، بەری کردنی میوان. من حەزم ئەکرد، بۆ ئەوەی لەو دەردیەسەریانە دور بم، خانوی بە کۆمەلمان هەبی پیکەوە بژین. بەلام سەیر ئەوە بو زۆری برادەرەکان، تەنانەت هەندی لە لیپرسراوەکانیش، خویندنەوە و نوسین و چاپیان بە کاری ماندوکەر دانەنا، لایان وابو ئەمیش سەرگەرمیەکە بۆ خۆخلافاندن وەکو دامە و ئەزنیف و تاولە!

کە خانوەکەمان: ژوریکی دریژ و دالانیک، سەری گیرا، هیشتا تەر بو چوینە ناویەوە. شوینەکەمان تەنگ و میوانمان زۆر بو. ئەو زستانە بەفر زور باری، من لە بەر دەرگای دالانەکەدا ئەنوستم.

*

سارای لە ئیران دەسەلاتی نەما بو، خەریک بو هەلئەوەشا. بە ئاسانی بە ئیران دا هاتوچۆ ئەکرا. ئیمە ئەدرەسی هەندی لە دۆستەکانی ناو ئیرانمان نارد بو بۆ هەڤالانی دەرەوە بۆ ئەوەی بە ریگای ئەوان دا، بۆ بەشداری لە کۆبونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتی دا، بگەرینەوە کوردستان. سالار بە هەمان ریگەدا گەرا بوەوە. زستانی ٧٨ - ٧٩ عومەر شیخموس، عومەر مستەفا، د. فوئاد مەعصوم، د. کەمال خۆشناو، عادل موراد گەیشتنە ناوزەنگ. کەمال و عادل هاتنە لای ئیمە. ئەوانی تریش چونە لای مامجەلال.

*

کۆمەلە و کاری فیکری

ئەو ماوەیەی لە قەندیل بوین چەند وتاریکم نوسی بە ناوی کۆمەلەوە چاپ و بلاومان کردنەوە لەوانە:

– دەربارەی پیویستی بونی ریکخراوی تایبەتی چینی کریکار و رەنجدەرانی کوردستان (١٢ ل)

– مەسەلەی ئەندامەتی (٩ ل)

– ریکخستنی ینک بەهیز بکەن!

ریکخستنی کەلک بەهیز بکەن و، یەکیتی بیروڕا، ویست، ریکخستن و کردەوە لە ریزەکانی دا، بە دی بهینن!

- فەرمانەکانی قەزناغی ئێستای خەباتمان

ئەم زنجیرە وتارە، کە هەر یەکەیان نامیلکەیەک بوو، لە ماوەیەکی کورت دا بە دوای یەک دا بڵاو کرانەوە، کارێکی باشی لە کادرەکان و، تێکڕای ڕێکخستن کرد. بۆژانەوەیەکی تێ دا بە دی هێنان و، ڕیزەکانی یەک و یەکگرتو کردن. بەڵام ئەمانە بەس نەبون ئێمە بڵاوکراوەیەکی دەوری دەربکەین. بۆ ئەوەی «کۆمەڵە» باشتر بناسرێ لە ناو خەڵک دا بڕیارمان دا بڵاوکراوەکەیشمان وەکو ڕێکخراوەکەمان ناوی «کۆمەڵە» بێ و، هەر وەرزە ژمارەیەکی لێ دەربکەین.

«هەوالنامە» کە بۆ دەنگوباس تەرخان کرا بوو، من وتارەکانم ئامادە ئەکرد و، سەرپەرشتی لە چاپدانیم ئەکرد، بۆ ئەوەی دەستم بۆ کۆمەڵە بەتاڵ بێ، ئیتر دەستم لەو هەڵگرت و، خۆم بۆ دەرکردنی کۆمەڵە تەرخان کرد.

*

ژمارەی یەکەمی کۆمەڵە لە وەرزی پاییزی ١٩٧٨ دا دەرچو. باس و بابەتەکانی بریتی بو لە:

سەروتار: بە بۆنەی وەرزنامەی کۆمەڵەوە (ل ١ - ٢) فاشیستەکان سوپاکەیان بۆ کوێ ئەنێرن: بۆ (جبهەی شیمالی و بانی جولان) یاخود بۆ چیاکانی کوردستان؟(ل ٣ - ٥) خەباتی گەلان: ئێران: جزیرەی ئارام یا گۆمی خوێن؟(ل ٦ - ١٢) بابەتی جۆراوجۆر: بە سەر ناوی حەماسیشەوە پیاوەتی وەها ناکرێ. خومەینی دەرتەکەن و پیشوازی لە شاپانو ئەکەن. ڕژێمی عیراق چەند مرۆڤ دۆستە. دەزگاکانی تۆتۆتۆتۆمیە درۆزنەکە ئەو دەسەڵاتانەی دراوەتی کە نین.(ل ١٤ - ١٥) لە دەفتەری سەروەری دا: جەمال رەش، بەڵگەی قارەمانەتی(ل ١٦ - ٢٣) باسێکی تیۆری: چۆن مارکسیزم - لینینیزم فێر بین؟ (ل ٢٤ - ٢٩) ئازادی بۆ تێکۆشەرانی کوردستان. بۆنەباخی ستولیپین، بۆنەباخی بەعسی (ل ٣).

*

بۆ شارەزا بون لە ڕێبازی گۆڤارەکە و، مەبەست لە دەرکردنی لێرەدا سەروتاری یەکەمین ژمارەی وەکو خۆی ئەنوسمەوە:

بە بۆنەی وەرزنامەی کۆمەڵەوە

لە ڕۆژهەڵاتی ناوەراست دا نەتەوەیەک ئەژی کە نیشتمانەکەی لە دوای یەکەم جەنگی جیهانییەوە بە پێی قازانجە ستراتیجی، سیاسی، ئابوری و پەترۆلییەکانی ئیمپریالیزمی جیهانی و کۆنەپەرستی تورک، عەرەب، فارس و کورد، بێ گوێ دانە ئارەزوی دانیشتوانی ناوچەکە، بە سەر دەوڵەتەکانی تورکیا، ئێران، عیراق و سوریا دابەش کراوە.

ئەگەرچی ئەم نەتەوەیە هەموی بە سەر یەکەوە، بە ژمارە، لە هەندێک میللەت و نەتەوەی تری ڕۆژهەڵات زۆرترە و نیشتمانەکەی لە کۆن دا مەڵبەندی شارستانیتی بوە و، خاکێکی بە پیت و فەری هەیە و خۆیشی لە زۆر کۆنەوە لە پێناوی ڕزگاری دا لە خەباتێکی بێ وچانی خوێناوی دایە بە جۆرێکی ئەوتۆ کە بەشێکی گەورەی مێژوی جەنگی ناوچەکە پێک دێت لە پێکادانی ئەم و میللەتانی دراوسێ و لەشکرەکانی بێگانە و داگیرکەر، بێ ئەوەی سەرکەوتنێکی ئەوتۆی بە دەس هێنا بێت و گەیشتبێتە یەکێک لە

ئامانجە نەتەوەییەکانی.

بەلام سەرەرای چەوساندنەوەی سەختی نەتەوایەتی و دابەشکردن و پچرپچر کردنی سیاسی و ئابوری و زمان و فەرهەنگ، سەرەرای سیاسەتی فەرامۆش کردنی ئابوری و کۆمەلایەتی، سیاسەتی راگوێزان و جێ پێ گۆرین و دەربەدەر کردن و جنسیە لێ سەندنەوە، پرسی کردن و هەژار خستن و ملک و مال زەوت کردن، بە نیازی لە ناو بردن و تەفروتوناکردن و تواندنەوەی... هێشتا:

- لە سەر زەوییەکی پێکەوە بەستراودا ئەژی کە مەلبەندی کۆنینەی و بە درێژایی مێژو تیا جێگیر بوە و گەشەی کردوە و پێ گەیشتوە.

- جگە لە جیاوازییەکی کەمی نێوان لە هجەکانی، بنچینەی زمانێکی یەکگرتوی ئاخافتن و لە یەک گەیشتنی هەیە، کە ئەشێ ببێتە زمانی نەتەوەیی نوسین و ئاخافتن.

- مێژوییەکی شارستانی و جەنگی و سیاسی ئاوکۆیی هەیە.

- خاوەنی خورەوشتی کۆمەلایەتی، نەریت و دابی لە یەکچوی شێوەی ژیان، فۆلکلۆر و بیروا... کە خۆی لە پێکهاتنی سایکۆلۆجی لە یەکچودا ئەنوێنێتەوە.

- سەرەرای سنوری سیاسی و لە یەک دابرینی ئابوری و بەستراوەی بە چەند رژێمی جیا جیاوە بنچینەی ئابورییەکی یەکگرتوی هەیە کە تا ئێستاش خۆی لە بازرگانی قاچاخی سەر سنورەکان و هاتوچۆی خێل و هۆزە رەوەندەکان و هاتوچۆی کرێکارانی لادێ دا ئەنوێنێت.

ئەم میللەتەی کە رەنگە لە دنیای ئەمرۆدا، تەنیا نەتەوەی گەورە بێت کە هێشتا نەک بە مافی سەربەستی چارەی خۆنوسین و رزگاری نەتەوەیی نەگەیشتوە، بەلکو لە نیشتمانەکەی خۆیشی دا بە بێگانە و ناحەز ئەژمێردرێت و مافی مان و خەملاندن و گەشەکردنی نیە، میللەتە بەش بەش و دیلەکەی ئێمەیە کە ناوی: کوردە.

گەلی کورد لە خاکەکەی خۆی دا بێگانەیە، بێ بەشە لە هەمو مافێکی نەتەوەیی و دیموکراتی، بگرە لە هەمو مافێکی مرۆڤی ئەم سەردەمە، ولاتێکی بە پیت و جوان و دەولەمەندی هەیە کە شوێنێکی جوگرافی گرنگی هەیە و دابەشکراوە و لە چەند سەرەوە ئەچەوسێنرێتەوە:

- چەوسێنەرەکانی ناوەتەوە: دەرەبەگ، بورجوازی کۆسمۆپۆلیت و کۆمپرادۆری کورد.

- چینە کۆنەپەرست و چەوسێنەرەوەکانی نەتەوە دەسەلاتدارەکان، بە تایبەتی بورجوازی بیروکراتی.

- ئیمپریالیزم و کۆلۆنیالیزمی نوێ.

لە بەر ئەوەی گەل و نیشتمانەکەمان هەروەکو لە ریزی ولاتە هەرە دواکەوتوەکانی دنیادایە، هەروەها لە ناو هەر یەکێک لەو دەولەتانەی بە سەریشیان دا دابەش کراوە لە ریزی ناوچە هەرە دواکەوتوەکانی ئەو ولاتەش دایە.

ئێمە کەرەکمانە و خەبات ئەکەین بۆ گۆرینی ئەم دۆخە نالەبارە. خەبات ئەکەین بۆ نەهێشتنی چەوسانەوە بە هەمو شێوەکانیەوە: چ رەگەزی، نەتەوایەتی، چینایەتی، دینیی، مەزهەبی..

خەبات ئەکەین بۆ گۆرین و نەهێشتنی پەیوەندی زالمانەی نێوان کورد و کورد، چ

نێوان کورد و حکومەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، هی نێوان کورد و ئیمپریالیزمی جیهانی.

ئێمە ئەمانەوێ بە خۆشی و تێری وەکو مرۆڤ، بە سەربەستی و ئازادی دوور لە چەوسانەوە و ئازار و زۆرلێکران لە سەر خاکی باوباپیرانمان بە ئاشتی بژین.

خەباتی کۆمەڵەمان لە پێناوی ئەم ئامانجە رەوا و پیرۆزانەدایە، کە ئامانجی گەلەکەمانە..

خەباتی وەرزنامەی «کۆمەڵە» پێش کە کۆبونەوەی فراوانی کادرانی کۆمەڵە لە تشرینی دوەمی ١٩٧٨ دا بڕیاری دەرکردنی داوە، بەشێکە لەم خەباتە رەوا و پیرۆزەی کۆمەڵەمان و گەلەکەمان.

وەرزنامەی کۆمەڵە لە قۆناغێکا دێتە کۆڕی خەباتەوە کە خەباتی گەلەکەمان گەیشتۆتە بەرزترین و بالاترین پلەی، واتە پلەی خەباتی چەکدارانە، واتە لایەلا کردنی ناکۆکی سروشت دوژمنانە و سەرەکی نێوان بورجوازی بیروکراتی رەگەزپەرست و شۆڤێنی عەرەبی عێراق و نەتەوەی کورد لە ڕێگای بەکار هێنانی زەبروزەنگی شۆرشگێڕانەوە چەکەوە.

کۆمەڵەمان، لەم قۆناغە گرنگ و بایەخدارەی مێژووی کوردستانی عێراق دا کە ڕووبەڕووی فرمانە مێژوییەکانی سەرشانی بوە، لە مەیدانە جیاجیاکانی خەبات و تێکۆشانی سیاسی، ئایدیولوجی، پێشمەرگەیی، ڕێکخراوەیی.. دا هەوڵ ئەدات بۆ تەواوکردنی ئەم ئەرکانە لە ڕێگەی دەرکردنی وەرزنامەی کۆمەڵەوە کە ئەبێت نوێنەرەوەی ڕێبازی سیاسی، فیکری، پێشمەرگەیی کۆمەڵە و هەڵگری مەشخەڵی بیروراکانی ئەو بێت و هەوڵ ئەدات لە بەر تیشکی چرای مارکسیزم لینینیزم دا ڕێگەی سەرکەوتنی خەباتی گەلەکەمان ڕۆشن بکاتەوە و بەشدار ببێت لە گەیاندنی مەرجەکانی سەرکەوتنی دا.

دەرکردنی وەرزنامەی کۆمەڵە سێهەمین تەقەللای کۆمەڵەیە بۆ دەرکردنی بڵاوکراوەیەکی دەوری ڕێکوپێک، کە ببێتە زمانی حاڵی کۆمەڵ و بیروڕا و هەڵوێستەکانی ئەو دەربڕێت لە ڕووداوەکانی کوردستان و عێراق و دنیادا.

تەقەللای یەکەم - دەرکردنی ئالای سور بو لە ساڵی ١٩٧٣ دا کە شەهیدی نەمر هاوڕێ شەهاب شێخ نوری دەوری سەرەکی گێڕا و لە دوایی دا بە هۆی هەلومەرجی ئەو کاتەوە هەر ٣ ژمارەی لێ بڵاو کرایەوە.

تەقەللای دوەم - دەرکردنی ئالای شۆڕش بو کە لە ئەیلولی ١٩٧٧ دا ژمارەی یەکەمی بە دەس پێشکەری و ڕەنجی شەهیدی نەمر هاوڕێ شاسوار جەلال (ئارام) چاپ و بڵاوکرایەوە، بەڵام شەهید بونی هاوڕێ ئارام پەکی دەرچونی بڵاوکراوەکەیشی خست.

تەقەللای سێیەم - دەرکردنی وەرزنامەی کۆمەڵەیە کە ئەمە ژمارەی یەکەمە و، ئومێدمان وایە بە هەوڵ و خەباتی هەمو لایەکمان بتوانین هیچ نەبێ هەر وەرزەی ژمارەیەکی لێ دەربکەین.

•

ژمارەی دوەمی کۆمەڵە لە وەرزی زستانی ١٩٧٩ دا دەرچو. باس و بابەتەکانی بریتی بو لە:

سەروتار: لە یادی کارەساتێکی نەمردا (ل ٣١) چەند ڕواڵەتێکی نوێ ی پیلانەکانی

وەڵامێ بۆ بەگژاچوونی شۆڕشی کوردستانی عێراق (ل ٣٢ - ٤٠) بۆچی وەرزنامەکەمان ناوی نراوە «کۆمەڵە» (ل ٤١ - ٤٤) ڕەگەزپەرستەکانی عێراق پێشکەوتن و ئاوەدانی دێننە کوردستانەوە (ل ٤٤) گرتنی هێڵی ڕاست و دروستی سیاسی و ئایدیۆلۆجی سەرکەوتن ئەهێنێتە دی (ل ٤٥ - ٤٦) ڕۆڵە قارەمانەکانی کوردستان بە خوێنی گەش مێژووی نوێ ی گەلەکەیان ئەنوسنەوە (ل ٤٦) لە دەفتەری سەروەری دا: ئەبوبەکر شێخ نوری، لوتکەی بڵندی بەرەبارەر (ل ٤٧ - ٥٣) فاشیستەکانی عێراق چۆن ڕەفتار لە گەڵ هاوپەیمانەکانیان ئەکەن؟ (ل ٥٣) ئەبێ کێ لە کێ بپرسێت؟ (ل ٥٤ - ٥٥) کاربەدەستە فاشیستەکانی عێراق حورمەتی پەیمان و ڕێککەوتنە جیهانیەکان ناگرن (ل ٥٥) وەرن بە دەنگ ئازادیخوازانی عێراق و کوردستانەوە (ل ٥٦ - ٥٩) بانێکە و دو هەوا (ل ٥٩) خەباتی گەلان: ئێران - چارەنوسی شۆڕش (ل ٦٠ - ٦٤)

*

ژمارەی سێیەمی کۆمەڵە لە وەرزی زستانی ١٩٧٩ دا دەرچو. باس و بابەتەکانی بریتی بو لە:

سەروتار: گەلانی قارەمانی ئێران! یەکەمین سەرکەوتنتان پیرۆز و هەمو ڕۆژێکتان هەر سەرکەوتن بێ (ل ٦٥) بەرەو پێکهێنانی حیزبی پێشڕەوی کرێکاران و ڕەنجدەرانی کوردستان (ل ٦٦ - ١١٧) بابەتی جۆراوجۆر: ئازار و بەهار (شیعر). ئەی ئازادیخوازانی دنیا وەرن بە دەنگ ئازادیخوازانی کوردستانەوە. ڕۆڵە قارەمانەکانی کوردستان بە خوێنی خۆیان مێژووی نوێ ی گەلەکەیان ئەنوسنەوە. سەروەری بۆ هاوڕێ د. بەختیار خالید. خوێنی شەهیدان خانەی مرعینی و محەممەد حسێن کەریمی بە فیڕۆ ناچێت (ل ١١٧ - ١١٨)

*

ژمارەی چوارەمی کۆمەڵە لە وەرزی بەهاری ١٩٧٩ دا دەرچو. باس و بابەتەکانی بریتی بو لە:

سەروتار: ئاشبەتالی ١٩٧٥ - بیرەوەرییەکی تاڵ بەڵام پڕ تەجروبەی هێژا (ل ١١٩ - ١٣١) لە ساڵرۆژی شەهید بونی هاوڕێ محەممەد ئەمین پۆلا (ل ١٣٢ - ١٣٤) فرونیلەکانی شۆڕشی چەواشە شارەزا بن (ل ١٣٥ - ١٤٠) هەندێ لە گیروگرفتەکانی ئێستای جەنگی پارتیزانی (ل ١٤١ - ١٤٦) لە دەفتەری سەروەری دا: هێزی بیروباوەڕ لە بەرامبەر باروت و قورقوشم و پۆلادا (ل ١٤٧ - ١٥٤) شەهید بونی مامۆستا عەزیز محەمودی قارەمان (ل ١٥٤)

*

بەشی زۆری بابەتەکانی ئەم چوار ژمارەیە (بە ناوی جیاجیا یان بە بێ ناو) من نوسیومە یا من ئامادەم کردوە. د. جەعفەری شەفیعی (بە ناوی پۆشو) لە ژمارەی یەکەمی و دوەمی دا دو وتاری درێژی لە سەر ڕاپەڕینەکەی تهران و، مامجەلال (بە ناوی توانا) هەندێ باسی تیوری و، د. محەمود (بە ناوی هیوا) هەندێ کورتە تەعلیقی نوسی. ئیتر کۆمەڵە بەردەوام دەرئەچو. هەندێ لە هاوڕێکانی تریش، لەوانە: فاضیل کەریم (بە ناوی ج. صادق)، مەلا بەختیار (بە ناوی باوکی ئاوارە)، دوایی‌تر فەرەیدون عەبدولقادریش بەشداری نوسین بون.

بە کارهێنانی وشەی «وەرزنامە» شتێکی تازە بو. ئەمانویست هەندێ وشە و

تێگەیشتنی دیاریکراو وەکو: «ڕۆژنامە» بۆ بڵاوکراوەی ڕۆژانە، «حەفتەنامە» بۆ بڵاوکراوەی حەفتانە، «مانگنامە» بۆ بڵاوکراوەی مانگانە، «وەرزنامە» بۆ بڵاوکراوەی ٣ مانگە و، «ساڵنامە» بۆ بڵاوکراوەی ساڵانە لە ڕۆژنامەوانی کوردی دا بچەسپێنین. ئەبارەکان وەرزنامەکەیان ناو نابوین: وەرسنامە.

کۆمەڵە و کاروباری ڕێکخراوەیی

دوای ئەوەی ئارام هات بوە شاخ هەمو ڕێکخستنیان یەک خست بو لە ژێر ناوی «کومیتەی هەڵمەت» دا. چەند خەتی تر و کەسی کەش بە جیا لەسان هەبون. جەمال تاهیر (سەرکەوت) دینەمۆی کۆمیتەی هەڵمەت بو. پاش ماوەیەک ئەم کۆمیتەیەمان کرد بە «کۆمیتەی سەرکردایەتی ڕێکخستنی ناوخۆ».

جگە لەم کۆمیتەیە دو ڕێکخستنی گەورەی ترمان هەبو یەکێکیان «کومیتەی ڕاپەڕین» بو کە حەسەن کوێستانی لێپرسراویان و، ئەوی تریان خەتێک بو د. خەسرەو خاڵ (زۆراب) لێپرسراویان بو.

کومیتەی ڕاپەڕین تۆڕێکی فراوانی ڕێکخستنی لە چۆمان، قەسری، گەڵاڵە، ڕەواندز، شەقڵاوە، هەولێر.. هەبو.

کومیتەکەی زۆرابیش تۆڕێکی ڕێکخستنی فراوانی لە ئەندازیار و پزیشک و مامۆستا و ئەفسەر و موچەخۆری گەورە لە سلێمانی و هەولێر و بەغداد دامەزراند بو.

ڕێگەمان دابو بە هەمو کادرە سیاسی و پێشمەرگەییەکانی یەکێتی هەر کەسە لە لای خۆیەوە، چەندی لە توانای دا بێ، کەسانی دڵسۆز ڕێک بخا و، بەرەو ڕوی ناوەند یا دەزگا ڕێکخراوەییەکانی بکاتەوە. ئەو ڕێکخستنە تازانە ماوەیەک لە ژێر سەرپەرشتی خۆمان دا ئەمایەوە، ئەگەر بە تەواوی دڵنیا بوینایە لە خاوێنی ڕیزەکانی ئینجا بەرەو ڕوی یەکێ لە ڕێکخراوەکانی شار ئەکرانەوە.

ساڵانی ٧٦ - ٧٩ هەزاران تێکۆشەری تازە هاتنە ڕیزی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵەوە بە دەیان شانە، شانەی سەرەکی و ڕێکخراوی تازەیان لە سەرانسەری کوردستان دا دامەزران. سەرکردایەتی بزوتنەوە و، لقەکانی یەکێتی بش هەر یەکەیان لە لای خۆیەوە چەندین تۆڕی ڕێکخستنیان پێکەوە نا بو. یەکێتی ڕێکخراوێکی سیاسی بو زیاتر لەوەی پێشمەرگەیی بێ و، خەباتەکەیشی ئامانجی سیاسی هەبو نەک عەسکەری. هەر لە سەرەتاوە باوەڕمان وابو کە تەنیا خەباتی چەکدار بو پشتیوانی بێ لە خەباتی سیاسی، چونکە خەباتی سیاسی ئەگەر پشتیوانێکی چەکداری نەبێ بەعس بە ئاسانی ورد و خاشی ئەکات. هەر لە بەر ئەوە ترسی داوودەزگا سەرکوتکەرەکانی بەعس لە ڕێکخراوە نهێنییەکانی شار زۆرتر بو وەک لە ڕێکخراوە ئاشکراکانی پێشمەرگە. بەو پەڕی دڕندایەتییەوە سۆراخی ئەکردن و، لە هەرجێیەک سوسەی بکردایە بە گرتن و ئەشکەنجە و کوشتن هەوڵی ئەدا لە ڕەگوڕیشەوە دەریان بهێنێ.

*

ساڵی ٧٦ ڕێکخراوێک لە سلێمانی گیرا ١٢ کەسیان لێ ئیعدام کردن لەوانە: یاسین محەممەد حەسەن، ئیسماعیل قاسم عەلی، محەممەد قاسم عەلی، خەسرەو عەبدوڵلا، نەسرەدین نەجمەدین، مستەفا قادر، سەلاح مەجید، فەرەیدون عەبدولقادر.. ئەمانە

پەیوەندییان لە گەڵ فەرهادی مەلا رەزا کرد بو. فەرهاد زمانی لی دابون.
سەرەتای ٧٧ عەبدوللا حەسەن گیرا و بە ئەشکەنجە کوژرا.
سالی ٧٧ ریکخراویک لە هەولیر گیرا چەند کەسیکیان لی ئیعدام کردن لەوانە: عوسمان گچکە کە بە ئەشکەنجە کوژرا. پەیوەندییان لە گەڵ موختاری یەکی لە گەرەکەکانی هەولیر کرد بو. موختار زمانی لی دابون.
سالی ٧٨ ریکخراوی «هەلۆی سور» لە بەغدا گیرا و چەند کەسیکیان لی ئیعدام کردن لەوانە: جوامیر سیامیر، سوڵتان داود، عەبدولسەلام عەبدولرەزاق، سەلام، شیرزۆ. پەیوەندییان لە گەڵ کاوە فانیچ کرد بو. کاوە زمانی لی دابون.
سالی ٨٠ ریکخراویک لە هەولیر گیرا لەوانە: کەریم رەسول، طەها فەقی یوسف، ئیسماعیل حەسەن. کەریمیان بە ئەشکەنجە کوشت و ئەوانی تریان ئیعدام کرد. ئەمانە پەیوەندییان کرد بو بە جەلال کاکو. جەلال زمانی لی دابون.
جگە لە مانەی کە بە کۆمەڵ تەگیران، بە سەدان کەسی تر بە بیانوی هاوکاری لە گەڵ ریکخستن و هاوکاری لە گەڵ پیشمەرگە تەگیران و زۆر جار لە سیدارە ئەدران.

*

دوای لیکۆلینەوەی هەمو ئەو رووداوانە بۆمان دەرکەوت کە هۆی ئەم ئاشکرابونانە چەند شتیکە:

١. پەیوەندی کردن بە نۆکەرانی دامودەزگا سەرکوتکەرەکانی بەعس.
٢. تیکەلاوکردنی کاری ریکخراوەیی و کاری پیشمەرگەیی.
٣. شیوەی هەرەمیی ریکخستن.

بۆ ئەوەی تیتر ریکخراوەکان لە لیدانی دوژمن و قوربانی دانی بی هودە بپاریزین، ریوشوینی نویمان دانا بۆ کارکردن.

*

جیاکردنەوەی کاری پیشمەرگەیی لە کاری ریکخراوەیی

ریکخراوەکانی کۆمەڵە بو کاری سیاسی تەرخان کرا بون. ئەرکی سەرەکییان بلاوکردنەوەی بیروباوەری کۆمەڵە و پروپاگاندە بو بۆ یەکیتی و جولانەوەکە و، راکیشانی کەسانی تازە بۆ ریزی تیکۆشان. بۆ ئەوەی توشی لیدان نەبن، ئەمانە تیکەلاو نەئەکران بە پیشمەرگەی ناو شار.

ریکخراوەکانی ناوشار سەرچاوەیەکی گرنگی پیگەیاندنی کادر و پیشمەرگە بون. هەروەها سەرچاوەیەکی گرنگی ئاگاداری جۆراوجۆر و زانیاری بە نرخ بون لە سەر هەلومەرجی سیاسی، ئابوری، کۆمەلایەتی، سیاسی عیراق.

پیشمەرگەی ناوشار لە مەفرەزەی تایبەتی دا ریکخرا بون. راستەوخۆ بەسترا بون بە لیپرسراوی سەرکردایەتی ناوخۆ یان بە ناوەندی کۆمەڵەوە.

*

گۆرینی شیوەی هەرەمی بە تەزبیع و هیشو

ریکخستنی کۆمەڵەش وەکو ریکخستنی حیزبی شیوعی لە سەر بنچینەی دابەشبونی ئیداری و ریکخستنی هەرەمی لە سەرەوە بو خوارەوە دامەزرا بو. ئەم جۆرە ریکخستنە کە بەر لیدانی دامودەزگا سەرکوتکەرەکانی بەعس ئەکەوتن، ئازاری زۆریان پی

ئەگەیشت بە تایبەتی ئەگەر یەکێ لە گیراوەکان یا زیاتر خۆی لە بەر ئەشکەنجەدا پێ نەگیرایە و لەسەی بکردایە. لە سۆنگەی ئەمەوە زۆر لە ڕێکخراوە تازەکانی کۆمەڵە، بە تایبەتی لە هەولێر، بەر لێدان کەوت.

ڕێکخستنی «هەرەمی» مان گۆڕی بە ڕێکخستنی «هێشوویی» و «تەزبیحی»

لە ڕێکخستنی هێشوویی دا بۆ نموونە:

أ لە سلێمانی دانیشتوی چەند کەسێکی ڕێک خست بو یەکێکیان ب بو.

ب لە هەولێر چەند کەسێکی ڕێکخست بو یەکێکیان ج بو.

ج لە ئوردوگاکانی گەرمیان چەند شانەیەکیان دامەزراند بو.

لەمجۆرە ڕێکخستنە چەند هێشوی جیاوازی لێ ئەکەوتەوە بێ ئەوەی هیچیان ئەوانی تر بناسێ. لەم ڕێکخستنەدا وەکو گوێ نەئەدرایە شوێن و شار، گوێ نەئەدرایە کار و پیشە و، ژن و پیاو. تێکەڵاو بو لە پیشەی جیاواز و تەمەنی جیاواز و دانیشتوانی ناوچەی جیاواز.

لە ڕێکخستنی تەزبیحی دا چۆن دەنکەکانی تەزبیحەکە یەک بە یەکەوە بەستراون، لەمیش دا شانە و کۆمیتە نیە و، زەلامی تەنها لە گەڵ دو کەس پەیوەندی هەیە یەکێک لە سەرو خۆی و یەکێ لە خواروی خۆی.

هەندێ جار لە ناو هێشووەکانی ڕێکخستن دا بۆ سەلامەتی زیاتر پەیڕەوی ڕێکخستنی تەزبیحیش ئەکرا و، هەردوکیان تێکەڵاو ئەکران.

هەرچەندە پەیوەندی کردن دژوار و زوری ئەخایاند بەڵام لە چاو هەمو شێوە ڕێکخراوەییەکانی ترا سەلامەت تر بو. کەمتر دوژمن زەفەری پێ ئەبرد.

*

کۆبونەوەی کومیتەی سەرکردایەتی

دوای کارەساتی هەکاری سەرکردایەتی توشی جورێ لە هەڵوەشان بوبو. پێویستی بە ڕێکخستنەوە هەبو. لە میژ بو کۆبونەوەی سەرکردایەتی یەکێتی نەکرا بو. داوا لە ئەندامەکانی دەرەوە کرا بە ئێران دا بگەڕێنەوە بۆ کۆبونەوە. ئێران بێ سەرو بەری تی کەوت بو بە ئاسانی هاتوچۆی پێ دا ئەکرا. دۆستەکانمان لە ئێران هەندێ نادریسیان بۆ نارد بوین بۆ ئەو جۆرە هاتوچۆیانە بەکاریان بهێنین. بەو ڕێگایەدا عومەر مستەفا، عومەر شێخموس، کەمال خۆشناو، عادل موراد، فوئاد مەعصوم.. گەیشتنە ناوزەنگ.

بار و دۆخی یەکێتی پیاچونەوەیەکی هەمە لایەنە و قوڵی گەرەک بو، کاروبارەکانی یەکێتی لەلوەیی زوریان لێ کەوت بوەوە و، ئەرکەکان زور و جوراوجور بون، دەزگا سەرکردایەتییەکان پێویستیان بە پڕ کردنەوە و بەهێزکردن هەبو.

لە ناو سەرکردایەتی یەکێتی دا دو قەیلی بەغدایی: عەبدولرەزاق میرزا عەزیز، عادل مورادی.. تی دابو. عەبدولرەزاق نەجات بوەوە، عادلیش لەم کۆبونەوانەدا زیز بو رویشتە تاران.

*

گەرەکەی بەکر پیرۆت

شا وەکو دوا چارە، حکومەتەکەی جەنەڕاڵ ئەزهاری لێ خست، لە ٩ ی کانونی دوەمی ٧٩ دا شاپوری بەختیاری کرد بە سەرۆکی وەزیران.

شاپور، تەمەنی ٦٣ ساڵ و، سەرۆکی حیزبی ئێران بو، کە یەکێ لە حیزبەکانی «جەبهەی میللی» بو. لە وەزارەتەکەی موسەددیق دا جێگری وەزیری کار و، بە تۆمەتی سوکایەتی بە «مەقامی سەڵتەنەت» ۳ ساڵ زیندانی کرا بو. شاپور بەڵێنی گەیەنی زۆر شتی دا. چونکە لە لایەن شاوە دانرا بو خومەینی دژی وەستا و، داوای کرد درێژە بە قیام بدرێ. حیزبی ئێران و جەبهەی میللی حاشایان لێ کرد. «قیام» تا ئەهات زیاتر تەشەنەی ئەکرد و، گەیشت بوە ئەو کەرتانەی خەڵک کە لە ژیانی کۆمەڵ دا کاریگەر بون، وەکو مانگرتنی کرێکارانی نەوت و، لە ئەنجامی ئەوەش دا کەمبونەوەی دەرهێنانی نەوت و داهاتی دارایی ئێران. مانگرتنی کارکەرانی بانکەکان. مانگرتنی رۆژنامەوانەکانی تاران و، راوەستانی هەمو رۆژنامەکان. مانگرتنی کارکەرانی رادیو و تەلەفزیون. سەرەرای مانگرتنی بازار.

لەو سەردەمەدا ولاغ بۆ راپەراندنی کار و پەیوەستی بارەگاکانی پێشمەرگە و رەبیە و سەنگەرەکانی هێزەکانی حکومەت هۆیەکی بەنرخی گوێزانەوەی کەلوپەل بو. بارەگاکەی بەکر پیرۆت لە نزیک گۆزەشێر بو. بەرزاییەکانی گۆزەشێر هێزی ئێرانی لێ بو. کەرەکەی بەکر پیرۆت بەڵەسە بوبو هەڵی تیزان بو بۆ گۆزەشێر. سەربازە ئێرانیەکان کەرەکەیان وەکو دەسکەوتێکی بە نرخ، گل دابوەوە بۆ خۆیان. بەکر جوابی بۆ نارد بوێ کەرەکەی بدەنەوە. گوێیان نەدابویە. لە سەر ئەوە چوە سەریان سەربازەکانی گرت و کەرەکەی لێ سەندنەوە. پاش چەند سەعاتێ سەربازەکانیان ئازاد کرد بو.

بەختیار بەیانێکی دەرکرد مامجەلالی ئاوانبار کرد بە دەستوەردانە کاروباری ناوخۆی ئێران. حکومەتی عێراق جوڵانەوەکەمانی لە «تەعتیم اعلامی» بەهێزدا خنکاند بو. لە مێژ بو دەزگاکانی راگەیاندن هیچ باسێکی جوڵانەوەی کوردیان نەکرد بو. هەرچۆنێ باسیان بکردیایە هەر پێمان خۆش بو تەنانەت ئەگەر بە هۆی رێکەوتێکی وەهایشەوە بوایە. لە بۆنەیەکی وەها دا شێخ رەزا وتویەتی:

بۆ کەری ئیملاتی حەربی کرد لە سەرمان شێخ حەسەن
سەیری کەن یاران! چ گێژەندێکی گێڕا ئەم کەرە!

ئێران لە دوا قۆناغی ئینقیلاب دا

لە کاتی قیام دا، شار و ناوچەکانی کوردستان، هەندێکیان ئارام و هەندێکیان جمەوجۆڵێکی کەمی تێ دا بو. لە کاتێک دا لە سەرانسەری ئێران دا ساواک کرا بونە کونەوە و، لە هەندێ جێ داوودەزگاکانیان پێ پێچا بونەوە، کەچی لە زۆر شوێنی کوردستان ساواک هەروەکو جاران حوکمرانی ئەکرد.

کوردستانی ئێران بۆشایی سیاسی و رێکخراوەیی تێ دا بو. کادرەکانی حدکا هێشتا لە عێراق و ولاتانی تری ئەوروپا بون. کۆمەڵەی شۆرشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران (سازمان انقلابی زحمتکشان کردستان ایران: سازکا) ژمارەیەکی کەم کادری هەبو، نەیئەویست خۆی ئاشکرا بکات و هەندێ بیروڕای سەیریان هەبو دەربارەی کاری جەماوەریی و سیاسی و رێکخراوەیی. رێکخراوە ئێرانیەکانی وەکو حیزبی تودە، جەبهەی میللی، چریکی فیدایی و موجاهیدینی خەڵک لە کوردستان نەبون. چەند

مەلایەک لە مەیدانی سیاسی دا چالاک بون و، خەلک لەوان کۆ بوبونەوە، وەکو شێخ عیزەدینی حوسەینی لە مەهاباد، مەلا شێخ جەلالی برای لە بانە، ئەحمەدی موفتی زادە لە سنە... کاتی غەنی بلوریان و هەندێ لە گیراوە سیاسییەکان، دوای بەردرانیان، گەڕانەوە مەهاباد، مەلا شێخ عیزەدین ڕیبەری کۆبونەوەی پێشوازیی کەرەکانی کرد.

بە هەلوەشاندنی ساواک و ڕویشتنی شا و، دانانی شاپوری بەختیار بە سەرۆکوەزیران و، گەڕانەوەی خومەینی و تێکچونی وەزارەتەکەی بەختیار، بە کردەوە لە کوردستانی ئێران دا دەسەلاتی حکومەت نەما بو. لە زۆری شارەکانی کوردستانی ئێران دا «شورا» یان لە پیاوە ناسراوەکانی شارەکە پێک ئەهێنا بو بەڕێوەبردنی کاروباری شارەکەیان.

*

گەڕانەوەی حدکا

کادرەکانی حدکا دەستیان کرد بە گەڕانەوە بۆ کوردستان. د. ئەوڕەحمانی قاسملو، سکرتیری حیزب، گەڕایەوە. زۆریان لە قەلادزەوە ئەهاتن و، بە نزیک ئیمەدا تێ ئەپەڕین، بێ ئەوەی خۆیان لە ئیمە بگەیەنن.

تەنیا کەسیان کە لە گەڕانەوەدا لە ناوزەنگ سەردانێکی کورتی کردین «هێمن» بو. ئەوە یەکەمین جار و دواجار بو من هێمن ببینم. لە گەل مامجەلال و هاوڕێکانی تر پێشوازییەکی گەرمان کرد. هێمن لەو سەردانە کورتەدا لە گەل من لوتفی نواند، لە ناو قسەکانی دوشتی باس کرد: یەکێکیان باسی ئەو وتارەی کرد کە لە ١٩٧٢ دا دەربارەی زاراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد لە ئیستناوە بۆ هەفتەنامەی هاوکاریم نارد بو. وای پیشان دا کە بۆچونەکانی بە دل بون. هێمن ئەو کاتە لە کۆڕی زانیاری کاری ئەکرد. بێگومان ئەمە نیشانەی زیرەکی بو ئەو هەمو سالە ئەمەی لە بیر مابو. دوەمیان وتی: «شیعرێکم بۆ شەهاب و، شیعرێکیشم بۆ لەیلا قاسم نوسیبو» شیعرەکەی بو شەهابی دانا بو بەیتێکیان تێهەلکێش بو لە گەل ئەوە بەیتێکی نالی کە ئەلێ: «ئەستێرەکانی ڕادەکشین وەک شەهابی نور» ئەوەی بۆ لەیلایشی دانا بو، چوارینەیەک بو. نازانم بۆ «موجامەلەی ئیمپریالیزمی تێبرتیجالی» دای نابون، یان پێشتر دای نابون و لە بەر هەلومەرجی سیاسی عیراق بلاوی نەکرد بونەوە، چونکە لە هیچ بەرهەمێکی تری دا بلاوی نەکرد بونەوە.

لەو وتارەدا کە لە سەر «زاراوەکانی کۆڕ» نوسی بوم، پێشنیارم کرد بو بەر لە داتاشینی وشەی تازە کورە و، بەر لە وەرگرتنی وشەی بێگانە، وشە خۆمالییەکان کۆبکرێنەوە و ڕیز بکرێن و بەراورد بکرێن لە گەل زاراوە زانستییەکانی زمانەکانی کەدا. ئەوەی هەبو لە جێ ی دابنرێ و، ئەوەی نەبو ئینجا وشەی بۆ داتاشرێ یا بخوازرێ. وەکو نمونەیەک لە جێبەجێ کردنی ئەم مێتۆدە بۆ کۆکردنەوەی وشەی کوردی لێرەدا بە یادی مامۆستا هێمن هەندێ زاراوی جوتیاری کە ئەچێتە خانەی زانستی کشتوکالەوە تۆمار ئەکەم.

گەنم لە داچاندنەوە تا هارین

گەنم، بە مادەیەکی ستراتیجی دائەنرێ بۆ ژیانی مرۆڤ و، هەبونی لە ولات دا بە ئەندازەی کافی ژیانی دانیشتوان، یەکێکە لە مەرجە سەرەکییەکانی دابینکردنی «ئاسایشی خوراک» کە ئەویش کۆلەکەیەکی بنەرەتیی «ئاسایشی نەتەوەیی» ە.

پێش ئەوەی مەکینەی جوت و دروێنە و ئاشی ئاگر دابێ، بەرهەم هێنانی گەنم

کاریکی سەخت بو.
زەوی بۆ ئامادە ئەکرا. ئەرز ئەگەر چەند ساڵێ بێ ئەکێڵرا بێ پێی ئەڵێن: «بەیار»
خالصی بە شیخ مەحمود ئەڵێ:

بەیار کێڵان و گای لەڕ، پیر و کچ خواستن، ژن و تەدبیر،
سەگ و جۆ، ئەسپ و ئیستان، جرج و ئاو کانی

ئەگەر یەک ساڵ بێ ئەکێڵرا بێ: «بور» و، ئەگەر یەکجار کێڵرا بێ «شێف»
پێشینان وتویانە: «شەر لە شێف و ئاشتی لە خەرمان»
ئەگەر دو جار کێڵرا بێ: «وەرد».
ئەرز بە دو گاجوت یان بە دو ئێستر ئەکێڵرا. دەزگای جوت پێک هات بو لە
«گاسن» کە لە ئاسن دروست ئەکرا بۆ کێڵان و، بە «هەوجار» ئەبەسترا بە «مژان» و
مژانیش بە «ویژانیەر» ئەبەسترا بە «نیر» ەوە. نیر (:نیل، نیڵە) «کەڵەمە» ی ملی
گاکانی بە یەکەوە ئەبەست. جوتیار بە «نەقیزە» گاجوتەکانی لێ ئەخوری و بۆ هاندانیان هۆ
هۆی لێ ئەکردن. پێشینان وتویانە: «هۆ هۆ حساب نیە، کۆ کۆ حسابە»
داچاندنی گەنم پشت بە باران ئەبەستێ. پێشینان وتویانە: «چی بچێنی، ئەوە
ئەدرویتەوە». دوای «وشاندنی تۆو» چاوەروانی بارانی پەڵە ئەبون. ئینجا گەنم «چەکەرە»
ئەکا و سەر دەر ئەهێنێ. پێش ئەوەی گوڵ بکا پێ ی ئەڵێن: «قەرسیل». هەندێ جار
کارژۆلە و بەرخۆلەی بۆ لەوەر تێ ئەکەن. گەنم «بنج» ی لە خاک دایە و «سروت»
لاسکەکەیەتی و «گوڵ» ئەگرێ. پێشینان وتویانە: «بە هۆی گوڵە گەنمێکەوە چەندەها گوڵە
مرۆر ئاو ئەخواتەوە». سەری هەمو دەنکێکی «داسو» یەکی پێوەیە.
ئەگەر باران بە ئەندازەی پێویست بباری و خاکەکەی «رێژن» و بە «پیت» بێ،
ئەوساڵە «هات» ئەبێ و گەنم بە «برشت» ئەبێ. برشت لە بنەبن داتاشراوە، گەنم یەکودە یا
زیاتری بربوە. ئەگەر باران لە ئەندازەی پێویست زیاتر بباری «ژەنگ» لە بنجەکەی ئەدا.
ئەگەر لە ئەندازەی پێویست کەمتر بباری، یا ئافەتی بۆ بێ وەکو سون و کیسەڵە «شیرە»
کەی ئەمژن ئەبێ بە «کویرو» و یان کوڵلە کە هەموی ئەخوا، ئەوساڵە «نەهات» ئەبێ.
ئەگەر زو داچێنرا بێ و، زو گەورە ببێ «هەراش» ە و، ئەگەر درەنگ داچێنرا بێ
و، درەنگ گەورە ببێ «کۆرپە» یە.
بۆ ئەوەی لە چاوەزار بە دور و، لە زەرەری ئاحەز و ئەیار پارێزراو بێ قورئان لە ناو
پەلەی گەنمەکەدا هەڵئەواسرا و، بۆ ئەوەی چۆلەکە و مەلی زیانەخۆرەی لێ دور بخەنەوە
«داهۆڵ» یان دائەنا. داهۆڵ زەلامێکە لە پەرو دروست ئەکرێ.
کە پێ ئەگەیی دروێنە ئەکرا. بۆ دروێنە خاوەنی گەنم هەندێ کەسی بە کرێ ئەگرت
پێیان ئەوت: «پالە» یان «مزور» پێشینان وتویانە: «لە بێ کەسی دا رەجەب سەرپالەیەا».
یان لە گەڵ یەکێکا رێک ئەکەوت تا لە هەڵگرتنی خەرمان ئەبێتەوە کاری تێ دا بکا
بەرامبەر بە بەشێکی بەرهەمەکەی پێیان ئەوت: «سەپان». پێشینان وتویانە: «شا بە
سەپانی خۆی راناگرێ»، هەروەها: «داس لە سەپان ئەشارێتەوە!»، هەروەها: «خزمی
خەزوری سەپانی لەتکە هەرمێ ی مالی شێخە!»
گوڵە گەنم کە تازە پێ ئەگات و هێشتا ئەریکە، هەندێکی لێ ئەدرون و بە ئاگر
هەڵی ئەبرژێنن، ئەبێ بە «گوڵەبرژە» (لەرمخەرمان).

«دروێنە» بە کۆمەڵ «گەلە درەو» یان بە تەنیا ئەکرا. «درەو» بە دەس و بە «داس» ئەکرا. دروێنەکەر بۆ ئەوەی دەستی بریندار نەبێ «لەپەشان» ی لە دەس ئەکرد و، بۆ ئەوەی خۆر کاری تێ نەکا «کڵاوقوچی» لە سەر ئەکرد. لەپەشان لە ئاسن و کڵاوقوچی لە لباد دروست ئەکران. لە کاتی دروێنەدا سەپان هەر لولی گەنم کە بە داس ئەبڕی لە شوێنی خۆیا لە سەر ئەرز دائەنێ، پێیان ئەوت: «گۆلم» یان «سواڵە» دوای ئەوەی چەند گۆلمێکی ئەبڕی کۆی ئەکردنەوە ئەبو بە «مەڵۆ» و چەند مەڵۆیەکی کۆ ئەکردەوە ئەبو بە «شارا». گۆلم چەپکێکە بە دەس و مەڵۆ بە باوەش و شارا بە کۆڵ هەڵئەگیرێ. لە شاراکانەوە بە کۆڵ «کێشە» ئەکرێ بۆ سەر «خەرمان». لە هەندێ ناوچە بە خەرمان ئەڵێن: «جۆخین».

جێگای خەرمان لە سەر ئەرزێکی رەق ئامادە ئەکرا و خاوێن ئەکرایەوە «کرشە»ەکان بە خێرێ هەڵئەچنران.

«گێرە» بە گا یان بە ئێستر یان بە جەنجەڕ ئەکرا. جەنجەڕ بە ئێستر رائەکێشرا. ئەگەر گێرە بە گا بکرایە سێ تا چوار گایان بە تەنیشتی یەکەوە ئەبەستەوە و «گێرەوان» بە نەقیزە لێ ی ئەخوڕین. ئەو گایە لە ناوەڕاستی خەرمانەکەدایە بە کۆڵەکەیەکەوە بەستراوەتەوە، پێ ی ئەڵێن: «گای بنە».

حاجی قادر لە باسی سوڵتان عەبدولحەمیدا ئەڵێ:

حاکمی رێگری مەعمورەیە، قازی دزی رۆژ،
وزەرا و وکەلا گورگن رەعییەت گەلەیە
بۆ رەعییەت ئەمە، ئەم گێرە و دەرەکەی داناوە
زەجر و تەوبیخی مەکە، چونکی خەتای «گای بنە» یە!

گای بنە ئەگەر راهاتو بێ باش گێرە ئەکا و، ئەگەر خراپ بێ گێرەکە ئەشێوێنێ. «گێرە شێوێن» لەمەوە داکەوتوە.

شوکری فەزلی بە شێخ مەحمود ئەڵێ:

گێرەشێوێنێ کە کای کۆنی بە بادا لە کنت
چاکە هەر لێ ی خوڕی، سەیری دەم و کاوێژی نەکەی!

بە زەلامی زۆرخۆر و بەهێز، بەڵام بێ بەرهەم ئەڵێن: «ئەڵێ ی گای گێرەنەکەرە!»

کێشە و گێرە دو کاری سەخت و ئاڵۆز و ماندوکەرن. بۆیە ئەگەر کارێ دژوار بێ ئەڵێن: «گێرە و کێشەی زۆرە!»

دوای ئەوەی خەرمان کوترا و، دان و پوشەکەی لە یەک جیا بوەوە، ئەکرێ بە «تارم» ئێواران بە فێنکی کە «بای شەماڵ» هەڵی کرد «شەن» ئەکرا. پێشینان بۆ پیاوی هەلپەرست وتویانە: «لە هەر لایەکەوە با بێ، ئەو شەن ئەکا». شەن وەکو پەنجەکانی دەس لە شولی دار یان لە ئاسن دروست ئەکرا و، دەسکێکی درێژی هەبو. کوتراوەکە ئەدرایە بەر با. دانەکەی قورسە لە شوێنی خۆی دا بەرئەبوەوە و خەرمانەکە «سور» ئەبو و، «کا» یەکەی سوکە با ئەیبرد و دور ئەکەوتەوە. پێشینان وتویانە: «لە سوری دوراندوە، ئەیەوێ لە لایای تێ هەڵبهێنێتەوە». «لایا» ئەو گەنمەیە کە با بە تێکڵەوە بردویەتی.

گەنم بە جیا و کا بە جیا خەرمان ئەکرا. گەنمەکە بۆ ئەوەی ئەگەر دزی لێ بکرێ دیار بێ تا ئەگوێزرایەوە بە تەختەیەکی لوسی یان «شەلل» ئەکرا.

هەر لە سەر خەرمانەکە لە پێش دا بە «کەو» (:گلگیر، سەرەن) گێژاویانە گلەتک

و ئەکوتراوەکەی لێ جیا ئەکرایەوە، ئینجا جارێکی تریش بە «بێژنگ» (:قەلبێر) ئەبێژرایەوە بۆ ئەوەی «سەرکوژەر»ەکەی بگرن. پێشینان وتویانە: «قسە بیکێژە، بیبێژە، ئینجا بیبێژە». گڵگیر شاشترە لە بێژنگ. پێشینان وتویانە: «بەری ڕۆژ بە بێژنگ ناگیرێت»

حەریق لە ستایشی شێخی بورهان دا ئەڵێ:

بۆ کەناری سەوزەیی دەوری گوڵی ڕوت شین دەکەم
خاکی کۆی عیشقت بە بێژنگی سەرم بێژاییەوە

دوای پاککردنی ئەیهاڕا. گەنم بە «ڕەبە» و «تەغار» ئەپێورا. بۆ ئەوەی بە چاوەوە نەبێ لە کاتی پێوان دا ژمارەکانیان لە گەڵ ناوێکی پیرۆزدا لێک ئەدا. بۆ نمونە لە ڕەبەی یەکەم دا ئەیانوت: «یەک هەر خوایە» و، لە ڕەبەی چوارەم دا ئەیانوت: «چوار یاری پێغەمبەر» ئیتر بە مجورە.

گەنم بە «تێر» و «هۆر» و «جەواڵ» ئەگوێزرایە بۆ ماڵ و، کا بە «ڕەشکە» ئەگوێزرایەوە بۆ «کادان» و تەرخان ئەکرا بۆ ئالیکی ئاژەڵ و وڵاخ. پێشینان وتویانە: «ئەوی لە مشک بێ جەواڵ ئەدڕێ!». بۆ زلەخۆری هەوانتەیی ئەڵێن: «ئەگەر کاکە هی خۆت نییە کادانەکە هی خۆتە!». بۆ کاری بێ هودە ئەڵێن: «کا لە پوش ئەبژێرێ». بۆ هەڵگیرسێنەری شەر و فیتنە ئەڵێن: «ئاگری بن کا»یە. بۆ یەکێ شتی خەڵکی کە بە خۆرایی ببەخشێ ئەڵێن: «خەڵێەر لە کا ئەدا!»

گەنم هەندێکی هەڵئەگیرا بۆ «بنەتۆو»ی وەرزی داهاتو و، هەندێکی ئەکرا بە «ساوەر» و هەندێکی بۆ خواردنی خۆیان ئەکرایە «کەندو» یا «چاڵ» و هەندێکیشی ئەفرۆشرا.

بۆ هاڕین ئەبرا بۆ ئاش. ئاش بە ئاو ئەگەڕا. ئاشەوان لە نرخی هاڕینی دا پارەی نەئەسەند، بەڵکو «مزە»ی وەرئەگرت. مزە بەشێکی دیاریکراوی «هاراش»ەکە بو گلی ئەدایەوە. پێشینان وتویانە: «ئاش لە خەیاڵێک و ئاشەوان لە خەیاڵێ»، هەروەها: «ئاشی نەزان خوا ئەیگێڕێ»، هەروەها: «ئاش بە نۆرە ئەگەڕێ!».

ئارد بە «هێڵەک» ئەبێژرایەوە و «کەپەک» (:سۆس) ی لێ ئەگیرا.

نالی ئەڵێ:

دەورانییە، وەک هێڵەکی سەودا، سەری گێژم
بۆیە بە دەلیلی مەثەلە هەرچی دەبێژم

ئارد بۆ نان و کەپەک تەرخان ئەکرا بۆ وڵاخ. لە ئاردی «بە پیز» نانی باش و لە ئاردی «بێ پیز» نانی خراپ دروست ئەکرا.

گەڕانەوەی ئیمام خومەینی *

خومەینی لە پاریسەوە تارانی هەژاند بو، گرنگی دەزگای ڕاگەیاندنی ئەزانی، وەکو هەیکەل ئەڵێ: ئەو کاتەی لە نۆفل لا شاتو بو، زۆری کاتی لە بەر عەدەسەی تەلەفزیون دا بە سەر ئەبرد، ڕۆژی ٤ تا پێنج گفتوگۆی ڕۆژنامەوانی ئەکرد و، لەو ٣ مانگەدا تا گەڕایەوە تاران زیاتر لە چوار سەد گفتوگۆی ڕۆژنامەوانی لە گەڵ هۆکانی ڕاگەیاندن: ڕادیو، تەلەفزیون، ڕۆژنامە.. کرد بو. بی بی سی، یەکێ بو لە گرنگترینی ئەو دەزگایانەی

ڕای گشتی ئێرانی دژی شا و، بە ئازادیی شۆڕش ئەوروژان.
ئەو تاکتیکەی خومەینی بۆ یەکخستنی هەمو خەلک دژی شا و، بۆ بیلایەنکردنی ئەرتەش بە کاری هێنا، تا ئەندازەیەکی زۆر سەرکەوتو بو. دەسەلاتی شا و دارودەزگاکانی بەرەو هەلوەشان ئەچون. خومەینی خۆی ئامادە کرد بۆ گەڕانەوە.
کە وەختی گەڕانەوەی هات، خومەینی لە گەل چەند کەسی لە دەسوپێوەندەکانی لەوانە: ئەبولحەسەنی بەنی صەدر، ئیبراهیم یەزدی، قوطبزادە.. و نزیکەی ۱۰۰ ڕۆژنامەوان بە فڕۆکەیەکی «ئێر فرانس» بەرەو تاران بە ڕێ کەوتن. کەس نەیئەزانی چییان لی بە سەر دی: فڕۆکەکەیان بەر ئەدرێتەوە، یان بە سەلامەتی لە تاران ئەنیشێتەوە؟ خومەینی لە نهۆمی سەرەوەی فڕۆکەکە دوای ئەوەی نوێژی کرد، دۆشەکیان بۆ ڕاخست، ئیتر نوست و، تا گەیشتنە ئاسمانی تاران هەلنەستا. چەند ملیون کەس چو بون بۆ پێشوازی.
هەندی شتی سەیر لەم سەفەرە ئەگێڕنەوە، وەکو:
- لەو کاتەدا کە لە فڕۆکە دابەزی و پی ی نایەوە سەر ئەرزی ئێران یەکی لە ڕۆژنامەوانەکان لی ی پرسی: «دوای ئەو هەمو سالە دورییە کە ئیستا هاتیتەوە بو نیشتمانەکەی خۆت و بەمجورە پێشوازیت لی ئەکەن، هەستت چیە؟» لە وەلام دا وت بوی: «هیچ!»
- موحسینی ڕەفیقدوست، کە دوایی بو بە وەزیری پاسداران، ئوتومبیلەکەی ئیمام خومەینی لی ئەخوڕیوە بۆ ئەوەی لە فڕۆکەخانەوە بیبا بۆ شوێنی خۆی. لە ڕێگا زەبەللاحیک قولی خۆی هەلکردوە و، بە خال و میل نەخشاندویەتی، دیتە بەردەمیان چەند جاری دەست ئەمالی بە جامی پێشەوەی ئوتومبیلەکەی خومەینی دا و، بە خێر هاتنەوەی ئیمام ئەکا و جنیو بە دایک و ژن و کچی شا ئەدا، چەند جاری ئەمە دوبارە ئەکاتەوە، ڕەفیقدوست جامەکەی لای خۆی دائەداتەوە و، بۆ ئەوەی دوری بخاتەوە بە توڕەییەوە پالی بە کابراوە ئەنی، ئیمام ئەلی: «بۆ وای لی ئەکەی؟». ڕەفیقدوست ئەلی: «بی ئەدەبی ئەکا». ئیمام ئەلی: «لی ی گەڕی با قسەی خۆی بکا، هەر کەسی بە زمانی خۆی عیبادەت ئەکا!»

*

لە بەر قەرەبالغی ڕێگا نەیانتوانی بە ئوتومبیل درێژە بە ڕۆیشتن بدەن. بە هالیکۆپتەر چو بۆ «بەهەشتی زەهرا» و، دوای ئەویش بۆ «حوسەینییە» یەکی تاران. لەوێوە کاروباری شۆڕشەکەی بەڕیوە ئەبرد. بە گەڕانەوەی پێشەوای شۆڕش حکومەتەکەی بەختیار هەرەسی هینا و، مەهدی بازرگان وەزارەتێکی تازەی لە سەر داوای ئەو دامەزراند.

سەردانی وەفدی یەکیتی لە خومەینی

دوای سەرکەوتنی شۆڕش بە چەند ڕۆژی، لە کۆتایی شوباتی ۷۹ دا دەستەی نوێنەرایەتی یەکیتی کە پێک هات بو لە: عومەر مستەفا، د. فوئاد مەعصوم، فاضل کەریم لە ناوزەنگەوە چون بۆ تاران بۆ سەردانی ئیمام خومەینی، د. جەعفەری شەفیعی یش بۆ تەرجومە لە گەلیان چو.
پێشتریش لە پاریس وەفدێکی یەکیتی کە پێک هات بو لە: د. فوئاد مەعصوم، عادل موراد، ئەحمەد بامەرنی لە تشرینی دوەمی ۷۸ دا سەردانیان کرد بو. ئەمجارەیان عادل نەنێرا بوە ئەم وەفدەوە، لەمە نارەحەت بو.
وەفدەکە، لە دیدارەکەدا پشتیوانی یەکیتی نیشتمانی لە شۆڕشی ئێران دەرئەبڕن،

دیدارەکانی پاریسی بە بیر ئەهێننەوە، داوای لێ ئەکەن کە پشتیوانی بکا لە خەباتی گەلی عێراق بە گشتی و خەباتی گەلی کورد بە تایبەتی و، پێویستییەکانی جوڵانەوەکەی ئەخەنە پێش چاو.

خومەینی ئەڵێ: «من کابرایەکی ڕوحانیم پاش چەند ڕۆژێکی تر ئەچمەوە بۆ قوم، ئەو شتانەی ئێوە داوای ئەکەن کاری دەوڵەتە!»

ئەوانیش تکای لێ ئەکەن دەستور بە دەوڵەت بدا کارەکانیان بۆ جێبەجێ بکا.

حوسەین نەوەی خومەینی، ئەو زەمانە زۆر نزیکی باپیری بوو، ئەویش لە دانیشتنەکەدا ئەبێ، ئیمام بە حسێن ئەڵێ: ئاگاداری دەفتەری بازرگان بکا کارەکانیان جێبەجێ بکەن. لەو کاتەدا موهەندیس مەهدی بازرگان سەرۆکوەزیری ئێران بوو.

ڕۆژی دوایی ئاگاداریان ئەکەن، کە دەفتەری بازرگان کارەکانی بەرەو ڕووی داریوش فروهەر کردوەتەوە سەردانی ئەو بکەن. فروهەر وەزیری کار و سەرۆکی حیزبی میللەتی ئێران بوو. وەفدەکە سەردانی فروهەریان کرد. پەیوەندی لە نێوان حکومەتی ئێران و یەکێتی دا دروست بوو.

قسەکانی خومەینی وەکو «فەتوا» حساب ئەکران، لە بەر ئەوە نەئەبوو قسە لە قسەکانی دا بکرێ و، موناقەشەی قسەکانی بکرێ. بۆیە ئەوەی ئەچوو بۆ لای و، پێویستایە باسێکی لە باری سەرنجی خۆیەوە بۆ ڕوون بکاتەوە، ئەبوو دەس پێشکەری بکردایە لە قسە کردن دا، بیروڕاکانی و خواستەکانی باس بکردایە، دوای ئەو کە خومەینی قسەی ئەکرد، باسەکە کۆتایی پێ ئەهات و دائەخرا. زۆر کەس ئەمەیان نەئەزانی.

*

جوڵانەوەی کورد لە عێراق دا لەو کاتەدا دابەش ببوو. لایەکی بنەماڵەی بارزانی و، لایەکەی تری یەکێتی بوو. بنەماڵەی بارزانی و، سەرانی پارتی، تاوانبار بوون بەهۆی دۆستی شا و هاوکاری ساواک بوون، لە ناو ئێران دا بەدناو بوون. مەلا مستەفا لە ئەمەریکاوە بروسکەیەکی پیرۆزبایی و پشتیوانی بۆ خومەینی نارد، بەڵام هیچ ڕۆژنامەیەکی ئێرانی بڵاوی نەکردەوە، ناچار خۆیان بە پارە وەکو «ئیعلان» لە هەندێ ڕۆژنامەی تاران دا بڵاویان کردەوە. زۆری نەخایاند بنەماڵەی بارزانی لە گەڵ سەرانی شۆڕش و، کاربەدەستانی تازەی ئێران دۆستایەتییان تازە کردەوە.

تازە کارەساتی هەکاری قەوما بوو، یەکێتی و پارتی بە خوێنی سەری یەکتری تینو بوون. هەردولایان لە لای کاربەدەستانی ئێران هەوڵیان ئەدا، ئێران بە لای خۆی دا ڕابکێشێ و لایەکەی تر لە لای ئێران بەدناو بکا. زۆری نەخایاند لایەنی سێیەمیش، کە حسک بوو، پەیدا بوو. ئەوانیش، بە هۆی محەممەد ڕەحیم (خاڵە حاجی) وە، گەیشتنە لای سەرانی شۆڕش و، درێغییان نەکرد لە هەوڵدان بۆ بەدناو کردنی هەردولای ناکۆک. بە دوای ئەوان دا هەندێ کەس و تاقمی تریش هاتنە کایەوە.

لە ناو ڕێکخراوە کوردییەکانی عێراق دا، یەکێتی دو نوقتەی لاوازی هەبوو، نەیارەکانی بە ئاسانی ئەیانتوانی لای ئێران بۆ دژایەتی یەکێتی بە کاری بهێنن: یەکەمیان، هاوکاری پێشمەرگەکانی یەکێتی بوو لە گەڵ حدکا و کۆمەڵەی زەحمەتکێشان دژی داوودەزگاکانی ئێران. لەم بارەیەوە هەر ئاگادارییەکیان هەبوایە، دوای لێ زیاد کردن و زل کردن، ئەیان گەیاندە کاربەدەستانی ئێرانی. دووەمیان، یەکێتی چەپ بوو، لە ناو ئەویش دا

ڕێکخراوێکی مارکسی - لینینی تێ دا بوو، تاوانبار کردنی یەکێتی بە کۆمۆنیزم، کە سەرانی شۆڕش لە ئێران دا بە دوژمنی دین و ئیسلامیان دائەنا، کارێکی ئاسان بوو.

ئەگەر ڕێکخراوە کوردییەکانی عێراق، لە لای ئێرانییەکان دژی یەکتری قسەیان نەکردایە و، نهێنییەکانی یەکتریان بۆ ئێران ئاشکرا نەکردایە، بە دەنگێکی یەکگرتوو داواکانی خۆیان بخستایەتە بەردەمیان، بێگومان ڕێزی کوردی عێراق زیاتر ئەبوو، لەوانەیشە بوو زۆری داواکانیان کە بریتی بوو لە پشتیوانی سیاسی و یارمەتیدانی مادی دژی بەعس، جێبەجێ ببوایە. بەڵام هەرزوو پارتی، بۆ ئەوەی باوەڕی کاربەدەستانی ئێران بە دەس بهێنێ، بە ژیاندنەوەی ڕێکخراوەکان و هێزەکانی، خۆی خستە خزمەتی ئێرانەوە.

*

خەڵکی کوردستانی ئێران، بۆ یەکەمین جار بوو، هەست بە ئازادی بکەن. چەندین تاقمی سیاسی لە شارەکانی کوردستان دا کەوتنە هەوڵی پێکهێنانی ڕێکخستن. کادرەکانی حدکا کە تازە گەڕا بوونەوە، خەریکی کۆکردنەوە و سازدانی خەڵک و پێکەوە نانی ڕێکخراوی ئاشکرا بوون. کادرەکانی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران (سازکا) یش خەریکی پێکهێنانی «ڕێکخراوی چەتر» بوون بە ناوی جیا جیاوە. چریکی فیدایی و، حیزبی تودە و، دەیان ڕێکخراوی تری وەکو: سازمانی موجاهیدین، پەیکار، وەحدەتی کومونیست.. خەریکی خۆ ڕێکخستن بوون. ئەمەش ڕەنگدانەوەی هەلومەرجی سیاسی تاران بوو.

لە ناو ئەم ڕێکخراوانەدا، سازکا، لە چاو ئەوانی تردا لە هەموویان زیاتر کادری خۆشناو و ناسراوی هەبوو، هەر لە ناو ئێران دا مابوونەوە، ناوکێکی بچووکی ڕێکخراوەییان هەبوو. زەمینەی گەشەکردن و پەرەسەندنی ئەمان لە هەمویان لە بارتر بوو، بەڵام بە هۆی جۆری بیرکردنەوەیان و شێوەی کارکردنیانەوە نەیانتوانی ببن بە گەورەترین هێزی کوردستانی ئێران. لە کاتێک دا حدکا بە هۆی ئەو ناوبانگەوە کە لە سەردەمی قازی محەممەد و جمهوریەتی مەهابادەوە بە میرات بۆیان بە جێ مابوو، لە ماوەیەکی کورت دا هەزاران کەسیان کۆ کردەوە و، هەزاران چەکداریان ڕێکخست و، توانییان ببن بە حوکمڕانی ڕاستەقینەی زۆر شار و ناوچە. ئەم زلبوونە کتوپڕە سەرانی حدکای غەڕرا کرد بوو.

*

قازی و مەلا

حدکا لە لایەن قازی محەممەد و پ د ک لە لایەن مەلا مستەفاوە دامەزرێنراوە. قازی محەممەد دوای ئێعدام کرانی ئیتر حیزبەکەی ماوەیەک کز بوو، تا سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران خۆی بۆ ڕێک نەخرابوەوە. بەڵام کەس لە کادرەکانی حدکا هەرگیز بیریان لەوە نەکرد بووەوە کە یەکێک لە بنەماڵەی قازی بکەن بە سەرۆکی حیزبەکەیان، ئەگەرچی زۆر کەسی ناسراویان تێ دا بوو. بە پێچەوانەی پارتی کە هەر لە سەرەتاوە مەلا مستەفا و، دوای مردنی ئەویش کوڕەکەیان کرد، بە سەرۆکی خۆیان. بێگومان ئەمە نیشانەی پێشکەوتنی فیکریی حدک ی ئێران بوو لە چاو پدک ی عێراق دا.

*

لەو زەمانەدا پێشنیارمان بۆ سازکا و بۆ حدکا کرد کە:

- ڕۆژنامەیەکی کوردی - فارسی ڕۆژانە لە تاران دەربکەن. بەڵێنمان پێ دان بۆ

کاریکی وەها ئیمەش هاوکاریمان بکەین.
- یەکیتی پیشمەیی بۆ خوێندکاران، لاوان، ئافرەتان، مامۆستایان.. دروست بکەن.
- لە ناو خۆیان دا تەبا و گونجاو بن و، لە گەل کاربەدەستانی تازەی تیهران هەول بدەن بە زمانی نەرم بدوین و، بە گفتوگۆ کیشەکانیان چارەسەر بکەن.
هەردولایان گالتەیان بە پیشنیارەکانی ئیمە ئەهات. لایان وابو، چونکە ئیمە لە پاش چەندین سال خەبات هیچ سەرکەوتنیکمان بە دەس نەهیناوە، تەجرووبەی کوردستانی عیراق بۆ ئەوە ناشی چاری لی بکری یا سودی لی وەربگیری و، تەگبیرەکانیشمان بە کەلکی کوردستانی ئیران نایەن.

*

سازکا بە بیانوی ئەوەی کادرەکانی ئاشکرا نەبن، لە باتی ئەوەی ریکخستنیکی سەرانسەری، بە ناوی خۆیەوە، لە هەمو شارەکانی کوردستان دا دابمەزرینی، لە هەر شارە بە ناویکی جیاوازەوە، ریکخراویکی دامەزراند لە گەل ریکخراوی شارەکانی تر پەیوەندی نەبو. ناوەکان دریژ و، لە ژیانی سیاسی دا پەلگەی توندرەوی بون. وەکو:
- جمعیت دفاع از حقوق خلق کرد، لە ورمی.
- جمعیت دفاع از حقوق زحمتکشان و حقوق ملی خلق کرد، لە سەقز.
- جمعیت مبارزه برای ازادی و حقوق ملی خلق کرد، لە بۆکان.
- جمعیت دفاع از ازادی و حقوق زحمتکشان، لە نەغەدە.
- جمعیت راه رهائی زحمتکشان در کردستان ایران، لە مەهاباد.
- جمعیت دفاع از ازادی و انقلاب، لە سنە.
- اتحادیه دهقانان مریوان.

*

کەمال فوئاد دەربارەی ئەم هەمو ناوە دریژ و جیاوازانە قسەیەکی خۆشی گیرایەوە: کابرایەکی ریبوار لە ریگایەک توشی کابرایەکی سنەیی ئەبی، لی ی ئەپرسی: «برا ناوت چیە؟» ئەلی: «بە ئەلقازگەل عەجیبو و ئەلقاوگەل شیرینەوە، مەرحوم جەنابی باوکم نامی نیاکم موللا محەممەد نسیمی شەکەری!» کابرا بە تورەییەوە تی ی ئەخوڕی: «ئیژم نامت چەس!» یەکسەر ئەلی: «حەمە»
حیکمەت لە جیاوازی ناوەکان و، لەم ناوە دریژانە چی بو؟ ئەگەر بۆ ئەوەبی کە خەلک ئەم کومیتانە بە سەربەخۆ لە سازکا و، کاری جەماوەر بزانی، سەرانی سازکا لەوەدا بە هەلە چوبون، هەمو کەس ئەو کومیتانەی بە دەسکردی سازکا ئەزانی.

*

پادگانی مەهاباد
رۆژی ٥٧/١٢/١ ی ئیرانی، سەرکردایەتی حدکا پلانیکی دانا بە هاوکاری چەند ئەفسەریکی کورد دەستی بە سەر پادگانی مەهابادا گرت. ١٨ تانک و ٣٦ توپی سەنگین و هەزاران پارچە چەکی تی دا بو. حدکا هیشتا زور لاواز بو نەیتوانی بە ریکوپیکی دەست بە سەر کەلوپەلی ناو پادگانەکەدا بگری. خەلک رژانە ناوی تالانیان کرد و، ئەوی بۆ حدکا مایەوە تەنیا ئەو شتانە بو کە خەلک پیبان نەئەگویزرایەوە. حدکا، وەکو حیزب،

کەلکێکی ئەوتۆی لە چەک و دەسکەوتەکانی ناو پادگان وەرنەگرت، بەلام ئەم کارە کە تەنها ٨ ڕۆژ دوای سەرکەوتنی شۆڕش ڕووی دا، دەلاقەیەکی گەورەی کردە نێوان سەرانی شۆڕش و کوردەوە، بە تایبەتی حدکا کە، وەکو کاربەدەستانی تیران ئەیانوت، هیچ دەورێکی ئەبو لە «قیام» دا دژی شا، کەچی دوای سەرکەوتنی «قیام» ڕاستەوخۆ کەوتە دوژمنایەتی «ئینقیلاب».

*

ئەورۆزی سنە

ئەحمەدی موفتی زادە، کە لایەنگرەکانی خۆی بە «عەللامە» ناویان ئەبرد، لە سنە بەهێزترین کەسایەتی کۆی لی گیراو بو. دژی ڕێکخراوە چەپەکان بو بە گشتی، بە تایبەتی دژی ڕێکخراوە مارکسیەکان بو، لە گەل حدکایش نەیانی ئەبو، خۆی لەوان بە زلتر ئەزانی. ئاینپەرستێکی سوننی شارەزا بو، کێشەی نەتەوایەتی کوردی بە لاوە گرنگ نەبو. لە دوای سەرکەوتنی شۆڕش بو بو بە ناوەندێکی دەسەلات لە ناو شاری سنە و دەوروپشتی دا. ژمارەیەکی زۆر ئاینپەرستی لە دەوری خۆی بە ناوی «مەکتەبی قورئان» ەوە کۆ کرد بووەوە. کاربەدەستانی شۆڕشی ئێرانیش هەندی ئاخوندی شیعەیان بە نوێنەرایەتی خۆیان نارد بو بۆ سنە، ئەوانیش «دەفتەر» یان دانا بو دەسەلاتەکانیان لە سەرو هەمو دەسەلاتێکەوە بو، کابرایەک سەرپەرشتی ئەکردن ناوی صەفدەری بو.

حدکا، سازکا، چریکی فیدایی، پەیکار، تودە و زۆر ڕێکخراوی تریش لە سنە بارەگایان دانا بو چالاکیان ئەنواند.

لە نێوان لایەنگرانی موفتی زادە و لایەنگرانی صەفدەری دا هەندی کێشە ڕوی دابو، بو بو بە هۆی تێکهەلچونی چەکدار. ئەمە تەشەنەی کرد. خەلک هەلیان کوتایە سەر داوودەزگاکانی حکومەت. «شەهرەبانی» یان چەک کرد و، چونە سەر «پادگان» ی سنە ئەویش بگرن. پادگانی سنە گەورە و قەرەبالغ بو. هێزی پەلاماردەرەکانیش ناڕێکوپێک و تێکەل و پێکەل بون. زۆری بۆ تالان چو بون. پادگانەکە خۆی تێدا بە دەستەوە بەرگری کرد و، لە کرماشانەوە بە هالیکۆپتەر هێزی پشتیوانیان بۆ هات و، نەگیرا. بەلام شار کەوت بوە دەس خەلک و، خرۆشانەکە نە نیشت بووەوە. لە تارانەوە دەستەیەکی نوێنەرایەتی پایەبەرز کە پێک هات بو لە: ئایەتوللا سەید مەحمودی طالقانی، ئەبولحەسەنی بەنی صەدر، هاشمی ڕەفسنجانی.. چون بۆ سنە بۆ لێکۆلینەوە لە هۆی شەڕەکە و، گفتوگۆ لە گەل نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسیەکان.

نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسیەکان لە ناو خۆیان دا یەکگرتو نەبون، بەرنامەیەکی سیاسی هاوبەشیان نەبو، هەر یەکەیان شتێکی ئەوت و شتێکی داوا ئەکرد، هەموشیان دژی سەرکردایەتی دینیی شۆڕش بون. ئەیانویست لە سنەوە ئێران بگۆڕن. سەرەنجام پێکهاتن لە سەر ئەوەی کە دانیشتوانی سنە خۆیان شورایەک هەلبژێرن بۆ بەڕێوەبردنی شارەکەیان و، لە تارانەوە کەسیان بە سەردا نەسەپێنن.

لەو ڕۆژانەدا چەندین کۆبونەوەی جەماوەری فراوان کرا بو، نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسیەکان قسە، یان وەکو خۆیان ئەیانوت «سوخەنرانی» یان تێ دا ئەکرد، لە یەکێ لەو کۆبونەوانەدا کە دەیان هەزار کەسی تێ دا ئامادە بو، غەنی بلوریان قسەی کرد بو. غەنی بلوریان زیاتر لە ٢٠ سال لە زیندانی شادا بو بو، لە ڕۆژانی قیام دا ئازاد بوبو، ئەگەرچی

له سەرکردایەتی حدکا بو بەلام بە بیروباوەر تودەیی بو، بە هوی سالانی دریژی زیندانەوە لە دنیا دابراو و بی ئاگا بو لە گورانەکانی هەلومەرجی کوردستان. قسەکانی پیچەوانەی چاوەروانییەکانی خەلک و، خواستەکانیان تەبی. هەزاران کەس بە یەک دەنگ قسەکانی پی تەبرن و هاوار تەکەن: «مامە غەنی پلوریان، بچورەوە بو زیندان!»

*

شەری نەغەدە

حدکا ویستی بە خوپیشاندانیکی سیاسی - چەکدار پارەگاکەی لە نەغەدە بکاتەوە. بو ئەو مەبەستە لە هەمو شارەکانی کوردستانی ئیرانەوە چەکدارەکانی خوی بانگ کرد بو کوبونەوە لە شاری نەغەدە. زورایەتی دانیشتوانی نەغەدە ئازەرین و، کورد کەمایەتیە لە ناو شارەکەدا. ئەم خوپیشاندانەی حدکا بو بە هوی ترس و وروژاندنی ئازەرییەکان. چەکدارەکانی ئەوانیش دامەزران. خوپیشاندانەکە بو بە شەری کورد و ئازەری. شەر چەند روژیکی خایاند و، سەدان کەسی تی دا کوژرا و، سەدان مال و دوکانی تی دا تالان کرا. زوری کوردەکانی نەغەدە ئاوارە بون.

ئەم روداوە سەرنجی منی راکیشا. کەوتە لیکولینەوەی پەیوەندی کورد و ئازەری. کەرەستەیەکی زورم لە لا کو بوەوە. کتیبی «کورد و عەجەم» ی لی پەیدا بو.

*

گرتنی پادگانی مەهاباد لە ۵۷/۱۲/۱ و، گەمارودانی پادگانی سنە لە ۵۷/۱۲/۲۷ و، هەلگیرسانی شەری نەغەدە ۳۱ فروردین ۵۸ (۷۹/٤/۲٤) ئەم روداوانە بە دوای یەک دا کە هیشتا حکومەتی شورش خوی نەگرت بو، بیروڕایەکی زور خراپی لە لای سەرانی شورش و کاربەدەستانی ئیران دروست کرد.

بەشدارانی قیام، سەرەرای جیاوازی بیروباوەر و پایەی کومەلایەتییان، تەنیا لە سەر یەک مەسەلە ریک بون، ئەویش: دوژمنایەتی شا بو. نەگەینا بەرنامەیەکی پیشەکی یا ئامادەکراویان نەبو بو لێزناغی دوای شا. تەنیا کەس کە بەرچاوی رون و ئەیزانی چی ئەوی خومەینی بو. خومەینی پش لە هەموان بە دەسەلاتتر بو. ململانی لە سەر دەسەلات لە ناو بالی دینیی دا. ململانی لە نیوان بالی دینیی و بالی نەدینیی، لە ناو سەرکردایەتی شورشەکەدا هیشتا بە لادا نەکەوت بو. جوری رژیمی داهاتوی ئیران و، جوری دارشتنی پەیوەندییەکانی لە گەل دنیای دەرەوە، گرنگترینی کیشەکانی ناو سەرکردایەتی بو. ئەوەی خومەینی و سەرانی تری شورشەکە بیریان لی نەکرد بوەوە: مەسەلەی نەتەوایەتی بو.

شەرەکانی مەهاباد و سنە و نەغەدە، خواستە سیاسییەکانی کورد کە دران بە نوینەرانی حکومەتی شورش و خومەینی، کاربەدەستانی ئیرانی هوشیار کردەوە.

*

حشع: ئاردی ناو درک

لە ۹ ی نیسانی ۱۹۷۲ دا حکومەتی بەعس «پەیمانی دوستایەتی و هاوکاری» لە گەل یەکیتی سوڤیت ئیمزا کرد. ئەم هەنگاوەی بەعس بە لای سەرانی حشعەوە ئەوەندە گرنگ بو، ئیتر هەمو جورە هاوکارییەکی بو حەلال ئەکردن. بەعس بو پتەوکردنی ریزەکانی ناوخویشی ویستی «جبهە» یەک لە گەل پارتی و حشع ئیمزا بکا. لەم جبهەیەدا:

۱. بەعس لە بریاردانی سیاسی ناو جبهە و دەولەت دا، «حیزبی قائید» و،

حیزبەکانی تر حیزبی دوەم ئەبون. هەمو رەخنەیەک لە داوودەزگاکانی حکومەت و حیزبی دەسەلاتدار ئەبو لە ناو چوارچێوەی جەبهەدا ئەبرێتە دەرەوە.

٢. ڕێکخستنی سیاسی لە ناو هێزە چەکدارەکان دا: جەیش، جەیشی شەعبی، شورطە، ئەمن.. بە تەنها پاوانی بەعس ئەبو، هیچ حیزبێکی کە بۆی نەبو حیزبایەتییان تێ دا بکا.

٣. ڕێکخراوە پیشەیی و دیمەوکراتیەکانی کرێکاران، جوتیاران، قوتابیان، مامۆستایان.. ئەبو یەک بخرێن.

٤. حوکمی عیراق لە ڕێگای «مجلس قیادە الثورە» وە بە تەنها لە دەس خۆی دا ئەبێ.

لە ناو سەرکردایەتی پارتی دا هەبو، بە تایبەتی هەندێ لەوانەی وەزیر بون، بەشدار بونی لەم جەبهەیەدا بە چاک ئەزانی. بەلام مەلا مستەفا بێ سەودو ڕەتی کردەوە. حشع بەو مەرجە قورسانە بە تەنیا لە گەل بەعس چوە جەبهەوە، بەلام «بەرەیەکی سیاسی نابەرامبەر» بو.

*

سالی ١٩٧٤ کە شەری بەعس و کورد دەستی پێ کردەوە، دوسال زیاتر بو حشع هاوپەیمانی بەعس بو. چالاکی قانونی دەس پێ کرد بو: ڕێکخراوەکانی بارەگای ئاشکرایان لە شارەکان دا دامەزراند بو، ڕۆژنامەی «طریق الشعب» و هەفتەنامەی عەرەبی - کوردی «الفکر الجدید - بیری نوی» ی لە بەغدا دەرئەکرد و، لە پەرەدا بوبون بە ئەندام و، بە دو وەزیر: عامیر عەبدوللا و موکەڕەم تالەبانی، بەشداری لە وەزارەت دا و، بە چەند ئەندامی: یوسف حەننا، شیروان عەلی ئەمین، ئەحمەد حامید قادر، ئەحمەد دلزار، ئیبراهیم حاجی مەحمود، حەمە سەعید حەبیب، قادر ڕەشید، خەیری عەبدولحەمید قازی، مەحمود فەقێ خدر، سامیە شاکیر، لە داوودەزگا کارتۆنیەکانی حوکمی زاتی بەعسی دا (مەجلیسی تەنفیزی و مەجلیسی تشریعی) دا، بەشداری کرد بو.

حشع لە سەرەتادا هیوای زۆریان لە سەر هاوکاری خۆیان و بەعس هەلچنی بو، «پەیمانی دۆستایەتی و هاوکاری» لە گەل یەکێتی سۆڤییەت و، «ڕێگای ناسەرمایەداری» بەعس و دروشمە پێشکەوتووەکانی، بە جۆری سەری لە سەرانی حشع شێواند بو، کەسێکی خاوەن ئەزمونی درێژی وەکو عەزیز محەمەدی سکرتێری یەکەمی کومیتەی ناوەندی حیزبەکە، چاوەڕوانی ئەوە بو صەددام حسێن ببێتە «کاسترۆ» ی عیراق و، سەرەنجام حیزبی شیوعی و حیزبی بەعس تێکەلاو بێن و، بێن بە یەک حیزب.

لە ململانێ ی بەعس و کوردا سالی ١٩٧٤، حشع هەمو قورسایی خۆی خستبوە لای بەعس. لە سەر ئاستی دنیا، هەولێکی زۆری دا، شۆڕشی کورد بەدناو بکا و، لە هەمو حیزبە کومونیستی و سوسیالیستیەکانی دنیای دابڕی. لە سەر ئاستی ناوخۆش، هەرچیەکی پێ کرا لە بواری سیاسی، ڕاگەیاندن، چەکدار، تەنانەت کوکردنەوەی دەنگوباس و هەوال بۆ حیزبی بەعس و دەزگا ئەمنیەکانی کردی.

*

حشع سالی ١٩٣٤ دامەزراوە. لە ١٩٣٤ ەوە تا سالی ١٩٧٩، کاتی جیابونەوەی لە بەعس، تەنها ٣ جار کۆنگرەی گرتوە.

کۆنگرەی سێیەمینی حیزب، لە تەمەنی ٤٢ ساڵیی حیزب دا، لە ژێر دروشمی: «دەس لە ناو دەس بۆ پێشەوە بەرەو دامەزراندنی سۆشیالیزم لە عێراق دا» لە ناوەراستی ئایاری ٧٦ دا لە بارەگای، حیزب لە گەرەکی مەسبەح لە بەغداد بە ئامادە بونی ٣٠٠ ئەندام بەسترا. بەڵگەنامەکانی کۆنگرەکە بە زۆری تەرخان کرا بۆ بۆ پیا هەڵدانی دەسکەوتەکانی حوکم و، بەرە.

عەزیز محەممەد لەو تەقریرەدا کە بە ناوی کۆمیتەی ناوەندییەوە لە بەردەمی کۆنگرەدا خوێندییەوە لە چەند جێگایەکی دا بەمجۆرە باسی جوڵانەوەی کوردی کرد:

– «ویقف فی مقدمة منجزات الجبهة وضع قانون الحکم الذاتی لمنطقة کردستان وتصفیة التمرد الیمینی الرجعی فیها»

– «وان انهیار التمرد الرجعی المسلح خلق امکانیة موضوعیة افضل لتطبیق الحل السلمی – الدیمقراطی للمسألة الکردیة»

د. مکەرەم تالەبانی، کە ئەوسا یەکێ بو لە دو وەزیرەکەی حشع لە ناو وەزارەتەکەی بەعس دا، لە ستایشی ئەو عەقڵەدا کە بەعس بۆ بەشدارانی جوڵانەوەکەی دەرکرد، سەر وتارێکی بە عەرەبی لە ژێر ناونیشانی: «اشداء علی الکفار رحماء بینهم» بۆ گۆڤاری «رۆژی کوردستان – شمس کردستان» نوسی. لە وتارێکی کەدا کە بە کوردی بۆ هەمان گۆڤاری نوسی بو بە بۆنەی گرتنی دو کۆنگرەی جیاوازی کۆمەڵەی خوێندکارانەوە بە هۆی ئاکۆکی یەکێتی و پارتییەوە، ئەم دو لایەنەی شوبهاند بو بە سەگەکانی لەیلان و تەپلو.

پێخۆشحاڵی ئاشکرای حشع بە تێشکانی بزوتنەوەی کورد و، پشتیوانی لە رێککەوتنی جەزائیر، لە لایەک بۆ رازی کردنی سەرکردایەتی بەعس، بە تایبەتی صەددام حسێن و، لە لایەکی ترەوە لە بەر ئەوە بو وای ئەزانی ئەو بۆشاییە گەورەیەی لە ئەنجامی ئاشبەتاڵی سەرکردایەتی بارزانی دا دروست بوە، بەمان پڕ ئەکرێتەوە. ئەمە خەیاڵێکی بەتاڵ دەرچو. بەعس ئەیویست خۆی بۆشاییەکە پڕ بکاتەوە. کە لە مەسەلەی کوردا یەک چاو بوەوە و، ئیتر ئیشێکی بە حشع نەما، کەوتە تەنگ هەڵچنین بە بنکەکانی حیزب و، ئازاردانی ئەندامەکانی پلەکانی خوارەوە.

کومیتەی ناوەندی لە ئازاری ١٩٧٨ دا کۆبونەوەی تەواوی ئەندامەکانی کرد و، راپۆرتێکی درێژی لە سەر هەلومەرجی جیهانی و، عەرەبی و، ناوخۆ بڵاو کردەوە. مانشێتی راپۆرتەکە ئەمە بو: «صیانة التحالف الوطنی وتعمیق المسیرة الثوریة مهمة کل قوی شعبنا التقدمیة».

سەرەتا راپۆرتەکە بەمجورە دەس پێ ئەکا:

«شهد العالم خلال السنة المنصرمة – منذ انعقاد الاجتماع الکامل الاعتیادی للجنة المرکزیة فی ١٨/ شباط ١٩٧٧ – استمرارا لعملیة تغیر میزان القوی لصالح القوی الثوریة العالمیة، وفی طلیعتها المنظومة الاشتراکیة.

فقد تحققت فی بلدان المنظومة الاشتراکیة، وفی مقدمتها الاتحاد السوفیتی، انجازات کبیرة فی تنفیذ خطط تطویر الاقتصاد الوطنی علی طریق تعزیز اسس المجتمع الاشتراکی المتطور، وبناء القاعدة المادیة والتکنیکیة للشیوعیة، واحراز منجزات ضخمة فی میادین العلم والتکنیک، وتعزیز القدرة الدفاعیة، وتوطد التلاحم والتعاون الوثیق بین الاحزاب الشیوعیة

في بلدان المنظومة الاشتراكية، ويتعزز التكامل الاقتصادي فيما بينها.»

له پاسی هەلومەرجی ناوخۆدا دوای ئەوەی ستایشی سیاسەتی عێراق ئەکا لە دوژمنایەتی پیلانەکانی ئیمپریالیزم و سەهیونیزم و کۆنەپەرستی دا، باسی خۆش بونی گوزەرانی زۆر لە کەرتەکانی گەل و، بەدیهێنانی مافی شارستانیی ئافرەتان، ئەکا، ئینجا ئەنوسی: «وواصل العراق سياسته المعادية للامبريالية، على الصعيد الدولي، وساند سياسة التعايش السلمي والانفراج الدولي ونزع السلاح، و عارض بحزم سباق التسلح وانتاج القنبله النيوترونيه. وقدم الدعم السياسي والمادي لحركات التحرر الوطني في اسيا وافريقيا وامريكا اللاتينيه. وكان موقف العراق في منظمه الامم المتحده ووكالاتها والمنظمات العالميه بارزا في الدفاع عن مصالح الشعوب والتصدي للسياسه الامبرياليه.»

ان مسيرة العراق التقدمية هذه تثير حقد الدوائر الامبريالية والصهيونية والرجعية، التي راحت تخطط، ضمن الهجمة الشرسة على حركة التحرر الوطني العربية للتآمر على العراق. واصبح العراق هدفا مباشرا لهذا التآمر، خاصة بعد التطورات الاخيرة، في اوضاع المنطقة، اثر زياره السادات للقدس المحتله وتزايد المساعي لاحياء الاحلاف العسكريه الرجعيه - الامبرياليه، وتوريد السلاح الامريكي بكميات هائله ونوعيات متطوره الى الانظمه الرجعيه في المنطقه.

ومما له دلالته الخاصه، بهذا الصدد، اتساع الحمله الفكريه والاعلاميه الامبرياليه - الرجعيه ضد العراق. اذ دابت وسائل الاعلام، بشكل ملحوظ موخرا، في بعض الدول الرجعيه في المنطقه والقوى الرجعيه واليمينيه في الداخل، على السعي لشق الصف الوطني، واثاره الخلافات بين اطرافه، ومهاجمه الجبهه الوطنيه والقوميه التقدميه، والتحالف بين حزب البعث العربي والحزب الشيوعي العراقي، وتسعير العداء للشيوعيه والتشكيك بعلاقات الصداقه والتعاون مع الاتحاد السوفيتي، ومهاجمه تعزيز القدرات الدفاعيه للعراق، والتهديد باثاره المصاعب الداخليه وتقديم المساعدات للعناصر المعاديه للسلطه الوطنيه.»

هەرکەس بە چاوی بەراورد و رەخنەوە لەم راپۆرتە ورد ببێتەوە بۆی بە جەماوەری حشع دا دیتەوە، چ سەرکردایەتیەکی هەبوە و، چۆنی سەرکردایەتی کردوە، دەربارەی خێزی بەعس هەمو بۆچونەکان پێچەوانە دەرچون:

- عیراق لە چوارچێوەی سیاسەتی ئەمەریکی دا پەیمانی جەزائیری لە گەڵ شا مۆر کرد بو، بۆ ئەوەی کێشەی کوردی لە کوڵ ببێتەوە و، دەستی بەتاڵ بێ بۆ دوژمنایەتی سوریا، چونکە سوریا لەو کاتەدا دژی ڕێککەوتنی «فصل القوات» ی ئیسرائیلی - عەرەبی بو.

- عیراق خەریکی دروستکردنی چەکی کوشتنی بە کۆمەڵ بو: چەکی ناوکی، کیمیایی، بایولوجی.

- عیراق سیاسەتی پێکەوە ژیان بە ئاشتی نەگرت بو، لە گەڵ دراوسێکانی: سوریا و ئێران ناکوک بو، زۆری نەخایاند هێرشی کردە سەر ئێران جەنگێکی خویناوی درێژی هەڵگیرساند لە هەردو میللەت سەدان هەزار کەس کوژرا و، سەدان ملیار دولار زیانی ماددییان لێ کەوت.

- ستایشی یەکێتی سۆڤیێت و پێشکەوتنی ئابوری و تەکنولوجی بە راست دەر نەچو، چونکە ئەویش هەرەسی هێنا و، کە حشع بەر لەوان کەوت نە سۆڤیێت و، نەهیچ

وڵاتێکی تری «مەنظومە» ی وڵاتانی سۆسیالیستی لە سەری هەڵ نەدابە و، لە سەری نەکردەوە.

*

بەعس لەو کاتەوە هات بونە سەر کار دەستی بە سەر هەمو رۆژنامەکانی عێراق دا گرت بو:

- الثورە، رۆژنامەی سەرکردایەتی حیزبی بەعس بو.
- الجمهوریە، رۆژنامەی وەزارەتی ئیعلام، واتە رۆژنامەی حکومەت بو.
- التاخی، رۆژنامەی پارتی بو، دوای دەس پێ کردنەوەی شەر بەعس خۆیان بە ناوی حیزبە کارتۆنییەکانی کوردەوە دەریان ئەکرد. دوایێتر ناوەکەیان گۆڕی بە العراق.
- طریق الشعب، رۆژنامەی حیزبی شیوعی بو.
- هەفتەنامە و مانگنامەی عەرەبی، ئینگلیزی، کوردی، تورکمانی کە لە عێراق دەرئەچون، هەمویان مولکی دەوڵەت بون، رۆژنامە و گۆڤاری ئازاد یا مولکی تایبەتی نەما بو.
- الراصد، کۆلکە رۆژنامەیەکی عەرەبی بو لە پاشماوەی رۆژنامەکانی سەردەمی عارف، کابرایەکی قەڵەمفرۆش بە ناوی: مصطفی عبداللطیف الفکیکی، ناو بە ناو بە فەرمانی بەعس، بۆ باسی بابەتێکی تایبەتی، بڵاوی ئەکردەوە.

دوای بڵاوکردنەوەی راپۆرتەکەی حشع، «الراصد» هەر چوار لاپەڕەکەی ژمارەی ٤٢٨ ی رۆژی ٢٩ ی نیســـــان - ١٢ ئایاری ١٩٧٨ ی بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەم راپۆرتە تەرخان کرد بو. بە مانشێتێکی گەورە نوسی بوی: «نهج غیر موضوعی علی حساب الحقیقە: مناقشە نقدیە للتقریر السیاسی للجنە المرکزیە للحزب الشیوعی العراقی». دیار بو بەعس ئیتر ئیشی بە حشع نەمابو، گەڕی پێ نەکرد، حشع ئەبو لە فیکەی خۆی تێ بگەیشتایە.

هەمو ئەم مەدح و سەنایە، حیزبی بەعسی رازی نەکرد، لە مانگی مایس دا ٣١ ئەندامی حیزبی شیوعی، بە تاوانی ئەوەی لە ناو ریزی هێزە چەکدارەکانی عێراق دا ریکخستنیان دروست کرد بو، بە ئیعدام حوکم دا و ئیعدامی کردن و، کەوتە گرتن و راونانی ئەندامەکانی. سەرکردایەتی حیزب چاوەڕوانی هێرشی وەهای نەئەکرد لە بەر ئەوە هیچ پلانێکی نەبو بۆ خۆپارستن. هەمو هەوڵەکیان ئەوە بو عەزیز محەمەد چو بۆ بینینی صەددام بۆ ئەوەی تکای لێ بکات ئەگەر هەر ئیعدامیان ئەکات، لە رۆژی دامەزراندنی حشع دا ئیعدامیان نەکات، بەڵکو جێبەجێ کردنەکەی چەند رۆژێ دوا بخات، بۆ ئەوەی ئەو یادەیان لێ تێک نەچێ و سوکایەتیان بە سەردا نەیەت. ئەندامانی سەرکردایەتی بە دوای یەک دا چونە دەرەوەی عێراق. بە وڵاتانی سۆشیالیستی و یەمەن و لوبنان و سوریادا بڵاو بونەوە. چەند کەسێکیان لە بەغداد و کوردستان مابونەوە. دەزگاکانی ئەمن شیوعیەکانیان زەلیل ئەکرد، ئەیان گرتن و پاکانەیان پێ ئەکردن و، ئیعترافیان پێ ئەنوسین.

لەو هەلومەرجە سەختەدا کە شیوعیەکانی تێ کەوت بو، مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی، ئەندامی کومیتەی ناوەندی حشع، لە شوباتی ١٩٧٩ دا گەیشتە ناوزەنگ. مامجەلالی بینی. مەلا ئەحمەد نەیئەزانی حیزبەکەیان بە تەمای چییە و چی ئەکا. لەو کاتەدا دەسەڵاتی حکومەتی ناوەندی لە کوردستانی ئێران دا نەما بو. حدکا خەریک بو دەسەڵاتی پەیدا

ئەکرد. چو بۆ تیهران لەوێ سەردانی حدکای کرد. بە تەمای ئەوە بو کادر و ئەندامە راونراو و لیقەوماوەکانیان لە کوردستانی ئێران دا نیشتەجێ بکا تا ئاسۆی سیاسی روون ئەبێتەوە و، دەرتەکەوێ کە پەیوەندیەکانی ئێران ئەوان و حیزبی بەعس بە کوێ ئەگا. وا دیار بو حدکا بە دەنگیەوە ئەهات بو. مەلا ئەحمەد گەرایەوە ناوزەنگ بارەگایەکی بچوکی دانا. سەرکردایەتی یەکێتی هەندێ چەکیان بە دیاری دایە و، خەرجی ژیانی بارەگاکەیانی وەکو هەمو بارەگاکانی تری یەکێتی دابین کرد. تاک و تەرا شیوعیەکان ئەگەیشتنە بنکەکەی خۆیان و، یەکێتی «تەعلیمات» ی دابو بە هەمو ڕێکخراوەکانی و پێشمەرگەکانی لە هەر کوێ یەک هەر شیوعیەک پێویستی بە یارمەتی بو کۆمەکی بکەن، بە تایبەتی بۆ دەرباز بون لە چنگ داوودەزگاکانی بەعس. لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی حشع: فاتح رەسول و توما توماس و، هەندێ لە کادرە ناسراوەکانیان گەیشتنە ناوزەنگ. بەمجۆرە سەدان شیوعی دەرباز کران و، زوری پێ نەچو ژمارەیان گەیشتە چەند سەد کەسێ.

مامجەلال و هاوڕێکانی تر بە خۆشییەکی زۆرەوە جیابونەوەی بەعس و حشع یان وەرگرت. یەکەم، چونکە لایان وابو بە هاتنی حشع بۆ شاخ، پشتیوانی یەکێتی سۆڤیەت و هەمو حیزبە شیوعییەکانی دنیا لە گەڵ خۆی ئەهێنی بۆ شاخەکانی کوردستان. دوەمیان، بۆچونەکانیان سەبارەت بە حیزبی بەعس و سروشتی ڕژێمەکەی و، پاشەڕۆژی هاوپەیمانیەتی شیوعی – بەعس، بە ڕاست دەرچو بو.

*

لە مانگی نیسان دا بەهائەدین نوری و کەریم ئەحمەد بە دوای یەک دا گەیشتنە ناوزەنگ. هەردوکیان لە سوریاوە بە ڕێگای تاران دا هات بون. ئەوان هاوڕێکانی خۆیان و ئێمەیان ئاگادار کرد کە حشع بڕیاری داوە خەباتی چەکدار بکا بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی بەعس و، ئەیانەوێ بەرەیەکی سیاسی فراوان لە هەمو هێزە عیراقییەکانی نەیاری بەعس پێک بهێنن. بەهائەدین و کەریم زور نەمانەوە گەڕانەوە بۆ ئێران لەوێوە چونەوە بۆ سوریا. مەلا ئەحمەدیش زوری وەختەکە لە ئێران بو، بە زوری فاتیح ڕەسول لە ناوزەنگ بو.

تا ئەو کاتە جگە لە ناوزەنگ لە هیچ جێگایەکی تر بنکەیان نەبو و، هێشتا مەفرەزەی چەکداریشیان دروست نەکرد بو.

سەرانی حشع بە یەک چاو سەیری یەکێتی و پارتیان ئەکرد. لە ناکۆکی نێوان یەکێتی و قم دا، ئەیانویست دەوری ڕیش سپی ببینن. کەوتنە هەوڵدان بۆ ئەوەی لە گەڵ قم یش دوستایەتی دابمەزرێنن. قم ئەو کاتە هێزێکی سیاسی بەدناوی دابڕاو بو لە هێزەکانی تر، پێویستی بە دوستایەتی حشع هەبو، بۆ ئەوەی ناوبانگی خۆی چاک بکا لە ناو کۆڕە پێشکەوتنخوازەکان دا، حشع یش چونکە لە گەڵ بەعس هاوکاری کرد بو دژی شۆڕشی کورد و پارتی، ئەیویست ئەو ڕابوردوە ناشیرینەی خۆی لە گەڵ پارتی پاک بکاتەوە. ڕاستییەکەیشی حشع پێویستییەکی زوریان بە پارتی هەبو، چونکە ئەوان لە بادینان ئەیانتوانی بۆ کاری حیزبی و هاتوچۆی سوریا، ڕێگایان بدەن یا ڕێگایان لێ بگرن.

سەرانی حشع بەرامبەر بەعس باوەڕیان وابو: بەعس لەو ڕۆژەوە خراپ بوە کە لە مانی داوە.

لە هەمو سەیرتر ئەوەبو، حشع ئەوسا و ئێستایش خۆی بە نوێنەری (تەیار) ی دیموکراتی دائەنا. کە هێزەکانی موعارەزەی عیراقی پۆل پۆل ئەکران بۆ (تیار) ی قەومی

عەرەبی، دینی، کوردی.. ئەو خۆی بە نوێنەری تەیاری دیموکراتی دائەنا. لە کاتێک دا کۆمۆنیزم، بە تایبەتی لەو زەمانەدا، باوەڕی بە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا هەبو نەک بە دیموکراسی.

من خۆم پێشتر هیچ تێکەڵاوییەکم لە گەڵ سەرانی حشع نەبو، کەسم لە سەرکردەکانیان لە نزیکەوە نەدی بو و، نەمئەناسی، بەلام لە سەردەمی «اتحاد الشعب» و «ئازادی» ەوە تا سەردەمی «طريق الشعب» و «الفكر الجديد» و «الثقافة الجديدة» بەردەوام ڕۆژنامە و بلاو کراوە ئاشکرا و نهێنیەکانم خوێند بونەوە و، چاودێری ڕەوتی سیاسی و ناکۆکییەکانی ناو ڕیزەکانیانم کرد بو. زۆر لە هاوڕێکانم کە پێشتر ناوی هەندی لە سەرکردەکانی حشعی بیست بو، کە دەیان ساڵ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، مەکتەبی سیاسی بون و، لە سۆڤیێت خوێند بویان و، سەردانی چەندین کۆنگرەی جیهانیان کرد بو، وایان ئەزانی ئەمانە سیاسی زانا و بلیمەت و، فەیلەسوفی هەلکەوتون، تیۆر و ئەزمونێکی سیاسی و ئایدیۆلۆجی بە جوڵانەوەکە ئەدەن. دوای ناسین و ئاشنا بون، وەکو ئەڵێن: «دەنگی دەهۆڵ لە دور خۆشە» دەرکەوت زۆری ئەمانە کەسانی بێ ئاگا بون لە ڕوداوەکانی کوردستان و عیراق و ناوچەکە و دنیا. سەرچاوەی سەرەکی ڕۆشنبیریان هەندی لە نامیلکە و کتێبەکانی «دار التقدم» و، سەرچاوەی ئاگاداری و زانیارییەکانیشیان بەشی عەرەبی رادیۆی مۆسکۆ بو.

*

جیابونەوەی بزوتنەوە

ئیمە لە خۆشیی ڕوخانی شا و سەرکەوتنی گەلانی ئێران دا بوین، هەزار و یەک هیوای سەوز و سورمان لە سەر هەلچنی بو، لە پڕ یەکێتی دەلاقەیەکی تێ کەوت.

نەورۆزی ۷۹ ڕەسوڵ مامەند بارەگاکەی خۆی لە زەلی وە گوێزایەوە بۆ گۆزەشیر و، د. مەحمود عەلی عوسمانیش لە ناوزەنگەوە چو بۆ لای. بەمجۆرە بزوتنەوە جیابونەوەی خۆی لە یەکێتی ڕاگەیاند و، د. مەحمودیش دورکەوتنەوەی خۆی ئاشکرا کرد و، «بزوتنەوە» و «کومیتەی ئامادە کردن» پێکەوە کەوتنە هەوڵی دروستکردنی حیزبێکی تازە. چەند ڕۆژێ بو حازم لە سوریاوە هات بو. حازم ئەو زەمانە «امین سر» ی «قیادەی قطری» ی حیزبی بەعسی سەر بە سوریا و، لێپرسراوی «مكتب شؤون العراق» بو لە «قیادەی قەومی» لە شام. هەوڵێکی زۆری لە گەڵ داین، جیابونەوەکەیان دوا بخەن و، ئەو بکەوێتە ناوبژی بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکییەکانی نێوان یەکێتی و ئەوان. هەوڵەکەی سەری نەگرت بو.

ئەم تاقمە لەم جیابونەوەیە بە تەمای چەند شتێ بون:

– لایان وابو ئەگەر لە یەکێتی جیا ببنەوە و، سەربەخۆیی سیاسی و ڕێکخراوەیی و پێشمەرگەیان هەبی، زوورتر گەشە ئەکەن و زیاد ئەکەن و، بەهێز ئەبن.

– لایان وابو ئەتوانن خەتی سێهەم لە نێوان جەلالی و مەلایی دا دروست بکەن و، هاوسەنگی نێوان ئەم دو حیزبە تێک بدەن. زۆری پێشمەرگەکانی هەردولا و، ئەندام و کادرەکانیان کە لە ناکۆکی ئەم دولایە و، شەڕی براکوژی بێزار بون، لە مان کۆ ئەبنەوە.

- لایان وابو حکومەتی عیراق ئامادەیە بە ڕێگای گفتوگۆی سیاسی چارەسەری کێشەی کورد بکا، بەڵام یەکێتی بۆ ڕازی کردنی سوریا و تورخ دریژە بە شەر ئەدا. ئەگەر ئەمان سەربەخۆ بن بە جیا لە یەکێتی ئەتوانن لە گەڵ بەعس ڕێک بکەون.
بۆ جیابونەوەکەیشیان چەند بیانویەکیان ئەهێنایەوە:
- مامجەلال تاکڕەوە، گوێ ناداتە سەرکردایەتی بە کۆمەڵ، بیروراکانی خوی ئەسەپێنی، تورە ئەبی و ڕێزی شعوری هاوڕێکانی ناگری.
- مامجەلال بە لای کۆمەڵەدا دائەشکێنی، کومەلە لە سەر حسابی بزوتنەوە بە هێز ئەکا. لە دابەشکردنی چەک و پارەدا زورتر بەشی کومەلە ئەدا، کومەلەیش «ماوی» و «متطرف» ن، دژی دین و مەلان و، دژی ئاغا و سەروک عەشیرەتن.
هیچ هەوڵ و تەقەلایەک بۆ پەشیمان کردنەوەیان لەم هەنگاوە سەری نەگرت. سور بون لە سەر هەلویستی خۆیان. حدکاش، بە تایبەتی د. قاسملو، کە ئەو کاتە بوبون بە هێزێکی گرنگ لە ناوچەکەدا، هانی دابون و بەلێنی دابونی یارمەتیان بدات و کارئاسانیان بۆ بکات.

*

رەسوڵ مامەند لە سەرەتادا کە چوە گورەشێر و جیابونەوەی بزوتنەوەی لە یەکێتی ڕاگەیاند، لە ئەندامانی سەرکردایەتی: تایەری عەلی والی، حاجی حاجی ئیبراهیم، سەید کاکە، قادر عەزیز، مەلا ناصیح و، د. مەحمودیش، قادر جەباری و عەدنان موفتی لە گەڵ رویشت بو. بە هەمویان ۱۰ کەسێک ئەبون. جیابونەوەی رەسوڵ شتێکی چاوەڕوانکراو بو، بەلام رویشتنی د. مەحمود بۆ هەمومان کتوپر بو، چونکە هیچ کاتی باسی شتی وای نەکرد بو. بەلام دوایی دەرکەوت د. مەحمود دەستێکی باڵای هەبوبو لە هاندانی رەسوڵ و هاوڕێکانی دا بۆ ئەم کارە. ئێمە کە دانیشتین بۆ لێکولینەوەی کێشەکە و، دیاریکردنی هەلویستی یەکێتی لەوان، گەیشتینە ئەو باوەڕەی مادەم ئەوان بە هاوخەباتی ئێمە ڕازی نین خواحافیزیان بێ و، هەرکەسێکی کەش ئەروا بۆ لایان ڕێگەی لی نەگرین خوا حافیزی بێ.
ئەم کارە هێزەکانی یەکێتی و ڕێکخراوەکانی بزوتنەوەی لە سەرانسەری کوردستان دا لەت کرد و، پشێوی و ئاژاوەی قوڵی خستە ناو ڕیزەکانی پێشمەرگەوە. پاش چەند ڕوژی هەندی لە فەرماندەکانی پێشمەرگەیش جیابونەوەی خۆیان ڕاگەیاند. بە کردەوە بەشی هەرەزۆری سەرکردەکانی بزوتنەوە و، ڕێکخراوەکانی و کادرەکانی و پێشمەرگەکانیان لێمان جیا بونەوە. عومەر مستەفا مابوەوە، ئەویش کەسی لە بزوتنەوە بە دەورەوە نەبو.
مامجەلال حەزی ئەئەکرد ئەو ڕاستیە بسەلمێنی کە: بزوتنەوە لە یەکێتی جیا بۆتەوە، بەلکو ئەیوت ئەمە باڵێکی بزوتنەوەیە و بزوتنەوەی ڕاستەقینە لە گەڵ یەکێتی ماون. لە گەڵ کاک عومەر قسەی کرد بۆ ئەوەی بزوتنەوە دروست بکەنەوە. نامەیان بۆ هەندی لە کادرەکانی شار نوسی کە لە ڕیزی بزوتنەوەدا کاریان ئەکرد و، زوریان کۆنە جەلالی بون بینە دەرەوە. بە دوای یەک دا هاتن. لە ڕاستی دا بزوتنەوەکەی ئەمان لە چاو ئەوەی رەسوڵ دا لاواز و، تا ڕادەیەک دروستکراو بو، ئەیتوانی کادر و فەرماندەکانی بزوتنەوە ڕابکێشێتەوە بۆ لای خۆی، هەرگیز نەیتوانی ئەو بۆشاییە لە ناو یەکێتی دا پر بکاتەوە کە بە جیابونەوەی رەسوڵ و هاوڕێکانی دروست بوبو.

*

سیروان و زەڕینجو

شەوی ٢٩ - ٣٠ ی نیسانی ٧٩ جاشەکانی زەرایەن، بە سەرکردایەتی حەمە خانی حاجی دارا، بۆسەیەکی گەورەیان لە نزیک ئاوایی زەڕینجو لە دەشتی شارەزوور دانا. سیروان (فەیصەل رەشید تالەبانی) و، تاقمی لە پێشمەرگەکانی هەرێمی کەرکوک کە لە سەرکردایەتیەوە ئەگەڕانەوە بۆ بەری قەرەداغ کەوتنە ناوی. پێشمەرگەکان لە ناو عەرەبانەی تراکتۆرێک دا سوار بوبون. لە بۆسەکەدا ٥ پێشمەرگە: سیروان (فەیصەل تالەبانی)، صدیق ئیبراهیم (حاجی چاوشین)، حەسەن ئەحمەد خاوی بێ، عەلی چەلەبی، نەجات رەحیم کەریم و، دوهاوڵاتی: کوژران و، ئەوانی تریان زۆر بە زەحمەت دەرباز بون.

حەمەخان وەکو دوایی دەرکەوت جاش - پێشمەرگەی پارتی بو، کە ئەم لەو ناوچەیەدا چاند بوی.

سیروان، هاوڕێ ی کۆمەڵە و، یەکێ بو لە پێشمەرگەکانی مفرەزەکانی سەرەتای دەسپێکردنەوەی خەباتی چەکدار. لە پێشمەرگایەتیەوە دەستی پێ کرد بو، بوبو بە فەرماندەی مفرەزە و، کەرت و، ئینجا فەرماندەی هەرێمی کەرکوک. یەکێ بو لە باشترین فەرماندەکانی پێشمەرگە. شارەزاییەکی زۆری لە ناوچەکە و دانیشتوانی و، هێزەکانی دوژمن دا پەیدا کرد بو. سەرکردایەتی دەیان چالاکی کرد بو. داوودزگا سەرکوتکەرەکانی رژێم بە تایبەتی جەیش زۆر بە داغ بون لێ ی. لە مایسی ٧٩ دا هاتە ناوزەنگ. ماوەیەک مایەوە، چەند ڕۆژێکی میوانی من بو. لەو بێ سەر و بەرەیدا کە ئێرانی تێ کەوت بو، زۆری پادگان و پاسگاکان تالان کرا بون، چەک و تفاقی جەنگ لە بازاری شارەکان دا ئەفرۆشران. هەندێ چەکی سوک و ئارپیجی و نارنجۆک و مین و هوکی ترکی مان بۆ هەرێمەکەی کڕی و، گەڕایەوە بۆ ناوچەی قەرەداغ.

سیروان لە ناو پێشمەرگە و خەڵک دا خۆشەویست بو، کوژرانی زەرەرێکی گەورە بو لە کۆمەڵە و یەکێتی.

ئەم خێزانە تێکۆشەرە لە شۆڕش دا زەرەری زۆریان لێ کەوت. جگە لە سیروان، براکانی تری: ئەیوب و غەریب و عومەر، هەریەکەیان لە مەیدانێکی تێکۆشان دا کوژران.

*

به بۆنەی مردنی مەلا مستەفاوە:

مەلایی و جەلالی لە تەرازودا

ڕۆژی ١ ی مارتی ١٩٧٩ ئاژانسەکانی دەنگوباس بڵاویان کردەوە کە مەلا مستەفای بارزانی لە نەخۆشخانەیەکی واشنتۆن کۆچی دوایی کردوە. ئەم هەواڵە چاوەڕوانکراو بو، چونکە لە مێژ بو مەلا مستەفا توشی شێرپەنجە (سەرەتان) بوبو. هەر بەو بیانوەشە لە تارانەوە چو بوە ئەمەریکا و لەوێ مابوەوە. ڕۆژنامەی «دەیلی تەلەگراف» ی لەندەنی لە ژمارەی ڕۆژی ٣ ی مارت دا نوسی بوی کە بارزانی لە سەر حسابی «سیا» تیمار کراوە. بەلام ق م ئەم هەواڵەی بە درۆ خستەوە و، نوسی کە خۆیان خەرجی نەخۆشخانەکەیان داوە، داوایان لە ڕۆژنامەکە کرد بە درۆ خستنەوەکەیان بڵاو بکاتەوە، ڕۆژنامەکە پشت گوێ ی خست.

کۆچی مەلا مستەفا لە کوردستان و، لە ناوچەکە و، لە ناو حیزبە کوردیەکانی کوردستان دا، بە جۆری جیا جیا دەنگی دایەوە.

ناوبانگی مەلا مستەفا و پارتی لە تاران دا باش نەبو. بە نۆکەری شا و ساواک ناسرا بون. لە ناو کوردا بە بەرپرسی خوێنی سلێمانی موعینی و چەندین کەس لە کوردەکانی ئێران ناسرا بو. هەر لەبەر ئەوەش لە خۆپیشاندانی شارەکانی کوردستانی ئێران دا، یەکی لەو هوتافانەی دوبارەیان ئەکردەوە:

قیادەی موەقەتە – گورگە لە ناو مێگەلدا.

کێ بو کاک سولەیمانی کوشت؟ بارزانی بو بارزانی!

لە کۆبونەوەی نوێنەرانی شورای شارەکانی کوردستان دا لە مەهاباد یەکی لە داواکانیان لە نوێنەرانی حکومەتی ئێران دەرکردنی سەرانی قیادەی موەقەتە بو.

مردنی مەلا مستەفا لە ناو ئێران دا بە جۆری جیاواز دەنگی دایەوە. ڕۆژنامەکانی تاران، بە تایبەتی ئەوانەی لای چەپ بون، بە خراپی لە سەریان نوسی. قسەکەرێکی حدکا لە ڕۆژنامەکانی تاران دا دژی قسەی کرد و، کۆمەڵەی زەحمەتکێشان بەیانێکی درێژی لە سەر دەرکرد کردەوەکانی مەلا مستەفای بەرامبەر کوردەکانی ئێران بە بیر هێنا بوەوە. بەلام هەڵوێستی ڕەسمیی حکومەتی ئێران جیاواز بو. ڕێگەیان دا تەرمەکەی لە ئەمەریکاوە بهێننەوە بۆ تاران و، حکومەتی ئێران خۆی بە هالیکۆپتەر گوێزایانەوە بۆ شنۆ و، ڕێگەیان دا بە پارتی ئەمە بکا بە موناسەبەتێک بۆ خۆپیشاندانی سیاسی و چەکدار.

بنەماڵەی بارزانی و سەرانی پارتی ویستیان ئەم ڕوداوە بکەن بە بۆنەی کردنەوەی تابوری خۆیان. ساڵی ١٩٤٥ کە بارزانیەکان چونەتە ئێران بە هۆی نەخۆشی تیفوسەوە چەند سەد کەسێکیان لێ مرد بو، لە شنۆ نێژرا بون. تەرمی مەلا مستەفایان بە فڕۆکە هێنایەوە تاران و، حکومەتی ئێران بە هالیکۆپتەر گوێزایەوە شنۆ. پارتی هەر دۆستێکیان لە کوردستانی ئێران دا هەبو نامەیان بۆ هەموویان نوسی، هەروەها هەمو بارزانیەکان و ئەندامەکانی پارتی و چەکدارەکانیان بانگ کرد لە شنۆ کۆ ببنەوە. مەراسیمی ناشتنی تەرمەکەیان بە جێ هێنا. چەند کەسی بەم بۆنەیەوە شیعریان خوێندەوە و مەسعودیش لە

پاتی بنەماڵەکەیان سپاسی بەشدارەکانی کرد.

بێگومان مەلا مستەفا یەکێ بو لە گەورەترین سەرکردەکانی کورد لەم قەرنەدا. لە ناو خەڵکی کوردستان دا لە هەمو سەرکردەکانی کە زیاتر پشتیوانی لێ کراوە، لە هەمویان زورتر سەرکردایەتی جولانەوەکەی کردوە و، لە هەمویان زیاتر لە سیاسەتی ناوەوەی عیراق و، لە سیاسەتی کوردیی دەولەتانی ناوچەیی ئێران و تورکیا و، دەولەتانی گەورە: بەریتانیا، یەکیتی سۆڤیەت، ئەمەریکادا دەوری هەبوە.

بە زور زمانی جیاواز، وتار و نامیلکە و کتێب لە سەر مەلا مستەفا و بارزانیەکان نوسراوە. زوری ئەم کتێبانە بێلایەن نین، یا دەرویشەکانی بارزانی نوسیویانە بو ستایش و پیا هەڵدان، یا دوژمنەکانی نوسیویانە بو شکاندن و سوکایەتی پێ کردن. هەتا ئێستا بیوگرافی مەلا مستەفا و لێکولینەوەیەکی بێلایەن، پشت ئەستور بە بەڵگەکانی کورد خوی و، بە بەڵگەی ناو ئارشیفەکانی عێراق، ئێران، تورکیا، یەکیتی سۆڤیەت، بەریتانیا و ئەمەریکا، لە سەر خوی و جولانەوەکانی نەنوسراوە. بێگومان ئەمە ناتەواوییەکی گەورەیە لە رۆشنبیری کوردی دا.

ئەوانەی هاوچەرخ و هاوکاری مەلا مستەفا بون، کەسیان شتێکی ئەوتۆیان لە سەر نەنوسیوە. هەندێکیان مردون و هەندێکیشیان بە رێگاوەن بەرەو مردن. رەنگە زۆر مەسەلەی گرنگ کە رونکردنەوەی بو مێژوی کورد پێویست بێ، بە مردنی ئەمانە بچێتە ژێر گڵ.

بە مردنی مەلا مستەفا دەوری بنەماڵەی بارزانی لە ناو جولانەوەی کوردا تەواو نەبو. ناکۆکی نێوان یەکیتی و پارتی هەرما. بو تێگەیشتن لە پێشینەی مێژویی ئەم ناکۆکییە لێرەدا بە پێویستی ئەزانم ئاگادارییەکانی خوم، کە هەندێکیم لە کتێب و سەرچاوەی جوراوجور وەرگرتوە و، هەندێکیم لە هاوکارەکانی بیستوە و، هەندێکیشی خوم تیا ژیاوم، بەم بونەیەوە بگێرمەوە. خوزگەم ئەوی ئەم باسەی من ئەخوێنێتەوە، باسەکەی هەژاری موکریانی پێش ئەخوێندەوە کە کردویەتی بە پاشەکی چاپی تارانی «شەرەفنامە» بو ئەوەی تێگەیشتنێکی باشتری لە لا دروست بێ. هیوادارم لە پاشەروژدا کەسانێ کە لێکولینەوەی زانستی لە سەر لایەنە جیاوازەکانی ژیانی مەلا مستەفا بنوسن.

*

شیخ محەممەدی بارزانی

ناوی بنەماڵەی بارزانی لە مێژ نییە کەوتوتە ناو مێژوی سیاسی کوردەوە. ریچەڵەکیشیان بو دور ناچێ. هەرچەندە هەندێ نوسەری تازەی کورد، ریچەڵەکیان ئەبەنەوە بو سەر میرەکانی ئامێدی و، لەوانیشەوە بو سەر خەلیفەکانی عەبباسی، بەڵام جگە لە ئیدیعایەکی بێ بناغەی مەلا مستەفا خوی، کە لە ساڵانی دوایی تەمەنی دا کردویەتی، هیچ بەڵگەیەکی مێژویی پشتیوانی لەم چیروکە ناکا. بێگومان مەلا مستەفا نەوەی خەلیفەکانی عەبباسی بێ یا نەبێ هیچ لە مەسەلەکە و، لە هەڵسەنگاندنەکان ناگورێ.

ناوی ئەم بنەماڵەیە، بو یەکەمین جار لە سەردەمی شیخ عەبدولسەلام (؟ - ١٩١٤) دا کەوتوتە ناو ناوان.

شیخ عەبدولسەلام برا گەورەی شیخ ئەحمەد، مەلا مستەفا، شیخ محەممەد صدیق، شیخ بابو بوە و، کوری شیخ محەممەد بوە. شیخ محەممەدیش کوری شیخ عەبدولسەلام.

ئەمانە شێخی ئیرشادی تەریقەتی نەقشی بوون لە بارزان. لەو سەردەمەدا سەدان خانەقا و تەکیە لە کوردستان دا هەبوو. شێخانی بارزان تەریقەتیان لە شێخانی نەهری وەرگرتوە و، خانەقای بارزان سەر بە خانەقای نەهری بوو. دوای ڕووداوەکانی ١٨٨٠ کە خانەقای نەهری تێکچوو، شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری و کوڕەکانی دوور خرانەوە بۆ حیجاز، خانەقای بارزان زیاتر ئازادیەکی زۆرتری هەبوو. بەڵگەیەکی نووسراو لە سەر شێخانی بارزان و خانەقاکەیان، کە بگەڕێتەوە بۆ سەردەمی پێش شێخ عەبدولسەلام، ژیانی کۆمەڵایەتی، سیاسی، فەرهەنگیان ڕوون بکاتەوە، لە بەر دەس دا نیە. عوسمان صەبری، ئەدیب و سکرتێری پارتی دیموکراتی کورد لە سوریا، چیرۆکێکی لە سەر مردنی شێخ محەممەد نووسیوە، ئەبێ لە خۆیانی بیست بێ، چونکە ماوەیەک لە ناو بارزانیەکان دا ژیاوە.

عوسمان صەبری لە ژمارەی ١٧ ی دوەمین ساڵی گۆڤاری «ڕۆناهی» ڕێکەوتی ١ ی تابی ١٩٤٣ کە لە شام لە لایەن «میر جەلادەت بەدرخان» ەوە چاپ و بڵاو کراوەتەوە، ئەم چیرۆکەی بڵاو کردۆتەوە.

*

شێخی بارزانیان چۆن هەڵفڕاند؟

ئەمڕۆ لە ناو کوردەکانی خوارودا کاتێ باسی شێخی بارزان ئەکەن، پیاو شێخ ئەحمەدی بیر ئەکەوێتەوە کە بە خودانی بارزان ناسراوە. ئەم شێخەی کە هەڵفڕێنراوە، شێخ ئەحمەدی خودانی بارزان نیە، بەڵکو شێخ محەممەدی باوکیەتی. دەرهەق خودانی بارزانیش، لە ژمارەکانی تردا، من زانینی خۆم ئەنووسم.

ئەم چیرۆکەی کە ئەمەوێ بیگێڕمەوە، شتێکی خەیاڵی نیە، بەڵکو شتێکی قەوماو و ڕاستە. لە پێشەوە من ئەم چیرۆکەم لە دەمی شێخی گارسی شێخ ئەورەحمان بیست، پاشان دوورودرێژ پرسیم و دوایی کە چومە بنجوبناوانی، قسەکانی شێخی گارسی ڕەحمەتی بە تەواوی ڕاست دەرچوو.

شێخ محەممەدی بارزان یەکێ بوو لە شێخەکانی تەریقەت، لەو شێخانەی کە نازانن شێخایەتی و مریدایەتی چیە، بە تەنیا لە نەزانیی میللەت کەڵک وەرئەگرن و، خۆیان لە ژێر ناوی شێخایەتی دا بە سەر کوردی هەژارەوە ئەکەن بە گەورە و ڕێگای دەربارێکی شاهانە بۆ خۆیان و ڕێگای مەزنایەتی بۆ کوڕەکانیان خۆش ئەکەن. سەرەڕای ئەمەش شێخ محەممەد مرۆڤێکی بەرادایی نەبوو لە زۆر شێخ چاکتر و باشتر بوو. وەک شێخەکانی ترمان ڕێ ی بێ فەرمانیی خوای نەگرتوە، ئەگەر گوناحێکیشی هەبوبێ، ئەوە بوو بێ ئەوەی هێزێکی مەعنەوی هەبێ، خۆی بە خاوەن مەعنەویەت پیشان دابوو و لە قەزای زیبار دا زۆر کەسی بە مرید لە دەوری خۆی کۆ کرد بووەوە، هەر ئەم گوناحەش بوو کە بوو بە هۆی هەڵفڕاندنی.

لە سەرەتای سەدەی بیستەم دا لە قەزای زیبار شێخ محەممەدی بارزان لە ناو عەشیرەتەکانی مزووری، شێروان و بەرۆژیان دا ناوبانگێکی باشی پەیدا کرد بوو، خەڵکی ئەوی ئەوەندەیان خۆش ئەویست، لە پێناوی شێخ و داخوازیەکانی دا، مردنیان بە بەختیاریەکی گەورە دائەنا. سەرەڕای دڵپاکی خەڵکی، دڵپاکی و ڕوخۆشی شێخ ئەم خۆشەویستیەی ڕۆژ بە ڕۆژ زیاد ئەکرد. هەمو ڕۆژێ دوای نوێژی ئێواری، شێخ ئامۆژگاری دینیی مریدەکانی ئەکرد و، دژواریی ڕۆژی قیامەت و ئاگری دۆزەخی بە بیر ئەهێنانەوە.

شێخ، ڕۆژێ لە ڕۆژان لە ناو ئامۆژگارییەکانی دا باسی ڕابوونی جەنابی مەهدی ئەکا، لەوێ دا یەکێ لە مورپیدە بە ساڵاچووەکان ناو و سیفەتەکانی مەهدی و چۆنیەتی و دەمی ڕابوونی لە شێخ ئەپرسی. شێخ بەم جۆرە وەڵامی مورپیدەکەی ئەداتەوە:

– مەهدی، لە دوای پێغەمبەر چاکترین پیاوی خوایە، ناوی محەممەدە، ملی لە هی هەمو کەس درێژترە، گوناى ڕومەتی نوری لێ ئەبارێ، هەروەک شمشێر نایبڕی تفەنگیش کاری تێ ناکا، کاتی هەڵسانی زۆر نزیکە. ڕەنگە ئەمرو هاتبێتە دنیاوە. ئەو ڕۆژەی کە خوا فەرمانی پێ ئەدا دەرئەکەوێ..

مورپیدێکی تر هەڵئەستێ و ئەپرسێ:

– قوربان! بەو شێوەیەی کە ئێمە لە شێخمان بیست، جەنجاڵیش وەک مەهدی هەڵئەستێ و کەرەکەیشی زۆر خێرایە، ئەتوانێ بە ڕۆژێ ڕێگای ساڵێک ببڕێ. گەلۆ، جەنابی مەهدی چۆن لەم زاڵمە ڕزگار ئەبێ؟

بێگومان ئەو کاتەی شێخ باسی جەنجاڵ و کەرە خێراکەی بۆ مورپیدەکانی کرد بو، شێوەی ڕزگار بونی مەهدی بە بیردا نەهات بو، بەڵام وا یەکێ لە مورپیدەکان ئەپرسێ و پرسیارەکەیش ئەبێ وەڵامی بدرێتەوە. ئەزانین لە لای شێخان تەنها کاتێ شێخ بینی هەمو گوێگرەکان چاویان تێ بڕیوە و چاوەڕوانی وەڵامێکن، شێخ بێ ڕامان ئێلێ:

– ئەفرێ، ئەفرێ کوڕم ئەفرێ...

لە هیچ کتێبێک دا حیکایەتی فڕینی مەهدی نیە. بەڵام بۆ ئەوەی شێخ خۆی بە ئەزان پیشان ئەدا ئەمەی وت مورپیدەکانیش باوەڕیان پێ کرد، بەڵام نازانم خوایش ئەم درۆیەی لە شێخ قوبوڵ ئەکرد یا نە.. ئەمە لە سەرەنجامی شێخ دا ئەبینین. دوای ئەوەی شێخ ئامۆژگارییەکانی تەواو ئەکا لە مزگەوت دەرئەچێ و ئەچێ بۆ دیوەخان.

ئەوانەی کە ماڵی شێخی بارزانیان بینیوە ئەزانن شوێنی دیوەخانی شێخ چەند بەرزە. قاتی خوارەوەی مزگەوتە، هی دوەم خانەقایە (تەکێ) و، هینی سێیەمیش دیوەخانە.

کاتێ شێخ لە مزگەوتەوە ئەچێ بۆ دیوەخان، مورپیدەکان لە ناو خۆیان دا لە سەر ئامۆژگارییەکانی ئەو ڕۆژەی شێخ (سیفەتەکانی مەهدی) ئەدوێن. ئەیانویست بزانن کە ئەم سیفەتانە لە کێ دا هەیە. لە بەر ئەوەی ئەو سیفەتانەی شێخ باسی کرد بون هەموی لە خۆی دا هەبون، هەندێ لە مورپیدەکان ئەڵێن: هەبێ و نەبێ شێخی ئێمە خۆی مەهدییە. هەندێکی تریان ئەڵێن: کەی شێخ ڕاستیی لە ئێمە شاردۆتەوە تا ئەمڕۆ لێمان بشارێتەوە، ئەگەر ئەو مەهدی بوایە خۆی پێ ی ئەوتین. لە سەر ئەم قسەیە برای گەورە ئەڵێ:

– ئەی نایەتە بیرتان کە شێخ وتی: «دەمی ڕابونی زۆر نزیکە، لەوانەیە ئەمڕۆ هاتبێتە دنیاوە و ئەو ڕۆژەی کە خوا فەرمانی پێ ئەدا دەر ئەکەوێ». بەڵێ شێخ، مەهدی خۆیەتی، بەڵام بە فەرمانی خوا دەرئەکەوێ.

برای دوەم لە سەر قسەکەی سورە کە شێخ مەهدی نیە. ئەم گفتوگۆیەیان درێژە ئەکێشێ و لە هەردو لا کەسیان ناتوانێ ئەوی تر بهێنێتە سەر قسەی خۆی. ئەوسا ڕیش سپییەک لە مورپیدەکان بە هەردو برا ئەڵێ:

– کە عەقڵ هەبێ پێویست ناکا بەم شێوەیە بە گژ یەکتری دا بچن. نایەتە بیرتان شێخ وتی: تفەنگ کار لە مەهدی ناکا. وەرن بچین بۆ دیوەخان بیدەینە بەر تفەنگ، ئەگەر مەهدی بێ گوللە نایبڕێ.

ئەم تاقلەی بارزان بیری لەوە ئەکرد بووە کە ئەگەر شێخ مەهدی ئەبێ، بەمە ئەمرێ. ئەمە بە بیری هەردو برایش دا ئەهات. قسەی هەموویان لە سەر ئەم تەگبیرە ئەبێ بە یەک. شەش پیاو تفەنگەکانیان هەڵئەگرن و ئەچنە دیوەخان. لە پڕ هەر شەشیان لوولەی تفەنگەکانیان لە شێخ ئەکەن و پەنجە ئەخەنە سەر پەلەپیتکە.

لە دەنگی تفەنگان و راچڵەکینی دوای ئەو، شێخ تێئەگەیشت کە ئەمانە بە بێ بەختی ئەیکوژن. بۆیە یەکسەر هەڵئەستێ و را ئەکا. موریدەکان لە بەر دەرگا ئەیگرن. سەیر ئەکەن هەمو گوللەکان بە جلەکانی کەوتون و بە لەشی نەکەوتون. دوای ئەم تەجروبەیە ئیتر گومانیان نامێنێ کە شێخ مەهدیە.

بەڵام هەندێک لە موریدەکان دیسان نایانەوێ باوەڕ بەمە بهێنن، بۆیە لە نێوان ئەمان و ئەوانی تر (ئەوانەی باوەڕیان بە مەهدیەتی شێخ هێناوە) ئەبێ بە دەمەقاڵێ. ئەوسا ئەو تاقلەی کە ڕێگای تفەنگ بە شێخەوە نانی پیشانی موریدەکان دابو ئەکەوێتە بەینیان و ئەڵێ:

– ئایا ئەم قسانەی ئێوە پێویست بەم دەمەقاڵەیە ئەکا؟ نایەتە بیرتان شێخ وتی: مەهدی ئەتوانێ بفڕێ؟ وەرن با تاقی بکەینەوە.

ئەم قسەیە ئەچێ بە مێشکی هەموویان دا و پێکەوە ئەچنە لای شێخ و بەم شێوەیە داواکەیانی پێ ئەڵێن:

– قوربان! زۆرمان باوەڕمان وایە کە شێخ مەهدیە، بەڵام هەندێ بێ ئیمان لە ناو ئێمەدا هەن باوەڕ بەمە ناهێنن. ئەمانەوێ شێخ ئەم گومانەیان لە دڵ دەرکا!

– من چۆن ئەتوانم ئەم گومانەیان لە دڵ دەربکەم و کێ پێ ی وتون کە من مەهدیم؟

– قوربان! دڵی ئێمە هەمو ئەڵێ تۆ مەهدیت. ئەی شێخ نەیوتوە دڵی چل موسوڵمان لە سەر هەر شتێک بێ بە یەک ئەو شتە راستە و درۆ نیە؟ هەر گومانێ لە دڵی هەندێ لە موریدەکان دا هەبێ ئەتوانی تۆ بەم فرینە لە دڵیان دەربکەی.

– کوڕە ئێوە چەن ئەحمەقن، من چۆن ئەتوانم بفڕم؟

ئەوسا تاقلەکەی بارزان، ئەو موریدەی کە پێشتر ڕێگای تەجروبەی تفەنگەکەی پیشانی هاوڕێکانی دابو، ئەڵێ:

– گەلی موریدان! لە بەر ئەوەی دەمی راپونی مەهدی هێشتا نەهاتوە، بۆیە شێخ خۆی ئاشکرا ناکا، بەڵام ئێمە ئەتوانین تاقی بکەینەوە. وەرن با دەست و قاچی شێخ بگرین و لە سەر خانەقاوە بیدەینەوە خوارێ! ئەو کاتە ناچار ئەبێ بفڕێ!

هێشتا تاقلەکەی بارزان قسەکەی تەواو نەکرد بو موریدەکان دەست و لنگی شێخ ئەگرن و بێ ئەوەی گوێ بدەنە داد و هاواری ئەو ڕەبەنە لە سەر خانەقاوە ئەیهاوێژن بۆ خوارێ.

شێخ محەممەد کە زەلامێکی کەتە بو بە سەلامەتی ناگاتە عەوشە. هەردو دەست و قاچێکی و ملی و پشتی لە شەش جێگاوە ئەشکێ و شێخ بە راستی ئەبێ بە مەهدی! دوای ئەوەی وڕان پشت و ملی شێخ شکا بو، ئیتر پێویست ناکا بڵێن ڕۆژی دوایی گیانی بە گیانکێش سپارد و و لەشی بە گۆڕ! ئەو کاتە ئەم شێخ ئەحمەدەی کە بە خوداتی بارزان ناسراوە تەمەنی شەش ساڵ بو. عوسمان صەبری

*

ئەم چیروکـە هەندێ لایەنی باوەری بارزانیـەکـان و شـیـخـەکـانیـان رون ئەکـاتەوە. عوسمان صەبری وەکو بەلێنی دا بو لە ژمارەکانی ترا زانیارییەکانی خۆی لە سەر خودانی بارزان بنوسی، بەلێنەکەی بە جێ نەهێناوە. هۆکەی چی بوە، دیار نیە.

ئەم چیروکە راست بێ یان هەلبەستراو، ئوبالەکەی لە ئەستوی عوسمان صەبری دایە، کە بە درێژایی ژیانی و هەتا مردیش دلسوزی مەلا مستەفا بو.

*

شیخ عەبدولسەلام

لە دوای مردنی شیخ محەمەد، شیخ عـەبدولسـەلامی کوری لە جیگای دانیـشت. عەبدولسـەلام برا گەورەی شیخ ئەحـمـەد، مـحەمەد صدیق، شیخ بابۆ، مـسـتـەفا بو. بارزان گوندیکە کەوتوتە نیوان رەواندز و ئاکری و سنوری تورکیا و لە بەینی هەردو روباری زێ ی بادینان و روکوچک دایە.

شـیـخـەکـانی ئەوی ترانی بویان هەندێ لە عـەشـیـرەتەکـانی دەوری خویان لەوانە: شیروانی، دولەمەری، مزوری، بەروژی، نزاری و، بەشیکی گەردی و هەرکی بنەجی، بهیننە سـەر باوەری خـۆیان. ئەوانەی چوبونە سـەر ری و رەوشـتی شـیـخی بارزان، خـۆیان بە «میللەت» یک دائەنا کە دلسـوزی و گویرایەلی بو شیخی بارزان پیکەوەی ئەبەستن. لەناو خویان دا هاوکاری یەکتریان ئەکرد، یەدەنگ یەکەوە ئەچون و ژن و ژنخوازیبان تەنیا لەناو خویان دا ئەکرد. بە شیخی «بارزان» یشیان ئەوت «خودان» کە بەرزترین دەسەلاتی دینی و دنیایی ئەوان بو. «خودان» واتەی خاوەن و، جوریکە لە «صاحب الزمان» ی شیعە.

شـیخ عـەبدولسـەلام پیاویکی هەلکەوتو بو. لە سـەردەمی ئەودا بارزان ئەهەمیـەتی پەیداکرد، نفوزی زیادی کرد، «خودان» بو نەهیشتنی زولمی کومەلایەتی لەناو میللەتەکەی خوی دا هەندیک ریفورمی ئابوری، کومەلایەتی کرد، مولکیەتی زەویزاری هەلوەشاندەوە کردیە خاوەنیتی گشتی هەموان، ژن و ژنخوازی ئاسان کردو مارەیی هەلگرت، هەولی دا عەشیرەتەکانی ژیر دەستی خویان چەکدار کەن، بارزان بوبوە پەناگای زولملیکراوان.

شیخ عـەبدولسـەلام نیوانی لەگەل مـەسیـحیـەکان خوش بو، حورمەتی ئەگرتن و، لەگەل میسیونیرەکانی ئینگلیزیش برایان: «ویگرام» دوستایەتی خوش بو. لە کتیبەکەیان دا: «کوردستان: بیشکەی شارستانیتی» باسی ئەم دوستایەتیە ئەکەن.

شیخ عەبدولسەلام پەیوەندی لەگەل ریکخراوە سیاسیە کوردیەکانی ئەستەمول هەبو، کە دوای ئینقیلابی عوسمانی (١٩٠٨) دامەزرابون، بە تایبەتی لە گەل شیخ عەبدولقادری شەمزینی، کە ئاشنایەتیەکی دیرینەی بنەمالەییان هەبوە. بلاو کراوەکانی ئەم ریکخراوانە ئەگەیشتە خانەقاکەیان لە بارزان.

یەکی لە هەولە نیشتمانیەکانی شیخ عەبدولسەلام تەلەگرافیکە کە بو کاربەدەستانی عوسـمانی ناردوە دەربارەی هەندێ مافی روشنبیری و بەریوەبەرایەتی و دینی کـورد، پێ ئەچی ئەسـەی بە هاندان و بۆ پشتیوانی لە شیخ عـەبدولقادری شـەمزینی بوبی، کە ئەوسا پیشەوای بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد بوە لە ئەستەمول.

دالدەدانی زولملیکراوان لە بارزان و رەفـتـاری خـودان لەگـەل مـیللەتەکـەی و، ریفورمەکانی کە بوبون بە هوی بیزارەی سەروکی عـەشیرەت و شیخەکانی دەوروپشتی و،

گازاندەی بەردەوامی ئەوانە لەرەفتاری خودانی بارزان لە لای کاربەدەستانی تورک، هەروەها ناردنی ئەم تەڵەگرافە و کەمبونەوەی دەسەڵاتی عوسمانی لەناوچەکە، کاربەدەستانی عوسمانی لە موسڵ تورە ئەکاو، بریار ئەدەن شێخی بارزان تەمێ بکەن و ناوچەکە بهێننەوە ژێر دەسەڵاتی حکومەت. فەریق محەممەد فاضیل پاشای داغستانی سەرکردایەتی هێزێکی گەورەی عوسمانی ئەکا بو هێرشی سەر بارزان. عەشیرەتەکانی دراوسێی بارزان نەک هاوکاری عەبدولسەلام ناکەن، بەڵکو ئالیکاری عوسمانی ئەکەن بو داگیر کردنی ناوچەکە. بارزانیەکان چەن روژێک بەرەنگاری هێرشەکە ئەکەن، سەرەنجام خویان پێ راناگیری. شێخ عەبدولسەلام خوی ئەشارێتەوە پەنا ئەباتە بەر مارشەمعون لە هەکاری. مارشەمعون دالدەی ئەدا. داغستانی بارزان داگیرئەکا، هەندی لە گوندەکانی تالان ئەکاو ئەسوتێنی و، هەر کەسی بەردەس ئەکەوی بە دیلی ئەیبا بو موسڵ. لەناو دیلەکان دا مەلا مستەفا و دایکی ئەگیرین.

شێخ عەبدولسەلام بە نهێنی گەرایەوە بارزان چەکدارەکانی لەچیای شێرین کوکردەوە، کەوتە پەلاماردانی هێزەکانی عوسمانی، ناچاری کردن لە ناوچەکە بکشێنەوە. والی نوێ ی موسڵ بە نەرمی لەگەڵی جولایەوە، کەوتە گفتوگو لەگەڵی، دیلەکانی بەردان، هەندی زەرەری بو بژاردن، ژیانی ئاسایی گەرایەوە بو ناوچەکە.

لە ١٩١٣ دا والی موسڵ سولەیمان نەظیف، کە روشنبیرێکی کوردی «ئیتیحاد» ی بو، هێزێکی گەورەی ناردە سەر بارزان بو گرتنی شێخ عەبدولسەلام. سەرخێڵەکانی کورد، بە تایبەتی فارس ئاغای زێباری، هاوکاری لەشکری تورکیان کرد. شێخ ئەمجارەش خوی نەدا بە دەستەوە و سەرلەنوی خوی شاردەوە، بە نهێنی چو بو راژان بو لای سەید طەهای شەمزینی و، سەردانی سمکوی کرد و، پێکەوە چون بو تفلیس بو دیتنی جێنشینی قەیسەری روسیا، بو ئەوەی داوای پشتیوانی لی بکەن. کاربەدەستانی تورک خەڵاتێکیان دانا بو بو ئەو کەسەی شێخ عەبدولسەلام بە زیندویەتی یا بە مردویەتی بگری. شێخ لە گەرانەوەدا لە گوندێکی ناوچەی سوما پرادوست لە لایەن کابرایەکی شوکاکەوە لەگەڵ ٣ پاسەوانی دا بە فێڵ لە خەو دا گیران، و لە پایزی ١٩١٤ دا لە «سەرو» تەسلیمی کاربەدەستانی عوسمانی کردن. لەوێوە بە گیراوی برانە زیندانی موسڵ. پاش محاکەمەیەکی روکەش لە ١٤ی کانونی یەکەمی ١٩١٤ دا شێخ عەبدولسەلام و هاورێکانی لە دار دران.

*

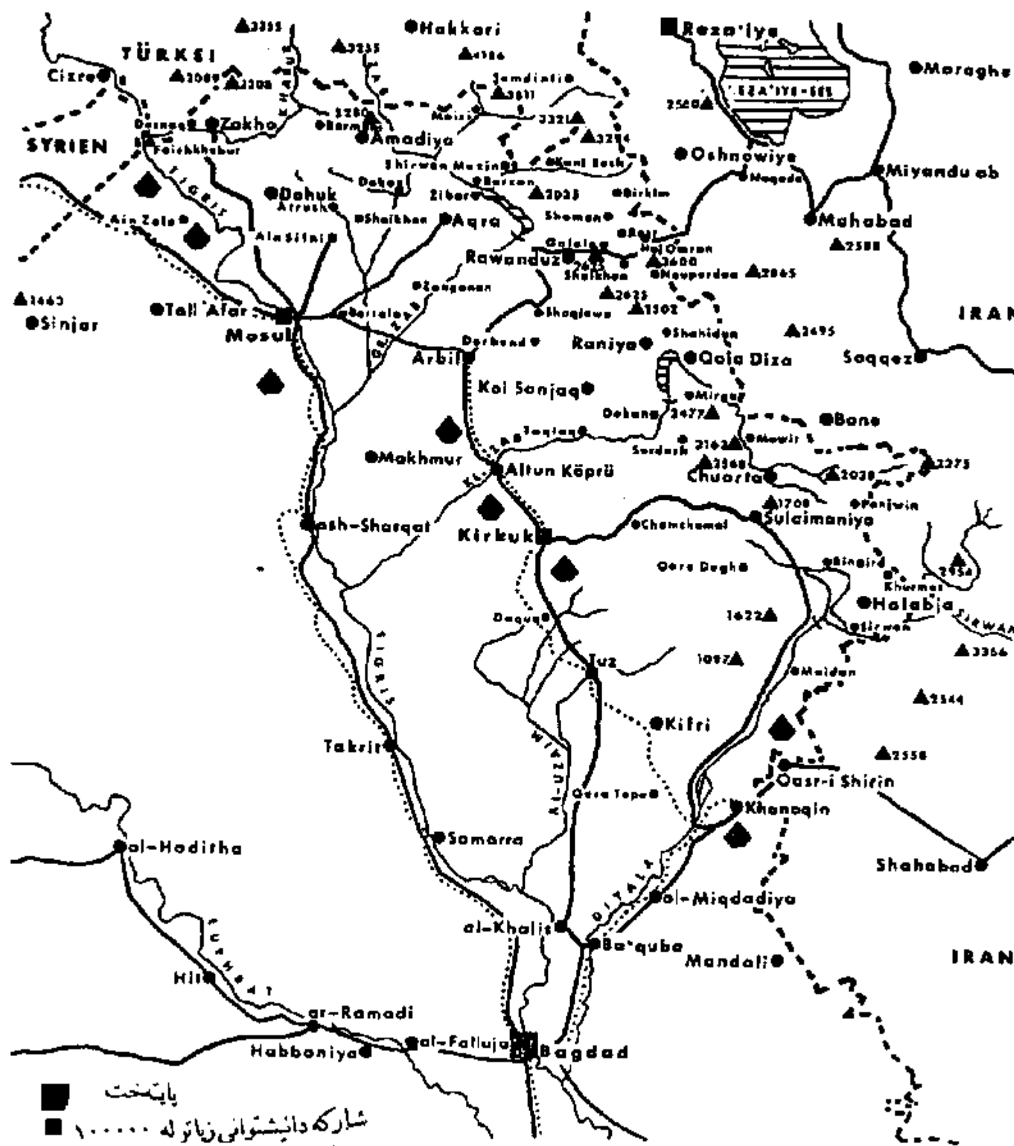
شێخ ئەحمەد

لەپاش هەڵواسینی شێخ عەبدولسەلام، شێخ ئەحمەدی برای جێگای گرتەوە.

شێخ ئەحمەد دوەمین کوری محەممەد و، براگەورەی محمد صدیق و شێخ بابو و مەلا مستەفا بو.

شێخ ئەحمەد سالی ١٨٩٦ لە بارزان لە دایک بوە، سالی ١٩١٤ کە عەبدولسەلامی برای لە موسڵ هەڵواسرا، شێخ ئەحمەد لە جێگەی ئەو بو بە «خودانی میللەتی بارزان».

شێخ ئەحمەد خوێندەواری نەبو، بەڵام لە بەرێوەبردنی کاروباری بارزانیەکان دا شارەزا بو، جێگەی بروای هەمویان بو. گوێرایەڵیی بی چەن و چونیان ئەکرد، تەنانەت مەلا مستەفاو براکانیشی کە ئەچون بو زیارەتی ئەبو لەبەردەمی دا بە «چوک» دا بێن. بەڵام

پایتەخت

شارکە دانیشتوانی زیاترلە ١٠٠٠٠٠

شارکە دانیشتوانی کەمترلە ١٠٠٠٠٠

شارۆچکە

شاخ

رووبار

دەریاچکە

سەد

جادە

خەتی شەمەندەفەر

بیری نەوت

کوردستانی عیراق

1 : 2 500 000

0 — 100 km

رۆشنبیریی گشتی ئەبو، شارەزای کاروباری سیاسی کوردستان و عیراق و دنیا ئەبو، هەروەها شارەزای کاروباری جەنگی ئەبو، بایەخیشی پێ نەئەدا. هەولی ئەدا خۆی و عەشیرەتەکەی لە کاروباری سیاسیەوە نەگلێن، بە گۆشەگیری دوور لە کارتێکردنی دەورو پشت بژین.

لەسەردەمی عوسمانی دا بە هۆی هەلواسینی براکەی و لەشکرکێشی عوسمانیەکانەوە بو سەر ناوچەکەیان، هەلویستی لە حکومەت سەلبی بو، بروای پێ نەئەکردن و دوای هاتنی ئینگلیزیش ١٩١٨ دیسان هەلویستی لە پەرسەندنی دەسەلاتی حکومەت سەلبی بو، بە ئاگاداری ئەم هەندێ لە بارزانیەکان بەشداری دانانی ئەو بوسەیە بون کە لە ١٤ ی تشرینی دوەمی ١٩١٩ لە «بیرە کەپرە» بو حاکمی سیاسی موسل کولونێل بیل و حاکمی سیاسی ئاکری کاپتن سکوت دانراو هەردوکیان کوژران، لەدەس بەسەراگرتنی شاری ئاکرێ یش دا بەشدار بون. هەروەها توشی چەن تێکهەلچونی چەکدار بون لەگەڵ ئاسوریەکان کاتێک ئینگلیز ئەیویست لە ناوچەکانی ئەوان دا نیشتەجێی یان بکەن. دوای ئەوە ئیتر لە بارزان گوشەگیری هەلبژارد، خوی لە کاروباری سیاسی و حکومەتی هەلنەئەقورتاند.

شێخ ئەحمەد هەولی دا ئەریتەکانی شێخەکانی بارزان دایان هێنا بو بچەسپێنی، هاوکاری یەکتری، دامەزراندنی پەیوەندی لەسەر بنچینەی دادپەروەری و وەکیەکی، گویرایەلی بی چەن و چونی میللەت بۆ خودان. پاریزگاری میللەتی بارزان لە تێخزانی نوفوزی حکومەت و بیرو باوەری دەرەوە. هەولی ئەدا میللەتی بارزان وەکو کومەلێکی داخراو بپنیتەوە، نوفوزی دەولەتی تێ نەپەت، لەبەر ئەوە: دژی دامەزراندنی دەسەلات و دەزگا ئیداریەکانی حکومەت و، دژی دامەزراندنی قوتابخانە و، دژی تێکەلاوی بو لەگەڵ کاربەدەستانی حکومەت لە شارەکان، تەنانەت براکانی نەخستە بەر خوێندن بو ئەوەی غەیری خوێندەواری نەبن، هەروەها دژی چالاکی پارتایەتی بو لەناو بارزانیەکان دا.

شێخ ئەحمەد نوێژ و حەجی لە سەر بارزانیەکان هەلگرت. ئەمەش لە لایەن دراوسیکانیەوە بە لە دین دەرچون دائەنرا.

ناوچەی ژیانی بارزانیەکان مەلبەندێکی شاخاویە، ئەرزی کشتوکالی کەمە، بەروبومی زوری نیە. مازوچنین و کوکردنەوەی تووی کنگر و، ئاژەلداری، بە تایبەتی راگرتنی بزن، یەکێک بو لە سەرچاوەکانی ژیانیان. لەبەر ئەوە لە سەر مەسەلەی لەوەرگا و پاوان هەمیشە لەگەڵ عەشیرەتەکانی دراوسی یاندا: برادوست، زیباری، سوورچی، هەرکی، ریکانی ... کیشەیان بوە.

*

شورشی بارزان ١٩٣١ - ١٩٣٢

لە هاوینی ١٩٣١دا برادوستیەکان هیرشیان کردە سەر گوندەکانی: کرکاڵ، کرلەک، بابکی، لە ناوچەی شیروانیەکان، هەندێ خانویان سوتاندن، ئاژەل و گاو گوتالیان بە تالان بردن. هێزێکی بارزانیەکان بەسەروکایەتی مەلا مستەفا چون بە دویان دا، لە دەشتی هیرتی پەلاماریان دان تالانیەکانیان لی گیرانەوە.

زنجیرەیەک تێکهەلچونی چەکدار لە نیوان برادوست و بارزانی دا روی دا مەلا مستەفا کە برا بچوکی شێخ ئەحمەد و براکانی تری بو وەکو قارەمانی ئەو شەرانە ناوی دەرکرد. قائیمقامی زیبار بو ناوبژی کردنی هەردو عەشیرەت سەرانی هەردوکیانی بانگ

گرد، شێخ ئەحمەد چونکە لە کۆنەوە لە حکومەت بەدگومان بو، هەروەها گومانی ئەکرد کە قائیمقام بەلای دوژمنەکانیان دا دایشکێنێ، خۆی نەچو، بەڵکو یەکێ لە براکانی لە جێگەی خۆی نارد. لە بەیانی ٩ ی کانونی یەکەمی ١٩٣١ دا هێزێکی جەیشی عێراقی کە بارەگاکەی لە « بلە» بو بە سەرکردایەتی عقید برلی المسکری دەوری گوندی بارزانی گرت و داوای لە شێخ ئەحمەد کرد خۆی بەدەستەوە بدا. شێخ ئەحمەد ئامادە نەبو خۆی بەدەستەوە بدا، بارزانیەکان هەڵیانکوتایە سەر هێزەکانی عێراق و شکاندیان.

جموجۆلی سپایی بە هۆی زستانەوە راوەستا. لە ١٢ ی کانونی دوەمی ١٩٣٢ دا ئەنجومەنی وەزیران بە بەهانەی یاخی بونی شێخ ئەحمەد و پەلاماردانی ئەو عەشیرەتانەی سەریان بۆ دەسەڵاتی حکومەت دانەنواندوە و، بە بەهانەی نەدانی باجەوە.. بو دامەزراندنی «أداره مدنیە منظمە» کە مەبەستی مەخفەری پولیس و دەزگای مدیری ناحیە بو بریاری دا جەیش بنێریتە سەر بارزان، جێبەجێ کردنیشی سپارد بە وەزارەتەکانی دیفاع و کاروباری ناوخۆ.

لە ١٠ ی مارتی ١٩٣٢ دا وەزارەتی داخلیـە ئینزاری شێخ ئەحمەدی کرد کە لە ماوەی ٤ رۆژدا بو دەربڕینی گوێڕایەڵی و دڵسۆزی بو حکومەت لە بەردەمی قائیمقامی زیباردا ئامادە بێ، هەروەها حاکمی سیاسی ئینگلیزیش هەمان داوای-لی کرد. بەڵام شێخ ئەحمەد ئامادە نەبو بچێ چونکە ئەترسا بیگرن، بەڵکو خۆی بو بەرگری ئامادەکرد. لە ١٥ ی مارتی ١٩٣٢ هێزی زەمینی عێراق بە یارمەتی فڕوکەکانی بەریتانیا هەڵیان کوتایە سەر بارزان، ناوایەکان زەرەری زۆریان لی کەوت، بەڵام نەیانتوانی شێخ ئەحمەد بگرن، وە نەیانتوانی بەتەواوی دەست بەسەر ناوچەکەدا بگرن. دو فڕوکەی بەریتانی کەوتنە خواری، یەکێکیان فڕوکەوانەکانی تی دا مرد و، ئەوی کەیان دو فڕوکەوانی بە پەرەشوت لی دابەزی و گیران. کاپتن هولت بو بەردانی فڕوکەوانەکان چو بو دیدەنی شێخ ئەحمەد، لەبەرامبەر ئازادکردنی ٢٥ بارزانی گیراودا بەردران. دوای ئەو شێخ نوردەینی بریفکانی بە نوێنەرایەتی حکومەتی عێراق چو بۆ گفتوگۆ لە گەڵ شێخ ئەحمەد. شێخ ئەحمەد هیچ خواستی سیاسی یا نەتەوەیی لە حکومەت نەبو، بەڵکو ئەیویست: «عفو» بکری و وازیان لی بهێنن لە شوێنی خۆیان بژین، حکومەت دەست وەرنەداتە کاروباری ناوچەکەیانەوە، لە ناکۆکی ئەوان و عەشیرەتەکانی تردا بەلای دوژمنەکانی دا دانەشکێنی. بەڵام حکومەت هیچ یەکێ لە خواستەکانی قبوڵ نەکرد و، داوای خۆبەدەستەوەدانی بی مەرج و، رێگە نەگرتن لە دامەزراندنی دەزگاکانی پولیس و تەیارەیان لی کرد.

دوای چەند پیکادانێک جەیش لە ١٨ی مایسی ١٩٣٢ دا بە بی شەر بارزانی گرت و پێشرەوی کرد بۆ چەند شوێنێکی تر. شێخ ئەحمەد بریاری دا خاکی عێراق بەجێ بهێلی و بچێتە تورکیا. نامەیەکی ماڵئاوایی بۆ قائیمقامی زیبار نوسی. لەگەڵ ٤٠٠ خێزان رۆژی ٢٢ ی حوزەیرانی ١٩٣٢ پەرینەوە گوندی گرانە لەناو تورکیا کە سەربازگەیەکی تورکی لی بو، لەوی چەکەکانیان دانا. کاربەدەستانی تورک شێخ ئەحمەدیان بردە ئەنقەرە، چەن ماڵێکیان گوێزانەوە ئەرزروم، پاش ماوەیەک مەلا مستەفا بارزانیەکانی کەیان رێگە دا بگەرێنەوە ناوچەی شەمزینان.

لەشکرکێشی جەیشی عێراق دژی شۆرشی بارزان ٣ مانگ و ٥ رۆژی خایاند. ٦ فەوجی پیادە و ٢ بەطریەی چیایی و کەتیبەیەک سوارە بەشدار بون کە هەموی ئەیکردە:

٢٠٥ ئەفسەر و ٤٤٣٧ سەرباز. بە هەموی ٤٨ کەسیان لێ کوژرا (لەوانە ٣ ئەفسەر) و ٧٨ کەسیان بریندار بو. لە شۆڕشگێڕانی بارزانیش ١٩ کەس کوژراوە.

*

لێبوردنی گشتی و دور خرانەوەی شێخەکانیان

تورکیا و عێراق و بەریتانیا کەوتنە گفتوگۆ بۆ دیاریکردنی چارەنوسی بارزانییەکان. سەرەنجام عێراق لە ١٣ ی نیسانی ١٩٣٣ دا «لێبوردنی گشتی» بۆ دەرکردن. مەلا مستەفا و شێخ محەممەد صدیق و ئولویەگ لە گەڵ ٢٠٠ کەسی کە لە ٢٩ ی حوزەیرانی ١٩٣٣ دا لە شێروانی مەزن خۆیان بە دەستەوە دا. دوای ئەوانیش شێخ ئەحمەد گەڕایەوە.

عێراق شێخ ئەحمەدی لە موسل دەس بەسەر دانا و پاش ماوەیەک ڕێگەیان دا بگەڕێتەوە بارزان. تاقمێک لە بارزانییەکان بەسەرکردایەتی خەلیل خۆشەوی بە چەکداری لە ناوچەکەدا مانەوە، تەسلیم نەبون، چونکە بەر لێبوردن نەکەوت بون. عێراق ئەترسا سەرلەنوی ڕاپەڕینێکی چەکدار بقەومێ. شێخ ئەحمەد و براکانیان بانگ کردنە موسل لەوێ دەسبەسەر گل درانەوە، بۆ دابینکردنی ژیانیان حکومەت موچەیەکی کەمی بۆ بڕینەوە. لە کوتایی ١٩٣٦ دا گوێزرانەوە بۆ بەغداد و لە وێوە برانە ناصرییە. کە جەنگی جیهانی دوەم هەڵگیرسا، بەریتانیا ئەیویست کورد ئارام بکاتەوە و لەگەڵی نەرم بێ، شێخ ئەحمەد و براکانی لەسەر داوای خۆیان لە ناصرییەوە، کە شارێکی عەرەبی بو، گوێزرانەوە بۆ سلێمانی، کە شارێکی کوردی بو (١٩٣٩)، ئەوسا دورخراوەکان بە ژن و پیاو و، گەورە و منالەوە ٨٦ کەس بون.

*

بارزانییەکان لە سلێمانی

مەلا مستەفا بە منالی نەنرا بوە بەر خوێندن. هەرگیز خوێندنی مەلایەتی نەخوێند بو و، لای هیچ کەس و لە هیچ مزگەوتێکیش دا «ئیجازە» ی مەلایەتی وەرنەگرت بو. مەلایەتییەکەی لە ئازناوێک زیاتر نەبو. ئەو ماوەیەی لە سلێمانی بو هەندێ دەرسی لای مەلا عەبدوللای چروستانی و هەندێ دەرسیشی لای مەلا مستەفای صفوەت خوێند.

مەلا مستەفا ئاتومێد بو لەوەی ڕێگای بدەن بگەڕێتەوە سەر جێگاورێگای خۆی لە بارزان، خۆیان تەعیین کرد بو بە «قزلچی غابات» و هەندێ لە خزمەکانیشی بە «حەسەحەسی شەو». ئەو موچەیەی بۆیان بڕی بونەوە بەشی ژیانی نەئەکردن. بیری لەوە کردەوە بە بێ موافەقەتی حکومەت بە نهێنی بگەڕێتەوە بارزان و، زور بۆ حکومەت بهێنێ ڕێگای شێخ ئەحمەد و بارزانییەکان بدا بگەڕێنەوە ناوچەکانی خۆیان. شێخ لەتیفی حەفید لە مەدا یارمەتی دا. چەند کەسێکی بۆ هاودەنگی و شارەزایی لە گەڵ نارد، لەوانە محەی سالە سور، مەجیدی قالەی حەمامچی، تا بە لای پێنجوین دا، بە نهێنی بیگەیەننە بانە لە دیوی ئێران.

مەلا مستەفا ڕۆژی ١٢ ی تەموزی ١٩٤٣ سلێمانی بەجێ هێشت بەرەو بانە و سەقز و مەهاباد و بە لای نەغەدەدا بۆ ناوچەی شنۆ و، لە وێوە چوەوە ناوچەی برادۆست لە دیوی عێراق و ڕۆژی ٢٨ ی تەموز گەیشتەوە بارزان.

مەلا مستەفا لە ڕێگای گەڕانەوەی دا بۆ بارزان، چەند کەسێکی لەو بارزانیانەی لە

گرنده‌کانی نزیک ئه‌فسه‌ده و شنۆ دانیشت بون، له گه‌ل خۆی برد بوموه و، له براده‌ستیش تاقمی بارزانی له حکومه‌ت قاچاخ بون ئه‌وانیشی دۆزیه‌وه. ئه‌مانه هه‌مو یه‌کیان گرته‌وه.

مه‌لا مسته‌فا، به هۆی ئامیر مه‌خفه‌ری شیته‌نه‌وه خۆی هه‌والی بۆ حکومه‌ت نارد که‌وا: گه‌ڕانه‌وه‌ی ناوچه‌که و، له به‌ر خراپی هه‌لومه‌رجی ژیانیان و، ره‌فتاری کاربه‌ده‌ستان هه‌لاتوه، نیازی شه‌ڕ و خراپه‌ی نیه و، ئاماده‌یه به گفتوگۆ هه‌مو گیروگرفته‌کان چاره‌سه‌ر بکا. حکومه‌ت خواسته‌کانی مه‌لا مسته‌فای پشت گوێ خست و، شیخ ئه‌حمه‌د و بارزانیه‌کانی له سلیمانیه‌وه دور خسته‌وه بۆ حیلله.

به درێژایی مانگی ئاب و ئه‌یلول به ناوچه‌که‌دا گه‌ڕا، تا ئه‌هات هێزه‌که‌ی زیادی ئه‌کرد. مه‌لا مسته‌فا که زانی حکومه‌ت گوێ ی ناداتی که‌وته گوشاربردن. له مانگی تشرینی یه‌که‌م دا که‌وته په‌لاماردانی مه‌خفه‌ره‌کانی ناوچه‌که. هه‌ندێ له بارزانیه‌کان بو بون به پۆلیس، له‌م مه‌خفه‌رانه‌دا بلاو بوبونه‌وه، ئه‌مه‌یش کاره‌که‌ی مه‌لا مسته‌فای ئاسان ئه‌کرد. مه‌خفه‌ره‌کانی: شانه‌ده‌ر، خه‌ره‌زۆک، بیره‌که‌پره، زیت، چه‌می، سپلکی، مه‌رۆز، ئه‌رگوس، طیل، شنگیل، کانی بۆت، بیدیال، شیروان، ریزان، شیتنه، بیداروێن، کانی ره‌ش.. گیران. بارزانیه‌کان پڕ چه‌ک بون و هێزه‌کیان گه‌وره بو. به‌لام مه‌خفه‌ره‌کانی: میرگه سور، بارزان، بله، که له وانی تر گرنگتر بون نه‌گیران. عیراق لیوایه‌ک سه‌ربازی جه‌یشی نارد بۆ میرگه سور. ئه‌م لیوایه رۆژانی ٦ و ٨ و ١٠ ی تشرینی دوه‌می ٤٣ به پشتیوانی فرۆکه، چه‌ند هێرشێکی کرد، به‌لام له هه‌مویان دا شکا. راستیه‌که‌ی چه‌ند ئه‌فسه‌رێکی کوردپه‌روه‌ر له‌م لیوایه‌دا بون، له‌وانه: نوری مه‌لا مارف، ئه‌وره‌حمان قازی، نوری مه‌لا حه‌کیم، نوری ئه‌حمه‌د طه‌ها.. به نهێنی هاوکاریان له گه‌ل مه‌لا مسته‌فا ئه‌کرد.

*

په‌یوه‌ندی و گفتوگۆ له نێوان مه‌لا مسته‌فا و کاربه‌ده‌ستانی عیراقی و به‌ریتانی دا ده‌ستی پێ کرد. داواکانی مه‌لا مسته‌فا له سنوری گیروگرفت و خواسته‌کانی عه‌شیره‌ته‌که‌ی ده‌رنه‌ئه‌چو. داوای ئه‌کرد: رێگای شیخ ئه‌حمه‌د و بارزانیه‌کان بدرێ بگه‌ڕێنه‌وه شوێنه‌کانی خۆیان و، له‌و سه‌رده‌مه‌دا که خۆراک به هۆی جه‌نگی جیهانیه‌وه به «کارتی ته‌موین» دابه‌ش ئه‌کرا، به‌شی ئه‌مانیش ئازوقه‌یان بۆ دابین بکرێ. فه‌رمانبه‌رانی ته‌موین له‌و کاته‌دا باریان به قوتی هه‌زاران ئه‌کرد.

*

حیزبی هیوا و شۆڕشی بارزان

حیزبی هیوا، گه‌وره‌ترین رێکخراوی سیاسی ئه‌وسای کورد، ویستی گه‌شه به جولانه‌وه‌که بدا له بزوتنه‌وه‌یه‌کی خێله‌کی داپراوه‌وه بیگۆڕێ بۆ بزوتنه‌وه‌یه‌کی سیاسی نه‌ته‌وه‌یی. په‌یوه‌ندی له گه‌ل مه‌لا مسته‌فا دامه‌زراند. بۆ پشتیوانی له شۆڕش و تاوانبار کردنی حکومه‌ت له به‌غداد به‌یانی ده‌رئه‌کرد و، بیرخه‌ره‌وه‌ی به سه‌فاره‌تی ده‌وله‌ته گه‌وره‌کان ئه‌دا.

جولانه‌وه‌ی کورد له‌و زه‌مانه‌دا بێ پێشه‌وا بو. بۆشایی سه‌رکردایه‌تی تێ دا دروست بوبو. شیخ مه‌حمود له کوردستان دور خرابوه‌وه و، ده‌ستی له کاری سیاسی هه‌لگرت بو. ره‌فیق حیلمی که بو بو به سه‌رۆکی حیزبی هیوا، له ناو حیزبه‌که‌ی دا جێگای پێ لێژ بوبو، حیزبه‌که‌یشی خه‌ریک بو هه‌لئه‌وه‌شا. که‌سێکی وا هه‌لنه‌که‌وت بو ئه‌م بۆشاییه پڕ

بکاتەوە. لەو کاتەدا کورد پێویستی بە یەکێ بوو، یان وەکو ئەو زەمانە وتویانە بە «زەعیم» هەبوو، ڕێبەری بکا. حیزبی هیوا و ئەفسەر و ڕوشنبیرەکانی کورد ئەم «زەعامەت»ەیان بە شیاوی مەلا مستەفا ئەزانی و، هەر ئەو زەمانە بە «زەعیم مەلا مستەفا» ناویان ئەبرد.

*

لەو کاتەدا هێشتا دووەمین جەنگی جیهانی بە لادا نەکەوت بوو. پشێوی و نائارامی بە قازانجی بەریتانیا نەبوو. بەریتانیا داوای لە مەلا مستەفا کرد، دەس لە شۆڕش هەڵبگرێ، هەڕەشەی لێ کرد، کە درێژەدان بە شۆڕش دژی عێراق، واتە دوژمنایەتی بەریتانیا و دەوڵەتانی هاوپەیمان و، داوای لە حکومەتی عێراقیش کرد کێشەکە بە خۆشی چارەسەر بکا.

*

نوری سەعید، لە ٢٥ی کانونی یەکەمی ٤٣ دا وەزارەتێکی نوێ ی پێک هێنا. ٣ کورد لە وەزارەتەکەی دا بوو. دوانیان: ئەحمەد موختار بابان و عومەر نەظمی، پەیوەندییان بە جوڵانەوەی کوردەوە نەبوو، بەڵام سێ یەمیان، سیاسی ناسراوی کورد؛ ماجید مستەفا بوو، کە ماوەیەکی درێژ هاوکاری شێخ مەحموود بوو لە شۆڕشەکانی دا و، دوایێتر پاش کۆتایی شۆڕشەکانی شێخ مەحموود چوو بووە ناو دەزگای بەڕێوەبەرایەتی عێراقەوە. کرایە وەزیری دەوڵەت. چارەسەرکردنی کێشەی کورد بەم سپێردرا.

*

ماجید سەردانی شێخ ئەحمەدی کرد لە حیللە. داوای لێ کرد یەکێ لە کوڕەکانی بنێری بۆ لای مەلا مستەفا بۆ ڕاگرتنی شەڕ و دانانی ڕێوشوێنی گفتوگۆ. شێخ ئەحمەد، محەممەد خالیدی نارد و، دوای موافەقەتی مەلا مستەفا، ڕۆژی ٢٩ی کانونی یەکەمی ٤٣ گەڕایەوە. بە دوای ئەمەدا ماجید مستەفا ڕۆژی ٧ی کانونی دووەمی ٤٤ چوو بۆ سەردانی مەلا مستەفا لە مێرگە سوور. ماجید دوای یەک ڕۆژ گەڕایەوە بەغداد.

ماجید مستەفا لە دیدەنی بارزانی دا هانی دابوو، کە لە باتی خواستنی ناوچەیی داوای مافی نەتەوەیی بکا و، ئەفسەرەکانی پەیوەندی بەش هەمان ئامۆژگاری و داوایان لە مەلا مستەفا ئەکرد و، بەڵێنیان ئەدایە هاوکاری بکەن و، لە جموجوڵی جەیش و حکومەت ئاگاداریان ئەکرد.

دوای ئەمە ئیتر، ناوەڕۆکی شۆڕشی بارزان خەریک بوو ئەگۆڕا. ئەگەر تا ئەوسا شۆڕشێکی خێڵەکی بوو، دژی زوڵمی کۆمەڵایەتی و، لە پێناوی چەسپاندنی دادی کۆمەڵایەتی دا، بوو بە شۆڕشێکی کوردی خاوەن داوای سیاسی.

*

لە سەر داوای ماجید وەزارەتەکەی نوری سەعید لە دانیشتنی ڕۆژی ٢٥ ی کانونی دووەمی ٤٤ دا بڕیاری دا چەند ئەفسەرێکی کورد، کە تا ئەوسا لە ڕیزی جەیش دا بوون، دابنێ بە ئەفسەری پەیوەندی لە ناوچەکانی کوردستان دا. ئەمانە زۆربەیان ئەندامی حیزبی هیوا بوون. کران بە ئەفسەری پەیوەندی: بەهادین نوری بۆ سلێمانی، ئەمین ڕەواندزی بۆ ڕەواندز، عیززەت عەزیز بۆ بارزان، مستەفا خۆشناو بۆ بلە، میرحاج ئەحمەد بۆ ئاکرێ، مەجید عەلی بۆ ئامێدی، سەید عەزیزی شەمزینی بۆ مێرگە سوور، فوئاد عارف بۆ پشدەر. حکومەت دەسەڵاتی سوپایی و شارستانی دابوونی بۆ چاودێری جۆری دابەشکردنی ئازوقەی

ئەمویش و، رەفتاری کاربەدەستان و، ئەفسەرانی حکومەت رەفتاری خراپ بکەن. ئەم ئەفسەرانە پەسترا بون بە وەزیری دەولەت، ماجید مستەفاوە.

*

رۆژی ۱۲ ی شوباتی ٤٤ شیخ ئەحمەد و خیزانەکەی و دەستوپیوەندەکانی گەرانەوە بۆ بارزان.

رۆژی ۲۲ ی شوباتی ٤٤ مەلا مستەفا گەیشتە بەغداد. لەم سەفەرەدا وەصی، نوری سەعید، سەفیری بەریتانی، وەزیری پەیوەندیدار، سەرانی حیزبی هیوا و، گەلی کەسایەتی کورد و عەرەبی.، بینی. سەردانەکەی حەفتەیەکی خایاند و گەرایەوە بارزان.

بیگومان ئەمە سەرکەوتنیکی سیاسی گەورە بو لە ژیانی مەلا مستەفادا گۆرینیکی گەورەی بە دی هینا. لە کابرایەکی خیلەکی ئاوارە و دەس بە سەری موحتاجی موچەی حکومەت بو بە پیشەوایەکی نەتەوەیی، جیگەی ئومیدی کورد و، جیگەی بایەخ پی دانی حکومەتەکانی عیراق و بەریتانیا.

*

نوری سەعید گەشتیکی بۆ کوردستان کرد. لە کەرکوک لە گەل سەرانی خیلەکانی کورد کۆ بوەوە، بەلینی سەلماندنی مافە نەتەوایەتیەکانی کوردی پی دان. .

وەزارەت، سەبارەت بە مافەکانی کورد، لە ناو خوی دا ناکۆک بو. لە دەرەوەی وەزارەتیش لە ناو هەندی لە گزرە نەتەوەپەرستەکانی عەرەب دا نارەزایی هەبو. لە ۳ ی حوزەیرانی ٤٤ دا نوری سەعید دەستی لە وەزارەت هەلگرت و، حەمدی پاچەچی وەزارەتیکی نوی ی پیک هینا.

ئەم وەزارەتەیش دو کوردی تی دا بو؛ ئەحمەد موختار و تۆفیق وەهبی، بەلام ماجیدی لی دور خرابوە. کاری ئەفسەرانی پەیوەندیش تەواو بو، داوایان لی کرا بگەرینەوە شوینەکانی خۆیان لە ناو جەیش دا.

هەمو لایان وابو کە حکومەتی تازە بەلینەکانی حکومەتی پیشو سەبارەت بە مافەکانی کورد جیبەجی ناکا.

*

ئەفسەرەکان چالاکی سیاسی زۆریان دەس پی کرد. هەندیکیان لە بارزان مانەوە بۆ هاوکاری مەلا مستەفا و، مستەفا خۆشناو و میرحاج چون بۆ کوردستانی ئیران و، عیزەت عەزیز چو بۆ سوریا بۆ پیوەندی لە گەل حیزبی خویبون، بۆ بە دەسهینانی پشتیوانی بۆ جولانەوەکەیان.

مەلا مستەفا لە نیوەی دوەمی سالی ۱۹٤٤ دا، لە گەل هەندی لە ئەفسەرەکانی هاوکاری، گەشتی سیاسی دەس پی کرد بۆ سەردانی هەمو سەرانی ئیل و پیاوە دەس رۆیشتوەکانی زیباری، سورچی، هەرکی، خۆشناو، شەقلاوە، دەشتی هەولیر. هەر لەم گەشتەدا سەردانی سەعید قەزاز، موتەسەریفی هەولیری کرد.

حکومەتی عیراق لە گەشتەکەی مەلا مستەفا و، چالاکی ئەفسەرەکان کەوتە گومان و پەژارە. هیزەکانی جەیش و شورطەی ساز ئەدا.

*

لە ۱۷ای تشرینی یەکەمی۱۹٤٤ دا مەلا مستەفا یادداشتیکی دا بە وەزیری

کاروباری ناوخۆ. کورتەکەی ئەمە بو:

١. یەکخستنی ناوچە کوردنشینەکانی کەرکوک، سلیمانی، هەولیر، دهوک، خانەقین.

٢. دانانی وەزیریکی کورد لە وەزارەت دا کە بەرپرسی کوردستان بی.

٣. لە هەر وەزارەتیک دا جیگریکی وەزیر لە کورد دابنری.

٤. کاروباری روشنبیری، ئابوری، کشتوکال، جگە لە کاروباری جەیش و شورطە، لە دەسەلاتی ئەم وحدە اداریە بی.

بۆ یەکەمین جار خواستەکانی مەلا مستەفا لە داوای تایبەتی و خیلەکیەوە گورا بو بۆ خواستنی سیاسی و، لە پاتی کورد ئەدوا. کاربەدەستانی حکومەت ئەم گورینەیان بە فیتی ئەفسەرە کوردەکان دائەنا.

عیراق کەوتە راونان و گرتن و دورخستنەوەی ئەفسەرەکانی گومانی لی ئەکردن. بەلام ئەوان لە چالاکی نەکەوتن و، عیزەت عەزیز، مستەفا خۆشناو، میرحاج ئەحمەد، محەمەد مەحمود، جەلال ئەمین بەگ.. داپانە پال مەلا مستەفا.

لە ١٥ ی کانونی دوەمی ٤٥ دا ئەفسەرەکان ریکخراویکی تازەیان بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا بە ناوی «هەیئەتی ئازادی» وە دامەزراند. بەرنامەکەیان بە کورتی بریتی بو لە:

١. یەکخستنی عشیرەتەکان.

٢. رزگار کردنی کوردستان بە ریگای سیاسی.

٣. دامەزراندنی پەیوەندی لە گەل حیزبە سیاسیەکانی کورد.

٤. دانی خواستەکانی کورد بە نوینەرانی سیاسی دەولەتانی بیگانە.

٥. کاری راگەیاندن و بلاو کراوە.

٦. خەبات دژی سیاسەتی ئیستیعماریی عیراق.

٧. ریکخستنی هیزی چەکدار.

*

ئەم هەیئەتە، وەکو لە نامەکانی دا بۆ سەرکردایەتی حیزبی هیوا و لقەکانی دا دەرئەکەوی، ئەیەو سەرکردایەتی شورش بکا. لەو کاتەدا حیزبی هیوا هەبو، ئەم ئەفسەرانەیش هەمویان ئەندامی هیوا بون، بۆچی ریکخراویکی تازەیان دامەزراندوە. رەنگە یەکی لەم دو هۆیەی هەبوبی: یان لە توانا و ویستی حیزبی هیوا نائومید بون سەبارەت بە بەشداری و سەرکردایەتی شورش، یان ئەم هەیئەتەیان دامەزراندوە پاسکی جەنگیی شورشەکە و، حیزبی هیوا پاسکی سیاسی جولانەوەکە بی.

*

لە نامەیەک دا کە لە ٣٠ ی کانونی دوەمی ٤٥ بە ئیمزای سەرۆکی حیزبی هیوا بۆ مەلا مستەفا نوسراوە، ئەلی: «هەمو بزوتنەوەیەکی نەتەوەیی ئەگەر بە ریکوپیکی بە پی ی بەرنامەیەکی ورد ریک نەخری، بیگومان ئەنجامەکەی سەرگەردانی و مالویرانی و سەرنەکەوتن ئەبی. هەروەکو ئیوەیش ئەزانن بزوتنەوەی نەتەوەیی ئەبی سەرکردەیەک و دو دەستی بەهیزی هەبی: دەستیکی سیاسی و دەستیکی چەکدار.»

*

ئەم ئالوگۆڕانە حیزبی هیوایان شلەقاند و، تۆوی تەنگوچەلەمەیەکی ناوخۆی قوڵیان کرد. ئاژاوەی تێ کەوت و یەکیتی ریزەکانی تیکچو. لە سەر دو مەسەلەی سەرەکی لە ناو خۆیان دا ناکۆک بون: یەکەمیان، پشتیوانی لە شۆڕشی بارزان بکری یا دەستی لی هەڵبگیری، دوای ئەوەی دەرکەوت ئینگلیز دوژمنایەتی ئەکات؟ دوەمیان، کورد لە خەباتی رزگاریخوازی دا پشت بە ئینگلیز یان بە یەکیتی سۆڤیت ببەستی.

ئەوسا و ئیستایش، بی ئەوەی هیچ بەڵگەیەک بە دەستەوە بی، زۆر کەس ماجید مستەفا تاوانبار ئەکەن بە نۆکەرایەتی ئینگلیز و، بە پیلانگیران بۆ تیکدانی حیزبی هیوا.

*

ئەگەرچی هەیئەتی ئازادی لە گەڵ حیزبی هیوا پەیوەندی بە هیزی هەبو و، داوای لی کرد نامە و بیرخەرەوە بدا بە سەفارەتی دەوڵەتە گەورەکان، بەڵام خۆیشی کەوتە چالاکی: بیرخەرەوەی بۆ حکومەتی عیراق نوسی، داوای لی کرد کۆبونەوەی هیزەکانی بلاوە پی بکا و، مافەکانی کورد بسەلمینی. نامەی بۆ سەفارەتەکان نوسی. بەیانی ئاراستەی گەلی عیراق کرد دەربارەی رەوایی خەباتی کورد. ئیشوکاری بە سەر ئەندامەکانی دا دابەش کرد.

*

بە درێژایی ۳ مانگ لە مارتەوە تا حوزەیران چەندین یەکتربینین لە نیوان مەلا مستەفا و ئەفسەرانی بەریتانی و کاربەدەستانی عیراقی دا و، لە نیوان هەندی لە ئەفسەرەکان و، نوینەرانی بەریتانی و عیراقی دا بو. لەم دیدەنیانەدا داوایان لە مەلا مستەفا ئەکرد: ریگە لە مونادەرە و لەشکرکیشیەکانی جەیش نەگری. ئەفسەرە کوردەکان بنیریتەوە سەر کارەکانی خۆیان لە ناو جەیش دا.

نیشتمانپەروەرانی کورد هیوایەکی زۆریان لە سەر مەلا مستەفا و جولانەوەکەی هەڵچنی بو.

*

وەکو لە نامەی رۆژی ۳ ی مارتی ١٩٤٥ دا کە بە ئیمزای سەرۆکی هەیئەتی ئازادی بۆ حیزبی هیوا نوسراوە، هەیئەتی ئازادی بەرنامەی بۆ شۆڕش ئامادە ئەکرد، کورتەی خاڵە سەرەکییەکانی:

- مانگی مارت بە مانگی شورش دابنین.
- حیزبی هیوا دەسەلاتی هەبی نامە و بەیان و یادداشت بە ناوی «زەعیم» ەوە بلاو بکاتەوە.
- پەیوەندی لە گەڵ نوینەرانی دەوڵەتانی بیگانە بکەن.
- دوای دەس پی کردنی جولانەوەکە، بە ناوی هەیئەتی ئازادیەوە بەیانیک بۆ گەلی عیراق دەربکەن ئامانجەکانی رون بکاتەوە.
- ئەوانەی ئەیانەوی بەشدار بن لە ئەفسەر و روشنبیر بنیرن بۆ لایان.
- لە گەڵ دەس پی کردنی شۆڕش دا ئەم کارانە بکری: مانگرتنی قوتابیان لە شارەکان. خۆپیشاندان و بەیان دەرکردن لە هەمو شارەکانی کوردستان دا. تیکدانی ریگاوبان و برینی تەلی تەلگراف و تەقە لە ناوەندەکانی حکومەت. هاوکاری نەکردن لە گەڵ حکومەت و، لە ناوبردنی ئەوانەی هاوکاری ئەکەن.

*

حیزبی هیوا بە ناوی خۆی و زەعیم و یەکیتی لاوانەوە بەیانی بۆ گەلی عیراق و، ئەفسەرانی جەیش دەرکرد و، یادداشتی بۆ سەفارەتەکانی ئەمەریکا، فەرەنسا، یەکیتی سۆڤیت و چین نارد.

*

بارزانیەکان بە چەکداری هاتوچۆی داوودەزگاکانی حکومەتیان تەکرد. رۆژی ۸ ی ئابی ٤٥ لە ناو مەخفەری میرگە سووردا لە مشتومریک دا لە سەر ئازوقەی تەموین وەلی بەگ کوژرا. وەلی بەگ خزمی نزیکی خودان و، یەکی لە پیاوە ناسراوەکانی بارزان بو. لە ناو مەخفەرەکەدا بو بە شەر و چەند پولیسیک کوژرا و، مەخفەرەکە گیرا. بارزانیەکان، لە تۆلەی خوینی وەلی بەگ دا، لە چەند جیگای تر هەلیان کوتایە سەر مەخفەرەکانی ناوچەکە. نیوانی بارزانیەکان و عیراق تیک چو.

حکومەت ئیتزاری مەلا مستەفایان کرد تاوانبارەکان تەسلیم بکا و، خۆیشی لە بەردەمی کاربەدەستانی حکومەت دا ئامادە بی. لە هەمان کات دا حوکمی عورفی لە ۱۹ ی ئاب دا لە موسل و هەولیر راگەیەندرا و، جەیش خۆی ئامادە کرد بۆ لەشکرکیشی.

رۆژی ۲۵ ی ئابی ٤٥ یەکەمین پیکادان لە قۆلی رواندز روی دا.

سەر لە نوی شەری بارزانی – عیراقی هەلگیرسایەوە.

مەلا مستەفا هەمو هیزەکانی و ئەفسەرەکانی هاوکاری لە دەوری بارزان کۆ کرد بوەوە و، جەبهەیەکی لی دامەزراند بو بۆ بەرەنگاری هیرشی گەورەی جەیشی عیراق. پی ئەچی ئامانجی سەرەکی پاراستنی ناوچەی بارزان بوبی، ئەگینا ئەبو: هیزەکانی لە سەنگەردا دانەمەزرینی بۆ شەری جەبهەیی لە گەل جەیشی عیراق، هیزەکانی و هاوکارەکانی لە سەرانسەری کوردستان دا بلاوە پی بکا. چالاکی پیشمەرگەیی لە هەمو شوینەکان بنوینن.

عیراق هەمو هیزەکانی خۆی بە پشتیوانی هیزی ئاسمانی لە سەر بارزان کۆ کردەوە. بیگومان هیزیکی خیلەکیی ناریکوپیکی بی پشتیوان و یارمەتی، چەند ئازا و لە خۆ بوردو بی، لە بەردەم جەیشیکی نیزامی دا، لە شەریکی جەبهەیی دا، خۆی پی راناگیری.

*

کشانەوەی بارزانیەکان بۆ ئیران

داتوسەندنی بارزانی – عیراقی تیکچو، جەیشی عیراقی لەشکرکیشی دەس پیکرد (ئابی ۱۹٤٥ – تشرینی یەکەمی ۱۹٤٥). بارزانی بریاری دا بەر لە بارینی بەفر و گیرانی ریگاکان بکشیتەوە کوردستانی ئیران (تشرینی یەکەمی ۱۹٤٥) کە ئەوسا لە ژیر دەسەلاتی سۆڤیەتی دا بو. رۆژی ۱۱ ی تشرینی یەکەمی ۱۹٤٥ لە کیلەشین ئاوا بون.

*

لەم لەشکرکیشیانەی جەیشی عیراق دا ٥ جەحفەل لیوا: لیواکانی ۱ جگە لە فەوجیکی، لیواکانی ۳ و ٤ و ٥ و لیوای ۱٥ جگە لە فەوجیکی، فەوجیکی لیوای ۱٤ و ٥ فەوجی شورطە و، هیزی عەشایری کورد، بەشدار بون. بە هەمووی ۳۷٤ کوژراو و بریندارییان هەبو. لە شۆرشگیرانی بارزان ۲۲ کەس کوژراوە.

*

مەلا مستەفا لە کوردستانی ئێران

بارزانییەکان چونە ئێران لە ناوچەکانی شنۆ، نەغەدە، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ بڵاو بونەوە. کاربەدەستانی سۆڤیەتی ئاگادار بون لە ئاڵوگۆڕی نامە و هاتوچۆی نوێنەرانی بارزانی و بەریتانیا بۆ لای یەکتری، باوەڕیان بە مەلا مستەفا نەبو. گومانیان لێ ئەکرد بە فێتی ئینگلیز چو بێتە ئێران بۆ ئاژاوە نانەوە. لە بەر ئەوە داوایان لێ کرد ماوەیەک خۆی ون بکا و، لە بەرچاوان نەمێنی. قازی محەممەد و سەرانی دیموکراتیش گوێیان نەدانێ. مەلا مستەفا چوە مێراوای سەردەشت دانیشت.

مەلا مستەفا خەریک بو ناتومێد بێ. دونامەی بۆ ئیبراهیم ئەحمەد نارد یەکێکیان بۆ خۆی و ئەوی تریان بۆ بابەعەلی شێخ مەحمود. داوای لێ کرد بو نامەکەی بە بابەعەلی بگەیەنێ. ئیبرایم ئەحمەد و هاوڕێکانی لە ژ ک لقی کوردستانی عیراق نامەکەیان کرد بوەوە. مەلا مستەفا داوای لە بابەعەلی کرد بو قسە لە گەڵ کاربەدەستانی عیراق بکا لێیان خۆش ببی بۆ ئەوەی بە کۆمەڵ بگەرێنەوە و تەسلیمی حکومەتی عیراق ببنەوە. ئەگەر هەر لێبوردنیشیان بۆ دەرناکەن وا ئامادەن بگەرێنەوە عیراق و بچنە زیندانەوە بەو مەرجەی حوکمی ئیعدامەکانیان بۆ بگۆڕن بە مۆئەبەد. ئیبراهیم ئەحمەد نامەکە ناگەیەنێ بە بابەعەلی لە باتی ئەوە بە یارمەتی شێخ لەتیفی شێخ مەحمود مەزبەتەیەک ئەنوسن بە ناوی کوردەکانی عیراقەوە، بە زۆر سەرۆکی عەشیرەت و پیاوی ناسراوی کوردستانی عیراقی ئیمزا ئەکەن، کەوا مەلا مستەفا نوێنەری کوردەکانی عیراقە و ڕێزگرتن و یارمەتی دانی واتە ڕێزگرتن و یارمەتی دانی کوردەکانی عیراقە. دوای گەیشتنی ئەم مەزبەتەیە ئینجا قازی محەممەد لا لە مەلا مستەفا ئەکاتەوە و، بانگی ئەکەن بۆ مەهاباد و، بارزانییەکانیان کرد بە پێشمەرگە و پلەی «جەنەراڵ» یشیان دا بە مەلا مستەفا.

چوار لک لە بارزانییەکان پێک هێنرا و، ئەفسەرە کوردەکان بون بە فەرماندەیان و، پارێزگاری لای سەقزیان پێ سپێردرا. ئازایانەو بە دڵسۆزی تا ڕوخانی حکومەتی کوردستان ناوچەکەیان لە هێرشی ئەرتەشی ئێران پاراست.

*

دامەزراندنی پارتی

ئەو ماوەیەی لە مەهاباد بون بە چاولێکەری حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، مەلا مستەفا و ئەفسەرەکانی هاوکاری لە گەڵ حەمزە عەبدوللا قسەیان کرد بە یەک بۆ دامەزراندنی حیزبێکی لەو بابەتە کە جێگەی هەمو ڕێکخراوە کوردییەکانی عیراق بگرێتەوە. بۆ ئەم مەبەستە حەمزە عەبدوللای ناردەوە بۆ کوردستانی عیراق. حەمزە پەیوەندی لە گەڵ سەرکردایەتی حیزبەکانی: شۆڕش، ڕزگاری، لقی کوردستانی عیراقی ژ - ک.، کرد بۆ یەکگرتن لەم حیزبە نوێ یەدا. لە ١٦ ی ئابی ١٩٤٦ دا لە بەغدا یەکەمین کونگرەی دامەزراندنی «پارتی دیموکراتی کورد» بەسترا. لەم کونگرەیەدا پرۆژەی ئەو پرۆگرامەی حەمزە لە ئێرانەوە هێنا بوی پەسند کرا و، کومیتەیەکی ناوەندی بۆ هەڵبژێردرا و، مەلا مستەفایش بە سەرۆکی حیزب دانرا. زۆری سەرکردە و ئەندامەکانی شۆڕش و ڕزگاری چونە ئەم حیزبە تازەیەوە. ئیبراهیم ئەحمەد ئەگەرچی لەم کۆنگرەیەدا بەشداری کرد، بەڵام لەو کاتەدا ئامادە نەبو ڕێکخراوەکەی خۆی: ژ ک هەڵبوەشێنێتەوە و تێکەڵاوی پارتی ببێ.

کە جمهوریەتی مەهاباد ڕوخا بارزانییەکان خۆیان تەدا بەدەستەوە، کەوتنە گفتوگۆ

لەگەڵ ئێران، مەلا مستەفا چو بۆ تاران، شا و سەرۆکوەزیران و، گەورە ئەفسەرانی ئەرتەش و، سەفیری ئەمەریکای بینی. داوای لە سەفیر کرد بو کە خوی و هەمو عەشیرەتەکەی بە پەنابەر لە ئەمەریکا وەربگیرێن. سەفیر داواکەی جیبەجی نەکرد بو. ئێران داوای لە مەلا مستەفا کرد: چەک دابنێن و، لە نزیک هەمەدان نیشتەجێ بکرێن. مەلا مستەفا بە رواڵەت رەزامەندی خوی بۆ دەربڕی بون، بەلام وت بوی دوا بڕیار لە دەس شیخ ئەحمەد دایە، ئەبی ئەویش موافەقەت بکا، بەم بەهانەیە گەڕابوە ناو بارزانیەکان.

شیخ ئەحمەد رازی نەبو بچی بۆ هەمەدان، بڕیاری دابو بڕواتەوە بۆ عیراق. ئێران پەلەی بو لەم هێزە چەکدارە، کە بە مەترسی ئەزانی بۆ سەر خوی، هەڵبوەشێنی، ئەوانیش نەیانئەویست کات بە سەر بەرن تا زستان تی ئەپەری و ریگە بەفراویەکانی کێلەشین - دالانپەر ئەکرێنەوە، بو ئەوەی بە خوشی لە ئەنجامی ریکەوتن لەگەڵ عیراق یاخود بەشەر بگەرینەوە ناوچەکانی خویان. کاربەدەستانی ئێرانی ئەمەیان لی وەرنەگرتن، داوایان لی کردن: یا دەسبەجی چەک دابنێن و بچنە ناوچەی هەمەدان خەریکی کشتوکاڵ بن، یاخود دەسبەجی بگەرینەوە بو عیراق.

•

بارزانی ئەگەرێتەوە بۆ کوردستانی عیراق

ئەرتەشی ئێرانی ویستی بە زور چەکیان بکا و بیانگوێزێتەوە بو دەرەوەی کوردستان، چەن تیکهەڵچونی چەکدار لە نێوان هێزەکانی بارزانی - ئێرانی دا روی دا. بارزانیەکان بەرگرییەکی ئازایەنەیان کرد و، بە دەم شەرەوە بەرەو سنوری عیراق کشانەوە (نیسانی ١٩٤٧). وەکو جەلالی ئەمین بەگ چەند جار ئەیگێرایەوە: هەندی لە ئەفسەرەکان زور لە گەڵ مەلا مستەفا خەریک بون بۆ ئەوەی قانیعی بکەن نە بیر لە خو بە دەستەوەدان بکاتەوە و، نە بیر لە پەنابردن بۆ یەکیتی سوڤیەت، بەلکو درێژە بە شورش بدا. مەلا مستەفا گوی ی لی نەگرتن. لە مێژوی نوی ی کوردا چونی مەلا مستەفا بو سوڤیەت بە قارەمانەتییەکی بی وینە دائەنری، کەچی هیچ کەس ناپرسی: بۆچی مەلا مستەفا نەمابوە و، هێزەکانی بە ناو کوردستان دا بلاو نەکردەوە و، درێژەی بە جەنگی پارتیزانی نەدا، لە کاتیک دا زیاتر لە ٥٠٠ چەکداری گەلێ گیانباز و گورپایەلی لە گەڵ بوە و، هەمو هێزە چەکدارەکانی عیراق لەو کاتەدا نەئەگەیشتە ١٠ هەزار کەس!

عیراق ئامادە نەبو لیبوردنی گشتی «عفو عام» یان بو دەربکا، زوری لی ئەکردن بی قەید و شەرت تەسلیم ببن. مەلا مستەفا ٥٦٠ چەکداری لی هەڵبژاردن و کەوتە ری بەرەو ناوچەی بارزان، شیخ ئەحمەدیش لەگەڵ هەمو بارزانیەکانی کە دا بە خاووخێزانەوە خویان دا بە دەست عیراقەوە. بە پی ی «بەیانی رەسمی» حکومەتی عیراق: ژمارەی ئەو بارزانیانەی لە روژانی ١٧ و ١٨ ی نیسانی ١٩٤٧ دا بە بی قەید و شەرت بە دو کاروان خویان بە دەستەوە دا بریتی بو لە ٥٠٠ پیاو و، ١٦٨٦ ئافرەت و، ١٣٢٩ منال. بارزانیەکان پۆل پۆل کران، هەندیکیان لە دەشتی دیانا، شوینیکی دور لە بارزان، نیشتەجی کران، شیخ ئەحمەدو هەندیکی تریان درانە دادگاو حوکمی جیاجیا دران. شیخ ئەحمەد خوی حوکمی ئیعدام درا.

مەلا مستەفا ٣ ژنی هەبو. هەمویان گەرانەوە عیراق. درانیان لە گەڵ کورەکانیان تا ماوەیەک گیران و دواتر دەس بەسەر دانران. سی یەمیان کە کچی مەحمود ئاغای زیباری

بو لە گەڵ مەسعودی کوڕی چوەوە ماڵی باوکی لە موسڵ. لە کاتی شۆڕشی بارزان دا مەحموود ئاغا جاشی چەکداری حکومەتی عیراق بو.

*

چونی بارزانی بۆ سۆڤیەت

مەلا مستەفا نەیتوانی عیراق والی بکا «لەبووردنی گشتی» یان بو دەربکا، پاش ئەوەی نائومێد بو بە ناو سنوری ئیرانی - تورکی دا کەوتە ڕێ بەرەو یەکێتی سۆڤیەت. ئەم ڕێ پێوانە درێژە ٥٢ ڕۆژی خایاندوە. کاربەدەستانی سۆڤیەتی چەکیان لێ وەرگرتن و، پەرش و بڵاویان کردنەوە بە ناو کۆمارەکانی سۆڤیەتی دا. دەربارەی ژیانی مەلا مستەفا لە سۆڤیەت زۆر کەم ئەزانرێ، خۆیشی زۆر کەمی باس کردوە. سەرانی پارتی وایان بڵاو ئەکردەوە کە جەنەراڵە لە لەشکری سوردا، بەلام ئەڵێن تا مردنی ستالین قسابی کردوە، دوای مردنی ئەو ئینجا گوزەرانیان ئەختێ باشتر بوە و، ئازادیەکی کەمیان دراوەتێ.

*

ئیعدامی ئەفسەرەکان

شێخ ئەحمەد ئیعدام نەکرا، بەلام بە حوکمداری لە زیندانی بەصرا گلدرابوە تا شۆڕشی ١٤ تەموزی ١٩٥٨. ٤ لەو ئەفسەرانەی هاوبەشی شۆڕشی بارزان بون: عیززەت عەبدولعەزیز، خەیروللا عەبدولکەریم، مستەفا خۆشناو، محەمەد مەحموود هەڵواسران. بەر لە هەڵواسینیان بە چەند سەعاتێ بە کۆمەڵ نامەیەکیان بۆ میللەتی کورد نوسیوە. نامەکەیان ٤ بەندە، لە یەکێکیان دا داوا لە گەلی کورد ئەکەن: «دوای جەهالەت نەکەوێ!». هەمو ئەوانەی شارەزای بەسەرهاتی ئەم ٤ شەهیدە بون، ئەڵێن: «مەبەستیان لە - جەهالەت - سەرکردایەتی مەلا مستەفای بارزانی بوە».

*

سەرۆکایەتی پارتی

پارتی دوای ئەوەی لە کونگرەی یەکەمی دا مەلا مستەفای هەڵبژارد بە سەرۆکی خۆی، لە دو کونگرەی تریشی دا: کونگرەی دوەم (مارتی ١٩٥٠ لە بەغداد) و کونگرەی سێهەم (کانونی دوەمی ١٩٥٣ لە کەرکوک)، سەرۆکایەتیەکەی نوێ کردەوە. بە درێژایی ئەو ماوەیەی مەلا مستەفا لە یەکێتی سۆڤیەت بو (١٩٤٧ - ١٩٥٨) بێ ئەوەی سەرکردایەتی پارتی و مەلا مستەفا ئاگایان لە یەکتری بێ، پارتی پڕوپاگاندەیەکی بەربڵاوی بۆ مەلا مستەفا ئەکرد، وەکو قارەمانی نیشتمانیی کورد و، کاوەی سەدەی بیستەم و، جەنەراڵی لەشکری سوری سۆڤیەتی، لە بەیان و وتارەکانی دا بە شان و شکۆی بارزانی دا هەڵئەدا و، وێنەکانی بڵاو ئەکردەوە. حەمزە عەبدوللا نامیلکەیەکی بە عەرەبی لە سەر شۆڕشی بارزان نوسی، هەر ئەو زەمانە پارتی بڵاوی کردەوە و مەرحومی محەمەد ئەمین کردی بە کوردی. مەلا مستەفا لای خەلک کرا بو بە سەرکردەیەکی ئەفسانەیی لە شکان نەهاتو و، بگرە بە «بتێکی پەرستراو». بێگومان ئەمە نیشانەی لاوازیی کەسایەتی سەرکردەکانی ئەوسای پارتی بوە، کە هیچیان بە خۆیان دا ڕانەئەبینین سەرۆکایەتی پارتی و، سەرکردایەتی جوڵانەوەی کورد بگرنە دەس و، بۆ کەسایەتیەکی نەخوێندەواری خێڵەکیی دور وڵاتی چارەنوس نەزانراویان بە جێ هێشت بو.

*

١٤ تەمموز و بارزانی

بۆ پشتیوانی لە شۆڕشی ١٤ تەمموزی ١٩٥٨ مەلا مستەفا لە ڕۆژانی یەکەم دا تەلەگرافێکی بۆ سەرکردایەتی شۆڕشەکە نارد. لایەنگری و پشتیوانی خۆی دەربڕی بو، داوای کرد بو ڕێگای بدەن بگەڕێتەوە بۆ عێراق بۆ خزمەتی جمهوریەت. ڕۆژنامە کوردیەکانی ئەو کاتە بروسکەکەیان بلاو کردەوە. نوێنەرەکانی پارتی: ئیبراهیم ئەحمەد و عەلی عەبدوللا لە سەردانی کاربەدەستانی عێراق دا داوای بەردانی بارزانیە گیراوەکان و گەڕانەوەی ئەوانەی دەرەوەیان کرد بو.

شۆڕشی ١٤ تەمموز لێبوردنی گشتی بو هەمو بارزانیەکان دەرکرد، چ ئەوانی لە زیندان بون و چ ئەوانی لەدەرەوە پەنابەر بون. شێخ ئەحمەد ئازاد کرا لە ناو خەلک دا وەکو قارەمانی نیشتیمان سەیری ئەکرا. ڕۆژنامە کوردیەکان لەسەریان ئەنوسی، وێنەیان بلاوئەکردەوە، گفتوگۆیان لەگەل ئەکرد. شێخ ئەحمەد هیچ ئارەزوی سیاسی نیشان نەئەدا.

تا ئێستاش وا باوە عەبدولکەریم قاسم مەلا مستەفای هێناوەتەوە و، عەبدولسەلام عارف موافیق نەبوە لە سەر گەڕانەوەی. عەزیز عوقەیلی یش لە بیرەوەریەکەی دا وا ئەلێ. بەلام ئیبراهیم ئەحمەد، کە ئەوسا سکرتێری پارتی و، خۆی چو بە دوای بارزانی دا بۆ هێنانەوەی ڕوداوەکە بە جۆرێکی تر ئەگێڕێتەوە.

مەلا مستەفا دو جار بە بروسکە داوای لە سەرکردایەتی شۆڕشی تەمموز کرد بو: ڕێگای بدەن بگەڕێتەوە عێراق، بەلام هیچ وەلامێکیان لێ نەگەڕا بوەوە. ئەمانیش بە بابەعەلی شێخ مەحمود ئەلێن، کە ئەوسا وەزیر ئەبی لە وەزارەتەکەی قاسم دا، داوا لە کاربەدەستان بکا کارئاسانی گەڕانەوەی بکەن، ئەویش هیچ دەنگێکی نابی. مەلا مستەفا تەلەگرافێک بۆ ئیبراهیم ئەحمەد ئەکا، داوای لێ ئەکا: ٣ پاسپورت، بۆ خۆی و میرحاج ئەحمەد و ئەسعەد خۆشەوی پەیدا بکا و، موافەقەتی کاربەدەستانی عێراقیان بۆ وەربگرن بۆ گەڕانەوەیان.

ئیبراهیم ئەحمەد بە هۆی کەریم قەرەنیەوە ئەچی بۆ لای تاهیر یەحیا، کە ئەوسا بەڕێوەبەری گشتی پۆلیس ئەبی، داوای لێ ئەکا لەو ڕوەوە یارمەتی بدەن. ئەویش پێشنیاریان بۆ ئەکا کە سەردانی ئیبر ئەحمەد بکەن، ئەو ئەتوانی کارەکەیان بۆ جێبەجێ بکا. مەبەستی لە ئیبر ئەحمەد عەبدولسەلام عارف ئەبی، کە ئەوسا جێگری سەرۆکی وەزیران و وەزیری کاروباری ناوخۆ بو. بە تەلەفون دیدەنیەکیان بۆ ڕێک ئەخا. مەسەلەکە لە گەل عارف باس ئەکەن. بە ڕوی خۆشەوە گوێیان لێ ئەگرێ و، بەلێنیان ئەداتێ کارەکەیان بۆ جێبەجێ بکا. بە تەلەفون لە گەل دەزگای پەیوەندیدار قسە ئەکا بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکەیان. ئامۆژگاریشیان ئەکا کە لە ڕێگای گەڕانەوەدا بە قاهیرەدا بێنەوە بۆ ئەوەی عەبدولناسریش ببینن، بزانن بیروڕای ئەو چیە لە سەر کێشەی کورد. ئیبراهیم ئەحمەد بە دوای کارەکەدا ئەچێ و پاسپورتەکانی بۆ ئامادە ئەکەن. ڕۆژی ١٧ ئەیلول، ئیبراهیم ئەحمەد سکرتێری پارتی و، نوری ئەحمەد طەها بە نوێنەرایەتی کومیتەی ناوەندی پارتی و، شێخ صادقی بارزانی، بە فڕۆکە ئەگەنە پراگ: پایتەختی چیکوسلوفاکیا.

مەلا مستەفا لە سەر داوای خۆی لە ڕوسیاوە بەری کرا بو بۆ پراگ لەوێ چاوەڕوانی گەڕانەوەی ئەکرد بۆ عێراق. لە کۆشکێک دا لە گوندێکی نزیک شاری پراگ دانرا بو. ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێکانی لە میوانخانەی پارتی کومونیست دائەبەزێن. پاش چەند

ڕۆژی بە فڕۆکە چوونە قاهیرە. لەو کاتەدا فایەق سامەرائی سەفیری عیراق ئەبێ لە میصر، بە هۆی ئەوەوە لەوێ سەرێک عەبدولناصریان بینی. ناصر ڕەئی وا ئەبێ کە شێوەی بەڕێوە بردنی «محافظات» لە میصر بکرێ بە نموونە بۆ چارەسەری کێشەی کورد لە عیراق دا.

لە قاهیرەوە بە ڕێ کەوتن، ڕۆژی ٦ ی تشرینی یەکەمی ١٩٥٨ گەیشتنە بەغداد. مەلا مستەفا وەکو قارەمانی سەرکەوتوو پێشوازی کرا.

مەلا مستەفا لە کۆشکەکەی نووری سەعید دانرا. قاسم مانگی ٥٠٠ دیناری بۆ خۆی و ١٥٠ دیناری بۆ عوبەیدوللای کوڕی و ٥٠ دیناری بۆ لوقمان بڕییەوە. مانگی نیسانی ٥٩ بارزانییەکان، ئەوانەی لە یەکێتی سۆڤیەت بوون، بە کەشتی گەیشتنەوە بەصرا. پێشوازی حکومەتی و حیزبییان لێ کرا. بۆ ئەوانیش مانگی ٣٥ دینار بۆ سەلت و ٥٠ دینار بۆ خێزاندار مووچەیان بۆ بڕدرایەوە. هەروەها بۆ شێخ ئەحمەد ١٥٠ دینار و هەموو ئەوانەی لە گەڵی گەڕا بوون لە نێوان ٣٠ تا ٥٠ دیناریان بۆ بڕینەوە. زیاتر لە ٦٠٠ تفەنگیشیان دانێ بۆ پارێزگاری خۆیان.

*

گەڕانەوەی بارزانی لە شیعری کوردی دا

لە ژێر تەئسیری ئەو پڕوپاگاندە زۆرەدا، کە چەندین ساڵ بوو سەرانی پارتی بۆ مەلا مستەفایان کرد بوو، کە گەڕایەوە خەڵک وەکو قارەمانی نەتەوەی کورد پێشوازی کرد. ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی ئەو سەردەمە: ژین، هەتاو، پێشکەوتن - التقدم، خەبات، ئازادی، ڕۆژی نوێ، بڵێسە، نەورۆز.. بابەت و باسی زۆریان لە سەر نووسی. ئەگەرچی زۆری هەڵدانە بە شان و باڵی بارزانی دا، بەڵام بۆ یەکێ کە بیەوێ لە سەر ئەو ماوەیە بکۆڵێتەوە کەرەستەی بە نرخیان تێ دایە. شاعیرە ناودارەکان: کامەران، دیلان، کاکەی فەلاح، هەژار، قەدری جان و، شاعیرە لاوەکان: شێرکۆ بێکەس، جەمال شارباژێری... شیعری درێژیان لە ستایشی بارزانی و بە بۆنەی گەڕانەوەیەوە دانا. تەنانەت بەشی کوردی رادیۆی بەغداد کە هەندێ لەم شیعرانەی بە دەنگی شاعیرەکان بڵاو ئەکردەوە، شیعرێکی درێژی کابرایەکی فەیلی، ناوی مەلا نامدار بوو، بڵاو کردەوە لە دوای هەموو بەندێکی شیعرەکەی دا ئەم دێڕەی دووبارە ئەکردەوە: «هاتەوە خۆش هاتەوە، شیر و شەکر هاتەوە، ئەکبەر وەطەنچی هاتەوە!»

*

میرحاج ئەحمەد کە یەکێ لە ئەفسەرە چالاکەکانی حیزبی هیوا بوو و، بەشداری شۆڕشی بارزان بوو، لە گەڵیان چوو بۆ مەهاباد و، لەوێش فەرماندەی یەکێ لە فەوجەکانی هێزی بارزانییان بوو، لە گەڵ مەلا مستەفا چوو بۆ یەکێتی سۆڤیەت و، هەر لە گەڵ ئەویش گەڕایەوە بۆ عیراق، پارتی کردیان بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام میرحاج هەتا مرد تۆخنی کاروباری پارتی نەکەوت و، تێکەڵاوی سیاسەت نەبوو، وەکو ئەیانوت لە گەڕانەوەی دا وت بووی: «کاری سیاسی لە گەڵ مەلا مستەفا ناکرێ».

*

دوای شۆڕشی ١٤ ی تەمووز بە ماوەیەکی کەم ناکۆکی لە نێوان نەتەوەپەرستەکانی عەرەب و شیوعی و دیموکراتەکان دا لە سەر کێشەی «وەحدە» لە گەڵ کۆماری عەرەبی یەکگرتوو (سووریا و میصر) دروست بوو. مشتومڕێکی توند دامەزرا کە ئاخۆ عیراق «وەحدە» یان «ئیتیحاد» بکا. شیوعییەکان بە توندی دژی هەردووکیان بوون. قاسمیش زۆرتر

عیراقی بو تا عەرەب. ئەم مشتومڕە بو بە کیشەیەکی گەورە. نەتەوەپەرستەکان ویستیان لە ریگای پیلانگیڕانەوە ئەم کارە بکەن. لە ٨ ی مارتی ٥٩ دا لە موسل یاخیبوونیکی سپایی بە سەرکردایەتی عەقید شەواف ڕوی دا. یاخیبوونەکە بە توندی سەرکوت کرا. بارزانیەکان لەم سەرکوتکردنەدا بەشدار بون و، هەندی چەکیان لە «مقاومە شعبی» وەرگرت. ریکخراوی «مقاومە شعبی» هیزیکی چەکدار بو لە خەلک دروست کرا بو بۆ سەرکوتکردنی نەیارەکانی حکومەتی قاسم و، لە ژیر نفوز و دەسەلاتی حشع دا بو.

کۆنگرەی چوارەمی پارتی

لە چین و ئەلمانیای دیموکرات لە پال پارتی کومونیست دا هەندی وردە پارتی سیاسی تر هەبون، وەکو قەوارەیەکی روکەش و دروستکراو، بو سەلماندنی هاوپەیمانیتی پرولیتاریا و بورجوازی بچوک لە قۆناغی دامەزراندنی سۆشیالیزم دا، هیلرا بونەوە. لە دوای شۆڕشی ١٤ ی تەموز حشع بە جۆریکی چاوەڕی نەکراو پەرەی سەند و گەورە بو، زۆر لەوانەی چەپ بون لایان وابو دەوری حیزبە سیاسیەکانی تر نەماوە و، ئەگەر مابی ئەبی ببن بە قوتابخانەی پیگەیاندنی دۆستی شیوعی، وەکو لە چین و ئەلمانیای دیموکراتی کراوە. حەمزە عەبدوللا، سکرتیری پارتی و هەندی لە هاوریکانی لەم باوەڕەدا بون. بە ئاشکرا بە لای حشع دا دایان ئەشکاند.

لە ڕۆژی ١ ی ئابی ٥٩ دا «خەبات» ی ئورگانی پارتی بە مانشیتی گەورە نوسی: «سلاو لە چینی کریکار و پیشرەوەکەی»، مەبەست لە پیشرەوەکەی چینی کریکار: حشع بو. بەکیشەکانی: لاوان، قوتابیان، ئافرەتان، کریکاران، جوتیارانی کوردستان، هەلوەشینرانەوە و چونە ناو ریکخراوە عیراقیەکانەوە کە بە دەس حشع وە بون.

باسکی نەتەوەیی ناو سەرکردایەتی پارتی لە گەل ئەم باسکەدا لە بەربەرەکانی و ململانی دا بو، بەلام توانای یەکلایی کردنەوەی نەبو. مەلا مستەفا (لە ٣٠ ی حوزەیرانی ١٩٥٩ دا) تاقمی چەکداری ناردە سەر بارەگای حیزب لە شەقامی «موتەنەبی» لە بەغدا، دەستیان بە سەر بارەگاکەدا گرت و، حەمزە و هاوریکانی: نەژاد ئەحمەد، خەسرەو توفیقیان.، بە زۆر دەرکرد و، ئیبراهیم ئەحمەد و هاوریکانیان لە جیگا دانان. ئەمەش یەکەمین جار بو زلد بە کار بهینری بۆ یەلاداخستنی ناکۆکیە ئایدیولوجی و ریکخراوەییەکانی ناو حیزب.

دوای ئەوە کونگرەی چوارەم (تشرینی یەکەمی ١٩٥٩ لە بەغداد)، حەمزە و هاوریکانی بە یەکجاری لە پارتی دەرکرد. سەرکردایەتییەک هەلبژیردرا جیگای ڕەزامەندی بارزانی بو. مەلا مستەفا هەمیشە بایەخیکی تایبەتی ئەدا بەو کەسانەی گومانی جاسوسی یەکی لە دەولەتە گەورەکانی لی بکرایە. لەم کۆنگرەیەدا مەلا مستەفا د. موراد عەزیز، کە کوردیکی ئیرانی بو، دانا بە ئەندامی م س چونکە گومانی لی ئەکرد جاسوسی سۆڤیت بی.

کۆنگرەی پینجەمی پارتی

سالی ١٩٦٠ کە پارتی ئیجازەی کاری قانونی درا کونگرەی پینجەمی لە ٥ - ٨ ی مایسی ٦٠ دا لە بەغدا بە ئاشکرا بەست. مەلا مستەفا بۆ ئەوەی بەشداری کونگرە نەبی

بان خۆی فورس رابگری گەرا بوەوە بارزان. دەستەیەک لە نوێنەرانی کونگرە چون بە دوی دا بۆ بارزان و، بە هەزار تکا و پارانەوە ئینجا رازییان کرد بێتە کونگرە، کە هات بویش وت بوی: «حەز ئەکەم سە‌رۆکی قەحبە بم و سەرۆکی ئێوە نەبم! حەز ئەکەم پێم بڵێن: حیز بە و، حەز ناکەم پێم بڵێن حیزبی بە!». ئەو رۆژە مەلا مستەفا ئەیویست گەورەیی خۆی و پچوکی ئەوان بسەلمێنی، سەرانی پارتی ئەم سوکایەتی پێ کردن و جنێوانەیان قبوڵ کرد و، کونگرەی پێنجەم بە تێکرای دەنگ مەلا مستەفای هەڵبژاردەوە بە سەرۆکی پارتی.

بەهانەکەی قبوڵکردنی ئەم سوکایەتیەیش ئەوەبو: قاسم حیزبی شیوعی و وەطەنی دیموقراطی لەت کردوە، گەرەکیەتی پارتی یش لەت بکا، بۆ ئەوەی یەکیەتی ریزەکانی حیزب بپارێزن و ئەحیلن پیلانەکەی قاسم سەر بگری، ئەمەیان کرد.

بێگومان ئەمە ناتوانری بە نیشانەی هەستکردنی سەرکردەکانی پارتی بە لێپرسراوەتی حیزبی و نیشتمانی دابنری، بەلکو بەلگەی لاوازیی کەسایەتییان بوە. ئەگەر سەرکردایەتی پارتی ئەوسا ئەم سوکایەتیەی قبوڵ نەکردایە، خۆی بە بێ بارزانی ملی رێگای خەباتی بگرتایە، یا حیزبێکی پچوکتریش بوایە لەوەی کە هەبو، لەوانە بو رەوتی رووداوەکانی کوردستانی عیراق بە بارێکی کەدا بڕویشتایە. لەو سەردەمەدا چەند حیزبی تر لە عیراق دا هەبون، بە قەوارە و نفوز و دەسەلات لە پارتی بەهێزتر بون، هەمویشیان کەسایەتی شارستانی رێبەریان ئەکرد نەک شێخی عەشیرەت، لەوانە: محەمەد حسین رەضی (ماموستای سەرەتایی) رێبەری حیزبی شیوعی عیراق و، کامل چادرچی (مهندس) رێبەری حیزبی وطنی دیموقراطی و، صدیق شنشل (محامی) رێبەری حیزبی ئیستیقلال و، فوئاد ریکابی (مهندس) رێبەری حیزبی بەعس.

مەلا مستەفا لەم کونگرەیەدا وتی: من تەنیا ۳ (مرشح)م هەیە بۆ کۆمیتەی ناوەندی: ناهیدەی شێخ سەلام، هاشم عەقراوی، ئیسماعیل عارف. هەرسێکیان هەڵبژێردران. لەمەش دیسان مەبەستی سوکایەتی بو بە حیزب و کۆمیتەی ناوەندی.

*

رۆژنامەی «الثورە»ی بەغدادی کە سەر بە قاسم بو وتارێکی نوسی داوای تواندنەوەی کوردی کرد بو. رۆژنامەی «خەبات» ئەم باسەی زل کرد و ناڕەزاییەکی زۆری لە ناو کوردا خولقاند. مادەی دوەمی «دەستوری کاتی» عیراقی بە بەشی لە نەتەوەی عەرەب دائەنا، خەبات لە وتارێکی دا لەم ماددەیەی کۆڵی بوەوە. نوسی بوی عەرەبی عیراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب و، کوردی عیراق بەشێکە لە نەتەوەی کورد. لە سەر ئەمە ئیبراهیم ئەحمەد کە سەرنوسەری خەبات بو درا بە دادگا.

*

تێکچونی قاسم و مەلا مستەفا

مەلا مستەفا لە دوای گەڕانەوەیەوە هەوڵێکی زۆری ئەدا قاسم لە خۆی رازی بکات و، کارێکی وەها نەکات دڵی برەنجێ، لە خۆپیشاندانێکی گەورەدا کە لە بەردەرکی سەرای سلێمانی بۆ پێشوازی لە هاتنی بارزانی کرا، لە شوێنێ وتار دانەوە تورە بو لەو کەسەی وێنەی ئەوی بەرز کردبوەوە. بە تورە بونەوە داوای لە کابراکە کرد وێنەکەی دابگری و، وتی: «من سەربازی زەعیم عەبدولکەریمم». وەکو بەهادین نوری لە یادداشتەکانی دا ئەگێڕێتەوە لە بونەیەکی تردا بە قاسمی وتوە: «من لەیەتانی قوندەرەکانتما». نێوانخۆشیی قاسم و مەلا

مستەفا درێژەی کێشا تا ئەحمەد ئاغای زیباری کوژرا.

عەبدولکەریم قاسم لە کاتی حەرەکاتی بارزان دا لە چلەکان دا سەرپەرشتیکەری چەکدارە بەکرێگیراوەکانی عەشیرەتە کوردەکانی سەر بە حکومەت بوو. کە مەلا مستەفا وەکو قارەمانی نەتەوەیی کورد گەڕایەوە بۆ عێراق سەردانی قاسمی کرد. قاسم لە ناو ئامۆژگارییەکانی دا بۆ بارزانی داوای لی کرد بو: «عفاالله عما سلف» واز لە دوژمنایەتی کۆن بهێنی. بە دوای تولەدا نەگەڕی. سەردانی مالی هەمو ئەو سەرۆک عەشیرەتانە بکا کە کاتی خۆی شەڕیان لە گەڵ کردوە. هەمویان ئاشت بکاتەوە و دۆستایەتییان لە گەڵ بکا.

شێخ ئەحمەد خودانی بارزان حەزی نەدەکرد مەلا مستەفا تێکەڵاوی سیاسەت بێ، بەلام مەلا مستەفا «طموح» ی زل و زۆری هەبو. مەلا مستەفا ئەیویست «طموح» ، سیاسیەکانی خۆی (گەورەی کورد بێ) و «طموح» ، عەشیرەتییەکانی خۆی (گەورەی بارزان بێ) پێکەوە بگونجێنێ. بۆ رازی کردنی شێخ ئەحمەد ، مەلا مستەفا چەند بارزانیەکی نارد ئەحمەد ئاغای زیباری یان لە جادەیەکی موسل دا بە ئاشکرا کوشت. ئەمە پێچەوانەی ئامۆژگارییەکانی قاسم بو بۆ مەلا مستەفا. ئەوەش یەکەمین درزی کردە پەیوەندی مەلا مستەفا و قاسمەوە.

شەڕی تۆڵەسەندنەوەی بارزانییەکان لە گەڵ عەشیرەتەکانی دراوسێیان دەستی پێ کرد. شەڕ لە گەڵ ڕێکانی، ئەبروەیی، برادۆست، زیباری.. هەلگیرسا. ڕێکخراوەکانی پارتی پشتیوانییان لە بارزانیەکان ئەکرد. پروسکەی پشتیوانییان بە خەلک تێمزا ئەکرد. ڕۆژنامەی خەبات بلاوی ئەکردەوە. شیوعیەکانیش پشتیوانییان لە بارزانیەکان کرد و، خستیانە چوارچێوەی شەڕی کۆنەپەرستی و دەرەبەگیەوە. هەندی لەم عەشیرەتانە بە کۆمەل پەنایان بۆ تورکیا و ئێران برد. ئیتر هەلومەرجی کوردستان بەرەو گرژی و دەستپێکردنی شەڕ ئەڕۆیشت.

*

مەلا مستەفا بۆ بەشداری لە ئاهەنگەکانی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە ٦ ی تشرینی دوەمی ۱۹٦۰ دا چو بۆ یەکێتی سۆڤیەت تا ۱۳ی کانونی دوەمی ۱۹٦۱ مابوەوە. هەندی ئەلێن بارزانی لەم سەفەرەدا بەلێنی پشتیوانی لە سۆڤیەت وەرگرتوە و، هەندێکیش ئەلێن سۆڤیەت هیچ جۆرە بەلێنێکیان پێ نەداوە، بەلکو داوایان لی کردوە کێشەکانی لە گەڵ قاسم بە ئاشتی چارەسەر بکا.

مەلا مستەفا کە گەڕایەوە عێراق، دوای ماوەیەک بە ناوی سەردانی شێخ ئەحمەدەوە ئیتر بە یەکجاری بەغدادی بە جی هێشت و گەڕایەوە بارزان دانیشت. بە ڕواڵەت «گۆشەگیری» هەلبژارد بو، بەلام لە ڕاستی دا کەوت بوە پەیوەندییەکی فراوان لە گەڵ ئاغا و بەگزادەکانی کوردستان. هانی ئەدان خۆیان چەکدار بکەن و، بە چەکداری لە جادە گشتیەکان دا خۆیان پیشان بدەن.

*

وەفدی ئاغاکانی کوردستان

هەراو هوریای شۆڕشی ۱٤ ی تەمۆز نیشت بوەوە. شیوعیەکان دەسەلاتیان کەم بوبوەوە. لە هەندی جی کەوت بونە بەر هێرشی قاسم. ئاغا و بەگزادەکانی کوردستان خەریک بو خۆیان ئەگرتەوە و، لە ناو خۆیان دا کەوت بونە هاتوچۆ و یەکتر ببینن.

وەفدێکی گەورەیان پێکەوە نا بۆ سەردانی بەغداد و بینینی مەسئولەکانی حکومەت. مەبەستی سەرەکی ئەم وەفدە دەسکاری قانونی ئیسلاحی زەراعی بو، بەلام ئەو خواستەیان لە ژێر هەندێ خواستی سیاسی وەکو مافی نەتەوایەتی دا داپۆشی بو.

وەفدەکە چوە بەغداد. سەردانی پارتی و رۆژنامەی «خەبات» ئەم وەفدە و چالاکییەکانی پشت گوێ خست. رۆژنامەی «اتحاد الشعب» ی حشع هێرشی کردە سەریان. ئەمانەیان بە کۆنەپەرست دائەنا. بەلام رۆژنامەی عەرەبی - کوردی «صوت الاکراد - دەنگی کورد» رۆژانە ناوی ئەندامانی وەفدەکە و چالاکییەکانی بلاو ئەکردەوە. رۆژنامەی «دەنگی کورد» عومەر جەلال حەویزی دەری ئەکرد کە پارێزەرێکی کۆیی بو.

وەفدەکە شتێکی بە شت نەکرد و، قاسم ئامادە نەبو بە کۆمەڵ بیانبینێ و، گوێ ی لە خواستەکانیشیان نەگرت، چونکە هات بون بەو جۆرە گەرانەوە بۆ کوردستان. لە ناو ئەوانەدا تەنیا صدیق بەگی میران توانی بە تەنیا دیدەنی قاسم بکا.

*

هەلگیرسانی شۆرشی ئەیلول

پەیوەندی نێوان مەلا مستەفا و قاسم ساردی و گرژی تێکەوت بو. مەلا مستەفا نەیویست قاسم ناچار بکا پەیوەندی لە گەل چاک بکا. سالی ١٩٦٠ لە کۆبونەوەیەکی فراوانی کۆمیتەی ناوەندی و ئیحتیاتەکانی و لجنەی تفتیش و مراقبەدا.. کە مەلا مستەفایش بەشدار بو. لەم کۆبونەوەیەدا مەلا مستەفا هێرشی کردە سەر قاسم و، داوای لە حیزب کرد خۆیان بۆ بەرەنگاری ئامادە بکەن و، هەندێ کار بکەن، وەکو: برینی خەتی تەلەفۆن و کارەبا، تێکدانی رێگا و پرد.. بۆ ئەوەی قاسم ناچار بکا خواستەکانیان جێبەجێ بکا. هەندێ لە ئەندامانی م س وت بویان کاری وەها ئەبێتە هۆی هەلگیرسانی شەر بێ ئەوەی ئێمە خۆمان بۆ شۆرش و بەرەنگاری ئامادە کرد بێ.

*

مەلا مستەفا هەندێ لە کاوانییەکانی راسپارد بوسەیەکیان بۆ صدیق میران دانا، لە نێوان کۆیێ - شەقلاوەدا کوشتیان. دوای کوشتنی ئەحمەد ئاغای زیباری، ئەمە دوەمین سەرۆکی عەشیرەت بو، بە فەرمانی مەلا مستەفا بکوژرێ. صدیق بەگی میران گەورەی ئاغاکانی خۆشناو و، لە سەردەمی پاشایەتی دا نائیب و، ماوەیەک بو خۆی لە گەل قاسم رێک خست بوەوە و، دیدەنی کرد بو. لە سەر کوشتنی ئەو فەرمانی گرتنی سکرتێری پارتی ئیبراهیم ئەحمەد دەرچو، بە سەری دا رۆژنامەی عەرەبی «خەبات» و هەفتەنامەی کوردی «کوردستان» داخران، چونکە سەرنوسەری یەکەم و، خاوەن ئیمتیازی دوەم بو.

مەلا مستەفا لە پشتی سەرکردایەتی پارتییەوە کەوتە هاندانی سەرۆکی خێلەکان بۆ خۆپیشاندانی چەکدار. ئەمانە خۆیان بە هۆی «قانونی ئیسلاحی زەراعی» و، هەلتەکاندنی رژێمی دەرەبەگی لە قاسم و شۆرشی ١٤ تەمۆز بە داخ بون. لە زۆر جێ عەشائیر بە چەکداری کۆبونەوە. وەکو ئەلێن: بارزانی لە «دوڵ» ێک و مەکتەبی سیاسی، لەو کاتەدا، لە «دوڵ» ێکی تر بو. ئەوان کۆبونەوەی چەکداری خێلەکانی کورد و، هەمو جۆرە پێکاداێکی چەکداریان پێ کارێکی زیانبەخش بو، نەیشیان ئەزانی ئەم خۆسازدان و خۆپیشاندانە مەلا مستەفای لە پشتەوەیە، ئەوانیش وەکو شیوعییەکان وایان ئەزانی ئەمە پیلانی ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیەتی، پیلانی ئێرانە بۆ نانەوەی ئاژاوە.

م س مامجەلالی نارد بۆ هەڵسەنگاندنی هەلومەرجی کوردستان و، خاوکردنەوەی گرژی. کە گەیشتە کوردستان و کۆبونەوەی چەکداری هۆزە کوردیەکانی دی و، چاوی بە نامەی مەلا مستەفا کەوت، کە بۆ عەباسی مامەند ئاغای ئاکۆی نوسی بو، دەربارەی سازدانی خێڵەکانی ناوچەکە، ئەویش ئیتر بیروڕای خۆی گۆری و، پشتیوانی لە داواکەی مەلا مستەفا کرد و، هاتە سەر باوەڕی ئەوەی ئیتر کاتی دەستپێکردنی شۆرش هاتوە.

ماوەیەک تێ پەڕی مامجەلال هەواڵی نەبو. بە دوای مامجەلال دا، م س عومەر مستەفای نارد، کە تازە لە کاتی گوێزانەوەی دا، لە گیراوی هەڵات بو. ئەویش کە هەلومەرجی شۆرشگێرانەی کوردستانی بینی مایەوە و، شوێن هەڵاکە کەوت.

چەکدار لە هەمو شوێنە گرنگەکانی کوردستان کۆبوبونەوە، پارتی دەستی لە کۆکردنەوە و هاندان و ڕێکخستنیان دا نەبو. ناڕێکوپێک و بی سەروبەر بون. مەلا مستەفا هانی دابون. وای ئەزانی ئەمە قاسم ئەترسێنی و، سەرەنجام ناچاری ئەکا، بۆ خاو کردنەوەی هەلومەرجی ئالۆزاوی کوردستان داوای یارمەتی لی بکا. ئەوسا ئەویش مەرجەکانی خۆی بە سەردا ئەسەپێنی.

*

حکومەتی قاسم لە ٩ - ١١ ئەیلولی ٦١ دا فەرمانی دا بە کەتیەکانی جەیش لە جادەکانی دەربەندیخان و دەربەندی بازیانەوە بەرەو سلێمانی بکشێن. فڕۆکەی جەنگی پێش کەوتە فڕین بە سەر خۆپیشاندانی چەکداری عەشائیردا. پاش تەقوتۆقێکی کەم هێزی عەشائیر کەوتە چۆلکردنی سەنگەرەکانی و هەلاتنێکی ناڕێکوپێک. جەیش پێشڕەوی کرد و، شوێنەکانی گرت. کادر و ئەندامەکانی پارتی پێش کە تەجرووبەی شەڕیان نەبو، بە شێوەیەکی عەسکەری ڕێک نەخرا بون، ئەوانیش هەراپان بە هێزی عەشائیر بو. کە عەشائیر شکا ئەوانیش شکان و پەرەوازە بون. ئەندامانی مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی پارتی وەکو ئاردی ناو دڕکیان لی هات بو، هەر یەکەیان کەوت بوە شوێنێکەوە: ئیبراهیم ئەحمەد و نوری شاوەیس لە بەغداد، مامجەلال لە چەمی ڕێزان، عومەر مستەفا لە دەوروبەری بیتواتە، مەلا عەولا لە سەفین و، محەمەدی حاجی تاهیر لە لە نزیک ماوەت، حیلمی عەلی شەریف لە دەربەند بیلولە، عەلی حەمدی، عەلی عەسکەری، ئەحمەد عەبدوللا لە بادینان بون. هەندی تاقمی پچوکی تریش بە سەرانسەری کوردستان دا بلاو بوبونەوە.

پارتی شیرازەی لە یەر یەک هەلوەشا. بارەگاکانی داخران و ژمارەیەکی زۆر لە ئەندام و لایەنگرەکانی گیران و، لە سلیمانی بارەگای حیزبەکەیان کردن بە زیندانی ئەندامەکانی.

*

کۆڕی ڕۆژنامەوانی قاسم

لە ٢٣ ئەیلولی ١٩٦١ دا قاسم لەو کۆنفرەنسە ڕۆژنامەوانیەدا کە بە بۆنەی هەڵگیرسانی شۆڕشی کوردەوە بەستی، وتی: «.. لە زەمانی مندوە بە ڕۆلەکانی گەل ڕابگەیەنم، ئەم بزوتنەوەیە جیابونەوە خوازە، ئینگلیز لە پشتیانەوەیە و ئەمریکاش دوایان کەوتوە. بەلگەی بڕینەرومان هەیە ئەوە ڕون ئەکاتەوە کی لە پشتی ئەم جولانەوەیەوەیە... جولانەوەکە لە ناوبرا، هەندی تاقم و دەستەی ڕاکردو ماون، سەرەکانی ئەوانیش لەناو ئەبەین.. سەبارەت بو حکومەتی بەریتانی و لایەنی تر لە پشتی ئەم جولانەوەیەوەن..

سفارەتی بەریتانی دابکانەیە و ئەمریکاش هاوبەشیتی...»

قاسم لەو کاتەدا دوو کیشەی گەورەی لە گەڵ وڵاتانی رۆژئاوا هەبوو: کیشە لە گەڵ کومپانیاکانی نەوت و، کیشە لە گەڵ کویت. دوای کشانەوەی هێزەکانی بەریتانیا قاسم کویتی کردبوو قەزایەکی بەصرە و شیخی کویتیشی بە قائیمقام دانابوو، هێزیشی ئامادە کرد بو بۆ گرتنی. ئەمەش ناکوکیەکی تری لەنێوان قاسم و بەریتانیاو هەموو دەولەتانی عەرەبی و دەولەتانی ناوچەکە لەوانە ئیران و تورکیا دروست کردبوو... قاسم ئەیویست وای دەربخا بزوتنەوەی کورد بە هاندانی ئینگلیز و ئەمریکا لە تولەی ١٤ تەمووز دەرچون لە پەیمانی بەغدا و ناکوکی لەگەڵ کومپانیاکانی نەوت و داواکردنەوەی کویت ... دا دەستی پی کردوە.

لەو سەردەمەدا وا باو بوو، بەردیک لە ئاسمان بکەوتایەتە خواری، ئیمپریالیزمی جیهانیان پی تاوانبار ئەکرد. لە بەر ئەوە هەلی بو گومانیان لی بکا. بەلام ئەمریکا ئازانجیکی لە دۆستایەتی کوردا نەبوو، بگرە دۆستایەتی کورد دلی دو دۆستی گرنگ: ئیران و تورکیای، لی ئەرەنجاند، کە هەردوکیان ئەندامی سنتو و، یەکیکیان بە بالیکی گرنگی ناتۆ دائەنرا.

ئەمریکا و ئینگلیز زۆر زو قاسمیان بە درۆ خستەوە.

*

هەلویستی سۆڤیتی لە شورشی کورد

کە شورشی ئەیلول دەستی پی کرد. یەکیتی سۆڤیت لیی بی دەنگ بوو، نە هەلویستی دوژمنانەی بەرامبەر بزوتنەوەی کورد دەربری، وە نە پشتیوانی لی کرد. لەم مەسەلەیەدا نە پشتیوانی لە قاسم کرد و نەدژی راوەستا، بەلکو گوێی خوی لی خەواند، پەلاماری توندوتیژی کاربەدەستانی عیراق بو دامرکاندنەوەی شورشی کورد و، بو سەرکوتکردنی چالاکیەکانی حشع دەستی پی کرد بوو، لەگەڵ ئەوەش دا پسپورەکانی سۆڤیت لە عیراق دا خەریکی کاری خویان بون، پەیوەندی ئاسایی سوڤیتی - عیراقی بەردەوام بوو، یەکیتی سۆڤیت بە ناوی پەیمانی گفتەکانی خویەوە هەمو چەک و تفاقی جەنگی پیویستی شەری ئەرزی و ئاسمانی دژی کورد بو جەیشی عیراقی دابین ئەکرد، قاسم بە چەکی سۆڤیتی دریژەی بە جەنگی کوردستان ئەدا.

*

شیخ ئەحمەد و شۆرش

گەورەترین ئاواتی شیخ ئەحمەد ئەوە بو لی ی بگەرین بچیتەوە ناو عەشیرەتەکەی خوی و سەرپەرشتیان بکا، ئەوەیشی بۆ لوا بو. حکومەت موچەی مانگانەی بو خوی و هەمو دست و پیوەندەکانی بری بووە، لە بارزان خانوی بو کرد بونەوە، بەرێزەوە سەیری ئەکردن. ئەگەرچی مەلا مستەفا سەروکی پ د ک بو، بەلام شیخ ئەحمەد نەیئەهیشت نە پ د ک و نە هیچ پارتیەکی تر لە ناو «میللەت» ی بارزان دا چالاکی سیاسی بنوینن و لە هیچ بارزانیەکی قبول نەئەکرد بچیتە هیچ حیزبیکەوە. لەبەرچاوی خەلک نارەزایی خوی لە مەلا مستەفا نەئەشاردەوە، کە ئیمەوی سەر لە نوی بارزانی و کورد لە بەلاوە بگلینی، شیخ ئەحمەد هەمیشە دلسوزی و گویرایەلی خوی بو کاربەدەستانی عیراق دەرئەبری.

کە شورشی ئەیلول دەستی پی کرد (١٩٦١) شیخ ئەحمەد لە بارزان دانیشتبو،

بەشداری هیچ خۆ ئامادە کردنێکی نە کرد بوو، بەڵام هێزی ئاسمانی عێراق بارزانی بۆردومان کرد. لەگەڵ ئەوەش دا شێخ ئەحمەد بروسکەیەکی بۆ عەبدولکەریم قاسم نارد، دڵسۆزی خۆی و عەشیرەتی بارزانی بۆ ئەوو حکومەتی عێراقی و، نارەزایی توندی بەرامبەر مەلا مستەفاو دەسپێکردنی شۆڕش دەبڕی. هەروەها بە دەنگی خۆی لە ئێستگەی رادیۆی بەغدادەوە داوای لەگەلی کورد کرد: «ئالوز بالوز» نەکەن، دوای مەلا مستەفا نەکەون و بگەرێنەوە ناو «عەیل و عەیالی خۆ» یان. هەولی دا ئەهلی زۆرایەتی بارزانییەکان لە جوولانەوەکەدا بەشدار بن و، ناوچەی بارزانی لە رووی چالاکی و هاتوچوی پێشمەرگەدا داخست بۆ ئەوەی کاربەدەستانی عێراق رازی بکا. کاتێک عێراق کەوتە دروستکردنی «وحدات غیر نظامیە» لە عەشیرەتە کوردەکان دژی شۆڕشی ئەیلول، شێخ ئەحمەدیش موافەقەتی کرد بارزانییەکان «وەحدە» یەک پێک بهێنن بە سەرۆکایەتی شێخ محەممەد خالیدی کوری. ئەم «وەحدە» یە لە هەندێ شەڕی گرنگ دا بەشداربوون لەوانە گرتنی گەلی عەلی بەگ و چیای کورەک.

شێخ ئەحمەد جوامێرێکی راستگۆ و سەرراست بوو. دڵسۆزی باوەرەکانی خۆی بوو. گوێ ی نەدەدایە مالی دنیا، تەنانەت پارەی کاغەزی لە یەکتری جیا نەدەکردەوە، بۆ «میللەت» ی بارزان بێ ئەندازە دڵسۆز و، لە رەفتار و بریارەکانی دادپەروەر بوو. لەناو بارزانییەکان دا پایەیەکی پیرۆزی هەبوو، سەرەرای ئەوەی گەلێک کارەساتی بەسەر هاتبوو، توشی گەران و سوڕانێکی زۆر ببوو، بەڵام پیاوێکی سادیلکە بوو، رووشنبیریی گشتی نەبوو، دەستی وەرنەدەدایە کاروباری سیاسەتی گشتییەوە. دوا ساڵەکانی تەمەنی خۆی بە گۆشەگیری لە ناو بارزانییەکان دا بەسەر برد و، لە سەرەتای ساڵی ١٩٦٩ دا نەخۆشی تەنی بۆ هێنا. حکومەت بە هالیکۆپتەر گواستیەوە بۆ نەخۆشخانەی ئیبن سینا لە بەغداد. رۆژی ١١ ی کانونی دوەمی ٦٩ لە نەخۆشخانە کۆچی دوایی کرد و حکومەت تەرمەکەی بە هالیکۆپتەر هێنایەوە بۆ بارزان و لەوێ ناشتیان.

بانگەوازەکەی شێخ ئەحمەد کارێکی گەورەی لە بارزانییەکان کرد. زۆریان وازیان لە مەلا مستەفا هێنا. مەلا مستەفا ناوچەی بارزانی بە جێ هێشت. رووی کردە چیاکانی بادینان. لەو کاتەدا عەلی حەمدی و ئەحمەد عەبدوللا و عەلی عەسکەری (کە هەرسێکیان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون) لە بادینان بوون. لە گەڵ مەلا مستەفا یەکیان گرتەوە. مەلا مستەفا عەلی حەمدی و عەلی عەسکەری نارد بۆ تورکیا «مافی پەنابەریی» بۆ وەربگرن. تورکیا ئامادە نەبوو بە پەنابەر وەریان بگرێ. عەلی حەمدی ئەم رازەی مەلا مستەفای درکاند، لە بەر ئەوە رقی لێ هەڵگرت، لە یەکسەین هەل دا کوشتی.

شێخ ئەحمەد قەبوڵی نەدەکرد مەلا مستەفا لە ناوچەی بارزان بێ، مەلا مستەفا لە ژێر گوشاری شێخ ئەحمەدی برای و جەیشی عێراق دا بە ناچاری رووی کردە ناوچەی بالەکایەتی. دەوری مەغفەری رایات گیرا. پاش تابلۆقەدانێکی درێژ گیرا. ئەمە ناوچەیەکی فراوانی ئازاد کرد.

*

خامۆشی باڵی بە سەر ناوچەکانی سلێمانی و کەرکوک و هەولێردا کێشا بوو. هیچ چالاکیەکی پێشمەرگەیی، سیاسی، رێکخراوەیی گرنگی تێ دا نەما بوو. مەلا مستەفا ئەم خامۆشییەی بە «مۆئامەرەیەک» دائەنا کە سەرانی پارتی رێکیان خستوە بۆ ئەوەی جەیش

دەستی بەتاڵ بێ بۆ تێکشکاندنی ئەو. ئەحمەد تۆفیق، ڕێبەری حیزبی دیموکراتی کوردستان و هاوڕێکانی، دنەی مەلا مستەفایان ئەدا دژی حیزب. کەوتنە دەرکردنی بڵاوکراوەیەک بە ناوی «دیسان بارزانی» ئەم بڵاوکراوەیە تەرخان کرا بوو بۆ ستایشی سەرکردایەتی بارزانی و، شکاندنی سەرکردایەتی پارتی و، قوڵکردنەوەی ناکۆکییەکانیان. هەواڵی چالاکی پێشمەرگەکانی بادینانی قبە ئەکرد و، توانج و پلاری لە پارتی ئەگرت. ڕاستییەکەی هۆی ئەم خامۆشییە تێکشکانی ڕێکخراوەکانی پارتی بوو، نەک موناعەرەی سەرکردەکانی.

*

کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی

لە مانگی کانونی یەکەمی ١٩٦١ دا زۆربەی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی پاش چەند مانگ لە یەک دابڕان لە گوندی هەودالان لە نزیک چەمی ڕەزان کۆ بوونەوە. لەم کۆبوونەوەیەدا بڕیاریان دا:

- جوڵانەوەکە لە باوەش بگرن، ڕێکی بخەنەوە و سەرکردایەتی بکەن.
- دروشمی دیموکراسی بۆ عیراق و ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان بەرز بکەنەوە.
- بارەگای م س دابنێن و، ڕێگەوشوێنی دەرکردنەوەی خەبات و بڵاوکراوەکانی پارتی دابنێن.

لەم کۆبوونەوەیەدا بڕیاریان دا دەستەیەکی نوێنەرایەتی بە سەرۆکایەتی عەلی عەبدوللا بنێرن بۆ لای مەلا مستەفا بۆ نەهێشتنی گلەییەکانی و، پتەو کردنەوەی پەیوەندی نێوان سەرۆک و سەرکردایەتی.

مەلا مستەفا بۆ پارێزگاری عەلی عەبدوللا لە گەڕانەوەیەدا تاقمی بارزانی لە گەڵ ئەنێری. دەمەو بەیانییەک لە ناوچەی برادۆست تووشی چەند جاشێکی سۆفییەکان ئەبن. ئەبێ بە تەقەوتۆق. عەلی عەبدوللایان لێ دائەبڕێ دوای دوو ڕۆژ ئینجا ئەی دۆزنەوە. مەلا مستەفا لە سەر ئەم ڕووداوە وت بووی: «ئاوا داوا ئەکەن حیزب قیادەی شۆڕش بکا؟ کە تووشی شەڕ بوون لە باتی ئەوەی قیادەی شەڕەکە بکا، خۆی پیس کردووە!»

*

پارتی دوای ئەو کۆبوونەوەیەی کۆمیتەی ناوەندی کەوتە خۆڕێکخستنەوە و خۆ سازدانی پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی و ڕاگەیاندن و، لق و ناوچەکانی ڕێک خستەوە. ڕێکخراوی شارەکانیشی بە نهێنی زیندوو کردەوە و، لە هەندێ شار پێشمەرگەی ناوشاری دامەزراند.

پارتی لە ناو پۆلیسەکانی هەولێر و سلێمانی دا ڕێکخستنی زۆری دامەزراند بوو. لە دەوروبەری نەورۆزی ١٩٦٢ دا بە یارمەتی ئەوان دەیان مەخفەری لە قەزاکانی چوارتا، پێنجوێن، قەرەداغ ئازاد کرد. سەدان پارچە چەکی دەس کەوت و، دەیان عەریف و سەدان پۆلیس و، چەندین ئەفسەر هاتنە ڕیزی جوڵانەوەکەوە. ناوچەیەکی فراوان لە هێزەکانی حکومەت ئازاد کرا. ئەمە ئەگەڕێتەوە بۆ ئازایەتی و دڵسۆزیی پۆلیسەکان، ئەگینا کەمالی شێخ غەریب لە پێنجوێن و عەبدولوەهاب ئەترووشی لە چوارتا، کە دوایی بوون بە دەسەڵاتداری ناوچەکە، ئامادە نەبوون بە خۆشی مەخفەرەکان تەسلیمی پێشمەرگە بکەن، بەڵکو لە ژێر گوشاری پۆلیسەکان دا تەسلیم بوون.

جولانەوەکە تا ئەحات بەهێزتر ئەبو. پارتی لە سەر شێوەی جەیش لە دەستە (١٠) پێشمەرگە، پەل (٣٠) پێشمەرگە، لق (١٢٠) پێشمەرگە، ڕێکی خستن و، چەند هێزێکی پێک هێنا: هێزی ڕزگاری بە سەرکردایەتی مامجەلال لە چەمی ڕیزان، هێزی کاوە بە سەرکردایەتی عومەر مستەفا لە بیتواتە، هێزی خەبات بە سەرکردایەتی عەلی عەسکەری لە چوارتا. کەرتی ٣ و ٤ ی قەرەداخ بە سەرکردایەتی کەمال موفتی، کەوتنە کاری پێشمەرگانە.

مەلا مستەفا لەو کاتەدا بە ناوچەکانی بالەکایەتی، خۆشناوەتی، ئاکۆیەتی.. دا، ئەگەڕا. ئەیئەویست ئەو جۆرە ڕێکخستنە پێشمەرگەییە بخرێتە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ئەوەوە. خۆی بە هەمو هێزەکەی ئەوت لەشکر و، هەر لەشکرێکی کرد بو بە چەند قولێکەوە، سەرقۆلی بو دانا بون.

*

تارەزایی مەلا مستەفا لە م س

مەلا مستەفا لە هەمو جێگایەک و لە هەمو کۆڕ و کۆمەڵێک دا بە ئاشکرا دژی مەکتەبی سیاسی، بە تایبەتی دژی ئیبراهیم ئەحمەد، قسەی ئەکرد. ئەمەی لای ڕۆژنامەوانەکانیش باس ئەکرد. زۆر باسی لەم بابەتە لە کتێبی: «گەڕانی بە ناو پیاوە ئازاکان دا» ی ڕۆژنامەوانی ئەمەریکی دانا ئادەم شمیت و، کتێبی: «شەڕی کوردەکان» ی ڕۆژنامەوانی بەریتانی دەیڤید ئادەمسن دا هەیە. جنێوی ناشیرینی پێ ئەدان و تۆمەتی ناڕەوای ئەخلاقیی بە پاڵ ئەدان.

لە ناو جولانەوەکەدا بە کردەوە دو سەرکردایەتی و، دو شێوەی جیاواز لە ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی جولانەوەکەدا هەبو:

یەکێکیان، سەرکردایەتی مەلا مستەفا بو، کە شوێنێکی دیاریکراوی ئەبو، لە ناوچەکانی بالەکایەتی، خۆشناوەتی، ئاکۆیەتی ئەگەڕا و، لەوێوە سەرکردایەتی هەمو هێزەکانی بادینانی ئەکرد.

ئەوی تریان، مەکتەبی سیاسی بو، کە پێک هات بو لە ئیبراهیم ئەحمەد، نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا.. کە بارەگاکەی لە ئەشکەوتی مالومە بو، لەوێوە سەرکردایەتی هەمو ڕێکخستنەکانی پ د ک و پێشمەرگەکانی سلێمانی و کەرکوک و هەولێری ئەکرد. کەوت بوە دەرکردنی «خەبات» و بەیان و بڵاو کراوە.

مەلا مستەفا، بەم گەڕانە، جگە لە ناوچەکانی بادینان، چۆمان، ڕەواندز، شەقڵاوە و ئارادەیەک قەڵادزە و ڕانیەی هێنا بوە ژێر دەسەڵاتی خۆی، لە شوێنێک دائەنیشت گەڕۆک بو. لە مەش دو مەبەستی هەبو: یەکەمیان، خۆپاراستن لە هێرشی ئاسمانیی عێراق. دوەمیان، ئەیویست بە شێنەیی و هەنگاو بە هەنگاو تەنگ بە م س هەڵبچنێ و، ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ئەوانیش بهێنێتە ژێر دەسەڵاتی خۆیەوە.

بۆچونی مەلا مستەفا بۆ حیزب، وەکو بۆچونی بو بۆ عەشیرەت. چۆن ئەندامانی عەشیرەت ئەبێ بێ چەن و چون گوێڕایەڵی فەرمان و ئامۆژگاری و قسەکانی سەرۆکی عەشیرەت بن، ئەبێ ئەندامانی حیزبیش بە هەمان دڵسۆزی گوێڕایەڵی فەرمان و ئامۆژگاری و قسەکانی سەرۆکی حیزب بن. لەوەتی گەڕابوەوە بۆ عێراق، لە چەند کۆڕ و کۆبونەوەدا ئەیوت: «من شای بەریتانیا نیم ڕەمزێکی بێ دەسەڵات بم، یا سەرۆکی حیزب نابم یا ئەگەر

سەرۆکی حیزب بوم ئەبی سەرۆکێکی راستەقینە بم» لە مەبەش مەبەستی ئەوە بو هەمو دەسەڵاتەکان لە دەس خوی دا بی و، هیچ کاری بی ئاگاداری و رەزامەندی ئەو نەکری. لە وڵاتێکی دواکەوتوی وەک کوردستان دا، هیچ سنورێک نیە بۆ دەسەڵاتەکانی «سەرۆکی راستەقینە».

*

م س لەو ماوەیەدا ئەشکەوتی مالومەی کرد بو بە بارەگای خۆی. سەرکردایەتیەکی ناوەندیی سیاسی، پێشمەرگەیی، ڕێکخراوەیی، ڕاگەیاندنی دامەزراند بو. بە دەزگای بێتەل لە گەل هەمو هێزەکانی پێشمەرگە و لقەکانی پارتی پەیوەندی ڕۆژانەی هەبو. ئیبراهیم ئەحمەد، بە پێچەوانەی مەلا مستەفا، لە شوێنی خۆی نەئەجولا، بە درێژایی ئەو ماوەیە سەردانی هیچ ناوچە و هێز و لقێکی نەکرد.

*

ڕۆژنامەی «الثورە» ی بەغدادی کە سەر بە قاسم بو، ئەمریکا و ئەڵمانیای ڕۆژئاوای تاوانبار کردبو بەوەی ئەیانەوی مەسەلەی شۆڕشی کورد لە کۆڕی گشتی نەتەوە یەکگرتوەکان دا باس بکەن، ڕۆژنامەکە سەفیری ئەمریکی کەلە بەغداد دەرکرابو، تۆمەتبار ئەکرد بەوەی لە کونفرەنسی دیپلۆماتەکانی ئەمریکا لە ئەثینا خەریکی پەیوەندیە بو ئەم مەسەلەیە. سەفیری ئەمریکی لە حوزەیرانی ٦٢ دا هەواڵەکەی بە توندی بە درۆ خستەوە، وتی: «وڵاتە یەکگرتوەکان بایەخ بە شۆڕشەکەی مەلا مستەفای بارزانی نادا و هیچ نیازێکی نیە ئەم مەسەلەیە بخاتە بەردەمی نەتەوە یەکگرتوەکان»

*

پیوەندی لە گەل ئیران

صالح یوسفی لە بەغداد لە گەل سەفارەتی ئیران پەیوەندی دامەزراند. بە دوای ئەمەدا شەمسەدین موفتی لە خانەقینەوە بە نهێنی چوە قەسری شیرین و گەڕایەوە بەغداد. زەمینەی دروستکردنی پەیوەندی لە گەل ئیران ساز بو. ساڵی ۱۹٦۲ عومەر مستەفا و عەلی عەسکەری نامەی مەلا مستەفایان برد بۆ تیران. ئیران بە نهێنی پەیوەندی لە گەل م س دامەزراند و، ئەفسەرێکیان بۆ پەیوەندی ناردە لایان. ئەمانیش ئەورەحمان روتەیان کردە بەرپرسی پەیوەندیەکانیان. پەیوەندیەکانیان زۆر بە نهێنی و لە گەل ساواک بو. ئیران چاوپۆشی لی ئەکردن تازوقە و داورودەرمان و کەرستەی چاپ لە بازاری ئیران بکڕن و، لە سنورێکی تەسک و نەزانراودا هاتوچۆی دەرەوە بکەن. بۆ یەکەمین جار کەمال فوئاد لەم ڕێگایەوە سەردانی کوردستانی کرد.

مەلا مستەفا ئەمەی پی خۆش نەبو، ئەیویست پەیوەندی لە ڕێگەی خۆیەوە بی.

*

پەیوەندی بەعس و شۆڕش

بەرەی حیزبە قەومیەکانی عەرەب لە عیراق دا لە ژێر دروشمی: «یا اعداء الشیوعیه اتحدوا» ڕێک کەوت بون عەبدولکەریم قاسم بروخێنن. ئەگەرچی بە ئاشکرا لە بەیان و بلاوکراوەکانی خویان دا هێرشیان ئەکردە سەر شۆڕشی کورد و، بە باخیبونێکی کۆنەپەرست و شعوبی دەستکردی قاسمیان دائەنا بۆ دورخستنەوە و لیدانی ئەفسەرە نەتەوەپەرستەکانی عەرەب، بەلام لە هەمان کات دا بە نهێنی پەیوەندیان لە گەل دامەزراند

بوو. تاهیر یەحیا بە ڕێگەی کەریم قەرەنی لە گەڵ م س پەیوەندی کرد بوو، پێک هات بوون لە سەر ئەوەی: کە بزووتنەوەی نەتەوەپەرستەکانی عەرەب هەر کارێکیان کرد بۆ ڕوخاندنی قاسم، جوولانەوەی کورد لە دژیان ڕانەوەستێ و، ئەوانیش لە یەکەمین بەیان دا دان بە مافی نەتەوەیی کوردا بنێن لە سەر بنچینەی ئوتونومی.

*

مانگرتنی خوێندکارانی زانستگای بەغداد

لە دوا حەفتەکانی ١٩٦٢ دا هەندێ گێروگرفت لە یەکێ لە قوتابخانەکانی بەغدادا ڕووی دا بوو، بەعسییەکان، کە لەو کاتەدا خەریکی دانانی ڕێوشوێنی ڕوخاندنی قاسم بوون، ئەمەیان قۆستەوە بۆ ڕێکخستنی مانگرتنێکی گەورەتری خوێندکارانی زانستگای بەغداد. سەرکردایەتی پارتی لە چوارچێوەی ئەو پەیوەندییەدا کە لە گەڵ بەرەی نەتەوەیی، بە تایبەتی بەعس دایان مەزراند بوو، داوایان لە «یەکێتی قوتابیانی کوردستان» کرد: لەو مانگرتنەدا دژی قاسم بە چالاکی هاوکاری لە گەڵ «الاتحاد الوطني لطلبه العراق» بکا. بەرەی نەتەوەیی عەرەب ئەم یەکێتییەیان بۆ کۆکردنەوەی خوێندکارەکانی خۆیان لە ڕێکخراوێکی تایبەتی دا، دژی «اتحاد طلبه العراق» کە لە دەس شیوعییەکان دا بوو، دامەزراند بوو. حشع دژی ئەم مانگرتنە ڕاوەستا و، خوێندکارەکانی لایەنگری، لەو شوێنانەی ئەیانتوانی، درێژەیان بە دەوام ئەدا. ئەو کاتە من خوێندکاری پۆلی یەکەمی بەشی زانستی سیاسی بووم لە زانستگای بەغداد و، ئەندامی ڕێکخراوی قوتابیانی پارتی و لیژنەی بەغدای یەکێتی قوتابیان بووم.

مانگرتنەکە تا ڕوخانی قاسم بە ئینقیلابی شوبات درێژەی کێشا.

*

ئینقیلابی شوبات

لە ٨ ی شوباتی ٦٣ دا قەومییەکانی عەرەب بە ئینقیلابێکی خوێناوی هاتنە سەر کار، عەبدولسەلام عارف بوو بە سەرکۆمار و ئەحمەد حەسەن بەکر بە سەرۆکوەزیر. بەیانی یەکەمیان خوێندەوە، بەلام باسی ئوتونومی تێ دا نەبوو، لە گەڵ ئەوەیش دا صالح یوسفی لێپرسراوی پارتی لە بەغدا و، ئەندامی م س، بە ناوی پارتیەوە بروسکەیەکی پشتیوانی بۆ سەرانی ئینقیلابەکە لێدا سەرەتاکەی بە: «تلاحمت ضربات ثورتنا بضربات ثورتكم...» دەس پێ کرد بوو. لەو کاتەدا سەرانی ئینقیلاب خەریکی پاکتاوکردنی شیوعییەکان بوون و، هێشتا چارەنووسی ئینقیلابەکەیان بە لادا نەکەوت بوو.

*

ڕوخانی قاسم و هاتنە سەرکاری بەعس لەلایەن هەموو ناحەزانی ڕژێمی قاسمەوە بە خۆشییەکی زۆرەوە پێشوازی کرا، لەوانە ئەمریکا. کاربەدەستانی بەعس لە ڕۆژی یەکەمی جوولانەوەکەیانەوە بانگەوازی کوشتاری شیوعییەکانیان دەرکرد، پەیوەندی نێوان عێراق و یەکێتی سۆڤیەت بە توندی گرژ بوو، یەکێتی سۆڤیەت و پارتیە کۆمونیستەکانی دنیا هێرشێکی پروپاگەندەی فراوانیان دژی کاربەدەستانی ئینقیلابی شوبات دەس پێ کرد. سەرکردەکانی ئینقیلاب بەر لە جوولانەوەکەیان لەگەڵ سەرکردایەتی بزووتنەوەی کورد ڕێک کەوتبوون لەسەر ئەوەی لە بەیانەکانی یەکەمین جوولانەوەدا مافی نەتەوەیی گەلی کورد لەسەر بنچینەی ئوتونومی بسەلمێنن بەرامبەر بە پشتیوانی جوولانەوەی کورد لە کودەتاکەی ئەوان.

شەر لە نێوان کوردو عێراق دا راوەستا گفتوگۆی سیاسی بۆ دۆزینەوەی چارەسەری هێمنانە دەستی پێ کرد.
ئەمەریکا بە لایەوە گرنگ بو دەسەلاتی بەعس بێنێ، چونکە سنوری دانا بۆ نفوزی سۆڤیێتی لە سیاسەتی دەرەوەی دا لەبەر ئەوەی بزوتنەوەی کورد، یەکێک بو لە هۆ گرنگەکانی روخانی عەبدولکەریم قاسم و ئەگەر درێژە بکێشێ یەکێک ئەبێ لە هۆ گرنگەکانی روخان یا هیچ نەبێ لاوازکردنی هەر رژێمێکی لە عێراق دا دەسەلاتدار بێ، لەبەر ئەوە وەزیری کاروباری دەرەوەی ئەمەریکا دین رسک نامەیەکی ئاراستەی حکومەتی بەعس کرد کە هەول بدەن بگەنە لایەلاکردنی هێمنانە. هەروەها راسپاردەیەکی دەمیشی بۆ بارزانی نارد کە شەر دەس پێ نەکاتەوە، هەول بدا ناکوکیەکانی خۆی لەگەل دەسەلاتدارانی بەغدا بە رێگەی دانوستان بەلادا بخات.

*

گفتوگۆی کورد – بەعس دەستی پێ کرد.

بە نوینەرایەتی مەلا مستەفا و سەرکردایەتی پارتی مامجەلال چو بۆ بەغداد. سەرانی ئینقیلابەکەی بینی و، بۆ بە دەسهێنانی پشتیوانی عەرەب چو بۆ قاهیرە بۆ بینینی سەرۆک عەبدولناصر و، بۆ جەزائیر بۆ بینینی سەرۆک ئەحمەد بن بیللا. مەلا مستەفا ئەم سەفەرەی پێ خۆش نەبو.

رۆژی ٥ ی مارت وەفدی حکومەت کە پێک هات بو لە: طاهیر یەحیا (سەرۆکی ئەرکانی جەیش) و ئوئاد عارف (وەزیری دەولەت) و عەلی حەیدەر سلیمان (سەفیری عێراق لە واشینتون) چون بۆ نزیک رانیە بۆ دیتنی مەلا مستەفا و سەرانی شۆرش. خواستەکانیان دانی. گەرانەوە بەغداد.

حکومەت ئەمجارە «وەفدی شەعبی» نارد. رۆژانی ٧ و ٨ ی مارت وەفدە شەعبیەکەی حکومەت لە چوارقورنە لە گەل مەلا مستەفا و سەرانی شورش چەند جاری کۆبونەوە. لە سەر هەندی شتی سەرەتایی رێک کەوتن.

بەعس ئەو بەلێنەی بە کوردیان دابو سەبارەت بە مافی ئوتونومی بە بیانوی نالهاریی هەلومەرجی سیاسی و، نارازی بونی ناصر و ناصریەکان نەیهێنایە دی. ئەمەش یەکەمین پەیمانشکێنی بو. جمال الاتاسی لەو پیشەکیەدا کە بو کتیبەکەی منذر موصلی: «عرب و اکراد» نوسیویتی لە زمانی سەرانی بەعسەوە، بە تایبەتی عەلی صالح سەعدیەوە، دان بەم پەیمانشکێنیەدا ئەنێ.

بەعسیەکان، لە ماوەیەکی کورت دا: شیوعیەکانیان پاکتاو کرد و، قەومیەکانی هاوخەباتی خۆیان لە کار دور خستەوە. ئەیانویست تا بە تەواوی جێگیر ئەبن و هێزەکانی خۆیان رێک ئەخەنەوە گێچەلی کورد بیلایەن بکەن، بە تایبەتی بە هیوای ئەوە بون لە سوریاش بەعس کاروبار بگریتە دەس.

لە ١٠ ی مارت دا «المجلس الوطنی لقیادە الثورە» بەیانێکی دەرکرد بۆ لێبوردنی ئەوانەی «.. قاموا بالحرکە المسلحه الکردیه فی المنطقه الشمالیه..» و، رۆژی ١١ ی مارت بەیانێکی دەربارەی کێشەی کورد بلاو کردەوە، مافی نەتەوەیی کوردی لە سەر بنچینەی «لامەرکەزی» سەلماند «.. یقر الحقوق القومیه للشعب الکردی علی اساس اللامرکزیه، وسوف یدخل هذا المبدا فی الدستور المؤقت والدائم عند تشریعهما..».

*

حەشع جەزرەبەیەکی کوشندەی بەرکەوت. سکرتێرەکەی و ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی سەرکردایەتی و کادرە ناسراوەکانی گیران و کوژران. تەنیا جێگای کە ئەیانتوانی خۆیانی تێ دا بگرنەوە کوردستان بو. زۆریان رویان کردە کوردستان. لە کوردستان بە دو جۆر پێشوازییان کردن:

– مەلا مستەفا بە خۆشییەوە بەرەو پیریان چو، داڵدەی دان و، ماوەی خۆڕێکخستنەوەی دان و، پێویستییەکانی دابین کردن.

مەلا لە مەش چەند مەبەستێکی هەبو: یەکەمیان، لە ناکۆکی دا لە گەڵ م س حەشع بە لای خۆی دا رایکێشی. دوەمیان، لەو رێگایەوە پشتیوانی یەکێتی سۆڤیەت و حیزبە شیوعییەکان بە دەس بێنێ.

– م س کەوتە تەنگ پێ هەڵچنین و چەک کردن و گرتنیان و، لە چەند جێگایەک کە بە چەکداری لی ی کۆ ببونەوە چوە سەریان.

*

کۆنگرە لە کۆیە

مەلا مستەفا ئەیویست دەسەڵاتی م س لاواز بکا. بۆ ئەم مەبەستە ژمارەیەک لە سەرانی خێل و کەسایەتی کوردی بانگ کرد بۆ کۆبونەوەیەک لە رۆژانی ۱۷ تا ۱۹ ی مارت لە کۆیە. هەندی لە سەرکردەکانی پارتی یش بەشدار بون. لەم کۆبونەوەیش دا مەلا مستەفا نارەزایی خۆی لە سەرانی پارتی دەربڕی. ناکۆکییەکە کە تا ئەوسا شاردراوە بو ئیتر ئاشکرا بو.

لەم کۆبونەوەیەدا خواستەکانی کورد باس کرا و، وەفدێک لە چەند کەسایەتییەکی ناسراوی کورد بە سەرۆکایەتی مامجەلال پێک هێنرا بۆ گفتوگۆ لە گەڵ بەغداد. ئەم وەفدە چونەوە بۆ بەغداد. یادداشتێکیان ئامادە کرد و، مافەکانی کوردیان لە روانگەی کوردەوە رون کردەوە.

چەند جارێ لە گەڵ وەفدی حکومەت دانیشتن. باری سەرنجیان جیاواز بو. بەعس پرۆژەی لامەرکەزی ئیداری ئامادە کرد بو، ئەمانیش پرۆژەیەکیان ئامادە کرد بو بە ناوی حوکمی زاتییەوە کە لە راستی دا حوکمی فیدرالی بو. دیار بو ئەم دو لایەنە ناگەنە یەک، بە تایبەتی دوای ئەوەی بەعس لە سوریاش کاروباری گرتە دەست.

بەعس خۆی ئامادە ئەکرد بۆ هێرشێکی فراوان بۆ سەر کوردستان. هەواڵەکانی ئەم خۆئامادەکردنە ئەگەیشتەوە سەرکردایەتی شۆڕشی کورد. مامجەلال بۆ ئەم مەبەستە سەردانی ئەحمەد حەسەن بەکر و طاهیر یەحیا و سەرانی بەعسی کرد بو. لای بەکر پەژارەی خۆی دەربڕی بو. بەکر ئینکاری کرد بو، بۆ ئەوەی دڵنیای بکا بە مامجەلالی وت بو: «اخون عرضی وما اخونکم!»

بەعس خۆی بە حیزبێکی وەحدەوی دائەنا. هەر بەو بیانوشەوە کەوتە دژایەتی قاسم و پیلانگێران و هەوڵی کوشتنی. دوای ئەوەی کاروباری گرتە دەست باسی وەحدەی عیراق و میصر و سوریا گەرم بو. بۆ ئەو مەبەستە چەند کۆبونەوەیەکی ۳ قۆڵی لە قاهیرە کرا. لەو کاتەدا مامجەلالیش لە قاهیرە بو کە گەڕایەوە لە گەڵ چەند خوێندکارێکی هاوڕێم لە بەغدا

چوین بۆ سەردانی مامجەلال. ئەمانویست بزانین رەوتی وەحدەی عەرەبی بە چی گەیشتوە و چارەنوسی کورد لەو وەحدەیەدا چی ئەبی؟ لە مامجەلالمان پرسی. مامجەلال وتی: «نە ئیستا و نە پاشەرۆژی نزیک وەحدەی عەرەبی نابی!» وتمان: «ئەگەر بو؟» ئەو بە دلنیاییەوە سور بو لە سەر ئەوەی نابی.

مامجەلال ئیزنی لە بەعسیەکان وەرگرت بچی بۆ سەردانی عەبدولناصر. ریگەیان دا. مامجەلال ناصری بینی و چوە بیروت کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانی گرت. خەریکی گەرانەوە بو بۆ بەغداد. جەنەرال تەیموری بەختیار، سەرۆکی پیشوی ساواک، کە تازە لە شا جیا ببوەوە لە بیروت ئەبی. مامجەلال هوشیار ئەکاتەوە و، ئاگاداری ئەکا کە نەگەریتەوە بەغداد چونکە بەعس نیازی گرتنی هەیە. دوای ئەم هەواڵە بە چەند رۆژیکی کەم بەعس لە ناکاو پەلاماری کوردستانی دا و هەمو ئەندامەکانی دەستەی نوینەرایەتی کوردی گرت..

ئەم کارەی بەعس لە کاری دەولەت نەئەچو، بەلکو لە کاری باندی مافیا ئەچو. ئەمە بی باوەرییەکی قولی لە لای سیاسیەکانی کورد دروست کرد. وای کرد سەرانی کورد باوەر بە بەلینەکانی بەعس و گفتی سەرکردەکانی نەکەن و، گومان لە هەمو هەنگاو و بریار و ریککەوتنیکیان بکەن.

*

هەلگیرسانەوەی شەر

بەیانیی ۹ ی حوزەیرانی ۱۹٦۳ بە بەیانیکی دریژ «المجلس الوطني لقيادة الثورة» ی بەعس شەری لە گەل کورد راگەیاند. من لەو کاتەدا هیشتا لە بەغداد بوم، لە ترسی گرتن لە گەل هەندی لە هاوریکانم چوم بۆ هەولیر و، لەویوە بۆ بنکەی پیشمەرگە لە پەلکانەی دەشتی هەولیر بەرەو مالومە. هاوریکانم کە لە بەغدا مابونەوە زۆربیان گیران، یەکیکیان: محەمەد صدیق عەبدولرحمان، کە پیکەوە خویندکار و، لە کاروباری ریکخراوەیی پارتی و قوتابیان دا هاوکار بوین، دوای گیرانی بە ئەشکەنجە کوشتیان.

*

کاربەدەستانی بەعس لە بەیانی رۆژی ۹ ی حوزەیران دا لە ناکاو، هیرشی زەمینی و ئاسمانی گەورەیان بو سەر کوردستان دەس پیکرد. لەو کاتەدا هیشتا نوینەرایەتی کورد لە بەغدا بو دانوستان مابونەوە، بەعس نوینەرەکانی گرت، لە باتی گفتوگو بو دوزینەوەی چارەسەری هینانە لەژیر ئەشکەنجە و ئازاردا نامەی پەشیمانی لە بزوتنەوەی کوردو نارەزایی دژی بارزانی بە صالح یوسفی و عەبدولحسەین فەیلی نوسی و، هەندیکیانی بۆ قسە کردن هینایە سەر تەلەفزیون. لە کوردستان پەیرەوی سیاسەتی ئەرزی سوتاوی کرد، بە هەزاران کەسی گرت و بە سەدانی کوشت، چەند گەرەکی کوردنشینی لە ناو شاری کەرکوک تەخت کرد، کویرانە بوردومانی سەدان گوندی کرد، بە کورتی شەریکی هەلگیرساندەوە، کەدەزگاکانی راگەیاندنی سۆڤیەتی بە شەری «جینوساید» یان دا ئەنا. کەچی ئەمریکا نەک گوشاری بو سەر بەعس نەهینا بو راگرتنی شەرو لابەلاکردنی ناکوکیەکانی لەگەل بزوتنەوەی کورد بە ئاشتی، بەلکو پشتیوانی لە حکومەتی بەعس کرد. تورکیا ریگەی دا بە فروکەی عیراقی بچیتە ناو خاکی ئەوانەوە بو راونانی پیشمەرگە.

*

هەڵگیرسانەوەی شەڕ و، توندوتیژیی هێرشەکانی بەعس ناکۆکییەکانی ناوخۆیی کرد بە ژێرەوە. مەلا مستەفا لەو هەلومەرجەدا، کە ناوچەی بارزان کەوت بوە بەر هێرشێکی سەخت، هەر ئەیتوانی بەرگری بکا، نەیئەتوانی شەڕی بەعس و، لە هەمان کات دا شەڕی م س بکا.

*

بەعس و سۆڤیێت

دەسەلاتی بەعس لە ناوەوە کەوتە قەتلوعامی شیوعییەکان، تەگەرەدان لە کاری پسپۆر و شارەزاکانی سۆڤیێتی و، راگرتنی ریکەوتننە ئابوری، بازرگانی، تەکنیکی، روشنبیریەکانی سۆڤیێتی - عیراقی سالانی ١٩٥٩ - .١٩٦٠ و، هەوڵدانی کرینی چەک و تفاقی جەنگی لە بەریتانیا و، کردنەوەی دەرگای کار بۆ کۆمپانیاکانی بەریتانی، ئەمریکی، ئەڵمانی و ژاپۆنی.

لەدەرەوەش، هێرشێکی فراوانی پروپاگەندەی دژی «ئیستیعماری شیوعی» سۆڤیێتی و وڵاتانی ئەوروپای رۆژهەڵات دەس پی کرد، هەوڵی دا پەیوەندیەکانی لەگەڵ ئیران و تورکیا و دەوڵەتانی ئەوروپایی رۆژئاوا باش بکات، دانی بە کوێت دا نا و، پەیمانی لەگەڵ میصر تیکچو.

یەکیێتی سۆڤیێت خەریک بو هەمو ئەو جیگە پیپیانەی لە ١٩٥٨ - ١٩٦٣ لە عیراق دا دایمەزراند بو لەدەس بدا، عیراق لە روی هەڵویستەوە بەرامبەر سۆڤیێت بچیتەوە دوخیانی سەردەمی نوری سەعید.

موسکۆیش کەوتە:

- دەسپیکردنی فراوانترین هێرشی پروپاگەندە دژی رژیمی بەعس.

- کە بەعس جەنگی کوردستانی دەست پی کردەوە، هانی مەنگۆلیای دا داوا لە ریکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان بکا، بو لیدوانی جینۆسایدی کورد لە ژیر سایەی رژیمی بەعسی عیراق دا، لە خولی ١٨ کوبونەوەی گشتی دا، بەلام پاش چەن روژی داواکەی خوی کیشایەوە، چونکە میصر بو ئەوەی مەسەلەی کورد دورایەکی ناودەوڵەتی پەیدا نەکا، داوای لە سۆڤیێت کرد بو ئەم داوایە بکیشیتەوە.

- کاتیک سوریا «لیوای یەرموک» ی نارد بو یارمەتیدانی جەیشی عیراق لە دژی کورد، یەکیێتی سۆڤیێت نوتیکی دا بە سوریا و ئیران و تورکیا دەربارەی گەلەکۆمەکیی چوار قولی دژی گەلی کورد لە عیراق دا.

- هەروەها مامجەلالی، سەروکی نوینەرایەتی کورد بو دانوسەندن لەگەڵ رژیمی بەغداد، کە لەو کاتەدا لە ئەوروپا بو بانگ کرد بو گفتوگو بو موسکو. نوینەرایەتی سۆڤیێتی لە گفتوگودا لەگەڵ مامجەلال، پشتیوانی خویان لە خەباتی رەوای کورد لە پیناوی بەدیهینانی عیراقیکی دیموکراتی و کوردستانی ئوتونوم دا دەربری، داوایان لی کرد کورد دریژە بە خەباتی شورشگیرانە بدا، ئەوانیش یارمەتی مادی و مەعنەوی ئەدەن. هەروەها دەستەیەکی نوینەرایەتی پ د ک یان بە سەروکایەتی سکرتیری پارتی ئیبراهیم ئەحمەد بانگ کرد بو سەردانی یەکیێتی سۆڤیێت، ئامۆژگاری بزوتنەوەی کوردیان کرد، کە پەیوەندیەکانی خوی لەگەڵ دنیا فراوانتر بکا، بەلام پەیوەندی لەگەڵ ئیسرائیل دروست نەکا، هەروەها داوایان لی کرد یارمەتی حشع بدەن بو ئەوەی لەو کارەساتەی تی ی کەوتوە

دەربیت و سەرلەنوێ خۆی ڕێک بخاتەوە.

وەزیری کاروباری دەرەوەی سۆڤیەتی گرومیکۆ، لەو نوتەدا لە ٩ تەمموزی ١٩٦٣ کە دابوی بە سەفیرەکانی دەوڵەتانی ئێران و تورکیا و سوریا نوسیبوی: «یەکێتی سۆڤیەت ناتوانی دەستەوسان رابوەستی بەرامبەر بەو ڕوداوانەی لە لای خواروی سنوریەوە ئەقەومین...»

دەزگاکانی ڕاگەیاندنی سۆڤیەتی و دەوڵەتانی سوسیالیست و حزبە کومونیستەکانی دنیا لەسەر ئەم ئاوازە هەواڵەکانی جەنگی کوردستانیان بلاو ئەکردەوە. حزبی بەعسیان بە جینوساید دژی گەلی کورد تاوانبار ئەکرد، و ئەیانوت جینوساید و پێشێلکردنی مافەکانی مروڤ بەرامبەر گەلی کورد لە عێراق دا ناشی بە مەسەلەی ناوخۆ دابنری، چونکە کاربەدەستانی عێراق پەیمانە جیهانیەکانی نەتەوە یەکگرتوەکان و ڕاگەیاندنی جیهانی ی مافی مروڤ و.. شکاندوە.

هاوزەمان لەگەل تێکچونی پەیوەندی عێراقی - سوڤیەتی، پەیوەندی ئێرانی دوای چەندین ساڵ گرژی هەلبرونگانێکی گرنگی تێکەوت، خاوبونەوەی جەنگی ساردی سۆڤیەتی- ئەمریکی لەسەرەتای شەستەکان دا بە تایبەتی دوای «تەنگوچەلەمەی ساروخی کوبا» کە ئەمریکاش ساروخەکانی خۆی بەبێ ڕەزامەندی تورکیا لە تورکیا کیشابوە - بەرامبەر ساروخەکانی سۆڤیەتی لە کوبا، هاوپەیمانە ڕۆژهەلاتیەکانی ئەمریکا بە سیاسەتی خۆیان دا چونەوە، شا بە ناوی «سیاسەتی مستقل ملی» بەوە هەولی دا جۆرێک لە هاوسەنگی لە نێوان پەیوەندیەکانی لەگەل ئەمریکاو لەگەل یەکێتی سۆڤیەت دروست بکا، وە کەوتە هەوڵدانی دروستکردنی پەیوەندی ئابوری، بازرگانی، تەکنیکی، لەگەل یەکێتی سۆڤیەت. لە ٢٧ ژوئیەی ١٩٦٣ دا یەکەمین ڕێکەوتنی ئابوری ئێرانی- سوڤیەتی ئیمزا کرا بۆ دروستکردنی بەنداو و، دو ئیستگەی کارەبا و، پرۆژەیەکی ئاودێری.

*

مامجەلال کە چوبو بۆ دیتنی ناسر، دوای سەردانی لوبنان و ئەوروپا و یەکێتی سۆڤیەت، بە ڕێگای ئێران دا گەڕایەوە کوردستان.

ژمارەیەک سێناتور و کونگرێسمان لە ئەمریکا داوایان لە کامەران بەدرخان کرد بۆ کە مەلا مستەفا سەردانێکی ئەمریکا بکا. ئەگەر ئەو نەتوانی کاربەدەستێکی شۆرشەکە بچی. ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی بە ڕێگای تهران دا چونە ئەوروپا. ئیبراهیم ئەحمەد بە نیازی گەشتێکی سیاسی بو لە ئەوروپا و ئەمریکا.

ئیبراهیم ئەحمەد لەم گەشتەدا، بۆ یەکەمین جار لە گەل کاربەدەستانی ئێرانی، بە تایبەتی ساواک، دانیشت. سەردانی مۆسکۆی کرد و، نوینەرێکی ئیسرائیلی بینی و، هەولێکی سەرنەکەوتوی سەردانی ئەمریکای دا.

ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی، کە ئەوسا ئەندامی م س بو، چون بۆ یەکێتی سۆڤیەت. نوینەرانی سوڤیەتی داوایان لی کرد بون، لە گەل شیوعیەکان نەرم بن و هاوکاریان بکەن. بەلام ئیبراهیم ئەحمەد بە توندی ڕەخنەی گرت بو لە هەلویستی حشع بەرامبەر مەسەلەی کورد و، لە پشتیوانی حشع لە قاسم. یەکێتی سۆڤیەت بەلێنی هەندی یارمەتیان دا بە تایبەتی چەردەیەکی کەم پارە و، ئیستگەیەکی رادیو، بەلام سەردانەکە یەکگشتی سەرکەوتنێکی زوری بەدەست نەهینا، بە تایبەتی چونکە زوری پی نەچو

هەلومەرجی ناوخۆی عیراق سەرلەنوێ بە قازانجی یەکیتی سۆڤیەت گۆڕایەوە.

*

ئینقیلابی عارف

لە ١٨ ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٣ دا بەعس ڕوخا. موشیر عەبدولسەلام عارف و تاقمی لە جەنەڕالەکانی جەیش دەستیان بە سەر کاروباری عیراق دا گرت. حکومەتی نوێ ی موشیر عارف هەمو لاوازیی و گیروگرفتەکانی حکومەتی پێشوی بەعسی بە میرات بۆ بە جی مابو، بگرە لاوازتر بو بو. ئینقیلابی یەک لە دوای یەک ڕیزەکانی جەیشی کلۆر کرد بو، جەنگی کوردستان بوبوە بارێکی گران بە سەر ئابوری عیراقەوە. لە هەمان کات دا هەلومەرجی کوردستانیش بە هۆی سیاسەتی ئەرزی سوتێنراوی بەعسەوە خراپ بو، ئابلوقەی ئابوری و ڕەشبگیر و ڕەشەکوژی و ویرانکردنی ژمارەیەکی زۆر دیهات و سوتاندنی هەمو خەلە و خەرمانی کوردستان، خەلکی پەریشان کرد بو.

جەیشی عیراق ئەگەرچی شەری ڕانەگرت بو لە گەل بزوتنەوەی کورد، بەلام بە هۆی ئالوگۆری سەرکردەکانی و گیروگرفتەکانی ناوخۆیەوە جاری لە هەلومەرجێک دا نەبو بە توندوتیژی جاران درێژە بە شەر بدا. پەیوەندی لە نێوان محافظی سلێمانی و مەلا مستەفادا بۆ ڕاگرتنی شەر دەستی پی کرد. ناصر ئامۆژگاری موشیر عارفی کرد بو کێشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکا و، یەکیتی سۆڤیت و ئەمریکاش، هەر یەکەیان لە لای خۆیەوە، لە هەردولایان ڕاسپارد بو، کێشەکانی نێوانیان بە ئاشتی بە لادا بخەن. لەم کاتەدا ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی لە گەشتی سیاسی بون لە ئەوروپا. دوای ئەم ڕوداوە ئەوانیش گەرانەوە کوردستان. تەنها دەولەت، کە ئاشتی پی ناخۆش بو، ئێران بو.

*

پێکهاتنی موشیر - بارزانی

لە ١٠ ی شوباتی ١٩٦٤ دا ڕادیۆی بەغداد بەیانێکی موشیر عارفی خوێندەوە و، بەیانێکی پشتیوانی مەلا مستەفایشی بە دودا خوێنرایەوە.

بەیانەکەی مشیر عارف ٩ خال بو ئەمە کورتیەکەیەتی:

١. اقرار الحقوق القومیه لاخواننا الاکراد ضمن الشعب العراقی فی وحده وطنیه واحده متاخیه وتثبیت ذلک فی الدستور.

٢. بەردانی گیراوەکان و دەرکردنی لێبوردنی گشتی.

٣. گێرانەوەی بەڕێوەبەرایەتی بۆ ناوچەکانی زورو.

٤. گێرانەوەی فەرمانبەرەکان.

٥. لابردنی کۆتوبەوەند لە سەر گوێزانەوەی خواردەمەنی.

٦. دەسکردن بە ئاوەدانکردنەوەی ناوچەی زورو.

٧. بژاردنی زەرەر و زیانی ئەوانەی زەوییەکانیان بوە بە ژێر ئاوی دوکان و دەربەندیخانەوە.

٨. دانانی ڕێگەو شوێنی گێرانەوەی ئاسایش و ئارامی بۆ ناوچەی زورو.

٩. وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ناوەرۆکی بەیانەکە جێبەجی بکەن.

مەلا مستەفایش لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«.. بۆ بە جێبەجێنانی ئارەزوی سەرکۆمار... سەبارەت بە پاراستنی یەکێتی ڕیزی نیشتمانی و، ڕێگرتن لە ڕژانی خوێنی بێ تاوان و، بۆ کۆتایی بە شەڕی براکوژی و، بە هۆی سابیت بونی پاکی نیازی دەسەلاتی حوکمڕان، بڕیارمان دا دەس پێشکەری بکەین بۆ ڕاگرتنی شەڕ و، داوا لە براکانم بکەم بگەڕێنەوە سەر جێگاورێگای خۆیان و بکەونەوە سەر کاری ئازاد و سەربەرزانەی پێشویان، بە مەبەش بواری دەسەلاتی نیشتمانی ئەدری دەس پێشکەری بکا بۆ .. گێرانەوەی ژیانی ئاسایی و ئاسایش و ئارام بۆ ناوچەکە و، هەڵستنی هەڵی دانانی بە مافە نەتەوەییەکانی هاووڵاتییانی کوردا لە ناو گەلی عێراق دا لە یەکگرتنی نیشتمانی دا..»

لەو کاتەدا کە ئەم بەیانانە خوێندرانەوە من لە گەڵ نزیکەی ..١ قوتابی لە چوخماخ لە کۆنگرەی «یەکێتیی قوتابیانی کوردستان» بوم. عەلی حەمدی، لێپرسراوی ئەوسای لقی ٤ ی سلێمانی، لە کردنەوەی کۆنگرەکە و هەندێ لە کارەکانی دا بەشدار بو. کە پرسیارمان لێ کرد دەربارەی ڕاگرتنی شەڕ و گفتوگۆی کورد و حکومەت، بێ ئاگایی خۆی پیشان دا.

مەلا مستەفا بێ ئاگاداری و پرسی م س شەڕی ڕاگرت بو و، لەم گفتوگۆیەیش چەند مەبەستێکی هەبو:

١. ئەیویست دەستی بەتاڵ بێ بۆ بە لاداخستنی ناکۆکی لە گەڵ م س و، یەکلایی کردنەوەی ململانێ ی دەسەلات لە ناو بزوتنەوەی کوردا بە قازانجی خۆی.

٢. کوردستان لە چەند مانگی هێرشی بەعسی دا کەوت بوە ژێر گوشاری سەختی ئابلوقەی ئابوریەوە. خواردەمەنی و سوتەمەنی زۆر گران و بە زەحمەت دەس ئەکەوتن. بەعس خەلە و خەرمان و پوش و پاوانی کوردستانی سوتاند بو، زۆر شوێنی وێران کرد بو. خەڵک بە گشتی لە ژیانێکی سەخت و دژواردا بون. ئەیویست خەڵک پشویەکی پیا بێتەوە. هەلومەرجی ژیان لە بارزان زۆر سەخت بو، لەم ڕوەوە گوشاری شێخ ئەحمەدی لە سەر بو.

مەبەستی سەرەکی مەلا مستەفا لە گفتوگۆ یەکلاییکردنەوەی ململانێ ی دەسەلات بو لە گەڵ سکرتێر و سەرکردایەتی حیزب. مەلا مستەفا وای لە کاربەدەستانی عێراق گەیاند بو، کە ئەو: هیچی ناوێ، ئەیەوێ ئاسایش بگەڕێتەوە وڵات و، ئەویش بگەڕێتەوە بەرزان خەریکی شوانی بێ، بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد و ئەوان بە هیچ ڕازی نابن، ئەگەر ئەم کۆسپە لابەری گیروگرفتەکە چارسەر ئەکرێ.

*

مەلا مستەفا بە هەمو شێوەیەک ئەیویست، لە ململانێ دا لە گەڵ م س حکومەت بە لای خۆی دا ڕابکێشێ و، باوەڕی موشیر عارف بە دەس بهێنێ. مەلا مستەفا بۆ بە جێبەجێنانی مەبەستەکانی خۆی لە هیچ قسەیەک نەئەسلەمییەوە و، لە هیچ بەڵێنێک نەئەپرنگایەوە. زۆر جار ئەم قسە و بەڵێنانە لای چاودێرێکی بێلایەن بە شتی نابەجێ دائەنران، بەڵام هەمیشە هاوکارەکانی بۆیان بە فەلسەفە و حیکمەت و، تاکتیکی زیرەکانە ژماردوە. مەلا مستەفا خۆی تەفسیرێکی تری هەبو بۆ ئەم مەسەلەیە، ئەیپرسی: «قسە چیە؟» خۆی وەلامی ئەدایەوە، ئەیوت: «قسە بایە! ئەویان لە قون و ئەمیان لە دەم دەرئەچێ!» بەم تێگەیشتنە هیچ درێغی نەئەکرد لە ستایش کردنی موشیر عارف و ڕازی کردنی دا.

- عارف دژی ڕێبازی جیمالیەتی بو، بە چاو لێکەری ناصر «الاتحاد الاشتراکی العربی» دامەزراند بو. ئەمیش دژایەتی خۆی بۆ جیمالیەتی ڕاگەیاند.

- عارف ئەیویست داوودەزگای بەڕێوەبەرایەتی و پۆلیس بگەڕێتەوە ناوچە ئازاد کراوەکان، ئەویش فەرمانی بۆ فەرماندەکانی پێشمەرگە دەرئەکرد کارئاسانی گەرانەوەیان بکەن.

- عارف ئەیویست پێشمەرگە بلاوەی لێ بکەن و بگەڕێنەوە سەر کارەکانی خۆیان، ئەمیش داوای هەمان شتی لێ ئەکردن.

- نوێنەرەکانی حکومەت جارێک باسی نەورۆزیان کرد بو کە بیکەن بە جەژنی ڕەسمی، مەلا مستەفا هەلی داییە کە پێویست بە نەورۆز ناکا چونکە وەکو بە عەرەبی وت بوی: «لنا عیدان، عید رمضان و عید قوربان»

- بۆ بەرپەرچدانەوەی پڕوپاگاندەی نەیارەکانی کە: «بارزانی کوردی بە پرتەقال فرۆشتوە» بەیانێکی بە کوردی دەرکرد بو لە چاپخانەی کامەرانی چاپی کرد بو تیی دا نوسیویتی:

«لە کۆبونەوەی یەکەمی بەینی ئیمە و نوێنەرانی میری دا کە نوێنەرانمان بریتی بون لە نوێنەری پارتی و عەشایەر و سەربەخۆکان، حکومەتی عیراق دانی ناوە بە هەقی میللەتی کوردا و لە بەیانی سەرەک کومار سیادەتی مشیر الرکن عبدالسلام محمد عارف دا بلاو کراوەتەوە و بریاری تەواوی حکومەتیش ئەوەیە کە هەقی مشروعی گەلی کورد وەکو شعبێک بە تەواوی بدات لە ناو چوارچێوەی کۆماری خۆشەویستی عیراق دا، وە ئیمەش گفتی سیادەتی سەرۆک کۆمار بە ڕاست ئەزانین و لامان وایە کە هەرگیز لە گفتی خۆی کە داویتی پەشیمان نابێتەوە چونکە هەرگیز پیاوێکی پیاو و موسلمانێکی پاک و جی ی بروایە و (المؤمن و مؤتمن) وەک لە حدیثی شریف دا فەرمویانە.

.. ئیمەش ئیستا چاوەڕوانی ئەنجامی ئەم داوایەی خۆمانین و لێشمان ڕونە کە حکومەتمان نیەتی پاشە و دەست درێژ ناکاتە سەر حقوقی مشروعی میللەتی کورد..

لە ئەنجاما بە پێویستی ئەزانم کە پێتان بلێم.. کە کاروبارتان کە سودی گەلی کورد وا بە دەستێکی پاکی ئەمینەوە هەتا هەتایە هەقی میللەتمان نەفرۆشراوە و نەشفرۆشری وە لە ڕێ ی ئەو هەقەدا بارزانی لە پێش هەمو کەسێکەوە گیانی لە سەر دەست بوە و هەمیشە خۆی فیدا ئەکات بۆ گەلی کوردی قارەمان.»

بەم قسانە ئەیویست حکومەت لەو ململانێیەدا بە لای خۆی دا دابشکێنی.

مەلا مستەفا لە نەخشەکەی دا سەرکەوتو بو: حکومەتی بە لای خۆی دا داشکاند و، خۆی وەکو ئاشتیخواز و، ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێکانی وەکو شەڕخواز ئەهاتنە بەرچاو.

*

لیوا عشرین

لە دوای دەس پێکردنی شۆڕشەوە لیوای عشرین بە سەرکردایەتی زەعیم صدیق مستەفا هێنرا بوە سلێمانی. ئەم لیوایە لە درندەترین کەرتەکانی جەیشی عیراق بو. زۆر کەسی بە بێ تاوان کوشت و زۆر کەسی بەبێ تاوان گرت و، چەندین گوند و ئاوایی ویران کرد. لە هەر شەڕێک دا کە تێشکا ئەگەڕایەوە تۆلەی لە دانیشتوانی سلێمانی ئەکردەوە. ناو بە ناو لە ناو شاردا بلاو ئەبونەوە و کوێرانە ئەکەوتنە گرتن و لێدانی خەلک. کە ئەم هێزە

بلاو ئەبوەوە خەلک بۆ ئەوەی لە گیچەل و شەڕی پارێزراو بێ دوکانیان دا ئەخست و ڕیبوار دەستی ئەکرد بە ڕاکردن. خەلک ڕاهات بون کە ئەمە ئەو هەرکەس بپەرسیایە چیە؟ ئەیانوت: «ئەمرز قلیشاوەتەوە». ئەویش دەستی ئەکرد بە ڕاکردن و خۆشاردنەوە لە ناو کۆلانەکان دا.

بەیانی ۹ حوزەیران ئەم لیوایە «منع التجول» ی ڕاگەیاند. زۆر کەس نەیانزانی بو وەکو ڕۆژانی تر چوبونە بازار، یا لە دیهاتەکانی دەوری سلێمانیەوە هات بون بۆ ناوشار، زۆری ئەمانە کوژران. هەلومەرجی ئەو ڕۆژانە ئەوەندە سەخت بو کەس نەیئەتوانی کوژراو و مردو بپا بۆ گۆرستان بە ناچاری لە ناو حەوشی مالەکانی خۆیان دا ئەیان شاردەوە.

لە ئەنجامی ئەم مەنعە تەجەولەدا هەرکەسێکیان بەر دەس کەوت گرتیان. چەند هەزار کەسی گیران. زیاتر لە سەد کەسیان کوشتن و هەندێکیشیان زیندە بە چال کردن و، ئەوانی تریشیان لە ناو تەویلەکانی «تاولەی سواری» دا گرت و ۴۲ سەعات نان و ئاویان نەدانێ.

سالی ٦٤ ئەم لیوایە گوێزرایەوە بۆ شوێنێکی دور لە سلێمانی. زەعیم صدیقی فەرماندەی لیواکە بیست بوی لە نزیک عەربەت کەمینیان بۆ داناوە. مەلا مستەفا شەفیقی ئەحمەد ئاغا و چەند پێشمەرگەیەکی لە گەل ناردن بۆ ئەوەی بە سەلامەتی ڕەتیان بکەن.

*

ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیز گەرانەوە کوردستان، لە گەل ئەندامانی تری م س: نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، عومەر مستەفا، جەلال تالەبانی، چونە ڕانیە بۆ دیدەنی مەلا مستەفا و گفتوگۆ لە سەر جۆری ڕێککەوتنی لە گەل حکومەتی عیراق.

م س لە مەلا مستەفایان پرسی کە ئاخۆ جگە لەو دو بەیانە هیچ ڕێککەوتنێکی نهێنی دەربارەی سەلاندنی مافی نەتەوەیی کورد لە بەین دا هەیە؟ مەلا مستەفا پێ ی دائەگرت کە جگە لەو دو بەیانە ئاشکرایە، شتێکی تر لە بەین دا نیە.

م س لای وابو کە ئەو بەیانەی عارف خواستەکانی کورد ناهێنێتە دی، حکومەتی عارف لە هەلومەرجێکی ناوەکی و دەرەکی لاواز دایە، کورد ئەگەرچی بە هۆی شەڕی ٥ مانگەی بەعسیەوە وەزعی خراپە، بەلام هێشتا هەلومەرجی ئەم باشترە ئەتوانی گوشار بۆ سەر عیراق بهێنی ئۆتۆنۆمی بسەلێنی. بارزانی پش سور بو لە سەر ئەوەی کە وەزعی خەلک خراپە و ماندون، ناتوانن درێژە بە شەڕ بدەن، هەروەها ئەمەریکا و ڕوس ئەیانەوی ئەو حکومەتە نەڕوخێ و لە گەلی ڕێک بکەون.

م س ئەیویست مەلا مستەفا قانیع بکا: یادداشتێک دەربارەی مافی نەتەوەیی کورد ئامادە بکەن و، وەفدێکی خاوەن دەسەلات دروست بکری بۆ گفتوگۆ لە گەل حکومەت. مەلا مستەفا نەچوە ژێر باری ئەم داوایانەوە.

لەو هاتوچۆیانەدا کە نوێنەراتی حکومەت ئەیان کرد، ئەندامانی م س محافظی سلێمانی عبدالرزاق محمودیان بینی. بەلام گفتوگۆکەیان بێ ئەنجام بو، چونکە بیروڕای مەلا مستەفا لە گەل ئەوان بە تەواوی جیاواز بو. ناچار خۆیان لە ۲۰ ی مارتی ٦٤ دا یادداشتێکی درێژیان دەربارەی خواستەکانی کورد دا بە حکومەت. مەلا مستەفا ئامادە نەبو ئیمزای بکا، بە وەفدی حکومەتیشی وت کە ئەو لە سەر ئەو یادداشتە موافیق نیە.

*

گفتوگۆکانی بەرزانی - عارف تاریکوپیک و بێ سەروبەر بو. هەردولایان

پێویستیان بە کات و، بە ڕاگرتنی شەڕ و، هەر لایەکیشیان مەبەستی تایبەتی خۆی هەبو.

م س لە هەڵسەنگاندنی بنکەی سیاسی و پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی خۆی دا بە هەڵەدا چوبو. تا چەند حەفتەیەک لەوەو پێش هەمو بەیان و بڵاوکراوەکانیان بەم دێڕە کۆتایی پێ ئەهێنا: «ئیتر بۆ پێشەوە لە ژێر ئاڵای پارتی مان دا بە سەرۆکایەتی بارزانی» و، لە هەمو شەڕەکانی ٦٣ دا بە شانازییەکی زۆرەوە باسی قارەمانیەتی «کاوەی سەدەی بیستەم» یان نوسی بو. لایان وابو چونکە «خۆیان لە سەر هەق» ن و، ئەوە ئیتر بەسە بۆ ڕوتکردنەوەی بارزانی لە دەسەڵاتەکانی و، سازدانی خەڵک لە دژی.

*

بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکییەکانی نێوان سەرۆک و سکرتێر، چەند کەسی لە کادرەکانی پارتی کەوت بونە ناوبژی لەوانە: د. مەحمود عەلی عوسمان، حەبیب محەمەد کەریم، د. فوئاد جەلال، جەمال شالی. مەرجی سەرەکی مەلا مستەفا بۆ پێکهاتن لە گەڵ م س ئەوە بو: ئیبراهیم ئەحمەد لە سکرتێری حیزب لا ببرێ و، مامجەلال لە جێگای دابنرێ. لەوانە بو قەبوڵکردنی ئەم داوایەی مەلا مستەفا، ناکۆکییەکانی کەمی خاو بکردایەتەوە و، ڕوداوەکان بەو ئاقارە خوێناوییە دا نەڕۆیشتنایە کە ڕۆیشتن. بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد و، ئەندامانی تری م س بە لاسارییەکی زۆرەوە ئەم پێشنیارەیان بە بیانوی «شەرعییەتی حیزبی» وە ڕەت کردەوە، لە کاتێک دا زۆر لە مێژ بو خۆیان ڕێگایان دا بو بە مەلا مستەفا، کاتێک حەمزە و هاوڕێکانی لە سەرکردایەتی حیزب دەرکرد، ئەم شەرعییەتە بە تفەنگ بشکێنێ.

کونفرەنسی ماوەت

م س لە ٤ - ٩ ی نیسانی ٦٤ دا لە ماوەت کۆنفرەنسێکی بەست. نزیکەی ۷۰ کەس لە نوێنەرانی لق و ناوچەکانی پارتی و نوێنەرانی ڕێکخراوەکانی قوتابیان و مامۆستایان ئامادە بون. فوئادی مەلا مەحمود و من بە نوێنەرایەتی یەکێتی قوتابیانی کوردستان بەشدار بوین.

لە فەرماندەکانی پێشمەرگە: مامجەلال، عومەر مستەفا، حیلمی عەلی شەریف، بەشدار نەبون، لە ناو هێزەکانیان دا مابونەوە، چونکە مەترسی هەڵگەڕانەوە و یاخی بونیان لێ ئەکردن. سالح یوسفی و، حسێن فەیلی، کە تازە لە زیندان دەر چو بون، ئەوانیش نەهات بون.

ئیبراهیم ئەحمەد، نوری شاوەیس، مەلا عەبدوڵلا ئیسماعیل، لە «هەڵۆ» کانی ناو کونفرەنس بون. نوری شاوەیس لە وەڵامی یەکێک دا کە ئەگەر مەلا مستەفا هێرشی بۆ هێنان چی ئەکەن! وتی: «لە سەر پردەکەی قەشان ڕەشاشی دائەبەستم شەڕیان لە گەڵ ئەکەم مەگەر بە سەر لاشەکەم دا تێ بپەڕن.»

هەندێ کەس پێشنیاریان کرد وەکو دوا تەقەللا بۆ بەلاداخستنی سیاسی ناکۆکییەکان وەفدێکی کۆنفرەنس بچێ بۆ لای مەلا مستەفا، «هەڵۆ» کان بە ناپەدڵی و لە ژێر گوشاری زۆرایەتی ئەندامانی کونفرەنس دا قەبوڵیان کرد. وەفدەکە کە پێک هات بو لە: تەسعەد خەیلانی، عەبدوڵلا زیباری، عەلی سنجاری.. چو و گەڕایەوە. هیچ ئەنجامێکی نەبو. مەلا مستەفا لە ناو ئەوانەدا ئیبراهیم ئەحمەدی بە عەقلی تەگبیرکەر دائەنا، ئەیویست لە پێشەوە لەو بدا و، مامجەلال لە جێگای دابنێ. هەر بۆ ئەو مەبەستە نامەیەکی بۆ

مامجەلال نوسی بو، داوای لی کرد بو بچی بۆ لای ئەو، واتە بۆ لای «حەق» و لە گەڵ «باطل» نەبی و ئایەتێکی قورئانی بونوسی بو کە نوح لە کاتی تۆفانەکەدا بە کورەکەی ئەلی: «یا بنی ارکب معنا ولا تکن مع القوم الکافرین».

کونفرەنس بریاری دا مەلا مستەفا لە دەسەلاتەکانی روت بکاتەوە: دەسەلاتی گفتوگۆ و ریککەوتن لە گەڵ حکومەتی عیراق، دەسەلاتی لابردنی فەرماندەکانی پیشمەرگە، دەسەلاتی گرتنی کۆنگرەی پارتی.. بەلام ئەویش بە بروسکەیەک کە تیی دا نوسی بوی: «بەو سیفەتەی رەئیسی حیزب و قائیدی عامی پیشمەرگە و وەکیلی میللەتە» بریاری دا: «عومەر مستەفا لە هیزی کاوە و، عەلی عەسکەری لە هیزی خەبات و، کەمال موفتی لە هیزی قەرەداخ و مامجەلال لە هیزی رزگاری لابیات و، لە جیگای ئەوان کاقی ئەهەوی، نوری مەعروف، رەشید سندی، نوری مەلا حەکیم.. دابنی.»

وەکو دوایی تەیان گیرایەوە: ئەوانەی لە ناو پیشمەرگەدا بون، بە تایبەتی مامجەلال و حیلمی و عومەر مستەفا، ئەیانزانی نفوزی مەلا لە ناو پیشمەرگەدا بە هیزە، لە بەر ئەوە نەیان ئەویست پیوەندی پارتی لە گەڵ مەلا مستەفا تیک بچی، بەلکو لە گەڵ ئەوە بون هەرچونی بی لە گەڵی بسازین.

بریارەکەی کۆنفرەنس بری نەکرد و، فەرمانەکەی مەلا مستەفا جیبەجی بو.

*

بە دوای کونفرەنسی ماوەت دا م س لە رۆژی ۱۹ ی نیسان دا، بەیانیکی دورودریژی دەرکرد بە ناونیشانی: «اتفاقیە المشیر - بارزانی: اصلح ام استسلام؟»

لەم بەیانەدا بە دریژی ناوەرۆکی بەیانەکانی مارشال عارف و مەلا مستەفا شی کرا بوەوە و، هەندی نمونەیان لە بروسکەکانی بۆ فەرماندەکانی پیشمەرگە هینا بوەوە و، هۆکانی ناکۆکییەکانی خۆیان لە گەڵ ئەو بە دریژی رون کرد بوەوە و، هەندیکیشیان لە بریارەکانی کۆنفرەنس دەربارەی روتکردنەوەی مەلا مستەفا لە دەسەلاتەکانی نوسی بوەوە. هەمو کارەکەیان بە «خۆبەدەستەوە دان» دانا بو نەک بە «ریککەوتن»

سەرناوی بەشیکی بەیانەکە ئەم پرسیارە بو: «لماذا لا نتراجع امام البارزانی هذه المرة؟» بیانوەکەیشیان بۆ نەکشانەوەی ئەمجارەیان ئەوە بو: مەلا مستەفا ئەیەوی کۆتایی بە شۆرش بهینی، بەلام ئەوان ئەیانەوی دریژە بە شۆرش بدەن. هەمو ئەو جارانەی نەشەبو لە بەردەمی مەلا مستەفادا بکشینەوە کشابونەوە، ئەمجارەیان کە ئەبو بکشینەوە نەکشانەوە. ئەمەش هەلەیەکی کوشندە بو کردیان زەرەری گەورەی دا لە جولانەوەی کورد و لە پاشەرۆژی خۆیان.

دوای ئەمەیش بەیانیکی تریان دەرکرد دەربارەی دەستوری تازەی عیراق.

*

عارف لە ٤ ی نیسانی ١٩٦٤ دا دەستوری کاتیی ٢٧ ی تەموزی ١٩٥٨ ی هەلوەشاندەوە و دەستوریکی کاتیی تازەی بلاو کردەوە. لە سەردەمی جمهوری دا ئەمە دوەمین جار بو حکومەتی ئینقیلاب دەستوری کاتی دائەنا و، بی پرسی خەلک و هەلبواردنی نوینەرانی گەڵ، پاشە رۆژی عیراق و مافی کوردی دیاری نەکرد. دەستورەکەی عارف لە چاو ئەوەی قاسم دا، ئەگەرچی دریژتر بو، بەلام بۆ دواوە چونیکی گەورە بو، بە تایبەتی لە بواری مافە نەتەوەییەکانی کوردا.

دەربارەی عەرەبایەتی عیراق دەستورەکەی عارف لە ماددەی یەکەمی دا ئەلی: «.. والشعب العراقي جزء من الامة العربية هدفه الوحدة العربية الشاملة وتلتزم الحكومة بالعمل على تحقيقها في اقرب وقت ممكن مبتدئة بالوحدة مع الجمهورية العربية المتحدة» لە کاتیک دا ماددەی دوەمی دەستوری قاسم وت بوی: «والعراق جزء من الامة العربية»

دەربارەی مافەکانی کورد ماددەی نوزدەهەمی دەستورەکەی عارف ئەلی: «والعراقيون لدى القانون سواء، وهم متساوون في الحقوق والواجبات العامة لا تمييز في ذلك بسبب الجنس او الاصل او اللغة او الدين ويتعاون المواطنون كافة في الحفاظ على كيان هذا الوطن بما فيهم العرب والاكراد ويقر هذا الدستور حقوقهم ضمن الوحدة العراقية» لە کاتیک دا ماددەی سیهەمی دەستورەکەی قاسم نوسی بوی: «يقوم الكيان العراقي على اساس من التعاون بين المواطنين كافة باحترام حقوقهم وصيانة حرياتهم ويعتبر العرب والاكراد شركاء في هذا الوطن ويقر هذا الدستور حقوقهم القومية ضمن الوحدة العراقية»

*

هەندی لە هەڵەکانی م س

م س لە ماوەی چەند سالی رابوردودا هەندی هەڵەی تاکتیکی کرد بو، بۆ چەکدار کردنی هیزەکانی چەکی لە خەڵک سەند و، هەر کەس چەکی هەبوایە لی ی وەر ئەگرت، ئەمەش تورەبونیکی زۆری خوڵقاند بو. لە هەمو دیهاتەکان دا زەکاتی لە جوتیاران ئەسەند و، ئابونە و پارەەتی لە سەر دانا بون. لە هەمو گوندەکان دا داوای لە خەڵک کرد بو «هیزی نۆبەدار» پیک بهینن کە ئەبو ئەرکی پیشمەرگایەتی بە دی بهینن.

م س لە گەڵ هیزەکانی خۆیشی رەفتاری باش نەبو، بە پیچەوانەی مەلا مستەفاوە کە هەمیشە لە گەران دا بو بە ناو خەڵک و پیشمەرگەدا، ئەوان لە ئەشکەوتی مالومە و دوایی تر لە عەبساوی دایان کوتا بو، فەرماتیان بۆ پیشمەرگە دەرئەکرد، بی ئەوەی تیکەڵاویان بین و لە گیروگرفت و سکالا و گلەییەکانیان تی بگەن و هەوڵی چارسەریان بدەن. وەکو پیویست ریزی فەرماندەکانیان نەئەگرت، بە تایبەتی هەندی لەو ئەفسەرانەی لە ژیانی پیشمەرگایەتی دا لیهاتویی زۆریان نەنواند بو، لە پارەتیدانی پیشمەرگەدا کەمکوری زۆر هەبو، بە چەند مانگ جاریک پارەتییەکی کەم ئەدران.

*

نەیارەکانی م س

مەلا مستەفا زیرەکانە توانی نارەزایی خەڵک و پیشمەرگە و هەندی لە ئەندامانی پارتی و، نارەزایی حشع و کاژیک و حیزبی دیموکراتی کوردستان و سەرۆکی عەشیرەتەکان و، ماندو بونی خەڵک لە شەر و ئابلوقەی ئابوری.. بقۆزیتەوە.

سەرکردایەتی ئیبراهیم ئەحمەد جگە لە مەلا مستەفا، لە ناو کوردستانی عیراق دا، چەند دوژمنی تری هەبو:

– نارازییەکانی ناو پیشمەرگە، بە تایبەتی هەندی لە ئەفسەرەکان کە پیکەوە بە نهینی «تکتل» یکیان دروست کرد بو.

– حشع. ناکۆکی پارتی و حشع کۆن بو. حشع پارتی بە حیزبیکی بورجوازی نەتەوەیی دائەنا، پارتی یش چەند جاری داوای هەڵوەشاندنەوەی لقی کوردستانی حشعی کرد بو. لە دەسپیکردنی شۆرش دا حشع هەڵویستی سلبی بو. لایەنگرەکانیان لە هەندی

شوێنی کوردستان چەکیان بۆ حکومەت لە دژی شۆڕش هەڵگرت. کە ئینقیلابی شوبات فەرمانی کەلاچۆ کردنی بۆ دەرکردن، ویستیان لە کوردستان بنکە دابنێن و هێزی چەکدار پێکەوە بنێن. هەڵوێستی مەلا مستەفا و مەکتەبی سیاسی لەم مەسەلەیەدا جیاواز بو: مەلا مستەفا دالدەی دان و، کارئاسانی بۆ کردن، بەلام ئیبراهیم ئەحمەد ڕێگەی نەدان، بنکەکانیان داخستن و چەکدارەکانیان چەک کردن. لە هەندێ شوێن شەر و پێکادان ڕوی داو، لە هەردو لا کوژران.

- کاژیک، لەوەتی دامەزرا بو پارتی بە حیزبێکی نانەتەوەیی لەرێکە مارکسی و، پارتی یش ئەوانی بە «کوردەکوژە» دائەنا. لایان وابو هەلێکی لە بار هاتۆتە پێشەوە بۆ زاڵ بونی بالی نەتەوەیی و تێکشکاندنی بالی مارکسی لە جولانەوەی کوردا.

- حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران. ئەحمەد توفیق و کادر و پێشمەرگەکانیان زۆر بە گەرمی پشتیوانییان لە مەلا مستەفا کرد. هەندێ لە نامە و بەیانەکانی مەلا مستەفا ئەمان تەیاننوسی. لە سەنگەسەر ئەمان بون بە تێشکگری گیراوە سیاسیەکانی سەر بە ئیبراهیم ئەحمەد.

*

لە عیراقیش دا حکومەت لەو ململانێیەدا پشتیوانی لە بالی نەرمی مەلا مستەفا ئەکرد دژی بالی توندڕەوی ئیبراهیم ئەحمەد و، لە ئاستی عەرەبی دا عەبدولناصر و، لە ئاستی جیهانیی دا یەکیتی سۆڤیت و ئەمەریکاش پشتیوانییان لە چارەسەری ئاشتی ئەکرد و، هەنگاوەکانی بارزانییان پێ باش بو.

*

هەڵوێستی سۆڤیتی لە ئینقیلابی عارف

دەسەلاتی بەعس تەنیا ٩ مانگ ژیا. لە ١٨ ی تشرینی دوەمی ١٩٦٣ دا مارشال عبدالسلام عارف کە سەرکۆماری عیراق بو لەسەردەمی دەسەلاتی بەعس دا، خوی ئینقیلابێکی ساز کرد، حیزبی بەعسی دور خستەوە، ڕژێمی نوێ دەستی لە دوژمنایەتی سۆڤیت هەڵگرت، پەیوەندیەکانی عیراقی لەگەل میصر باش کردەوە، هەروەها پەیوەندی عیراقی - سوڤیتی بردەوە ئاستی سالانی ١٩٥٩-١٩٦٣.

ئەو گروکەی سۆڤیت بو پشتیوانی بزوتنەوەی کورد لە عیراق دا دەستی پێ کرد بو بە تەواوی ئیشتەوە و، ئەو پشتیوانیە ئاشکرایەی لە حشع ی ئەکرد ئەویش سنورێکی بو دانرا. سۆڤیت ئەیویست ڕژێمی نوێ بێنی و جێگیر بێ، یەکێک لە گرنگترین گیروگرفتەکانی حوکمی عیراق مەسەلەی کورد بو. سۆڤیت لە بارزانی ڕاسپارد کێشەی خوی لەگەل عیراق بە خوشی لایەلا بکات و، شەر لەگەل عیراق ڕابگری، هەروەها لە ڕێگەی ناصرەوە لە مرشیر عارفیان ڕاسپارد کە کێشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکات و شەر لەگەل کورد ڕابگری. تەنانەت ئامۆژگاری حشع یشیان کرد ڕێکخستنەکانی خوی هەڵوەشێنێتەوە، بچێتە ناو «الاتحاد الاشتراکی العربی» بەوە کە مرشیر عارف لە سەر شێوەی میصر خەریکی دروستکردنی بو. کەوتەوە چەکدارکردنی جەیشی عیراقی و، کەوتەوە جیبەجێ کردنی ئەو پروژانەی تەواو نەبوبون. جگە لە سۆڤیت، ئەمەریکاش لە بارزانی ڕاسپارد بو شەر لەگەل عیراق بوەستێنی و کێشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکا.

خروشوف بروسکەیەکی کورتی بو مرشیر عارف لیدا سەبارەت بە ڕاگرتنی شەر

لەگەڵ کورد. بۆ ئەوەی تای تەرازووی ململانێ ی ناوخۆی ئەم دوو باڵەی ناو یەک جوڵانەوە بە قازانجی بەرژەوەندییەکانی خۆی، واتە جێگیر بوونی ئارام و ئاسایشی ڕژێم لە عێراق دا، بەلادا بخات، لەباتی ئەوەی هەوڵی ڕێکخستنەوەی هەردوو باڵ بدا، بە ئاشکرا لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی سۆڤیێتییەوە پشتیوانی لە کارەکانی بارزانی کردو دژی باڵەکەی تر دوا کە بە قسەی ئەوان: «ئاوریان ئەکردە ئاشی ئیمپریالیزمەوە».

پشتیوانی سۆڤیێتی لە بارزانی دیارە هەر قسە بوو، ئەویش بۆ ئەوە بوو پاڵی پێوە بنێن بەرەو ڕێککەوتن لەگەڵ عارف، ئەم پشتیوانییەی بارزانی بە درێژایی ۲۰ ساڵ تەجرووبەی کرد بۆ هیچی لێ سەوز نەبوو، لە هەمان ساڵ دا بارزانی لە بەرامبەر «پارە» و «چەک» دا بە ئێران و ئیسرائیلی فرۆشت. بارزانی لە سنوورێکی دیاریکراودا ڕێگەی دابوو بە بوونی سیاسی و چەکداری حشع لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی دا، لەوەش چەن مەبەستێکی هەبوو، یەکێکیان بۆ ئەوەی بیانکاتە دەسکەلای هەڕەشە لە ئێران و ئەمریکا، یەکێکی تریان بۆ ئەوەی حشع دەنگوباسی پەیوەندییەکانی دەرەوەی بارزانی لەگەڵ وڵاتانی ناحەزی سۆڤیێت بگەیەنێتەوە بە یەکێتی سۆڤیێت. بەهێزبوونی پەیوەندی بارزانی لەگەڵ ئێران (١٩٦٤) و لەگەڵ ئیسرائیل (١٩٦٥) وە هەوڵدانی ئاشکرای بۆ دروستکردنی پەیوەندی لەگەڵ ئەمریکا، سۆڤیێتی وا لێکرد کە ئیتر بارزانی وەکو ساڵانی ١٩٦١- ١٩٦٤ فەرامۆش نەکا. بەڵکو کەسانێک تەرخان بکا پەیوەندی بەردەوامی لەگەڵ هەبێ، جاروبار ڕاسپاردە، نامە، پارە ... بهێنێ و ببات.

*

کۆنگرەی شەشەم

مەلا مستەفا بۆ ئەوەی «شەرعییەت» ی حیزبی بە بڕیارەکانی خۆی بدا پێویستی بە پشتیوانی سەرکردایەتییەکی تازە بوو، بۆ ئەو سەرکردایەتییەش پێویستی بە گرتنی کۆنگرەی حیزب بوو. پەیڕەوی ناوخۆی پارتی هەمان پەیڕەوی کۆنگرەی ئاشکرای پێنجەم بوو لە بەغدا، کە تا ئەوساش کاری پێ ئەکرا. لەو پەیڕەوەدا دەسەڵاتەکانی سەرۆک، سکرتێر، کۆمیتەی ناوەندی، کۆنفرانس، کۆنگرە، دیاری کرا بوو. بەستنی کۆنگرە پێویستی بە هەندێ دیسپلین و ڕێوشوێنی نیزامیی بوو، بەڵام مەلا مستەفا ئەیوت: «ئەگەر بەڵەی ئەمەرش بتوانێ پەیڕەوی ناوخۆ دابنێ، من کە سەرۆکی حیزبم بۆچی ناتوانم بیگۆڕم؟»

مەلا مستەفا بێ ئەوەی گوێ بداتە مەرجە دیاریکراوەکانی ناو «پەیڕەوی ناوخۆ» بۆ بەستنی کۆنگرەی شەشەمی پارتی، لە ٧ ی تەمموزی ١٩٦٤ دا قەرەباڵغییەکی تێکەڵ و پێکەڵی ٤٠٠ کەسی لە قەڵادزە کۆ کردەوە. هەندێکیان ئەندامی پارتی بوون، بەڵام زۆربەیان ئەندام نەبوون، یا مەرجەکانی بەشداربوونی کۆنگرەیان تێ دا نەبوو. لە ناو ئەوانەدا ئەندامی کاژیک و حشع هەبوو.

لەم کۆنگرەیەدا لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی پێشوو تەنها: هاشم عەقراوی، صالح یوسفی، عەبدولحسین فەیلی، نوعمان عیسا بارزانی، ئیسماعیل عارف، بەشدار بوون. صالح و عەبدولحسین تازە لە زیندان دەرچوو بوون، مەعلوم نەبوو مافی ئەندامەتییان ماوە یا نە. ١٤ کەس لە سەرکردایەتی پێشووی حیزب بە تاوانی خیانەت دەرکران، لەوانە: ئیبراهیم ئەحمەد، نووری شاوەیس، عەلی عەبدوڵڵا، عومەر مستەفا، جەلال تاڵەبانی، حیلمی عەلی شەریف، مەلا عەبدوڵڵا. سەید عەزیزی شەمزینی و عەلی عەبدوڵڵا کە لەو ناوچەیەدا بوون

هەردوکیان دەس بە سەر دانران. سەرکردایەتیەکی تازەی بۆ حیزبەکە دانا لە: حەبیب کەریم، د. مەحمود عەلی عوسمان، صالح یوسفی، ئیسماعیل عارف، عەبدولی سۆزان، صدیق تەمین، عومەر شەریف، شیخ محەمەدی هەرسین، عەزیز عەقراوی، هاشم عەقراوی، د. فوئاد جەلال، عەلی سنجاری، یەدوڵلای فەیلی..

هەروەها بڕیاریان دا بچنە سەر «ئیمپراتوریەتی ماوەت» وەکو مەلا مستەفا پێی ئەوت.

حەبیب محەممەد کەریم، لە نامەیەک دا کە لە ١١ / ٥ / ١٩٦٤ دا بۆ شەمسەدین موفتی دەربارەی هەلومەرجی ئەو ڕۆژانە نوسیویەتی: «فان البارزاني ومن يتبعه من البسطاء والمتاخرين عقليا والانتهازيين في واد والحزب والعناصر المدركة الواعية في واد اخر، وهو بعقليته الفردية العشائرية الاقطاعية متفق على مجموعة من الاجراءات الملتوية مع الحكومة، وان قواته تهاجم مقرات الحزب وفروعه وتعتقل الاعضاء البارزين وتجرد الكوادر من اسلحتهم ويشكل في بعض المناطق لجانا محلية - داود صائغية - وفق خطة تهدف الى تكوين حزب مطيع له طاعة عمياء يكون اداة في يديه يستعملها كما يشاء ويريد...»

حەبیب خۆی بو بە سکرتێری ئەم حیزبە!

دوای ئەم کێزکێرەیە دەسەڵاتەکان بە تەواوی کەوتە دەس مەلا مستەفا و، دەزگا سەرکردەییەکانی پارتی، ئەگەر لەوەو پێش وەکو دا ـدەزگا (مؤسسات) کەمی دەسەڵات و ترخیان هەبوبی، ئەوا بون بە تەوارەی بۆش و کارتۆنی، مەلا مستەفا بە ئارەزوی خۆی ئەیگۆڕین و، عەلی ئەسوڕاندن و، بۆ گفتوگۆزیش ئەوانەی ئەنیردران وەکو نوێنەری مەلا مستەفا ئەدوان، نەک وەکو نوێنەری حیزب یان گەلی کورد.

*

مەلا مستەفا بە درێژایی سالانی ٦٤ - ٦٦ لە گەران دا بو. ناوچەکانی ڕانیە، قەلادزە، دوکان، چوارتا، پێنجوین گەرا. بە ڕۆژ ئەنوست و، بە شەو دائەنیشت بۆ ئەنجامدانی کارەکانی.

خۆی وا پیشان ئەدا پیاوێکی خاوەن باوەڕی ئیسلامە. ڕێزی زۆری لە مەلا ئەگرت و، لایەنگری ئەوە بو شەڕ و کێشە و ناکۆکی لە سەر بنچینەی «شەرع» چارەسەر بکرێ. لە هەمان کات دا بە دزی خەلکەوە «مەشروبات» یشی ئەخواردەوە.

ناوی هیچکام لە کوڕەکانی، جگە لە دلشاد، کوردی نیە. هاوسەرەکەی ئیدریس دو کوڕی پێکەوە ئەبی، ئەیانەوی مەلا مستەفا ناویان لێ بنی. مەلا مستەفا داوا ئەکا ناویان بنێن «ذوالکفل» و «ئیسرافیل». ئیدریس ئەترسی منالەکانی لە پاشەڕۆژدا ببن بە گالتەجی منالان. لە ناوا پەنا بۆ یەکێ لە هاوکارە نزیکەکانی مەلا مستەفا ئەبا کە بەلکو تکای لێ بکا ناوێکی تریان بۆ بدۆزیتەوە. دوای رجا و تکا ناوەکانیان ئەگۆڕن.

ئەو کاتە هێشتا زۆر کەس نەشارەزای مەلا مستەفا بون، لە کاتی گفتوگۆدا کە پیانوتایە: «مامۆستا». مەلا مستەفا توڕەبو جنێوی قورسی بە کابرا ئەدا و، ئینجا ئەیوت: «من مامۆستا نیم، عەلی مەردان مامۆستایە، ئیبراهیم ئەحمەد مامۆستایە!» زۆر کەس جنێوی پیسیان خوارد تا فێر بون لە باتی وشەی مامۆستا «ئەزبەنی» یان «ئەز خولام» بە کار بهێنن.

لە دانیشتنەکانی دا هەمیشە چەقۆ و هەسان و داری لە لا بو. بە دەم قسە کردنەوە

خەریکی تاشینی دارەکە ئەبو. دارچگەرەی لێ دروست ئەکرد و، ناو بە ناو ئەم دارچگەرانەی بۆ یادگار بە دیاری ئەدا بەم و بەو.

زۆر شارەزا بو ا، ژیانی لادێ و، دڵ و دەرونی دانیشتوانی دێهات و کاروباری عەشیرەتەکان دا. ئەیزانی چییان لە گەڵ باس ئەکا و چۆنیان ئەدوێنێ. خۆیشی زۆر سەرگروشتە و چیرۆک و قسەی پێشینانی ئەزانی. حەزی لە سواری و، لە راگرتنی ئەسپی رەسەن و سەرداری بو. رەوەی ئەسپ و رانەمەری گەورەی هەبو. خۆشترین رابواردنی راوی بەراز و راوی خەدگرو بو. خەمە گرو گیانداریکی خشۆکە وەکو قۆزی و بزنژە. لای هەمو بارزانیەکان کوشتنی وەکو ئەرکێکی ئاینی وا بو.

کە پێویستایە ئاغایەک یان پیاوێکی دەسرۆیشتوی ناوچەکە ناپوت بکا، هێزێکی گەورەی لە گەڵ خۆی ئەبرد و، بە ناوی دۆستایەتیەوە ئەبو بە میوانی. چەند رۆژی خۆی و هێزەکەی نانی کابرایان ئەخوارد تا ناپوتی ئەکرد.

حەزی ئەکرد هاوکارەکانی بشکێنی و هەمویان کەمکورییان هەبی و، چاو بڕەوە ژێری ئەو بن. کە شکاتیان لە لای ئەو لە یەکی بکردایە لە سەر دزی، لە باتی ئەوەی بیگوری، یان بانگی بکا بو لێپرسینەوە. ئەیوت: «باشە ئەمەیان بەشی خۆی دزیوە، کەمی تیر بوە ئیتر کەمتر دزی ئەکا. ئەگەر یەکێکی تازە دابنێم ئەو لە سەرەتاوە دەس پێ ئەکا و زۆرتر ئەدزێ.» زۆر جار ئەوانەی تاوانبار بون بە دزی بانگی ئەکردن بۆ لای خۆی، لە باتی ئەوەی حسابیان لە گەڵ بکا، ئەیوت: «تۆ قسەیەکی وایان بە پاڵ داوی، دیارە موحتاجی!» هەندێ پارەی بە خەلات ئەدایە. ئەوەی پارەی لێ وەرنەگرتایە بەر غەزەبی لە پرانەوە نەهاتوی ئەکەوت.

گومانی لە هەر کەس هەبوایە کە جاسوسی روس، ئینگلیز یا ئەمەریکایە رێزی زیادی ئەکرد و نزیکی ئەخستەوە لە خۆی، بە ئەمای ئەوەی راپورتی باشی لە سەر بنوسی.

لە هەمو کۆڕ و کۆمەڵێک دا بە ئاشکرا ئەیوت: «کورد پیاوی تی دا نیە!». زۆر جار هێرشی ئەکردە سەر قازی محەمەد. بۆ ئەوەی دەسەلاتی خۆی بنوێنێ، زۆرجار باسی ئازایەتی خۆی و شارەزایی و بلیمەتی لە دانانی پلانی جەنگی دا، بە جۆرێکی پر «موبالەغە» ی لە باوەڕ نەهاتو، ئەگێرایەوە. تەنیا مەبەستیشی لەم موبالەغەیە ئەوە بو کە: بە دانیشتوەکانی بسەلمێنی لە رووی خۆی دا کەس ناوێری بڵی وانیە. لە دانیشتنێکی لەرمالغ دا ئەلی: «تۆپێکمان لە حکومەت گرت بو داوام لە عیزەت کرد مەعسکەرەکەی پی تۆپباران بکات. تۆپێکی لی گرت سەری کرد. تۆپێکی تری تی گرت کوڕتی کرد. گوللەی تۆپەکان کەم بون. بە عیزەتم وت تۆ لاچۆ خۆم تۆپەکەم دامەزران و گوللەیەکم گرتە مەعسکەرەکە لە ناوەراستی مەعسکەرەکەو دا». نوری ئەحمەد طەها لە کۆڕەکە دا نەبی. مەلا مستەفا روی تی ئەکا ئەلی: «نوری وانەبو؟» کاک نوری ئەلی: «بەلی ئەزبەنی لەو کاتەدا کە تو تۆپەکەت پێوە نان قزعەیان دابەش ئەکرد هەر مەنجەل و قاپ و قاچاخ بو ئەچو بە ئاسمان دا». عیزەت عەزیز یەکی لە ئەفسەرە هەڵکەوتوەکانی جەیشی عیراق بوە و، دەورەی لە بەریتانیا دی بو.

هەندێ جار بە مەعناوە هاوکارەکانی خۆی ئەشکاند. جارێکیان لە دانیشتنێکی گەورەدا رو ئەکاتە کۆڕەکە و ئەلی: «من و ئەم پیاوە هەردوکمان ناومان مستەفایە و، بە هەردوکمان بە قەدەر چۆلەکەیەک مێشکمان هەیە!»

گرنگترین پیوانه لای مەلا مستەفا بۆ هەڵسەنگاندنی خەڵک، رادەی دڵسۆزیی ئەو کەسە بو بەرامبەر بە خۆی. ئەوەی دڵسۆزیی خۆی بۆ بسەلماندایە ئیتر گوێ ی نەئەدایە رەفتار و، هەڵسوکەوتی. هەرچیەکی بکردایە لی ی نەئەپرسیەوە.

*

داهێنانی نەریتی دزێو

ساڵی ١٩٦٤ لە مێژوی بزوتنەوەی سیاسی کوردستانی عێراق دا نوقتەی وەرچەرخانێکی شومە، شوێنەوارەکانی وەکو رەگی گولی لە جوڵانەوەی کوردا جێگیر بو. ئاکۆکی نێوان سەرۆکی حیزب و سکرتێری حیزب شۆڕ بوەوە ناو ئاخی ریکخراوە سیاسی و پیشمەرگەییەکانی پارتی و، لە ئەنجام دا ناو خەڵک و جوڵانەوەی کورد و، بو بە سەرەتای شەرێکی ناوخۆی لە براندوە نەهاتو.

مەلا مستەفا چەند نەریتێکی دزێوی لە جوڵانەوەی کوردا داهێنا، وەکو: پەنا بردن بۆ چەک بۆ بە لاداخستنی ئاکۆکی سیاسی، پەنا بردن بۆ دوژمن بۆ بە بەلاداخستنی ململانێ ی دەسەلات لە گەڵ نەیارەکانی، کوشتنی نەیاری سیاسی، لە باتی گفتوگۆی سیاسی شەرە جنێوی ناشیرین..

١. شەری ناوخۆی لە براندوە نەهاتو.

مەلا مستەفا هێزێکی گەورەی کۆ کردەوە لە بارزانی و، عەشائیری ناوچەکە و، پیشمەرگەکانی پارتی و، لە مانگی تەموزی ١٩٦٤ دا چوە سەر بارەگای م س لە ماوەت. لوقمانی کوری سەرپەرشتی راستەوخۆی لەشکرکیشییەکەی ئەکرد. دوای تەقوتۆقێکی کەم هێزەکەی م س شکا. کشایەوە ئیران. ئیران چەکی کردن و پیشمەرگەکانی برد لە هەمەدان لە ئوردوگایەکی کردن و، چەند کەسی لە کاربەدەستەکانیش: ئیبراهیم ئەحمەد، عومەر مستەفا، حیلمی عەلی شەریف، جەلال تالەبانی، نوری ئەحمەد تەها ی برد بۆ تاران. نوری شاوەیس کە لە سەر پردی قشان رەشاشی دائەبەست، لەو کاتەدا لە سلیمانی بو، لە ریگای بەغدادەوە بۆ تەداوی چو بۆ ئەورووپا.

٢. پەنا بردن بۆ دوژمن بۆ بەلاداخستنی ململانێ ی ناوخۆ.

لەو هێرشەدا کە سەرۆکی پارتی ریکی خست، هێزەکانی بە ئازوقەی حکومەت تێر و، بە تەقەمەنی حکومەت پۆشتە کرد، بە ئاگاداری و بە ناو حکومەت دا گواستەوە بۆ سەر ماوەت.

سکرتێری پارتی و هاوڕیکانیشی کە بەرگەی هێرشەکەیان نەگرت پەنایان بردە بەر ئیران.

پەنابردن بۆ عیراق و پەنا بردن بۆ ئیران، لە ئیوان ئەم دو لایەدا دژی یەکتری بو بە نەریتێکی حەلال لە لای هەردوکیان.

٣. تیکچونی بەها بەرز و پیروزەکانی کوردایەتی.

چەند پاندی، بە ناوی «لیژنەی پیشمەرگەی ئاوشار» لە کانی ماسی دروست کرا، «کانی ماسی» کاریزیکە کەوتوتە خواروی سلیمانی نزیک گوندی قەرەتۆغان. ئاوشاری سلیمانی بە ناو لە ژیر دەسەلاتی حکومەتی عارف دا بو، بەلام کانی ماسی شوینێکی ئازاد و لە ژیر دەسەلاتی شورش دا بو.

بەرپرسەکانی ئەم لیژنەیە بریتی بون لە: حەمەرەشی ئەحمە شانە، مەحمودی شا

محەممەد، وەستا گوورونی کەبابچی.. ئەمانیش چەند باندێکیان لە سەرسەرییە هەرە بەدناوەکانی سلێمانی دروست کرد، لەوانە: عوسمەی تامە، سالە سپێک، حەمە عەلی فەرەج، حەسەنی فارس، ئەحمەدی فارس، سەلاحی فاتە قەمەر، ئەحمە سێ سەر، بەکری خانم، عومەری مارف.. ئامۆژگاری و فەرمانی راستەوخۆیان لە بارەگای بارزانی، یا راستتر لە مەلا مستەفا وەردەگرت، دەسەڵاتێکی بێ سنووریان دابوونێ. ئەرکی سەرەکییان بڵاوکردنەوەی ترس و تۆقاندن و سەرکوتکردنی نەیارە سیاسیەکانی بارزانی بو.

چالاکییەکانی ئەم باندانە بریتی بو لە:

– پەلاماردان و پشکنینی سەدان ماڵ، لەوانەی ئەندامی پارتی بون و، گرتن و فڕاندن و راوونانی سەدان ئەندامی پارتی لە لایەنگرانی م س و، کوشتنی هەندێکیان.

– سەرانە سەندن و راووروت و بڕینی شەوانەی بە ئاشکرای ماڵی کەسانی بێ دەسەلات.

– پەلامارەدانی ئەنندامە ناسراوەکانی حشع و گرتن و فڕاندنی هەندێ لە کادر و ئەندامەکانیان و، کوشتنی هەندێکیان بەرپەری درندایەتییەوە لەوانە: عەبدوڕەحمانی ساڵحی خلە پنجو، کە بە زیندوێتی سوتاند بویان.

– لە مانەیش سەیرتر تاشینی برۆی هەندێ لەو گەنجانەی قژیان درێژ کرد بو، یا پانتۆلی جوانیان لە بەر کرد بو، رەنگ کردنی قاچ و ئەژنۆی ئەو کچانەی کراسی کورتیان لە بەر کرد بو.

کارەکانی باندی کانی ماسی لە هەمو لایەک دەنگی دابوەوە. زۆر کەس هاواریان بۆ مەلا مستەفا برد و شکاتیان لە لا کرد. مەلا مستەفا بۆ پاککردنەوەی خۆی لەم تاوانانە بەیانێکی دەرکرد بێ ئاگایی خۆی دەبڕی و، بە ناو چەند کەسێکی کەمی لە هەرە بەدناوەکانیان دەرکرد. بەیانەکەیان بە شوێنە گشتیەکان دا هەڵواسی. بەڵام بەیانەکە بۆ خاوکردنەوەی توڕەبون و نارەزایی خەڵک بو، ئەگینا هیچ کەس لەمانە نە بە راستی لە پێشمەرگایەتی دەرکران و، نە لێکۆڵینەوەیان لە گەڵ کرا. خۆیشیان بە شانازییەوە ئەیانوت ئەوان جگە لە سەرۆک بارزانی کەسی کە ناناسن و، کاغەزی کەس ناخوێننەوە.

٤. داهێنانی «اغتیال» ی سیاسی

مەلا مستەفا ئەحمەد ئاغای زیباری و صدیق میرانی خۆشناوی بە هۆی ناکۆکی عەشائیرییەوە کوشت. لە سالانی شۆرش دا بە هۆی ناکۆکی سیاسیەوە تاقمێکی لە کادرەکانی پارتی کوشت. عەلی حەمدی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و لێپرسراوی لقی سلێمانی و مەحمودی حاجی توفیق، ئەندامی لقی سلێمانی، دواییتر عوسمان عوزێری و مەجید شوانی لە زیندان دا کوشت و، ساڵەکانی دواییش بە فەرمانی ئەو ئەحمەد عەبدوڵلا، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، ئەحمەد رەشوانی ئەندامی لیژنەی ناوچە لە ناو شاری هەولێر و، خالیدی حاجی ئەوجی کۆکۆیی لە ناو هەڵەبجە دا کوژران..

«ئیغتیال» بڕینێکی قولی کردە ناو کۆمەڵی کوردەوە. سەرەرای ئەوەی دوژمنایەتی لە ناو حیزبەکان دا قولتر ئەکرد، دوژمنایەتی خوێناوی لە نێوان هەندێ عەشیرەت و بنەماڵەدا دروست کرد. لێرەدا دو نمونەیان باس ئەکەم:

– مەلا مستەفا، عوسمان عوزێری کوشت. عوسمان کادری راگەیاندن بو. ئەندامی پارتی بو. لە رادیۆی بەغداد کاری کرد بو. شاعیر و نوسەر و روناکبیر بو. چو بوە ریزی

پێشمەرگەوە لە رادیۆی کوردستان بە دڵسۆزی کاری ئەکرد. لە سەر ئەوەی برازای حاجی
برایمی چەرمەگا بو گرتیان و لە زیندان دا کوشتیان. ساڵ وەرگەڕا پاسکی م س دەستیان
بە سەر چەند ناوچەیەک دا گرت و، چەند کەسێکیان لە کادرەکانی پاسکی مەلا مستەفا
گرت، لەوانە: سیامەند و ملکۆ کە بارزانی و، عومەر شەریف کەرکوکی بو. ئەمانە لە کرژە
لە زیندان دا بون. خزمەکانی عوسمان چونە سەر زیندانەکە و بە زۆر دەریان هێنان و لە
تۆڵەی خوێنی عوسمان دا هەرسێکیان کوشتن. مەلا مستەفا ئەم داخەی لە دڵ گرت. دوای
١١ ی ئازار هەسو خێلی چەرمەگای بۆ میوانی بانگ کرد بۆ بارەگاکەی خۆی لە ناوپردان.
لە سلێمانیەوە بە رێ کەوتن بچن بۆ لای. لە رێگای خەلەکان بۆسەیەکی بۆ دانان. هەمویان
لە ئۆتۆمۆبیل دابەزاند و، لە هەمان شوێن دا هەمویان کوشتن.

- جەزای عەلی کاتب لە هەڵەبجە خالیدی حاجی قەرەجی کوشت. لە تۆڵەی ئەمەدا
کۆکۆییەکان لە سلێمانی ئازادی برای جەزایان کوشتەوە.

٥. داهێنانی مرەاتەرات لە گفتوگۆی سیاسی و حیزبایەتی دا

مەلا مستەفا پیاوێکی جنێوفرۆش و دەم پیس بو، وشەی «قوندەر» ی لە قسەکانی
دا بە زوری بە کار ئەهێنا. لای وا بوە لە ناو کوردا ترەسەی دزی و داوێن پیسی
کاریگەرترە لە ترەمەی سیاسی، بۆ شکاندنی دوژمنەکانی ئەم رێگایەی بە کار ئەهێنا.

کە باسی ناکۆکییەکانی خۆی ئەکرد لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد و هاورێکانی لە ناو
خەلک دا تاوانباری ئەکردن بەوەی: «سواری ژنی خەلک ئەبن، سواری پێشمەرگە ئەبن و،
سواری یەکتری ئەبن ..» یان «لە کاتێک دا پێشمەرگە و خێزانەکانیان نان نیە بیخۆن،
ئەوان دزیان لە ماڵی میللەت و شۆرش کردوە ..»

ئەم قسانە شیاوی سەرکردەی جولانەوەیەک نەبون، هەندی کەسی نزیکی کە پێ ی
ئەڵێن ئەم قسانە نەکا، مەلا مستەفا ئەڵێ: «کورد لەوە تێ ناگات کە بڵێم من ناکوکی
سیاسیم لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد هەیە، بەڵام لەوە تێ ئەگا کە بڵێم دزیان کردوە و،
خەڵکیان گاوە و گانیان داوە.. من دوژمنەکانی خۆم بەم رێگایە ئەشکێنم.»

هەردولا کەوتنە داهێنانی ناوزناتۆرە لە یەکتری. لە نوسینەکانیان دا یەکتریان بە
خیانەت و جاشایەتی تاوانبار ئەکرد. زاراوی «جەلالی» و «مەلایی» و «تاقمەکەی جلە -
پلە» و دوایتر «جاشەکانی شەستوشەش» و «مەلا چزمەی» بون بە رتەی سەرزار. هەژاری
موکریانی، شێخ محەمەدی هەرسین، سەعید ناکام لە داهێنان و خۆشکردنی ئاگری ئەم شەرە
جنێوەدا دەوری سەرەکیان هەبو. سەیر ئەوەیە ئەمانە هەرسێکیان بە رێچەڵەک ئێرانین. لە
کوردستانی عێراق دا جگە لە خێزانەکانی خۆیان کەسوکاری تر و خزمیان نەبو دڵیان بۆ
کوژرانیان بسوتێ. ئەم نەریتە ناشیرینە بو بە بەشی لە چالاکی حیزبەکان.

هەردولا کە یەکتریان بە جاشایەتی تاوانبار ئەکرد، هەردوکیان دو حیزبی خاوەن
بەرنامە و رێبازی سیاسی و رێکخستن و بنکەی جەماوەری بون، هەر یەکەیان هەزاران
روشنبیر و جوتیار و کرێکاری لێ کۆ بوبوەوە. هەریەکەیان بەهانە و بیانوی خۆی هەبو.
شەری ناوخۆی نێوان ئەم دو باڵەی پارتی وەکو شەری ناوخۆی نێوان دو عەشیرەتی بارزانی
و زیباری، یا تەنانەت هەسو جولانەوەکە و عەشیرەتە کوردەکانی سەر بە حکومەت نەبو.
ئەگەرچی بارزانی و لایەنگرەکانی هەولێکی زۆریان داوە بۆ سوک کردنی مەسەلەکە بیخەنە
قالبی ناکۆکی شۆرش و جاشی ٦٦ وە و، جاشی ٦٦ یش وەکو هەسو جاشەکانی تری

کوردستانی عیراق لە قەڵەم بدەن. بەڵام ئەمە شوێهاندنێکی نامەعقول بو، هەر لە لای لایەنگرە کەللە رەقەکانی خۆیان تەیخوارد.

*

مەلا مستەفا دوای ئەوەی م س ی دەرکرد بۆ تیهران ڕێگای بۆ تەخت بو. خۆی بە تەنیا بو بە دەسەڵاتداری یەکەم لە بڕیاردانی شەر و ئاشتی دا، لە دامەزراندن و بڕینی پەیوەندی سیاسی دا، لە دانان و لابردنی کاربەدەستانی شۆڕش دا. هەندی داوودەزگای بە ناوی: مەجلیسی قیادەی ثورە، مەکتەبی سیاسی، مەکتەبی تەنفیزی، مەکتەبی عەسکەری، دروست کرد. مەکتەبەکان شتی کارتونی و روالەت بون. دەسەڵاتەکان هەمو لە دەس خۆی دا کۆ بوبوە.

حکومەتی عیراق هەندی هەنگاوی هاویشت: گیراوەکانی بەردا، موچەخۆرەکانی گێرایەوە سەر کارەکانیان، خوێندکارەکانی گێرایەوە زانستگا، زەرەر و زیانی هەندی لە زەرەر لی کەوتوەکانی دوکان و دەربەندیخانی بژارد، مەسعود محەمەدی دانا بە وەزیری کاروباری سەرو.. بەڵام هیچ هەنگاوێکی لە مەیدانی سەلماندنی مافە نەتەوەییەکانی کوردا نەنا. ئەمەش لە ناو خەڵک و سەرکردایەتی تازەدا مقۆمقۆی دروست کرد بو. چەند نامەیەک لە نێوان مەلا مستەفا و حکومەت دا ئالوگۆڕ کرا. بۆ بە درۆ خستنەوەی رەخنە سیاسیەکانی م س یادداشتێکی دەربارەی مافەکانی کورد دا بە حکومەتی عارف، هیچی کەمتر نەبو لەو یادداشتەی پێشتر م س ئامادەیان کردبو. ئەم یادداشتە صالح یوسفی و شەوکەت عەقراوی و عەگید صدیق بردیان بۆ بەغدا، بەڵام مەلا مستەفا بە عەگیدی وت بو: «لە لاوە بە کاربەدەستانی عیراق بلی، مەلا مستەفا باوەری بەو یادداشتە نیە، بەڵکو لە ژێر گوشاری دەوروپشتەکەی دا ئیمزای کردوە، بۆ ئەوەی نەلێن کوردی فرۆشتوە.»

عەبدولسەلام عەرەبێکی سوننەی نەتەوەپەرستی بەرچاوتەنگ بو، رقی لە کورد و شیعە بو. بە تەمای سەلماندنی هیچ مافێکی کورد نەبو، بەڵکو هەروەکو صوبحی عەبدولحەمید، یەکی لە وەزیرە نزیکەکانی لە بیرەوەریەکانی خۆی دا نوسیویتی: عارف بە هیچ جۆری باوەری بە مافی کورد نەبوە.

*

ڕێکخراوە سیاسیەکانی پارتی بە زۆری لە گەڵ م س بون. دوای کشانەوەی ئەوان بۆ تیهران، چەند کەسێکی کۆمیتەی ناوەندی کە لە کوردستانی عیراق ما بون، لەوانە: عەلی عەبدوللا، نوری شاوەیس، زەبیحی لە بەغدا مەکتەبی سیاسیان پێک هێنایەوە و، گۆڤارێکیان بە ناوی «پێشڕەو» بە کوردی و، لقی بەغداش بە عەرەبی «باهۆز»ی دەرئەکرد. ئەحمەد عەبدوللا لە بادینان و، محەمەدی حاجی تایەر لە سلێمانی و، مەلا عەبدوللا ئیسماعیل لە هەولێر.. درێژەیان بە کاری ڕێکخراوەیی دا. لە کوردستانی عیراق دا دو ڕێکخراو بە ناوی پارتیەوە کاریان ئەکرد و، هەردوکیان خۆیان بە «شەرعی» ئەزانی.

*

دوای شکاندنی م س، مەلا مستەفا دەستی کرایەوە بۆ دامەزراندنی پەیوەندی لە گەڵ دنیای دەرەوەدا.

*

لە گەڵ ئەمەریکا

مەلا مستەفا لای وابو دنیا بە پەنجەی ئەمەریکا و روسیا ئەگەری و، بۆ دابینکردنی سەرکەوتن، ئەبی پشتیوانی یەکی لەم دو زلهێزانە بە دەس بهێنری. لەو کاتەوە کە لە سۆڤیەت گەڕابوەوە هیچ هیوایەکی بە پشتیوانی سۆڤیەتی نەما بو. هەوڵی ئەدا پشتیوانی ئەمەریکی بە دەس بهێنی. ئەمەی نەشاردەوە و، هەر لە سەرەتای دەس پێ کردنی جوڵانەوەکەوە هەوڵی بۆ دابو. لە سەرەتادا ئەحمەد تۆفیقی راسپارد ئەم کارە بە ئەنجام بگەیەنێ. ئەحمەد تۆفیق دوجار، بۆ ئەم مەبەستە، هەوڵی دا. جارێک چو بۆ بەیروت و جارێک بۆ تاران. هەر ئەمیش بو رۆژنامەوانی ئەمەریکی دانا ئادەم شمیتی هان دا سەردانی کوردستان بکا و، لە گەڵ خۆی هێنای.

مەلا مستەفا لە گفتوگۆکانی دا لە گەڵ شمیت (١٩٦٢) چەند جار داوای یارمەتی ئەمەریکی کرد. شمیت لە گەڕانەوەی دا بە زنجیرە چەند وتارێکی لە رۆژنامەی «نیویۆرک تایمس» ی ئەمەریکی دا بڵاو کردەوە. نوسی بوی مەلا مستەفا داوای یارمەتی لە ئەمەریکا ئەکا. عێراق ئەمەی کرد بە کەرەسەی پروپاگاندە دژی جوڵانەوەی کورد و، رۆژنامەکانی بەغدا هێرشیان کردە سەری. مەکتەبی سیاسی لە «خەبات» دا ئەمەیان بە درۆ خستەوە و، گفتوگۆیەکی کورتیان بڵاو کردەوە کە گوایە بارزانی لەوە زیاتر هیچی تری نەوتوە و، ئەوی تری هەڵبەستراوی رۆژنامەوانەکە خۆیەتی. مەلا مستەفا ئەم بە درۆ خستنەوەیەی پێ ناخۆش بو، چونکە خۆی ئەم داوایەی پێ شەرم نەبو، حاشایشی لێ نەئەکرد.

تا ساڵانێکی زۆر ئەمەریکا هیچ بایەخێکی بە جوڵانەوەی کورد و بە مەلا مستەفا نەئەدا و، ئامادە نەبو هیچ جۆرە پەیوەندییەکی لە گەڵ دابمەزرێنێ. بەڵام هەر کۆڵی نەدا و، لە رێگای شای ئێران، کاربەدەستانی ئیسرائیل و، شای ئوردونەوە هەوڵی ئەدا دەرگای ئەمەریکای لێ بکرێتەوە.

*

لە گەڵ ئێران

ئێران لە ١٩٦٤ بە دواوە پەیوەندی راستەوخۆیان لە گەڵ مەلا مستەفا، وەکو دەسەڵاتی ئەمری واقیع، دامەزراند. دوای ئەمە پەیوەندییان تا ئەهات بە هێزتر ئەبو. شەمسەدین موفتی لە تاران بو بە نوێنەری مەلا مستەفا. بۆ یەکەمین جار ساڵی ١٩٦٥ سەرەرای ئەوەی چەند هەزار دانە تفەنگی برنەویان دایە، هەندێ چەکی قورسیشیان دایە لە شەڕەکانی دا بە کاریان بهێنی. ئەمە عێراقی ترساند و، تەنگوچەڵەمەیەکی دیپلۆماسی لە نێوان هەردو دەوڵەت دا دروست کرد.

ئێران هەمیشە بۆ جوڵانەوەی کورد لە عێراق دا گرنگییەکی تایبەتی هەبوە. لەو کاتەدا کە مەلا مستەفا ئەیئەتوانی کەڵک لە سنورەکانی تورکیا و سوریا وەربگری، ئێران بۆ ئەو وەکو تەنیا دەروازەی دنیا بو. حیزبی دیموکراتی کوردستان کە لە ناکۆکی سەرۆک و سکرتێردا پشتیوانی بێ چەن و چونیان لە سەرۆک کرد بو، کەوتە بەر گوشار و تەنگ پێ هەڵچنین. مەلا مستەفا نەیئەتوانی هاوسەنگی لە نێوان شا و دیموکرات دا رابگری- ئەبو لایەکیان هەڵبژێری. دیموکرات بۆ ئەو کەڵکێکیان نەما بو، شا و ساواکی هەڵبژارد.

*

لە گەڵ ئیسرائیل

ئیسرائیل لە گەڵ حکومەتەکانی عەرەب لە شەڕدا بو، کوردیش لە عیراق دا لە گەڵ حکومەتێکی عەرەبی دا لە شەڕدا بو. ئیسرائیل ئەیویست ئەو «دوژمنی دوژمنە» بکا بە دۆستی خۆی. یەکەم جار لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد لە ئەورووپا قسەیان کرد بو، بەڵام ئەمانی دەسەڵاتی ئەو لە سەر ئەرزی کوردستان، پەیوەندی لە گەڵ ئەو بێ سود کرد بو. ساڵی ١٩٦٥ ئیسرائیل چەند نوێنەرێکی نارد بۆ کوردستان بۆ دیتنی مەلا مستەفا. ئیتر پەیوەندیەکی هەمیشەییان دامەزراند. مەلا مستەفا لای وابو: جولەکە نفوزێکی گەورەیان هەیە لە هەمو دنیادا، بە تایبەتی لە ئەمریکا، بە هیوا بو ئیسرائیل دەرگای دۆستایەتی لە گەڵ ئەمریکا بۆ بکاتەوە.

*

هەڵگیرسانەوەی شەڕ

ئەو گروەی م س کرد بوی لە سەر ئەوەی مەلا مستەفا تاقەتی درێژە پێ دانی شۆڕشی نەماوە و، لە گەڵ عارف ڕێک کەوتوە بۆ ئەوەی کۆتایی بە شۆڕش بهێنێ راست دەرنەچو. بگرە مەلا مستەفا کە خۆی لە «دێ» لە دایک و، لە «دێ» گەورە و، لە ناو شاخ و عەشیرەتدا پێ گەیشت بو، هەرگیز لەو ژیانە وەڕس نەئەبو کە لە گەڵ سروشت و تێگەیشتن و ئارەزوی ئەو ئەگونجا. ئەگەر هەر باسی وەڕس بون بکرایە «سیاسیەکانی ئەشکەوت» کە رۆژنامەواتی بەریتانی دەیشێد ئادەمسن ناوی لێ نا بون، کە هەمو شاری و خوێندەواری ناخۆشی ئەدیو بون، لەو ژیانە بێزار ببون.

وردە پێکادان لەم لاو ئەولا دەستی پێ کردەوە و، شەڕی کورد - حکومەتی عیراق لە ١ ی نیسانی ١٩٦٥ دا هەڵگیرسایەوە.

بە هەوڵ و تەقەلای ناوخۆ و، ناوچەی ئێران، مەلا مستەفا لە حوزەیرانی ٦٥ دا ڕێگەی دا بە لایەنگرانی م س - جگە لە ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی - هەمویان بگەڕێنەوە کوردستانی عیراق. پێشمەرگەکانیان نارد بو مەیدانەکانی شەڕی ڕەواندز و، سەرکردەکانیان: عومەر مستەفا، حیلمی عەلی شەریف، مامجەلال، عەلی عەسکەری دەس بە سەر نارد بۆ دولە رەقە و، پاش ماوەیەک نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، نوری ئەحمەد طەهایش، چونە لایان.

*

مەلا مستەفا ئامادە نەبو هیچ نەرمی و لێبوردنێکی راستەقینە بەرامبەر باسکی م س بنوێنی:

- نەی ئەهێشت بە ناوی پارتیەوە کار بکەن.
- نەی ئەهێشت پارتیەکی تازە دابمەزرێنن و درێژە بە کاری سیاسی بدەن.
- لە ناو حیزبەکەی خۆی و داوودەزگاکانیشی دا جێگەی نەئەکردنەوە.

ئەمانەی لە دولە رەقە دەس بەسەر بێ ئیشوکار دانا بو. ڕێگەی نەئەدان بێ ئیجازە بەم لاو ئەولادا بڕون. لە پاتی ئەوەی سەر لە نوێ لە داوودەزگاکانی شۆڕش دا کار و فەرمانیان پێ بسپێرێ هەوڵی ئەدا سوک و ڕیسوایان بکا. شێخ محەمەدی هەرسین لە وتارەکانی دا بە «گەجەر و گوجەر» ناوی ئەبردن. هەڵوێستی مەلا مستەفا لەم دەس بەسەرانە بەم گفتوگۆیەدا دەرئەکەوێ:

جەژن دێتە پێشەوە. ئەوڕەحمان ڕوتە، کە دۆستی ئێمان و نزیکی مەلا مستەفا ئەبێ، ئەنێرن بۆ لای مەلا مستەفا ئیجازەیان بۆ وەربگرێ، بە بۆنەی جەژنەوە بچن بۆ بینینی ژنەکانیان. ئەوڕەحمان ئەچێ بۆ لای و بە نائومێدی ئەگەڕێتەوە بۆ لایان. هەر لە دوورەوە کە ڕوتە دەرئەکەوێ، عەلی عەبدوڵلا لێ ی ئەپرسێ: «ها ڕوتە! شێریت یان ڕێوی؟» ڕوتە لوت ئەدا بە یەکا و قسە ناکا. سەری ئەکەنە سەر ئەڵێن: «چی وت؟»

ڕوتە ئەڵێ: «وتی ئیجازەیان نادەم.»

ئەڵێن: «نەیوت بۆچی ئیجازەمان نادا؟»

ڕوتە ئەڵێ: «قسەیەکی ناشیرینی کرد بۆ گێڕانەوە ناشێ!»

زۆری لێ ئەکەن ڕوتە ناچار ئەبێ بۆیان بگێڕێتەوە، ئەڵێ: «وتی ئیجازەیان نادەم بۆ ئەوەی ژنەکانیان حیز بن!»

عەلی عەبدوڵلا لەو کاتەدا پیاسە ئەکا لە بەر خۆیەوە ئەڵێ: «یەکو کە پیاوێکی بێ ئەدەبە!»

نوری شاوەیس یەکسەر عەلی دابویە وت بوی: «گەوادە خۆی تەجروبەی هەیە. پانزە ساڵ لە سۆڤیەت بوە!»

ئەو کاتە نوری شاوەیس، عەلی عەبدوڵلا، عەلی عەسکەری، نوری ئەحمەد طەها ژنیان هەبو، ئەوانی کەیان هێشتا ژنیان نەهێنا بو.

بۆ ئەوەی نوری شاوەیس پشکێنی ناردی لە ناوشاری سلێمانی تەقەیان لە ناهیدەی شێخ سەلام کرد. ناهیدە لە گەڵ دەزگا ئەمنییەکانی حکومەت تێکەڵاوی پەیدا کرد بو. ناهیدە بریندار بو نەمرد. بەلام مەلا مستەفا لە کۆڕە گشتییەکانی خۆی دا ئەیوت: «من ناردومە تەقە لە.. بکەن کەچی بەر قولی کەوتوە».

*

ساڵی ١٩٦٥ منیش وەکو خوێندکارەکانی تری زانکۆی بەغداد گەڕامەوە بەغداد بۆ ئەوەی درێژە بە خوێندن بدەم. هەمو ئەو خوێندکارانەی چوبونە ڕیزی شۆڕشەوە لە زانکۆ دەرکرا بون. منیش یەکێ بوم لە دەرکراوەکان. مەلا مستەفا لیستەیەکی دابو بە حکومەت، ناوی زیاتر لە ٦٠ خوێندکاری تێ دا بو. هەندێکیان هیچ پەیوەندییەکیان بە پێشمەرگایەتیەوە نەبو، خۆیان لە بەر تەمەڵی یا هۆی تر لە خوێندن بە جێ مابون، کەچی ناوی من و چەند خوێندکارێکی تری، کە لە شۆڕش دا بوین بەلام لە گەڵ مەلا مستەفا نەبوین، تێ نەخرا بو. ئەو کاتە د. عەبدولعەزیز دوری سەرۆکی زانکۆ بو. هەوڵێکی زۆرمان دا تا وەرگیراینەوە.

لە ١٦ ی ئەیلولی ١٩٦٥ دا جەنەراڵ عارف عەبدولرەزاق هەوڵی ئینقیلابی دا بەلام سەرکەوتو نەبو، بە سواری فڕۆکە هەلات بۆ میصر. لەو کاتەدا من لە «ئەمنی عام» لە بەغداد گیرا بوم. ڕەشید موحسین، کە ئەوسا هاوکاری عارف عەبدولرەزاق و، دوایی بو بە یەکێ لە دامەزرێنەرەکانی تورع (التجمع الوطنی العراقی) بەڕێوەبەری گشتی «ئەمن» بو. دوای ئەم ڕوداوە موشیر عارف، ئەوڕەحمان بەزازی ڕاسپارد وەزارەت پێک بهێنێ. لە دوای ١٤ ی تەموزەوە ئەوە یەکەمین جار بو کەسێکی «مەدەنی» ببێ بە سەرۆکی وەزیران. بەزاز مامۆستای قانون و، باوەڕی بە ڕژێمی پارلەمانی هەبو. لای وابو کاتی ئەوە هاتوە دەسەلاتی سوپایی کۆتایی پێ بهێنێ.

«ئەمن» مەسەلەکەی حەوالەی «محکمە امن الدولە» کرد بو. لەوانە بو حوکمێکی گرانم بە سەردا بدەن. هاتنی بەزاز بۆ من خێری پێوە بو، چونکە بە بۆنەی جەژنی ١٨ ی تشرینەوە چەند وەجبەیەک گیراوی سیاسی بەردا. یەکێکیان من بوم کە بە کەفالەتێکی زۆر قورس بەربوم.

*

بەربونەوەی موشیر عارف

ڕۆژی ١٣ای نیسانی ٦٦ موشیر عارف لە هالیکۆپتەردا سوتا. جەنەراڵەکانی جەیش کۆبونەوە بۆ دانانی یەکێکی تر لە جێگای ئەو. ئەورەحمانی برایان هەڵبژارد بە سەر کۆمار و، ئەویش ئەورەحمان بەزازی دانایەوە بە سەرۆکی وەزیران.

جوڵانەوەی کورد سەرەڕای گیروگرفتەکانی ناوخۆی بوبو بە فاکتەرێکی گرنگ لە سیاسەتی ناوەکی و دەرەکی عیراق دا. پشتیوانی ئێران لە مەلا مستەفا زیادی کرد بو بە شێوەیەکی ئەوتۆ کە عیراقی ئەترساند و، پروتێستی ڕەسمیی دابویە. بەزاز لای وابو کە گیروگرفتی کورد بە شەر چارەسەر ناکرێ و، لە کۆنفرەنسێکی ڕۆژنامەوانی دا وتی: ئەگەر چل ساڵیشیا کورد بە شاخەوە بێبن گیروگرفتەکە هەر ئەمێنێ، چەند جار باسی ڕێگەی گفتوگۆی کرد بۆ چارەسەری کێشەی کورد. لە هەمان کات دا پەیوەندی و ئالوگۆڕی بیروڕا لە نێوان سەرکردایەتی بارزانی و حکومەتی بەزاز و، لە نێوان مەکتەبی سیاسی و حکومەتی بەزازدا کرا.

*

لە ئاستی لاساری و ڕقی مەلا مستەفادا ئێمە تاقمەکەی م س ئەرمی بنوێنن و، بۆ ئەوەی مەلا مستەفا لە خۆیان ئەورووژێنن و، ناچاری نەکەن لە سەر حسابی مافەکانی کورد (تنازل) بۆ دوژمن بکا. ناڕازیبی خۆیان و جوڵانەوەکە و کورد لەوەدا بو: چالاکی سیاسی حیزبەکەیان ڕابگرن. بەڵام ئەمانیش ئامادە نەبون مەیدان بۆ مەلا مستەفا چۆڵ بکەن.

ڕێکخراوەکانی ئەمان لە شارەکان و لە ناو پێشمەرگەدا درێژەی ئەدا بە کار کردن. مەلا مستەفا گومانی لێ ئەکردن و، بە مەترسی دائەنان، خەمی بو لە گەڵ حکومەت هاوکاری بکەن و دژی ئەم ڕابوەستن. لە ناو لقەکانی ئەم حیزبەدا ئیستیفتایەک کرا بو کە ئەوانە بەو جۆرە بێ ئازادی و بێ کار بمێننەوە، یان هەڵبێن بۆ لای حیزبەکەی خۆیان. زۆرایەتی دەنگی دابو ئەگەر مەترسیان هاتە سەر هەڵبێن.

*

مەلا مستەفا ڕۆژێک مەفرەزەیەکی بارزانی نارد بو بۆ دولەرەقە بە دوای: مامجەلال، حیلمی، عومەر مستەفا، عەلی عەسکەری دا بۆ ئەوەی بیانگرێتەوە بۆ لای ئیدریسی کوڕی. بارزانیەکان لە پێش دا سەردانی عەباس ئاغا ئەکەن و ئاگاداری ئەکەن کە بۆ مەبەستێکی وەها هاتون. عەباس ئاغا تێ ئەگا ئەیانەوێ بۆ کوشتن. مامجەلال و هاوڕێکانی لە مەبەستی هاتنەکەیان ئاگادار ئەکا. ئەوانیش لە ناو خۆیان دا قسە ئەکەن و، وا ڕێک ئەکەون جاری ئەوانەی مەترسیان لە سەرە هەڵبێن و، ئەوانی تریش لە نزیکترین هەل دا خۆیان دەرباز بکەن. مامجەلال، عومەر، عەلی، حیلمی بە ٤ قۆڵی لە ٢٨ی کانونی دوەمی ٦٦ دا هەڵاتن و، لە پێشەوە لە ناو سلێمانی دا، لە چەند جێگایەک کە بۆ خۆحەشاردانیان ئامادە کرا بو، خۆیان شاردەوە. پاش ماوەیەک حیلمی بۆ بەغداد و عەلی

بۆ کەرکوک چوون.
ئەوانەی لە دوڵە رەقە مابوونەوە: نووری شاوەیس، نووری ئەحمەد طەها، عەلی عەبدوللا، لە ژێر مەترسی ژیان دا نامەیەکیان بۆ مەلا مستەفا نووسی، نارەزاییان لە راکردنی هاوڕێکانیان دەربڕی و، ئامادەیی خۆیانیان دەربڕی بۆ هاوکاری لە گەڵیان. نامەکە زۆرتر لە پاکانە ئەچوو. لە گەڵ لێدوانێکی درێژدا لە خەبات دا بڵاو کرایەوە.
دوای ئەمە مەلا مستەفا کەوتە راونان و گرتنی هەمو ئەوانەی گومانی لێ ئەکردن. هەندێ لە پێشمەرگەکان و فەرماندەکانیان کە سەر بە مامجەلال بوون و مەلا مستەفا فەرمانی گرتنی بۆ دەرئەکردن، خۆیان نەئەدا بە دەستەوە. یاخی بوون لە ناو پێشمەرگەدا دەستی پێ کرد.
راکردوەکانیش کەوتنە چالاکی: سەرکردایەتی هەمو رێکخراوە نهێنیەکانیان گرتە دەست. دەستیان کرد بە دەرکردنی «خەبات» بە عەرەبی و، «خەباتی کوردستان» کە ئۆرگانی حیزب و «رزگاری» کە گۆڤاری پێشمەرگە و «پێشڕەو» کە گۆڤاری تیوری بو بە کوردی. لە گەڵ حیزبە عەرەبیە قەومیەکانی عیراق و، لە گەڵ ئەورەحمان بەزازی سەرۆوەزیرانی عیراق پەیوەندییان دامەزراند. دوای چەند مانگێ ئیبراهیم ئەحمەد، کە لەو کاتەدا لە تاران بو، گەرایەوە بەغداد.
لە ١٩٦٤ ەوە ئامانجی یەکەمی مەلا مستەفا لە هەمو گفتوگۆکانی لە گەڵ حکومەتی عیراق لە ناوبردنی نەیارەکانی بو. ئەمە بە جۆرێ بە سەر بیرکردنەوەی دا زاڵ ببو، پەیبەیبانی مافە نەتەوەییەکانی لە لا ببو بە مەسەلەی دووەم.
چەند جار و لە چەند کۆڕ و کۆمەڵ دا کە ئامۆژگاری فەرماندەکانی ئەکرد ئەیوت: ئەگەر کەوتیتە بەر پەلاماری دوژمن، دە سەربازی عیراقی لە لایەکەوە و، یەک جاشی جەلال لە لایەکی ترەوە هێرشیان بۆ هێنایت، تۆیش تەنها یەک گوللەت پێ بو، ئەگەر بەو گوللەیە بە مسۆگەری بتوانی هەر دە سەربازەکە بکوژی، بەلام بە مسۆگەری نەتوانی جاشەکەی جەلال بکوژی، ئەوا ئەبێ بەنێ ی بە جاشەکەی جەلالەوە.

*

بەیانی ٢٩ ی حوزەیران
جەیشی عیراق لە ٢ ی مایسی ٦٦ دا پەلاماری چیای هەندرێنی دا و گرتی. بەلام لە ١٤ ی هەمان مانگ دا هێزێکی تێکەلاو لە پێشمەرگەی پارتی و حشع، هێرشی پێچەوانەیان بۆ کرد و گرتیانەوە. شیوعیەکان لەم شەرەدا، بۆ یەکەمین جار و دوایین جار، دەوری سەرەکییان هەبو.
لەم کاتەدا لە ناو هێزەکانی قەرەداغ، رزگاری، کاوەدا هەندێ لە فەرماندەکانی: کەمال موفتی، نەوشیروانی فوئاد مستی، ئەحمەدی حەمەدەمین دزەیی و، هەندێ لەو پێشمەرگانەی سەر بە م س بون لە مەلا مستەفا هەلگەرانەوە. مەلا مستەفا ترسێکی زۆری لێ نیشت و، ئەمەی بە پیلان دانا.
لە ١٣ ی حوزەیران دا حەبیب محەمەد کەریم، عەلی عەبدوللا، سالح یوسفی، نافیز جەلال حەویزی بۆ گفتوگۆ لە گەڵ حکومەتی بەزاز نارد بۆ بەغداد. لە ٢٩ ی حوزەیرانی ٦٦ دا دو بەیان خوێندرایەوە: یەکێکیان ئەورەحمان بەزاز، سەرۆوەزیرانی عیراق، بە ناوی حکومەتەوە و، ئەوی تریان حەبیب محەمەد کەریم، سکرتێری تازەی پارتی، بۆ

پشتیوانی لە بەیانەکەی بەزاز بە ناوی مەلا مستەفاوە.

بەیانەکەی بەزاز پێک هات بوو لە ١٢ ماددە. ئەگەرچی بەیانەکە دان بە مافی نەتەوەیی کوردا ئەنێ، بەڵام هیچ چوارچێوەیەکی بۆ دیاری نەکرد بوو. لەم بەیانە دا باسی چەندین کێشەی گرنگ کرا بوو لەوانە: کردنی زمانی کوردی بە زمانی رەسمیی خوێندن و دائیرەکان و، بەشدار کردنی کورد لە پایە بەرزەکانی حکومەت دا. وەرگرتنی قوتابیی کورد بۆ خوێندن لە دەرەوە. فەرمانبەران لە ناوچەکەدا کورد بن. هەڵبژاردنی گشتی و رێگە دان بە حیزب و رۆژنامەی سیاسی. لێبووردنی گشتی. گەڕانەوەی کرێکار و فەرمانبەری دەرکراو بۆ سەر کارەکانیان. تەرخانکردنی پارە بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان. گەڕانەوەی جوتیارەکان بۆ شوێنەکانی خۆیان.

باسەکانی بە شێوەیەکی وەها لاستیکی داڕێژرا بوون، هەر لایە ئەیتوانی بەو جۆرە لێکی بداتەوە کە خۆی ئەیویست.

*

هەندێ کەس ئەڵێن، حکومەتی عێراق لە ئەنجامی ئەو شکانەدا ئەم بەیانەی خوێندەوە کە لە هەندرین تووشی هات. رەنگە ئەمە جۆرێ لە خۆ هەڵکێشانی هەندێ تاقم بێ، بە تایبەتی شیوعییەکان، کە هەندێکیان لەم شەڕەدا بەشدار بوون، ئەگینا نە شەڕی هەندرین و نە هیچ شەڕێکی تر لە مێژووی شۆڕشی ئەیلول دا ئەوەندە کاریگەر نەبوە کار لە بڕیاری سیاسی حکومەت بکا، بە تایبەتی شەڕ لە شاخێکی سەخت و دوور و دابڕاوی وەکو هەندرین کە لە هەموو شارێکی گەورەی کوردستان دوورە. لە دوای ١٤ ی تەمووزی ١٩٥٨ وە، بەزاز یەکەمین سەرۆکوەزیرانی مەدەنی بوو، تا ئەو کاتە هەر لە جەنەراڵەکانی جەیش هەڵئەبژێردران. بەزاز رووبەڕووی ٣ ئەرکی قورس بوبوەوە: دورخستنەوەی جەیش لە ژیانی سیاسی و، گێڕانەوەی وڵات بۆ ژیانی پارلەمانی و، چارەسەرکردنی تەنگوچەڵەمەی ئابووری. ئەمانەیش هەموو بەسترا بوون بە چارەسەرکردنی کێشەی کوردەوە. بەزاز لای وابوو کێشەی کورد ئەبێ بە گفتوگۆ چارەسەر بکرێ و، ئەگەر چەند چەکدارێ بە شاخەوە بمێنن کێشەکە هەر ئەمێنێ، شکانی جەیش لە هەندرین پشتیوانی بوو لە باری سەرنجی ئەو.

*

بەزاز لە ژێر گوشاری جەنەراڵەکانی جەیش دا لە ئابی ٦٦ دا وازی هێنا. وەزارەتێکی نوێ بە سەرۆکایەتی جەنەراڵ ناجی طالیب دامەزرا. حکومەتی تازە خۆی بە بەیانی حوزەیرانەوە نەبەستەوە، بەزازیش وتی ئەوە بەرنامەی حکومەتەکەی ئەو بوو، حکومەتی دوای ئەو ئەتوانێ جێبەجێ ی بکا و ئەتوانێ دەستی لێ هەڵ بگرێ.

*

عێراق رێگەی دا بە پارتی لە بەغداد رۆژنامەیەکی عەرەبی بە ناوی: «التاخی» دەربکات. ئەمە دووەمین جار بوو لە سەردەمی جمهووری دا رێگا بە پارتی بدرێ لە بەغداد رۆژنامە بڵاو بکاتەوە بۆ روونکردنەوەی بیروبۆچوونەکانی خۆی بۆ رای گشتی عێراق.

«التاخی» لە چاو هەموو رۆژنامە ئاشکراکانی تردا، زۆرتر داوای ژیانی دیموکراتی و، دابین کردنی ئازادی حیزبایەتی، رۆژنامەوانی، دەس پێ کردنی ژیانی پارلەمانی ئەکرد. هەروەها بایەخی بە مێژوو و ئەدەب و فەرهەنگی کوردی ئەدا. دوای ماوەیەک پاشکۆیەکی هەفتانەیشی بە کوردی بڵاو کردەوە.

*

وەزارەتەکان چەند جاری گۆڕان. ئەمەیش نیشانەی ناکۆکی ناو جەنەراڵەکانی جەیش بو لە سەر باسە سیاسیەکانی عیراق. ئەورەحمان عارف، بە پێچەوانەی کاکیەوە کابرایەکی دڕ و توندوتیژ نەبو، زۆری حیزبە سیاسیەکان لە سەردەمی ئەم دا بوژابونەوە و خۆیان ڕێک خست بومەوە. بۆ زۆر کۆبونەوەی گرنگ کەسایەتیە جەنگیەکانی ئەو زەمانە، وەکو: ئەحمەد حەسەن بەکر، عەبدولعەزیز عوقەیلی، طاهیر یەحیا، ناجی طالیب.. ی بانگ ئەکرد و، پرسی پێ ئەکردن و، ڕەئی وەرئەگرتن. هەندێ لە مانە، بە تایبەتی بەعس، بە تەمای ئینقیلاب بون، لە بەر ئەوە حەزیان ئەکرد کێشە و گیروگرفتەکانی جەنەراڵ عارف، لەوانە کێشەی کورد، ئاڵۆزتر و زۆرتر بێ.

لە ۲۹ ی حوزەیرانی ٦٦ وە، مەلا مستەفا شەڕی لە گەڵ عیراق ڕاگرت بو، بەڵام شەڕی لە گەڵ پاسکی م س ڕاگەیاند بو. لە هەر جێگایەکی بۆی بلوایە هێرشی ئەکردە سەر بنکە و بارەگا و هێزەکانیان. حکومەتی عیراق زۆرتر تەماشای ئەم شەڕەی ئەکرد بێ ئەوەی ڕێگەی پێ بگرێ. حاڵەتی «نە شەڕ و نە ئاشتی» باڵی بە سەر هەلومەرجی کوردستان دا کێشا بو. مەلا مستەفا لە ڕوی پێشمەرگەیەوە خەریکی خۆ بەهێز کردن و، لە مەیدانی پەیوەندی دەرەکی دا خەریکی دامەزراندنی پەیوەندی تازە بو.

دوای ئەوەی ئیدریس سەردانی بەغدای کرد و، سەرکۆمار و هەندێ لە کەسایەتیەکانی کورد و عەرەبی بەغدادی بینی، سەرکۆماری عیراق، جەنەراڵ عارف لە ۲٦ ی تشرینی یەکەمی ۱۹٦٦ دا هاتە کوردستان و، چو بۆ سەردانی مەلا مستەفا. لەم کۆبونەوەیش دا چەککردنی جاشەکانی ٦٦ (۱) یەکەم داوای بو.

*

شەڕ و ئاشتی و، کلیلی چارەسەرکردنی کێشەی ناوخۆی جوڵانەوەی کورد لە دەس مەلا مستەفا دا بو، ئەویش بە هیچ شتێ ڕازی نەئەبو بە تەسلیم بونی بێ قەید و شەرتی ئەمان نەبێ، ئەمانیش ئامادە نەبون تەسلیمی بن.

پاسکی م س لە ۸/۲۸ - ٦٦/۹/۲ دا کۆنفرەنسێکی بەست. ڕاکردوەکان بیانوەکانی خۆیان و ناکۆکیەکانیان لە گەڵ مەلا مستەفا ڕون کردەوە. کۆنفرەنس پشتیوانی لە بەیانی ۲۹ ی حوزەیران دەربڕی و، ستایشی حکومەتی کرد. بەڵام لە باتی ئەوەی هەوڵی دۆزینەوەی ڕێگەی بە لاداخستنی هێمنانەی ناکۆکیەکان بدا، ناکۆکیەکانی قوڵتر کرد و، بیانوی سیاسی و ئایدیولوجی بۆ تاشی و، سەرکردایەتی بارزانی بە خیانەت و جاشایەتی ئێران تاوانبار کرد.

لە بەرامبەر ئەمەدا کۆنگرەی حەوتەم لە ۱۵ - ٦٦/۱۱/۲۰ دا بەسترا. ئەم کۆنگرەیەیش لە باتی ئەوەی هەوڵی دۆزینەوەی ڕێگەی بە لاداخستنی هێمنانەی ناکۆکیەکان بدا، ناکۆکیەکانی قوڵتر کرد و، بیانوی سیاسی و ئایدیولوجی بۆ تاشی و، لایەنەکەی تری بە خیانەت و جاشایەتی عیراق تاوانبار کرد. هەندێ لە دەرکراوەکانی کۆنگرەی شەشەم، لەوانە: نوری شاوەیس و عەلی عەبدوللا هەڵبژێردرانەوە بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، کرانەوە بە ئەندامی مەکتەبی سیاسی.

*

کۆنگرەی شەش

باسکی جەلالی خۆی بە حیزبێکی تازە دائەنەنا، بەلکو خۆی بە خاوەنی مێژوویی و شەرعی پارتی دائەنا. لە کۆتایی مارتی ١٩٦٧ دا کۆنگرەی لە کەلار بەست. وەکو نیشانەی درێژەدان بە کۆنگرەکانی پێشوی ناوی نا کۆنگرەی شەشەم. ئیبراهیم ئەحمەد کە لە کۆنگرەی پێنجەمەوە سکرتێری حیزبەکە بو، هەر بە سکرتێریش مابوەوە، کۆنگرەکەی کردەوە.

ئەم کۆنگرەیە بڕیارەکانی کونفرەنسی ماوەت، کە ئەو هەمو کێشە و گیروگرفتانەی لە ناو جولانەوەی کوردا خولقاند بو، بە پاش نرخاند و، پشتیوانی لە هەلوێستی سەرکردایەتی ئیبراهیم ئەحمەد و، هەمو هەنگاوەکانی کرد. مەلا مستەفای لە حیزبەکە دەرکرد. بۆ خۆ جیا کردنەوە لە حیزبەکەی مەلا مستەفا پڕۆگرامێکی تازەی دانا، دامەزراندنی سۆشیالیزمی لە عیراق دا کرد بە ئامانجی ستراتیجی خۆی.

بە کردەوە دو حیزبی دوژمن بە یەک بە ناوی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کە تورگانی هەردوکیان «خەبات» بو، لە ناو کوردستانی عیراق دا کاری ڕێکخراوەیی، سیاسی، پێشمەرگەیی، ڕاگەیاندنیان ئەکرد و، هەر یەکەیان خۆی بە خاوەن و میراتگری مێژویی حیزبەکە دائەنا.

*

کورد و جو

لە ڕۆژانی جەنگی شەش ڕۆژەی عەرەب - ئیسرائیل (حوزەیرانی ١٩٦٧) دا مەلا مستەفا، بە ئاشکرا، بەیانی دەرکرد بۆ پشتیوانی لە عەرەب و، ئامادەیی دەربڕی بۆ ناردنی چەند هەزاری پێشمەرگە بۆ بەشداری لەو شەڕەدا دژی ئیسرائیل.

دوای شکانی عەرەب بە چەند ڕۆژێ لە ڕێگای تارانەوە، بە نهێنی، چو بۆ ئیسرائیل بۆ پیرۆزبایی لە سەرکەوتنەکەیان. گۆلدا مائیر و موشی دایان و، چەند کەسی تر لە کاربەدەستە گەورەکانی ئیسرائیل بە گەرمی پێشوازییان کرد. لەو سەردانەدا وت بوی: «کورد و جو ئامۆزان، هەردوکیان نەوەی حەزرەتی ئیبراهیمن، لە بەر ئەوە ئەبی هاوکاری یەکتر بکەن»، شوێنی شەڕەکانیان لە سینا پیشان دا و، هەندی لەو چەکە ڕوسیانەی لەو شەڕانەدا لە جەیشەکانی عەرەبیان گرت بو بە دیاری پێشکەش کرد.

*

حالەتی «نە ئاشتی و نە شەڕ» بالی بە سەر پەیوەندی کورد - حکومەت دا کێشا. بەلام شەڕی کورد و حکومەتی عیراق تیژتر بو بە شەڕی کورد - کورد، بە تایبەتی دوای جەنگی شەش ڕۆژەی عەرەب - ئیسرائیل، کە عیراق ٤٠ هەزار سەربازی نارد بۆ ئوردون.

*

یەکیتی سۆڤیەت بایەخی بە جولانەوەی کورد نەئەدا لە هیچ بەشێکی دا جگە لە عیراق، بەلکو خەریکی دامەزراندن و قولکردنەوەی پەیوەندی ئابوری - بازرگانی بو لەگەل ئێران و تورکیا و خەریکی قولکردنەوەی پەیوەندی ئابوری- سیاسی بو لەگەل عیراق و سوریا.

لە عیراق جگە لە پەیوەندی ئابوری، بازرگانی، ڕوشنبیری .. نزیکەی هەمو چەک و تفاقی جەنگی هێزە چەکدارەکانی عیراق لە یەکیتی سۆڤیەت تەئمین ئەکرا، کە هەر بو

جەنگی کوردستان بەکاری ئەهێنا. نەوتی عیراق کە گرنگیەکی جیهانیی هەیە، لە کانونی یەکەمی ١٩٦٧دا عیراق و سوڤیت ریکەوتنێکی سەرەتاییان ئیمزا کرد بو یارمەتیدانی «کومپانیای نەوتی عیراق» بو دەرهێنانی نەوتی پەترولجاری رومەیلە. جەنگی شەش روژەی عەرەب - ئیسرائیل ١٩٦٧ بو بە هوی بڕینی پەیوەندی عیراقی - ئەمریکی و عیراق ناچار بو بو خو پڕچەک کردن زیاتر پشت بە یەکێتی سوڤیت ببەستی.

لە ئیران، جگە لە ریکەوتنی ئابوری ١٩٦٣، سالی ١٩٦٦ ئیران و سوڤیت لەسەر دروستکردنی دامەزراوی تواندنەوەی ئاسنی ئەصفەهان و، راکێشانی لولەی گوێزانەوەی گازی سروشتی ئیرانی بو یەکێتی سوڤیت ریکەوتن، پاش ٤ سال ئیران کەوتە ناردنی گاز.

لە تورکیاش، ئاکوکی یونانی- تورکی لەسەر قوبرس پەیوەندی ئەمریکی - تورکی گرژ کردبو. تورکیا بەرەو چاککردنی پەیوەندی خوی لەگەل یەکێتی سوڤیت ئەچو.

*

سەردانی جەنەرال عارف لە ئیران

پشتیوانی ئیران لە مەلا مستەفا دژی عیراق گەیشت بوە رادەیەکی خەتەرناک. کاربەدەستانی عیراق گەیشت بونە ئەو باوەرەی «کولەکەی روح» ی جولانەوەی کورد لە ئیرانە. سەرۆکی عیراقی، ئەورەحمان عارف، سەردانی رەسمیی لە ئیران کرد و، شای بینی. عارف، پێشتر سەردانی بارزانی کرد بو، بارزانی پی رازی نەکرا بو. لەم سەردانەدا ویستی ئیران رازی بکا و، ئەو کولەکەیە بشکێنی کە روحەکەی تیایە.

هێشتا ئەم سەردانە بە ئەنجام نەگەیشت بو، عارف روخا.

*

ئینقیلابی بەعس ٦٨

حیزبی بەعس بو جاری دوەم لە تەموزی ١٩٦٨ دا بە ئینقیلابێکی دو قوناغی دەسەلاتی گرتەوە دەست. واتە واتێکی زوریان بە دواوە بو کە بە هاوکاری ئەمریکی - بەریتانی هاتون، بەلام رژێمی بەعس کەلکی لە تەجروبەکانی ١٩٦٣ وەرگرتبو، لە بەیانی یەکەمی ئینقیلاب دا بەلێنی بەهێزکردنی پەیوەندی دابو لەگەل یەکێتی سوڤیت. راستیەکەشی دەسەلاتی بەعس لە سیاسەتی دەرەوەی دا هەولی بەهێزکردنی پەیوەندی ئابوری، سیاسی، دیپلوماسی، جەنگی لەگەل یەکێتی سوڤیت و ولاتانی سوسیالیستی دا، دانی بە جمهوریەتی دانی بەنطانیای دیموکراتی دا ناو «سەرەتای هولشتاین» ی شکاند، دانی بە جمهوریەتی مروەتی ڤیتنام دا نا، لە ناوەوەش هەولی سەوداکردنی دا لەگەل حشع و قەومیەکانی عەرەب و هەولی چارەسەرکردنی گیروگرفتی کوردی دا.

*

بەعس ویستی هەردو باسکی جولانەوەی کورد: جەلالی و مەلایی، رازی بکا و بە لای خوی دا رایانبکێشی. لە وەزارەتەکەیان دا دو وەزیریان بو مەلایی و، وەزیرێکیان بو جەلالی تەرخان کرد بو. وەزیرەکەی لە باتی جەلالی دانرا بو، طەها محیەدین بو، راستیەکەی طەها زیاتر لەوەی جەلالی بی، دلسوز و گویرایەلی بەعس بو.

ئەم کارەی بەعس مەلا مستەفای وروژاند. مەرجی پێشەکی مەلا مستەفا چەککردنی جاشی ٦٦ (ا) بو. مەلا مستەفا لە هەر ریککەوتنێک دا لە گەل حکومەت، ئەگەر کوژاندنەوەی کەسایەتی و حیزبەکانی تری کورد و، ناسینی خوی وەکو پێشەوای

تاقانە دابین نەکرابە، ئامادە نەبو قبوولی بکا. لەو کاتەدا بەعس ئامادە نەبو بچێتە ژێر باری ئەم مەرجانەوە، بە تایبەتی خۆیان لاواز بون و، لە ناو خۆیان دا ململانێ ی دەسەلات لە نێوان بالەکانی بەعس دا، هێشتا بە لادا نەکەوت بو. بارزانی وەزیرەکانی خۆی کیشایەوە و، پیوەندی لە گەڵ بەعس گرژی تی کەوت و، سەرەنجام گەیشتەوە شەر.

*

بەعس هێشتا بەشێکی گەورەی هێزەکانی لە ئوردون بو، هێشتا خۆی جێگیر نەکرد بو، نەیتەتوانی، یا نەیئەویست هێزەکانی خۆی بە شەری کوردستانەوە خەریک بکا، خۆی ئەماشای ئەکرد و، یارمەتی جەلالیی ئەدا بۆ شەری بارزانی. شەری کورد و کورد گەیشت بوە ئەوپەری توندوتیژی.

هێزەکانی مەلا مستەفا لە زۆر جێگا شکان و راونران. یارمەتی ئێران بۆ بارزانی لەم قۆناغەدا زۆر زیادی کرد، تەنانەت گەیشتە ئەوەی هێزەکانی خۆی بە جلی پێشمەرگەوە ئەنارد بو مەیدانەکانی شەر. لە گەڵ ئەوەیش دا هەر لە کشانەوەدا بو، هەندی لە هاوکارە نزیکەکانی بارزانی پێشنیاریان کرد بو ماڵ و پارەگاکەی بگوێزێتەوە دیوی ئێران، مەلا مستەفا قبوولی نەکرد بو. تەنیا یەک شت مەلا مستەفای لەم چوارچێوە رزگار ئەکرد ئەویش راگرتنی شەر و گفتوگۆ و رێککەوتن بو لە گەڵ بەعس.

*

پاسکی م س چارەنوسی خۆی بە بەعسەوە بەست بو، خۆی بە هاوبەیمانی ژیان و مردنی بەعس دائەنا. بەعس لە ململانیی ئەم دو هێزەدا، بە چەک و پارە و هێز، یارمەتی م س ی ئەدا. هەندی پایەی بەڕێوەبەرایەتی بە ئەندامەکانی ئەمان سپارد بو. رێگەی دابون لە بەغداد رۆژنامەی «النور» بە عەرەبی دەربکەن. لە شارەکانی کوردستان دا بنکە و پارەگایان دامەزراند بو، لە هەندی شوێن ئەمانیش لە پاڵ دەزگاکانی حکومەت دا حوکمڕانییان ئەکرد. جۆری لە ازدواجیەتی سلطە دروست بوبو. لە بواری مافەکانی کوردا هەندی هەنگاوی نا بو، وەکو: دروستکردنی محافظەی دهوک لە قەزاکانی دهوک، زاخو، ئامێدی، شێخان. دامەزراندنی زانکۆی سلیمانی و کۆڕی زانیاری کورد و، یەکێتی نوسەرانی کورد. کردنی نەورۆز بە جەژنی رەسمیی. دەرکردنی مانگنامەی بەیان و، هەفتەنامەی هاوکاری.. بەڵام ئەم بریارانە، کە زۆرتر لایەنی بەڕێوەبەرایەتی و رۆشنبیرییان هەبو، بەس نەبون بۆ رازی کردنی گەلی کورد و چارەسەرکردنی کێشەکەی، کە پێویستی بە چارەسەری سیاسی بو. سەرەرای ئەو هەمو دڵسۆزییەی پاسکی م س بۆ رژێمی تازە لە خۆیان نیشان دابو، بەعس هیچ دەسکەوتێکی سیاسی وای نەدانی، لە بەردەمی گەلی کوردا سەربەرز و قسەیان سوار بی.

*

گۆڤاری رزگاری

«مجلس قیادە الثورە» موافەقەتی کرد لە سەر دەرکردنی هەفتەنامەی «رزگاری». ناوەکەی مامجەلال هەڵی بژارد بو. من خاوەنی ئیمتیاز و شازاد صائیب سەرنوسەری بو. ئەوسا عەبدوللا سەللوم سامەرائی وەزیری ئیعلام و حسەن عەلەوی مدیر الصحافە بو.

لەو کاتەدا هیچ گۆڤار یا رۆژنامەیەک لە عێراق دا بە کوردی دەرنەئەچو.

ئەوسا ئەوانەی «رزگاری» مان دەرئەکرد و، لە رزگاری کۆ بوبونەوە، مەبەستێکی دیاریکراومان هەبو. ئەمان ویست «تیار» یکی تازە لە جوڵانەوەی نەتەوەیی کوردستانی

عیراق دا دابهینین جیاواز بی له ریبازی هەردو بالی: جەلالی و مەلایی پارتی و، هەردو بالی قیادەی مەرکەزی و لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی. له کارەکەمان دا سەرکەوتو بوین: پیری دامەزراندنی «کۆمەڵه» مان گەڵاڵه کرد و زەمینەمان بۆ خۆش کرد.

هیچ کس له ئیمه کادری پیشەیی و موچەخۆری مەکتەبی سیاسی نەبو. مەکتەبی سیاسی نه بۆ ژیانی خۆمان و نه بۆ چاپ و بلاوکردنەوەی رزگاری هیچ پارەتیەکی ماددیان نەداین. بۆ ژیانی خۆمان و ژیانی گۆڤارەکه پشتمان به خۆمان بەست بو.

چاپخانەی «ژین» ی یادگاری پیرەمیردمان به هەمو دەزگا و کەرستە کۆنەکانیەوە کریەوە، تەنانەت ژمارەی تەلەفونەکەیشی که ژمارە ۱ ی سلیمانی بو. له بەغدادیش دەزگایەکی ئینتەرتایپ مان کری، ئەوسا تازەترین دەزگای دارشتنی ڕستەی نوسین بو. پارەی کرینی هەمو ئەمانه خۆمان پەیدامان کرد. م س فلسیکی نەدا. بەلام چونکه له ئیمه دلنیا نەبون مولکیەتی ڕەسمیی چاپخانەکەیان خستە سەر ناوی کاک عومەر مستەفا.

ژمارەیەکی زۆر نوسەری گەنجی لی کۆ بویەوە، ژمارەیەکیش له نوسەرە ناسراوەکان وتاریان بۆ ئەنوسی، لەوانە: ئیبراهیم ئەحمەد، به زنجیرە «ژانی گەل» و، زەبیحی، هەندی وتار لەوانە: «سوسیالیزم به زمانی سادە» و، شاکیر فەتاح، به زنجیرە چەند بەشیکی له کتیبی بەزیدیەکان بلاو کردەوە. محەممەد مستەفا کوردی، به زنجیرە شیعریکی سالمی لیک دایەوە. ئەحمەد خواجە، هەندی وردە بابەتی بۆ نوسین. محەممەد سالح دیلان، وتاریکی له سەر نیزامی گەنجەوی و، چەند شیعریک و، جەمال شارباژیری، چەند شیعریکی بۆ ناردین.

جگه لەوان ئیمەیش خۆمان بنەمالەی گۆڤارەکه چەندین وتارمان بۆ ئەنوسی.

من به ناوی خۆمەوە و، به ناوی خوازراوەوە زۆرم باس و بابەت ئەنوسی. یەکی لەو وتارانە: «هەژاری موکریانی شاعیری دەرباری بارزانی» بو، که لیکۆڵینەوەیەک بو له سەر چاپی یەکەمی دیوانی: «بۆ کوردستان» ی هەژار. هەژار بەم وتارە زۆر نارەحەت بو، وای زانی بو ئیبراهیم ئەحمەد نوسیویەتی. له سەر ئەوە چەند شیعریکی «هەجو» ی بۆ داناوە، له سەر پیشەی خۆی شیعرەکانی هەموی جنیوی سوک و قسەی ناشیرینه.

ئیمه لەوانه بوین له سیاسەتی سەرکردایەتی پارتی رازی نەبوین، به تایبەتی شەر له گەل بارزانی و هاوکاریەیان له گەل بەعس، حیزبەکه فەسادی تی کەوت بو، زۆری سەرکردەکانمان به دل نەبو، خۆمان له ناو خۆمان دا جۆری له (تکتل) مان دروست کرد بو، ئەمانویست به ریگای ئوسولی ریکخراوەیی ریبازی حیزبەکە راست بکەینەوە و، سەرکردایەتیەکەی بگۆرین. لەو هەلبژاردنەدا که له کۆنفرانسە ناوچەییەکان دا کرا، بۆ هەلبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ناوچە و، نوینەرانی کۆنگرەی حیزب، ژمارەیەکی زۆریان لەوانه بون، که له تکتل یا تیارەکەی ئیمه بون. م س گومانی لی ئەکردین بەلام هیچ بەلگەیەکیان به دەستەوە نەبو. ئەنجامی هەلبژاردنەکانیان به دل نەبو. به بیانوی جۆراوجۆرەوە کۆنگرەیان دواخست و نەیان هیشت بەستری تا ریککەوتنی ئازاری به سەردا هات.

*

سەرکردایەتی بەعس له ناو خۆیان دا له ملمالانی ی دەسەلات دا بون. له سەر جۆری رەفتار کردن له گەل جولانەوەی کورد ناکۆک بون. صەددام حسین، تازە خەریک بو له ناو بەعس دا جیگه به هاوریکانی لیژ بکا و دەسەلات بگریتە دەس. ئەیویست کارتی

کورد بۆ بە هێزکردنی شوێنی خۆی بەکار بهێنێ.

بەعس مۆتەمەری بەست. یەکێ لە باسەکانی مۆتەمەر کورد و، جۆری چارەسەرکردنی کێشەکەی بوو. داوایان لە پاسۆکی م س کرد بۆ پڕۆژەیەکیان بە نووسراوی بۆ ئامادە بکا لە سەر بۆچوونی خۆیان دەربارەی چارەسەری کێشەی کورد.

لەم پڕۆژەیەدا نووسی بوویان چاری بنەڕەتی کێشەی کورد بەوە ئەکرێ دان بە مافی نەتەوەیی کوردا بنێن لە سەر بنچینەی ئازادی بڕیاردانی چارەنووس. کە لە قۆناغی ئێستادا کورد بە شێوەی ئۆتۆنۆمی بەکاری ئەهێنێ.

یەکێ لە بەعسییەکان کە پڕۆژەکەی دی بوو، وت بووی: «ئەمانە بە چەک و پارە و ئازوقەی ئێمە شەڕ ئەکەن داوای مافی چارەنووس ئەکەن. ئەگەر سەرچاوەیەکی تری یارمەتیدانیان هەبوایە، ئەبوو داوای چییان بکردایە!»

لەو ماوەیەدا:

- پاسۆکی جەلالی نەیتوانی بە شەڕ کێشەکە لە گەڵ سەرکردایەتی بارزانی یەکلایی بکاتەوە، هێزەکانی بارزانی لە مەیدان دا مانەوە و، بەرەنگاری سەختیان کرد.

- ئێران بە ئاشکرا هاتە ناو شەڕەکەوە بۆ یارمەتی دانی بارزانی و، سنوورەکانی بۆ کردەوە و هێزی دایە و، عێراق توانای ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆی ئێرانی نەبوو.

- سەددام ئەیویست کارتی کوردی لە دەس ئێران دەربهێنێ و، لە ملمڵانێی دەسەڵاتی ناو باڵە جیاوازەکانی خۆیان و، نێوان بەعس و نەیارەکانی دا بە کاری بهێنێ.

مۆتەمەری بەعس بڕیاری گفتوگۆی دا لە گەڵ سەرکردایەتی بارزانی و، دوای ئەوە بە ماوەیەکی کورت کەوتنە پەیوەندی و ئاڵوگۆڕی نوێنەر و نێردراو.

*

بەعس بۆ ئەوەی زەمینەی ڕێککەوتن لە گەڵ مەلا مستەفا خۆش بکات، لە حەوتەمین مۆتەمەری قوطری دا بڕیاری لێ دا و، لە گۆڤاری «الثورە العربیە» ی دا وتاریکیان نووسی بوو، هێزە کوردییەکانیان هەڵسەنگاند بوو، باسی جەلالییان کرد بوو کە لە گەڵ هەمو حکومەتەکان دا هاوکارییان کردوە، باسی بارزانیشیان کرد بوو کە هێزی سەرەکیە لە بزوتنەوەی کوردا و، بیانوویان بۆ پەیوەندییەکانی لە گەڵ ئێران و ئیسرائیل دۆزی بووەوە. لە ڕۆژنامەی «الثورە» ی ئۆرگانی بەعس دا سەروتاریکیان بە ناونیشانی: «کیف السبیل الی حل المشکلە الکردیە» دا بڵاو کردەوە. ژێر بە ژێریش لە گەڵ مەلا مستەفا کەوتنە پەیوەندی و هاتوچۆ.

*

یەکێتی سۆڤیەت ئەیویست دەسەڵاتی بەعس و بزوتنەوەی کورد و حشع بگەیەنێتە یەک، قورسایی خۆی خستەوە سەر بارزانی. لە کۆتایی ١٩٦٩ و سەرەتای ١٩٧٠ دا دانوستاندن لە بەینی سەرکردایەتی بەعس و سەرکردایەتی بارزانی دا لە ناوپردانەوە دەستی پێ کرد و، گفتوگۆ برایە بەغداد. دوای هەمو کۆبوونەوەیەکی گرنگ سەفیری سۆڤیەتی ئەندامانی هەردو نوێنەرایەتی ئەدی، هەوڵی ئەدا بیرو بۆچوونەکانیان لە یەک نزیک بخاتەوە، چارە بۆ ناکۆکییەکان بدۆزێتەوە، تەنانەت کاتێ کە نوێنەرایەتی کورد پێی داگرت لەسەر بەشداربوونی نوێنەری حشع لە گفتوگۆدا وە نوێنەرایەتی بەعسی ئەمەی ڕەت کردەوە بە بیانووی ئەوەی حشع حیزبێکی کوردی نیە و حیزبێکی عێراقیە، کاربەدەستانی سۆڤیەتی

داوایان له نوێنەرایەتی کورد کرد دەس لەو خواستە هەڵبگرن بۆ ئەوەی ئەبینە کۆسپی بۆ پێشەوە چوونی ڕەوتی دانوستاندن.

*

بارزانی پێویستی بە پشوودانی بوو بۆ ئەوەی نەیارەکانی، کە بوبوون بە هێزێکی سیاسی و چەکداری گەورە، پاکتاو بکا. ئەمجارەیش لە گفتوگۆدا لە گەڵ حکومەت چەک کردنی جاشەکانی ٦٦ (!) کەوت بوە پێش سەلماندنی مافەکانی کوردەوە.

دەستەی نوێنەرایەتی بەعس و سەرکردایەتی بارزانی لە بەغداد چەندین کۆبوونەوەیان کرد، بۆ دیاریکردنی مافەکانی کورد لە سەر بنچینەی حوکمی زاتی و، کە ڕەوتی دانوستان تەگەرەی تێ کەوت، سەددام خۆی چو بۆ سەردانی مەلا مستەفا و، بەوجۆرەی ئەو داوای کرد، داواکانی قەبوڵ و، ئیمزایان کرد.

بەعس هەمو ئەمەی لە پشتی باسکی م س دوە ئەکرد، بگرە بۆ تەفرەدان و چاوبەستەکی ئەمان، هەمیشە بۆیان دوبارە ئەکردنەوە کە ئەوان هەرگیز دەس لە دۆستەکانیان هەڵناگرن و ئەیانوت: «احنە ما نفرط باصدقائنا وحلفائنا». لە کاتێک دا خەریک بون ئەگەیشتنە یەک تەعلیماتیکان ئوسی بو بۆ جەیش کە گفتوگۆ لە گەڵ بارزانی سەرنەکەوتوە، خۆیان بۆ شەر کۆ بکەنەوە. لە هەمان کات دا لە تەلەفزیونی بەغدادەوە کاریکاتێری مەلا مستەفایان بە «رداء العمالة» وە بڵاو ئەکردەوە. لە پڕ دەزگاکانی ڕاگەیاندنی عیراق هەواڵی ڕێککەوتنی بەعس - بارزانییان بڵاو کردەوە و، بەیانی ئازاریان خوێندەوە. مەلا مستەفایان وەکو پێشەوای جوڵانەوەی کورد و، حیزبەکەیان وەکو هاوپەیمانی خۆیان ناسی و، مافی نەتەوەیی کوردیان لە سەر بنچینەی ئۆتۆنۆمی سەلماند. لەو کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەدا کە بەکر بەستی، لە وەڵامی پرسیارێک دا سەبارەت بە چارەنوسی جەماعەتی م س، بەکر وتی: «هەمو هێزە غەیرە ئیمزامییەکان هەڵئەوەشێنرێنەوە».

ئەمە سەرکەوتنێکی گەورە بو بۆ مەلا مستەفا، بەڵام خیانەتێکی ئاشکرا و غەدرێکی گەورە بو لە مامجەلال و حیزبەکەی. ئەمە دوەم جار بو لە پشتەوە خەنجەری غەدری لێ بدەن جاری یەکەم: ساڵی ١٩٦٣ و جاری دوەم: ساڵی ١٩٧٠. ئەمە کارێکی لە مامجەلال کرد تا هەتایە باوەڕی بە سەددام حسێن و حیزبی بەعس نەمێنێ و، هەرگیز لێیان ئەمین نەبێ.

*

کاربەدەستانی عیراق لە بەیانی ئازاری ٧٠ دا مافی نەتەوەیی کوردیان لەسەر بنچینەی ئۆتۆنۆمی سەلماند. پ د ک لە عیراق گرنگیەکی گەورەی پەیدا کرد و، بە ئاشکرا کەوتە چالاکی، ڕۆژنامەی «النور» داخراو لە باتی ئەو «التاخی» کەوتەوە دەرچون، ٥ کورد خرانە وەزارەتەوە و چەن کوردی تر کرانە وەکیلی وەزارەت، چەندین فەرمانبەری گەورە لە ئەندامانی پارتی دانرا لەوانە ٣ محافظی سلێمانی، هەولێر، دهۆک، هەروەها ٦ فەوجی «حەرەس حدود» لە پێشمەرگە پێک هێنرا. چەندین قوتابی کورد لە کۆلیژەکانی عەسکەری و شورطە وەرگیران. چەند کەسێک بە سەفیر دانران.

یەکێتی سۆڤیەت و هەمو حیزبە کۆمۆنیستەکانی دنیا ئەم هەواڵەیان بە خۆشیەوە وەرگرت و، هەندێکیان بروسکە یا نامەی پیرۆزبایییان بۆ ناردن. سەرۆکی دەستەی

سەرۆکایەتی ئەنجومەنی بەرزی سۆڤیەت نیکۆلای پۆدگۆرنی و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی یەکیەتی سۆڤیەتی ئەلیکسی کۆسیجین لە بروسکەیەک دا کە ڕۆژی ١٧ ی ئازاری ١٩٧٠ بۆ سەرکۆماری عیراق بەکریان ئارە بۆ نوسی بویان: «ونحن واثقون من ان تنفیذ هذه الاتفاقیه الهامه سیساعد علی تعزیز الوحده الوطنیه والصداقه بین شعبی الجمهوریه العراقیه الشقیقین - العرب والأکراد، علی نجاح تحقیق التحولات الاقتصادیه - الاجتماعیه فی البلاد لصالح الشعب العراقی بأسره ورفع مستوی حیاته ورفاههم»

بەیانی ئازاری ١٩٧٠ تین و تەوژمێکی زۆری دا بە بزوتنەوەی کورد لە سەرانسەری کوردستان دا. پاش ئینقیلابی تورکیا(١٩٧١) ژمارەیەکی زۆر تێکۆشەری کوردی تورکیا پەرەوازە بون، یەکیەتی سۆڤیەت دالدەی نەدان لەبەر ئەوە لە ولاتانی ئەوروپای خۆرئاوا بونە پەنابەر. یەکیەتی سۆڤیەت پەیوەندی لەگەڵ پارتی بەهێز کردبو، بەردەوام نوێنەرایەتی پ د ک و بارزانیان ئەدی و بانگیان ئەکردن بۆ کۆنگرەی پارتیە کۆمونیستەکان، «زمالە» یان ئەدا بە خوێندکارەکانیان، سەردانی بارەگای بارزانیان ئەکرد، دەزگاکانی ڕاگەیاندنی سۆڤیەتی لە سەر تەجرەبەی نوێ ی عیراق ئەیاننوسی.

پەیوەندی ئابوری و بازرگانی و ڕوشنبیری لە نیوان عیراق و ولاتانی سوسیالیستی دا لە ژێر سایەی دەسەلاتی بەعس دا لە جاران زیاتر گەشەی کرد. ڕێکەوتنێک بۆ هاوکاری ڕاوە ماسی (کانونی دوەمی ١٩٦٩)، ڕێکەوتنێک بۆ هاوکاری ئابوری و تەکنیکی (تەموزی ١٩٦٩) بۆ یارمەتیدانی کۆمپانیای نیشتیمانی نەوت بۆ دەرهێنانی نەوت و گازی ڕومەیلە و ڕاکێشانی لولەیەک لە شوێنی دەرهێنانیەوە بۆ سەر مینای فاو، وە چاکردنی مینای فاو بۆ پێشوازی نەوتکێشی گەورە، پرۆتۆکۆلێک بۆ هاوکاری لە بەکارهێنانی ئەتوم بۆ مەبەستی ئاشتیخوازانە، ڕێکەوتنێک بۆ هاوکاری لە ڕادیو و تەلەفزیون (١٩٦٩)، لە نیسانی ١٩٧٠ دا ڕێکەوتنێکی عیراقی - سۆڤیەتی نوێ ئیمزا کرا بۆ بۆ هاوکاری ئابوری و تەکنیکی. ئەو قەرزانەی یەکیەتی سۆڤیەت دابوی بە عیراق تا نیسانی ١٩٧١ گەیشتە ٤٢٤٫٣ ملیون ڕوبل. هەروەها پەیوەندی بازرگانی عیراق لە گەڵ ئەلمانیای دیموکراتی، پۆلۆنیا و ولاتانی تری ئەوروپای ڕۆژهەلات پەرەی سەند.

*

بەیانی ئازار دانی بە مافی نەتەوەیی کوردا نا بو، بەلام چەند کەموکوڕیی بنەڕەتی تی دا بو:

زۆر لە مێژ بو پارتی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان و دیموکراسی بۆ عیراقی کرد بو بە دروشمی سەرەکی خۆی. لەم گفتوگۆیانەدا وەفدی کوردی لە هەردو مەسەلەدا: ئۆتۆنۆمی و دیموکراسی دا بازی بە سەر چەند سەرەتایەکی بنەڕەتی دا دابو.

لە باسی دیموکراسی دا بەعسیەکان بە ڕاشکاوی وت بویان: «ئیمە حیزبێکی شۆڕشگێڕین بە شۆڕش هاتوینەتە حوکم. باوەڕمان بە دیموکراسی ڕۆژئاوایی و دیموکراسی لیبرالی نیە. هەلبژاردنی گشتی واتە تەسلیم کردنی حوکم بە کۆنەپەرستەکان» وەفدی کوردی بۆ ئەوەی گفتوگۆکەیان لە سەر ئەوە تێکنەچێ وازی لە باسی دیموکراسی و هەلبژاردنی گشتی و ژیانی پارلەمانی هێنا بو. بۆ پاساودانی ئەمەش وت بویان ئێمەش حیزبێکی شۆڕشگێڕین باوەڕمان بە دیموکراسی لیبرالی نیە.

لە باسی ئۆتۆنۆمی دا بەعس دانی ئابو بە مافی کوردا لە سەر بنچینەی ئۆتۆنۆمی

بەلام مەسەلە گرنگەکانی هەلگیرا بون بۆ سالانی دوایی. لەو گفتوگۆیەدا باسی قانونی
ئۆتۆنۆمی و ناوچەی ئۆتۆنۆمی نەکرا بو. دەسەلاتەکانی حکومەتی ئۆتۆنۆم لە کوردستان دا
چیە و دەسەلاتەکانی حکومەتی ناوەندی لە ناوچەی ئۆتۆنۆم دا کامانەن؟ کوردستانی عیراق
کوێیە و لە کوێ دا تەواو ئەبێ. دیاریکردنی ناوچەی ئۆتۆنۆم دانرا بو بکەوێتە دوای
سەرژمێری گشتی تا بەو پێ بە زۆرایەتی هەر جێگایەک کورد بو بخرێتە ناوی. دیاری
کردنی چارەنوسی ناوچەکانی کەرکوک، خانەقین، سنجار و زۆر شوێنی تر هەلگیرا بون بۆ
دوای دەرکەوتنی ئەنجامی سەرژمێرەکە. کێشەی فەیلیەکان (کە بەعس بە ئیرانی دائەنان)
و کێشەی یەزیدییەکان (کە بەعس بە عەرەبی دائەنان) بە چارەسەرنەکراوی هێلرا بوەوە.
مەلا مستەفا لەو کاتەدا تەنگاو بو. پێویستی بە پشودان هەبو. دیموکراسی و
ئۆتۆنۆمی و شتی لەو بابەتانە لەو کاتەدا ئەوەیان نەئەهێنا شەریان لە سەر بکات، بە
تایبەتی چونکە ڕێککەوتنەکە دوژمنەکانی ئەوی تەواو ئەکرد و، دەسکەوتی زۆری بۆ دابین
ئەکرد.

*

كۆنگرەی هەشتەم

کۆنگرەی هەشتەمی پارتی لە تەموزی ١٩٧٠ دا بەسترا.
ئەم کۆنگرەیەش وەکو کۆنگرەکانی تر فەرمالیع و، جۆرێ لە خۆپیشاندانی سیاسی
بو بۆ تازە کردنەوەی گوێڕایەلی کوێرانە بۆ سەرۆک. هەلومەرجی سیاسی ئەم کۆنگرەیە لە
چاو هەمو کۆنگرەکانی کەدا جیاواز بو. سەرکردایەتی بارزانی و سەرانی پارتی بە هۆی
بەیانی ئازار و، پشتیوانی فراوانی ناوەوە و دەرەوە، هەستیان بە سەرکەوتنێکی گەورە
ئەکرد و، لە خۆیان بایی بوبون.
نوێنەری زۆر لە حیزبە نەیارەکانی بەعس، لەوانە حشع، بانگ کرا بون، ئەوانە
کۆنگرەکەیان کرد بە دوانگە دژی بەعس.
پارتی بۆ ئەوەی پیشانی بەعسی بدا کە هێشتا پشتیوانی ئیرانی ماوە، کامەران
بەدرخان کە لە بەغداد پێشوازی رەسمیی لی کرابو و، وەکو میوانێکی بەڕێز ڕەوانەی لای
مەلا مستەفا کرا بو، بێ ئەوەی سەری بەغداد بداتەوە لە ڕێگای تارانەوە گەڕایەوە ئەوروپا.
ئەم کۆنگرەیە بێ باوەری لە نێوان بەعس - بارزانی دا قولتر کرد.
بۆ کۆمیتەی ناوەندی هەندی ئەندامی تازە دانران. کورانی مەلا مستەفا: ئیدریس و
مەسعود، بون بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، دارا تۆفیق کە هەتا چەند ڕۆژی پێش
کۆنگرە ئەندامی پارتی نەبو، لە سەر داوای مەلا مستەفا ئەویش کرا بە ئەندامی کۆمیتەی
ناوەندی، چونکە بە جاسوسی سۆڤیەتی ئەزانی، سەرەرای چەند کەسی لە فەرماندەکانی
پێشمەرگە کە هەندێکیان نەخوێندەوار بون.

*

بەعس داوایان لە مەلا مستەفا کرد یەکی لە کوردەکانی بنێری بۆ بەغداد ببی بە
جێگری سەرکۆمار. بۆ ئەم مەبەستە عەزیز شەریفیان نارده لای. مەلا مستەفا بۆ ئەوەی
رەتی بکاتەوە وت بوی: «ئەم شەو خودانی بارزان هاتە خەوم وتی نابی هیچ بارزانیەک
کاروباری حکومەت وەربگری!» پاش پێ داگرتنێکی زۆری حکومەت، پێشنیاری حەبیب
محەمەدی کرد. بەعس رەفزی کرد چونکە حەبیب بە ڕیچەلەک ئیرانی بو. مەلا مستەفا

ئەمەی ئەزانی، بە ئەنقەست ئەوی پێشنیار کرد بو، بۆ ئەوەی رەفزی بکەن.
بەعس جارێکی تر فوئاد عارفی نارد بۆ لای بۆ ئەوەی یەکێکی کە دابنێ. فوئاد عارف زۆری بۆ وت بو کە دانانی جێگری سەرکۆمار چەند گرنگە. مەلا مستەفا پێ ی وت بو: «کەواتە خۆت بیکە! لە تۆ باشترمان دەس ناکەوێ».
هەمو رێککەوتنێکی راستەقینە لە گەڵ هەر حکومەتێکی عیراق بوایە، لە ئەنجام دا ئەبو مەلا مستەفا پەیوەندی لە گەڵ دەوڵەتانی دەرەوە بپرێ و، لەشکرەکەی بڵاوە پێ بکا یا بیخاتە بەر فەرمانی دەزگایەکی حکومەتەوە و، پارە لە هیچ لایەک وەرنەگرێ و، زیندانی نەبێ و هیچ کەس نەگرێ و نەکوژێ و، خۆیشی وەکو هەمو هاوڵاتیەک لە جێگایەک دا دابنیشێ.. ئەمانەش لە گەڵ تێگەیشتن و بیرکردنەوە و قازانجی مەلا مستەفا نەئەگونجان. مەلا مستەفا خۆی بە بەرزتر دائەنا لە دەوڵەت و دادوەزگا قانونیەکانی. لە بەر ئەوە لە گەڵ هیچ حکومەتێک، بە راستیی، رێک نەئەکەوت و، هەوڵی ئەدا بارودۆخی ئاتاسایی بەو جۆرەی خۆی ئەیویست بمێنێتەوە.

*

نیستیعاب یان تێکەڵاوبونەوە؟

رێککەوتنی ئازاری بەعس – بارزانی سەرکەوتنێکی گەورە بو بۆ بارزانی و بۆ کورد، بەلام تێشکانێکی سیاسی کوشندە بو بۆ جەلالی. وردی هێزەکانی دابەزی و لە بەر یەک هەڵوەشا، رێکخراوە سیاسیەکانی مابو ئەویش کەوت بوە ژێر گوشاری مەلایی و خەلک.
مەلا مستەفا لە بەعس ئەمین نەبو، هەر لە سەرەتاوە بۆ مەبەستی تاکتیکی لە گەلی پێک هات بو، یەکی لە مەبەستەکانی لە ناوبردنی جەلالی بو، کە ئەترسا لە هەر روبەروبونەوەیەکی تازەدا لە گەل بەعس، دیسان ئەمان بێنەوە لایەن. فاخیر میرگەسوری لە سلیمانی پەیوەندی لە گەڵ چەند کەسێکی جەلالی کرد بو، ئارەزوی پێشان دابو بۆ ئاشتبونەوە و یەکگرتنەوە. ئەم پەیوەندیە گەشەی کرد و، گەیشتە ئەوەی مام جەلال خۆی سەردانی مەلا مستەفای کرد.
ئەمان ئەیانویست قەوارەی حیزبەکەیان بپارێزن، ناوەکەی بگۆرن و لە گەڵ پارتی دۆست و هاوکار بن و، سەرکردایەتی حیزبەکەیان لای مەلا جێگیر بێ و، سەرۆکایەتی بارزانی قبوڵ بکەن. بەلام بارزانی قبوڵی نەئەکرد ئەمان وەکو حیزبێکی جیاواز و سەربەخۆ بمێنن، چونکە گومانی ئەکرد جارێکی تریش لێ ی هەڵبگەرێنەوە. لە بەر ئەوە تەنیا یەک رێگەی بو دانان ئەویش تێکەڵاو بونەوە بو بە پارتی.

*

ئەم بیروڕایانە لە ناو ریزەکانی جەلالی دا باس ئەکرا. دو رەئی هەبو: یەکێکیان، لای وابو کە هەوڵی ئاشتبونەوە بدرێ لە گەڵ بارزانی، بەلام پارێزگاری سەربەخۆیی حیزبەکە بکرێ. ئەوی تریان، لای وابو کە هەردو حیزب لە روی بیروباوەر و پێکهاتنی چینایەتی و رێبازی سیاسیەوە لە گەڵ یەک جیاواز نین و، مانەوەی حیزبەکە لە داڕۆژدا ئەبێتەوە بە هۆی شەری ناوخۆ و، پاڵدانەوە بە حکومەتەوە، لە بەر ئەوە هەڵوەشاندنەوەی حیزبەکە و تێکەڵاو بونەوەی بە چاک ئەزانی.
ئەوانەی رەئی دوەمیان هەبو، بە زۆری لەوانە بون کە بە ئەمای دامەزراندنی کۆمەلە

بوون. جگە لەوەیش ئەوانە لایان وابوو تا ئەم حیزبە بۆشاییەکی سیاسی بە جێ نەهێڵێ، بواری گەشە کردنی رێکخراوێکی تازە نابێ.

*

ئەو کۆنگرەیەی کە پێش ١١ ی ئازاری ٧٠ بە ساڵێک ئەبوو ببەسترێ و، نەبەسترا بوو، ئەمجارە ئەبوو کۆ ببێتەوە بۆ لێدوانی چارەنووسی حیزبەکە، چونکە ئیتر گۆڕینی سەرکردایەتی و راستکردنەوەی رێبازی سیاسی، هیچ بایەخێکی نەمابوو.

کۆنگرە بەسترا، ئەندامەکانی ئەوانە بوون کە لە کۆنفرەنسە ناوچەییەکان دا پێش ١١ ئازار هەڵبژێردرا بوون. زۆریان لە نارازییەکانی ناو حیزب و، لایەنگرانی (تیار) ەکەی ئێمە بوون. ئێمەیش پێشتر هەموو قسەمان کرد بوو بە یەک، کە لە نرخی ئاشتبوونەوەدا لە گەڵ مەلا مستەفا ئەم حیزبە هەڵبوەشێنینەوە و تێکەڵاوی حیزبەکەی ئەوی بکەینەوە. کۆنگرە بە زۆرایەتییەکی دیار بڕیاری: گۆڕینی ناوی حیزبەکە و، هەڵوەشاندنەوەی و یەکگرتنەوەی دا لە گەڵ حیزبەکەی بارزانی.

سەرکردایەتی بارزانی بەڵێنی دابوو بە سەرکردایەتی جەلالی کە سێیەکی ئەندامانی لق و ناوچەکان لە کادرەکانی ئەمان دابنرێ و، لە هەلێکی نزیک دا کۆنگرەی نۆهەمی پارتی ببەسترێ و، ئەندامانی سەرکردایەتی کاریان پێ بسپێردرێ. بەڵام نە کۆنگرەی نۆهەم بەسترا و، نە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی کاریان پێ سپێردرا، بەڵکو بۆ بێ نرخکردنی ئەو هەنگاوە گرنگە، سەرکردایەتی بارزانی ناوی لەم تێکەڵاو بوونەوەیە نا: «تەبستیعاب». لە زۆر جێگاش لە لیژنەی ناوچە و لقەکان دا جێگەیان نەکردنەوە.

*

یەکێ لە مەرجەکانی مەلا مستەفا ئەوە بوو، کە ئیبراهیم ئەحمەد و هەندێکی تر لە سەرکردەکانیان لای ئەو جێگیر بن. مانگی شوباتی ١٩٧١ ئیبراهیم ئەحمەد، مامجەلال، عومەر مستەفا، عەلی عەسکەری، بە رێ کەوتن بۆ بارەگای بارزانی. ئەمانە چەند کەسێکی کەیشیان، لەوانەی تاوانبار بوون لای سەرکردایەتی بارزانی، لە گەڵ خۆیان برد بۆ ئەوێ، لەوانە حامید قادر، حەمەی فەرەج، مام تەها خۆشناو، قادر کۆزکۆیی، کەمال مەولود.. منیش کە فەرمانی گرتن و حوکمی «محکمە الثورە» ی عیراقم بە دراوە بوو لە گەڵ ئەوان رۆیشتم. ماڵ و خێزانەکەی مەلا مستەفا لە دیلمان و، شوێنی کارکردنی رۆژانەی ئیدریس و مەسعود لە قەسر و ماکۆسان بوو. ئێمەشیان لە خانوویەک دا لە قەسر و ماکۆسان دانا. تا چەند مانگێ من لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد لە ژوورێک دا بووم.

بۆ یەکەم جار کە لە گەڵ عەلی عەسکەری چووم بۆ سەردانی ئیدریس. کاک عەلی منی پێ ناساند، ئیدریس بە پێکەنینەوە وتی: «ئای چەند هەوڵمان دا ئیعدام بکرێ ی بەردەست نەکەوتی!» وتم: «وا بە پێ ی خۆم هاتومەتە بەردەستتان»

لە رۆژانی ١١ ی ئازاردا شوکری حەدیثی موحافیزی سلێمانی بوو. شوکری بەعسی بوو، لە سەردەمی حکومەتی عارف دا گیرا بوو، بەرگەی ئەشکەنجەی نەگرت بوو، هاوڕێکانی خۆی بە گرت دابوو، لە بەر ئەوە لە ناو بەعسییەکان دا بە چاوی سووک سەیریان ئەکرد و خۆیشی ئەوەی لێ ببوو بە «عقدە». یەکەم گەرای بەعسی لە سلێمانی دا ئەو دای نا و، هەندێ کەسی کرد بە بەعسی. ئێمە بە توندی دژی ئەم هەنگاوەی راوەستاین. من رێزم نەئەگرت و ئەوانم لە گەڵی ئەبوو و، ئەویش حەزی لە چارەی من نەئەکرد و، قینی لە

من بو.

ئەو رۆژەی بەیانی ١١ ی ئازار خوێندرایەوە من بۆ ئیشوکاری گۆڤارەکەمان لە بەغداد بوم. پاش ئەوە بە چەند رۆژێ گەڕامەوە سلێمانی. لەو ماوەیەدا نارنجۆکێک خرا بوە حەوشی سانەوی کچانی سلێمانیەوە.

لە سەر ئەوە حکومەت کوڕێکی گرت بو بە ناوی: جەمال ئەحمەد و، فەرمانی گرتنی چەند کەسێکیان دەرکرد بو، یەکێکیان من بوم. جەمال و ئەوانەی فەرمانی گرتنیان بۆ دەرچو بو حەرەسی بارەگای گۆڤاری «رزگاری» بون.

روداوەکە بەم جۆرە بوبو: ماڵی جەمال بە تەنیشت سانەوی کچانەوە بو. جەمال لەو ئالوگۆڕانەی بە هۆی ئازارەوە بوبو، زۆر نارەحەت ئەبی، لە گەڵ چەند هاوڕێیەکی دا بۆ سەر گەرم کردن لە داخ و خەفەت دا ئەچن بۆ خواردنەوە. بە سەرخۆشی ئەرواتەوە بۆ ماڵی خۆیان. لە رێگا توشی تاقمی پۆلیس ئەبی کە لە بەردەمی سانەوی کچان دا بۆ مەیبازی راوەستا بون. پۆلیسەکان مفوض یکیان لە گەڵ ئەبی بە ناوی جەمال چاوشین برازای بەکری حاجی فەرەج بو، بەکر لێپرسراوی پێشمەرگەکانی پارتی بو لە سلێمانی. کابرایەکی هەڵپەرست و خۆ بەرەپێشەوەی سەر بە پارتی بو. جەمال چاوشین و پۆلیسەکان، جەمال ئەحمەد ئەناسن، بۆ ئەوەی سوکایەتی پێ بکەن، بانگی ئەکەن بێتە پێشەوە. جەمال ئەحمەد ئەترسی ئازاری بدەن و دەستدرێژی بۆ بکەن. بۆ دیفاع لە خۆی نارنجۆکێکیان لێ رائەکێشێ. پۆلیسەکان تێ ی ئەوروکێن و نارنجۆکەکەی لە دەس دەرئەهێنن، بۆ ئەوەی بە خۆیان دا نەتەقێتەوە هەڵی ئەدەنە ئەو دیو دیوارەکە، کە حەوشی سانەوی کچان بو. کەسی نەکوشت و کەسی بریندار نەکرد بو.

*

هەمان تاقم پۆلیس پێش ئەم بەزمە چوبونە سەر «چاپخانەی ژین» کە گۆڤاری رزگای لێ چاپ ئەکرا، هەندی دەزگایان شکاند بو و، هەرچی وردە و پردەیەکیان بەردەس کەوت بو برد بویان لە ناو ئەوانەدا: «کلیشە» ی ئەو رۆژنامانەی لە سەردەمی «پێشکەوتن» دوە لەم چاپخانەیەدا چاپ کرا بون. کلیشەکان لە داری گوێز هەڵکەنرا بون و، تا ئەوسا وەکو یادگاری چاپخانەکە هەڵگیرا بون. هەروەها چوبونە بارەگای گۆڤارەکەش کتێبخانەکە و قابلەکانیان تالان کرد بو. سەدان کتێبی بە نرخ و وتاری دەسخەتی نوسەرانەکانیان برد بو.

*

پۆلیسەکان ئەم روداوەیان بە سەر جەمال ئەحمەدا هێنا. شوکری حەدیثی روداوەکەی قۆستەوە و زلتری کرد. بەعس ئەیویست ئەمە بکا بە مرناسبەتێک بۆ چاوشکاندنی جەلالی و، پارتی ئەیویست بیکا بە مرناسبەتێک بو تۆڵە کردنەوە. هەردولایان ئەیانویست روداوەکە بە سەر من دا بهێنن. شوکری حەدیثی تۆڵەی لێدانی بەعسیەکانی سلێمانی و پارتی تۆڵەی وتارەکانی رزگاری لە من بکەنەوە.

ئەو زەمانە تێگەیشتم نرخی قسەکردن چەند گرانە. ئەم روداوە رەوتی ژیانی لە بنەرەتەوە تێک دام و، بو بە سەرەتای دەربەدەری هەتا هەتایم. لەو ساوە ئیتر نەمتوانی لە پرسەی هیچ خزمێکم و لە شایی هیچ یەکی لە کەسوکارم دا بەشدار بم و، نەمتوانی لە هیچ جەژن و خۆشیەک و، لە هیچ لێقەومان و ناخۆشیەک دا لە گەڵیان بم.

جەمال گیرا و، فەرمانی گرتن بۆ ئەوانەش دەرچو کە ئەو رۆژە لە گەڵ جەمال

خواردبویانەوە، فەرمانی گرتن بۆ منیش، بە تۆمەتی دروستکردنی «شەبەکاتی تخریب» دەرچو. هەمو دراین بە «محکمة الثورة» لە بەغداد.

جەمال حەیدەر، ئیعدام درا و، هێنایانەوە لە بەر دەرکی سەرای سلێمانی لە سێدارەیان دا و، هاوڕێکانی ئەو و منیشیان بە «غیابی» بە ١٠ ساڵ زیندانی حوکم دا. من خۆم نەدا بە دەستەوە، لە بەغداد خۆمم شاردەوە.

من لە ژیانی سیاسی و پێشمەرگەیی خۆم دا سەدان کار و کردەوەم دژی حکومەتی عیراق و داوودەزگا سەرکوتکەرەکانی و سەرکردایەتی بارزانی کردوە، لای هەندێ بە کاری شۆڕشگێرانە و، لای هەندێ بە جاشایەتی و، لای حکومەت بە خیانەتی نیشتمانی دادەنرێ. لە بەر ئەوە پێویستم بە پاکانە نیە، بەڵام لە دور و لە نزیکەوە دەستی من لەم مەسەلەیەدا نەبو.

*

ناکۆکی ناو بنەماڵەی بارزانی

ئەو ماوەیەی ئیمە لە قەسری بوین ناکۆکییەکانی ناو بنەماڵەی بارزانی تەقییەوە چەند روداویان لێ قەوما:

– مەلا مستەفا ماوەیەک بو لە ناو کوڕەکانی دا ئیدریس و مەسعودی پێش خستبو، هەردوکیانی کرد بو بە ئەندامی م س و کاروباری بارەگای بارزانییان ڕادەپەڕاند. سەرەڕای ئەوەش مەسعودی دانا بو بە لێپرسراوی دەزگای پاراستن و ئیدریس بە هی مەکتەبی عەسکەری. عوبید و لوقمان کە بە تەمەن گەورەتر و، لە سەردەمی پاشایەتی دا «حەپس و تیهەڵدان» و لە سەردەمی شۆڕشی ئەیلول دا شەڕ و ناخۆشییان دی بو، فەرامۆش کرا بون. عوبید دەس بە سەر بو لە گوندی وەلزێ لە هەمان ناوچەی باڵەک. لەو ماوەیەدا عوبید هەڵات و چوە ناو حکومەت.

ئەمەش ڕەنگدانەوەی ناکۆکی ناو ژنەکانی بو. مەلا مستەفا ٣ ژنی هەبو. دوانیان بارزانی و یەکێکیان زێباری بو. لە ژنی یەکەمی: عوبید و لوقمان و صابیر و، لە ژنی دوەمی: ئیدریس و، لە ژنی سێیەمی، کە کچی مەحمود ئاغای زێباری بو: مەسعود، دلشاد، نیهاد، سیداد، وەجیهی هەبو. ئەم ژنەیان لە لای مەلا مستەفا لە هەمویان لە پێشتر بو. ناکۆکی ناو ژنەکانی کاری لە پاشەڕۆژی کوڕەکانی کرد. لە بەر ئەوەی لە گەڵ ژنی یەکەمی ناڕێک بو، عوبید و لوقمان و صابیری پشت گوێ خست و، لە بەر ئەوەی لە گەڵ ژنە زێبارییەکەی ڕێک بو، مەسعودی پێش خست.

– شێخ محەممەد خالید و شێخ عوسمان، کە هەردوکیان کوڕی شێخ ئەحمەد بون، لە ناو خۆیان دا لە سەر ئەوەی کامیان جێگای «خودان» بگرێتەوە تێک چو بون. مەلا مستەفا پشتیوانی لە محەممەد خالید ئەکرد و دژی عوسمان بو. حکومەت ویستی دەس بخاتە ناو ئەم ناکۆکییەوە. کەوتنە لەشکرکێشی لە یەکتری. سەرەنجام محەممەد خالید زاڵ بو بە سەر عوسمان دا. عوسمان لێخرا بەڵام خۆی و کوڕەکانی دایانە پاڵ حکومەت.

– هەر لەو ماوەیەدا بارەگای بارزانی یەکێ لە براکانی فاخیر مێرگەسوری کوشت. ئەوانیش یەکێکیان لە سەر کوشتەوە. فاخیر گیرا و هەندێ لە براکانی هەڵاتن بۆ ناو حکومەت. دوای ماوەیەک فاخیر بەر درا. لە گەڵ مام جەلال چوین بۆ سەردانی. پەشیمانییەکی زۆری دەربڕی لەو ناڕۆژییەی کرد بوی بۆ ئاشتکردنەوەی باسکی م س و مەلا

مستەفا. فاخیر ئەم ناکۆکییەی بە ناکۆکی بارزانی و زیباری لێک ئەدایەوە. لە قسەکانی دا وتی: «من چەند هەڵەیەکم کردوە یەکێکیان ئەوە بو مەسعود داوای لێ کردم لە گەڵی بچم بۆ پێشوازی زوبێر ئاغای خالی و جاشە زیبارییەکان کە ئەیانویست بچن بو سەردانی مەلا مستەفا. من ئەچوم و لۆمەی مەسعودیشم کرد، کە ئەوانە دوژمنی ئێمەن نابێ بچی بە پێشوازییانەوە» وەکو خۆی ئەیوت لە سەر ئەمە مەلا مستەفا غەزەبی لێ گرت و ناکۆکییەکانیان لەوەوە دەستی پێ کرد بو.

زۆری نەخایاند ناکۆکی نێوان فاخیر و بارەگای بارزانی هەڵی دایەوە. کۆتاییەکەی بەوە هات هەموویان گرتن و لە ئاشبەتاڵ دا هەموویان کوشتن. فاخیر خاڵۆزای مەلا مستەفا بو.

*

صەددام لەو (تنازل) ە گەورەیەی بۆ مەلا مستەفای کرد بو بە تەما بو:

١. کارتی کوردی لە دەس شای ئێران و دوژمنەکانی دەربهێنی و، بە قازانجی خۆی لە دژی ئێران و، دوژمنانی ناوەوە و دەرەوەی بە کاری بهێنێ. لەو کاتەدا ناکۆکی تەهران و عیراق لە جاران توندوتیژتر بوبو.

٢. ئەو بزوتنەوە چەکدارەی نزیکەی ١٠ ساڵ بو، شاخ و لادێکانی کوردستانی کرد بو بە مەڵبەندی خۆی و، بوبو بە کێشەی سیاسی، ئابوری، سپایی گەورە، چەک دابنێ و، بگەڕێتەوە سەر ژیانی ئاسایی ئاوشار.

صەددام زۆر زو تێ گەیشت لە هەردو تەماکەی دا بە هەڵە دا چوە. مەلا مستەفا هەر لە سەرەتاوە بۆ جێبەجێ کردنی هەندێ مەبەستی تایبەتی خۆی لە گەڵ بەعس پێک هات بو، نەک بۆ ڕێککەوتنی تەواو و ڕاستەقینە. مەلا مستەفا دەوڵەتێکی لە ناو دەوڵەت دا دروست کرد بو، ئامادە نەبو دەستی لێ هەڵگرێ لە بەر ئەوە:

١. مەلا مستەفا نەک هەر پەیوەندی لە گەڵ ئێران نەبڕی، بەڵکو بەهانی ئازاری وەکو دەسکەوتێکی گرنگ فرۆشتەوە بە ئێران، بۆ بەهێزکردنی پەیوەندییەکانی لە گەڵ ئێران، ئیسرائیل و ئەمەریکا و، هەمو دوژمنەکانی بەعس.

٢. مەلا مستەفا نەک نیازی بڵاوە پێ کردنی هێزەکانی و، گەڕانەوە بو ژیانی ئاسایی شاری نەبو، بەڵکو هێزەکانی بە ژمارە زۆرتر و بە چەک پۆشتەتر کرد. «دەزگای پاراستن» ی زیاتر بەهێز کرد.

صەددام بە ئاشکرا درێژەی بە سیاسەتی دۆستایەتی بارزانی دا، بەڵام بە نهێنی کەوتە چنینی پیلانی لە ناو بردنی. تاقمی مەلا کە بۆ ناوبژی چو بون بو سەردانی، یەکێکیان ڕیکۆردەرێکی مەلغوم لە سکی قایم کرا بو، لە کاتی دانیشتنەکەدا بە ڕیمۆت کۆنترول تەقێنرابوە. چەند کەسی کوژران بەڵام مەلا مستەفا بە ڕێکەوت بەر نەکەوت. مەلاکان، پێش ئەوەی لێکۆڵینەوەیان لە گەڵ بکرێ، هەموویان لە هەمان شوێن دا کوژرانەوە.

*

دەرکردنی فەیلیەکان

بەعس، بێ ئەوەی گوێ بداتە نارەزایی سەرکردایەتی بارزانی، ١٨٠ هەزار کوردی فەیلی دەرکرد بۆ ئێران و، ماڵ و دارایی زەوت کردن بە بەهانەی ئەوەی ئەوانە ئێرانین. ڕۆژنامەی «التآخی» لە سەری نوسیبون، بەڵام پارتی هیچ هەنگاوێکی جیددی ئەتا بۆ

ڕێگرتن لەم تاوانە و، ڕێگرتن لە دووبارە بوونەوەی.

*

پڕکردنەوەی بۆشایی خەلیج

عیراق و ئێران لەسەر پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییەی کشانەوەی هێزەکانی بەریتانی لە ڕۆژهەلاتی سوێس، بە تایبەتی لە خەلیج دا دروستی ئەکرد، لە ململانێ دا بوون. ئەمەریکا ئێرانی ڕاسپارد بۆ ئەرکی پاراستنی ئاسایشی خەلیج بگرێتە ئەستۆ، شا بە پەلە ئێرانی پڕ چەک ئەکرد و، پەیوەندیەکانی خۆی لەگەڵ دەولەتانی عەرەبی و شێخ نشینەکانی خەلیج باش ئەکرد، هەولی ئەدا لە ڕێگەی زیاد کردنی قەوارەی دەسکەوتی ئابوری و بازرگانی سۆڤیەتیەوە لە ئێران دا، پشتیوانی یا هیچ نەبی بێ لایەنی ئەویش بە دەس بهێنی. عیراقیش ئەیویست دەوری سەرەکی هەبی لە خەلیج دا، بە تایبەتی کە دەولەت و شێخ نشینەکانی خەلیج جگە لە ئێران هەمویان عەرەبن، عیراق ترسی لە خۆ چەکدار کردنی بە پەلە و قەبەی ئێران هەبو، بۆ ئەوەی تەرازوی خۆی لەگەڵ ئێرانی پشت ئەستور بە ئەمەریکا ڕاست بکاتەوە، ڕوی کرد بوە یەکێتی سۆڤیەت.

*

لە ٩ ی نیسانی ١٩٧٢ دا عیراق و یەکێتی سۆڤیەت «پەیمانی دوستایەتی و هاوکاری» یان بۆ ماوەی ١٥ سال ئیمزا کرد. کوسیگین بۆ ئیمزا کردنی هاتە بەغداد. تا ئەو کاتە یەکێتی سۆڤیەت پەیمانێکی لەو بابەتەی لە ناو ولاتانی عەرەبی دا تەنها لەگەڵ میسر بۆ ماوەی ١٥ سال (١٩٧١)، وە لە دنیادا تەنها لەگەڵ هیند بۆ ماوەی ٢٠ سال (١٩٧١) ئیمزا کرد بو.

یەکێتی سۆڤیەت بەرژەوەندی ئابوری، بازرگانی، ستراتیجی گرنگی لە عیراق دا پەیدا کرد بو، دەستی لە پەترولی عیراق گیر کرد بو، کەلکی گەورەی لی وەر ئەگرت، هەروەها نزیکەی هەمو چەک و تفاقی جەنگی عیراق لەو ئەکردرا، ژمارەیەکی زور پرۆژەی ئابوری لە عیراق دا دەس کەوت بو، پاپۆرە جەنگیەکانی سۆڤیەتی دەرگای خەلیجیان بۆ کرایەوە، ئەیانتوانی سەردانی مینای ام القصر بکەن، لەبەر ئەوە پشێوی لە ناو عیراق دا بە قازانجی نەبو، گرژی نێوانی کورد – بەعس بەرژەوەندیەکانی ئەوانیشی ئەخستە مەترسیەوە. حشع و بەعس بەرەو پێکهاتن ئەچون. بەعس ڕێگەی کاری قانونی ئەدان و بەشداری ئەکردن لە وەزارەت و لەو «جبهە» یەدا کە خەریکی پێکهێنانی بو. بەعس ئەیویست پ د ک یش بەشداری جبهە بی. باری سەرنجی هەردولا لەسەر مافەکانی گەلی کوردو جوری بەڕێوەبردنی ولات و جوری پێکهێنانی جبهە جیاواز بو، لەبەر ئەوە دور بو پ د ک بەشداری پێکهێنانی جبهە بی.

*

چەند جاری لە نێوان ڕۆژنامەی «التاخی» و ڕۆژنامەکانی بەعس دا: «الثورە» و «الجمهوریە» مشتومڕی توندوتیژ دروست ئەبو. پارتی و بەعس لە دو نامەی ئالوگۆر کراودا هەندی لە گازاندەکانی خۆیان لە یەکتری و هەندی لە ناکۆکییەکانیان ڕون کردۆتەوە، ئەو دەم لە کتێبێکی تایبەتی دا بلاو کرایەوە.

بەر لە ئیمزا کردنی پەیمانی ١٩٧٢ نێوانی بەعس – بارزانی گرژ ببو. هەردولا گرماتیان لە یەکتری پەیدا کردبو. یەکێتی سۆڤیەت بۆ ئەوەی بارزانی قانع بکا: نێوانی

خۆی لەگەڵ عیراق باش بکاتەوە، ناکۆکیەکانی چارەسەر بکا. بەشداری جەبهەی خواستراو بێ. لەپێش ئیمزا کردنی پەیمانی دوستایەتی و هاوکاری دا نوێنەرایەتیەکی بەسەروکایەتی نیچکن، لێپرسراوی کاروباری رۆژهەلاتی ناوەراست لە وەزارەتی دەرەوەی سۆڤیەتی، لەگەڵ هەندێ کاربەدەستی سەفارەت لە بەغدا ناردە لای بارزانی.

نوێنەرایەتی سۆڤیەتی بۆ بارزانیان رون کردەوە کە ئەوان ئالین بەعس باشە بەلام رێگەی لە یەک گەیشتن لە گەڵ بەعس باشترە لە رێگەی هاوکاری لەگەڵ تیهران. هەروەها پێ یان راگەیاندن کە ئەوان پەیوەندی بە ئاسایی دائەنێن چونکە سنوری هاوبەشیان لەگەڵ کوردستانی عیراق هەیە، بەلام زور رویشتن لە پەیوەندی دا باش نیە، هەروەها پەیوەندی لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکاش بە باش نازانن... نوێنەرایەتی سۆڤیەتی ئەیویست وا لە بارزانی بکا، کیشەکانی خۆی لەگەڵ عیراق بە ئاخافتن چارەسەر بکا و، بەشداری جەبهە بێ شان بە شانی حشع.

نوێنەرایەتی سۆڤیەتی گوشاری بۆ کورد ئەهێنا لەگەڵ بەعس رێک بکەوێ، بەلام گوشاری بۆ بەعس نەئەبرد خواستەکانی کورد بسەلمێنی، ئەمەش ئەوەی ئەگەیاند کە ئەبێ کورد بە مەرجەکانی بەعس رازی بێ، بێ ئەوەی بەعس مەرجەکانی کورد بەجێ بهێنێ. بارزانی خۆی بە پشت ئەستور ئەزانی بە بەلێنەکانی شای ئێران، لەبەر ئەوە گوێ ی نەدایە قسەکانی نیچکن.

لە کاتی ئیمزا کردنی پەیمانەکەدا لە بەغداد کاربەدەستانی سەفارەتی سۆڤیەتی کە نوێنەرانی پارتیبان دی بو، هەروەها کوسیجین و گریشکو کە وەزیرە کوردەکانیان دی بو، داوایان لێ کردبون: پارتی یش بەشداری جەبهە بێ و پشتیوانی خۆی لە پەیمانەکە دەربری.

*

دوا بە دوای ئیمزا کردنی پەیمانەکەش سەر لە نوێ هەندێ لە فەرمانبەرانی سەفارەتی سۆڤیەتی، لەگەڵ عەزیز شەریف سەردانی بارزانیان کرد لە بارەگاکەی خۆی و داوایان لێکرد بروسکەی پشتیوانی بۆ کاربەدەستانی عیراقی لێ بدا. بەلام بارزانی نەک ئامادە نەبو پیروزبایان لێ بکا، بەلکو ناڕەزایی لولی خۆی دەربری، چونکە لای وابو سەرئەنجام ئەو پەیمانە دژی گەلی کورد بەکار ئەهێنێ، لە سوڤیت چەکی پێ وەرئەگرێ و کوردەی پێ لەناو ئەبات و بوشی دوبارە کردەوە کە پارتی لە جەبهەدا بەشدار نابێ. بارزانی بەلێنی لە شا وەرگرت بو، کە پشتیوانی تەواوی بکاو هەولی بەدەستهێنانی پشتیوانی ئەمریکاش بدا، بارزانیش ئیمزاکردنی پەیمانەکەی کردە بەهانە بو دوبارە کردنەوەی داوای یارمەتی لە ئەمریکاو بەهێز کردنی شوێنی خۆی لە لای ئێران و ئەمریکا.

وەکو راپورتی پایک ئەیگێڕێتەوە: نیکسون و کیسنگەر لەو سەردانەدا کە لە مایسی ١٩٧٢ دا بۆ تارانیان کرد بەلێنیان دا بە شا، لەگەرانەوەدا بە ئیجابی لە مەسەلەی یارمەتیدانی بارزانی بکولنەوە. لە راستی یش دا کە گەرانەوە بو ئەمریکا لە ئاستیکی بەرزدا بە نهێنی لە ١٦ ی حوزەیرانی ٧٢ بریاری یارمەتیدانی بارزانیان دا بە تایبەتی دوای ئەوەی عیراق لە ١ ی حوزەیران دا بریاری «تأمیم» ی نەوتی دا بو. یارمەتیەکەش بریتی بو لە تەرخانکردنی ١٦ ملیون دولار بو کرینی چەک بو بارزانی. جون کونالی یان نارد بو ئەوەی ئەم بریارە بە شا رابگەیەنێ. دیارە شایش بە بارزانی راگەیاندوە. لەبەر ئەوە

بارزانی هەستی بە پشتیکی ئەستور ئەکرد لە زورانبازی دا لەگەل بەعس، لە هەلویستەکانی دا نەرمی نەئەنواند.

شا هیچ جۆرە دەسکەوتیکی لە ریکەوتنی کورد - بەعس دا نەبو، بەلکو پیویستی بە کورد بو لە ململانی دا لەگەل عیراق بو ئەوەی خواستە ئەرزی و سیاسیەکانی خوی بەسەردا بسەپینی. لەبەر ئەوە هەولی ئەدا هانی بارزانی و بزوتنەوەی کورد بدا بەگژ بەعسی دا بچن و، بو ئەوەی زاتی بەرەنگاری یان بخاتە بەر دریغی نەئەکرد لە گفتی زوری بارمەتیدانی «چەک» و «پارە» کە بە لای بارزانیەوە لە ریزی پیشەوەی پیویستیەکانی دا ئەهاتن.

پەیوەندی کورد و بەعس تا ئەهات تیژتر ئەبو، پەیوەندی پارتی و حشع یش تا ئەهات خراپتر ئەبو تا گەیشتە رادەی پیکادانی چەکدار و، پیلەبازیی گراوەی نیوان روژنامەکانی «التاخی» و «طریق الشعب».

سالی ١٩٧٣ نوینەرایەتیەکی سوڤیەتی بە سەروکایەتی رومان سیف سەردانیکی تایبەتی مەلا مستەفایان کرد لە بارەگاکەی خوی، سکرتیری حشع عەزیز محەمەد و وەزیری دەولەت عەزیز شەریف یشی لەگەل چو بون. رومان سیف لەم سەردانەدا بە راشکاوی ئاگاداری بارزانی کرد، کە ئەگەر لەگەل بەعس شەر بکاتەوە، یەکیتی سوڤیەتی ناتوانی پشتیوانی لەو بکا چونکە لە گەل عیراق «پەیمانی هاوکاری و دوستایەتی» ان هەیە، بەلکو ئەبی پشتیوانی لە عیراق بکا، لەبەر ئەوە چاکتر وایە لەگەل عیراق شەر نەکاتەوە، بەشداری جەبهە بی، نیوانی خوی لەگەل حشع چاک بکا، ناکوکیەکانی خوی لەگەل بەعس بە گفتوگوی هیمنانە چارەسەر بکا. بارزانی ئەگەر جارەکانی پیشو بە تەنیا بە گفتی شای تیهران پشت ئەستور بو، ئەمجارە بە بەلینی ئەمریکاش زیاتر مەغرور ببو، لەبەر ئەوە لسەکانی رومان سیف ی بە هەند نەگرت.

*

مەلا مستەفا لای نوینەری دەولەتانی جیاواز قسەی جیاوازی ئەکرد. بە ئەمریکای ئەوت: «ئەگەر یارمەتیم بدەن کوردستان ئەکەم بە ولایەتی پەنجاو دوی ئەمریکا» و، بە سوڤیەتی ئەوت: «ئەگەر یارمەتیم بدەن کوردستان ئەکەم بە قەلای کومونیزم». بە ئیرانی ئەوت: «ئیمە هەمومان لە رەگەزی ئارین» و، بە عیراقی ئەوت: «من عیباسیم». بە عەرەبی ئەوت: «من موسولمانم ئامادەم پیشمەرگە بنیرم بو شەری جو» و، بە جولەکەیشی ئەوت: «کورد و جو نەتەوەی حەزرەتی ئیبراهیمن ئەبی پیکەوە هاوکاری بکەن».

گوایە بەم قسانە تەفرەیان ئەدا. سەرەنجام هیچ لایەکیشیانی پی تەفرە نەدرا.

بۆ بەهیزکردنی پەیوەندیەکانی خۆی لە گەل ئیران و ئیسرائیل و ئەمریکا، خۆی سەفەری کرد بۆ تاران بۆ بینینی شا و، بۆ تەلئەبیب بۆ بینینی کاربەدەستانی ئیسرائیلی. ئیدریس و د. مەحمودیشی نارە بۆ واشینتون. نوینەرەکانی بارزانی لە گەل ریشارد هیلمز، سەروکی سیا دانیشتن. لەم دانیشتنەدا هیلمز بە راشکاوی پی ی وت بون کە ئەو لە بەر خاتری شای ئیران لە گەلیان کۆ ئەبیتەوە، ئەگینا ئەمریکا نایەوی پەیوەندی راستەوخۆ و ئاشکرایان لە گەل دابمەزرینی.

مەلیک حسین کە ئەچی بۆ ئیران، مەلا مستەفاش ئەچی بۆ ئەوەی ببینی. داوا لە شا ئەکا کە دیداریکی لە گەل مەلیک حسین بۆ ریک بخا. شا ئەلی: «ج ئیشیکت بە شا

حسین هەیە سوال لە سوالکەر ناکری!»
مەبەستی ئەوە بوو حسین خۆی هاتوە داوای یارمەتی لە ئێران ئەکا، تۆ ئەچی داوای یارمەتی لی ئەکەی، هیچی نیە بتداتی. مەلا مستەفا ویست بوی حسین بیبنی بۆ ئەوەی داوای لی بکا لای ئەمریکا قسەی بۆ بکا یارمەتی بدەن.

*

یەکیتی سۆڤیێت لە ململانی ی کوردی - عیراقی دا ئیتر قورسایی خستە پال حکومەتی عیراق و، لە ئازاری ۱۹۷٤ دا کاتیک جەنگی کوردستان هەلگیرسایەوە، پشتیوانی سیاسی و جەنگی ئاشکرای لە حکومەتی عیراق کرد دژی بزوتنەوەی کورد. هەولی دا ناکوکی عیراقی - ئیرانی بە ئاشتی چارەسەر بکری، بەتایبەتی سۆڤیێت لەگەل هەردو دەولەت پەیوەندی باشی هەبو، قسەی لە لای هەردو لا ئەرویشت، دیارە ریککەوتنی عیراق - ئیران لەو کاتەدا کە بزوتنەوەی کورد گرەوێکی چارەنوسیی لەسەر ناکوکیەکەیان کرد بو، جەزرەبەیەکی کوشندەی لی ئەدا.
لەگەرمەی شەرەکانی ۱۹۷٤ ی نێوان جەیشی عیراقی و شۆرشی کورد لەو سەروەندەدا کە شای ئیران لە مانگی تشرینی دوەم دا بو موسکوی کرد، یەکیک لە بابەتەکانی گفتوگوی سۆڤیێتی - ئیرانی دا مەسەلەی ناکوکی عیراقی - ئیرانی بو، کە لایەنی سۆڤیێتی هینایە پیشەوە. پودگورنی داوای لە شا کرد بە ئاشتی کیشەکانی لە گەل عیراق چارەسەر بکا.

*

لە گەرمەی جەنگی کوردستان دا، هەتا کە پەیرەوی بی چەن و چونی لە سیاسەتی سۆڤیێتی ئەکرد هەم بە چەک و هەم بە ریگەی سیاسی و پروپاگەندە بە توندی دژی بزوتنەوەی کورد راوەستا. یەکیتی سۆڤیێت بێ سەرەرای ئەوەی سەرچاوەی چەکی دریژە پیدانی جەنگی بو حکومەتی عیراق دابین کرد، لە دەزگاکانی راگەیاندنی خویەوە دژی بزوتنەوەی کورد دوا و پشتیوانی لە حکومەتی عیراق کرد. بەدوی ئەویش دا هەمو دەولەتانی ئەوروپای روژهەلات و پارتیە کومونیستەکانی دنیا دژی راوەستان. کە ریکەوتنی ٦ ئازاری جەزائیریش لە نێوان صەددام - شادا بو، ئەگەرچی ئەم ریکەوتنە لە ژیر ناوی لابەلاکردنی کیشەکانی سنوردا بو، بەلام لە راستی دا سەودایەک بو بو لەناوبردنی بزوتنەوەی کوردو مەینەتیەکی نەتەوەیی گەورەی بەسەرهینا، لەگەل ئەوەش دا. یەکیتی سۆڤیێت بە خوشیەوە وەری گرت و، هەتا بەگەرمی پیشوازی لی کردو لە روژنامەی «طریق الشعب» دا چەن وتاری بو لیکدانەوەی لایەنە باشەکانی ئەم ریکەوتنە تەرخان کرد.

*

فەسادی مالی و ئیداری لە ناو دەزگاکانی حیزب و پیشمەرگە دا پەرەی سەند. واسیطە و خزمایەتی، نەک توانا و لیوەشاوەیی، گرنگترین پیوانەی دامەزراندن بون لە داییرەکان دا. بازرگانی قاچاخ لە گەل ئیران بو بە سەرچاوەیەکی گرنگی دەولەمەن بونی کاربەدەستەکانی پیشمەرگە. «قونتەرات» ەکانی وەزارەتی کاروباری سەرو و، قونتەراتەکانی تر کاربەدەستەکانی پارتی و پیشمەرگە ئەیان گرت، پارەکانیان وەرئەگرت پروژەکان، کە بو ئاوا کردنەوەی کوردستان بو، یا هەر نەئەکران، یا ئەگەر بکرانایە زور خراپ و پر کەموکوری بون. زور جار خەلک ئەم گلەییانەیان ئەگەیاندە مەلا مستەفا. ئەویش ئەیوت:

«ئەوانە ماندو بون با کەمی ئیستیفادە بکەن!»

*

مانگی ئازاری ٧٤ گفتوگۆی نیوان بەعس - بارزانی چوە کولانیکی داخراوەوە. بیروبۆچونی هەردولا سەبارەت بە ناوەرۆک و سنوری ناوچەی ئۆتونۆمی جیاواز بو. هەر لایەکیان پرۆژەیەکی ئامادە کرد بو. هیچ لایەکیان بە پرۆژەی لایەکەی تر رازی نەبو. ئیدریس و دارا تۆفیق چون بۆ بەغداد بۆ ئەوەی قسە لە گەڵ سەددام بکەن و، بلاوکردنەوەی پرۆژەکە دوا بخا. سەددام سور بو لە سەر ئەوەی لە کاتی دیاریکراودا، وەکو لە بەیانی ئازاری ١٩٧٠ دا نوسرا بو، پرۆژەکە بلاو بکریتەوە. هەرەشەی لی کردن کە ئەگەر شەر بکەنەوە بە شەر دەرەقەتیان نەیەت لە گەڵ شا ئەسازی.

مانگی ئازار دەیان هەزار کەس چونە ریزی شۆرشەکەوە. دەزگای پاراستن هانی خەلکیان ئەدا شارەکان بە جی بهیلن. بەعس ریگای لی نەئەگرتن. لای وابو لیشاوی خەلک ئەبی بە باریکی قورس بە سەر جولانەوەکەوە. ئەویش هەندیکی دەرکرد.

لیرەدا بە ژمارە لە سەر داوودەزگاکانی شۆرش و تواناکانی، کە لە کاتی خۆی دا بە یارمەتی دەیان کەسی ئاگادار کۆکراوەتەوە و، لە پینجەمین ژمارەی کۆمەڵەدا بلاو کراوەتەوە، ئەنوسمەوە:

١. داوودەزگاکانی شۆرش

- بارەگای بارزانی

پیک هات بو لە مەلا مستەفا خۆی و، ئیدریس و مەسعود. سەرکردایەتی و سەرپەرشتی هەمو کاروبارەکانی شۆرشی ئەکرد: کاروباری پیشمەرگەیی، سیاسی، راگەیاندن، پارەو پول، پەیوەندییەکانی دەرەوە، کۆکردنەوەی زانیاری و دەنگوباس..

- پدک

مەلا مستەفا سەرۆک و حەبیب محەمەد کەریم سکرتیر و، سەرکردایەتی پارتی پیکهات بو لە ٢١ ئەندامی کومیتەی ناوەندی، لەوانە حەوتیان مەکتەبی سیاسی بون: د. مەحمود، نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، سامی سنجاری، صالح یوسفی و، ئیدریس و مەسعود.

لیژنەکانی لقی ١ ی موصل، لقی ٢ ی هەولیر، لقی ٣ ی کەرکوک، لقی ٤ ی سلیمانی، لقی ٥ ی بەغدا، لقی ٦ ی ئەوروپا، لقی ٧ ی ریکخستنی ناو پیشمەرگە.

هەر لەزایەک ١ لیژنەی ناوچە و، هەر هیزیک ١ لیژنەی ناوچە و، هەر ناحیەیەک ١ ریکخراوی تی دا بو.

ریکخستنی لق و ناوچە و ریکخراو بە پی ی دابەشبونی ئیداری محافظەکانی عیراق ریکخرا بو.

٧ کارگیری لیژنەی لق و، ٤٠ کارگیری لیژنەی ناوچە و، سەدان کارگیری لیژنەی ریکخراو، کە بە دەفتەر ٤٥ هەزار ئەندامی ریکخراو و ٧٠ هەزار پالیوراو و لایەنگری ریکخراوی هەبو.

- سوپای شۆرشگیری کوردستان (س ش ک)

مەکتەبی عەسکەری (٧ ئەندام) راستەوخۆ بەسترا بو بە بارەگای بارزانیەوە.

س ش ک پیک هات بو لە ١٨ هیز. لەوانە: هیزەکانی بالەک (هەندرین و

زوزک)، شیخان، زاخۆ، ئاکری، سەفین، دەشتی هەولێر، کەرکوک، خەبات، زمناکۆ، کاوە، بیتواتە، حەمرین، ئەزمر، هەلگورد، رزگاری.
هەر هێزێک پێک، هات بو لە چەند بەتالیونێک و، هەر بەتالیونێک لە ٣ - ٤ لق، هەر لقێک لە ٣ - ٤ پەل و، هەر پەلێک لە ٣ - ٤ دەستە و، هەر دەستەیەک لە ٩ - ١٢ پێشمەرگە.
جگە لەو ٤ بەتالیونەی بە ناوی زۆزک کە لە سەر شێوەی جەیشی عێراقی لە سەرباز و ئەفسەر پێک هێنرا بو و، جگە لەو چەند قوەتەی کە بە ناوی تەلەعفەر و سنجار و کوسرەت پێکهێنرا بو وە لە لق زۆرتر و لە بەتالیون کەمتر بو، لە سەرانسەری کوردستانی عیراق دا ٦٥ بەتالیون هەبو.
سەرەرای پێشمەرگەی داتیمی کە وەکو جەیشێکی نیزامی ریکخرا بو، بۆ پشتیوانی لەم سوپایە «هێزی بەرگری میللی» دامەزرینرا بو.
ژمارەیەکی زۆری فەرماندەی هێزەکان و بەتالیونەکان بەرزانی بون. ژمارەیەکی زۆر لەو فەرماندانە نەخوێندەوار یا عەریفی شورطە و جەیش بون.
- دەزگای پاراستن
پاراستن دەزگایەکی جاسوسی بو. کادرەکانی لە لایەن ساواک، موساد، سیاوە مەشق دا درا بون. ئەرکەکانی ئەمیش وەکو ئەرکەکانی هەر دەزگایەکی موخابەرات بو. بەشی جیاجیای هەبو بو کۆکردنەوەی دەنگوباس و هەوالی جۆراوجور و، کوشتن و تیکدان. لێپرسراوی یەکەمی ئەم دەزگایە مەسعود بو.
پاراستن جگە لە خەت و تۆرە نهێنیەکانی، نوینەریکی ئاشکرای بە رەسمی لە بارەگای هەمو هێز، بەتالیون، لق، لیژنەی لق، لیژنەی ناوچە، ئەمانەتێک دا هەبو، کە ئەبو چاودێری روداوەکانی دەوروپشتی خۆیان و جموجولی خەلک و پێشمەرگە و لێپرسراوەکان بکەن و، راپۆرتیان لە سەر بنوسن.
پاراستن دەزگایەکی نهێنی بو ژمارەی راستەقینەی نازانری.
- ئەمانەتەکان
بەرامبەر بەو مەجلیسە تەنفیزیەی بەعس دروستی کرد بو سەرکردایەتی شورش چەند ئەمانەتیکی دانا بو، وەکو: ئەمانەتی مالیە، کشتوکال، ناوخۆ، اشغال و اسکان، تەندروستی، عەدلیە، اعلام، تربیە.
هەر یەکێ لەم ئەمانەتانە سەدان فەرمانبەری هەبو.

٢. تواناکانی شۆرش

- توانای مرۆیی

٦٠ هەزار پێشمەرگەی داتیمی
٤٣ هەزار هێزی بەگری میللی
٤٧٠ ئەفسەری جەیش و شورطە بە پلەی جیاواز
٩٨ پزیشک
٧ پزیشکی دان
٧ دەرمانگەر
٢٢٠ مهندس

٦. ماموستای زانکو
٢١٢. ماموستای سەرەتایی و سانەوی
٧.. خوێندکاری زانکۆ و مەعهەد
.٤٥. لوتایی ناوەندی و دواناوەندی
هەزاران عەریف و بەنپیچ و کارمەندی حکومەتی

- دارایی
سەرچاوەکانی دارایی شۆرشەکە بریتی بو لە:
١. یارمەتی ئیرانی و ئەمەریکی و ئیسرائیلی و هەندی دەولەتی تر.
٢. تاپونەی ئەندامان. ئەو پارەیەی لە سەرانسەری کوردستان دا بە ناوی مانگانەوە لە هەمو کەس وەرئەگیرا.
٣. داهاتی فرۆشگاکانی شۆرش.
چەک و تفاقی شەر و داوودەرمان لە دەرەوە ئەهات و بە پارە نەئەکردرا.
بودجەی شۆرش لە ١٩٧. - ١٩٧٥ نزیکەی ٤٨ ملیون دیناری عیراقی بو. لە کاتی ئاشبەتال دا ٢٥ ملیون دینار لە خەزینەی بارەگای بارزانی دا مابو.

- راگەیاندن
دەزگـایەکی ٨ کیلوواتی رادیو لە مەمی خەلان بو، دو دەزگـای پەخشکـردنی لە خانەقین و سەرسەنگ دانرا بو. بەرنامەکانی بە کوردی، عەرەبی، تورکمانی، ئینگلیزی و فەرەنسی و جارویار بە هەندی زمانی تریش بلاو ئەکردەوە.
پارەگای هەمو لق و بەتالیون و هێزەکانی پێشمەرگە دەزگایەکی بێتەلی هەبو بۆ پەیوەندی راستەوخۆ لە گەل دەزگاکانی سەرو خۆی.
دەزگای چاپی ئینتەر تایپ و هایدلبێرگ و، دەزگای چنینی تیپ و، سەدان تایپ و رۆنیو. سەدان نوسەر و رۆژنامەوان لە دەزگای راگەیاندن دا کاریان ئەکرد و، دەیان رۆژنامە و گوڤار و چاپکراو دەرئەچو.

- چەک
جگە لەو تفەنگانەی بە دەس پێشمەرگە و بەرگری میللیەوە بو دەیان هەزار برنەو و کلاشینکوف و ١٥ ملیون فیشەک و ٥ هەزار گوللە تۆپی ئیحتیات لە دەبو دا بو.
بە سـەدان هاوەنی گـری ٢، ٨٢ ملم، ١٢. ملم و، تۆپی ٢٥ رەتل، ١٢٢ ملم، ١٣٢ ملم، ١٧٥ ملم.
بە سەدان ١٤٥ ملم، ٣. ملم، ٣٣ ملم، ٥٧ ملم ی دژی فرۆکە.
بە سەدان رەشاشی دۆشکا، برنەو، گرینوف و دیکتاریوف.
بە سەدان ساروخی ستریللای دژی فرۆکە و ساگەری دژی تانک.
بە هەزاران ئاربی جی ٢ و ٧ و لوغمی جۆراوجۆر.

*
لە دوانزە مـانگی شـەردا (ئازاری ١٩٧٤ - ئازاری ١٩٧٥) مـەلا مـسـتـەفـا ئەم داوودەزگـا و هێـز و توانایەی لە بەر دەس دا بو. رێککەوتنی شـا - صـەددام لە جەزائیـر کۆتایی بە شەرەکە هێنا. مەلا مستەفا ئەیتوانی یەکی لەم رێگایانە هەلبژێری:
- درێژە بە شۆرش بدا.

- واز لە سەرکردایەتی شۆرش بهێنێ بۆ یەکێ لە کوڕەکانی یا بۆ کەسێکی تر لە سەرکردایەتی پارتی. خۆی بچێتە ئەورووپا یا ئەمریکا دابنیشێ.

جێگەی داخە مەلا مستەفا هیچ کام لەم دو ڕێگایەی نەگرت، ڕێگەیەکی تری هەڵبژارد کە خەڵک ناویان لێ نا ئاشبەتاڵ. ڕێگەی بە هیچ کەسێکیش نەدا درێژە بە شۆرش بدا و، هەرەشەی لێدانی لێ کردن. ئاشبەتاڵ مەینەتییەکی نەتەوەیی بە سەر کورد هێنا. سەرەتا نزیکەی ۱۷۰ هەزار کەس چونە ئێران. مەلا مستەفا حەزی ئەکرد هەمو کوردی عێراق لە گەڵی بچن بۆ ئێران، چونکە وای ئەزانی ئێران و ئەمریکا ناچار ئەبن شتێکی وەکو بانگلادیش لە کوردستان دوبارە بکەنەوە. ئەوە جاری چوارەم بو مەلا مستەفا کوردستانی عێراق بە جێ بهێڵێ.

تەهران بنەماڵەی بارزانی و هەندێ لە هاوکارە نزیکەکانی مەلا مستەفای لە عەظیمییەی کەرەج لە نزیک تاران نیشتەجێ کرد. ئەوانی تری بە ناو ئێران دا بڵاوکردەوە. هەندێکیشیان چونە وڵاتانی ئەورووپی و ئەمریکی بونە پەنابەری سیاسی. بەشێکیشیان گەڕانەوە عێراق و بە ناوچەکانی جنوب دا بڵاو کرانەوە.

مەلا مستەفا لای ئەمیری طاهیری سەرنوسەری کەیهانی تارانی و، لای محەممەد حەسەنەین هەیکەل وتی: ئیتر دەوری ئەو لە ناو جوڵانەوەی کوردا تەواو بوە و بە تەمای سەرکردایەتی جوڵانەوەی کورد نەماوە. بەڵام ئەم قسەیەی نەبردە سەر. گوایە ئەمەی بۆ تەفرەدانی شا بو. دوای دامەزراندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، ئەویش کەوتەوە جوڵان. بە موافەقەتی ساواک ئیدریس و مەسعود قیادە موئەقەتەیان پێک هێنایەوە. مەلا مستەفا بە سەرۆکی مایەوە. سامی چوە ئەورووپا کەوتە گەڕان بە وڵاتانی ئەورووپی دا بۆ دامەزراندنەوەی ڕێکخراوەکانی پارتی و، ئیدریس لە ئێران کەوتەوە چالاکی و ناردنی کادرەکانیان بۆ تورکیا، مەلا مستەفا و مەسعودیش چونە ئەمریکا. مەلا مستەفا نەخۆشی سەرەتانی گرت بو لە واشنتون جێگیر بو.

ق م لە پێش دا وایان ئیدیعا ئەکرد کە مەلا مستەفا ئیتر دەوری لە سەرۆکایەتی پارتی دا نەماوە، سەرکردایەتی بە کۆمەڵ حیزبەکە بەڕێوە ئەبات و، ئەو ئیتر ڕەمزێکی نەتەوەیی کورد ئەبێ. بەڵام زۆری نەخایاند بە ناوی سەرۆکی پارتیەوە لە ئەمریکا دەستی کردەوە بە چالاکی و، بە توندی کەوتە دوژمنایەتی یەکێتی، بە تایبەتی مامجەلال. ڕاپۆرتی پایک و نامەکانی مەلا مستەفا بۆ سەرۆک کارتەر و سیناتۆرەکان، ئەهێنی زۆر گرنگیان لە پەیوەندی ژێر بە ژێری کورد و ئەمریکادا ئاشکرا کرد، کە تا ئەوسا کەس نەیئەزانی.

مەلا مستەفا وای ئەزانی یەکێتی جێگە بەو و بە بنەماڵەکەی لێژ ئەکا و بۆ دوژمنایەتی ئەو دامەزراوە. لە بەر ئەوە تا خۆی زیندو بو نەیهێشت هیچ جۆرە ڕێککەوتنێکی سیاسی یا مەیدانی لە گەڵ یەکێتی سەر بگرێ. ئەو ڕێککەوتنە مەیدانیەی لە شام لە نێوان مامجەلال و مەسعودا بە شایەتی سورییەکان ئیمزا کرا بو هەڵوەشاندەوە و، لە ڕۆژانی کارەساتی هەکاری دا فەرمانی دا بە سەرانی قیادە موئەقەتە، عەلی عەسکەری و خالید سەعید و شێخ حسێن، بە گەورەترین چەک بکوژێن. جەنگی لە ناوبردنی یەکێتی بە میرات بۆ کوڕەکانی بە جێ هێشت.

*

ئێستا کە بە ڕابوردودا ئەچمەوە پێم وایە، ئەو ئەوسا ئێمە: سەرکردایەتی یەکێتی، هەلوێستێکی نرمان هەبوایە. سەرەڕای هەمو دوژمنایەتییەکی لە گەل یەکێتی و، سەرەڕای هەمو کارە خراپەکانی، مەلا مستەفا بە گەورەترین سەرکردەی کورد دائەنرا. ئەو ئێمەش لەو ڕۆژەدا لە باتی ئەوەی هێرشی بکەینە سەر، پەیامی پرسە و سەرەخۆشیمان بۆ بنەماڵەی بارزانی و ئەندام و لایەنگرەکانی پارتی بناردایە و، ئەگەرچی بە دەنگمانەوە نەئەهاتن، بەلام ئێمە ئەوەمان بکردایە بە بۆنەیەک داوایان لێ بکەین لاپەڕەیەکی تازە بۆ پەیوەندی یەکێتی و پارتی بکەنەوە و، بانگیان بکەین بۆ «ئاشتبونەوەی نەتەوەیی». بەلام ئێمە ئەمەمان نەکرد چونکە هێشتا لە ژێر تەئسیری ڕوداوەکانی هەکاری دا کاس و تاسا بوین، بیرمان لە هیچ نەئەکردەوە «تۆڵە» نەبێ. لە ناو ئێمەدا هەبون ئەم مردنەیان لەو کاتەدا بە «انتقامی الهی» دائەنا.

*

نیوەی دووەمی ١٩٧٩

خۆدزینەوە

کێشی کۆمەڵایەتی پەیوەندییەکانی ناو خێزمانم بە دڵ نەبوو. ململانێی لەگەڵ حسەک، یارەکانی دوێنی مان و نەیارەکانی تازەمان. سەرەڕای ئەوەش، ململانێی ی ناو ریزەکانی کۆمەڵە و، لە خۆبایی بوونی هەندێ لە سەرکردەکانی، تا ئەهات توندتر ئەبوو. بە تەواوی وەڕس بووبووم. هەستم ئەکرد خەریکە ئەپووکێم، بە تایبەتی ٣ ساڵ زیاتر بوو بە بێ وچان و پشوودان بە شاخەوە بووم و، هەموو کات و ژیانم بۆ مەسەلەکە تەرخان کرد بوو. ویستم ماوەیەک لەو کێشە ناسازە سیاسییە دوور بکەومەوە. بڕیارم دا سەفەرێکی درێژی دەرەوە بکەم. ئیزنم لە مامجەلال و هاوڕێکانم خواست.

تاران

لە گەڵ ئازاد حەمە غەریب بەڕێ کەوتین بەرەو تاران. ناو ئێران هێشتا شڵەژا بوو، ململانێ ی دەسەلات لە نێوان ناوەندەکانی هێز دا لە نێوان باڵی مەزهەبی و باڵی نەدینی و، لە ناو دامەزراوی دینیی دا هێشتا بە لادا نەکەوت بوو. سەدان ڕێکخراوی سیاسی گەورە و بچووکی جۆراوجۆر دامەزرا بوو، بە سەدان ڕۆژنامە و حەفتەنامە دەر ئەچوو. ئەو ڕۆژەی ئێمە گەیشتینە تاران سەرەتای مانگی ئاب بوو، تازە «موطەهەری» کوژرا بوو. موطەهەری یەکێ لە نزیکەکانی ئیمام خومەینی و، بیرکەرەوە و نووسەرێکی بە توانای بیری شیعە بوو. تاران بۆنی خوێنی لێ ئەهات، سەدان هەزار ئاینپەرستی تفەنگەتیلکە ڕژا بوونە سەر جادەکان، هوتافیان دژی ئەمریکا، ئیسرائیل، شوورەوی، کومونیزم.. ئەکێشا.

هێشتا یەکێتی لە تاران «نوێنەر» و «دەفتەر» ی نەبوو. مامجەلال هەندێ نامەی نووسی بوو بۆ فەلەستینییەکان و سوورییەکان. دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران، سەفارەتی ئیسرائیل لە تاران کرا بوو بە سەفارەتی ڕێکخراوی ڕزگاری فەلەستین. هانی الحسن نوێنەری فەلەستین بوو. من سەری سەفارەتی سووری و سەفارەتی فەلەستینم دا. هەلومەرجی کوردستان و عیراقم بۆ باس کردن و، هەڵوێستی یەکێتی م بۆ ڕوون کردنەوە لە ڕووداوەکانی ئێران. ناسیاوەکانی «سازمان انقلابی» م بینی، پشتیوانییەکی بێ ئەندازەیان لە ڕژێمی تازە، بە تایبەتی لە ڕێبازی خومەینی، ئەکرد، بەڵام هێزێکی بچووک و نەناسراو و بێ دەسەلات بوون.

*

کوچەی عەرەب

کوردە فەیلییەکانی عیراق لە بنچینەدا لە پشتکۆ وە هاتوون. خانەقین و مەندەلی و بەدرە و جەسان کەوتوونەتە دامێنی چیاکانی پشتکۆ و، لە کۆنەوە ئەم ناوچانە لە ڕووی جوگرافیای بەشەری و تەبیعییەوە بە یەکەوە بەستراون، بەڵام ڕێککەوتنی زەهاو ناوچەکەی دابەش کردوە و، کردوویەتی بە سنووری عوسمانی و ئێرانی.

لەو کاتەوە کە بەغداد ئاوەدان کراوەتەوە و، بۆتە پایتەخت، دانیشتوانی لورستان،

به تایبەتی کوردە فەیلییەکان، بۆ زیارەتی پیرۆزگاکانی شیعە، بۆ بازرگانی و، کرێکاری.. هاتوچۆیان کردوە و، لە وێ جێگیر بوون. تەنانەت جارێکیان دەستیان بە سەر بەغدادا گرتوە.

بەعس کوردە فەیلییەکانی بە دوژمن دائەنا و، خستبونیە خانەی «تهدیدات الامن الداخلي» ەوە، لە بەر ئەوەی:

– لە رووی دینیەوە، مەزهەبی دەسەلاتی سیاسی لە عیراق دا سوننە بوو، ئەوان شیعە بوون.

– لە رووی سیاسیەوە، گومانیان لێ ئەکردن، کە دلسۆزییان بۆ ئێران بەهێزتر بێ وەک لە دلسۆزییان بۆ عیراق، بە تایبەتی چونکە هەندێکیان بۆ ئەوەی نەچن بۆ سەربازی، جنسیەی ئێرانییان مابوو.

– لە رووی ئابووریەوە، دەستیان گرت بو بە سەر «شورجە» دا کە گرنگترین بازاری بەغداد بوو. بەعسیەکان ئەیانویست ئەم بازارە پڕ قازانجە بدەن بە پیاوەکانی خۆیان.

بەعس بە چەند وەجبە فەیلی لە عیراق دەر کرد. وەجبەی یەکەمیان لە کانونی دووەمی ١٩٧١ دا دوای ڕێککەوتنی ئازار دەرکرا بوون. ئەم دەرکردنە درێژەی هەبوو تا سالانی دوایی بە تایبەتی دوای هەلگیرسانی جەنگی عیراق – ئێران. لە تاران و ئیلام و کرماشان.. نیشتەجێ بوبوون. ژمارەیان لە ٣٠٠ هەزار کەس تێ ئەپەڕی.

بەعس بۆ راستکردنەوەی هاوسەنگی «تەرازوی مەزهەبی شیعە – سوننە» فەیلیەکانی بە بیانوی «ئێرانی بوون» ەوە دەرکرد، بەلام زۆربەی فەیلیەکان هیچ پەیوەندییەکیان بە ئێرانەوە نەبوو، خۆیان و چەند پشتیان لە عیراق لە دایک بووبوون.

فەیلیەکان بە راستی لیقەوماو بوون. حکومەتی عیراق هەموو مال و دارایی و کەلوپەلی زەوت و، بە سەلتی و رووتوقوتی دەری کرد بوون بۆ سەر سنووری ئێران. ئێرانیش وەکو هاوولاتی خۆی تەماشای نەئەکردن، ناوی نا بوون «موعاوەدین» وەکو عیراقی رەفتاری لە گەل ئەکردن. لە تاران لە گەڕەکێک کۆبوبونەوە ناویان نا بوو: «کوچەی عەرەب».

لە ناو دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی دا دوو فەیلی تێ دا بوو: عەبدولرەزاق میرزا، عادل موراد. عادل زوو بوو رۆیشتە تاران. شەوی سەری سالی ٧٤ ئۆتۆمۆبیلێکی «ئەمن» لە باوکی دابوو کوشت بووی. کەسوکاری لە بەغداد دەرکرا بوون، دایکی لە تاران ئەژیا.

بۆ ئاشتکردنەوەی لە تاران چووم بۆ مالەکەیان. عادل، وەکو خۆی ئەیوت دلی لە مامجەلال و د. فوئاد رەنجا بوو، ژیانیشی لە ناوزەنگ پێ خۆش نەبوو. چەندی لە گەلی خەریک بووم سوودی نەبوو. چوو بیروت ماوەیەک تەرجومەی عەرەبی – فارسی بۆ رۆژنامەی «السفیر» ی بیروتی ئەکرد. لە مایسی ٧٩ دا لە یەکەمین کۆنگرەی حسک دا هەلبژێردرا بە ئەندامی کومیتەی ناوەندی و، بوو بە نوێنەریان لە لوبنان و سوریا.

*

تەقویمی ئێرانی

ئێرانیەکان تەقویمێکیان داهێناوە، ئەگەرچی خۆیان بە هیجری دائەنێن، بەلام نە لە میلادی باو ئەچێ، نە لە هیجری باو.

– تەقویمی میلادی بە گوێرەی خولانەوەی ئەرز بە دەوری خۆردا دانراوە و، تەقویمی هیجری بە گوێرەی خولانەوەی مانگ بە دەوری ئەرزدا دانراوە.

- تەقویمی میلادی لە دایکبونی مەسیح و، تەقویمی هیجری کۆچی محەممەدی لە مەککەوە بۆ مەدینە کردوە بە سەرەتای دەس پێ کردنی.

ئێرانییەکان هەردوکیان تێکەڵاو کردوە. خولاتەوەی ئەرزیان بە دەوری خۆر دا کردوە بە بنچینەی تەقویمەکەیان، بەلام بۆ تەقویمەکەیان لە باتی سالی لە دایکبونی مەسیح، سالی کۆچی محەممەدیان کردوە بە سەرەتای دەس پێ کردنی و، لە باتی رۆژی کۆچی محەممەد رۆژی نەورۆزیان کردوە بە سەرەتای نوێ بونەوەی سال. ٦ مانگی یەکەم هەموی ٣١ رۆژ و، ٦ مانگی دوەم هەموی ٣٠ رۆژە، لە بەر ئەوە بە تەقویمەکەی خۆیان ئەلێن: «هیجری شەمسی یا هیجری خورشیدی» و بەوی کە «هیجری قەمەری».

محەممەد رەزا شا تەقویمی میلادی و هیجری هەلوەشاندەوە و، تەقویمێکی کەی دانا، جلوسی کۆرشی گەورەی کرد بو بە سالی دەس پێ کردن. لە کاتی «قیام» دا دیسان کردیەوە بە «هیجری خورشیدی».

ئەم تەقویمە جیاوازانە، بۆ یەکێ کە شارەزا نەبێ، ئەبێتە هۆی سەر لێ تێکچون.

*

سەفارەتی سوری «پاسپورت» یکی نوێ یان دامێ بۆ ئەوەی سەفەری پێ بکەم، بەلام لە بەر ئەوەی نەمتوانی «دخولیە» ی ئێرانی بخەمە سەر نەمتوانی بە کاری بهێنم و سەفەری پێ بکەم. گەرامەوە بۆ سنە لەوێ چاوەری بکەم تا چارێ بۆ کێشەکەم ئەدۆزمەوە، لەوێ نامەی یەکێ لە هاورێکانم پێ گەیشت داوای لێ کرد بوم بگەرێمەوە بۆ کوردستان، چونکە نێوانی مامجەلال لە گەل سەرکردایەتی کومەلە تێکچوە و، پەیوەندییەکان خەریکە لە یەک ئەترازێن. بێگومان ئەمە هەوالێکی ناخۆش بو. زۆر ئەبو بزوتنەوە لە یەکێتی جیا بوبوەوە، ئەمەشی بە سەرا بێ، یەکێتی ئەکەوێتە مەترسیەکی گەورەوە.

گەرامەوە بۆ بارەگاکانی سەرکردایەتی لە توژەلە. هاورێکانی خۆم و، مامجەلال و سەرانی بزوتنەوە - ئەوانەی لە گەل یەکێتی ما بون - بینی. کێشەکە لە سەر جوری دروستکردنەوەی مەکتەبی سیاسی بو. ئەوانەی پێشنیار کرا بون بۆ ئەندامەتی م س لە کۆمەلە: سالار و فاضیل، لە هێلی گشتی: د. فوئاد مەعصوم و د. کەمال خۆشناو، لە بزوتنەوش: جەمال ئاغا و عەلی هەویز.. نوێنەرەکانی کومەلە وت بویان: «ئیمە عەلی هەویز ناناسین. تازە هاتۆتە دەرەوە. لە بەر ئەوە قەبول ناکەین دابنرێ بە ئەندامی م س». مامجەلالیش بۆی باس کرد بون کە ئەوە تێکۆشەرێکی دێرینە و، لێپرسراوی رێکخراوەکانی بزوتنەوە بوە لە کۆیە و.. هەولێکی زوری دابو بۆ ئەوەی بە خۆشی قانعیان بکا کە عەلی قەبول بکەن. نوێنەرەکانی کۆمەلە سور بون لە سەر هەلوێستی خۆیان. کۆتاییەکەی بەوە هات بو کۆبونەوەکە تێک چو بو، مامجەلال سوێندی خوارد بو کە ئەگەر عەلی نەکرێ بە ئەندامی م س، ئەو لە ناو یەکێتی دا نامێنێ و، کوردستان بە جێ ئەهێلێ و، بەیانێکیان لە سەر دەرئەکا. کۆبونەوەکە تێک ئەچێ و بلاوەی لێ ئەکەن. مامجەلال بە هەمان ناوەروک و، بە توڕەبونەوە، نامەیەکی بو سەرکردایەتی کۆمەلە نوسی بو.

هەولێکی زورم دا گرژیەکە خاو بکەمەوە. لە گەل سەرکردایەتی کۆمەلە کۆبومەوە. لە سەر کێشەکە زۆر دواین. هەولمان دا چارەیەکی ناوئجی بدۆزینەوە. مامجەلال بە هیچ جورێ ئامادە نەبو لە بڕیارەکەی خۆی بکشێتەوە. لە ئەنجام دا کەوتینە هەلسەنگاندنی ئەوەی مامجەلال بۆ یەکێتی پێویستە و مەرجە ناڕەواکەی لە پێناوی پاراستنی ریزەکانی یەکێتی

دا قبوول بکەین، یان مەرجەکەی قبوول نەکەین و پەیوەندی خۆمانی لە گەڵ تێک بدەین؟ مامجەلال گرووەکەی بردەوە: مەرجەکەی قبوول کرا.

*

بۆردومان

ئێمە لە ناوزەنگەوە گواستبوومانەوە بۆ تەختایییەکی رووت لە نزیک توژەڵە. چادرێکمان هەڵ دا بوو لە ژێری دا دانیشتبووین و، هەندێ لە پێشمەرگەکان خەریکی دارهێنان و چێشت لێنان بوون، دوو فڕۆکەی عێراقی بە بەرزی بە ئاسمانی ناوچەکەدا چەند جارێ هاتن. دیار بوو فڕۆکەی نۆڕین (استطلاع) بوون.

بۆ رۆژی دووەم ٤ ی حوزەیرانی ٧٩ ئێمە بە رێگاوە بووین بە لای کانی زەردا ئەچووین بۆ مالیموس لە دەمەو نیوەڕۆدا پۆلی فڕۆکە پەیدا بوون، لە بەرزاییەکەوە چاومان لێ بوو چەند بۆمبایەکی بەردایەوە و دوکەڵ بەرز بوەوە.

ئەنجامی بۆردومانەکە چەند ماڵێکی لە گوندی گۆزرەشێر وێران کرد بوو، چەند کەسێکی کوشت بوو، هەندێ داری گەورەیشی لە کانی زەرد شکاندبوو.

کاتی خۆی هەندێ نووسین و کاغەز و بەڵگەی گرنگم دابوو بە ئەبو شەهاب لە جێگایەکی ئەمین دا بۆم هەڵبگرێ، ئەبو شەهاب ئەوکاتە لێپرسراوی لقی یەکێتی بوو، بنکەکەی لە زەلێ بوو. ئەبو شەهاب کاغەزەکانی لە گۆزرەشێر هەڵگرت بوو. لە گەڵ بۆردومانەکەدا ئەو ماڵەش بە تەواوی وێران ببوو. شتەکانی منیش تێ دا چوو. یەکێکیان باسێکی درێژ بوو لە سەر عەشیرەتەکانی کورد لە سووریاوە دەستم کرد بوو بە نووسینی. زانیاری زۆری مەیدانیم کۆ کرد بووەوە لە سەر عەشیرەتە کوردەکانی سووریا و، لە سەر عەشیرەتەکانی کوردستانی عێراق بە تایبەتی: برادۆست، هەرکی، سوورچی، گەردی، بالەک، ئاکۆ، مەنگوڕ، مامش.. لە زمانی پیاوەکانی ئەم عەشیرەتانەوە.

مەبەستی عێراق لەم بۆردومانە ترساندنی ئاوایییەکانی ئێران بوو، کە تێیان بگەیەنێ هەرکوێیەک داڵدەی پێشمەرگەی کوردستانی عێراق بدا بەر هێرش ئەکەوێ.

*

رێگای حەشیشە

ئەو ماوەیە نەجۆ (نەجمەدین بیوک قەیا) گەیشتە ناوزەنگ. وەجبەیەک چەکی بە ناو تورکیادا هێنا بوو بۆ گوندێکی سەر سنوور لە ورمێ، لەوێشەوە گەیاندبانە کوردستانی عێراق.

نەجۆ ئەگەرایەوە تورکیا، پێکەوە بەرێ کەوتین بەرەو ورمێ و لەوێوە بۆ شاپوور و چوینە ناوچەی شکاک. نەجۆ لە گەڵ هەندێکیان ئاشناوی پەیدا کرد بوو. سەری گوندەکەی سەنناری مامەدی مان دا، خۆی لە ماڵ نەبوو، کوڕەکەی لەوێ بوو، گوندەکە قەرەباڵغییەکی زۆری لێ بوو، بە رێکەوت تووشی «بیجان جندی» بووم. ویستم خۆمی لێ هەڵە بکەم، بەڵام بیجان منی ناسیبوەوە، بە گەرمی چاک و چۆنی مان کرد. پێم وت: «لێرە کەس من ناناسێ، ناشمەوێ کەس بمناسێ، تۆش باسی مەکە!». وتی: «باشە». تا ناوچەکەمان بە جێ هێشت کەس نەیزانی. لێم پرسی: «چی ئەکەی لێرە؟». وتی: «من خەڵکی ئێرەم، وەختێ خۆی بۆ کوردایەتی شوێن بارزانی کەوتم بۆ سۆڤیەت و، لە گەڵ ئەوێش گەڕامەوە بۆ عێراق، ئێستا هاتوومەتەوە ناو کەسوکاری خۆم».

چووینە گوندێکی نزیک سنووری تورکیا، لە ماڵی کابرایەک بووین بە میوان ناوی
حاجی زنار بوو. دەوڵەمەند و دەسەڵاتدار بوو. وێنەیەکی مەلا مستەفاشی هەڵواسی بوو. ئەوان
ئەمنیان بە سیاسی ئەناسی، بە قاچاخچی چەکیان ئەزانی. ئەمیش پێشتر جارێکی تریش
میوانی حاجی زنار ببوو. حاجی کابرایەکی چاوو دڵ فراوان بوو. بەرخێکی بۆ سەربڕین. تا
ڕێگاکەیان تاقی کردەوە ٣ ڕۆژی پێ چوو. هەر ٣ ڕۆژ میوانی ئەو بووین خزمەتی زۆریان
کردین.

حاجی زنار ئێمەی بە باندێکی گرنگی قاچاخچیەتی، تێکەڵاو لە عێراقی و تورکی
و ئێرانی، ئەزانی. زۆرمان هەوڵ دا قانیعی بکەین هاوکاریمان بکا بۆ گوێزانەوەی چەک لە
دیوی تورکیاوە بۆ گوندەکەی خۆیان. شوێنەکەیان زۆر لە بار بوو. حاجی زنار ملی نەدا، بە
پێچەوانەوە ئەو ئەیویست ئێمە قانیع بکا بازرگانی حەشیشەی لە گەڵ بکەین. زۆرمان لە
گەڵ ڕەت و تەساعی زۆرمان خستە بەردەمی. کەڵکی نەبوو، وتی: «ئێوە ئەچن لە لوبنانەوە
بە قاچاخ تفەنگ ئەهێنن بۆ سوریا و، بە قاچاخ بە ناو سوریادا ئەیهێنن بۆ ناو تورکیا و، لە
تورکیاوە بە قاچاخ بۆ ئێرەو، لێرەشەوە بۆ عێراق، چەندی لێ قازانج ئەکەن! ئەو پارەیە ئەم
هەموو زەحمەت و ترسە ئەهێنێ؟ ئێوە ١٠٠ تفەنگ ئەهێنن. ئێمە بۆ هەر ١٠ تفەنگ
ولاخێک تەرخان بکەن. کاروانەکەتان ئێمە بە ١٠ ولاخ و ئێمە ١٠ کەسیش بیپارێزێ،
ئەگەر کارەکە بە سەلامەتی بڕوا، لە کۆتایی دا لە هەر تفەنگێ چەند سەد تمەنی قازانج
ئەکەن، ئەگەر بشگیرێن، ئەڵێن چەکیان بۆ شۆڕش ئەوێ و ئێعدامتان ئەکەن! لە جیاتی ئەوە
بۆ نایەن لە گەڵ من هاوکاری بکەن هەموو جار باری یەک ولاخ دەرباز ئەکەین و، هەریەکەی
چەند ملیۆنێکمان پێ ئەبڕێ، ئەگەر بشگیرێین، چەند ساڵێکمان حوکم ئەدەن!»

ئەو ناوچەیە یەکێ لە شا ڕێگاکانی تێپەڕاندنی حەشیشە بوو بۆ ئەوروپا. لە
ئەفغانستان و پاکستان و ئێرانەوە، حەشیشەیان لەم ناوچەیەوە ئەگوێزایەوە بۆ تورکیا و،
لەوێشەوە بۆ ئەوروپا و سەرانسەری دنیا. لەم ناوچەیەش دا حەشیشەیان ئەرواند. ڕۆژێکیان
بردینی بۆ سەیری یەکێ لە کێڵگا گەورەکانی خۆیان. تازە گوڵی کرد بوو، دیمەنێکی
یەکجار جوانی هەبوو.

گوندەکەمان بە ڕۆژ بە جێ هێشت و شارەزا پێشمان کەوت لە سنوور پەڕینەوە بۆ
ناو تورکیا. چووینە گوندێک ئۆتۆمبێلێکمان بە کرێ گرت بۆ باشقەڵا. شەو لە ئوتێلێک
دابەزین. بۆ ڕۆژی دوایی ڕۆیشتین بۆ دیاربەکر و لەوێوە بۆ «سیوەرەک». ماڵی باوکی
ئەمیش لە سیوەرەک بوو. دۆستێکمان لە «جیلانپنار» هەبوو ناوی ڕەمەزان گاوان بوو. لە نێوان
سوریا و تورکیادا قاچاخچیەتی ئەکرد و شارەزای ڕێگاکان بوو. چوومە لای ئەو. بە شەو
تێپەڕینی سنووری بە پارە بۆ تەگبیر کردم. پاسەوانەکانی سنوور خۆیان منیان پەڕاندەوە. لە
دیوی سوریا چوومە شاری سەری کانی «راس العین». هەمان شەو بە ڕێ کەوتم بەرەو
حەلەب بۆ دیمەشق. ئەو کاتە لە سوریا شەماڵ کاروباری یەکێتی ئەکرد.

هەندێ لە سەرکردەکانی حشع لە دیمەشق بوون. چەند جارێ کەریم ئەحمەدم بینی.
حازم ئەندامی قیادەی قەومی حیزبی بەعس و سکرتێری قطری عێراق بوو. توع پارەکاکەی
مابوو.

الحرکە العربیە الاشتراکیە لە سەر پارە لە ناو خۆیان دا تێک چووبوون. ئەبو شەوقی
و ئەبو عومەر بە دوو قۆڵی، عەبدولئیلاه ئەنسارییان دەرکرد بوو. هەر بە هاتنی ئەمان

سوریەکان ویست بویان بیگرن، هەلات بو بۆ لوبنان. عومەر مستەفا فلاتەکەی لی بە کری گرت بو، سودی لە کری کەی وەرنەگرت و، بویشی نەپاراست.

*

سەفەری مامجەلال بۆ تاران

مامجەلال بە دەعوەتی ئیران سەفەری تارانی کرد. سەفەرەکەی ۲۲ رۆژ، لە ۷/۲۳ - ۷۹/۸/۱٦ ی خایاند. لەم سەفەرەدا ئیمام خومەینی، حسەینعەلی مونتەظیری و، کاربەدەستانی حکومەت: مستەفا چەمران، ئەبولحەسەنی بەنی صەدر، صادقی قوطبزادە، داریوشی فروهەر، موحسینی رەفیقدوست.. ی بینی.

مامجەلال لە گفتوگۆکانی دا داوای ئەم شتانەی لی کرد بون: پشتیوانی لە خەباتی گەلی کورد و، یارمەتی دانی یەکیتی بە: چەک و، پارە و تازوقە. ریگە دانی بۆ هینانی چەک و تفاقی جەنگ لە سوریا و لیبیاوە. ریگە دانی لە بازارەکانی ئیران پیویستیەکانی خۆی بکری. کارئاسانی بۆ ئەندام و دۆستەکانی بکری لە ناو ئیرانەوە هاتوچۆ بکەن. بریندارەکانی لە نەخۆشخانەکانی ئیران دا تیمار بکرین.

لە نیوان یەکیتی و ئیرانی ئیسلامی دا چەند جیاوازی بنەوەتی هەبو: ئیران دەولەتیکی دینی بو، لە سەر بنچینەی ئیسلامی سیاسی؛ شیعەی جەعفەری، دامەزرا بو. فرە حیزبایەتی و، فرە رۆژنامەیی و فرە نەتەوایەتی لە ژیانی دیموکراسی دا، بە دژی ئیسلام و، بە مایەی فیتنە و ئاشوب دائەنا. کورتیەکەی: ئەوان دینی و یەکیتی نەدینی، ئەوان شیعە و یەکیتی سوننی، ئەوان عەجەم و یەکیتی کورد.. کاریکی ئاسان نەبو لە یەک بکەن. گیروگرفتی کوردەکانی ئیرانیش بوبو بە سەرباری.

کیشەی کورد خەریک بو ئەبو بە کیشەیەکی ئالۆزاوی ئیران، دەنگوباسی هاوکاری پیشمەرگەکانی یەکیتی لە گەل حدکا و سازکایان پی ئەگەیشتەوە. نوینەرانی حیزبەکانی تر، بۆ ئەوەی دلی کاربەدەستانی ئیران لە یەکیتی رەش بکەن، ئەم هەوالانەیان بە قەبە کراوی پی ئەگەیاندن. یەکی لە باسەکانی ئەو کۆبونەوانە ئەم گلەییانە بو.

لەو کاتەدا بۆ پشتیوانی لە جولانەوەی کوردی عیراق، دو مەسەلە گرنگی ژیانیان هەبو، ئەیانتوانی کار لە رودوەکانی ناو عیراق بکەن: یەکەمیان یەکخستنی جولانەوەی کورد، بە ئاشتکردنەوەیان یان بە زال کردنی لایەکیان دا بە سەر لاکانی تردا. دوەمیان تیر کردنی لە چەک و تفاقی جەنگ و پیویستیەکانی تری.

سەفەرەکەی مامجەلال هەندی ئەنجامی روالەتی بە دەستەوە دا، وەکو مانەوەی نوینەریکی یەکیتی بۆ پەیوەندی لە تاران و، ریگەدان بە هاتوچۆ کردن لە سنوریکی دیاریکراودا، بەلام هیچ پشتیوانیەکی کاریگەریان لی نەکرد و، هیچ یارمەتیەکی راستەقینەیان نەدا. نە خۆیان چەک و تفاقی جەنگیان دایە و، نە هیشتیان لە سوریا و لیبیاوە هیچ بگاتە کوردستان. بەلکو ناراستەوخۆ هانی پارچە پارچە بونی بزوتنەوەکەیان ئەدا؛ جیگەی هەمو ریکخراوە کوردیەکانی عیراقیان وەکو یەک کردەوە و، کارئاسانیان بۆ ئەکردن و، لە سنوریکی دیاریکراودا بە چەک و ئازوقە یارمەتییان ئەدان. خۆیشیان کەوتنە هەولی دروستکردن و داتاشینی ریکخراوی تازە بۆ کوردەکانی عیراق.

*

هاتنی سەددام

١٦ ی تەمموزی ٧٩ ئەحمەد حەسەن بەکر وازی هێنا، سەددام حسێن لە جێگەی ئەو بو بە سەرکۆمار، فەرماندەی گشتی هێزە چەکدارەکانی عێراق، سەرۆکی م ق ث و، ئەمین سری قیادەی قطری عێراق..

لەو کاتەدا من لە شام بوم. حازم هەواڵەکەی بۆ باس کردم.

١٧ ی تەمموزی ٧٩ بۆ یەکەمین جار سەددام لە رادیۆ و تەلەفزیۆنی عێراقەوە بە ناوی سەرکۆمار وتاری دا.

سەددام سەرەتای حوکمی بە رشتنی خوێنی تاقمی لە هاورێکانی دەس پێ کرد. رۆژی ٢٢ ی تەمموز لە هۆلی خولد لە بەغداد لە کۆبونەوەیەکی فراوانی سەرکردایەتی بەعس و کادرەکانی دا سەددام پەلەپەی تاوانبار کردنی بۆ محی حسێن مەشهەدی و چەند کەسێکی تر لە هاورێکانی درێژ کرد. تاوانباری کردن بە پیلانگێران و، لیژنەیەکی لێکۆڵینەوەیان بۆ پێک هێنان. دران بە دادگایەک کە لە سەرانی بەعس پێک هات بو.

لە ٧ ی ئاب دا حوکمی ئێعدامی محی مەشهەدی و، غانم عەبدولجەلیل، عەدنان حەمدانی، محەمەد عایش و، پۆلێک کادری پێشکەوتوی بەعس لە رادیۆی بەغداوە خوێندرایەوە. لە سەر شێوەی کۆنی عەرەب، بۆ ئەوەی هەمویان بەشدار بن لە خوێنی کوژراوەکان دا، سەددام نوێنەرانی هەمو شرعبە و فیرقەکانی حزبی بەعسی بانگ کرد و، پێکەوە تەقەیان لە حوکمدراوەکان کرد. وەلید مەحمود سیرەت کە قائیدی فەیلەقی یەک بو، ئەویشیان لە گەڵ ئێعدام کرا.

وەکو ئەیانوت ئەم پیلانەی دژی سەددام چنرا بو بەمجورە ئاشکرا بوە:

بەعسییەکانی عێراق، هەندێ لە بەعسییەکانی وڵاتانی عەرەبی تریان لە عێراق کۆ کرد بوەوە و، کاری گرنگیشیان بە هەندێکیان سپارد بو لەوانە: عەبدالکریم کراسنە کە خەڵکی ئوردون و ئەندامی قیادەی قەومیی حزبی بەعس بو.

عەبدالکریم کراسنە، حکومەتی عێراق کرد بوی بە سەفیری خۆی لە مەغریب، ئاگاداری هەوڵی ئەم بەعسیانەی عێراق ئەبێ بۆ گۆڕینی سەددام. کابرای سەفیر، ئەگەرچی بەعسی و موچەخۆری عێراق ئەبێ، بەڵام پێوەندی لە گەڵ مەلیک حسێن ئەبێ. هەواڵەکە ئەگەیەنێ بە مەلیک. مەلیک، سەددام دەعوەت ئەکا بۆ ئوردون. سەددام بە فرۆکە ئەچێ بۆ عەممان. مەلیک حسێن باسەکەی بۆ ئەگێڕێتەوە. سەددام ئیتر لە باتی فرۆکە بە ئۆتۆمۆبیل ئەگەڕێتەوە بۆ بەغداد. کۆبونەوەیەک ساز ئەکاو، پیلانگێڕەکانی بەو دەردە برد.

بەڵام هەندێ سەرچاوەی تر ئەیانوت: هیچ پیلانێک لە گۆڕێ نەبوە. ئەم شانۆگەرییە سەددام خۆی رێکی خست بو بۆ ئەوەی هاوڕێ نارازییەکانی پاکتاو بکا، چونکە ئەوانە لە لاچونی بەکر و هاتنی سەددام رازی نەبون. سەددام ئەیویست هەمو دەنگێکی نارەزایی لە ناو حزبەکەی دا بێدەنگ بکا.

*

«وەحدە» ی سوریا و عێراق

چەند مانگێ بو گفتوگۆیەکی زۆر بە ژێر لە نێوان نوێنەرانی سوریا و عێراق دا، بۆ یەکخستنی حزب و جەیش و دەوڵەت، دەستی پێ کرد بو. نوێنەرانی هەردولا چەندین جار لە دیمەشق و بەغدا دانیشتن و، بەکر و سەددام و ئەسەد و خەددامیش لە بەشێکی ئەم

کۆبوونەوانەدا بەشدار بوون. وەکو سەرەتا پێک هاتن لە سەر ئەوەی: حیزبی بەعس و، داودەزگاکانی جەیش و دەوڵەت، یەک بخەن. بەڵام لە سەر هەندێ مەسەلە ڕێک نەکەوتن، یەکێکیان: جۆری پێکهێنانی دەستەی سەرۆکایەتی دەوڵەتی یەکگرتو بو. سورییەکان ڕەئیان وابو دو کەس بێ، پێک بێ لە سەرکۆماری عیراق و سەرکۆماری سوریا. لایەنی عیراقی ڕەئی وا بو، کە ئەبێ لە ٣ کەس پێک بێ، دوانی عیراق و یەکێکی سوری. لە مەیش دیارە مەبەست ئەوە بو: جگە لە بەکر، سەددام حسێن بەشی تێ دا بێ. سورییەکان ئەمەیان قبوڵ نەکرد، لە بەر ئەوە عیراق تەگەرەیەکی تری تێ خست. سورییەکان ڕەئیان وابو، کە دەرامەتی هەردولا تێکەڵاو بکرێ و، بودجەیەکی هاوبەش دابنرێ. لایەنی عیراقی لە بەرامبەر قبوڵ نەکردنی سەرۆکایەتی ٣ قۆڵی دا ئەمەی قبوڵ نەکرد، داوای کرد دەوڵەتی یەکگرتو بودجەیەکی هاوبەشی هەبێ، بەڵام هەر دەوڵەتێش بودجەی جیاوازی خۆی هەبێ. لەو کاتەدا موعارەزەی عیراقی لە سوریا و موعارەزەی سوری لە عیراق بون، کەچی ئەم گفتوگۆیانە لە پشتی سەری ئەوانەوە ئەکرا.

هەردو دەوڵەت خۆیان لێ ی بێدەنگ بون، بەڵام هەفتەنامەی «الوطن العربي» سەر بە عیراق کە لە پاریس دەرئەچو، گۆشەیەکی ئەم گفتوگۆیانەی ئاشکرا کرد و، هەندێ ڕۆژنامەی عەرەبی باسیان کرد. نوسەری ئەمەریکی، بە ڕەچەڵەک عیراقی، مەجید خەددوری گفتوگۆکان و، پەیوەندییەکانی هەردولای بە درێژی لە کتێبە ئینگلیزییەکەی دا دەربارەی ئاکۆکی ئێران - عیراق، نوسیوە.

گفتوگۆکان بەردەوام بو، تا بەکر کشایەوە و سەددام جێگەی گرتەوە، ئەوسا سەددام گفتوگۆکانی بڕی بە بیانوی ئەوەی سوریا بەشدار بوە لەو پیلانەدا کە بۆ لابردنی ئەم کراوە. هەوڵەکانی وەحدە تێک چو، زەمینەی ئاشتبونەوە گۆڕا بە دوژمنایەتییەکی لە جاران توندوتیژتر. لە وەڵامی پرسیارێک دا کە بۆچی ئەم گفتوگۆیانە سەری نەگرت؟ طارق عەزیز بو پاساودانی وتی: «تەمەنی جیابونەوەی ئەم دو حیزبە درێژترە لە تەمەنی یەک بونیان»

*

کەڵکی باریکی

دوای ڕوخانی شا و، ئەمانی پاسگا و پادگانەکانی ئێران لە ناوچەی شنۆ هەندێ لە چەکدارەکان ق م لە تورکیاوە گواستیانەوە ناو دێهاتەکانی کوردستانی ئێران. گیراوەکانی تیایش: ئازاد هەورامی، مەحمود عەبدولڕەحمان (شێخ عەلی)، عەلی ئەحمەد (عەلی شیمە)، حامیدی حاجی غالی، کە لە ڕۆژانی کارەساتی هەکارییەوە بە گیراوی لە لایان مابونەوە و، تا ئەوسا لە ناو دێهاتەکانی تورکیا شارد بویانەوە، هێنا بویانن بۆ ناوچەی شنۆ. لە ژورێک دا لە دێیەک حەپسیان کرد بون. ژورەکە دەلاقەیەکی تێ دا ئەبێ دوانیان پێ دا ئەچن و، دوانیان پێ دا ناچن. لە بەر ئەوەی ناتوانن هەر چواریان هەڵێن، وا ڕێک ئەکەون ئەوانەی بە دەلاقەکەدا ئەچن خۆیان دەرباز بکەن. ئازاد و مەحمود باریکتر بون لە حامید و عەلی، هەڵدێن و، ئەچن بۆ ماڵی سەید عەزیزی شەمزینی لە گوندی شێخان. سەید عەزیز کەسایەتییەکی دەسەڵاتدار و ناسراوی ناوچەکە و، دۆستی مامجەلال بو. هەردوکیانی بە سەلامەتی ناردەوە بۆ ناوزەنگ.

پاش ماوەیەک خەڵکی سەردەشت ئاگای چەکداری ق م یان گرت و، بە گیراوی

تەسلیمی ئیمەیان کردن. لە دژلی پش چەند کەسیکیان لی گیرا. ق م رازی بو بە گورینەوەیان لە گەل حامید و عەلی و، گیراوەکان گۆردرانەوە. حامید و عەلی پاش پانزە مانگ ئینجا ئازاد کران.

*

شەری ۳ مانگە لە کوردستانی ئیران

لە ناو کاربەدەستانی تازەی ئیران دا زۆر کەسی تی دا بو، باوەریان بە کیشەی نەتەوایەتی نەبو. هەمو جۆرە خواستیکی نەتەوەییان بە فیتی ئیمپریالیزم و دوژمنانی ئیسلام دائەنا. ئەمانە هەندیکیان لە روانگەی دینیی و هەندیکیان لە روانگەی نەتەوەییەوە دژی خواستەکانی گەلانی ئیران ئەوەستان و، ئەیانویست بە لولەی تفەنگ بیدەنگیان بکەن. دەسەلاتی ناوەندیی دەولەت لە زۆر شوینی کوردستان ترازا بو. سەرانی ئینقیلاب ئەیانویست ئەم دەسەلاتە بە چەکداری سپای پاسداران دابمەزریننەوە. چەکدارەکانیشیان لە شوینە دورەکانی ئیرانەوە ئەهینا. کەسیان ئاشنای زمانی کوردی و، خو و رەوشتی دانیشتوانی ناوچەکە نەبون. سەرەرای ئەوەش هەمویان شیعەی توندرەو بون. بە ناوی ئیسلامەتیەوە بە زۆر ئەیانویست خەلک بهیننە ژیر رکیفی خۆیانەوە. دانیشتوانی کوردستان چەکیان کەوت بوە دەس. لە زۆر جیگا بەرەنگاریان ئەکرد و، شەر و پیکادان لە نیوان ریکخراوە سیاسیەکانی کورد و، سپای پاسداران دا ئەقەوما. تا ماوەیەک ئەرتەش خۆی لەم روداوانە دورەپەریز گرت بو.

روداویکی لەم بابەتە لە پاوە قەوما. مستەفا چەمران، وەزیری دیفاعی ئەوسای ئیران خۆی چو بۆ پاوە. لەوی دەوری گیرا. توندرەوەکانی دەوروبەری ئیمام خومەینی ئەمەیان بە هەل زانی، بۆ ئەوەی ئەویش تیکەلاوی ئەم کیشەیە بکەن و، هەمو داوودەزگا دینی و دەولەتیەکانی ئیران بکەن بە گژ کوردا. ئیمام خومەینی ئەم فەرمانەی دەرکرد:

*

بسم الله الرحمن الرحیم

از اطراف ایران گروههای مختلف ارتش و پاسداران و مردان غیرتمند تقاضا کردەاند که من دستور دهم بسوی پاوه رفته و غائلەرا ختم کنند، من از آنان تشکر میکنم و به دولت، ارتش و ژاندارمری اخطار میکنم اگر با توپها و قوای مجهز تا ۲٤ ساعت دیگر حرکت بسوی پاوه نشود من همەرا مسول میدانم. من بعنوان ریاست کل قوا به رئیس ستاد ارتش و ژاندارمری دستور میدهم که فورا با تجهیز کامل عازم منطقه شوند و بتمام پادگانهای ارتش و ژاندارمری دستور میدهم که بی انتظار دستور دیگر و بدون فوت وقت با تمام تجهیزات بسوی پاوه حرکت کنند و به دولت دستور میدهم وسائل حرکت پاسداران را فورا فراهم کند تا دستور ثانوی من مسول این کشتار وحشیانەرا قوای انتظامی میدانم و در صورتی که تخلف از این دستور نمایند با آنان عمل انقلابی میکنم مکررا از منطقه اطلاع میدهند که دولت و ارتش کاری انجام ندادەاست من اگر تا ۲٤ ساعت دیگر عمل مثبت انجام نگیرد سران ارتش و ژاندارمری را مسول میدانم. والسلام

*

خومەینی فەرمانی دا بە هەمو هیزە چەکدارەکانی ئیران بەرەو کوردستان بچن. شەر لە سەرانسەری کوردستانی ئیران دا گەرم بو. ۱۸ ی ئابی ۷۹ هیزەکانی ئیران شاری

پاوەیان گرت. مستەفا چەمران لە ئابلوقە ڕزگاری بو. قاسملو داوای یارمەتی لە هەمو حیزبەکانی کوردستانی عێراق کرد یارمەتی حدکا بدەن لەو شەڕەدا. چەند جارێ لە پۆنۆخەلێف لە گەڵ مامجەلال و نوێنەرانی حشع و حسک دانیشت. قاسملو داوای لە پارتی پێش کرد کە یارمەتییان بدەن و، بۆ ئەو مەبەستە خۆی چو بۆ سەردانیان، لەو کاتەدا مەسعود لە تاران ئەبێ، سامی سنجاری و جەوهەر نامیق ئەبینێ، بە قاسملو ئەڵێن کە ناتوانن هیچ یارمەتییەکی بدەن و ناتوانن لە هیچ کۆبونەوەیەکی چەند قۆڵی دا بەشدار بن، پارودۆخی ئەوان، بە هۆی ئەوەی ژمارەیەکی زۆر خێزانیان لە کەرەج و شارەکانی تری تێرانە، زۆر ناسکە. لە ناکۆکی نێوان حکومەتی ئێران و کوردا ئەوان بێلایەن ئەوەستن.

لەم شەڕانەدا هێزی حشع، حسک، یەکێتی چون بۆ پشتیوانی حدکا و، پێکەوە لە ٤ ی ئەیلولی ٧٩ دا ڕاگەیاندنێکی هاوبەشیان دەرکرد و، بە ئاشکرا لایەنگیریان لە حدکا و، دژایەتیان لە هێرشەکانی تاران کرد. هێزەکانی قم، وەکو سامی پەلپێی دابو، بێلایەن ڕانەوەستان بەڵکو هاوبەشی هێزەکانی تاران بون لە پەلاماردانی شارەکانی کوردستان و هێزەکانی حدکا دا، بە تایبەتی لە پاوە، مەریوان، شنۆ..

هێزەکانی ئێران هەمو شارەکانی کوردستانی ئێرانیان گرتەوە و، هێزەکانی حدکا و ڕێکخراوەکانی تر کە تەجرەبەی جەنگییان کەم و، بێ دیسیپلین و ناڕێکوپێک بون بەرگەی هێرشەکەیان نەگرت. چونی پێشمەرگەکانی عێراقیش شتێکی ئەوتۆی لە ڕەوتی شەڕ نەگۆڕی. هەندێ لەم هێزانە بۆ شەرمەزری و حەوانەوە چوبون، نەک بۆ شەڕ. هێزەکانی حدکا و سازکا شکان و، سەرکردەکانیان کشانەوە بەرەو ناوچەکانی نزیک بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی لە توژەڵە – شێنێ.

مەلا شێخ عیززەدین دەفتەری لە شێنێ و، حدکا دەفتەری سیاسی لە پێش دا لە توژەڵە و، دواتر لە ئاشی پشکاوی لە نێوان شێنێ و گۆڕەشێردا دانا.

*

دادگاکانی خالخالی

صادقی خالخالی یەکێ بو لە ئاخوندە شیعەکانی نزیک ئیمام خومەینی. سەروکایەتی هەندێ لە «دادگاکانی ئینقیلاب» ی ئەکرد. زۆری ئەوانەی ئەبرانە دادگاکەی ئەم حوکمی ئیعدام ئەدران و هەمان ڕۆژ یان هەمان شەو گولـلەباران ئەکران. لە کاتی شەڕی ٣ مانگەدا بۆ چاوترساندنی خەڵک ئەمیان ناردە کوردستان. خالخالی لە چەند جێگایەک دادگای دانا و ژمارەیەک لە دانیشتوانی کوردستانی ئیعدام کرد. وەکو ئەیان گێڕایەوە جارێکیان لە مەهاباد یەکێکی حوکمی ئیعدام دابو. کابرای حوکمدراو وت بوی: «تۆ منت بە ئیعدام مەحکوم کردوە، بەڵام بە ڕاستی من بێ تاوانم». قازی خالخالی لە وەڵام دا وت بوی: «ئەگەر تاوانبار بی ئەوا سزای خۆتت وەرگرتوە، خۆ ئەگەر بێ تاوانیش بی، چ باشتر، ئەوە ئەچیتە بەهەشت!»

ئەو کاتە کاربەدەستانی ئێران ئەیان هێشت ڕۆژنامەوانەکان وێنەی دیمەنی جێبەجێ کردنی حوکمی ئیعدام بگرن. ئەمەیان بۆ چاوترساندنی خەڵک بو، یان هێشتا فێری شاردنەوەی تاوانەکانی پێشێل کردنی مافی مرۆڤ نەبوبون، ئەوە باسێکی ترە. وێنەی دو دیمەنی «ئیعدامی بە کۆمەڵ» بڵاو بوەوە، لە دنیادا دەنگیان دایەوە. یەکێکیان ئیعدامی کۆمەڵێ گەنج لە سنە و، ئەوی تریان هی کۆمەڵێکی تر لە پاوە. دیمەنی حوکمدراوەکان بە

راوەستاوی و چاو و دەس بەستراوی و، ئینجا گوللەباران و، دواییتر بە کەوتویی، لە دل و دەروون دا هەستێکی قولی مەزلومیی ئەبزواند.

*

حکومەتی بەعس هەر لە سەرەتاوە کەوتە دوژمنایەتی رژێمی تازەی ئێران. ئەم رژێمەی بە مەترسی دائەنا بۆ سەر خۆی و ناوچەکە. ئەترسا شەپۆلی ئیسلامی سیاسی عێراق لە گەل خۆی راپالی و، شیعە کاروباری بەغدادیش بگرێتە دەس. کاربەدەستانی عێراق باوەشیان کردەوە بۆ هەلاتووەکانی ئێران و کەوتنە یارمەتی دانی دوژمنانی رژێمی نوێ. لە ناو دوژمنەکانی رژێمی نوێ دا، کوردستان یەکێ بو لە مەلبەندە هەرە گرنگەکانی. کاربەدەستانی عێراق، لەو کاتەدا دەولەمەن بون. «دولاری پەترول» ی مشە و، چەک و جبەخانەی زۆری هەبو. جگە لە حدکا یارمەتی: پارە، چەک، کارئاسانی.. پێشکەش بەم تاقم و کەسانەش کرد:

– دەفتەری مەلا شێخ عیززەدین، کە بوبو بە هێزێکی سیاسی و، لە چەند جێگا پارەگای هەبو.

– بنەمالەی شێخ عوسمانی نەقشبەندی، لە ناوچەکانی هەورامان و مەریوان. «سوپای رزگاری» ان پێک هێنا.

– بنەمالەی داود بەگی جاف، کە براکەیان لە تاران ئیعدام کرا بو، ئەمانیش هێزێکی چەکداریان لە ناوچەکانی جوانرۆ و رەوانسەر دامەزران.

– مەلا شێخ جەلال، لە ناوچەی بانە، کە دواتر «سازمانی خەبات» ی پێک هێنا.

– سمکۆ عەلیار، لە ناوچەی بۆکان.

– عەلی قازی، کوری قازی محەممەد، لە ناوچەی سەردەشت – مەهاباد.

عێراق هەزاران پارچە چەکی جۆراوجۆر و، پارەی زۆری پێ دان، هاتوچۆکردنی ئاسان کردن.

سازکا هێشتا هیچ پەیوەندییەکی لە گەل حکومەتی عێراق دانەمەزراند بو.

*

ناوبژی مامجەلال

مامجەلال دلێری سەید مەجید و موشیر حەمە غەریبی نارد بۆ تاران. چەند نامەیەکی نوسی بو بۆ چەند کەسی لە پێشەواکانی ئێران، لەوانە: ئیمام خومەینی و حسێنی ئەوەی، ئایەتوللای حسێن عەلی مونتەزیری و محەممەدی کوری، داریوشی فروهەر، داوای لێ کرد بون کە شەر لە کوردستان دا رابگرن و، بە رێگای گفتوگۆ کێشەکان چارەسەر بکەن. ئامادەیی خۆی دەربری بو بۆ ناوبژی.

مامجەلال لە رۆژانی ٦ – ٧ ی تشرینی یەکەمی ٧٩ لە نیشکولان دەستەیەکی ئێرانی بە سەروکایەتی فروهەر دی بو. پێش ئەوەی ئەمان ببینێ، د. قاسملو و هەندێ لە سەرانی حدکا و، مەلا شێخ عیززەدین و، سەرانی کۆمەلەی دی بو.

لەم کۆبونەوەیەدا دو مەسەلە باس کرا بو: جۆری چارەسەری کێشەی کورد لە ئێران دا و، جۆری یارمەتیدانی کوردی عێراق لە خەبات دا دژی رژێمی بەعس.

فروهەر حدکای تاوانبار کرد بو بە نانەوەی ئاژاوە و شەر لە کوردستان دا، وەرگرتنی چەک و پارە لە عێراق و، ناردنی خێزانەکانیان بۆ عێراق. بۆ ئەوەی حکومەتی ئێران شەر

رابگری داوای کرد بو مەلا شیخ عیززەدین بەیانیک دەربکا داوای راگرتنی شەر بکا لە پیشمەرگەکانی کوردستان و، بە هیچ جوری هیرش بۆ سەر ئیمام خومەینی نەکەن، وای دەرخست بو کە تیران ئامادەیە کیشەی کورد بە گفتوگۆ (موزاکەرات) چارەسەر بکا، لە سەر بنچینەی سەلاندنی ماڤەکانیان، بەلام بە ناویکی جیاواز لە ناوی خودموختاری.

دەربارەی یەکیتی یش ئامادەیی تیرانی دەربری بو بۆ یارمەتی دانی.

مامجەلال دیفاعی لە حدکا کرد بو، هۆی ئالوزانی هەلومەرجی کوردستانی دابوە پال رەفتاری پاسداران و، کوشتنی بە کومەلی خەلک وەکو رووداوەکەی قارنە و، دادگاکانی خالخالی و، بووردومانی دیهات و... بۆی رون کرد بوەوە کە: حدکا، هیزی سەرەکیە و ئەتوانی شەر رابگری، نەک شیخ عیززەدین و، چارەسەرکردنی کیشەی کورد لە تیران دا ئەبیتە هۆی بەهیز کردنی خەباتی کوردی عیراق و، خواستەکانی حدکا بریتیە لە:

- ریگەدانی قانونیی چالاکی سیاسی حیزب.
- بەردانی گیراو و دیلەکانی هەردولا.
- کیشانەوەی پاسدار و، گیرانەوەی هیمنی بۆ کوردستان.

دەربارەی یارمەتیدانی یەکیتی یش، داوای لی کرد بو ریگەی بدەن:

- لە تاران «مەکتەب» بکاتەوە.
- ئازوقەو پیویستیەکانی لە بازارەکانی تیران بکری.
- نەخۆش و بریندارەکانی لە نەخۆشخانەکانی تیران دا تیماری بکرین.
- سەفارەتەکانیان لیزای هاتوچۆی تیران بە ئەندام و دۆستەکانی یەکیتی بدەن.
- ریگەی یەکیتی بدەن لە سووریاو لیبیاوە بە ناو تیران دا چەک بگویزیتەوە بو کوردستان.
- هەندی لەو چەکانەی لە کاتی ئاشبەتال دا لە کوردی عیراقیان سەندوە بیدەنەوە بە یەکیتی.

لە کاتی هەلگیرسانی شەری ۳ مانگەدا من لە شام خەریکی گەرانەوە بووم بۆ کوردستان. کە گەیشتمە تاران دلیری سەید مەجید، کە نامەکانی مامجەلالی هینا بو بۆ کاربەدەستانی تیرانی، هیشتا لە تاران بو. لە تاران گیر نەبوم لە گەل حەمە سەعید چوینە مەهاباد، لەوی جیبیکمان بە کری گرت بۆ سەردەشت. نەمانزانی لە سەردەشت شەرە. ملمان پیوە نا رویشتین. پیش ئەوەی بگەینە ناو شار لە پادگانەکەوە بە تەقە دایان گرتینەوە. چەند گوللەیەک لە جیبەکەمانی دا. کەسمان بەر نەکەوتین. بە پەلە دابەزین و خومان لە چالی کەنار جادەکەدا قایم کرد. هالیکوپتەریش بە ئاسمانەوە ئەفری. شوفیرەکەمان ئیزن دا و، خومان بە لاری دا کەوتینە ری بۆ ئیواری گەیشتینە گوندی زیوە. زیوە گوندیکی خۆش و بە سیوە لاسورە بە ناوبانگ بو. لامان دایە مالیک جیگایان کردینەوە تا بەیانی. بەیانی بەری کەوتین بۆ ناوزەنگ.

*

پۆستەری شەهیدان.

دوای روخانی شا ئیتر تیران بۆ ئیمە کرابوە. هیشتا حکومەت دەسەلاتی پەیدا نەکرد بووە. هەندی لە کادرەکانی ئیمە چونە شارەکانی تیران. چاپخانەکان هیچ سانسوریکیان لە سەر نەبو. هەمو شتیکیان چاپ ئەکرد. حەمە سەعید چو بۆ تیران.

جیگاو ریگای پەیدا کرد و، بڵاوکراوەکانی یەکیتی لەوی چاپ ئەکرد. هاوڕێ و کەسوکاری شەهیدەکان بە هەڵیان زانی بو، هەر کەسە وینەیەکی دەس کەوت بو پۆستەریکیان بۆ کرد بو. پۆستەری سەدان شەهید چاپ کرا بو. زۆر لەم پۆستەرانە ئەبرانەوە بۆ دیهاتەکانی کوردستانی عیراق هەڵئەواسران.

من کە لە سەفەر گەرامەوە سەیرم کرد دیواری ژوورەکانی بارەگاکەمان بە سەدان پۆستەری پیوەیە. زۆریشیان هی ئەو شەهیدانە بون کە لە گەڵ خۆمان پیشمەرگە بون یا ناسیاو بون. دیمەنیکی سامناکی هەبو. بە پیشمەرگەکانم وت: «راستە ئەمە بۆ ریز لینان لە شەهیدەکان پیویستە، بەلام هەرچی بیتە ئەم ژوورەوە، وینەی ئەم هەمو کوژراوە ببینی، یەکسەر ورەی ئەروخی».

*

من تازە گەیشت بومەوە ناوزەنگ، بەفریکی ئەستور باری بو، رۆژی ۱۸ ی تشرینی یەکەمی ۷۹ جاریکی تر دەستەی نوینەرایەتی ئیران هاتنەوە بۆ کوردستان. نامەیەکی پەلەی مامجەلالم پی گەیشت، داوای لی کرد بوم دەسبەجی بچم بۆ بنوخەلەف، بۆ ئەوەی لە گەڵ دەستەی نوینەرایەتی ئیران بگەریمەوە بۆ تاران، بۆ سەرپەرشتی گویزانەوەی چەک لە دیمەشقەوە بۆ تاران. لە ناو هاوریکانی ئەوی دا هاتوچۆکردن بۆ من ئاسانتر بو چونکە پاسپورتم هەبو و، بە قانونی هات بومە ئیرانەوە. مژدەی دابومی کە ئیران موافەقەتی کردوە چەکەکان بە فروکە بگویزینەوە.

دەسبەجی بەرەو بنو خەلەف بە ری کەوتم. هیشتا نوینەرانی هەردولا لە گەرمەی گفتوگۆدا بون.

نوینەرانی ئیران: داریوشی فروهەر، وەزیری کار. سەرتیپ دانشوەر، فەرماندەی ژاندارمەری. سەرتیپ ئازەری قەمروغ، فەرماندەی نیروی زەمینی. کوریکیش بە ناوی کەریمخانی سکرتیری فروهەر بو.

نوینەرانی کورد: مەلا شیخ عیزەدینی حوسەینی. فاتیحی شیخولئیسلامی. صەلاحەدینی موهتەدی. ئیبراهیمی عەلی زادە، نوینەری سازکا و، کوریک بە ناوی حەسەین نوینەری چریک بو. لە حدکا کەس نەهات بو.

منیش چومە ژوورەکە لە نزیک شیخ عیزەدین دانیشتم. دەمەقالییەکی زۆر گەرم بو لە نیوان صەلاحەدینی موهتەدی و داریوشی فروهەر دا، هەرلایەکیان ئەوی تری تاوانبار ئەکرد. گفتوگۆکەیان هی شەر بو نەک هی ئاشتبونەوە. مەلا شیخ عیزەدین لی ی پرسیم:

«هیچ فارسی ئەزانی؟»

وتم: «بەلی!»

وتی: «ئەمە بخوینەرەوە بزانم نەزەرت چیە؟»

کاغەزیکی دایە دەستم یادداشتیک بو بە ناوی مەلا شیخ عیززەدینەوە بۆ ئیمام خومەینی و کاربەدەستانی ئیرانی نوسرا بو. خواستەکانی کوردیان تی دا نوسی بو. دوای ئەوەی خویندمەوە شیخ عیزەدین پرسی: «نەزەرت چیە؟»

وتم: «مامۆستا ئەم یادداشتە هی شەرە، کە لایەنیکی سەرکەوتو نوسیبیتی، ئەمە ری خوش ناکا بۆ ئاشتی، زۆر توندە. تۆ مەلای و سەرانی شۆرشی ئیران مەلان، پیویستە بە یەسەلە دەس پی بکا و، داواکان بە هەندی ئایەتی قورئانی پتەو بکەی و، زمانی

یادداشتەکەیش خاو بکرێتەوە!»

هەندێ قسەی تریشم کرد. ئەویش یادداشتەکەی بە دڵ نەبو، بەڵام تا ئەو کاتە نەیویست بو قسە بکا، بۆ ئەوەی نوێنەرەکانی ساواکا و چریک بە «سازشکار» ی دانەنێن. ئیتر ئەویش کەوتە رونکردنەوەی باری سەرنجی خۆی. کۆبونەوەکە بە ئەنجامێکی باش نەگەیشت.

دەستەی نوێنەرایەتی تهران گەڕانەوە. فەوزی راوی و، حەمە سەعید و منیش لە گەلیان رۆیشتین. پێش ئەوەی بگەینە سەردەشت لە رێگا تاقمێ پاسدار هەندێ تەقەیان لێ کردین. پێ ئەچو ئەوان گفتوگۆی ئاشتیان پێ باش نەبێ. لە سەردەشت چوینە پادگان. لەوێوە بە هالیکۆپتەر رۆیشتینە سنە و لە سنە فڕۆکەیەکی بچکۆلەیان ئامادە کرد بۆ ئەوە چوینە تاران.

ململانێ ی دەسەڵات لە ناو سەرانی شۆڕش و سەرانی حکومەت دا بە لادا نەکەوت بو. باڵی دینی ئەیویست کاروبار بگرێتە دەست و باڵی نەدینی ئەیویست شوێنەکانی خۆی لە دەس نەدات. نزیکێ لە باڵیکیان، باڵەکەی تری ئەکرد بە دوژمنی. سەبارەت بە گفتوگۆ لە گەڵ سەرانی کورد و، جۆری چارەسەری کێشەی کورد ناکۆک بون. هەندێ لە سەرانی باڵی دینی ئەیانویست کێشەی کورد بە سەرکوتکردن چارەسەر بکەن و، هەندێک لەوانەی باڵی نەدینی ئەیانویست بە گفتوگۆ چارەیەکی بۆ بدۆزنەوە. بەڵام هیچ لایەکیان پرۆژە یا بۆچونێکی دیاریکراویان نەبو بۆ رەفتار لە گەڵ مەسەلەی کورد.

فروهەر لە سەفەرەکەی دا سەرکەوتنی بە دەس نەهێنا بو، کەوتە بەر هێرشی رەخنەی نەیار و ناحەزەکانی. هەندێ لە رۆژنامەکانی ئەو رۆژانە ناکۆکییەکانی بە ئاشکرا باس ئەکرد. منیش لە ئوتێلی پارس کەوت بوم. بارەگای حیزبەکەی فروهەر: «حیزبی میللەتی ئیران» بە تەنیشت ئوتێلەکەوە بو. جاروبار ئەچوم بۆ بارەگاکەیان. چەند جارێ فرهەرم بینی و بەرم نەخستەوە کە من بۆچی هاتوم. رۆژێکیان وتی سەرێکی دانشوەر بدە. دانشوەر فەرماندەی ژاندارمەری بو، ئەو زەمانە دەستی زۆر ئەڕۆیشت. چەک و ئازوقە و پارەی لە بەر دەس دا بو. پارتی لە گەڵ ئەم پەیوەندییان دامەزراند بو، ئەم یارمەتی ئەدان.

سەری سەرتیپ دانشوەرم دا. فەوزی دانیشوەری ناو نا بو: «الاعضب» چونکە یەکدەستی هەبو، باڵێکی لە شەری عەشائیردا فرتا بو. بیروراکانی خۆی بۆ رون ئەکردەوە. خۆی بە «پان ئیرانیست» و، کوردی بە ئیرانیی رەسەن و خوێنپاک دائەنا. قینی خۆی لە عەرەب نەئەشاردەوە. ئەیوت: «وەسیەتم کردوە کە مردم ئێسک و پروسکم لە کەناری فورات دا بنێژن چونکە فورات سنوری سروشتیی ئیرانە!»

وتم: «تێمسار من لە گەڵ ئێوە هاتم بۆ ئەوەی کارئاسانیم بۆ بکەن ئەو چەکانەی لە سوریا هەسانە لە رێگای ئیرانەوە بیگوێزمەوە بۆ کوردستان، ئەوە چەند رۆژێکە من لێرە دانیشتوم کەسی لە من ناپرسێتەوە و، وەڵامێکم نادەنەوە، تکام وایە رێگایەکم پیشان بدە، بگەڕێمەوە بۆ لای خۆمان یان بێنمەوە؟ ئەگەر بێنمەوە چی بکەم؟»

دانشوەر وتی: «ئێوە لە ناوچەکانی سنوردان. حدکا و دوژمنەکانی ئێمە لەو سنورەوە چەکیان لە عێراقەوە بۆ دێ. تا ئێوە سنورەکان لە روی دوژمنەکانی ئێمەدا دانەخەن ئێمە یارمەتیتان نادەین. ئەگەر بەڵێن بدەن کە سنورەکان دابخەن و، وەکو گروهی بارزانی ئێرەش شەریان بکەن، من لەو چەکانە زۆر زیاترتان ئەدەمێ کە ئێوە بە تەمان لە سوریاوە

ببهبڵێنا»
وتم: «تیمسار من به پێ ی بەڵێنی خۆتان کە بە ئاغای تالقانیتان داوە هاتووم بۆ گوێزانەوەی چەک نەک بۆ گفتوگۆی سیاسی. تیهران چوارسەد هەزار سەربازی هەیە سنوورەکانی خۆی پێ لەو تالانانە ناگیرێ، ئیمە هێزێکی پارتیزانیی پچووک چۆن ئەو کارەمان پێ ئەنجام ئەدرێ!»
تێگەیشتم مانەوەم بێ کەڵکە، بەڵێنەکەیان هیچی لێ سەوز نابێ، منیش گەڕامەوە، وەکو مامە شێخ رەزا ئەڵێ: «ئەمما بە عاجزی».
ئەگەرچی د. قاسملو بە گەرمی لایەنگری گفتوگۆ بوو، بەڵام لە سەرەتاوە حەزی نەئەکرد، مامجەلال ناوبژیکەر بێ. ئەو دانیشتنانەی مامجەلال رێکی خست بۆ گفتوگۆی تیهرانی – کوردی، نە خۆی بەشداری کرد و، نە نوێنەرێکی دەسەلاتداری نارد، بەڵکو ژێر بە ژێر هەوڵی ئەدا ئەوی لێ دەربهێنێ و، خۆی و حیزبەکەی ببن بە هێزی سەرەکی گوێ لێ گیراو. حدکا لە بیروت داوای لە پاسر عەرەفات کرد بوو، کە داوا لە ئیمام خومەینی بکا، شەڕی کوردستان رابگرێ و، کێشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکا. هەروەها کاربەدەستێکی تیرانیشیان لە مەهاباد قەراند بوو، دوای ماوەیەک بەرێیان داوە بە ڕیش دا هەواڵیان بۆ کاربەدەستانی تیهران نارد بوو کە حدکا ئامادەیە بۆ موزاکەرات.

*

«هەیئەتی نومایەندەگی خەڵکی کورد»
ڕۆژی ۲۹ ی تشرینی یەکەمی ۷۹ رادیۆی تاران راگرتنی شەڕی کوردستانی ڕاگەیاند. هەمو ڕێکخراوەکان ئەمەیان بە هەڵ زانی کادر و پێشمەرگە و ئەندامەکانی خۆیان ناردەوە شارەکان. بارەگای دەفتەری سیاسی حدکا تا ئەو کاتەیش هەر لە ئاشی پشکاوێ بوو لە نێوان گوندی شینی ی عێراق و گوندی گورشەری ئیران دا.
ڕۆژی ۱ ی تشرینی دووەم کۆبوونەوەیەکی ۳ قۆڵی: یەکێتی، حشع، حدکا لە زەڵێ کرا. مامجەلال و د. قاسملو لەم کۆبوونەوەیەدا بەشدار بوون. مامجەلال هەوڵێکی زۆری لە گەڵ نوێنەرانی حدکا داوە بۆ ئەوەی بە دەستەیەکی یەکگرتو و، خواستی یەکگرتووەوە بچنە موزاکەراتەوە لە گەڵ نوێنەرانی حکومەتی ئیران.
ڕۆژی ۱۷ ی تشرینی دووەم، ئیمام خومەینی ئەم پەیامەی بۆ کورد نارد.

*

بسم الله الرحمن الرحیم
سلام بر خواهران و برادران کرد که با وفاداری خود به اسلام و جمهوری اسلامی از توطئه خائنین به کشور جلوگیری کردید. گزارشات هیأت ویژه همانطور بود که متوقع از برادران و خواهران کرد بود، که هرگز خودرا از اسلام و ایران جدا نمی دانند و آنچه بدخواهان به آنان نسبت می دهند چیزی جز افساد و توطئەگری نیست. اکنون من باید به شما برادران و خواهران کرد و سایر برادران مطالبی را تذکر دهم:
۱. در این موقع حساس که ملت ما با چپاولگران که در رأس آنها آمریکا مواجه هست و برای احقاق حق خود و به دست آوردن ذخائر هنگفتی که محمد رضا پهلوی به غارت برده و به محاکمه کشیدن این جانی قیام نموده و همه قشرهای ملت با هم در این امر حیاتی متحد و همصدا شده اند و برادران و خواهران کرد ما هرجا هستند باید به طور

اولویت در این امر شرکت کنند و با سایر خواهران و برادران هماهنگ شوند و لازم است از اختلافاتیکه بدخواهان ایجاد می کنند به طور قاطع جلوگیری کنند.

برادران من! امروز هر اختلافی به نفع آمریکا و دیگر اجانب است. آنان هستن که از اختلافات ما بهره گیری می کنند و مارا می خواهند به اسارت بکشند. بپاخیزید و توطئه‌گران را نصیحت کنید و در صورت عدم قبول از خود برانید و از مناطق خود بیرون کنید یا آنانرا گرفته تسلیم مقامات دولتی کنید.

۲. اینجانب و همه ملت از ستمهائیکه به شما برادران کرد در طول حکومت استبدادی شده‌است و از تبعیض هائی که بر خلاف اسلام بر شما روا داشته‌اند، مطلع هستیم. لیکن باید بدانید که این شما برادان نبودید که مورد ستم و ظلم واقع شدید. سایر برادران ترک و لر و عرب و بلوچ و فارس و ترکمن هم با شما شریک بوده‌اند و همه محروم بودند از آنچه محروم بودید. شما اگر به زاغه‌نشینان و گودنشینان تهران توجه نمائید خواهید دید آنان از همه محروم ترند. اینجانب می دانم که در حکومت موقت هم آنطور که خواست شما و ملت است، رسیدگی نشده، لیکن باید بدانید باز در این امر همه برادران شما شریک می باشند و دولت موقت با کمال جدیت اشتغال به کار سامان دادن بود، لیکن آشفتگیها به قدری زیاد است، که اصلاح محتاج به زمان است. -

و من امیدوارم که برای همه‌ی ملت و برای شما برادران کرد وسائل رفاه حاصل شود. شما برادران می دانید که نوسازی و عمران در محیطی که آشفته است و مردم در امان نیستند، مشکل یا غیر ممکن است. شما برادران غرب کوشش کنید و آرامش خودرا حفظ کنید و بدانید که با ارامش کارها اصلاح می شود و به صلاح شما و به صلاح اسلام و مسلمین است.

۳. از هیأت ویژه می خواهم که به مذاکرات خود با کمال حسن نیت ادامه دهند، و با شخصیتهای مذهبی و سیاسی و ملی و سایر قشرها تماس بگیرند، تا تامین خواسته‌های آنان که خواست ما نیز هست، به طور دلخواه بشود و آرامش و امن که از بزرگترین نعمتهای الهی است در منطقه برقرار گردد، و شما برادران کرد در کنار سایر برادران به طور رفاه و آسایش زندگی نموده و طمع اجانب برای همیشه از کشورمان قطع شود.

٤. اسلام بزرگ تمام تبعیض هارا محکوم نموده و برای هیچ گروهی ویژگی خاصی قرار نداده و تقوا و تعهد اسلام تنها کرامت انسانها است، و در پناه اسلام و جمهوری اسلامی حق اداره‌ی امور داخلی و محلی و رفع هرگونه تبعیض فرهنگی و اقتصادی و سیاسی متعلق به تمام قشرهای ملت است منجمله برادران کرد، که دولت جمهوری اسلامی موظف و متعهد به تامین آن در اسرع وقت می باشد و مقررات و قوانین مربوط به آن به زودی انشاءالله تعالی تدوین می شود.

٥. اخیرا باز نظر شریف علماء اعلام و مشایخ عظام و روشنفکران و سایر برادران عزیز در سراسر ایران را به موضع حساس امروز ایران و جبهه‌گیریهای دشمنان میهن و اسلام و در مقابل ملت عزیز و تشبثات همه جانبه‌ی آنان برای سرکوبی نهضت اسلامی و ملت معظم و برای اعاده‌ی همه جانبه بر کشور اسلامی ما جلب می کنیم، آیا در این موقع تقاضای متواضعانه‌ی این خدمتگزار که روزهای آخر عمرش را می گذراند، به جا

نیست!

۶. خواهران و رادران هم میهن در سراسر کشور، من دست خودرا به پیش شما دراز می کنم، و از شما به خاطر خدا و اسلام و کشور عاجزانه می خواهم که تمام توان خودرا برای نجات کشورتان به کار برید، و اسلحه‌های سرد و گرم یعنی قلم و بیان و مسلسل را از نشانه‌گیری به روی یکدیگر منحرف و به سوی دشمنهای انسانیت که در راس آن امریکا است نشانه روید. باری الهی من ماموریت خودرا که نصیحت به ملت است به قدر توان ضعیف خود انجام دادم، و تو ای خدای بزرگ با قدرت لایزال خود قلوب ملت مارا پیوند برادرانه عطا نمود، انک قریب مجیب. سلام گرم من به ملت عزیز و برادران کرد و رحمت خداوند بر همه. روح الله الموسوی الخمینی

۲۶ آبان ۵۸ - ۲۶ ذیحجه ۹۹

*

قسەکانی ئیمام خومەینی وەکو قسەی هیچ یەکێ لە کاربەدەستانی تیهران نەبو. قسەکانی ئەم بە حوکمی شەرعی دائەنرا، کەس نەیئەتوانی بە ئاشکرا دژی راوەستێ. ئەم پەیامەی پێشەوای ئینقیلاب زۆر گرنگ و، مەسەلەی زۆر گرنگی تێ دا بو، لەوانە:

۱. سەلماندنی زۆرلێکراوی و چەوساوەیی کورد.

۲. سەلماندنی مافی کورد بۆ بەڕێوەبردنی خۆی لە ناوچەکانی خۆی دا.

۱. راگرتنی شەڕی راگەیاندن و شەڕی تفەنگ.

۲. گفتوگۆی سیاسی لە گەڵ کەسایەتی دینی و نەتەوەیی و سیاسی کورد بۆ چارەسەرکردنی کێشەکەی.

*

چەند رۆژێ دوای ئەوە، د. قاسملو لە ئاشتی پشکاوی وە چوەوە مەهاباد، لە خۆپیشاندانێکی گەورەدا پشتیوانی لە پەیامەکەی ئیمام کرد و، لە قسەکانی دا وتی: «ما به پیام امام لبیک میگوئیم..» و، ئیتر خۆیان ئامادە کرد بۆ گفتوگۆ.

*

حدکا، لە گەڵ شیخ عیززەدین و سازکا و چریک ریک کەوتبو دەستەیەکی هاوبەشی نوێنەرایەتی بە ناوی: «هەیئەتی نومایندەگی خەلقی کورد» پێک بهێنن. لە سەرەتاوە دیاربو گفتوگۆی کورد و تیهران بە ئەنجام ناگات. هیچ لایەکیان باوەری بەوی تر نەبو. چریک، شاخەی کوردستانی دامەزراند بو، چارەسەرکردنی کێشەی کوردی بە لاوە گرنگ نەبو، بەلکو ئەیویست کەلک لە کوردستان وەربگری وەکو بنکەیەک بۆ چالاکییەکانی خۆی و، کەلک لە کێشەی کورد وەربگری وەکو گوشارێک بۆ سەر داوودەزگای ناوەندی لە تاران. سازکاش، باوەریان بەوە نەبو، بە گفتوگۆ لە گەڵ داوودەزگای دینیی تیهران بگەنە هیچ جورە چارەسەرێکی ئاشتی کێشەی کورد، بەلکو خۆیان ئەیانوت، لەم گفتوگۆیانەدا بەشداری ئەکەین بۆ «ئیفشاگەری»، واتە بۆ ریسواکردنی رژێم! حدکا توشی چەند هێزێکی توندرەو ببو، هەمو نەرمییەکی ئەمیان بە «سازشکاری» لە قەڵەم ئەدا و، ئەیانکرد بە کەرەستەی پروپاگاندە دژی.

سەرەنجام هەیئەتی نومایندەگی خەلکی کورد لە: ٤ ئەندامی حدکا، ۲ ئەندامی سازکا، ۲ ئەندامی چریک، بە سەروکایەتی مەلا شیخ عیززەدین پێک هات. ئەندامێکی

حەدکا، قسەکەری رەسمیی «سخنگو» بو.
ئەم هەیئەتە پروژەیەکی ٢٦ ماددەییان ئامادە کرد کە ببی بە بنچینەی گفتوگۆ لە گەڵ نوینەرانی دەوڵەت.

*

خواستەکانی کورد

خواستەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد لە ئیران دا، لە بابەتی ئەو خواستانە بو کە چەند ساڵ بو کورد لە عیراق دا داوای ئەکرد. بە کورتی ئەمانە بو:
١. سەلماندنی مافی نەتەوەیی کورد لە سەر بنچینەی ئۆتۆنۆمی (خودموختاری).
٢. دیاریکردنی سنوری کوردستانی ئیران لە سەر بنچینەی زورایەتی دانیشتوانی ناوچەکە.
٣. هەڵبژاردنی «شورا» ی ئۆتۆنۆمی کوردستان بە دەنگدانی نهینی و راستەوخو، ئەویش بۆ راپەراندنی کاروباری بەریوەبەرایەتی، ئابوری، روشنبیری، کومەلایەتی، ئاسایشی ناوخو.. «هەیئەتی ئیجرائی» دایەزرینی.
٤. کوردی ببیتە زمانی رەسمیی خویندن و بەریوەبەرایەتی.
ئەمە ناوەروکی خواستە نەتەوەییەکانیان بو، جا هەندی جار بە پروژەی ٨ ماددەیی و هەندی جار بە ٦ ماددەیی و، هەندی جاری تر بە پروژەی ٢٦ ماددەیی دەریان ئەبری.

*

«هەیئەتی حوسنی نییەت»، کە نوینەری دەوڵەت بو بۆ گفتوگۆ لە گەڵ سەرانی کورد لە دواهەفتەی مانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٩ دا «طرح خودگردانی» لە روژنامەکانی تاران دا بلاو کردەوە. کوردەکانی ئیران هەرزو ناویان لی نا «طرح سرگردانی». ئەم پروژەیە خواستەکانی کوردی بە دی نەئەهینا، بەلام لە چاو تیگەیشتنی سیاسی حوکمرانەکانی ئیران دا هەنگاویک بو بۆ پیشەوە، ئەوە جاری یەکەم بو «دەسەلاتی ناوەندی» لە تاران ئامادە بی هەندی لە دەسەلاتەکانی خوی بە ئوستانەکان ببەخشی و، جوری، یا کەم و کورتیش بی، «نەناوەندیتی» بسەلمینی.
گەورەترین کەموکوری ئەم پروژەیە لەوەدا بو دابەشبونی بەریوەبەرایەتی ناوچە کوردنشینەکانی وەکو خوی هیشت بوەوە، هەمویانی یەک نەخست بو لە یەک ناوچەی بەریوەبەرایەتی دا. بەلام بە گویرەی ئەم پروژەیە ئەکرا زمانی کوردی لە پاڵ زمانی فارسی دا بۆ کاروباری حکومەتی بەکار بهینری و، روژنامە و بەرنامەی رادیو و تەلەفزیونی پی ئامادە بکری و، ئاسایشی ناوخو بە دەزگای ناوچەیی سپیردرا بو.
لە گەڵ دەستپیکردنەوەی شەردا لە کوردستان ئەم پروژەیەش مرد.

*

ئیران وڵاتیکی فرە نەتەوەیە، کاربەدەستەکانی لە کونەوە ترسیکی زوریان لە پارچە پارچە بونی هەیە و، ئەم ترسەیان کردوە بە بیانوی سەرکوتکردنی بزوتنەوەی نەتەوەکانی ئیران و، خواستە نەتەوەییەکانیان سەبارەت بە بە کارهینانی زمانی نەتەوەیی. لە ئیران دا چەندین نەتەوە و رەگەزی جیاواز هەیە: فارس، ئازەری، کورد، بلوچی، تورکمان، عەرەب.. سەرەرای ئەمانیش هەندی قەوم هەن خویان بە هیچ کام لەم نەتەوانە نازانن وەکو لور، گیلەکی.. لە ناو ئەم نەتەوانەدا ئازەری بە ژمارە لە هەمویان زورترن، ئەگەرچی لە

دوای دووەمین جەنگی جیهانی جمهوریەتی ئازەربایجانیان دروست کرد و، دوای سەرکەوتنی شۆرشی ئێران، هەم حیزبی تودە فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجانی دروست کردەوە و، هەم حەدکا و نەتەوەپەرستەکانی حیزبێکی تایبەتیمان بە ئازەربایجان دروست کرد، بەلام بزوتنەوەی نەتەوەیی ئازەری، وا بە هێز و تەوژم نەبو وەکو بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد، ئەمەش ئەگەرێتەوە بۆ چەند هۆیەک:

١. ئەگەرچی ئێران بە ناو بە دەولەتی فارس ناسراوە، بەلام لە کۆنەوە زنجیرەی ئازەرییەکان حوکمی ئێرانیان کردوە: سەفەوی، ئەفشار، قاجار.. کە چەند سەدە حوکمرانی ئێران بون هەموویان ئازەری بون، لە ناو ئەوانەدا دوجار حوکمرانی لە دەس زنجیرەی ئازەری دەرهاتوە: جارێکیان سەردەمی زنجیرەی زەند، کە بە ڕیچەڵەک کورد بون، جارێکی تر سەردەمی پەهلەوی، کە بە ڕیچەڵەک خەلکی شمالی ئێران بون.

فارس زورتر لەوەی نەتەوەی حوکمران بێ، زمانەکەی زمانی ئەدەب و فەرهەنگ و حوکم بوە.

٢. ئازەرییەکان، هەمیشە و بە درێژایی زەمان، لە دەزگای حوکمرانی دا دەسەلاتدار و زال بون، ژمارەیەکی زوری وەزیر، ئوستاندار، ئەفسەرانی ئەرتەش، ژاندارمەری، ساواک ئازەری بون. بەشێکی گرنگی بازار و بازرگانی و پیشەسازی سەرانسەری ئێران بە دەس ئەوانەوە بوە. لە دامەزراوی شیعەدا ئازەرییەکان هەمیشە دەسەلاتدار و خاوەن نفوز بون.

ئەم هۆیانە وایان کردوە، ئازەری هەست بە چەوسانەوەی نەتەوەیی بەرامبەر بە دەولەتی ئێران و، بە چەوسانەوەی مەزهەبی بەرامبەر دامەزراوی دینیی شیعە نەکەن.

لە بەرامبەر ئەمەدا نەتەوە پچوکەکانی تر: کورد، بلوچ، تورکومان، عەرەب.. لە ئێران دا، بە مەزهەب سونی بون و، لە داودەزگای حوکمرانی دا بێ بەش بون و، لە بازار و بازرگانی دا دەورێکیان نەبوە.

دوای سەرکەوتنی شۆرش، هەروەکو کورد داوای مافی نەتەوەیی ئەکرد، بزوتنەوەی نەتەوەیی لە بلوچستان، کومەڵەسەحرا، کومەڵەکاوس، خوزستان ئەلیەوە و، هاودەنگ لە گەل کورد ئەوانیش داوای مافەکانی خویان ئەکرد. بەلام جولانەوەکانی ئەوان زوتر لە هی کورد دامرکێنرایەوە، چونکە:

١. ئەو پیشینە مێژوییە درێژەی جولانەوەی کورد هەیبو، ئەوان نەیان بو.

٢. بە ژمارە لە کورد کەمتر بون.

٣. هەلکەوتی جوگرافی شوێنەکانیان، لە چاو هی کوردستانی ئێران دا، خراپتر بو.

پیکهێنانی حسک

دوای جیابونەوەیان: «بزوتنەوە» و «کومیتەی ئامادە کردن» تا مانگی ئاب، بە کردەوە یەکیان نەگرت بو، کومیتەیەکی هاوبەشیان دروست کرد بو سەرپەرشتی کاروبارەکانی ئەکرد. لە روژانی ٣ - ٦ ی ئابی ٧٩ کوبونەوەیەکی فراوانیان بە کادرەکانی بزوتنەوە و کومیتەی ئامادە کردن کرد و پاسوکیشیان بانگ کرد. لەم کوبونەوەیەدا ناوی ڕیکخراوەکەیان نا: «حیزبی سوسیالیستی یەکگرتوی کوردستان: حسبک» و، سەرکردایەتی حیزبەکەیان دیاری کرد.

ئەمانە لە ناو خویان دا ئاتەبا بون، کاغەزی یەکتریان ئەئەخوێندەوە، کەسیان خوی

لەوی تریان بە کەمتر نەئەزانی، زۆرجار لە پاشملە گاڵتەیان بە یەکتری ئەکرد. هەر لە بەر ئەوە کە نامەیان بۆ حیزبێکی تر ئەنوسی ٣ کەس ئیمزای ئەکرد و، کە ئەچوون بۆ کۆبونەوەیەکی هاوبەش لە گەڵ حیزبێکی کەدا زۆربان ئەچوون. د. مەحمود و رەسول مامەند هەر کەسەیان خۆی بە شایستەی ئەوە ئەزانی کەسی یەکەمی حیزب بێ. بەڵام هێزی راستەقینە هی رەسول بو. د. مەحمود هێزێکی ئەوتۆی نەخستبوە سەر هێزەکەی رەسول.

*

جیابونەوەی چەکدارەکانی بزوتنەوە، لەشکرێکی تری لە کوردستان زیاد کرد و، بیری یەکخستنی چەکداری هەمو حیزبەکان، لە «یەک لەشکری یەکگرتو» دا، کە لە سەرەتای دامەزراندنی یەکێتیەوە باس ئەکرا و، ئەمانویست هەمو لایەنەکان بەم بیرە قانیع بکەین، بە یەکجاری داروخا. لەوە بە دواوە کوردستان بەرەو «فرە - لەشکری» رۆیشت. جگە لە یەک کە هەر لە سەرەتاوە لەشکری خۆی هەبو، حیزبەکانی تریش: حسک، پاسۆک، حشع و، دوایی تریش هێزەکانی سەر بە ئێران و، گەل.. هەر یەکەیان میلیشیای تایبەتی خۆی دروست کرد. فرە - لەشکری، هۆی سەرەکی شەری ناوخۆ بو. راستە ناکۆکیەکان هەمیشە لە سەرچاوەی سیاسیەوە هەڵئەقوڵین، بەڵام ئەگەر ئەم حیزبانە لەشکری تایبەتی خۆیانیان نەبوایە، نەیانئەتوانی پەنا بەرنە بەر شەری چەکدار بۆ یەلاداخستنی ناکۆکیەکانیان، کە زۆرجار سیاسی نەبون.

*

- لەشکرەکەی حسک، کە دوای لەشکرەکەی یەکێتی، لە چاو هەمو لەشکرەکانی ترا بە ژمارە زۆرتر بو، تەنیا بۆ ئەوەی زۆر بن و بالادەستی پەیدا بکەن، جۆرەکەسێکیان لە ریزەکانی خۆیان دا ئەکردەوە، بێ ئەوەی گوێ بدەنە رابوردوی و، مەبەستی راستەقینەی لە هاتنی بۆ پێشمەرگایەتی.
- لەشکرەکەی حسک بو بە پەناگای دالدەدانی هەمو ئەوانەی لە دەس لێپرسینەوەی حیزبی، لە ناو حیزبەکانی ترەوە، رایان ئەکرد.
- سەرکردایەتی حیزبەکە توانای دارایی ژیاندنی لەشکرەکەی نەبو، چاوپۆشی لێ ئەکردن بۆ دابینکردنی ژیانی خۆیان و پێویستیەکانیان، بە ناوی جیا جیاوە، بە زۆر پارە لە خەڵک بسێنن و، راوورووت بکەن.
- فەرماندە و پێشمەرگەکانی لەشکرەکە گوێیان لە فەرمان و ئامۆژگاری سەرکردایەتیەکەیان نەئەگرت، ناوی حسکیان وەکو چەترێکی سیاسی بە کار ئەهێنا بۆ ئەوەی بە ئازادی و بێ ترسی لێپرسینەوە، چییان ئەوێ بیکەن. سەرکردایەتی حیزبەکەیش دەستی بە سەر لەشکرەکەی دا نەئەرۆیشت و، بۆ ئەوەی لە ژێر چەترەکەی دا بیبیننەوە چاوپۆشی لە خراپەکانیان ئەکرد.

*

حسک لەو شوێنانەی جۆری لە بالادەستی هەبو هێزەکانی یەکێتی دەرئەکرد. سەید کاکە لەم روەوە لە هەمویان زیاتر توندوتیژ بو. لە چەند جێگای وەکو بیدەلان لە ناوچەی سەرکردایەتی، خۆشناوەتی، دەشتی هەولێر، بناری کۆسرەت.. هێزەکانی یەکێتی دەرکرد و، لە چەند جێگایەک چەکی ئەکردن و، لێ ی ئەکوشتن. هێزە راونراوەکان، هەندێکیان بە چەک کراوی، ئەهاتنەوە بۆ ناوزەنگ.

*

لە پەراوێزی ئەو کۆبونەوانەدا کە لە سەر داوای حدکا ئەکراو، ینک و حشع و حسک بەشداریان تێ دا ئەکرد، نوێنەرانی ینک: عەلی حەویز و فاضیل کەریم و، نوێنەری حسک: حاجی حاجی برایم ڕۆژی ٤ ی ئەیلولی ٧٩ لە پێنوخەلەف کۆبونەوە. هەردولایان ڕێککەوت بون لە سەر ئەوەی لەمەولا زۆ زۆ یەکتری ببینن، هەوڵ بدەن باوەڕکردن بە یەکتری بینا بکەنەوە، هاوکاری یەکتری بکەن، ناکۆکییەکان بە گفتوگۆی برایانە چارەسەر بکەن و، هەڵوێستیان بەرامبەر ڕژێم یەک بخەن. بڕیاریان دابو هەردولا بڵاوکراوەی ناوخۆ بۆ ڕێکخستن و پێشمەرگەکانیان بڵاو بکەنەوە بۆ ئەوەی بەم گیانە کار بکەن.

*

شەفیق زاهیر و سەرباز ئەحمەد هەردوکیان کۆیی و هەردوکیان ئەندامی بزوتنەوە بون. لە سەر کیشەیەکی خیزانی لە ناو خۆیان دا ناکۆک بون بە دوای یەکتری دا ئەگەڕان بۆ کوشتن. لە جیابونەوەی بزوتنەوەدا ئەوانیش لە یەکیتی جیا بوبونەوە. هەردوکیان فەرماندەی کەرت بون. پاش ماوەیەک شەفیق گەڕایەوە ناو یەکیتی. شەفیق و سەرباز لە گوندی شۆرشکە لە بناری کۆسرەت توشی یەک ئەبن و ئەبی بە شەڕیان. چەند کەسێکیان لە یەکتری کوشت و بریندار کرد. ئەم ڕوداوە هیچ پەیوەندیەکی بە کیشەی سیاسی یەکیتی و حسکەوە نەبو. سەید کاکە کردی بە بیانو و لەشکری کۆ کردەوە چو بۆ دۆڵی جافەتی. لە باخەمەر ڕۆژی ١١ ی ئابی ٧٩ هەڵی کوتایە سەر هێزێکی یەکیتی پێشمەرگەیەکی کوشت و چەند کەسێکی تریشی بریندار کرد. یەکیتی لەو ناوچەیەدا بەهێز بو بە سەید کاکە چار نەئەکرا. لە بەر ئەوە هەر زو لەو ناوچەیە کشایەوە بۆ بەری کۆسرەت و خۆشناوەتی.

دوای جیابونەوەی بزوتنەوە، یەکیتی لە دەشتی هەولێر و خۆشناوەتی لاواز بوبو. سەرانی حسک ئەیانویست هەولێر بۆ خۆیان پاوان بکەن و، کادر و پێشمەرگەکانی یەکیتی لێ دەربکەن. شەڕیان بە مەفرەزەکانی یەکیتی ئەفرۆشت. چەکیان ئەکردن و لە ناوچەکە دەریان ئەکردن. چەند جاری ئەم ڕوداوانە دوبارە ئەبونەوە. بۆ ئەوەی یەکیتی لەو ناوچەیەدا هەڵبستێتەوە و، حسک زات نەکا پەلاماریان بدا. کادر و پێشمەرگەکانی هەولێر کۆ کرانەوە و سەید مەجید کرا بە لێپرسراویان. سەلاح چاوشین و هێزێکیشیان بۆ پشتیوانی لە گەڵ ناردن. ئەم هێزە تیکەڵاو و بێ سەروبەر بو. فەرمانەکانیان کەسیان بە قسەی ئەوی تریانی نەئەکرد بو. هەندێکیان تازە هات بونە شاخ ئەجروبەی پێشمەرگایەتیان نەبو. بە کۆمەڵ لە نازەنین پالیان لێ دابوەوە. سەید کاکە هەمو هێزەکانی خۆیانی لە سەر کۆ کردنەوە و، شەوی ٥ ی ئەیلولی ٧٩ لە ناکاو لە نازەنین چوە سەریان. هێزەکەی یەکیتی پەرەوازە کرد. هەندێکیان گیران و هەندێکیان دەرباز بون. دو ڕۆژ دوای ئەوە مەفرەزەیەکی یەکیتی لە ئاوەگرد خۆی قایم کرد بو چوە سەر ئەوانیش. هەندێکی لێ کوشتن و هەندێکی لێ بریندار کردن. ئەمە جەزرەبەیەکی کاریگەر بو حسک لە یەکیتی سرەواند. ئەیویست دەس بە سەر ناوچەکەدا بگری.

*

حەمەی حاجی مەحمود، ئەوسا فەرماندەی هەرێمی ١ ی شارەزور و هەورامانی

یەکیەتی بو، هەلی دەستدرێژییەکانی سەید کاکەی بە دەرفەت زانی، ئەویش لە ۲۳ ی ئەیلول دا هەلی کوتایە سەر بارەگای عوسمانی قالە مەنوەر لە بلەکی لە ناوچەی بانە. بارەگاکەی گرت و، چەکدارەکانی هەمو چەک کرد. تەنیا عوسمان و یەک پێشمەرگە دەرباز بون. حەمە ئەم کارەی لە خۆیەوە کرد بو، سەرکردایەتی یەکیەتی ئاگادار نەبون. گوایە ئەمەی لە تولەی کارەکانی سەید کاکەدا کرد بو، رەنگە بیانوەکەی راست بوبی، بەلام راستیەکەی ئەوە بو: تەماعی کرد بوە چەکەکانی هێزەکەی عوسمان.

*

هەر لەو ماوەیەدا پەیوەندیشیان لە گەل حکومەت دامەزراند بۆ دەستپێکردنی گفتوگۆ. رۆژی ۳۰ ی ئەیلولی ۷۹ وەفدیان بە ڕێ کەوت بۆ بەغداد.

بە کردەوە ئەو ڕێکەوتنەی لە گەل حاجی لە بنرخلەف کرا بو، هیچ نرخێکی نەما.

*

گفتوگۆی حسک – بەعس

سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ۷۹ دەستەی نوێنەرایەتی حسک کە پێک هات بو لە د. مەحمود و عەدنان موفتی لە قەلادزەوە بران بۆ کەرکوک و، لەوێشەوە بۆ بەغداد. لەم چونەدا سەعدون شاکیر، وەزیری کاروباری ناوەوە و، د. فاضیل بەرراک، بەڕێوەبەری گشتی ئاسایش و، دوای ئەوانیش صەددام حسینیان بینی بو. چەند مانگی بو صەددام ببو بە سەرۆکی کومار.

پێ ناچی هیچ لایەکیان پرۆژەیەکی دیاریکراوی هەبوبی بۆ چارەسەری کێشەی کورد، چونکە هیچ لایەکیان شتێکی نوسراوی بلاو نەکردەوە، تەنیا قسە و باسی گشتییان کرد بو. صەددام داوای لێ کرد بون دەس هەلبگرن لە خەباتی چەکدار و بگەرێنەوە ژێر بالی حکومەت. بەلام بەلێنی هیچ دەسکەوتێکی سیاسی پێ نەدا بون.

یەکیەتی و حشع لەم کارەی حسک پەشۆکان. بە جوتە یادداشتێکیان لە ۱ ی تشرینی دوەمی ۷۹ دا دا بە حسک، یادداشتەکە توند و، بە زمانێکی رەق نوسرا بو، پەشۆکان و توڕەیی هەردو حیزب لە ناوەرۆکی یادداشتەکەدا ئەخوێنرێتەوە. داوایان لە حسک کرد بو دەس لە گفتوگۆی یەکلایەنی هەلبگری و، ناکۆکییەکانی لە گەل یەکیەتی بە ڕێگای گفتوگۆ چارەسەر بکا و، شان بە شانی ئەوان خەبات بکا بۆ روخاندنی رژێمی دیکتاتوری عیراق.

د. مەحمود لە دوای گەرانەوەی مامجەلالی لە شینێ دی. د. مەحمود ویست بوی مامجەلال ئیقناع بکا، یەکیەتی یش لە گفتوگۆکەدا بەشدار بی، مامجەلالیش ویست بوی د. مەحمود ئیقناع بکا واز لە گفتوگۆ بهێنی. جەلالی حاجی حسێن، نوێنەری پاسۆک، لەم دانیشتنەدا بەشدار ببو.

د. مەحمود هەوالەکانی ئەم سەفەرەی بۆ فەوزی راوی، نوێنەری بەعسی سەر بە سوریا و، بۆ نوێنەرانی حشع، بە جیا گێرابوەوە، لای هەریەکێکیان جۆرێ لە بەهانەی هێنا بوەوە بۆ گفتوگۆی بە تەنیای خۆیان لە گەل بەعس و، بەلام ترسی خۆیانی لە یەکیەتی کرد بو بە بیانوی سەرەکی.

دوای ئەم سەفەرە، ئیتر د. مەحمود نەچوەوە بۆ بەغداد بەلام پەیوەندییان هەر نەبری

بو. له بەعس نائومێد نەبوبون و، پروپاگاندەیان بۆ کەلکی ڕێککەوتن ئەکرد. هەندێ لە پێشمەرگەکانیان، بەم هیوایە، پشتیان لێ کرد بوەوە بێ ترس لە هێرشی بەعس ئەگەڕان. ڕۆژی ۲۰ ی کانونی یەکەمی ۷۹ جەیش لە دوڵی سماقوڵی پەلاماری دان. سەید سەلیم، فەرماندەی هەرێمەکە و، شێبەی بولی، یەکێ لە فەرماندەی کەرتەکانیان و، چەند پێشمەرگەیەکی کە کوژران. ئیتر ئەمە هیچ هیوایەکی بە گفتوگۆ نەهێشت.

دواتر حسک بە بەیانێکی درێژ سەرنەگرتنی گفتوگۆکەیانی ڕاگەیاند. ئەو هیوایەی هەیان بو بە چارەسەری سیاسی نەهاتە دی و، ئەو واهیمەیەی کە لە سەرەتاوە هەیان بو، دەربارەی ئامادەیی بەعس بۆ چارەسەری سیاسی هێنانەی کێشەی کورد و، نائامادەیی یەکێتی بۆ بە دەنگەوەچونی، لە تاقیکردنەوەی خۆیان دا ناڕاست دەرچو. هەرچەندە ئەوان ئەیانوت: «لەم گفتوگۆیەدا ئەگەر هەموومان، بە تایبەتی حسک و یەکێتی، پێکەوە بوینایە، بەعس ئەهاتە پێشەوە». بەلام ئەمە بەهانە بو بۆ پاساودانی سەرنەگرتنی گفتوگۆکە.

سەرنەگرتنی ئەم گفتوگۆیە هەر لە سەرەتاوە چاوەڕوان ئەکرا. لەو کاتەدا عێراق بە هێز و جوڵانەوەی کورد لاواز بو. تەرازوی هێزی سیاسی و چەکدار ناهەرامبەرێکی گەورەی تێ دا بو. جوڵانەوەی کورد لە ناو خۆی دا ناکۆک و ناتەبا بو. پشتیوان و یارمەتدەری نەبو. حسک یش هێزێکی سیاسی چەکداری بچوک بو، نەیئەتوانی نوێنەرایەتی هەمو جوڵانەوەی کورد بکا. بەعسیش ئامادە نەبو، هیچ دەسکەوتێکی سیاسی ڕاستەقینە بە کورد بدا.

*

شەفیق و قورە بەرازە

ڕۆژی ۱۱ ی ئابی ۱۹۷۹ هێزێکی گەورەی حکومەت هێرشێکی گەورەی ئەرزی و ئاسمانیان کرد بۆ سەر تاقمی لە پێشمەرگەکانی یەکێتی لە گوندی قورە بەرازە لە دەشتی کۆیە. لەم شەڕەدا ۱٤ پێشمەرگە کوژران و ٥ یان بە دیل گیران. لە ناو کوژراوەکان دا: شەفیق زاهیر، مەولود شێنە، عارف، محەممەد قادر، ئاودێر عومەر، ئازاد ڕەفیق ئاتەوا، حەویز ئیبراهیم، ئەنوەر ئازەنینی، فەرهاد فەتحوڵلا، جەعفەر سەعید عەباس، سەعید تەلتەقی، عومەر ڕەفیق و، دو پێشمەرگەی سلێمانی ناویان ئەحمەد و شاکیر بو.

ئەمە جەزرەبەیەکی کارێگەر بو لە یەکێتی لە ناوچەی کۆیە، بە تایبەتی لەو کاتەدا کە بە هۆی جیابونەوەی حسکەوە، هەرێمەکانی پێشمەرگە پشێوانی تێ کەوت بو. لە ناو ئەم پۆلە تێکۆشەرەدا تاقمی کادری پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەییان تێ دا بو. شەفیق فەرماندەی پێشمەرگەکانی کۆیە و، ئاودێر کادری ڕێکخراوەیی کۆمەڵە و حەویز کادری ڕێکخراوەیی بزوتنەوە بو.

شەفیق چوارەمین کەسی خێزانەکەیان بو لەم ڕێ یەدا سەر دانێ. زاهیری باوکی و، تۆفیقی برای لە شەڕدا کوژرا بون و، ڕەفیقی برای بەعس لە سێدارەی دا بو.

شەڕەکە بە ڕێکەوت ڕۆژێ پێش دەرچونی «عەفوی عام» بو. کاربەدەستانی ئیستیخبارات ئاگادار بون «عەفو» بە ڕێگاوەیە. بۆ ئەوەی دیلەکان بەر عەفو نەکەون، لە ناو سەربازگەکەی کۆیەدا هەر پێنجیان گوللە باران کرد بون.

*

کیتلەی سیجن

سەددام بە بۆنەی ئەوەوە کە تازە ببوو بە سەرکۆماری عیراق لە ئابی ١٩٧٩ دا چەند «عەفو» یەکی دەرکرد. یەکێکیان «عەفوی عام» بوو لە گیراوەکان. هاوڕێکانی ئێمە کە لە زیندانی ئەبو غورەیب بوون لە بەغداد و، هەندێ لەو کەسانەی لە «ڕەدەهەی ئیعدام» ی زیندانی مووسڵ دا بوون، بە تایبەتی دیلەکانی پێشمەرگە، ئازاد کران. بۆ ئێمە ئەمە هەواڵێکی زۆر خۆش بوو. کۆمەڵی کادری ژیر و تێگەیشتوی تێکۆشەر لە زیندان بەربوون، تین و تاوێکی تازەیان ئەدا بە ڕێکخراوەکە و جوڵانەوەکە.

ڕۆژێکیان لە بن دیواری بە وشکە کەڵەک هەڵچنراوی بارەگاکەمان دا لە بەر بەرۆژکە خۆم هەڵکسست بوو، لە پڕ یەکێ سەلامی کرد، هیچ شتێکی تایبەتی نەبوو سەرنجی من ڕابکێشێ، بە جۆرێکی ئاسایی وەڵامم دایەوە. ئەو چاوەڕوانی پێشوازییەکی گەرمتر بوو، وتی: «کوڕی باش ئەلی ی نامانناسیتەوە؟» سەرم هەڵبڕی و باش لێی ورد بومەوە، سەیرم کرد عومەری سەید عەلی بوو. هەستام باوەشم پیا کرد و ئەملاو ئەولای یەکتریمان ماچ کرد. سەید عومەر باسی کرد کە هاوڕێیانی تریش بە ڕێگاوەن و، بۆ ئەوەی هەموویان بە سەلامەتی بگەن هەر یەکێکیان بە ڕێگایەک دا هاتوە.

هاوڕێیانی زیندان، کە دوایی‌تر پێیان ئەوتن: «کیتلەی سیجن» یەک یەک و دوو دوو ئەگەیشتن. فەرەیدون عەبدولقادر و پاکیزەی هاوسەری و، دارۆی شێخ نوری و نەرمینی هاوسەری و ڕوناکی دەزگیرانی مەلا بەختیار و، ئاوات عەبدولغەفور و پرشنگی هاوسەری و، ئەرسەلان و پەخشانی دەزگیرانی، ئەوانەش کە سەلت بوون وەکو: عەلی پچکۆل، جەبار فەرمان، ئەنوەر حەسەن بە تەنیا ، گەیشتن. ئەوانە خێزانەکانیان، لە ترسی گرتن، لە گەڵ خۆیان هێنا بوو. ئەمەیش یەکەمجار بوو ئافرەت بێتە ناوچەی سەرکردایەتی. تا ئەو کاتە ناوزەنگ کۆمەڵێکی داخراو بوو بۆ پیاوان، ئیتر ئافرەتیشی تێکەوت.

بڵاوکراوەکانی کۆمەڵە تا ژمارەی چوارەمی و، لە بڵاوکراوەکانی یەکێتی یش «هەواڵنامە» تا ژمارەی چوارەمی من سەرپەرشتیم کرد بوو. تا خۆم لەوێ بووم ئەمنەهێشت لە ڕووی ناوەڕۆکەوە وتاری بێ پێز و، لە ڕووی نوسینەوە وتاری خوارو خێچی تێ دا بڵاو بکرێتەوە. هەندێ لە هاوڕێیانی کۆمەڵە ئەمەیان زۆر پێ ناخۆش بوو، ئەیانویست کۆمەڵە و هەواڵنامە وەکو «نشرەی جیدار» ی قوتابخانەکان بکەین بە مەیدانی خۆ فێرکردنی ئەوان.

ئەو ماوەیەی من سەفەرم کرد بۆ دەرەوە فرسەتیان هێنا بوو، بە ئارەزوی خۆیان لە هەردوکیان دا ئەوەی بە بیر و بە قەڵەمەکانیان دا هات بوو نوسی بوویان.

مەلا بەختیار بە ناوی «باوکی ئاوارە» وە، وتارێکی درێژی لە ژێر سەرناوی: «چەند تێبینیەکی، بە سەر هەندێ، لایەنی خەباتی کۆمەڵەدا» لە ژمارەی شەشەمی «کۆمەڵە» دا نوسی بوو، باسی بیروبۆچونەکانی خۆی کیرا بوەوە سەبارەت بە ڕێکخستنەوەی کۆمەڵە و، دەس پێ کردنەوەی خەباتی چەکدار. هێرشێکی ناوەختی کرد بوە سەر سەرکردایەتی پێشوی کۆمەڵە، کە دوانیان لە سێدارە درا بوون و، ئەوانی تریشیان تازە بە تازە لە زیندان ئازاد کرا بوون.

هاوڕێیانی تازە - ئازاد کە هاتنە شاخ و، وتارەکەی مەلا بەختیاریان خوێندەوە، زۆر دڵگیر بوون و، بە کۆمەڵ و تاک هاتنە لام بۆ گلەیی. ئەرسەلانیش لە گەڵ گەیشتنی دا، ساڵار چی بوو بە گژی دا. ئەمانە چاوەڕوانی پێشوازییەکی گەرمتر بوون، ڕاستییەکەی

هەندێ لەو برادەرانە وەکو حەزیان لە چارەی بەرپرسەکان نەبوو، حەزیشیان نەئەکرد لە ناو کۆمەڵە و پێشمەرگەدا بیانبینن. لایان وابوو جێگەیان پێ لێژ ئەکەن. بۆ چارەکردنی ئەمە، لەو ڕووەوە گلەییم لە ساڵار کرد و، لە ژمارەی حەوتەمی «کۆمەڵە» یش دا ڕوونکردنەوەیەکمان نووسی: کە ئەو وتارەی مەلا بەختیار بیروڕای تایبەتی خۆیەتی و هی سەرکردایەتی کۆمەڵە نییە.

لە کۆبوونەوە فراوانەکانی پێشوودا بڕیارمان دا بوو: ئەو ئەندامانەی سەرکردایەتی کە لە زیندان دان، لە بەر ئەوەی بە هۆی خەباتی سیاسییەوە گیراون، هەرکاتێ ئازاد کران بێنەوە ناو سەرکردایەتی. کۆبوونەوەی سەرکردایەتی کۆمەڵەمان کرد هەموو ئەم برادەرانەمان بانگ کرد، کە لە کاتی خۆی دا ئەندامی سەرکردایەتی کۆمەڵە بووبوون: فەرەیدوون، عومەر، عەلی، ئاوات و، هەر یەکەیان کارێکی پێ سپێردرا. تا ئەو کاتە من خۆم سەرپەرشتی ڕێکخراوە نهێنییەکانم ئەکرد، هەموویم پەڕدەو ڕووی سەید عومەر کردەوە. سەید عومەر ئەم کارە گرنگەی پێ کارێکی پچووک بوو، بە نابەدڵی قبووڵی کرد.

ئەوانەی کۆمیتەی هەرێمەکانیان پێک هێنا بوو، حەزیان لە چارەی هاوڕێیانی زیندان نەئەکرد، دوای گیرانیشیان بڵاوکراوەیەکی ناوخۆیان لە سەر دەر کرد بوون. ئێستاش کە هات بوونە ناو شۆڕشەوە بە لالوتەوە بە خێرهاتنیان کرد بوون.

ئەوانەی لە زیندانیش ئازاد کرا بوون، حەزیان لە چارەی ئەندامانی کۆمیتەی هەرێمەکان نەئەکرد، لایان وابوو، لە کاتێک دا ئەمان ملیان لە ژێر چەقۆی بەعس دا بووە، ئەوان کاریان بۆ شکاندنی ئەمان کردووە.

بە کردەوە ئەم دوو تاقمە بوون بە دوو دەستە:

ئەوانەی لە کۆمیتەی هەرێمەکان بوون، خۆیان بە «خەتی شەهید ئارام» دائەنا و، وایان ئیدیعا ئەکرد درێژە بە خەتی ئەو ئەدەن.

ئەوانیش لە سەرکردایەتی پێشووی کۆمەڵە بوون، خۆیان بە «خەتی شەهید شەهاب» دائەنا و، وایان ئیدیعا ئەکرد درێژە بە خەتی ئەو ئەدەن.

ڕاستییەکەیشی ئەوە بوو هیچکامیان خەتێکی وای دا نەڕشت بوو ئەمانە شەڕی لە سەر بکەن، ئەو دوو شەهیدە کە دوو کەسایەتی بەڕێز و خۆشەویستی ناو کۆمەڵە بوون، ئەمان ناوەکانیان بۆ مەبەستی خۆیان لە ململانێ ی ناوخۆدا بە کار ئەهێنان.

من کە نە لە کۆمیتەی هەرێمەکان و نە لە کێشەی سیجن بووم و، لە ناکۆکییەکانی ئەوان دا بەشدار نەبووم، هەوڵێکی زۆرم دا بۆ ئەوەی ئەم لە یەک نەگەیشتنەیان چاک بکەم، کەڵکی نەبوو، تا ئەهات ناکۆکییەکانیان، کە زۆرتر شەخسی بوو نەک ئایدیۆلۆجی یا سیاسی، قووڵتر ئەبوو. بە کردەوە بووبوون بە دوو دەستەی جیاواز.

*

بۆ کۆبوونەوەکانی سەرکردایەتی کۆمەڵە هەموو ئەوانەمان بانگ ئەکرد کە پێش گیرانیان ئەندامی سەرکردایەتی کۆمەڵە بوون. دوای ماوەیەک هەموویان کاروباریان پێ سپێردرا. کەسیان بەو کارە ڕازی نەبوو کە پێ ی سپێردرا بوو، هەندێکیان بە تەمای ئەندامەتی م س و، هەندێکیان م ع و، هەندێکیان بە تەمای ئەندامەتی سەرکردایەتی یەکێتی بوون، بەشەکەی ئێمە لە سەرکردایەتی یەکێتی دا بە هەمووی ٧ جێگا بوو، جێگای ئەو هەمووەی تێ دا نەئەبووەوە.

کۆنگرەی نۆهەمی پارتی *

دوای ئاشبەتاڵ سامی سنجاری بە موافەقەتی مەلا مستەفا، پارتی لە ژێر ناوی قیادە موەقەتە دا ڕێک خستەوە. بۆ ئەو مەبەستە سەفەری ئەوروپای کرد. پاشان گوێزایەوە تورکیا. ئەگەرچی هەموویان لە ژێر سێبەری مەلا مستەفادا کۆبوبونەوە بەڵام بە گوێرەی زروف و زەمانی ئەوسا باسی ڕێکخستنەوەی پارتییان ئەکرد لە سەر بنچینەی مارکسی و، سەرەتا ڕێکخراوەییەکانی: ناوەندیەتی دیموکراتی، سەرکردایەتی بە کۆمەڵ و، ڕەخنە و ڕەخنە لە خۆ گرتن.

تا ئەو کاتە بە هۆی هەلومەرجی سیاسی ئێران و، دووری خۆیانەوە لە کوردستان، بنەماڵەی بارزانی نەیان توانی بو ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی کاروباری حیزبەکە و، داتان و لابردنی کادرەکانی بکەن. زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی لایەنگری مەسعود و، هەندی لە کادرە ناوچەییەکان لایەنگری ئیدریس بون. دوای ڕوخانی شا کە ئیتر بە ئاشکرا و بە کۆمەڵ هاتنەوە ناو مەیدانی کاری سیاسیەوە، پێویستیان بەوە هەبو، هەندی گۆڕین بە سەر حیزبەکەیان دا بهێنن، لە گەڵ قۆناغی تازەدا بگونجێ، سەر لە نوێ دەسەڵاتی بنەماڵەی بارزانی لە ناو حیزبەکەدا قایم بکاتەوە. بۆ ئەمەش پێویستیان بەوە بو کۆنگرە ببەستن.

لە ڕۆژانی ٤ -١١ تشرینی دوەمی ٧٩ لە ئوردوگای زیوەی سەر بە ئوستانی ئازەربایجانی غەربی لە ئێران، بە ئامادە بونی ٣٢٥ کەس، کۆنگرەی نوهەمی گرت. لە دوای ئازاری ١٩٧٠ وە ئەوە یەکەمین کۆنگرەی بو.

لەم کۆنگرەیەدا مەسعود «ڕاپۆرتی سیاسی و عەسکەری و تەنزیمی» خوێندەوە. باسی ڕوداوەکانی دوای ئازاری کرد، بە تایبەتی ئاشبەتاڵ، بەڵام باوکی و بنەماڵەکەی خۆیانی لە هەمو ئوباڵێک پەراندەوە و، ئوباڵی ئاشبەتاڵ و ئەو کارەساتەی بە سەر کورد هات بو، خستە ئەستۆی دەوروپەوەندەکانی مەلا مستەفا و، شا و ئەمەریکا. لە ڕاپۆرتەکەدا ئەڵێ:

«پاش ١٩٧٠ یەعنی پاش ڕێککەوتنەکەی ١١ ی ئازار.. هەمومان توشی غرور بوین و ڕوژ بە ڕۆژ ڕوحی شۆڕشگێڕایەتیمان لە دەست دا. لە جیاتی ئەوەی سود لەو سەرکەوتنە وەربگرین و ڕێکخستنی پارتی بچەسپێنین لە ناو جەماوەر، دەرگای بەرەڵلایی و فەوزا کرایەوە، وە شتی ئەساسی کە بۆ هەر شۆڕشێک پێویستە لە بیر چو بو. لە سەر نیطاقی پەیوەندی دەرەوە دیسان زۆر ئیشتیباهات کرا چ لە ژێر ضغطی ڕوداو وە چ لە نەزانین، بە تایبەتی لە سالی ١٩٧٣ - ١٩٧٤..

«پاش نەکسەی ١٩٧٥ زۆر کەس رایان کرد لە مەیدان. پێش ئەو کاتە بە هەمو شت ڕازی بون. بەشدار بون لە هەمو بڕیارەکان باش یا خراپ وە دەوری بالایان هەبو.. بەڵام پاش نەکسە.. بە هەمو جۆرێک هەولیان دا مەسئولیەت بخەنە سەر شانی ئەو و بەس.. ئەبی بۆ تاریخ بلێین کە بارزانی پاش سالی ١٩٧٠ مەسئول نەبوە لە زۆر ئەخطائی کە کراو زۆر شتیش ئێمەومانان کە لە دەوری ئەو بوین لی ی مەسئولین.. بەڵکو هەمو قیادە مەسئول بوە و ئەمە واقیع و حەقیقەتە..»

«ئەسبابی نەکسە نە تەنها پیلانی جەزائیر بو. هەرچەندە ئەم پیلانە هۆیەکی سەرەکی بو، بەڵام ئەسبابی ناوخۆ دیسان دەورێکی زۆری هەبو کە پیلانی جزائیر

سەربگریت. بێگومان مەبەستی ئیمپریالیستی ئەمریکا و نۆکەرانی لە ناوچە، وە بە تایبەتی رژێمی دیکتاتۆری شاهی ڕوخاو و ڕژێمی فاشیستی بەغدا ئەوە بو کە ناوی کورد بە رابەرایەتی بارزانی و پارتی سەر هەڵنەداتەوە.

«هەر یەکێک لە ئێوە مەسئولە لە پاراستنی تراثی بارزانی.. ئێمەش وەک یەکێک لە ئێوە مەسئولین لە تراثی ئەو، وە ڕویشتن لە سەر ڕێگەی بۆی داناوین. ئەو ڕێگەیەی کە لە هیچ زەمانێک دا مساومەی نەکرد لە سەر مافی کورد..»

چەند مانگی بو واتەواتی لابردنی سامی هەبو. بنەماڵەی بارزانی لێی ناڕازی بون. لە کاتی هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی دا، بنەماڵەی بارزانی لیستەیەکیان ڕێک خست بو، بە ناوی ئەوانەی خۆیان ئەیانویست. زۆری ئەوانەی قیادە موەقەتەی تێ دا نەبو. سامی نەیویست، بۆ ئەوەی جێگەی لە ناو کومیتەی ناوەندی دا بە تەواوی لێژ نەبی، ئەو دوانزە کەسەی لە سەردەمی قیادەی موەقەتەدا لە گەڵی بون، لە کومیتەی ناوەندی تازەدا هەڵبژێردرێنەوە. بنەماڵەی بارزانی ئەم مەرجەیان لێ قەبول نەکرد و، ئەوەیان کرد بە بیانو بو لادانی ئەو و هەمو ئەوانەی گومانیان لە دلسوزیان ئەکرد. کومیتەیەکی ناوەندی هەڵبژێردرایەوە جێگەی ڕەزامەندی خۆیان بو. هوشیار زیباری؛ کە خاڵ و جێگای متمانەی مسعود بو، یەکێکیان بو.

لەم کۆنگرەیەدا:

- کومیتەیەکی ناوەندی هەڵبژێردرا دلسوزی بێ چەن و چونی بنەماڵەی بارزانی و، گوێڕایەڵی تەواوی فەرمانەکانی بو.

- هەڵبژاردنی مسعود و ئیدریس و، ئەو لیستەیەی ئەمان دیاریان کرد بو بۆ سەرکردایەتی حیزب و، هەڵبژاردنی مسعود بە سەرۆکی حیزب لە جێگای باوکی، ئەو نەریتەی بە تەواوی چەسپاند کە ئەم حیزبە هی بنەماڵەی بارزانیە.

- سەرکردایەتی حیزب «تراثی بارزانی» کرد بە چرای ڕێبازەکەی. بە پێی ئەو «تراثە» ش هەمو کاری حەلال بو بۆ خۆبەهێز کردن و دەسگرتن بە سەر مەیدانی کوردایەتی دا. بۆ ئەوەش لە پاتی ئەوەی چارەی سیاسی بۆ ئەو دوکێشەیە بدۆزێتەوە کە توشی بوبو: کێشەی حدکا و، کێشەی یەکێتی. لە کوردستانی ئێران شەڕی حدکای کرد تا پشتیوانی ئێران بە دەس بهێنی، لە دوژمنایەتی یەکێتی دا پارمەتی بدا. شەڕی یەکێتی کرد بۆ ئەوەی ئەو ملۆزمە لە کوردستانی عیراق نەهێلی.

پارتی بە پارمەتی ئێران، سەرلەنوی هەمو لق و ناوچە و ڕێکخراو و، هێز و بەتالیونەکانی، لە ناو شارەکانی ئێران و لە ناوچە سنورییەکان دا دروست کردەوە. بارەگای مەکتەبی سیاسی و، دەزگا سەرکردەییەکانی و، ئیستگای ڕادیوکەی، لە گوندی ڕاژان لە نزیک ورمێ دانا. بە ئاشکرا هارکاری لە گەڵ ئێران ئەکرد دژی کوردەکان.

ئەندامانی پێشوی قیادە موەقەتە هەمو چون بۆ ئەورووپا و، سامی پش ماوەیەک لە ئێران گیرا. دوای بەربونی ئەویش چو بۆ بەریتانیا. خۆی لە ناو کۆزرە تایبەتیەکانی دا، ڕای پیشان ئەدا لە بەر ئەوەی لە سیاسەتی بنەماڵەی بارزانی، بە تایبەتی بەرامبەر بە کوردەکانی ئێران، ڕازی نەبوە بۆیە وازی لێ هێناون. ڕاستیەکەی ئەوە بو: ئەوسا بنەماڵەی بارزانی، چارەی سامی نەئەویست.

*

دەیڤید هیرست لە ناوزەنگ

ڕۆژنامەوانی بەریتانی دەیڤید هیرست پەیامنێری ڕۆژنامەی «گاردیان»ی لەندەنی لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست، کە لە بەیروت دانیشتبوو، سەردانێکی کوردستانی کرد و، بە سەر هەمو لایەنە کوردیەکان دا گەڕا بو. دەیڤید پێشتریش هات بو بۆ کوردستان و، زەمانی عەرەبی تەزانی. چو بو بۆ ورمێ بۆ بینینی سەرانی پارتی سامی دی بو، لەو کاتەدا خەریکی کۆنگرەی نوێیەم بون. دوای ئەوی چو بو بۆ دوله تو بۆ بینینی سەرانی حسک د. مەحمودی دی بو.

دەیڤید هات بۆ ناوزەنگ بۆ بینینی سەرانی یەکیتی. بە ڕێکەوت مامجەلال لەوی نەبو، چو بو بۆ بینینی قاسملو، لە بەر ئەوە من بینیم. عەبدولرەزاق فەیلی یش لەوی بو. سەردانی بارەگای حشع یشی کرد. لەو ناوە توشی دو پێشمەرگەی یەکیتی بوبو. هەندی پرسیاری لی کرد بون دەربارەی چالاکی پێشمەرگە لە ناو شارەکان دا، هەردوکیان باسی ئەوەیان بۆ کرد بو، کە تازە خۆیان لە چالاکیەکی ناوشاری سلێمانی گەڕاونەتەوە. ڕاستی ئەم هەواڵەی لە د. مەحمود پرسی بو، یەکسەر بە درۆی خستبونەوە. شەو لە لای ئێمە مایەوە. زۆری پرسیار کرد و، منیش پرسیاری زۆرم لی کرد. ئەوی سەرنجی دەیڤیدی ڕاکیشا بو، ئەوە بو: هەمو ئەم حیزبانە دژی یەکتری دوا بون. سامی دژی یەکیتی و حسک، د. مەحمود دژی یەکیتی و پارتی، منیش دژی پارتی و حسک. پرسیاری سەرەکیی دەربارەی هۆکانی ناکۆکیی ناو حیزبە کوردیەکان بو. چەندی هەولم دا بۆی ڕون بکەمەوە عەقلی نەبڕی.

دەیڤید زنجیرەیەک وتاری لە گاردیان دا لە سەر جولانەوەی کورد و، لە سەر گەڕانەکەی، بلاو کردەوە.

*

کاری بەرەیی

هەولی یەکخستنی موعارەضەی عیراقی کۆنە. سەرەتای حەفتاکان تودع (التجمع الوطنی العراقی) دامەزرا بو. بەلام ئەمیش وەکو هێزێکی دەرەوەی ولات لە سەر ئەرز دەورێکی نەبو. کە یەکیتی بو بە ئەندامی تودع، تودع ئەبن و تاوێکی تی گەڕایەوە و، بە تەما بون شۆڕشەکەی کوردستان، لە ڕوی سەرکردایەتی و پێکهاتنی هێز و مەیدانی کارەوە، بیکەن بە شۆڕشێکی عیراقی. ڕادیۆکەی یەکیتی ناوی نرا بو: «دەنگی شۆڕشی عیراق» و، چالاکیەکانی پێشمەرگەکانی یەکیتی وەکو چالاکی تودع بلاو ئەکرایەوە. سەرکردایەتی تودع، سەرکردایەتیەکی مەیدانی بۆ جولانەوەکە دانا، ئەگەرچی ئەبو شەوقی (جواد الدوش) و، ئەبو عومەر (عونی قلمچی) لە «الحرکه العربیه الاشتراکیه» و، حازم (عبدالجبار الکبیسی)، صەفاء (فەوزی راوی) و، ئەبو صەلاح (مەهدی علیوی) و، هەندێکی تر لە سەرانی بەعس ماوەیەک لە ناوزەنگ بارەگایان دانا، بەلام ڕاستیەکەی ئەمە شتی ڕوکەش و ڕوالەت بو، هیچ کات شۆڕشەکە بە کردەوە لە هیچ ڕویەکەوە نەبو بە شۆڕشی گەلی عیراق.

دوای لێدانی حشع، زۆر لە سەرکردەکانی ڕویان کردە ئەوروپای ڕۆژهەلات و، سوریا و لوبنان. پاش ئەوەی نائومێد بون لە پێکهاتنەوە لە گەل بەعس و گەڕانەوە بۆ

بەغداد، لە کۆبوونەوەیەکی کۆمیتەی ناوەندی دا دروشمی ڕوخاندنی ڕژێمیان هەڵگرت و، کەوتنە داوای پێکهێنانی «بەرەی فراوانی هێزە عێراقییەکان». حشع خۆی بە تەنیا لاواز بوو، لە بەر ئەوە پروپاگاندەیەکی زۆری بۆ ئەم بیرە ئەکرد و، لە هەمو کۆبوونەوە و دانیشتنێک دا ئەیان وتەوە. کاربەدەستانی سوریا و یەمەن و سەرانی فەلەستینییەکانیشیان تێ گەیاند بوو. هەندێ لە هێزە نەتەوەپەرستەکانی عێراق، بە تایبەتی بەعسییەکانی عێراقی سەر بە سوریا لەوانە حازم (عبدالجبار الکبیسی)، حەزیان لە چارەی شیوعیەکان نەئەکرد. ئەمانە لە بنچینەدا بە بیروباوەڕی «ئەنتی کومونیستی» پەروەردە کرا بوون. هاوکاری ئەوان و کاربەدەستانی عێراقیشی هات بوە یان.

*

کومیتەی ٤ قولی

هەوڵەکانی حشع لە سوریا سەری نەگرت بوو. سەرانی حشع لە کوردستانیش بەردەوام بوون لە سەر هەمان هەوڵ و تەقەلا. لە هەمو کۆبوونەوە دوقۆڵییەکانیان دا لە گەڵ یەکێتی ئەم باسەیان دوبارە ئەکردەوە. سەرەنجام لە ناوەڕاستی مانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٩ یەکەمین کۆبوونەوەی چوار قۆڵی: یەکێتی، حشع، الحرکە الاشتراکیە العربیە (حاع)، حزب البعث العربی الاشتراکی - قیادە قطر العراق (سەر بە سوریا) کرا و، ڕاگەیاندنێکی هاوبەشیان دەرکرد. بڕیاریان دا لە دیمەشق کۆبوونەوەیەکی تر بکرێ. بە نوێنەرایەتی یەکێتی من دانرام کە بچم بۆ بەشداری لە کۆبوونەوەکەی شام دا.

بە کۆمەڵ بە ڕێ کەوتین بۆ تاران بۆ ئەوەی لەوێوە بچین بۆ سوریا. لە حشع: مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی. لە بەعس: ئەبو سەلاح. لە حاع: ئەبو شەوقی و ئەبو عومەر. لە یەکێتی: من.

لە شام بیروڕای حازم جیا بوو لە گەڵ بیروڕای هاوڕێکانی لە کوردستان. کۆبوونەوەکە نەکرا و، کومیتەکە کۆ نەبوەوە و، کارەکە سەری نەگرت. لە شام چەند جارێ کەریم ئەحمەدم بینی. هەروەها حازم.

سەری لوبنانم دا. بیروت لەو کاتەدا بە کردەوە لە ژێر دەسەڵاتی فەلەستینییەکان دا بوو. نایف حەواتمە، سەرکردەی «الجبهە الشعبیە» و، جورج حەبەش سەرکردەی «الجبهە الدیمقراطیە» م بینی. بیروڕاکانی یەکێتی م بۆ باسکردن دەربارەی هەلومەرجی ناو عێراق و، هەڵوێستی یەکێتی لە ڕوداوەکانی تەوران. مامجەلال نامەی بۆ هەردوکیان نوسی بوو، من نامەکانم بۆ برد بوون. کەچی هەردوکیان زۆر بە ئاشکرا ڕایان دەرخست کە باوەڕیان بە مامجەلال نیە. قسە کۆنەکەم بیر کەوتەوە کە ئەڵێ: «بۆ بۆرەپیاو خۆت بە کوشت بدەی، ئەڵێ: بە دەردی خوا مردا». پێم سەیر بوو مامجەلال ئەو هەمو چاکەیەی لە گەڵ کرد بوون کەچی ئەوان بەو جۆرە سەیریان ئەکرد و چاکەیان ئەدایەوە. جیاوازیەکی ئەوتۆیان لە نێوان یەکێتی و پارتی دا نەئەدی.

*

هەر لەم سەفەرەدا جارێکی تر سەردانی نەمسام کردەوە. لە کۆنگرەیەک دا بەشدار بوم کە خوێندکارانی کورد لە نەمسا ئەیانگرت.

*

بەغداد، لە کۆبونەوەیەکی کۆمیتەی ناوەندی دا دروشمی روخاندنی رژێمیان هەڵگرت و، کەوتنە داوای پێکهێنانی «بەرەی فراوانی هێزە عیراقیەکان». حشع خۆی بە تەنها لاواز بو، لە بەر ئەوە پروپاگاندەیەکی زۆری بو ئەم بیرە ئەکرد و، لە هەمو کۆبونەوە و دانیشتنێک دا ئەیان وتەوە. کاربەدەستانی سوریا و یەمەن و سەرانی فەلەستینیەکانیشیان تێ گەیاند بو. هەندی لە هێزە نەتەوەپەرستەکانی عیراق، بە تایبەتی بەعسیەکانی عیراقی سەر بە سوریا لەوانە حازم (عبدالجبار الکبیسی)، هەزیان لە چارەی شیوعیەکان نەئەکرد. ئەمانە لە بنچینەدا بە بیروباوەری «نەتەی کۆمونیستی» پەروەردە کرا بون. هاوکاری ئەوان و کاربەدەستانی عیراقیشی هات بوە بان.

*

کۆمیتەی ٤ قولی

هەوڵەکانی حشع لە سوریا سەری نەگرت بو. سەرانی حشع لە کوردستانیش بەردەوام بون لە سەر هەمان هەوڵ و تەقەلا. لە هەمو کۆبونەوە دوقولیەکانیان دا لە گەل یەکیتی ئەم باسەیان دوبارە ئەکردەوە. سەرەنجام لە ناوەراستی مانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٩ یەکەمین کۆبونەوەی چوار قولی: یەکیتی، حشع، الحرکە الاشتراکیە العربیە (حاع)، حزب البعث العربی الاشتراکی - قیادە قطر العراق (سەر بە سوریا) کرا و، راگەیاندنێکی هاوبەشیان دەرکرد. بریاریان دا لە دیمەشق کۆبونەوەیەکی تر بکری. بە نوینەرایەتی یەکیتی من دانرام کە بچم بو بەشداری لە کۆبونەوەکەی شام دا.

بە کومەڵ بە ری کەوتین بۆ تاران بۆ ئەوەی لەوێوە بچین بۆ سوریا. لە حشع: مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی. لە بەعس: ئەبو سەلاح. لە حاع: ئەبو شەوقی و ئەبو عومەر. لە یەکیتی: من.

لە شام بیروڕای حازم جیا بو لە گەل بیروڕای هاوریکانی لە کوردستان. کۆبونەوەکە نەکرا و، کومیتەکە کو نەبووەوە و، کارەکە سەری نەگرت. لە شام چەند جاری کەریم ئەحمەدم بینی. هەروەها حازم.

سەری لوبنانم دا. بیروت لەو کاتەدا بە کردەوە لە ژێر دەسەلاتی فەلەستینیەکان دا بو. نایف حەواتە، سەرکردەی «الجبهە الشعبیە» و، جورج حەبەش سەرکردەی «الجبهە الدیمقراطیە» م بینی. بیروراکانی یەکیتی م بۆ باسکردن دەربارەی هەلومەرجی ناو عیراق و، هەڵویستی یەکیتی لە روداوەکانی ئیران. مامجەلال نامەی بۆ هەردوکیان نوسی بو، من نامەکانم بۆ برد بون، کەچی هەردوکیان زۆر بە ئاشکرا وایان دەرخست کە باوەریان بە مامجەلال نیە. قسە کۆنەکەم بیر کەوتەوە کە ئەلی: «بۆ بۆرەپیاو خۆت بە کوشت بەدەی، ئەلی: بە دەردی خوا مردا». بیم سەیر بو مامجەلال ئەو هەمو چاکەیەی لە گەل کرد بون کەچی ئەوان بەو جورە سەیریان ئەکرد و چاکەیان نەدایەوە، جیاوازیەکی ئەوتویان لە نیوان یەکیتی و پارتی دا نەئەدی.

*

هەر لەم سەفەرەدا جاریکی تر سەردانی نەمسام کردەوە. لە کۆنگرەیەک دا بەشدار بوم کە خوێندکارانی کورد لە نەمسا ئەیانگرت.

*

سالی ۱۹۸۰

لە تێرمینالی فڕۆکەوە بۆ چاپەری ستوور

ڕۆژی ۱۳ ی شوباتی ۱۹۸۰ لە گەڵ عومەری حاجی عەبدوللا، شازاد گەیشتینە فڕۆکەخانەی مێهرئاباد لە تاران. عومەر شێخمووس و هاوسەرەکەیشی هاوزەمان گەیشتن. ئەمان کێشەیان نەبوو تێ پەڕین و، ئێمەش کەلوپەلەکانی خۆمان بەوان دا نارد. ئێمە چونکە ڤیزای ئێرانمان نەبوو ڕێگەیان نەداین بڕۆین. گلیان داینەوە خەریک بوو سواری فڕۆکەیەکی ترمان بکەن و ڕەوانەی سووریامان بکەنەوە. د. فوئاد مەعسوم ئەو کاتە نوێنەری یەکێتی بوو لای حکومەتی ئێران. بەڵێنیان دابوویە ڤیزاکەمان لای کاربەدەستانی فڕۆکەخانە بۆ دابنێن، بەڵێنەکەیان بە جێ نەهێنا بوو. گێچەڵی زۆریان پێ کردین. بۆ ئەوەی خۆمان گیر بکەین تا کارەکەمان بۆ جێبەجێ ئەبوو ناچار بووین سەرو بلیتی تازە بکڕین. پاش چەند سەعاتی چاوەڕوانی ڕێگەیان داین بچینە ناو تارانەوە.

*

لە ڕێگای مەهاباددوە چووینە گوندی بێوران. ئەو کاتە لە نێوان بێوران و سنووری عێراق دا هێنان و بردنی کەلوپەل لە برەودا بوو. لە بێوران و ناوزەنگ دوو تێرمینالی گەورەی ولاخی لێ بوو، هەر یەکەیان بە سەدان ئێستری تێ دا ڕاگیرا بوو.

ئەوی لێرەدا من بە «تێرمینالی ولاخ» ناوم بردوە، لە کوردی کۆن دا پێیان وتوە: «چاپەری ستوور». نالی لە شێعرنامە بە ناوبانگەکەی دا ئەپرسێ:

سەیرێکی خۆش لە چیمەنی ناو خانەقا بکە!
ئایا ڕەبیعی ئاهوە، یا «چاپەری ستوور»؟

ئەم دوو وشەیە ئێستا لە ناو ولاخدار و کاروانچییەکان دا بە کار ناهێنرێن. چاپەر: تەوێلە، بەهاربەند، کە ولاخی تێ دا ڕاگیراوە. ستوور: چوارپێ، ئێستا هەر لە وشەی «سەگ و ستوور» دا بە کار ئەهێنرێ کە بۆ سووکایەتی پێ کردن ئەوترێ.

*

ولاخی بارەبەر: ئەسپ، ئێستر، کەر، گا.. لە کوردەواری دا لە زۆر کۆنەوە گرنگییەکی ژیانیی هەبوە. بۆ ئێمەیش کە هەموو کات لە ناوچە شاخاوییە سەختەکان دا ئەژیاین و هاتووچۆمان ئەکرد، بوو بوو بە بەشێکی زەروری لە پێویستییەکانی ژیانی ڕۆژانە و ڕاپەڕاندنی کارەکانمان. لە بەر ئەوە منیش لە گەڵ ولاخ بوو بووم بە ئاشنا و، شارەزای هەڵسوکەوت و، ڕاگرتن و، پێویستییەکانی بووبووم.

«ولاخ» لە «ئولاغ» ی مەغۆلی وەرگیراوە. بەم بۆنەیەوە هەندێ وشەی مەغۆلی هاتۆتە ناو زمانی کوردییەوە، لەوانە: یاسا، قۆناغ، چۆک و بە چۆک دا هاتن، تامغە، تەغار، ئەمن، تۆکمە، قەیتوڵ، ئۆردو، ئێل، .. ئەمە هیچ عەیبێکی تیا نییە. هەموو زمانە زیندووەکانی دنیا وشەی بێگانەیان وەرگرتوە و، لە زمانەکەیان دا تواندوویانەتەوە. وەرگرتنی وشە: یان یەکێکی ناسراو لە نووسینەکانی دا وەری ئەگرێ، یان خەڵک لە ئەنجامی زۆر بە

کار هێنان دا لایان ئەبی بە باو. لە هەردو حالەت دا ئەچیتە فەرهەنگی زمانەوە و، ئەبی بە مولکی ئەو زمانە.

*

ئەسپ

ئەسپ نێر و مایێن می، هەمیشە نرخێکی تایبەتی و رێزێکی تایبەتی هەبوە و، هەبونی نیشانەی پایەی کومەلایەتی خاوەنەکەی بوە. بە زوری بو سوار بون بە کار هێنراوە. کە کراوە بە هی بارپەردن ئیتر پێیان وتوە: «بارگیر»، یان «بارگین» و، کە خەسانلویانە پێیان وتوە: «یەختە» یا «یەرمغە».

ئەسپی رەسەن، کە دایک و باوکی ناسراو بی. لە ئەسپی تر کە دایک و باوکی نەناسراو بی پەسندترە. رەگەزی عەرەبی لە هەمویان پەسندترە. بە گوێرەی رەنگەکانی بە شێ، کوێت، کەحیلە، مورەنەک ناو ئەبرێن.

مایێن «جوانو» ی ئەبی و، کە بو بە دو سال پێ ی ئەلێن «نوما». تا ۳ سال هەر بە خێو ئەکری، لە بەر ئەوەی ئێسقانی برپرەی پشتی بەرگەی هەلگرتنی قورسایی ناگری، نە باری لی ئەنێن و نە سواری ئەبن. لە سالی چوارەم دا ئەلێن: «پشتی گرتوە»، ئیتر خەریکی راهێنانی ئەبن بو سواری، راهێنانی زانین و شارەزایی و حەوسەلەی درێژی ئەوی.

ئەسپ «رەوت» و «نەرمە غار» و «غار» و «لوقە» ئەکا.

ئەسپ ولاخێکی «یەک سم» ە، ئەبی سمی «نال» بکری، ئەگینا ژێر سمی برینداری ئەبی.

ئەسپ «زین» ی لی ئەکری. زین لە چەرم و تەختە و لباد دروست ئەکری. کاتی خوی بە خشلی زێر و زیو رازاندویانەتەوە. بو زوت کردنی لە سوار بون دا «ولغاو» ئەکریتە دەمی.

ئەسپ لە «تەویلە» دا ئەبەسترێتەوە و، لە «ئاخور» دا «ئالیک» ئەدری. پێشینان وتویانە: «لە ئەسپی ئەبو، ئاخور هەلئەبەستی!» لە بەهاران دا کە بە کوزەل لە لەوەرگادا بەرەللا ئەکرێن، پێ ی ئەلێن: «رەوە» و، ئەوی خزمەتیان ئەکا «مەیتەر».

لە ئەفسانەی کوردی دا، ئەسپەکەی روستەم ناوی «رەخش» و، هی خەسرەوی پەرویز «شەودیز» و، هی ئیمامی عەلی «دولدول» بوە، لە چاو ئەسپی ئاسایی دا هەریەکەیان هونەرێکی هەبوە.

پێشینان وتویانە: «سواری ئەسپی خەلک بی هەر پیادەی».
سالم لە باسی خوی و ئەسپەکەی دا ئەلی:
خانە خرێم میوان نەوازە، وەرنە سەیری پیاوەتی
دوشەکی خوم خاک و خول و، سەر راخەری ئەسپم سما
شێشی سور بێن وەرن خالیکمان داخ کەن بە جوت
چونکە ژاغان کرە: من و ئەسپم، لە بەر سەردی هەوا
ئەمن و بارگیری کوێت هەردو بنوین پشکم بە خەو
من ببینم روی خوراک و، ئەو ببینی روی کا

*

کەر

نێرەکەر و ماکەر، یان وەکو پێ پشی ئەڵێن: گوێدرێژ، ئەمیش بۆ بارکردن و سواری بەکار هێنراوە، بەڵام ئەسپ لە ئێستر و، ئێستر لە کەر بەرزتر بوە. پێشینان وتویانە: «لە ئێستر دابەزی سواری کەر بو». عەرەب پێیان وتوە: «مرکب الصالحين» چونکە بۆ سوار بون و دابەزین ئاسانە و هیچ هونەرێکی ناوێ.

کەر وڵاخێکی «یەک سم»ە، سمی «نال» ئەکرێ. پەندێکی پێشینان ئەڵێ: «سم سمی کەرە و، چنگ چنگی مەیماسێ، یاران لەم کارە سەرم ئەماسێ!»

بە بەچکەی کەر و ئێستر ئەڵێن: «جاش». راستییەکەی زوڵمێکی گەورەیان لێ کردوە چونکە ئەم ناوەیان لە خائینانی جولانەوەی کورد ناوە، لە کاتێک دا جاشی کەر و جاشی ئێستر بە درێژایی مێژو خزمەتی کوردیان کردوە و، کەچی ئەوان زەرەریان لێ داوە.

کەری لای ئێمە چەند رەسەنێکی هەبوە بە ناویانگترینیان: حەساوی، بەغدایی، قوبرسی، لە گەورەیی ئەڵاڵەتیان دا جیاوازن.

کەر بە ئالیکی کەم دائەکەوێ و، بەرگەی ماندوێتی و برسیتی ئەگرێ.

کەر «جل» و، ئەگەر خۆشەویست بێ «کورتان» ی لێ ئەکرێ. پێشینان وتویانە: «کەرەکە مەمرە بەهارە، کورتانت بۆ دێ لە شارە!» جل لە کۆنە لباد و پەرە و، کورتان لە پەرە و پوش، دروست ئەکرێ.

کەر لە گەڵ مانگا و ئێستر ئەکرێتە «گەوڕ» ەوە.

لە گەڵ ئەوەی کەر، لە لای کورد، بە نمونەی دەبەنگی دائەنرێ، کەچی لە پەندی پێشینان دا جێگەیەکی تایبەتی هەیە. بۆ گەوجێتی ئەڵێن: «کەرێکە بە چوار پێ ئەروا»، و، بۆ هەڵپەرستی و بێ باری ئەڵێن: «کەری ناو جۆگایە، قەپاڵ لە هەردو بەر ئەدا». بۆ بەڵگەی پشت گوێ خران ئەڵێن: «کەس لێ ی ناپرسێ: کەرت بە چەند!»

پێشینان وتویانە: «کەرێکم دا بە کەرێ، سندان لە پنا گوێ ی دەرێ»، هەروەها: «کەر لە کوێ کەوتوە و، کونەدە لە کوێ دراوە!»، هەروەها: «کەر بارەکەی تفەنگ بێ گورگ هەر ئەیخوا!»، هەروەها: «کەر بە کاروان قەڵەو نابێ»، هەروەها: «کەرێ بە پارەی بەفر بکردرێ، لە ئاوا ئەخنکێ»، هەروەها: «بە کەر ناوێرێ بە کورتان ئەبێرە» هەروەها: «کەر نۆ بەرێ دەش ئەبا»، هەروەها: «بە بۆنی کەبابەوە چو، کەریان داخ ئەکرد»، هەروەها: «کەری خۆمە و گوێ ی ناڵ ئەکەم».

نالی لە باسی کەرەکەی دا ئەڵێ:

هەی کەرێکم بو، چ پەیکەر؟ تەیکەری هەوراز و لێژ
سینە پان و، موچە کورت و، شانە بەرز و، گوێ درێژ

لە دوا بەیتی دا ئەڵێ:

چەندە پێم خۆش بو زوبانی حاڵی دەیوت «نالیا»
هەردو حەیوانین، ئەتۆ گوێ کورت و ئەمنیش گوێ درێژ

*

ئێستر

ئێستر، یاوەکو پێ پشی ئەڵێن: «قاتر»، ئەزۆکە زاوزێ ناکا. لە ئەنجامی «چاکردن» ی ماین دا لە نێرەکەر، پەیدا ئەبێ، بۆیە پێشینان وتویانە: «لە ئێستریان

پرسی: باوکت کێ بەا وتی: خاڵم ئەسپە». مەراسیمی ئەم چاککردنە بەزمێکی خۆشە شتێکی لە شایی کەمترە.

جاشی ئێستر ئەبی ٣ ساڵ لە سەری بوەستێ تا «پشت ئەگری»، ئەوسا لە گەلی خەریک ئەبن بۆ ئەوەی فێری بار هەڵگرتن بێ. ئێستر لە ئەسپ و لە کەر بەهێزترە و، بۆ ناوچەی شاخاوی ئازا و بە کارە و، زیاتر بەرگەی بار و هەوراز و ماندوێتی ئەگرێ.

ئێستر وڵاخێکی «یەک سم» ە، ئەبێ سێ «ناڵ» بکرێ.

هەندێ ئێستر دوای ڕاهێنانیش لە کاتی بارکردن و سوار بوون دا بە ئاسانی مل نادا و هەڵەتەبزێنی، «لەقە» و «جوتە» و «لوشکە» ئەهاوێژێ، بەمانە ئەوترێ: «چەموش» و، لە هەندێ ناوچە «شەموس». ئێستری پەسند ئەوەیە: هێمن بێ، گوێنە لوتەکانی فش و سنگی پان و، قاچەکانی لە یەک دور بێ بۆ ئەوەی لە ڕۆیشتن دا لە یەک نەدەن. ئەو ئێسترانەی قاچیان لە یەک ئەدەن پێیان ئەڵێن: «پەیزەن» و پەسند نین.

بۆ زانینی جوانی و پیری ئێستر سەیری دەمودانی ئەکەن، ئەگەر دانی کەوت بێ، یان سەر «خری»ی کانی لوس بوبێ، نیشانەی پیر بونە، ئەڵێن: «شیلە» ی پێ نەماوە، ئەگەر دانەکانی تیژ و زبر بێ و گرێچییەکانی سەر دانی مابێ، نیشانەی جوانییە ئەڵێن: «شیلە» ی پێ ماوە. هەر لە بەر ئەمەیە پێشینان وتویانە: «ئەسپی خەڵاتی تەماشای دەم و دانی ناکرێ».

بەرگی ئێستر «کورتان» ە. کورتان بەرەیەکە لە پوش ئەشاخنرێ، بۆ سواری و بۆ بار لێ ی ئەنێن. کورتان بە «بەرۆک» لە پێشەوەی لە سنگ و، بە «پاڵو» لە پشتەوەی لە بن کلکی و، بە «سەر پاڵو» لە خوارەوەی مورەغەی پشتی و، بە «تەنگە» لە بن ورگی قایم ئەکرێ. «قەیاسە» یش کورتانەکەی پێ توند ئەکرێ. بەرۆک، پاڵو، سەرپاڵو، تەنگە و قەیاسە، لە چەرمی نەرمی پانی وەکو پشتێن یان «کەژۆ» دروست ئەکرێ.

بۆ زەوتکردن و بەستنەوە و ڕاکێشانی «ڕەشمە» یا «هەوسار» ئەکەنە ملی.

ئەگێڕنەوە: یەکێ لە شێخەکانی بەرزنجە ماینێکی جەردەی هەبوە دەروێشەکانی خۆی پێ ڕوت کردۆتەوە. دەروێشەکان، نەیانوێراوە بە ئاشکرا بە شێخ بڵێن، لە حەلقەی زیکردا، بەم بۆنەیەوە، وتویانە: «ماینەکەت بردم، ڕەشمەکەم بەرزا دەروێشی خۆتم ڕوتم مەکەرزا»

تورەکەیەک ئەکەن بە کورتانەکەی دا کا و جۆی تێ ئەکەن، لە کاتی برسیتی دا ئەیکەنە ملی سەری تێ ئەخا و ئەیلەوەڕێ، پێ ی ئەڵێن: «جورک».

بۆ جوانی «سەرکەللە» ی بۆ ئەکەن کە بە «کوژەکە» و «مورو» و «گوڵنکە» ئەیرازێننەوە. «زەنگوڵە» ئەکەنە ملی. زەنگوڵە سەرەڕای ئەوەی دەنگێکی خۆش بۆ وڵاخەکە دابین ئەکا، لە کاتی ون بونی دا لە دەشتودەر یارمەتی خاوەنەکەی ئەدا بۆ دۆزینەوەی.

بە «سندم» «پێوەند» ی ئەکەن و، بە «میخ زنجیر» ئەیبەستنەوە.

زۆرجار لە ئەنجامی بار هەڵگرتنی زۆر دا، یان لە ئەنجامی گوێ پێ نەدانی خاوەنەکەی دا، سەر برپاگەی پشتی ئێستر بریندار ئەبێ و، برینەکەی قوڵ ئەبێ، ئەڵێن «تارکەپژ» بوە. ڕەگێکی ئەستور لە ناو لوتی دا پەیدا ئەبێ ئەڵێن: «کەرسمە» ی دەرکردوە. ناتوانێ باش هەناسە بدا. بە چەقۆیەکی تیژ ئەیبڕن و چاک ئەبێتەوە.

سج، گەنە، کەوڵە و کرنو، جۆروجانەوەری تر بە پێستی ئێستر دا ئەنوسێ و، ئەپوتێنێ زوری لێ ئەنیشێ، بە «ڕنەک» کە جۆرێکە لە شانەی لە ئاسن دروستکراو

ئەیکریان و، ئەیخوریان، جانەوەرەکانی لی ئەکەنەوە.
پیشینان وتویانە: «کەر چو بۆ بەغدا بو بە ئیستر»
شیخ رەزا لە باسی ئیسترەکەی دا ئەلی:
مهر بە سەد منەت هەناردی ئیستریکی روت و قوت
دەست و پا سست و سەقەت، ئەندامی هەروەک عەنکەبوت
لە بەیتیکی تری دا ئەلی:
شیخ فەتاحی مەیتەرم رۆژیک بە حوججەت لی ی نەوی
کلکی دەرهینا لە بن ئینجا بە ئاستەم گوی ی بزوت

*

گا

گا بۆ نیر و مانگا، یا چێل بۆ می. یەکی لە ولاخە بە نرخەکانی ژیانی مرۆڤ بوە.
بۆ جوت و گیرە و باربردن، بە کاریان هیناوە. کە پیریش بوە کوشتویانەتەوە گۆشتەکەیان خواردوە. ئەو سەردەمەی جاف رەوەند بوە، بە زوری گای لە باتی کەر و ئیستر بۆ بار هەلگرتن بە کار هیناوە.
گا وەکو مەر و بزن «دو سم» ە، «گاویژ» ئەکا.
گویرەکە، یا گۆلک، پاش لە شیر برانەوەی نیرەکەی ئەبی بە «نۆزەن» و میینەکەی بە «نینون» و، ئیمون لە سالی سییەم دا ئەبی بە «پارین» و، ئینجا «جوانەگا». گۆلک تا پی ئەگات چاودیریی و ماندوبونیکی زوری ئەوی. پیشینان وتویانە: «تا گویرەکە بە گا ئەکەی، خەریتی خۆت بە ئاو ئەکەی». گا رۆژانە بە کۆمەل ئەیری بۆ لەوەر، پی ی ئەلین: گاگەل، یا گاران. پیشینان وتویانە: «گا لە گاگەل بە جی بمینی، شاخی خۆی ئەشکینی»، هەروەها: «گای لە گاگەل دا نیە و، پی ی بەفر بردویەتی»، هەروەها: «دو گا لە دولیکا ئەگەر رەنگی یەک نەگرن، خوی یەکتری ئەگرن». ئەوی چاودیری گاران ئەکا پی ی ئەلین: «گاوان».
بۆ بی ئاگایی ئەلین: «لە گوی ی گادا نوستوە» و، بۆ نەزانی و نەشارەزایی ئەلین: «گا بە گونا ئەناسی» و، بۆ تیکچونی کاروباری ولات بە هۆی خراپیی گەورەی ولاتەوە ئەلین: «خەتای گای بنەیە!»

*

حەیوان لە سالیک دا ماوەیەکی دیاریکراو ئارەزوی «جوت گرتن» ی هەیە، لەو ماوەیەدا:
ماین و ماکەر بە «تەلەب و ئال» و، مانگا بە «کەل» و، دیلە سەگ بە «با» و، پشیلە بە «رشەمە» و، مەر بە «بەران» و، بزن بە «تەگە» ئەبی.
بۆ ئەو گیاندارە «ئاوس» انەی یەک یا دو بەچکەیان ئەبی «زاین» و، بۆ ئەو گیاندارانەی لە دو بەچکە زیاتریان ئەبی «ترەکین»، بە کار ئەهینری. بۆ نمونە:
ماین، مانگا، مەر، بزن.. ئەزی. پیشینان وتویانە: «مانگا بە دزی کەل ئەگری و بە ئاشکرا ئەزی».
سەگ، بەراز، پشیلە.. ئەترەکی.
بۆ مرۆڤ «مردن» و، بۆ ئەو گیاندارانەی گۆشتیان ئەخوری «مردار» و، بۆ ئەوانەی

گۆشتیان ناخۆری «تۆپیو» بە کار ئەهێنری.

پیاو ئەمری. پێشینان وتویانە: «مردن مردنە، لنگە فرتێ چیە!»

مانگا، مەڕ، بزن، مریشک.. مردار ئەبێتەوە. پێشینان وتویانە: «بۆ جگەری مەڕێ مردار ئەکاتەوە».

کەر، سەگ.. ئەتۆپێ. پێشینان وتویانە: «کەری دێز تۆپیوی خۆی و زەرەری ساحیبی ئەوی»، هەروەها: «لە کەری تۆپیو ئەگەڕێ ناڵی ئەکێشێتەوە»، هەروەها: «سەگ لە قسابخانە ئەتۆپێ عومری بە زایع ئەچێ».

ئەسپ ئەحیلێنێ، کەر ئەزەڕێنێ، ئێستر ئەپرمێنێ، گا ئەبۆڕێنێ.

*
کۆنگرەی چوارەمی حدکا

بە هۆی هەلومەرجی نالەباری ئێرانەوە حدکا لە دامەزراندنیەوە تا سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران ۳ جار کۆنگرەی گرت بو:

کۆنگرەی یەکەم لە ۱۹٤٥ دا.

کۆنگرەی دووەم لە ۱۹٦٥ دا لە گوندی سونێ لە پشدەر (کوردستانی عیراق) کە ئەوسا لە ژێر دەسەڵاتی بارزانی دا بو. ئەم کۆنگرەیە لە پاتی ئەوەی ڕیزەکانی حیزب یەک بخا و، ببێتە دەزگایەکی یەکگرتوی خەبات لە کوردستانی ئێران دا، ناکۆکییەکانی ناو ڕیزەکانی تەقاندنەوە و، پارچە پارچەی کردن.

کۆنگرەی سێهەم لە ۱۹۷٤ دا لە شاری بەغداد. سەرەڕای ناکۆکی شەخسی و سیاسی و ڕێکخراوەیی، ئەم کۆنگرەیە ڕیزەکانی دیموکراتی تا ڕادەیەک یەکخستەوە، کومیتەیەکی ناوەندی یەکگرتوی هەڵبژارد و، ئۆرگانی ناوەندی حیزبی بڵاو کردەوە و، پەیوەندی لە گەڵ ڕژیمی بەعس دا ڕێکخست...

کۆنگرەی چوارەم لە ۱۹ی شوباتی ۱۹۸۰ دا لە مەهاباد گیرا.

هەلومەرجی بەستنی کۆنگرەی چوارەم لە گەڵ هی هەمو کۆنگرەکانی تر جیاواز بو.

- شۆڕشی ئیسلامی ڕژیمی شاهەنی ڕوخاند بو، بەڵام هێشتا بە تەواوی دەسەڵاتی خۆی نەچەسپاند بو. بۆ یەکەمین جار ئێران ئازادییەکی بێ وێنەی بە خۆیەوە دی بو.

- کادرەکانی حدکا، دوای دەیان ساڵ دور وڵاتی و دەربەدەری، گەڕابونەوە کوردستانی ئێران و، بو بون بە هێزێکی دەسەڵاتداری گەورەی سیاسی، ڕێکخراوەیی، چەکدار لە کوردستان دا.

۳۱۰ ئەندام بەشداری کۆنگرە بون، کە نوێنەرایەتی ۳۰ هەزار ئەندامی حیزبی ئەکرد. پێش لە شۆڕش، هەمو کادر و ئەندامەکانی حیزب لە عیراق نەئەگەیشتنە ۱۰۰ کەس و، لە ئەوروپا بە پەنجەی دەست ئەژمێردران و، لە ناو ئێران دا لەوەش زۆر کەمتر بون. ژمارەی ئەندامانی حیزب لە ئەنجامی ڕوخانی ڕژیمی شا و، دروستبونی بۆشایی دەسەڵات لە کوردستانی ئێران دا، کتوپڕ و لە چەند مانگێکی کەم دا، وا زیادی کرد بو.

حیزب بۆ ئەوەی لە ململانێ ی دەسەڵات دا لە گەڵ کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی تر، ببێتە هێزی هەرە گەورە و زاڵی کوردستان، هەمو جۆرە کەسێکی، بێ گوێ دانە ڕابوردوی سیاسی لە ڕەوی چەپەوە بۆ ئەو پەڕی ڕاست، لە ڕیزەکانی خۆی دا کۆ کرد بوەوە.

کۆنگرە بە ڕاپۆرتێکی درێژی سکرتێری گشتی حیزب، د. ئەوڕەحمانی قاسملو،

دەستی پێ کرد. چەند ڕۆژێ درێژەی کێشا. هەلومەرجی ئاڵۆزاوی کوردستان و ئێران و کێشەکانی، لە ناو بیروڕای دانیشتوانی کوردستان و ئەندامانی حدکایش دا ڕەنگی دابووەوە. ناکۆکی لە ڕیزەکانی دا لە سەر کێشەی ئایینی و، جیاوازی بیروڕا لە شۆڕشی ئیسلامی و، حیزبی توودە و، جۆری بەڕێوەبردنی حیزب و، جوولانەوەی کورد.. لە ناو ئەندامەکانی دا ئاشکرا بوو. هیچ ڕێکخراوێکی کوردستانی عێراق، بۆ ئەم کۆنگرەیە، بانگ نەکرا بوو، بەڵکو لە ڕاپۆرتەکەدا تاوانبار کرا بوون بە دەستوەردانە کاروباری ناوخۆی کوردستانی ئێران. کومیتەی ناوەندی هەڵبژێردرایەوە، کە تێکەڵاو بوو لە کەسانی جۆراوجۆری خاوەن بیروباوەڕ و هەڵوێستی جیاواز.

*

لە ڕۆژانی شەڕی کورد و پاسدار دا، یەکێ لە تاقمە چەپەکان جارێکیان ویستوویان پردێکی ڕێگای مەهاباد - سەردەشت خراپ بکەن، وەکو بەشێ لە هەوڵی دواخستنی لەشکرکێشی هێزەکانی ئێران. پێشمەرگەکانی حدکا ڕێگەیان نەدا بوون و، دەریان کرد بوون. ئەوانیش وت بوویان: «ئێوە خۆتان داوای دیموکراسی ناکەن، ئەم کارەی ئێوە دژی دیموکراسییە». ئەوانیش وت بوویان: «ئێمە دیموکراسی مان بۆ ئێران داوا کردووە، بۆ ئێرە خودموختاری!».

د. قاسملو زۆر جار ئەم نوکتەیەی بە پێکەنینەوە ئەگێڕایەوە. ئەگەرچی خۆی بە هەڵگری بیروباوەڕی دیموکراسی دائەنا و، زۆری باس ئەکرد، زۆرجار ئەیوت: «خراپترین دیموکراسی لە باشترین دیکتاتۆری باشترە!»، بەڵام زۆر لە هاوڕێکانی لە ناو دەفتەری سیاسی و کومیتەی ناوەندی دا تاوانی ناکۆکی و سەپاندنی بیروراکانی خۆیان بە پاڵ ئەدا و، ئیبالی هەندێ لەم جیابوونەوە و وازهێنانانەیان ئەخستە گەردنی ئەو.

*

کۆبوونەوەی سەرکردایەتی یەکێتی

لە ڕۆژانی ٢ - ١٨ ی مارتی ١٩٨٠ کۆبوونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتی و، کادرە پێشکەوتووەکانی یەکێتی کرا. ئەم کۆبوونەوانە چەند خەلەلێکی گرنگیان لە یەکێتی دا ئاشکرا کرد کە لایەنی ڕێکخراوەیی و سیاسی و ئایدیۆلوجییان هەبوو:

- کەسی یەکەم و، جۆری بەڕێوە بردنی یەکێتی و دەزگا سەرکردەییەکانی.
- جۆری ڕاگرتنی تەبایی سیاسی و ئایدیۆلوجی لە ناو باڵەکانی دا.
- جۆری ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نێوان باڵەکانی دا.

یەکێتی لە سەرەتای دامەزراندنی دا «دەستەی دامەزرێنەر» ی هەبوو کە پێک هات بوو لە ٧ کەس لە دەرەوەی وڵات. ئەم ٧ کەسە نوێنەرایەتی هیچ ڕێکخراوێکیان نەئەکرد، بەڵکو لە سەر بنچینەی لێوەشاوەیی خۆیان دەس پێشکەرییان کرد بوو بۆ دامەزراندنی یەکێتی و، لە ناوەوەی وڵاتیش داوا لە چەند کەسێک کرا بوو دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی پێک بهێنان، ئەوانیش تا لە شار بوون نەیانتوانی بوو کۆ ببنەوە، دەستەی دامەزرێنەری وڵات دابەزیبوون و، ڕێوشوێنێکی سیاسی، ڕێکخراوەیی، پێشمەرگەیی یەکگرتوو بۆ کارکردن لە چوارچێوەی یەکێتی دا دابنێن. وەکو دوو ڕێکخراوی جیاواز و دابڕاو لە یەکتری کاریان کرد بوو تا هات بوونە شاخ. لە شاخیش نەیانتوانی بوو ڕێوشوێنێکی یەکگرتوو دابنێن، هەر لایەکیان بۆ خۆی کاری کرد بوو، بۆ ئەوەی ناکۆکییەکان دوابخەن سەرکردایەتییەکی

دوابەیان بۆ کاروباری سیاسی و پێشمەرگەیی دامەزراند بوو، بە تەمای گەڕانەوەی مامجەلال و، بە لاداخستنی ئەو گیروگرفتانە.

تا کۆبوونەوەی برادۆست یەکێتی و شۆڕشەکە سەرکردایەتییەکی یەکگرتووی نەبوو. لە پەیڕەوی ناوخۆیش دا باسی جۆری دروستکردنی و دەسەڵاتەکانی نەکرا بوو، بە جێ هێڵرا بوو بۆ گەشەکردنی یەکێتی و ڕووداوەکانی کوردستان. لە کۆبوونەوەی برادۆست دا، کە بە ئامادەبوونی نوێنەرانی بزوتنەوە و کۆمەڵە و مامجەلال کرا، بڕیار درا سەرکردایەتی یەکێتی یەک بخرێ و، سکرتێر هەڵبژێردرێ و مەکتەبی سیاسی لە ۲ نوێنەری بزوتنەوە و ۲ نوێنەری کۆمەڵە، پێک بهێنرێ. لەم کۆبوونەوەیش دا دەسەڵاتەکانی ئەو دەزگایانە دیاری نەکرا و، پەیڕەوی ناوخۆ وەکو جاران بێ دەستکاری مایەوە. بە دوای ئەوەدا زنجیرەیەک ڕووداو ڕوومان، سەرکردایەتی یەکێتی لە بەر ئەوەی هەموو ڕەنج و تەقەلای خۆی بۆ هەڵساندنەوەی یەکێتی و شۆڕشەکە تەرخان کرد بوو، نەیتوانی بوو لایەنە (فنی) یەکی جۆری پەیوەندییەکانی نێوان باڵەکانی یەکێتی و، دەزگا سەرکردەییەکانی: سکرتێر، مەکتەبی سیاسی، کۆمیتەی سەرکردایەتی، لقەکان، بە جۆرێکی گونجاو لە گەڵ پێویستییەکانی شۆڕش و بۆچوونی سەرکردایەتی باڵەکانی یەکێتی ڕێک بخاتەوە.

ئەم کۆبوونەوانە ئەو کێشەو گیروگرفتانەیان تەقاندەوە.

کۆبوونەوەکان بێ سەر و بەر بوون. ڕۆژانە درێژەیان پێ ئەدرا بێ ئەوەی ئەنجامی باشی هەبێ. مامجەلال ڕاپۆرتێکی درێژی نوسی بوو، زۆری کاتی کۆبوونەوەکە بە خوێندنەوە و لێدوانی ئەم ڕاپۆرتەوە گوزەرا. زۆر لە ئەندامانی سەرکردایەتی وەڕس ببوون، لە کۆبوونەوەدا خەویان ئەهات.

*

عومەرەکان

بە ڕێکەوت چەند کەسی لەوانەی لە دەزگا سەرکردەییەکانی یەکێتی دا کاریان ئەکرد، ناویان عومەر بوو: عومەر مستەفا و عومەر عەزیز لە بزوتنەوە، عومەر عەبدوڵڵا و عومەری سەید عەلی لە کۆمەڵە و، عومەر شێخموس لە خەتی گشتی. بۆ ئەوەی ئەم ناوانە لە یەکتری جیا بکرێنەوە، عومەرمستەفا بە کاکی کاکان و کاک عومەر و، عومەر عەزیز بە حاکم عومەر و، عومەری حاجی عەبدوڵڵا بە مولازم عومەر و، عومەری سەید عەلی بە سەید عومەر و، عومەرشێخموس بە هۆمەر ناو ئەبران.

ئەم ناوە لە یەکچوانە هەندێ جار «ئیشکال» و نوکتەی دروست ئەکرد. وەکو ئەیانگێڕایەوە:

جارێکیان، ۳ عومەر پێکەوە چوبوون بۆ لیبیا، یەکێ لە لیبییەکان کە بە ڕیز ناوی چەند عومەری بە دوای یەکا دێ بوو، وت بووی: بە ۳ عومەر ۱ عەلییان دەس نەکەوتوە لە گەڵ خۆیانی بهێنن.

جارێکی تر، ۳ عومەر پێکەوە سەردانی سەفارەتی ئێرانییان کرد بوو لە شام. ئەو کاتە نێوانی ئێران و یەکێتی ناخۆش بوو، ئەمان چو بوون خۆشی بکەنەوە. یەکێ لە ئێرانییەکان کە ناوەکانی دێ بوون ۳ عومەر بە دوای یەکا ڕیز بوون، وت بووی: ئەمانەیان ناردوە بۆ باشکردنی پەیوەندی یان بۆ هێرشکردن!

*

نوێنەرانی کومەڵە لە مەکتەبی سیاسی دا، وەکو خۆی، سالار و جەعفەر مانەوە. عومەرشێخموس و کەمال خۆشناو لە باتی خەتی گشتی، جەمال حەکیم و عەلی حەویز لە باتی بزوتنەوە دانران. ئەندامانی مەکتەبی سیاسی لە ناو خۆیان دا نەگونجاو بون. مەکتەبی سیاسی زورتر شتێکی روالەت بو، هەمو کۆبونەوەیەکی مەکتەبی سیاسی هەمو ئێچنامێکی سەرکردایەتی بەشداری تێ دا ئەکرد کە لەوێ بوایە.

نەمانتوانی ناکوکییەکان چارەسەر بکەین. ناکۆکی لە گەڵ رەسوڵ و بزوتنەوە قوڵتر بو، بە تایبەتی دەرگای کوردستانی ئێرانیان بۆ کرا بوەوە، ناکۆکییەکانی ناو کۆمەڵەیش تا ئەهات ناخۆشتر ئەبو.

*

روخانی شا بۆ ئێمە مزگێنیەکی یەکجار خۆش بو: لەو ئابلوقەیە دەرچوین کە تێ ی کەوت بوین و، قولاییەکی ستراتیجی مان بۆ دروست بو کە ئەمان توانی هاتوچوی پێ دا بکەین و، پێویستییەکانی جوڵانەوەکەی لێ دابین بکەین.

*

یەکێتی رێکخراوێکی فیدراڵی بو لە کاروباری سیاسی و پێشمەرگەیی و دارایی و راگەیاندن دا یەککگرتو بو، بەلام لە کاروباری رێکخراوەیی دا، هەر ۳ رێکخستن سەرکردایەتی و رێکخستنی تایبەتی و داخراوی خۆی هەبو، هەر رێکخستنە سەربەخۆ بو.

تا ئەم کۆبونەوانە تەنیا کۆمەڵە و بزوتنەوە رێکخراویان لە ناو وڵات دا هەبو، لە دەرەوەیش هەر یەکێتی رێکخراوی هەبو، رێکخستنی کۆمەڵە و بزوتنەوە لە دەرەوە کەم و پچوک و تازە لە سەرەتای دامەزراندن دا بون. لەم کۆبونەوانەدا مامجەلال هەوڵی دا سەرانسەری دەزگا و رێکخراوەکانی یەکێتی بکاتە دەزگای ۳ قلیچقانە: خەتی گشتی، بزوتنەوە، کومەلە و، لە هەمو دەزگاکان دا ئەم ۳ سەرییە خۆی بنوێنێ:

مەکتەبی سیاسی پێک بێ لە ٦ ئەندام: ۲ خەتی گشتی، ۲ بزوتنەوە، ۲ کۆمەڵە.

کومیتەی سەرکردایەتی پێک بێ لە ۲۱ ئەندام: ۷ خەتی گشتی، ۷ بزوتنەوە، ۷ کۆمەڵە.

لقەکان پێک بێ لە ۳ ئەندام: ۱ خەتی گشتی، ۱ بزوتنەوە، ۱ کۆمەڵە.

لە پێکهێنانی دەزگاکانی راگەیاندن، پێشمەرگەیی، رێکخستن، دارایی دا و، لە پێکهێنانی هەرێمەکانی پێشمەرگەیش دا هەمان شێوە پەیرەوی بکرێ.

بێگومان تواندنەوەی ۳ رێکخراوەیی لە مەکتەبی سیاسی و کومیتەی سەرکردایەتی دا شتێکی پێویست بو، بەلام لە خوار ئەوێوە: دەزگا، لق، هەرێم، تەنانەت ناوچە و کەرتەکان، گیروگرفت و کێشەی زوری دروست ئەکرد و، لە مەیدانی کار پێ کردن دا ئەنجامی خرایی ئەبو:

۱. لە پێ سپاردنی کاردا سەرەتای لێوەشاوەیی فەرامۆش ئەکراو، سەرەتای دڵسۆزیی حیزبایەتی، یان راستتر تاقمگەری، ئەبو بە پێوانە.

۲. لە بەر ئەوەی ئەم ۳ رێکخراوە لە هەمو ناوچەکان دا وەکو یەک کادریان ئەبو، بواری بۆ کەسانی هەلپەرست هەڵئەخست، خۆی بە یەکێ لەم رێکخراوانەدا هەڵبواسێ و، رێکخراوەکەیش بۆ لەمەکردنی خۆی بیگرێتە خۆی و، بە هەق و بە ناهەق لە سەری هەڵ بداتێ.

٣. مونافەسەیەکی ناڕاستی لە نێوان باڵەکان دا دروست ئەکرد بۆ ڕاکێشانی ئەندام و دۆست و، بۆ زمان دان لە یەکتری لای سکرتێری گشتی.

٤. یەکێتی ویست و کاری لە دەزگاکان دا ئەشەیشت و ئەگەڕەی لە خێرایی ڕاپەڕاندنی کارەکان ئەدا.

ڕێکخستنی جۆری پەیوەندی سکرتێر لە گەڵ مەکتەبی سیاسی و دەزگا سەرکردەییەکان و، هەر ٣ ڕێکخراوە جیاوازەکە، یەکی لە کێشە قوڵە چارەسەر نەکراوەکان بو. بێگومان یەکێتی پێویستی بەوە هەبو، کەسی یەکەمی هەبێ، کەسی یەکەم بێ هیچ مونافەسەیەک مامجەلال بو، هەمو لایەنەکان هەڵیان بژارد بو، ڕازی بون ئەو بێ.

لێرەدا چەند مەسەلەیەک ئەهاتە پێشەوە لەوانە:

ئەگەر مامجەلال بە تەنیا خۆی بە خاوەنی ڕێکخراوی خەتی گشتی ئەزانی، ئەوا ئەویش وەکو سکرتێرەکانی بزوتنەوە و کۆمەڵەی لێ دێ، خۆ ئەگەر سکرتێری گشتی یەکێتیە، نابێ ئیتر خۆی بە خاوەنی خەتی گشتی بزانی.

مامجەلال سکرتێری گشتی بێ، دەسەڵاتەکانی چیە و، چۆن پەیوەندییەکانی خۆی لە گەڵ باڵەکانی یەکێتی ڕێک ئەخا؟

مرۆڤی ڕۆژهەڵاتیی لە دەرونی خۆی دا حەزی لە تاکڕەوی و ئیستیبدادە، ئیمەی کوردی ئەو زەمانەیش ئەو نمونانەی شارەزای بون، هەمویان لەم بابەتە بون:

- نمونەی کوردی: مەلا مستەفای بارزانی.
- نمونەی عەرەبی: جەمال عەبدولناصر، عەبدولکەریم قاسم، حافظ ئەسەد، ئەحمەد حەسەن بەکر، صەددام حسێن.
- نمونەی جیهانی: ستالین، ماوتسیتونگ، تیتۆ، کاسترۆ...

مام جەلال چاوی لە مان، بە زۆری چاوی لە نمونە کوردییەکە ئەکرد. ئەوانەی لە ناو یەکێتی دا کۆئەبونەوە بە هیوای دامەزراندنی شێوەیەکی نوێ بون لە دارشتنی پەیوەندییەکانی ناوخۆ دا، بە تایبەتی ئەو جۆرە پەیوەندییەی مەلا مستەفا لە گەڵ سەرانی پارتی دایمەزراند بو، بە لای ئەمانەوە، یەکی بو لە هۆ سەرەکییەکانی لاواز کردنی پارتی و دەسەڵاتەکانی و، لە ئەنجام دا ئاشبەتاڵی پارتی و شۆڕش. ئەم دو جۆرە تێشکردنە جیاوازە زۆری کاتی ناو سەرکردایەتی بە شتی بێهودەوە ئەکوشت. ئەمانویست شێوەیەکی گونجاو بدۆزینەوە.

مەکتەبی سیاسی و، دەزگا سەرکردەییەکانی ڕێکخستن، پێشمەرگەیی، ڕاگەیاندن، دارایی، پەیوەندییەکان،. هەبون و بە ئەندامانی ٣ ڕێکخراوەکەی کۆمەڵە، بزوتنەوە، خەتی گشتی، پڕ کرا بونەوە.

من هەمیشە پەیوەندییم لە گەڵ مامجەلال باش بوە. هەمیشە ڕێزی زۆری بیر و بۆچونەکانی منی ئەگرت، بە درێژایی تەمەنی درێژی برایەتیمان لە هیچ بۆنە و کات و شوێنێک دا بە گژ من دا نەهات بو. زۆر جار بیر و بۆچونەکانمان دژی بیر و بۆچونی یەکتری بوە بەڵام هەرگیز دەمان لە یەک نەگیراوە. لە یەکتری عاجز ئەبوین، زو پێک ئەهاتینەوە.

ئەندامانی سەرکردایەتی هەر هەمویان لە پاشمله گلەییان لە مامجەلال ئەکرد و، ڕەخنەیان لێ ئەگرت، بەڵام زۆری گلەییەکانیان لە سەر شتی بچوک و تایبەتی خۆیان بو،

وەکو: ڕێزی نەگرتوون، لە بەر چاوی خەلک لێیان تووڕە بوە و شکاندوونی، حورمەتی ڕەشی نەگرتوون و چزتەوە بە ئژیان دا.. سەرانی کۆمەلە چەند جاری لە کۆبوونەوەی تایبەتی خۆیان دا ئەم باسەیان ئەکردەوە و، داوایان لە من ئەکرد لە گەلی باس بکەم و، چارەیەکی بۆ بدۆزینەوە. زۆریان ئەیانوت: «ئەرکی قورسی شۆڕشەکە لە سەر شانی ئێمەیە، لە هەمەو لایەنەکانی کە زیاتر قوربانی ئەدەین، بە ژمارەی کادر و پێشمەرگە لە هەموویان زۆرترین.. بۆچی ئەمە لە مامجەلال قەبوول بکەین؟» کەچی هەمو جاری کە باسەکەم ئەکردەوە و لە گەلی ئەبو بە ناخۆشیمان، خاوەنی گلەیی و رەخنە لە باتی ئەوەی پشتیوانی لە من بکەن، ئەبوون بە ناوبژیکەر لە بەینی من و مامجەلال دا.

من زۆرم بیر لی کرد بوەوە، لە گەل زۆر لە هاوڕێکانم گفتوگۆم کرد بۆ چارەیەک بۆ ئەم کیشەیە بدۆزینەوە، تەنانەت ئەوانەی خەتی گشتی بوو، وەکو عومەر شێخموس و د. فوئاد مەعصوم، هەمان ڕەئیان هەبو. چەند جاری لە گەل مامجەلال قسەم کرد کە جۆری سکرتاریەتەکەی بگۆڕین بە یەکی لەم دو شێوە حوکمڕانییەی لە دنیادا هەیە: شێوەی سەرۆکایەتی وەکو لە ئەمریکا هەیە، یان شێوەی پارلەمانی وەکو لە ئەورووپای ڕۆژئاوادا هەیە.

شێوەی سەرۆکایەتی، سەرۆک بارەتەیدەرەکانی خۆی بۆ کاروباری پێشمەرگە، ڕاگەیاندن، دارایی، کاروباری پەیوەندی دەرەوە... هەلئەبژیری. ئەمانە کۆبوونەوەی دەوریان نیە بۆ بڕیاردان لە سەر کاروبار بەلکو سەرۆک هەلیانئەبژیری و سەرۆک ئەرکەکانیان دیاری ئەکا و، هەر لە بەردەمی ئەویش دا لێپرسراو ئەبن. لە باتی مەکتەبی سیاسی دەزگایەکی لەو بابەتە بۆ خۆی هەلبژیری و، لە هەمان کات دا، لە باتی کۆنگریس، کۆمیتەی سەرکردایەتی ئەبی، تیکەلاو لە هەر ٣ ڕیکخراو، کە ناو بەناو کۆبوونەوە ئەکا بۆ دانانی سیاسەتی گشتی و لێپرسینەوەی کارەکانی سەرۆک.

شێوەی پارلەمانی، سەرۆکی وەزیران دوای پرس و ڕا لە گەل هاوڕێکانی ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران هەلئەبژیری و، ئەیانخاتە بەردەمی پارلەمان بۆ وەرگرتنی باوەڕ. ئەنجومەنی وەزیران کۆبوونەوەی بەردەوام ئەکەن، بڕیارەکان بە زۆرایەتی ئەدری. بە تاک و بە کۆمەل لە بەردەمی پارلەمان دا لێپرسراون. مامجەلال سەرۆوەزیر و، مەکتەبی سیاسی ئەنجومەنی وەزیران و، کۆمیتەی سەرکردایەتی پارلەمان، بی.

مامجەلال پێشنیارەکانی پی ناخۆش بو، هیچیانی قەبوول نەبو، ئەیویست وەکو خۆی بمێنیتەوە. وەکو خۆیشی مابەوە چونکە ئەندامانی م س و سەرکردایەتی نەیانئەویست تووشی بەرەنگاری ببن لە گەلی. عەبدولرەزاق فەیلی ئەیوت: «پارتی حیزبێکی عەشایریە بەلام بە ئوسلوبی عەسری ئیش ئەکا، یەکیتی حیزبێکی عەسریە بەلام بە ئوسلوبی عەشائیری ئیش ئەکا».

*

یەکیتی و حدکا

نێوانی مامجەلال و قاسملو و، یەکیتی و حدکا، لە سەرەتاوە بە ڕوالەت باش و خۆش بو، بەلام ڕاستیەکەی بی باوەڕی و گومان لەم پەیوەندییەدا هەبو. حدکا عیراقی بە پشتیوانیکی گرنگ دائەنا بۆ خۆی، نەیئەویست لە بەر خاتری یەکیتی یان هیچ ڕیکخراویکی تری عیراقی، دۆستایەتی بەعس لە دەس بدا. هەر بەم هۆیەوە، هەمو ئەو

کۆبوونەوانەی لە ئەورووپا لە ساڵانی رابوردوودا لە نێوان نوێنەرانی یەکێتی و حدکا و، ڕێکخراوە کوردییەکانی تورکیا و سووریا دا کرا بۆ دامەزراندنی «بەرەیەکی هاوبەشی کوردستانی» سەری نەگرت، زۆر جار نوێنەری حدکا تەگەرەی لەم کۆبوونەوانە ئەدا و، بە بیانووی جیاواز نەیئەهێشت بۆ پێشەوە بچێ.

دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران، حدکا یەکێتی یان تاوانبار ئەکرد بەوەی دەستی وەرداوەتە ناو کاروباری کوردستانی ئێرانەوە. لە شارەکان دا ڕێکخستنی دروست کردووە و، بە هاندان و یارمەتی یەکێتی بوو دوژمنایەتی حدکا، سازکا دامەزراوە. بێگومان ئەمە ڕاست نەبوو خۆیشیان ئەیانزانی ڕاست نییە بەڵام کرد بوویان بە بیانوو و، بە بنێشتە خۆشەی ژێر دانیان، هەر ئەیانوت و ئەیانوتەوە. سازکا لە لایەن یەکێتییەوە دانەمەزرێنرا بوو، گوێ ی لە ئامۆژگاری و قسەکانی یەکێتی یش نەئەگرت، بەڵکو یەکێتییان بە ڕێکخراوێکی نەتەوەیی نامارکسی و، هەندێ جار بە «بۆرژوا لیبراڵیست» دائەنا. بەڵام یەکێتی پەیوەندی باش و دۆستانەی لە گەڵ سازکا و سەرکردەکانی و، مەلا شێخ عیزەدین و، هەموو ڕێکخراو و پیاوە ناسراوەکانی کوردستانی ئێران دامەزراند بوو. هەروەها لە تارانیش پەیوەندی باشی لە گەڵ هەندێ لە سەرکردەکانی شۆڕش و پیاوە ناسراوەکانی ئێران دامەزراند بوو.

ڕاستییەکەی یەکێتی هەوڵی زۆری دا پەیوەندی باش و دۆستانە لە گەڵ حدکا دابمەزرێنی، ئەمەش بێگومان ئەبوو بە هۆی دوراندنی دۆستایەتی حکومەتی ئێران و، تا ڕادەیەکیش سووریا، کە پێویستییەکی ژیانی بۆ یەکێتی هەبوو. یەکێتی لە ناو بازنەی ئابڵوقەیەکی بە هێزدا بوو. سنووری تورکیای لێ گیرا بوو، لە سنووری عێراقەوە نەیئەتوانی هاتوچۆ بکا، ڕووخانی شا یەکێتی لەم گەمارۆیە دەرهێنا و، دەرگای جیهانی بۆ کردەوە. دۆستایەتی لە گەڵ حدکا ئەبوو بە هۆی داخستنەوەی ئەم دەرگایە، بەڵام لە ڕوانگەی قازانجی نەتەوەییەوە لامان وابوو، کە لەو سەردەمەدا کێشەی کورد لە ئێران دا، گرنگییەکی کاریگەری پەیدا کردوە، ئەبێ هەموو کورد یارمەتییان بدا بۆ ئەوەی ئەو هەلەیان لە دەس نەچێ و، مافەکانی خۆیان بە دەس بهێنن.

حدکا هەڵوێستیان بەرامبەر یەکێتی دۆستانە نەبوو، کادر و پێشمەرگەکانیان ڕاسپارد بوو، کارئاسانی بۆ یەکێتی نەکەن:

- لە کۆڕ و کۆبوونەوەکانی خۆیان دا و، لە لای حیزب و ڕێکخراوەکانی کە، دژی یەکێتی ئەدوان.

- لە هەر جێگایەکی دەستیان بڕوشتایە تفەنگیان بە پێشمەرگەکانی یەکێتی هەڵئەچنی و، لە هاتوچوودا ڕێگەیان پێ ئەگرتن و، چەند جارێ بۆ سووکایەتی پێ کردن چەکیان کردن.

- لە هەندێ جێگا نوقتەی گومرگیان بەرامبەر نوقتەی گومرگەکانی یەکێتی دانا و، ئاگاداری نوقتەکانی یەکێتییان کرد کە نابێ لە خاکی ئێران دا بنکە دابنێن. لەو کاتەدا گومرگ تەنیا سەرچاوەی دەرامەت و ژیانی یەکێتی بوو.

- کارئاسانییان بۆ ئەم ئەکرد لە ئەرزی کوردستانی ئێران دا بنکەی چەکدار دابنێن و، چەکدار کۆ بکەنەوە و، بە ئازادی هاتوچۆ بکەن.

- ڕەسوڵ مامەند و بزوتنەوە و، د. مەحموودیان هان دا بۆ جیابوونەوە لە یەکێتی و، بە چەک و پارە و کارئاسانی یارمەتییان دان.

چەند جارێ مامجەلال نامەی بو د. قاسملو نوسی و، نوێنەرانی یەکێتی سەردانیان کرد و، مامجەلال خۆیشی چو بۆ دیدەنییان، ئەمانە پیوەندی دوقولی باشتر نەکرد، هەتا جەنگی ٣ مانگە دەستی پی کرد و، هێزەکانی تیران، هێزەکانی حدکا و ڕێکخراوەکانی تریان لە زوری ناوچەکانی کوردستان راونا بەرەو سنوری عێراق، بۆ نزیک بارەگاکانی یەکێتی.

*

بۆ چاککردنی پیوەندی دوقولی یەکێتی دەستەیەکی نوێنەرایەتی پێک هێنا لە: عومەر شێخموس، عومەری حاجی عەبدوللا، جەمال حەکیم، شازاد صائیب و من. لە مانگی نیسانی ۱۹۸۰ دا بە کومەڵ بە ڕێ کەوتین بۆ سەردەشت. هەر لە سەردەشتەوە ئیتر خۆمان کرد بە میوانی حدکا. دوای ئەوەی شەوێک لە سەردەشت مابینەوە بۆ ڕۆژی دوایی بەری کەوتین بۆ مەهاباد. لە مەهاباد کۆشکێکی شاهانە لە نزیک بەنداوی مەهاباد هەبو لەوێ دایان بەزاندین.

گفتوگۆکانمان دەستی پی کرد. لە لایەن حدکاوە: د. قاسملو، مەلا عەبدوللای حەساکی، مستەفا شەلماشی و چەند کەسێکی کە بەشداری کۆبونەوەکان ئەبون.

ئێمە لە قسەکانمان دا ویستمان چەند مەسەلەیەکیان بۆ ڕون بکەینەوە:

«ئێمە هیچ هۆیەکی ڕاستەقینە نابینین بۆ ئەو ساردییەی لە پیوەندی دوقولی یەکێتی و حدکا دا هەیە و، هاتوین بۆ ئەوەی هۆکانی بنەبڕ بکەین و، قوناغێکی تازەی دوستایەتی و هارکاری دەس پی بکەین و، لە لای ئێمەوە سنورێک بۆ ئەو دۆستایەتییە نیە بە جی ی ئەهێلین ئێوە دیاری بکەن»

وتمان: «ئێستا کورد لە ئێران دا هەلێکی مێژویی بۆ هەڵکەوتوە، ناووناوبانگی حکومەتی ئێران بە تایبەتی دوای داگیر کردنی سەفارەتی ئەمەریکی لە دنیادا زور خراپ بوە. حکومەتی ئێران دابڕاوە لە دنیا. زوری ناوچەکانی کوردستانی ئێران و شارە گرنگەکانی ئازادن و، دەسەڵاتی حکومەتی تارانیان تی دا نەماوە، عێراق زور بە توندی دژی ڕژێمی تازەی ئێرانە، ئەتوانری کەلکی لی وەربگیری، کورد ئەگەر حکومەتێکی کاتیی تایبەت بە خوی دابمەزرێنی و، هەلبژاردنێکی گشتی بکا بۆ پێکهێنانی ئەنجومەنی کوردستان و، دارودەزگای ڕاگەیاندن (دەزگای ڕادیو، تەلەفزیون، ڕۆژنامە) و جەنگی (لەشکری نیزامی) دابمەزرێنی، ئێمە ئامادەین شۆڕش لە کوردستانی عێراق ڕابگرین و، هەمو توانای خۆمان هی پێشمەرگەیی و سیاسی و ڕێکخراوەیی و ڕاگەیاندن، ئەوی لە شاخ و ئەوی لە شار هەمانە، تەرخان بکەین بۆ خزمەتی ئەو هەنگاوە، بی ئەوەی چاوەڕوانی هیچ پاداش و دەسکەوتێک بین.»

د. قاسملو زور جار باوەڕی جیددی خۆی لە قالبی گاڵتەدا دەرئەبڕی، بە پێکەنینەوە وتی: «دیارە ئەتانەوی کێشە و گیروگرفتەکانی خۆتان لە کوردستانی عێراقەوە بهێننە ناو کوردستانی ئێرانەوە!»

ئەم پێشنیارەیان پەسند نەکرد، گیانی «ئێرانی بون» لە بیری سەرانی حدکا دا بەهێزتر بو لە گیانی «کورد بون». حدکا خۆیان بە تاکە پێشڕەوی بزوتنەوەی کورد دائەنا لە کوردستانی ئێران دا، ئەیانویست ئێمەش ئەوەیان بۆ بسەلمێنین.

چوینە سەر باسەکانی تر. هەوڵێکی زورمان دا بەدگومانییەکانیان دەربارەی

پارمەتیدانی سازکا دژی ئەوان و دەس وەردانە کاروباری کوردستانی ئێران بەرەوپێشەوە. بۆ هاوکاری دوقۆلی چەند سەرەتایەکمان دانا کە تێتر سالانی دوایی لە سەری رۆیشتین.

*

سەفەری مامجەلال بۆ دەرەوە.

مامجەلال لە مایسی ١٩٨٠ دا چو بۆ تاران. زیاتر لە مانگی مایەوە. لەو ماوەیەدا گەورە کاربەدەستانی ئێرانی بینی. هەر لە تارانەوە ئاگاداری کردین کە هەندی کاری پێویست هاتونەتە پێشەوە، ئەبی بچی بۆ شام بەلام زۆری پی ناچی ئەگەرێتەوە. لەو ماوەیەدا کاربەدەستانی سپای پاسداران بیرورایان بەرامبەر مامجەلال خراپ بو. مامجەلال سیانزە مانگ لە شام گیری خوارد نەیتوانی بگەرێتەوە.

*

ناوبژی

هەریمی ٧ ی بالەک یەکی لە هەریمە چالاکەکانی یەکیتی بو. ناوچەکەیان بە تەواوی راگوێزرا بو، هیچ ئاوەدانییەکی تی دا نەبو. زۆر لە پێشمەرگەکان بو حەسانەوە یا تەداوی یا کاروباری پێویستی خۆیان ئەچون بۆ کوردستانی ئیران.

ئەحمەد سۆزراو، فەرماندەی کەرتی گەلالەی هەریمی ٧ چو بو بۆ ئیران. چەکدارەکانی پارتی کە لە ناوچەی خانە بارەگایان هەبو، لە گەل کورەکەی دا، گرت بویان. ئەحمەد هیچ خراپەیەکی بەرامبەر پارتی نەکردبو، هیچ ئاوانێکیشی نەبو، جگە لەوەی پێشمەرگەی یەکێتی بو. لە رێگای ئەمرۆکەوە هەولیان دابو، بەری بدەن، سودی نەبو. پێشمەرگەکانی هەرێمەکە بە موافەقەتی ئێمە چونە سەر هێزێکی پارتی لە نزیک سەریشمە لە ناوچەی گەلالە ٢٤ کەسیان لی گرتن. هەرلەوی هەندێکیان بەردا بون و، ١٥ کەسیان لی گل دابونەوە و، بە گیراوی رەوانەی لای ئێمەیان کردن لە ناوزەنگ. پارتی پارەیان لی هەستا و، گلەییان گەیاند بوە لای حشع. هەر لەو ماوەیەدا لە دزلی بش لە لای مەریوان شەرێک لە نێوان حدکا و پارتی دا بو، چەند پارتیەک گیرا بون. ئەم دو رووداوە هیچ پەیوەندییەکیان لە گەل یەک نەبو. لە دو ناوچەی دور لە یەکتری و، لە گەل دو هێزی جیاواز بو.

حشع کەوتە بەینەوە. لەو لاوە لە گەل حدکا و، لەم لاوە لە گەل ئێمە.

پاش گفتوگۆیەکی زۆر لە سەر ئەوە ریک کەوتین: ئێمە گیراوەکانی پارتی بەر بدەین. پارتی بش گیراوەکانی یەکێتی بەر بدەن. گیراوەکانی پارتی ١٥ کەس بون، گیراوەکانی یەکێتی ٣ کەس بون. ئەحمەد سۆزراو و کورەکەی و، عەبدولواحید باجەلان کە ئەویش هەر لە ناو ئیران دا گیرا بو.

رۆژی ٢٩ ی حوزەیرانی ١٩٨٠ ئێمە هەمو گیراوەکانمان نارد بو لای حشع، تا ئەوان رەوانەی لای سەرکردایەتی پارتییان بکەن و، گیراوەکانی ئێمەش وەربگرنەوە و رەوانەی لای ئێمەی بکەن.

گیراوەکانی پارتی گەیشتنەوە لای سەرکردایەتی خۆیان، بەلام گیراوەکانی ئێمە هەرگیز نەگەیشتنەوە لای یەکێتی. ئەحمەد و کورەکەیان پاش چەند حەفتە بینوبەرە بەر دابو، بەو مەرجەی تەسلیمی عیراق ببیتەوە، ئەوی تریشیان بەر نەدا بە تۆمەتەیەکی درۆ کە

گوایە ویستوویەتی سەرۆکی پارتی بکوژێ. حشع، ئەم پەیمانشکێنییەی پارتی بە «رووحی ریاضی» وەرگرت، بە سووکایەتی دانەنا بۆ هەوڵەکەی و، هیچ نارەزایییەکی لە سەر دەرنەبڕی.
ئەمە نموونەیەک بوو لەو ناوێژییانەی حشع لە نێوان یەکێتی و پارتی دا ئەنجامی ئەدا.

*

«علاقاتی اممی»

یەکێ لە رەخنەکانی عومەری سەید عەلی و، هاوڕێکانی تری کە تازە لە زیندان ئازاد بوبوون، لە هەمەر کۆبوونەوەیەک دا دووبارەیان ئەکردەوە، ئەوە بوو کەوا: ئێمە علاقاتی اممی مان فەرامۆش کردوە و، هیچ هەوڵێکمان نەداوە بۆ دروست کردنی پەیوەندی لە گەڵ حیزبە شیوعییەکانی دنیا، بە تایبەتی حیزبی شیوعی سۆڤیێتی و، چینی کرێکارانی وڵاتانی سەرمایەداری و، خەباتی رزگاریخوازی گەلانی دنیای سێیەم. لەم بارەیەوە زۆر ئەدوایێن. باسی هەوڵە سەرنەکەوتووەکانی خۆمان و، گۆڕانی دنیامان ئەکرد.

سەید عومەر ئەو ماوەیەی لە زیندان بوو، دەنگوباسی جوڵانەوەکانی ئەفەریقای بە وردی چاودێری کرد بوو. ناوی زۆر لە سەرکردە و رێکخراوەکانی لە بەر بوو. زۆرجار بەخێلیم پێ ئەبرد و، هەندێ جار لە قسەکانی من تووڕە ئەبوو، بە تایبەتی کە بە گاڵتەوە باسی «٣ جۆگاکە»م لێ ئەپرسی. لە سەر دامەزراندنی «علاقاتی اممی» زۆریان پێ داگرت. بۆ ئەو مەبەستە خۆیان هەندێ لە سەرانی حشع یان بینی و، منیش بۆ ئەو مەبەستە سەردانم کردن و، دواتر لە حوزەیرانی ٨٠ دا نامەیەکی رەسمییمان بۆ پارتی کۆمۆنیستی سۆڤیێتی نووسی و، بە رێگای حشع دا بۆمان ناردن. بەڵام نە لە حیزبی شیوعی سۆڤیێتی و نە لە هی عیراقی هەرگیز وەڵامان وەرنەگرتەوە.

هەندێ لە برادەرانی دەرەوە جێگایەکیان داوای بوو «زەمالەی سۆڤیێتی» یان بە پارە لێ ئەکرێ. سەید عومەر و هاوڕێکانی هیوایەکی ئەوتۆیان بە «علاقاتی اممی» نەما.

**

کتێبەکەی سەید عەزیز

سەید عەزیزی شەمزینی نەوەی شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری یەکێ بوو لەوانەی لە یەکێتی سۆڤیێت خوێند بوی. ئەگەرچی لە (کلیەی عسکری) عیراق دەرچوو بوو، بەڵام بنەماڵەکەیان لە تەهران دائەنیشتن. لە ئاکۆکییەکانی ١٩٦٤ دا سەید عەزیز ئەندامی م س بوو. مەلا مستەفا ماوەیەک دەسبەسەر داینا و، دوایی تەسلیمی ئێرانی کرد. ئێران وازیان لێ هێنا لە گوندی شەیخان لە نزیک شنۆ دائەنیشت. سەید عەزیز دۆستی مامجەلال بوو. زۆر جار نامەی بۆ ئەنارد. یەکەمین جەنەرەیتەری کارەبا کە رادیۆکەمانی پێ خرایە کار ئەم بۆی کڕین و بە دیاری بۆی ناردبێن.

سەید عەزیز لە یەکێتی سۆڤیێت دکتۆرای تەواو کرد بوو، نامەی دکتۆراکەی لە سەر جوڵانەوەی رزگاریخوازانەی گەلی کورد نووسی بوو. کتێبەکەی کردە عەرەبی و بەشی زۆری لە سەرەتای شەستەکان دا بە زنجیرە لە خەبات دا بڵاو کردەوە. کتێبەکەی بە پێ ی پرۆگرامی مارکسی نووسرا بوو. پڕ بوو لە زانیاری تازە دەربارەی رێکخراوە کوردییەکان و شۆرشەکانی کورد و لێکۆڵینەوەی باش و بەنرخی تی دا بوو دەربارەی مێژووی نوێ ی کورد. لە یەکێ لەو سەفەرانەدا کە بۆ لەندەنی کرد بوو نەسلی رووسی کتێبەکە و مسودەکانی بە

عەرەبی هێنا بۆ دابوو بە شازاد لە بەیروت یا لە هەر جێگایەکی تر چاپی بکا. کتێبەکە لە بەیروت مابوەوە و چاپ نەکرا. لە یەکێ لەو سەفەرانەدا کە بۆ بەیروتم کرد. کۆپییەکی کتێبەکەم لە گەڵ خۆم هێنایەوە کوردستان. دەزگای ڕاگەیاندن بە عەرەبی چاپی کرد و، فەرید ئەسەسەرد کردی بە کوردی و، بە کوردیش چاپ کرا.

بۆ شارەزایی مێژووی کورد ئەندامانی کۆمەڵە ئەبوو ئەم کتێبەی د. عەزیز شەمزینی و «کورد و کوردستان»ەکەی د. ئەوڕەحمانی قاسملو و، هەندێ لە کتێبەکانی د. کەمال مەزهەر بە تایبەتی «کوردستان لە ساڵانی شەڕی یەکەم» دا بخوێننەوە.

*

دامەزراندنی ڕادیۆ

دەزگایەکی ڕادیۆمان هەبوو لە برادۆستەوە لە گەڵ خۆمان بۆ نۆکان و لەوێوە بۆ قەندیل و لە قەندیلەوە هێنا بۆمانەوە ناوزەنگ. باری ئیستریک بو. لە گەڵ خۆمان ئەمان گێرا بێ ئەوەی بتوانین بە گەڕی بخەین. بە کار خستنی پێویستی؛ بە جێگایەکی ئەمین هەبو، دەزگاکە و ئاریەل و ماتۆر و ستودیۆی تۆمارکردنی قسەی لێ دابنرێ. هەروەها پێویستی بە تەکنیکار هەبو بۆ کار پێ کردنی.

طەلعەت گلی، ئەندازیارێکی کەرکوکی و، ئەندامی یەکێتی لە کوێت کاری ئەکرد. کاتی خۆی ئەو دەزگای ڕادیۆکەی هەڵبژارد بو. لە کوێتەوە بە نهێنی هاتە ناوزەنگ. دوای گەڕان بە ناوچەکەدا شوێنێکی هەڵبژارد پێیان ئەوت «گردی کەوان» بۆ دانانی داوودەزگای ڕادیۆ. دارستان گردەکەی داپۆشی بو، کانیەکیشی لێ بو.

شێرکۆ حسێن کرا بە فەرماندەی کەرتی پاراستنی ڕادیۆ و، لە شوێنی دیاریکراو خانوی دروست کرد. هێمن سەراوی و مام عەلی یارمەتییان ئەدا. پارەگایەکی ڕێکوپێکیان دامەزراند. چەند ڕۆژێ بۆ تاقیکردنەوە کاری پێ کرا و، دەرکەوت باش کار ئەکا.

وەکو نیشانەی بایەخدان بە ئیستگای ڕادیۆ بەڕێوەبەر و کادری نوسین و تەکنیکی، بە جیا لە دەزگای ڕاگەیاندن، بۆ تەرخان کرا. فەرەیدون عەبدولقادر کرا بە لێپرسراوی و، ئەرسەلان بایز بە یاریدەدەری. وتاری کردنەوەی ڕادیۆ بە عەرەبی فەرەیدون نوسی و، خۆی خوێندیەوە. دوای ئەمە بە چەند ڕۆژێ فەرەیدون سەفەری کرد بۆ شام. ئیستگەکە درایە دەس ئەرسەلان سەرپەرشتی بکا.

تاقمی ڕادیۆ تا ئەمات فەرمالیغ ئەبو. زۆری ئەوانەی خۆیان بە نوسەر و شاعیر و ئەدیب ئەزانی، کە ئەهاتنە ریزی پێشمەرگایەتی، لە دەزگای ڕادیۆ کۆ ئەبونەوە.

لەو کاتەدا فاضیل ئەندامی م س یەکێتی و، لێپرسراوی دەزگای ڕاگەیاندن بو. ئەمەی بە کەمکردنەوەی دەسەڵاتی خۆی دائەنا. بەڵام پێشتر جارێک ڕادیۆکە لە سەرەتای نیسانی ٧٩ دا خرا بوە کار، دوای چەند حەفتەیەک لە بەڕێوەبردنی دا سەرکەوتو نەبو بو لە بەر ئەوە دای خست بو. جگە لەوەش فەرەیدون و ئەرسەلان کەسیان ئامادە نەبون لە بەردەستی فاضیل دا کار بکەن، خۆیان لەو بەزلتر و شایستەتر دائەنا.

*

نەخۆشخانە

تەنیا پزیشکی لە ناو هێزەکەمان دا بو، د.خدر مەعصوم بو. ئەویش چوبو بۆ خۆشناوەتی خەریکی کاروباری سیاسی بو. هاوینی ٧٨ د. جەعفەری شەفیعی هات بۆ

قەندیل. خیوەتێکی کرد بە تیمارگا. نەخۆشی تێ دا ئەدی. لە پایزدا د. خدریش هاتەوە لای ئێمە و، کە چوینە ناوزەنگ چاوگە خانوبەکیان تەرخان کرد بۆ نەخۆشخانە. بەلام د. خدر زۆرتر کاری ڕێکخراوەیی ئەکرد وەک لە پزیشکی چونکە لێپرسراوی لقی یەکێتی بو. بەر لە ڕوخانی شا د. جەعفەر بۆ کاری سیاسی گەڕابەوە بۆ ئێران. هەر لەو ماوەیەدا د. بەختیار خالید هاتە ڕیزی پێشمەرگایەتیەوە. لە بەری قەرەداخ بو بە پێشمەرگە. بەختیار گەنجێکی تازە پێگەیشتو بو لە موسل دەرچو بو، ئەندامی کۆمەلە و، لە دەستەی بەڕێوەبەری یەکێتی خوێندکارانی کوردستان بو. زورتر لەوەی پزیشکی بکا ئەویش خەریکی پێشمەرگایەتی بو لە چونەوەیەک دا بۆ سلێمانی لە بەهاریی ۷۹/۱/۳۱ دا کەوتە بۆسەوە کوژرا.

ڕوخانی شا بۆ ئێمە بو بە خێر. نەخۆش و بریندارەکانمان ئەنارد بۆ ئێران. هەندێکیان لە لای پزیشکە کوردەکانی ئێران تداوی ئەکران و، هەندێکیان ئەچونە «بیمارستان» ە حکومەتیەکانی تەوریز و تاران.

چالاکی پێشمەرگە و، شەر لە گەل هێزەکانی حکومەت دا زۆر بویو. لە ئەنجامی ئەوەش دا بریندارمان زۆر بو ئەبو جێگایەکیان بۆ تەرخان بکری. د. شادمان مستی لە یۆگۆسلاڤیاوە هاتەوە. شادمان هەمو کاتی خۆی بۆ نەخۆشخانە تەرخان کرد. هاوینی ۸۰ لە تۆژەلە نەخۆشخانەیەکی هاوینەی لە خیوەتێکی گەورەدا دامەزراند. هەروەها ڕێوشوێنی دروستکردنی نەخۆشخانەیەکی گەورەمان لە تەختاییەکی قولی ئێوان شێنێ و زەلێ لە سەر کانیەکی خۆش و لە ناو رەز و باخ دا دانا. شوێنەکە ناوی «قولە هەرمێ» و نەخۆشخانەکە ناو نرا «نەخۆشخانەی شەهید د. بەختیار». زۆری پزیشک و زۆری کەوتنی نەخۆش و، دەرمانگا و، زۆری نەشتەرگەرکاریمان تێ دا دروست کرد. شادمان نەخۆشخانەکەی بەڕێوە ئەبرد. لە گەل هەلگیرسانی شەردا لە گەل ئێران هەندێ پزیشکی کە هاتنە دەرەوە. هەندێکیان ماوەیەکی کورت ئەمانەوە، ئەڕۆیشتن بۆ ئێران و، لەوێوە ئەچون بۆ ئەورووپا.

نەخۆشخانەکە دوای ئەوەی ڕێگەی ئێرانمان لێ بەسترا بو بە ناوەندێکی گرنگی تەداوی زاماری پێشمەرگە بەردەوام ۱۰ برینداری تێ دا بو.

*

ناوچەکە زۆر قەرەبالغ بویو. بە سەدان کادر و پێشمەرگە و خوێندەوار لە تۆژەلە و ناوزەنگ و تۆکان .. کۆبوبونەوە. د. شادمان هەندێ جار قسەی خۆشی ئەکرد. وتی: «هەمو ئەو تەنگوچەلەمانەی لە پایتەختی ولاتە پیشەسازییە پێشکەوتوەکان دا هەیە لێرەش هەیە. لەوێ تەنگوچەلەمەی بێکاری هەیە، لێرەش هەیە. لەوێ تەنگوچەلەمەی خانو هەیە، لێرەش هەیە. لەوێ تەنگوچەلەمەی گرانی و ئاوسانی دراو هەیە، لێرەش هەیە...»

ڕاستی ئەکرد هەموی هەبو، بەلام هی ئێمە لە جۆرێکی تر بون.

*

بووردومان

پێش نیوەڕوی ۹ ی تەموزی ۸۰ لە تۆژەلە لە ژێر سێبەری دارگوێزێکی گەورەدا لە گەل عومەر شێخموس، جەمال ئاغا، سالار، عومەر دانیشت بوین کاروباری ڕۆژانەمان ئەنجام ئەدا لە پڕ پۆلێ فڕوکەی عێراقی پەیدا بون چەند بۆمبایەکی گەورەیان بەردایەوە. ناوچەکە

پڕ بو لە دوکەڵی ڕەش و تەپوتۆز و بۆگەنی باروت. بە دوای ئەوەیش دا چەند فڕۆکەیەک کەوتنە پەلامار تەقەیان لە خیوەت و بن بەرد و نوای بن شاخەکە ئەکرد.

لە دامێنی ئاوزەنگ دا بازاڕێکی گەورەی لێ بو کەلوپەلی عێراق و ئێرانی تێ دا ئەفرۆشرا بە زۆری لە کەپردا بون، ئاگر درا بو سوتا. بە سەدان مافور و ڕادیو و تەلەفزیون سوتا. بایی چەندین ملیون دینار زەرەر لە دوکاندارەکان کەوت.

دەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتی لە دامێنی توژەڵە دا بو بە تەواوی خاپور بو، هەمو دەزگاکانیان شکا و سوتا و، یەکێ لە کادرەکانیان: بورهانی شێخ مستەفای قەرەداخی، کوژرا و، چەند کەسێکیان بریندار بو.

لە سەرچاوەی توژەڵەیش کە بنکەکانی ئێمەی لێ بو، کادرێکی سکرتاریەتی مامجەلال: محەمەد ئەبوبەکر، کوژرا و چەند کەسی بریندار بون، لەوانە: سەید مەجید ئەندامی م ع و، میران فوئاد مستی ئەندامی دەزگای دارایی و، پێشڕەو سەید ئیبراهیم لە سکرتاریەت، حەمە سەعید و هاوڕێ جەبار لە بنکەکەی من.

پێشمەرگەکانی دەزگای ڕاگەیاندن هاواریان لێ هەستا بو داوای یارمەتییان ئەکرد. هەر کە هێرشەکە کەمێ خاو بوەوە چوین بۆ بارەگای ڕاگەیاندن. ساغەکان چوبونە شاخ و، کوژراو و هەندێ لە بریندارەکان لەو ناوەدا بون. تێکڕا ۹ کەس بریندار بو بۆ تەداوی هەموومان ڕەوانەی سەردەشت کردن.

چەند مەفرەزەیەک بنکەیان لە توژەڵە بو بۆ پاراستنی مامجەلال سەر بە سکرتاریەت بون. فەرماندەکانیان: بەکر پیرۆت، مەلا وسوی خەندەکە، شێخەکۆل، بو. بۆ ئێوارە تەرمی هەردو پێشمەرگەی یەکێتی: بورهان و محەمەدمان لە سەرچاوەی توژەڵە بە خاک سپارد، مەلا وسوم بانگ کرد تەلقینیان دا بدا. مەلا وسو وتی: «تەلقین نازانم». وتم: «تۆ چۆن مەلایەکی تەلقین نازانی!» وتی: «بە منالی وەهایان ناو ناوم ئەگینا من مەلا نیما». هەشت بارەگاکانیان لە توژەڵە بو، بەلام بە ڕێکەوت زەرەر لەوان نەکەوت بو. ئەوانیش لە شاردنەوەیان دا بەشدار بون.

ئەو ڕۆژەی ئەم ڕوداوەی تێ دا قەوما ڕیپۆرتەرێکی تەلەفزیونی فەرەنسی لە ناوچەکە بو. بەر لە بۆردومانەکە وێنەی بازار و بنکەکان و ئاوایییەکانی زەڵی، شینێ، سونێ و، کاتی بۆردومانەکەش وێنەی فڕۆکەکان و، دوای بۆردومانەکەش وێنەی بازاڕی سوتاو و ئاوایی وێرانی گرت بو. بەرنامەیەکی ڕێکوپێکی لێ دروست کرد بو بۆ تەلەفزیون و، لە پاریس پیشانیان دابو. کەندال، کە دوایی بو بە سەرۆکی ئینستیتوتی کورد لە پاریس، لەو کاتەدا بە پێی ڕاسپاردەی د. قاسملو، نوێنەرایەتی حدکای لە فەرەنسا ئەکرد. نامەیەکی درێژی بۆ تەلەفزیونی فەرەنسی نوسی بو، ڕاپۆرتەکەی کابرای بە درۆ خستبوەوە و، نوسی بوی کە ئەو ڕوداوە هەموی لە کوردستانی ئێران دا بوەوە و، پەیامنێرەکەی ئەوان بە درۆ باسی کوردستانی عێراق ئەکا.

سەیرەکە لەوەدا بو: کەندال خۆی کوردی تورکیا بو، نوێنەرایەتی کوردی ئێرانی ئەکرد و، دژی کوردی عێراق کاری ئەکرد!

*

پاش چەند ڕۆژێ کەسوکاری محەمەد لە کۆیەوە و، کەسوکاری بورهان لە سلێمانییەوە هاتن بۆ گواستنەوەی تەرمەکان. لەیلی شێخ ئەنوەری قەرەداخی هات بو بۆ

بردنەوەی بورهان. فەحمی ناسیاوی گەرەک و سەردەمی خوێندنم بو، ئەویش وەکو من زانستی سیاسی لە زانکۆی بەغداد خوێند بو. ئەندامی کۆمەڵە و تێکۆشەرێکی ناوشار بو. زۆر لە مێژ بو نەمبینی بو. دوای ئەم سەفەرەی بە ماوەیەک بەعس گرتی و، تا ئێستاش بێ سەر و شوێنە.

*

زیندان

سەردەمێک جێگەیەکی ئەمینمان نەبو گیراوی تێ دا گل بدەینەوە، لە بەر ئەوە ئەوانەی ئەگیران، ئەوەی تاوانی جاسوسیی لە سەر ساغ بوایەتەوە ئەکوژرا و، دیلەکان، وەکو دوایی لە بڵاوکراوەکان دا بۆ بو بە باو دوای ئەوەی دەربازی شۆڕشیان بۆ ڕون ئەکرایەوە! » بەر ئەدران.

لە گەڵ زیاد بونی چالاکییەکانی پێشمەرگەدا، تا ئەهات ژمارەی گیراوەکان زۆر ئەبون. ئەبو شوێنێکیان بۆ تەرخان بکرێ و، تاقمێکیان لێ بکرێ بە مەسئول. ئەمانویست زیندان بکەین بە دەزگایەکی شارستانی و، جۆری ڕەفتاری ئێمە لە گەڵ هی بەعس جیاواز بێ. ئەو مافانەی ڕاگەیاندنی جیهانیی مافی مرۆڤ و، یاسا ناودەوڵەتییەکان بۆ گیراویان سەلماندوە، ئێمەش جێبەجێیان بکەین.

عەلی شامار، کادری کۆمەڵە، کە لە پێشمەرگەکانی مەفرەزەکانی سەرەتا بو، هەڵبژێردرا بە لێپرسراوی زیندان و، کەرتێکی پێشمەرگەی بۆ تەرخان کرا. عەلی لە دامێنی دۆڵەکەدا خانویەکی بۆ بارەگای پێشمەرگەکانی و، خانویەکیشی بۆ زیندان دروست کرد.

گیراوەکان دو جۆر بون: جۆرێکیان دیل وەکو، سەرباز، جەیشی شەعبی، بەعسی، جاش، ئەمن و ئیستیخبارات.. کە لە شەڕو بۆسەدا ئەگیران. ئەوانی تر لە سەر تاوانی ناسیاسی وەکو کوشتن، دزی.. گیرا بون.

لێدان و سوکایەتی پێ کردن بە توندی قەدەغە بو، هەر پێشمەرگەیەک کارێکی لەو بابەتەی بکردایە بە توندی سزا ئەدرا.

خواردنیان وەکو خواردنی هەمو بارەگاکانی پێشمەرگە بو.

لە ئەخۆشی و ناساخی دا، وەکو پێشمەرگە، لە ئەخۆشخانەی شۆڕش دا تیمار ئەکران.

کەسوکاریان بۆیان هەبو هەر کاتێکی پیانویستایە بە ئازادی سەردانیان بکەن، خواردن و کەلوپەلیان بۆ بهێنن یا بۆ بنێرن.

بۆیان هەبو داوا و سکالا و شکات بۆ دەزگا سەرکردەییەکانی یەکێتی بنوسن.

کەسانی شارەزا و قانونی لێکۆڵینەوەیان لە گەڵ ئەکردن و، دادگایەک کە پێک هات بو لە ٣ کەس: دو ئەندامی م س و، یەکێکی حقوقی، حوکمی ئەدان و، مەکتەبی سیاسی لە کۆبونەوەی خۆی دا دوا بڕیاری لە سەر حوکمەکە ئەدا.

حکومەتی بەعس، هیچ کاتی ئامادە نەبو، گیراو هەر پلەو پایەیەکی لە بەعس یا لە جەیش یا لە دائیرەکانی دەوڵەت دا هەبوایە، بگۆڕێتەوە. لە بەر ئەوە زۆر لە گیراوەکان بە تایبەتی سەرباز، مانەوەیان کەڵکێکی ئەوتۆی نەبو، زو بەر ئەدران. هەزاران کەسی عەرەب، سەر بە داوودەزگای جیا جیا، گیراون و بە بێ هیچ بەرامبەرێک ئازاد کراون.

*

دروستکردنی خانوی تازە

هاوڕێیانی زیندان، کە زۆربەیان هاوسەرەکانیان لە گەڵ خۆیان هێنا بو، هەروەها کاری سیاسی، ڕێکخراوەیی، ڕاگەیاندنیان پێ سپێردرا بو، ئەبو ئەوانیش جێگە بۆ خۆیان خۆش بکەن. لە شێنێ، قولە عەرەبی، زەڵی، ناوزەنگ، تۆژەڵە.. چەندین خانوی نوی یان بۆ دەزگاکانی پێشمەرگە، ڕاگەیاندن، دارایی، ناوەندی کۆمەڵە، ڕێکخستنی بزوتنەوە دروست کرد. ناوچەکە ئاوەدان بوەوە، نزیکەی ۱۰۷۰۰ کەسی لێ ئەژیا.

ناوەندی کومەڵە ڕیزە خانویەکی خۆشی دروست کرد. دەزگای ڕێکخستن و دەزگای ڕاگەیاندنی تێ دا بو، شوێنێک بۆ کتێبخانە تەرخان کرا بو، هۆڵێکیش بە ناوی «هۆڵی شەهید شەهاب» دروست کرا جێگەی کۆبونەوەی ۳۰۰ کەسی تێ دا ئەبوەوە.

بۆ هاوینەکەی، منیش لە سەرو هەمان خانوی کە زستانی ڕابوردو لێ ی بوم، بە چەند مەترێک لە پاڵ تاشە بەردێکی گەورەدا خانویەکی ٤ ژووریم دروست کرد. ئەگەرچی بەنایەکی خەڵکی داوداوامان هێنا بو دیوارەکانی بۆ دانەنایین، بەڵام کرێکارییەکەی خۆمان ئەمان کرد. خانوەکەی من خۆشتر بو لە زۆری خانوەکان، حەمام و شوێنی چێشت لێ نانی تێ دا بو. دوایێتر بەردەمەکەیم تەخت کرد و، حەوزێکی گەورەی جوانم تێ دا دروستکرد و، چوار دەورەکەیم کرد بە گوڵ و ڕەز و باخ.

بەختیاری برام و حەمە جەزایش چەند خانویەکیان لە نزیک خانوەکەی من بۆ ژیانی خۆیان دروست کرد.

جگە لە بارەگای داوودەزگاکانی یەکێتی، حشع، پاسۆک، مەفرەزەیەکی بەعسی سەر بە سوریا، هەندێ ڕێکخراوی عەرەبی – عێراقی و، ئێرانی لەو ناوەدا خانویان کرد.

لەم کارانەدا ئەوەی سەرنجی ڕاتەکێشا دۆزینەوەی هەندێ کەرەستەی کۆن بو، کە دەریان ئەخست ئەم ناوچەیە لە کۆنەوە ئاوەدان بوە لە ناو دۆزراوەکان دا:

– لە زێنی سور لە کاتی هەڵکەندنی بناغەی خانوەکان دا چەند گۆڕێکیان دۆزیەوە. گۆڕەکان هی موسوڵمان نەبون، چونکە ڕوەو قیبلە نەنێژرا بون و، ملوانکە و متومورو یان لە گەڵ خرا بوە چاڵ. ئێسکەکانیان تێکەڵاوی گڵ ببو پوا بو.

– لە ناوزەنگ لە شوێنی هۆڵی شەهاب، دا دو گۆزەی گەورە و ساغ و، لە تۆژەڵەیش لەو شوێنەی کە ناوی: «گردی کوپان» بو ئیستگەی ڕادیوی لێ بو، لە نێوان تۆژەڵە و ناوزەنگ دا، چەندین گۆزە و، چەند دراوێکی سەردەمی ئەسکەندەری گەورە دۆزرایەوە.

گۆزە بۆ چەند مەبەست بە کار هاتوە: یەکێکیان وەکو تابوت بۆ هەڵگرتنی ئێسک و پروسکی مردو. ئەوی تریان بۆ هەڵگرتن و شاردنەوەی دانەوێڵە و خواردەمەنی و، گەنجینە لە چاوی دوژمن.

زەردەشتیەکان کە یەکێکیان لێ مردوە، تەرمەکەیان بردوتە شوێنێکی بەرز دایان ناوە، تا قەل و داڵ گۆشتەکەی خواردوە و، تیشکی خۆر ئێسکەکانی خاوێن کردۆتەوە، ئەوسا ئێسقانەکانیان کۆ کردۆتەوە و خستویانەتە گۆزەیەکەوە، گۆزەکەیان لە ئەرزدا ناشتوە.

ئەبێ کوردستان چەندێ لەم شوێنەوارە دێرینە بە نرخانە تێ دا بوبێ، کە ڕابوردوی

ناوچەکە و کوردیان ڕوون ئەکردەوە، بەڵام بەمجۆرە فەوتا بێ.

*

گرتنی بیگانە

شۆڕشی ئەیلول هەر لە سەرەتاوە لە دنیادا دەنگی دایەوە و، ڕۆژنامەوانی بەناوبانگی دنیا سەردانیان کرد و، وتار و لێدوان و کتێبیان لە سەر نوسی. شۆڕشی حوزەیران، لە بەر چەند هۆیەک، لەم ئیمتیازە گرنگە بێ بەش بو:

١. عیراق «تعتیم اعلامی» خستبوە سەر چالاکییەکانی شۆڕش. بە هیچ جۆری لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی خۆی دا: ڕۆژنامە، ڕادیۆ، تەلەفزیۆن.. باسی نەئەکرد و، نەیئەهێشت دەنگی بۆ دنیا دەرچێ.

٢. پەیوەندی عیراق لە گەڵ دەوڵەتانی دەرەوە باش و، داهاتی نەوت گەشانەوەیەکی زۆری دابو بە پەیوەندی ئابوری و بازرگانی عیراق و دەوڵەتانی تر و، زۆر لەم دەوڵەتانە لە ناو خۆیان دا پێشبڕکێیان بو کامیان باشترین سەودای بازرگانی لە گەڵ عیراق بە دەس بهێنێ. لە بەر ئەوە گیروگرفتی ناوخۆی عیراقیان پشت گوێ ئەخست، بە تایبەتی کە عیراق لە گەڵ ئێران کەوتە شەڕەوە.

٣. شێوەی چەوتی ڕاگەیاندنی یەکێتی.

یەکێ لەو تاکتیکە تازانەی لەم شۆڕشەدا داهێنرا، بۆ ئەوەی لە ئابلوقەی ئیعلامی دەرچێ و دەنگی بە دنیا بگات، گرتنی کارکەرانی بیگانە بو. گرتنی ئەمانە لە لایەن دەزگاکانی ڕاگەیاندنی ئەو وڵاتانەوە باس ئەکرا و، لە دنیادا دەنگی ئەدایەوە و، بەم ڕێگایە سەرنجیان ڕائەکێشرا بۆ هەبونی جوڵانەوەیەکی سیاسی - چەکدار دژی بەعس لە کوردستانی عیراق دا.

سەرەتا چەند کارکەرێکی فەرەنسی گیرا لە ئەندیل کاریان ئەکرد. بە دوای ئەوان دا پۆلۆنی و، ئەلمانی و، یۆگۆسلاڤی و ڕوس..

ئەم کارە لە لایەن دەوڵەتانی ئەوروپییەوە بە کاری تیرۆریستی دائەنرا و، ئەنجامەکەی:

- عیراق گوێ ی نەئەدایە و، خۆی نە ئەکرد بە خاوەنی. بە هیچ جۆری ئامادە نەبو گفتوگۆی لە سەر بکا بۆ گۆڕینەوەیان بە گیراو و دیلەکانی ئێمە و، بە هیچ جۆری ئامادە نەبو پارە بدا بۆ بەردانیان.

- دەوڵەتەکانی خۆیشیان دو جۆر بون: ئەوانەی ئەوروپای ڕۆژهەڵات، یەکێتی سۆڤیەت، پۆلۆنیا، یۆگۆسلاڤیا.. هاوڵاتییەکانی خۆیان فەرامۆش ئەکرد و، لە سەریان هەڵنەئەدان و بە تەنگیانەوە نەئەهاتن. دوەمیان، وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا، ئەمەیان بە کارێکی تیرۆریستی دائەنا، بەڵام ئەکەوتنە گفتوگۆی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بۆ پاراستنی ژیان و بەردانیان.

ئەم کارە بۆ ئێمە لە چەند سەرەوە سودی هەبو:

١. ڕۆژنامەکانی ئەو وڵاتانە باسی گیراوەکانیان ئەکرد و، هەواڵی هەبونی جوڵانەوەی کوردیان ڕائەگەیاند.

٢. لە هەندێ وڵات ئەبو بە هۆی دامەزراندنی پەیوەندی ڕاستەوخۆ لە گەڵ نوێنەرانی

یەکیتی. د. کەمال فوئاد چەند ساڵ لە ئەڵمانیا نەیتوانی بو پەیوەندییان لە گەڵ دابمەزرینی، بەم هۆیەوە پیوەندییان لە گەڵ دامەزراند.
٣. لە هەندێ وڵات ئەبو بە هۆی هەندێ دەسکەوتی ماددی: ناردنی دەرمان، تەداوی بریندار، دانی پارە..
ئەم کارە هەندێ لە هەڤاڵانی ئەورووپای سەغلەت کرد بو، وایان ئەزانی جیگەیان پێ لیژ ئەکا. لە باتی ئەوەی هەوڵ بدەن بە چاکترین شیوە کەلکی لی وەربگرن، گرشاریان بۆ سەرکردایەتی یەکیتی ئەهینا واز لەم تاکتیکە بهینێ، تەنانەت گەیشتە رادەی هەرەشەی وازهینان لە یەکیتی. بەلام ئەم تاکتیکە بو بو بە باو. هیزەکانی تریش پەنایان ئەبردە بەری لەوانە: حسک و پارتی. ئەگەر ئیمەش وازمان لی بهینایە ئەوان دریژەیان پێ ئەدا.

*

هاوینی ۹۸۰ لە بەری قەرەداخ ۹ کەسی سۆڤیتی لە کاتی راوەماسی دا گیران. هەریمی ٥ ی قەرەداخ ویستیان بە پەلە بیانپەریننەوە بەری شارباژیر بۆ ئەوەی بیانگەیننە بارەگاکانی سەرکردایەتی. جەیشی عیراق یەکی لە گەورەترین لەشکرکیشییەکانی کرد بۆ سەریان و، هەمو ئەو ریگایانەی ئەوان گومانیان لی ئەکرد بە هالیکۆپتەر لی ی دابەزین و، گرتیان. لە شوینیک دا پیشمەرگەکانیان دۆزییەوە. بو بە شەریکی قورس. ٦ کەس لە پیشمەرگەکان کوژران لەوانە: گۆران، کە یەکی لە باشترین فەرماندەی کەرتەکانی هەریمی ٥ بو و، ١٧ پیشمەرگە و دوان لە سۆڤیتیەکانیش بریندار بون.
مستەفا چاورەش، فەرماندەی هەریمەکە، بۆ ئەوەی هیرشەکەیان لە کۆڵ بیتەوە سۆڤیتیەکانی بەردا بو.
یەکی لە بریندارەکان شاهۆ (حەمەی تەلە) بو. شاهۆ شاخەوانیکی کەم هاوتا و، شەشالوژەنیکی شارەزا بو. لەم شەرەدا گوللەیەک لە سەری و گوللەیەک لە دەستی دابو. برینەکەی سەری لە زمان و، گوللەکەی دەستیشی پەنجەکانی لە کار خست بو، تا ماوەیەکی زۆر قسەی بۆ نەئەکرا و، تا کوژراش زمانی بە تەواوی بەر نەبو. چەند پەنجەیەکی دەستیشی سەقەت بوبو. لە گەرمەی شەر و هیرشی هالیکۆپتەردا بە برینداری لە بن دەوەنیک دا ئەبی، خوینی لەشی چۆراوگەی بەست بو. لەو کاتەدا ماریک لە نزیکی پەیدا ئەبی، دەس ئەکا بە لستنەوەی خوینەکەی. شاهۆ هۆشی لە لای خۆی ئەبی بەلام نە زمانی ئەبی هاوار لە هاوریکانی بکا و، نە دەستی بەرد ئەگری لە مارەکەی بگری. مارەکە تا تیر بوبو چۆراوگەی خوینەکەی لست بوەوە و، دوای ئەوە بی ئەوەی پیوەی بدا رۆیشت بو. بیگومان هەلویستیکی دژوار بوە دیمەنەکەی هەرگیز لە بیر شاهۆ نەئەچوەوە.

*

«گروهی حەوت نەفەر»
چوار مانگ دوای گرتنی چوارەمین کونگرەی حدکا، ٧ ئەندامی کومیتەی ناوەندی بەیانیکی دریژیان بلاوکردەوە، جیابونەوەی خۆیان لە حیزب راگەیاند، بە بیانوی جیاوازی هەلویستیان لە حکومەتی ئیسلامی تیران و، هاوکاری سەرکردایەتی حدکا لە گەڵ رژیمی بەعس. ناویان لە خۆیان نا بو: «پیرەوانی کونگرەی چوارەم».
لە ناو پیرەوانی کونگرەی چوارەم دا چەند کەسیکیان تی دابو تازە هات بونە ریزی حدکاوە، بەلام ٣ کەسیان لە ناودارە کونەکان بون: غەنی بلوریان، کە زیاتر لە ٢٠ ساڵ لە

سەر حدکا لە زیندانی شادا بو. رەحیمی قازی، کە لە سەردەمی جمهوریەتی مەهابادەوە چو بو بۆ سۆڤیت و تا رووخانی شا لەوێ مابوەوە. هیمن، کە ١٠ ساڵ زیاتر بو لە عیراق بو، دوای رووخانی شا ئەویش گەڕابوەوە.

حیزبی توودە لە ئێران دا لاواز بو، لە کوردستان دا سەرەڕای لاوازی بەدناویش بو. بەلام نفوزی حیزبی توودە لە ناو حدکا دا کۆن بو، ئەگەڕایەوە بۆ ئەو جۆرە پەیوەندییەی لە پەنجاکان دا لە نێوان هەردو حیزب دا دروست کرا بو. دوای سەرکەوتنی شۆڕش، ئەگەرچی ڕێکخراوی تایبەتی خۆی دامەزراند بو، پاشکۆی حەفتەنامەی «مەردوم»ی لە تاران بە کوردی بلاو ئەکردەوە، بەلام هەندێ لە توودەییەکان خۆیان خزاند بوە ناو ریزەکانی حدکاوە.

لەو کاتەوە د. قاسملو بو بو بە سکرتێری حدکا، حدکای بەرەو سەربەخۆیی لە توودە هێنا بو، لە بەر ئەوە لە گەڵی کۆک نەبون، دوای سەرکەوتنی شۆڕش، کە حدکا نەچوە ژێر باری سیاسەتی حیزبی توودەوە، ناکۆکییەکەیان قوڵتر بو، بە تایبەتی توودە پشتیوانی بێ چەندوچونی ڕژێمی ئیسلامی ئەکرد، بە بیانوی ئەوەی دژی ئیمپریالیزمی ئەمریکایە و، حدکا لە کێشە و شەڕدا بو لە گەڵ ئەم ڕژێمە چونکە مافەکانی کوردی نەئەسەلماند.

پەروانی کونگرەی چوارەم، بەم جیابونەوەیە لایان وا بو:

– زۆرایەتی ئەندامانی حیزب و دانیشتوانی کوردستان، کە لە شەڕ بێزارن و، ڕێزی تایبەتی دائەنێن بۆ رابوردوی سیاسی ئەم تێکۆشەرانە، لە دەوری ئەمان کۆ ئەبنەوە و، ئەمان ئەبن بە «حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران».

– یەکێتی سۆڤیەتی و، وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژهەلات و، حیزبە کومونیستیەکانی جیهان پشتیوانی لەوان ئەکەن.

– ڕژێمی ئێران لە گەڵ ئەوان ڕێک دێ، ئەگەر خودموختاریشیان نەداتێ، بە ئاشتی کێشەی کورد چارەسەر ئەکا.

سەرکردایەتی حدکا زور زو چوەوە بە گژ ئەم تاقمەدا و، بە جاش و خائین ناوی بردن. لە بۆچونەکانیان دا و، لە زۆر – هەلسەنگاندنی خۆیان دا بە هەلە چوبون. جەماوەری حدکا بە زۆری لە دەوری سەرکردایەتی قاسملو مانەوە. ئومێدەکانی هەیشیان بو بە سۆڤیت و ڕژێمی ئێران نەهاتە دی. هاوکارییان لە گەڵ حیزبی توودە و، کاربەدەستانی ئێران هیچ دەسکەوتێکی سیاسی یا سەربەرزییەکی بۆ خۆیان دابین نەکرد. بە لاوازی مانەوە و، سەرەنجام پەرەوازە بون: هەندێکیان لە شەڕی حدکا دا کوژران (رەحمانی کەریمی). هەندێکیان چونە ئەورووپا (رەحیمی قازی و غەنی بلوریان)، هەندێکیشیان لە شارەکان دا جێگیر بون (هیمن و ئەوانی کە).

هیمن، شاعیر و ئەدیب بو زیاتر لەوەی سیاسی بێ، خاوەنی سرودی نەتەوەیی: «گەرچی تووشی ڕەنجەڕویی و حەسرەت و دەردم ئەمن..» و، خاوەنی: تاریک و روون، توحفەی موزەفەریە، نالەی جودایی و پاشەرۆک بو. سەخایە بو خۆی لە کاروباری حیزبایەتیەوە بگلێنێ.

*

جەنگی عیراق – ئێران

ناکۆکی عیراق لە گەڵ ئێران پێشینەیەکی مێژوویی هەیە بە تایبەتی لە سەر دیاری کردنی سنور و، پیرۆزگاکانی شیعە. ئەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی عوسمانی و صەفەوی. ئەو

ئاکۆکییانە بە میرات بۆ دەوڵەتی عێراق مابوونەوە. لە سەردەمی پاشایەتی دا هەردوو دەوڵەت جۆرێ لە پەیوەندی دۆستانەیان دامەزراند بوو، هەردووکیان ئەندام بوون لە پەیمانی بەغدادا. رژێمی جمهوری ئاکۆکییە کۆنەکانی هەموو زیندوو کردەوە. ئەوڕەحمان عارف هەوڵی دا ئیرانی عێراق لە گەڵ ئێران باش بکا، بەڵام ئینقیلابی بەعس لە ١٩٦٨ دا، نەیهێشت ئەم هەوڵە سەربگرێ.

ئێران رێککەوتنی ساڵی ١٩٣٧ ی دەربارەی شەطولعەرەب یەکلایەنە هەڵوەشاندەوە. ئەحمەد حەسەن بەکر پەم بۆنەیەوە لە ساحە التحریر لە بەغدا وتارێکی ئاگرینی دا، وتی: «وسوف لن أکون عربیا ولا مسلما اذا نسیت هذا الموقف الذلل...» عێراقی بەعسی لەو کاتەدا توانای روبەڕووبوونەوەی چەکداریی ئێرانی نەبوو. ئێران یارمەتی شۆڕشی کورد و دوژمنەکانی بەعسی ئەدا و، بەعسیش یاوەشیان بۆ موعارەضەی ئێرانی کرد بوەوە تا رێککەوتنەکەی صەددام - شا لە جەزائیر. ئەو کاتەی رێککەوتنی جەزائیر ئیمزا کرا، هەمان ئەو بەکرەی سوێندەکەی خوارد بوو سەرکۆماری عێراق بوو.

صەددام لە رێککەوتنی جەزائیردا (تنازل) یکی زۆر گەورەی کرد بۆ شا، نیوەی شەطولعەرەب و، چەند جێگای تری سنووری وشکایی لە کوردستان دایەیە، بەرامبەر دەسهەڵگرتنی شا لە کورد. ئەم (تنازل) ەی صەددام بۆ شا لە ناو کۆڕە نەتەوەپەرستەکانی عەرەب دا بە خراپ دەنگی دایەوە. صەددام ئەگەرچی بە سەرکەوتنێکی مێژوویی گەورەی دائەنا و، بیانووی بۆ دائەتاشی، بەڵام لێ ی بوو بە گرێ یەکی رەوانی.

دوای رووخانی شا و سەرکەوتنی ئینقیلابی ئیسلامی، ترسی صەددام لە ئێران زۆر زیادی کرد. ئەترسا شەپۆلی ئیسلام دەسەڵاتی ئەویش راماڵێ. وەکو لە کۆڕە تایبەتییەکانی خۆی دا وت بووی: «پێش ئەوەی شەر بکەوێتە ناو ماڵی خۆتەوە، شەڕەکە بخەرە ناو ماڵی دوژمنەکەتەوە.» ئیتر خۆی بۆ پەلاماردانی ئێران ئامادە کرد. بە تایبەتی لەو کاتەدا رژێمی ئیسلامی هێشتا جێگیر نەبوو. ئەرتەشی ئێران بە هۆی پاککردنەوەی ریزەکانی لە ئەفسەرانی سەلطەنەت تەلەب دارزا بوو. سپای پاسداران هێزێکی بچووک و، بۆ ئاسایشی ناوخۆ تەرخان کرا بوو. کێشەی نەتەوایەتی لە کوردستان، عەرەبستان، ئازەربایجان، بلوچستان، تورکمان سەحرا تەقی بوەوە. باری ئابووری بە هۆی پشێوی ناوخۆیەوە باش نەبوو. ئێرانی تازە وەکو دەوڵەتێکی توندڕەو لە دنیا دابڕا بوو.

صەددام ئەمەی بە هەل زانی بۆ ئەوەی تۆڵە لە ئێران بکاتەوە و، رژێمەکەی بڕووخێنێ و وڵاتەکەیان پارچە پارچە بکا.

رۆژی ١٧ ئەیلولی ٨٠. «ئەنجومەنی نیشتمانی» بانگ کرد بۆ کۆبوونەوەیەکی نائاسایی. صەددام لە بەردەمی ئەم کۆبوونەوەیەدا وتارێکی دا لەوتارەکەی دا وتی:

«ولقد کانت اتفاقیة اذار ١٩٧٥ فی حینها قرارا شجاعا، وحکیما، قرارا وطنیا، وقومیا.

ولقد کانت اتفاقیة اذار بنت ظروفها، وقد فهمها شعبنا، واعتبرها فی اطار تلك الظروف انتصارا عظیما، واستقبلها بفرح عظیم.

ولما کان حکام ایران قد أخلوا بهذه الاتفاقیة منذ بدایة عهدهم بتدخلهم السافر والمقصود فی شؤون العراق الداخلیة، واسنادهم، کما فعل الشاه من قبل، وامدادهم لرؤوس التمرد المدعوم من امریکا والصهیونیة، ولامتناعهم عن اعادة الاراضی العراقیة التی اضطرننا

الى تحريرها بالقوة، فانني اعلن امامكم، اننا نعتبر اتفاقية ٦ آذار لعام ١٩٧٥ ملغاة، وقد اتخذ مجلس قيادة الثورة قراره بذلك..»

سەددام نە لە ئیمزاکردنی ڕێککەوتنی جەزائیر و بەخشینی شەطولعەرەب دا پرسی بە گەلی عیراق کرد بوو، نە لە هەڵوەشاندنەوەی دا.

ڕۆژی ٢٢ ئەیلول ١٩٢ فڕۆکەی جەنگی کەوتنە فڕین بۆ بۆردومانی ئێران.

ڕۆژی ٢٣ ی ئەیلول هێزی زەمینی عیراق لە ٣ لاوە پەلاماری ئێرانی دا:

لای سەروو بۆ ڕاگرتنی هێزەکانی ئێران لە شوێنەکانی خۆیان دا.

لای ناوەڕاست بۆ گرتنی هەندێ شار و شوێنی ئێران تا نەتوانن لەو قوڵەوە هێرش بۆ بەعقوبە - بەغداد بکەن.

لای خواروو بۆ داگیرکردنی کانگاکانی نەوتی ئێران. ئەمەیان هێرشی سەرەکی بوو.

سەددام ئەم جەنگەی ناو نا: «قادسیەی سەددام». لە مەش مەبەستی ژیاندنەوەی دوژمنایەتی کۆنی نێوان عەرەب و ئێران بوو. لە قادسیەی یەکەم دا لەشکری عەرەب، لەشکری ئێرانی شکاند و، دەولەتی ساسانیی ڕوخاند و، گەلانی ئێران موسوڵمان بوون. ئەم شەڕەی بەو شەڕە ئەشوبهاند.

لە سەرەتادا جەیشی عیراق هەندێ پێشڕەوی کرد و، هەندێ جێگای گرت. بەڵام نەیتوانی ئامانجەکانی بەدی بهێنێ. سەددام بە هیوا بوو ئاگربڕێکی وەکو ئاگربڕەکەی جەنگی شەش ڕۆژەی عەرەب - ئیسرائیلی ١٩٦٧ دوبارە ببێتەوە. کە ئەنجومەنی ئاسایشی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بڕیاری ڕاگرتنی شەڕی دا، سەددام چونکە خۆی بە سەرکەوتو ئەزانی یەکسەر قەبوڵی کرد، بەڵام ئێران بڕیارەکەی قەبوڵ نەکرد و درێژەی دا بە جەنگ.

: پیلانەکانی سەددام هەمووی بەتاڵ دەرچوو: ڕژێمی ئێرانی نەڕوخا و ئێران پارچە پارچە نەبوو. شەڕەکەش بە چەند هێرشێکی ئاسمانی و، بە چەند هێرشێکی زەمینیی و، بە شەش ڕۆژ کۆتایی نەهات.

لە کاتی گفتوگۆکانی ١٩٩١ دا کە بردێنیان بۆ دیدەنی سەددام، گوناحی درێژەکێشانی شەڕەکەی خستە ملی ئێمە. لە قسەکانی دا وتی: «کە شەڕ هەڵگیرسا لە گەڵ ئێران ٣ فەیلەقمان هەبوو. زیاتر لە یەک فەیلەق بە ئێوەوە خەریک بوو. لە بەر ئەوە نەمتوانی هەموو جەیشی عیراق بخەمە شەڕەوە دژی ئێران. ئەگەر ئێوەم لە گەڵ بوایە لە باتی ٨ ساڵ بە ٨ ڕۆژ شەڕەکەم بە لادا ئەخست..»

دوا بە دوای هەڵگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران لە زنجیرەیەک کۆبونەوەدا بەرنامەی کاری داهاتومان بەمجۆرە دیاری کرد:

١. هەوڵدان بۆ خۆ بواردن لە شەڕی لایەلا و خۆلادان لە هەر ئاکۆکیەکی لاوەکی سیاسی یا چەکدار، وە هەوڵدان بۆ خاوکردنەوەی گرێ ئاڵۆزەکانی باری ناوخۆی کوردستان لە کۆڕی بە گژاچونی ڕژێم دا.

٢. بەرزکردنەوەی ڕادەی چالاکی پێشمەرگە و دەس وەشاندنی، وە بە کار هێنانی هەندێ شێوەی نوێ لە شەڕکردن دا، بە تایبەتی تەرکیزکردنە سەر نوقتە و شوێنەکانی دوژمن لە شار و ئۆردوگاکان دا، وە هەوڵدان بۆ ئازادکردنی هەندێ ناوچە.

٣. پەرەپێدانی چالاکی سیاسی بۆ ڕاپەراندنی جەماوەر و بەگەڕ خستنی کۆمەڵانی

خەڵک دژی ڕژێم، بە مانگرتن و خۆپیشاندان و شێوەکانی تری خەباتی جەماوەری..
هەرێمەکانی پێشمەرگە و ڕێکخراوەکانی یەکێتی لە پارێزگاکانی هەولێر، کەرکوک،
سلێمانی بە پێ ی ئەم پلانە و بە گیانی تەرخان کردنی هەمو هەوڵ و تەقەلایەک دژی هێزە
داگیرکەرەکانی ڕژێم و نۆکەرەکانیان کەوتنە چالاکی و جموجوڵ. لە سەرەتای جێبەجێ
کردنی ئەم پلانەدا بوین. لە پڕ هێزێکی گەورەی پارتی شاخەکانی بەرامبەریان لێ گرتین.

*

بەیانییەکی زو لە خەو هەڵیانساندم وتیان: «کابرایەک هاتوە نامەی پێیە.
ئەیەوێ وەڵامی بدەیتەوە و بگەڕێتەوە.» کابراکە شێخ عەبدولعەزیزی دارەڕولە و نامەکە
هی شێخ محەممەدی شێخ عەبدولکەریم بو.

شێخ محەممەد، لە دوای باوکی بوبو بە شێخی تەریقەتی قادری، لە گەڵ
داودەزگاکانی حکومەت تێکەڵاو بو. تەکیەکەیان لە کەرپچنە بو لە بەری قەرەداخ و، لە
بەغدادیش تەکیێ ی هەبو.

شێخ محەممەد لە نامەکەی دا نوسی بوی کە: «دوای ئەوەی شەڕ لە نێوان عێراق و
ئێران هەڵگیرساوە و، زۆری ڕێکخراوە ئێرانییەکان، تەنانەت ئەوانەیش کە دژی ڕژێمی ئێران
بون، پشتیوانی لە ئێران ئەکەن دژی عێراق. ئەرکی نیشتمانی ڕێکخراوە عێراقییەکانیش
ئەوەیە لەم شەڕەدا پشتیوانی لە عێراق بکەن دژی ئێران.» لە نامەکەی دا پرسی بوی کە
ئاخۆ یەکێتی ئامادەیە لە گەڵ حکومەت گفتوگۆ بکا بۆ یەلاداخستنی کێشەی کورد؟

مامجەلال سەفەری دەرەوەی کرد بو. شێخ محەممەدیش ئەیزانی، بەڵام نامەکەی بۆ
ئەو نوسی بو. بە شێخ عەزیزم وت: «شێخ نامەکەی بۆ مامجەلال نوسیوە. منیش ئەینێرم
بۆ ئەو کەی وەڵامەکەی نوسیبەوە بۆتان ئەنێرم.» شێخ عەزیز وتی: «پێ ی وتوم ئەگەر
مامجەلال لەوێ نەبو بیدەم بە تۆ و جوابەکەی لە تۆ وەربگرم.»

وتم: «باشە، تا تۆ پشویەک ئەدەی منیش وەڵامەکەی ئەنوسمەوە.»

لە نامەکەم دا بۆ شێخ محەممەدم نوسی: «ئەم دو حکومەتە: عێراق و ئێران،
ئەوەندەیان زوڵم لە کورد کرد و، کورد خۆیشی ئەیتوانی هەقی خۆیان لێ بسێنێ وا خوا
هەقیان لێ ئەسێنێ و، بەم شەڕە بەر غەزەبی خوا کەوتون. ئێمە پشتیوانی لە هیچکامیان
ناکەین، بەڵکو داوا لە خوا ئەکەین وەکو سەگەکانی ڕەزا بەگیان لێ بێ. لە گەڵ ئەوەیش دا
ئێمە هەرگیز دەرگای گفتوگۆمان دانەخستوە. ئەگەر عێراق بە ڕاستی بێتە پێشەوە، بۆ
چارەسەرکردنی کێشەی کورد، ئێمەش ئامادەین بۆ گفتوگۆ».

ڕەزا بەگ پیاوێکی قسە خۆشی سلێمانی بوە، خەیاڵێکی بە پیتی هەبوە بۆ
دروستکردنی حیکایەتی خەیاڵیی. وتویەتی: «دو سەگی گەورەم هەبو ڕۆژێکیان بو بە
شەڕیان، ئەمیان قەپاڵێکی لەو گرت دەستێکی خوارد، ئەویان قەپاڵێکی لەم گرت
دەستێکی ئەمی خوارد، وەختی ئاورم دایەوە هەردوکیان یەکتریان خوارد بو، تەنها
کلکەکانیان مابوەوە ئەجولا!»

وەڵامی نامەکەم دایەوە بە شێخ عەبدولعەزیز. شێخ محەممەد نامەکەی پێشانی
کاربەدەستان دابو. زۆر زیاتر لە جاران ڕقیان لێ هەڵگرتم. ئێستا کە بیری لێ ئەکەمەوە
ئەبو بە زمانێکی ئەدەبیتر نامەکەم بنوسیایە. ناشێ هەموجار پیاو ڕازی دڵی خۆی بڵێ.
وەکو دوایی بیستمانەوە نوری حەدیثی خاوەنی پێشنیارەکە بو، بەڵام وت بوی:

«بەستێکانە یەکێتی ئەکەوێتە نێوان کەماشەی پارتی و حکومەتەوە زۆر لاواز ئەبێ، ئیتر بۆچی لە گەڵی رێک بکەوین؟» پێ ئەچوو بەعس زانیاری پێ گەیشت بێ لە سەر نیازی پارتی بۆ لەشکرکێشی بۆ سەر بارەگاکانی یەکێتی لە ناوزەنگ.

*

شەڕی راگەیاندن

پارتی رۆژانە لە رادیۆکەی دا هێرشی ئەهێنایە سەر یەکێتی. لە وتار و لێدوان و هەواڵەکانی دا، بە دەگمەن لێکۆڵینەوە و رەشی تێ دا بوو، بە زۆری موهاتەرات و جنێو بوو. وەکو دوایی دەرکەوت زەمینەی لەشکرکێشییان خۆش ئەکرد. بۆ ئەوەی گوێگر توشی بێزاری نەبێ لە دووبارەکردنەوەی ئەو بابەتە بێ بێزانە، ئێمە زۆر جار ماوەیەک بێدەنگ ئەبووین و بەرنامەکانی رادیۆمان تەرخان ئەکرد بۆ باس و بابەتی تر، بەڵام نەئەکرا قسەکانی پارتی بێ وەڵام بهێڵرێتەوە. ئێمە پەیرەوی فەرموودەکەی شێخ رەزامان ئەکرد، کە ئەڵێ:

.... بە فەردێ

نەت بیستوە ضەرب‌المسئلە: صد قُل و یک بردی!

لە چەند رۆژێک و لە چەند وتارێک دا بابی هەمو ئەو ماوەیەی رابوردو لە سەریان ئەدواین. بۆ وەڵامدانەوەی پارتی زنجیرەیەک وتارم بۆ رادیۆ نوسی دوایین ئەڵقەیان باسی «تراث»ی بارزانی بوو، کە سەرانی پارتی و نوسەرانی رادیۆکەیان خۆیان زۆری پێوە ئەنازین. دەزگای راگەیاندن ئەم وتارانەی لە کتێبێک دا چاپ کرد بە ناوی: «قیادەی موەقەتە لە چ بەرەیەکدا وەستاوە؟»

*

هاتنی لەشکری پارتی بۆ دولەتو

دوای کۆنگرەی نۆهەم، پارتی زۆرتر هاوکاری لە گەڵ حکومەتی ئێران ئەکرد و، حکومەتی ئێرانیش یارمەتی ئەدان هێزەکانیان رێک بخەنەوە. لە سەر شێوەی جاران لق و ناوچەکانیان پێک هێنایەوە، بەڵام بارەگاکانیان هەموی لە ئێران بوو. حدکا، بۆ کزکردنی دەسەڵاتی یەکێتی، لە هەمو ناوچەکان دا کارئاسانییان بۆ ئەکردن.

جەنگی عێراق - ئێران گەرم ببوو، ئێران زۆری بۆ هێنا بوون لە ناو عێراق دا چالاکی چەکدار دژی جەیشی عێراق بکەن، بۆ ئەو مەبەستە لە ئەرتەش بەشێکیان دروست کرد بو بە ناوی «ستاد جنگهای نامنظم» پارتی هەمیشە بوونی هێزەکانی یەکێتی ئەکرد بە بیانوی راوەستانی چالاکییەکانی، گوایە یەکێتی رێگا لە وان ئەگرێ خەبات بکەن، راستییەکەی ئەوە بو سەرکردایەتی پارتی، بە تایبەتی بنەماڵەی بارزانی، لای وابو بە شەڕی کورد حکومەتی عێراق ناروخێ، لە بەر ئەوە نەیئەویست کادر و ئەندامەکانی لەو شەڕەدا بە کوشت بدا. نەیشی ئەویست هیچ جۆرە رێککەوتنێکی سیاسی لە گەڵ یەکێتی ئیمزا بکا.

سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ۱۹۸۰ بیستمان پارتی کەوتوتە سازدانی هێزەکانی. لە پڕ پەلاماری قەڵاتوکانیان دا. قەڵاتوکان وەکو ئیستگایەکی سەرە رێگا بۆ ناوچەکانی: قەڵادزێ، چۆمان، رەواندز، شەقڵاوە، هەولێر گرنگییەکی تایبەتی هەبو. هێزەکانی پارتی پەلامارێکی کتوپڕیان دابو گرت بریان و، هاوزەمان لە گەڵ ئەم هێرشەدا، هێزێکی گەورەیان لە دەراوی گوێزێ، دولە کوکە، دەروای دولەتو و چیاکانی پشتی دولەتو سەریان دەرهێنا. زۆری لێپرسراوە ناسراوەکانیان وەکو: عەلی عەبدوڵڵا، رۆژی نوری

شاوەیس، ئازاد بەرواری، عەبدوللا بەرواری، حەمە سالح جومعە.. لە گەڵ هات بو، دواتر مەسعود خۆیشی هات و، ئیدریسیش بە تەمای هاتن بو.

پەیوەندی حسک - یەکێتی ساردی تێ کەوت بو، بە پێچەوانەوە پەیوەندی حسک - پارتی خۆش بوبو، ئەم هاتنەیان، کە هەڕەشەی بۆ سەر یەکێتی دروست ئەکرد، پێ خۆش بو، بەڵکو بە دەسکیشی ئەوان بو. حدکایش کارئاسانییان کرد بو بۆ هێنانیان و، لە کاتی گوێزانەوەیان دا ئەوان پاسەوانی خۆیان لە گەڵ ئوتومبیلەکانیان نارد بو.

ئێمە کە بەمەمان زانی یەکسەر هێزێکمان پەراندەوە بۆ شاخەکانی بەرامبەر ئاوزەنگ - شینێ و، داوامان لە هەرێمەکان کرد هێزەکانیان بنێرن بۆ سەرکردایەتی و، داوامان لە حشع کرد، ئەویش هەڵوێستی خۆی لەم دەستدرێژییەی پارتی دیاری بکا.

ئەگەر شەڕ بکەوتایەتە ناوچەکەوە، ئەوان بیانویستایە یا نەیانویستایە، ئەگەر لە شەڕەکەشەوە نەگلانایە، ئەوا جێگەیان پێ لێژ ئەبو. لە بەر ئەوە کەوتنە خۆ بۆ ناوبژی و، هاتوچو کردن لە نێوان هەردولای ناکۆکییەکەدا.

سەرانی پارتی ئەیانوت هاتون شەڕ لە گەڵ ڕژێمی بەعس بکەن و، هێزەکانی بەعس لە پشدەر دەربکەن. ئەم بیانوە بۆ ئێمە جێگەی گاڵتە پێ کردن بو، لە شنۆ هەتا قەسری شیرین، نەیانتوانی لە سیدەکان هەتا خانەقین شەڕ لە گەڵ ڕژێم بکەن، هیچ جێگایەکیان نەدۆزیوەتەوە بیکەن بە مەیدانی شەڕ، دەوروپشتی بارەگاکانی ئێمە نەبێ؟

نوێنەرانی حشع: مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی، بەهادین نوری، فاتیح ڕەسول.. چەند جاری هاتن بۆ لای ئێمە و چون بۆ لای سەرانی پارتی لە دەراوی دۆلەتو. ئێمە سور بوین لە سەر ئەوەی قەلاتوکان بە جێ بهێڵن و بگەڕێنەوە ناوچەکانی خۆیان و، ئەوان سور بون لە سەر تێپەڕین بە ناوچەکانی ئێمەدا بۆ پشدەر.

ئەوان لەم هاتوچۆیەدا بون، بەیانی ڕۆژی ١٩/١٠/٨٠ هێزێکی عێراق پەلاماری مامەندەی دا. ئەو جاشانەی لەم هێرشەدا بەشدار بون، لەوانە بون سەر بە پارتی بون. بەزمەکە لە پیلانێکی ڕێکخراو ئەچو. لەم لاوە پارتی هەڕەشەی لێ ئەکردین و لەو لاوە حکومەت هێرشی بۆ ئەهێناین.

هێزێکی دائیمی هەمیشە لە مامەندە بو بۆ بەرپەرچدانەوەی هێرشی ناکاوی دوژمن، لە کاتی پێویست دا هێزی پشتیوانیمان بۆ ئەنارد. شەڕ لە مامەندە گەرم بو، هێزەکانی پارتی بە چیاکانی ئەوبەرەوە چاویان لە شەڕەکە بو. بە بیانوی یارمەتیدانەوە ویستیان لە چەمی نوکان بپەڕنەوە بۆ بەری بارەگاکانی ئێمە. یەکێکیان بە هۆکی تۆکی قسەی ئەکرد، وتی: «ئەمانەوێ بێین لەو شەڕەدا یارمەتیتان بدەین!» پێم وت: «پێویستیمان بە یارمەتی ئێوە نیە، بەشی هەردولاتان ئەکەین» بە هێزەکانی خۆمانم وت: «ڕێگایان نەدەن بپەڕنەوە و، حیزفرسەتی بکەن!»

عومەری حاجی عەبدوللا هێزێکی لە گەڵ خۆی برد. سەرکەوت بۆ مامەندە. سەرکردایەتی شەڕەکەی گرتە ئەستۆ. هێرشێکی ئازایانەیان کرد. هێزەکانی حکومەت شکان و، گەڕانەوە دواوە. بەڵام ٣ پێشمەرگە کوژرا و ٧ یش بریندار بون.

*

مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی قسەیەکی بە جێ ی کرد. وتی: «ئەم برادەرانە لە تاران دائەنیشن ئێوە جنێویان پێ ئەدەن ئەڵێن ناگەڕێنەوە کوردستان خەبات بکەن، ئەوا هاتون

ئەیانەوێ بگەڕێنەوە بۆ کوردستان، ئێوە ئەڵێن ئەبێ بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆیان. ئێستا ئەمانە بڕۆنەوە بۆ ئێران یا بڕۆنەوە بۆ کوردستان؟»

قسەکەی مەلا ئەحمەد بە جێ بوو.

لە ناو خۆمان دا باسی ئەوەمان کرد کە هەڵوێستی ئێمە لە پارتی چی بێ. لە نێوان ئێمە و ئەوان دا ڕابوردوویەکی خوێناوی هەبوو، هیچ ئاشتبوونەوە و ڕێککەوتنێکی بە دوادا نەهات بوو. بێ ڕێککەوتنێکی سیاسی هێزەکانی ئێمە و ئەوان چۆن پێکەوە هەڵ ئەکەن. بە تایبەتی ئەوان لە هەر جێیەک دا دەسەڵاتیان هەبووبێ، یەکێتییان لە ڕەگوڕیشە دەرهێناوە. ئێستایش ئاوا بە «کەلەگایی» ئەیانەوێ سواری ملمان بن و ناوچەکە داگیر بکەن. پڕۆژەیەکمان لە لا گەڵاڵە بوو:

١. جەنگی ڕاگەیاندن ڕابگرین.

٢. ماوەی ٣ مانگ شەڕیان لە گەڵ ڕابگرین.

٣. لای ڕۆژئاوای جادەی هاملتۆنیان بۆ چۆڵ بکرێ، هێزەکانیان لەوێ دابمەزرێنن، ئەوانیش بەری ڕۆژهەڵاتی جادەکە بە جێ بهێڵن.

٤. پارتی قەلاتۆکان چۆڵ بکا.

٥. هەر کێشەیەک ڕوو دا بە ناوبژی حشع بە خۆشی چارەسەر بکرێ.

ئەگەر ئەمانەیان قبووڵ کرد پاش ٣ مانگ سەر لە نوێ چاو بە مەسەلەکەدا ئەخشێنینەوە بۆ هەنگاوی داهاتوو.

هێزەکانی پارتی بە شاخەوە بوون، توانایەکیان نەبوو لە باران و سەرما بیانپارێزێ. شەو هەتا بەیانی هەڵئەلەرزین و، خەریکی ئاگر کردنەوە بوون. نەخشەیەکمان دانا ئەگەر بە خۆشی لە ناوچەکە نەکشانەوە، لە گەڵ دەس پێ کردنی بارانی «پەلە» دا لە چەند لایەکەوە پەلاماریان بدەین و دەریان بکەین.

*

حشع پێشنیارەکانی بە لاوە باش بوو، چەند گۆڕینێکی کەمیان داوا کرد: لەوانە هەموو حیزبەکان - جگە لە پارتی - بۆیان هەبێ لە قەلاتۆکان بارەگایان هەبێ، چونکە سەرە ڕێگای هەموویانە. هێزەکانی پارتی هەتا دەرگەڵە بێن. یەکەمیان پێ باش و دووەمیان پەسند نەکرد.

حشع پێشنیارەکانیان برد بۆ پارتی. سەرانی پارتی لە سەر زۆری ڕازی بوون. ئێمەش جەمال ئاغامان نارد بۆ ئەوەی ئاگاداری پێشمەرگەکانی یەکێتی بکا لە ناوچەکانی گرتک، ڕووست، گەڵاڵە، هەودیان.. واتا بەری ڕۆژئاوای جادەی حاجی ئومەران بکشێنەوە بۆ بەری ڕۆژهەڵاتی جادەکە.

سەرەتای مانگی تشرینی دووەمی ١٩٨٠ هێزەکانی پارتی دەستیان کرد بە کشانەوە بەرەو شوێنەکانی خۆیان لە ئێران. ئەم کێچەڵەی مانگێک زیاتری خایاند بە بێ شەر لە کۆڵمان بووەوە. پارتی هەندێ لە هێزەکانی خۆی بۆ ناوچەی حاجی ئومەران نارد، بە نیازی ڕزگارکردنی حاجی ئومەران، بەڵام سەرکەوتوو نەبوون و، لەو شەڕەدا چەند کەسێکی ناسراویان لێ کوژرا، لەوانە: فەتاح ئاغا، سەعید تزماری..

فەتاح ئاغا ئەگەرچی خۆی بە هەڵگری بیری نەتەوەیی دائەنا و، تا هەڵوەشاندنەوەی کازیک، زۆر بە زۆر لە گەڵیان بوو، بەڵام تا کوژرا خۆی بە دڵسۆزی بنەماڵەی بارزانی

داتەنا. فەتاح ئاغا لە شەڕەکانی ٧٤ دا سەرلەشکری هێزەکانی سلێمانی و کەرکوک بو. لە ڕۆژانی ئاشبەتاڵ دا لە چەند جێگایەک بۆ لێکۆڵینەوەی هەڵوەمەرجی سیاسی کوردستان کۆبونەوە بە لێپرسراوەکانی شۆڕش کرا. یەکی لەو کۆبونەوانە لە پێنجوێن کرا هەمو فەرماندەی هێز و بەتالیون و، ئەندامەکانی لقەکانی پارتی.. بەشدار بون. لە پێش دا ڕێوشوێنی ئەوە داتەنین چۆن درێژە بە شۆڕش و بەرەنگاری بدری، لەو کاتەدا پروسکەی بارەگای بارزانییان بۆ دێ دەربارەی ئاشبەتاڵ. یەکی لە فەرماندەکانی پێشمەرگە کە بانگ کرا بو بۆ ئەو کۆبونەوەیە داوا لە فەتاح ئاغا ئەکا گوێ نەدەنە ئەو پروسکەیە و بمێننەوە و درێژە بە شۆڕش بدەن و، داوا لەویش ئەکا بمێنێتەوە بۆ سەرکردایەتییان. فەتاح ئاغا ئەڵێ: «قاچی بارزانی لە کوێ بێ سەری من لەوێ ئەبێ».

فەتاح ئاغا قسەکەی خۆی بردە سەر. لە ٧٥ دا ئامادە نەبو لە کوردستان بمێنێتەوە سەرکردایەتی هەزاران پێشمەرگە بکا. بە پەنابەری چو بۆ کەرەج. کەچی ٥ ساڵ دوای ئەوە، بۆ ڕازی کردنی دڵی بنەماڵەی بارزانی ئامادە بو لە کەرەجەوە بگەڕێتەوە بۆ کوردستان و، خۆی لە شەڕێکی بچوک دا بە کوشت بدا.

*

جوقد و جود

مامجەلال لە نیسانی ١٩٨٠ دا چو بو تاران و لەوێوە چو بۆ دیمەشق. تاران - دیمەشق تەگەرچی لە سەر زور مەسەلە ناکۆک بون، بەلام میحوەرێکیان پێک هێنا بو، یەکی لە ئامانجەکانیان ڕوخاندنی ڕژێمی سەددام حسێن بو. بەرووڕای ئەم دو لایە لە سەر پاشەڕۆژی عیراق جیاواز بو. هەرچی تیران بو تازە لە گەرمەی سەرکەوتنی دا بو، ئەیویست شۆڕشی ئیسلامی هەمو دنیا، لە پێشەوە عیراق، بگرێتە بەر. هەرچی سوریایش بو ئەیویست سەرکردایەتی بەعس، بە تایبەتی سەددام و هاوڕێکانی بروخی، ئیستر داوودەزگاکانی حیزبی بەعس و حکومەتەکەی لە عیراق دا بە هی خۆی ئەزانی.

هەلگیرسانی جەنگی عیراق - تیران و، گرتنەوەی لولەی نەوتی عیراق - سوریا و، بێ بەش کردنی لەو دەرامەتە گرنگە، ئومێدێکی زۆری دابو بە نەیارەکانی سەددام. گفتوگۆی خۆ بە خۆ لە ناو سەرانی معارضەی عیراقی و، لە نێوان لایەنەکانی موعارضەی عیراقی لە لایەک و، کاربەدەستانی سوری و لیبی و فەلەستینی لە لایەکی ترەوە، سەرەنجام بە ڕێککەوتنێک کۆتایی هات «الجبهه الوطنیه القومیه الدیمقراطیه» یان لە نێوان ئەم لایەنانەدا پێک هێنا:

لایەنە عەرەبییەکان: حزب البعث العربی الاشتراکی - قیادە قطر العراق، الحرکه العربیه الاشتراکیه، الحزب الشیوعی العراقی، الحزب الاشتراکی العراقی، منظمه الجیش الشعبی لتحریر العراق، هەندی کەسایەتی سەربەخۆ.

لایەنە کوردییەکان: یەکێتی نیشتمانی کوردستان، حیزبی سوشیالیستی یەکگرتوی کوردستان.

شەوی ١٢ ی تشرینی دوەمی ١٩٨٠ ڕادیۆی دیمەشق هەواڵی دامەزراندنی جوقدی ڕاگەیاند و، حازم لە باتی بەعس و، مامجەلال لە باتی یەکێتی و، عەبدولرەزاق صافی لە باتی حشع وتاریان خوێندەوە. دامەزراندنی جوقد لە عیراق دا بە چاکی دەنگی دایەوە و، ناحەزانی سەددام ئومێدێکی زۆریان لە سەر هەڵچنی بو. من خۆم هیوایەکی زۆرم پێ ی

ئەبو. جۆری پێکهاتنی لایەنەکانی و، توانای سیاسی و ڕێکخراوەیی و جەماوەرییان لە سەر ئەرز و، جیاوازی بیروبۆچونیان لە سەر پاشەڕۆژی عیراق.. وای لێ کرد بوم من هیوایەکی ئەوتۆم بەم بەرەیە نەبی و، لام وابو شتی لە ئەرکی قورسی سەرشانی ئێمە کەم ناکاتەوە. د. خەسرەو خال، کە ئەوسا سەرپەرشتی خەتێکی گەورەی ڕێکخستنەکانی ناوشاری ئەکرد، لە نامەیەک دا بە هیوایەکی زۆرەوە باسی جوقدی کرد بو، داوای کرد بو «تفصیلات» ی ئەم بەرەیەی بو بنوسم. منیش لە وەلام دا بۆم نوسی حیکایەتی یەکێتی و جوقد وەکو ئەو پەندەی پێشینانە: «بە خوشتریان وت: مژدە بێ کورت بوا وتی: کوڕم بێ یا کچ کۆڵی خۆم بە پشتی خۆمەوەیە».

جوقد دەستەی نوێنەرایەتی پێک هێنا و، لە هەندێ جێگا مەکتەبی کردەوە. زیاتر لەوەی دەزگای خەبات بێ بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی بەعس، بو بە دوکانی پارە پەیدا کردن و، هەندێ لەم لایەنانە بە ناوی پێکهێنانی لەشکر و، ڕێکخستنی خەباتی نهێنییەوە پارەی زۆریان لە لیبیا وەرگرت. کورد وتەنی: کێ ئەیکا و کێ ئەیخوا؟

*

لە جوقد دا پارتی ئاغەڕۆز کرا بو. ڕاستەکەیشی ئەوە بو، یەکێتی ئەیویست پارتی وەتەق بخات و، لە مەیش دا هەم بەعس و هەم حرکە هاوکاریی یەکێتیان ئەکرد. حشع و حسک دو لایەنی جوقد بون. د، مەحمود پەیمانی جوقدی لە باتی حسک ئیمزا کرد بو. بەلام سەرکردایەتی حسیک لە کوردستان بێ ئاگایی خۆی لەو ڕێککەوتنە پیشان ئەدا و، خۆی پێوە نەئەبەستەوە، ڕاستیەکەیشی ئەوەبو: ڕەسوڵ ئەیویست بیسەلمێنی کە پیاوی دەسەلاتدار و بڕیار بە دەستی ناو حسیک خۆیەتی نەک د. مەحمود.

دوای ڕاگەیاندنی جوقد بە چەند ڕوژی سەرانی حشع لە کوردستان: مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی، فاتیح ڕەسول، کەوتنە هەولی پێکهێنانی بەرەیەکی تر لە گەڵ پارتی و حسک. بەرنامە و بەلگەکانیان ئامادە کرد بو. بێگومان کارێکی وەها گەورە، کە لەوانە بو بێ بە هۆی تێکچونی پەیوەندی حشع لە گەڵ زوری لایەنەکانی جوقد، لە دەسەلاتی دو کەسی بێ دەسەلاتی وەکو مەلا ئەحمەد و فاتیح دا نەبو، بەلکو لە سەروترەوە ڕایان سپارد بون. لە مەیش ئەیانویست بە تیرێک دو نیشان بشکێنن: یەکەمیان، یەکێتی، کە لە ڕوی پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی و جەماوەرییەوە، لە چاو هەمو هێزەکانی کوردستان دا بەهێزتر بو، بە هاوپەیمانێتیەکی ٣ قۆڵی گەمارۆ بدەن و، بالادەستی یا هاوسەنگییەکی پێشمەرگەیی و سیاسی لە گەڵ دروست بکەن. دوەمیان، مستی لە دەمی حازم و هاوڕێکانی بدەن.

لە گفتوگۆی دوقولی ئێمە و حشع دا چەند جاری زۆر بە وردی مەترسییەکانی ئەم کارەمان بۆ ڕون کردنەوە و، تێمان گەیاندن کە دامەزراندنی بەرەی دوەم نرخی بەرەی یەکەم ناهێلی. خۆ ئەگەر هەر سورن لە سەر ڕازی کردنی پارتی، لە باتی ئەوەی بەرەیەکی تازە دروست بکەن و، ناوی «بەرە» سوک بکەن، پەیمانێکی «هاوکاری دوقولی» یان لە گەڵ ئیمزا بکەن و، لە گەڵ لایەنەکانی جوقد خەریک بن پارتی یش بە ئەندام قبول بکەن.

گوێیان لە قسەکانی ئێمە نەگرت. ڕۆژی ٢٨ ی تشرینی دوەمی ٨٠. لە ڕاژان پەیمانی «الجبهه الوطنیه الدیمقراطیه» لە گەڵ پارتی و حسک ئیمزا کرد.

*

فەرهەنگی سیاسی حیزبە شیوعییەکانی عەرەب لە کاروباری حیزبایەتی دا لاسایی کردنەوەی سۆڤییت و ولاتانی ئەوروپای رۆژهەلات بو، زوو جار زاراوەکانی ئەوانیشیان بە کار هیناوە. یەکی لەو شتانە «بەرەی یەکگرتو» بوە. کە هەندی لە پارتیە کومونیستیەکان لە سەردەمی دوەمین جەنگی جیهانی دا دایان هینا بو کوکردنەوەی حیزب و ریکخراوەکان دژی فاشیزم. لە هەمو ئەو بەرانەدا خویان بە «پیشرەو» و، حیزبەکانی تریان بە بورجوازی و وردەبورجوازی دائەنا. ناوی بەرەکانیشیان بە وشەی بریقەدار ئەرازاندەوە. حشع لەم بوارەدا پیشینەی میژویی هەبو.

– لە سەردەمی پاشایەتی دا «جبهه الاتحاد الوطنی» لە گەل حیزبە نەتەوەییەکانی عەرەب لە عیراق دا پیک هینا بو.

– سالی ۱۹۷۳ لە گەل بەعس و هەندی لە حیزبە کارتونیەکانی کورد «الجبهه الوطنیه والقومیه التقدمیه» پیک هینا بو.

– ئیستاش لە شام لە گەل هەندی لە حیزبە عیراقی و کوردیەکان «جوقد: الجبهه الوطنیه والقومیه والدیموقراطیه» و، لە راژان لە گەل دو حیزبی کوردی تر «جود: الجبهه الوطنیه الدیموقراطیه» یان ریک خستوە.

بیگومـان ئەمـانە زورتر قەوارەی بی ناوەروک و هیچ لە بارا نەبو بون، نەک داوودەزگای خەبات و روخاندنی رژیمی دیکتاتوری و دامەزراندنی رژیمی دیموکراسی، وەکو ئەلین: «ناوی زل و دی ی ویران» بون.

*

جەمیل رەنجبەر و پیرانە رەش

هەندی لەوانەی تازە ئازاد بوبون بە کاری ریکخراوەیی و سیاسی قایل نەئەبون، حەزیان ئەکرد کاری پیشمەرگەیی بکەن. عومەری سەید عەلی کرا بو بە بەرپرسی دەزگای ریکخستنی کومەلە، کارەکەی بو خوی بە پچوک ئەزانی و، چەند جاری لە کوبونەوەکان دا داوای ئەکرد کاریکی تری پی بسپیرن. چوە مەکتەبی عەسکەری و، ماوەیەک کاروباری دارایی م ع ی ئەکرد.

دوای ئەوەی گیچەلی پارتی مان لە کول بوەوە، ئەو هیزانەی لە سەرکردایەتی کو کرابونەوە، ئیتر پیویستی مانەوەیان نەما بو، کوبونەوەمان لە گەل کردن بو ئەوەی باسی گەرانەوە بو ناوچەکانی خویان و، وشاندنی دەس لە هیزەکانی بەعسیان لە گەل بکەین. سەید کەریم کە ئەندامی م ع بو، ئەویش ئەچو بو نزیک هەولیر. ژمارەیەک لە پیشمەرگە و کادرەکانی هەولیر و سلیمانی لە گەل چو.

روژی ۱۸ ی تشرینی دوەمی ۸۰ لە کاتیک دا ئەم هیزە لە گوندی جەلکەوە ئەچون بەرەو پیرانە رەش لە ناوچەی پشدەرە رەقە چەند هالیکوپتەریک ئەگاتە سەریان، بە شەستیر و نارنجوک هیزەکە دائەگرنەوە ۹ یان لی کوشتن و ۱۲ یان لی بریندار کردن. لە ناو کوژراوەکان دا جەمیل رەنجبەر و، دلشاد محەمەد، لیپرسراوی ناوچەی کوبە و، لە ناو بریندارەکان دا عومەری سەید عەلی و صابیر رەسولی تی دا بو.

جەمـیل سالی ۱۹٤۷ لە دایک بوبو. مـاموستـای سەرەتایی بو. حاجی صـالحی باوکیشی پیاویکی کوردپەروەر بو. لە سەرەتای شەستەکانەوە تیکەلاوی کاروباری سیاسی بو. لە سـەرەتای دامـەزراندنی کـومـەلەدا هات بوە ناو کـومـەلە. لە ۱۹۷٤ دا چوە ریزی

شۆڕشەوە. ساڵی ٧٦ چەند مانگێ گیرا و بەربوو. بەڵام ساڵی ١٩٧٧ لە گیرانی بە کۆمەڵی یەشی لە ڕێکخستنەکانی کۆمەڵە گیرایەوە و ٦ ساڵیان حوکم دا. لە ئابی ٧٩ دا بەر عەفوی عام کەوت و بەر بوو. دوای ماوەیەک هاتە ڕیزی پێشمەرگایەتییەوە. جەمیل تێکۆشەرێکی کۆڵنەدەر و ڕۆشنبیرێکی تێگەیشتوو و، کادرێکی بە نرخ بوو. ماوەیەک لە دەزگای ڕاگەیاندن کاری کرد و ئینجا دانرا بە ئەندامی لقی یەکێتیی نیشتمانی لە هەولێر. لەم پەلامارە ئاسمانییەدا کوژرا.

لەو سەردەمەدا لە ناو ئەدیب و شاعیرەکانی هەولێردا وا باو بوو ناوی وەکو: بێ خەو، پەرێشان، زامدار، پەشێو، خەمبار.. یان هەڵئەبژارد بۆ خۆیان. لە زەمانی هێمنەوە ئەیانگێڕایەوە جارێک پێ ی وت بوون: ئەمە نەخۆشخانەیە یا لقی نوسەرانە؟ جەمیل، وەکو نیشانەی بیری پێشکەوتوانەی ناوی «ڕەنجبەر» ی کرد بوو بە نازناوی ئەدەبیی خۆی. ئەندامی یەکیتیی نوسەرانی کورد بوو. ساڵی ٦٩ یەکەمین دیوانی شیعری لە ژێر ناوی: «ڕاز و سکاڵا» دا بڵاو کرد بووەوە. دەزگای ڕاگەیاندن هەندێ لە شیعرەکانیان کۆ کردەوە و چاپیان کردەوە.

*

سەید عومەریان لە ناو دارە مەیت دا هێنایەوە ناوزەنگ، پشتیی وەکو بێژنگی لێ هات بوو، چەند پارچەیەک لە بەرەی پشتی دابوو. هەردوو قاچی لە کار کەوت بوو. لە نەخۆشخانەکەی خۆمان تەداوییەکی سەرەتایی کرا و، دەستبەجێ ڕەوانەی ئێرانمان کرد. پاشماوەیەک لە تەهرانەوە چوە سوید. ماوەیەکی درێژ لە نەخۆشخانەدا مایەوە. هەرچەندە قاچەکانی کەوتنەوە کار بەڵام هەرگیز وەکو جارانی لێ نەهاتەوە.

ئەو ماوەیە لە چەند جێگا، بە تایبەتی لە دەشتی کۆیە و لە جەبارێ، پێشمەرگەی یەکیتی توشی زەرەری قورسی گیانیی بوون، هۆیەکەیشی بێباکی و بێ پەروایی، یان وەکو پێ ی ئەڵێن: لە ئەنجامی «بە کەم گرتنی دوژمن» دا بوو. هێزەکانی جەیش لە هەندێ شوێنی کوردستان کێشرا بونەوە بۆ مەیدانەکانی جەنگ لە گەڵ ئێران، پێشمەرگە لایان وابوو بە هۆی شەڕی ئێرانەوە، عیراق نایپەرژێتە سەر ئەوان.

*

ستاری سەعید خەلەف

ستار دوای تەسلیم بونەوەی زۆر زو پەشیمان بوبووەوە. هەواڵی بۆ ناردبین کە ئەیەوی پەیوەندی لە گەڵ یەکیتی دابمەزرێنێ و لە ناو شار پلانی هەندێ کاری پێشمەرگانە دابنێ. ئێمە هەواڵەکەمان زۆر پێ خۆش بوو. ستار پیاوێکی ئازا و چاونەترس بوو، کاری گەورەی لە دەس ئەهات. بەڵام پەیوەندی لە گەڵ زۆر لەوانە کرد بوو کە تەسلیم بوبونەوە و، هەندێکیانی ڕێک خست بوو، لەوانە: عومەری ئاوەکەلە.. جارێکیان بە کەریمی دادە مەنە دا نامە و ژمارەیەکی زۆر کتێب و نامیلکەی زانستەکانی جەنگ، بە تایبەتی زۆری کتێبەکانی (کلیەی عسکری) عیراقی بە دیاری بۆ نارد بوین. کەریم لە لای ئێمە نەمایەوە چو بۆ لای حسک.

ستارمان ئاگادار کرد کە زۆر وریا بێ لە پەیوەندییەکانی و، لە هەڵبژاردنی ئەوانەدا کە قسەیان لە گەڵ ئەکا. ئەو باوەڕی زۆر بە خۆی هەبو، باوەڕی بەوانەش هەبو کە هەڵی بژارد بون. داوای چەند دەمانچەیەکی بێدەنگی کرد بو بۆمان نارد. بە تەنها بو چەند

کاریکی گەورە ئەنجام بدا: لەوانە کوشتنی بەرپرسەری ئەمنی سلێمانی، ئینجا بیتەوە دەرەوە.

لە سەرەتای تشرینی دوەم دا هەواڵمان پێ گەیشت. ستار لە ناو ئوتومبیلەکەی خۆی دا بە دەمانچەیەکی بێدەنگ کوژراوە. ئەم رووداوە بۆ ئێمە زۆر ناخۆش بو. تازە دۆستایەتی لە گەڵ ئێمە تازە کرد بووەوە. چاوەڕوانی کاری گەورە بوین لێ ی. کەوتینە دوای رووداوەکە.

لێکۆڵینەوە دەری خست عومەری ناوەکەلە لە سەرەتاوە «ئەمن» ی ئاگادار کرد بو. «ئەمن» عومەریان راسپارد بو لە گەڵ ستار بڕوا و، بە وردی چاودێری پلانەکانی بکات. وەختی کاتی جێبەجێ کردنی کارەکە نزیک بوبوەوە، «بەرپرسەری ئەمن» بە ناوی میوانداریەوە نارد بوی بە دوای دا. بە دەمانچە بێدەنگەکەی خۆی و، بە عومەری ناوەکەلەی کوشت بو، لە ناو ئوتومبیلەکەی خۆی دا فڕێیان دابو.

*

بەربونەوە لە چلەمین فڕین دا

رۆژی ٢٠ی کانونی یەکەمی ٩٨، فڕۆکەیەکی ئێرانی لە ناوچەی رانیە کەوتە خوارەوە. فڕۆکەوانەکەی ناوی سەرگورد عەبدوڵلای شەریفی بە پەرەشوت خۆی هاویشت بو. هەندێ ئازاری پێ گەیشت بو، بەڵام بە زیندویەتی کەوتە دەس دانیشتوانی ناوچەکە. ئەوانیش تەسلیمی پێشمەرگەکانی هەرێمی ١٤ ی ئاگۆیان کرد.

حکومەتی عیراق هەوڵێکی زۆری لە گەڵ سرار ئاغا دا و، تەماعێکی زۆری خستە بەری بۆ ئەوەی تەسلیمی ئەوانی بکا. ناردمان فڕۆکەوانەکەیان هێنا بۆ ناوزەنگ و رەوانەی ئێرانمان کردەوە. شەریفی خۆی ئەم رووداوەی کرد بە کتێبی لە ژێر ناوی: «سقوط در چلهمین پرواز» دا بڵاوی کردەوە. هەر لەو ماوەیەدا کتێبەکەیان کرد بە فلیمی سینەمایی.

نێوانی ئێران و یەکێتی ساردی تێکەوت بو، ئەم چاکەیەش نەیتوانی گەرمی بکاتەوە. لە فلیمەکەدا بە هیچ جۆرێ باسی دەوری یەکێتیمان نەکرد بو لە رووداوەکەدا، بەڵکو خستبویانە قاڵبی ئازایەتی فڕۆکەوانەکە و، پیاوچاکی دانیشتوانی ناوچەکە، کە لە بەر خۆشەویستی ئێرانی ئیسلامی ئەم کارەیان کردوە.

ساڵی ١٩٨١

بۆچی چووم و، تووشی چی بووم

ناوچەی هەورامان و شارەزوور لە سەرەتای دەستپێکردنەوەی شۆڕشەوە، یەکێ بوو لە ناوچەکانی نفوزی کۆمەڵە. یەکەمین مەفرەزەی ئەوێ: شێخ عەلی، عەلی ئەحمەد شیمە، حامیدی حاجی غالی، حەمەی حاجی مەحموود، دکتۆر ڕەزا، حەمەی حاجی سابیر.. لە سەرەتادا هەموویان ئەندامی کۆمەڵە بوون، بەڵام لە بەر هۆی جۆراوجۆر هەندێکیان لە کۆمەڵە تەکی بوونەوە.

حەمەی حاجی مەحموود زۆر زوو وازی لە کۆمەڵە هێنا بوو، دیسپلینەکانی پێ قبوول نەدەکرا و، فێری ئەوە ببوو لە سنووری کارەکانی خۆی دا بە ئازادی و بێ لێپرسینەوەی کەسێکی سەرووی خۆی کار بکا. لە پێشمەرگایەتی دا تازا و زیرەک و، توانایەکی باشی ڕۆیشتن و بەرگە گرتنی ناخۆشیی هەبوو. بە پێشمەرگایەتی دەستی پێ کرد بوو، ببوو بە فەرماندەی مەفرەزە، ئینجا فەرماندەی کەرت تا گەیشت بوو فەرماندەی هەرێمی ١ ی شارەزوور و هەورامان. لە زۆری شەڕەکانی یەکێتی دا دژی قم بەشداری کرد بوو. ئەم و جەمالی عەلی باپیر و ٦ کەسی تر لە کارەساتی هەکاری دەرباز بوون. لە گەڵ پێشمەرگەکانی دا نەرم بوو، پارەی ئەدانێ و چاوپۆشی لە کەموکوڕییەکانیان ئەکرد. لە بەر ئەوە پێشمەرگەی لێ کۆ ئەبووەوە.

مامجەلال کە چوو بوو بۆ ئیشکۆلان بۆ بینینی نوێنەرانی ئێران بۆ ناوبژی لە نێوان ئێران و کوردەکان دا. مامجەلال ئەمیشی لە گەڵ خۆی برد بوو، لەوێ لە گەڵ سالار ببوو بە ناخۆشییان. حەمە خۆی لە زۆری مەسئولەکان بە بچووکتر نەئەزانی و، بە مەسئولی خۆی دانئەنان.

زۆری کادر و فەرماندە و پێشمەرگەکانی هەرێمەکەی کۆمەڵە و، لە ناو کۆمەڵەیش دا لە توندڕەوەکان بوون. ماوەیەک بوو گەرەیان تێ ئالاند بوو ئەیانویست گزی بکەن و لە دەسەڵاتی بخەن. چەند جارێ لە گەڵیان تێک ئەچوو. ئێمە بۆ ئەوەی یەکێتی هەرێمەکە بپارێزین ئاشتمان ئەکردنەوە. هاوینی ساڵی ٨٠ لە ناو خۆیان دا تێکچوون، زۆری کادر و فەرماندەی کەرتەکان لێ ی هەڵگەڕا بوونەوە. خەریک بوو بێ بە شەڕیان. لە بەر ئەوە هەموومان داوا کرد بۆ ناوزەنگ.

هەردولایان شکاتیان لە یەکتری هەبوو. حەمە ئەوانی تاوانبار ئەکرد بە توندڕەوی و تێکدانی هەرێمەکەی و، ئەوانیش حەمەیان تاوانبار ئەکرد بە ڕاووڕووت و کۆکردنەوەی پارە و خەرجی بێ لێپرسینەوە. هەردولایشیان ڕاستیان ئەکرد. حەمە پارەیەکی زۆری کۆکرد بووەوە و خەرجی کرد بوو بێ پرسی سەرکردایەتی. ئەو پارانەی سەنەد بووی:

- لە هەموو دانیشتووانی ناوچە ڕاگوێزراوەکانی سنووری پێنجوێن و سوورێن و هەورامان، ئەوانەی «تعویض» یان وەرگرت بوو، لە سەدا چل تا لە سەدا پەنجای لێ سەند بوون.

- پارەی زۆری، بێ هیچ بیانوویەک، لە چەند کەسی تر سەندبوو، هەندێکیان لای سەرکردایەتی یەکێتی شکاتیان لێ کرد بوو، سەرکردایەتی داوای لە حەمە کرد بوو پارەکانیان بۆ بگێڕێتەوە، بەڵام ئەو گوێ ی نەدابوویە. لەوانە: کامیاری مەجیدخان و حاجی ئەولەی هەڵەبجەیی..

حەمە ئەبوت بەو پارەیە چەک و تەقەمەنی بۆ پێشمەرگەکانی هەرێمەکەی کڕیوە، یارمەتی مانگانەی لێ داوە، یارمەتی ماڵە شەهیدەکانی داوە، ئەپارەکانیشی تەیانوت هەندێ لەو شتانەی کردوە، بەڵام زۆری پارەکەی بۆ خۆی هەڵگرتوە، تازەیش ژنێکی تری بە سەر ژنە کۆنەکەی دا هێنا بوو، تفەنگێکی کرد بووە ملی، لە گەڵ خۆی ئەیگێڕا.

*

مەکتەبی سیاسی هەیئەتێکی، بە سەرۆکایەتی عومەر شێخموس، دروست کرد بۆ لێکۆڵینەوەی شکاتەکانی هەردولا. ناکۆکییەکانیان وا توند بوبوو ئیتر نەیانئەتوانی پێکەوە کار بکەن، یان لە ناوچەیەک دا هەڵ بکەن. هەمومان لە ناوزەنگ کۆ دائەوە. بە تایبەتی لەو کاتەدا مەترسی هێرشی پارتی هەبو بۆ سەر بارەگاکانی سەرکردایەتی.

لە ناو مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی دا، زۆریان ڕەئیان وابو: حەمە بە ناوی یەکێتییەوە، بەرەڵلایی و ڕاووڕوتی زۆری کردوە و، پارەیەکی زۆریشی کۆ کردوتەوە، پێویستە بێ سزادان وازی لێ نەهێنین، بەڵام لە بەر ئەوەی لە دەستی دێ یاخی بێ و بداتە پاڵ ناحەزەکانی یەکێتی یا بچێتە پاڵ ڕژێم، چاکتر وایە چەکی بکەین و بیگرین، ئەگەر دەستی کردەوە بیکوژین. من بە توندی چوم بەگژ ئەم ڕەئیەدا و، نەمهێشت هیچی لێ بکەن چونکە لام وابو بۆ ناوبانگی یەکێتی باش نیە بەو جۆرە ڕەفتار لە گەڵ کاربەدەستێکی ناسراوی خۆی بکا، ئیبی بە نەرمی و ئامۆژگاری لە گەڵی بجولێینەوە.

ڕوداوەکان دەریان خست من بە هەڵەدا چو بوم و، ڕەئی هاورێکانم ڕاست بو.

شەوێکی سەرەتای مانگی ئەیلول حەمە هەمو دەستە و داتیرەکەی خۆی کۆ کرد بوەوە لێ دا بو ڕۆیشت بو. گەڕا بوەوە شارەزور. نامەی بۆ سەرکردایەتی حسک نوسی بو، کە ئیتر وازی لە یەکێتی هێناوە و، ئەیەوێ بچێتە ناو ئەوانەوە و، داوای لێ کرد بون هێزێک بنێرن بۆ پشتیوانی. حسک، وای زانی بو هەنگی لە داردا دۆزیوەتەوە، بۆ بە پیرەوە چونی ئەم ڕوداوە، هێزێکی بە سەرکردایەتی تایەری عەلی والی بۆ نارد بو. قادر جەباری و شێروان شێرەوەندی و شێخ مەنصوری حەلەبجەیشی لە گەڵ بو.

*

زۆر لە مێژ بو هاورێکانم سەریان کرد بوە سەرم ژن بهێنم. زۆریان تا ئەو کاتە سەڵت بون. ئەیانویست من ڕچە بشکێنم و، ئەوانیش بە دوای من دا ژن بهێنن. بە تایبەتی جولانەوەکە زۆری خایاند بو، بەو نزیکانەش هیوای سەرکەوتنی لە ئاسۆدا دیار نەبو، ناوچەکانی ژیانی ئێمەش، بە هۆی شەڕی ئێرانەوە، وەکو جاران مەترسی دوژمنی لە سەر نەما بو. د. خەسرەو خاڵ، بەرپرسی یەکێ لە ڕێکخراوە گەورەکانی شار بو، ئەویش چەند جارێ لە نامەکانی دا داوای لێ کرد بوم ژن بهێنم. تا ماوەیەکی زۆر دوودڵ بوم. سەرەنجام د. خەسرەوم کرد بە وەکیلی خۆم ئافرەتێکم بۆ بدۆزێتەوە بە هەلومەرجی ژیانی سەخت و هەژارانەی من لە شاخ ڕازی بێ. ئاگاداری کردم کە کچێکی باشی بۆ دۆزیومەتەوە و، ناوەکەی و ناونیشانی بنەماڵەکەیانی بۆ نوسی بوم، تا ئەگەر ڕازی بم قسەی لە گەڵ بکا.

وەهاب کە شارەزای ئەو ناوچانە بو بانگم کرد و، قسەم لە گەڵ کرد، کە سەفەرێکی پەلە و نهێنی ناوەهام بە دەستەوەیە، داوام لێ کرد: دوسێ پێشمەرگەی شارەزام بۆ ئامادە بکا.

من و کامەران و شەهاب بە ۳ قوڵی لە ناوزەنگەوە بە پێ بەڕێ کەوتین.

*

ئەو سەردەمەی کە هێشتا ئۆتۆمۆبێل دانەهات بو یان کەم بو، خەڵک بە پێ یان بە سواری هاتوچۆیان کردوە. لە ڕێگا کە بە یەکتری ئەگەیشتن یەکتریمان بناسیایە یا نە مەرحەبا و چاکوچۆنیان لە گەڵ یەکتری ئەکرد. ئەمەیش هەندێ ڕەوشوێنی دیاریکراوی هەبو ئەبو پەیڕەوی بکرایە.

سوار و پیادە کە بە یەک ئەگەیشتن ئەبو سوار سەلام لە پیادە بکا.

ڕێوارێک کە بە لای دانیشتویەک دا بڕویشتایە ئەبو کابرای ڕەفتەنی سەلام لە دانیشتوەکە بکا.

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە ڕێوارێکی تر ئەیوت: «ماندو نەبی!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خۆت ماندو نەبی!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە یەکێ لە سەر کار بوایە، ئەیوت: «خوا قوەتت بدا!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خوا دەوامت بدا!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە شوان یا بە گاوان ئەیوت: «بە دەولەت بی!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خوا عاقوت کا!» مەبەستیان لە دەولەت: «ئاژەڵ» بوە.

لە هەندێ ناوچە لە باتی وەلامەکانی: «خوا عاقوت بکا» و «خوا دەوامت بدا» ئەیانوت: «بچیتە بەهەشتێ!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە یەکێ کە خەریکی دروێنە بوایە، ئەیوت: «تیغت بوڕا» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «دوژمن بڕنا!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە یەکێ کە لە سەر خەرمان بوایە، ئەیوت: «خەرمان بەرەکەت!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خێر و بەرەکەت!»

مەکینە ئەم نەریتانەی کوێر کردۆتەوە.

*

ئەوکاتە حدکا لە شەڕدا بو لە گەڵ حکومەتی ئێران، بە درێژایی ناوچەکانی سنور بارەگای دانا بو. ئێوارەیەکی درەنگ لە گوندێکی سنور ناوی ئەڕوان بو لە ناوچەی بانە لامان دا، چوینە مزگەوتەکە. هاشمی کەریمی بەرپرسی کومیتەی شارستانی بانە بو، ئەو و، چەند کەسێکی تر لە ئەندامانی کومیتەکە و پێشمەرگەکانی لە هۆڵی مزگەوتەکە بون. کەسیان بە رو منیان ئەئەناسی، منیش خۆمم لە لا ئاشکرا نەکردن. هەندێ قسە و باسی گشتی کرا، من هەوڵم دا خۆمی لێ لا بدەم. شەو لەوێ مابنەوە بەیانی زو بە ڕێ کەوتین لە ڕێگا توشی سەید ڕەسولی بابی گەورە بوین. لە گەڵ ئەو یەکتریمان ئەناسی. چاکوچۆنیمان کرد، سەیری پێ هات منی بوچەوە و لەوێ بینی، وتم: «کارێکی پەلەم هەیە لە دیوی خۆمان. بە پەلە ئەڕۆم و بە پەلە ئەگەڕێمەوە. ئەمەوی کەس نەزانی. شەوی ڕابوردو لای کاک هاشم بوین. بەلام منی نەناسی و، خۆیشم نەمویست خۆم ئاشکرا بکەم!»

من بەرەو شارەزور ئەچوم، بە سەید ڕەسول دا لالە سەرحەدم پێرکەوتەوە.

*

کچەکە و بنەماڵەکەیانم ئەناسی، بە لامەوە پەسند بون و داوام لێ کرد قسەی لە گەڵ بکا. قسەی لە گەڵ کرد بو ئەویش رازی بو.

زور ماندو بوم و، لە ناو ململانێی ناوخۆ بە تەواوی بێزار بوبوم. ئەمویست ماوەیەک دور بکەومەوە. لە چەند نامەیەک دا داوام لە مامجەلال کرد بو هەولی گەڕانەوە بدا. گەیشت بوە ئێنم لە دوا نامەدا بۆم نوسی، ئەگەڕێمەوە یان نا ئارەزوی خۆتە، من بەم نزیکانە سەفەر ئەکەم. ئەمئەویست لە ناوزەنگ ژن بگوێزمەوە، ئەمویست لە ئەوروپا ئەم کارە ئەنجام بدەم. ئەو کاتە سەفەر لە عیراقەوە ئاسان بو. ئاگاداری د. خەسرەوم کرد بە کچەکە بلێ ئەگەر ئەتوانی خۆی ئامادە بکا بۆ سەفەر. لە ئەوروپا یەک ئەگرینەوە و، هەر لەوی مەراسیمی مارەکردن و گواستنەوەش جێبەجێ ئەکەم. وڵاتێکی ئەوروپا و، ماوەیەکیشم دیاری کرد بو، کە ئەگەر پەسندی کرد لەو ماوە دیاریکراوەدا لەو وڵاتە ئەوروپاییە بی، منیش لەوی ئەبم.

کچەکە بە گوێرەی تەگبیرەکەی من هەمو هەنگاوەکانی نا بو. منیش بە گوێرەی تەگبیرەکەی خۆم بەرنامەی کاری داهاتوی خۆمم رێک خست بو. بەڵام وەکو ئێرانی ئەڵێ: «تەگبیر» هەمو جاری لە گەڵ «تەقدیر» رێک ناکەوێ!

*

بۆ چاوترساندنی خەڵک ماوەیەک بو بەعس کابرایەکی دڕندەی بە ناوی موڵازم موحسین نارد بو بۆ سلێمانی، فەرماندەی مەفرەزەی هاوبەشی دەزگا سەرکوتکەرەکانی بەعس بو. زۆری ئازاری خەڵک ئەدا و، هەمو شەو ئەچوە سەر ماڵان و، خەڵکی ئەکوشت. چەند جارێک چو بوە سەر بەختیاری برام و ئەحمەدی مامەرزام. جارێک ئەوەندەی لە ئەحمەد دا بو، گوێ یەکی کەڕ کرد بو. هەڕەشەی لە بەختیار کرد بو، کە ئەگەر لە سلێمانی چی تر پیاوی حکومەت بکوژرێ، ئەویش بەختیار ئەکوژێ.

ڕۆژێک لە پڕ بەختیاری برام پەیدا بو. لە سلێمانیەوە رای کرد بو. حازمەی هاوسەری بەختیار و، دایکم و ئاڵەکەی خوشکیشم رایان کرد بو بۆ شارەزور لە ماڵی حەمەمینی فەتاح لە شاتوان، خۆیان شارد بوەوە. هاتنی ئەمانەم زۆر پێ ناخۆش بو، چونکە من خۆم بە تەمای سەفەری ئەوروپا بوم.

*

لە گەڵ بەختیار خەریک بوم بگەڕێتەوە بۆ سلێمانی و، دایکم و ئەوانیش بیاتەوە سلێمانی. وەها ترساند بویان، هەرچی لە گەڵم وت، کەلکی ئەگرت. دایکیشم بە پێشمەرگەیەکی شارەزوردا نامەیەکی بۆ نارد بوم کە چارێکیان لێ بکەم. لە ناوزەنگ خانوبەرەیەکی باشم هەبو. شوێنەکەیشمان ئەمین بو. بە سەلاحی حاجی رەفیق دا نامەیەکم بۆ دایکم نارد کە بێن بۆ ناوزەنگ، بەختیاریش لە گەڵی چو، بەڵام لە ڕێگا بەختیار لە گەڵ سەلاح بڕی ئەکرد بو، گەڕا بوەوە. سەلاح نامەکەی گەیاند. بەڵام دایکم تورە بوبو، وت بوی: «ئێمە لە سەر ئەو رامان لێ هاتوە، پانزە ساڵیشە ئەمبینیوە، کەچی هێشتا ئەو بە من ئەڵێ وەرە بۆ لام!» دایکم مەترسییەکانی ڕێگاوبانی نەئەزانی.

تازە عەزیز محەممەد گەیشت بوە کوردستان. چو بوین بۆ سەردانی و دەعوەتمان کرد بۆ سەردان و فراوین. بەڵام من ئیتر بڕیارم دا بچم سەردانێکی دایکم و خوشکم بکەم و، داوایان لێ بکەم بێن بۆ ناوزەنگ. ویستم کەم کەس بزانی، هاوڕێکانی خۆمم ئاگادار کرد.

لاله سەرحەمد یەکێ بوە لە پیاوە ناسراوەکانی تیرەی رۆغزایی ئێلی جاف. زۆر قسەی خۆش و نەستەق، و روداوی سەیری لێ ئەگێرنەوە. یەکێکیان خەوە بە ناوبانگەکەیەتی کە پیرەمێرد لە «گاڵتەو گەپ» و عەلادین سەجادی لە «رشتەی مرواری» دا گێراویانەتەوە. پێ ئەچێ لاله سەرحەمد خاوەنی خەیاڵێکی بە پێت بوبێ. لەو سەردەمەدا جەردەیی و رووتکردنەوەی کاروان باو بوە و، بە ئازایەتی و دەسەڵاتداری دانراوە. ئەویش تا گەنج بوە لەمەدا دەستێکی باڵای هەبوە. کە پیر ئەبێ و لە مردن نزیک ئەکەوێتەوە، کورەکانی کۆ ئەکاتەوە وەسیەتیان بۆ بکا. ئەڵێ: «تا گەنج بوم زۆرم بۆ کردون و زۆرتان پێوە ماندو بوم تا کردومن بە پیاو، ئەمەوێ دوای مردنیشم خێرێکتان بۆ بەمەوە. کە مردم مەیکەن بە هەرا بە بێدەنگی لیادیکم ئێوە بپێچن و، بە شەو ببەن لە داری مەحەمەی سەرەواڵە بڕکەم دەن. بەیانی کە رۆژ بوەوە بڵێن باوکمان دیار نەماوە. سوار بەو ناوەدا بڵاو بکەنەوە. ناوچەکە کەیو ماڵ بکەن تا ئەمدۆزنەوە. ئەوسا بڵێن خەڵکی ئەو ناوە باوکمانیان کوشتوە و هەمویان ساف لە ساف تاڵان بکەن. ئینجا پرسەیەکی گەورەم بۆ دابنێن و بڵێن: هەی بە زیندویی هەر خێر و بە مردویی هەر خەیرا»

گۆڕی مەلا مستەفا لە شنۆ بو. زیوانی بە دیارەوە بو. شەوێک، تاقمێکی نەناسراو، تابوتەکەیان دەرهێنا بو برد بویان لە شوێنێکی نزیک گلکۆکەی فڕێیان دابو. چەکدارەکانی پارتی لە کاتی قیام دا تەقەیان لە خۆپیشاندنی خەڵکی شنۆ کرد بو، چەند کەسێکیان لێ کوشت بون، لە بەر ئەوە خەڵکی شنۆ دوژمنایەتیان ئەکردن.

- بنەماڵەی بارزانی، ئەم تاوانەیان بە پاڵ حدکا و لە ناو ئەوانیش دا بە پاڵ سەید رەسولی بابی گەورە ئەدا.

- حدکایش بنەماڵەی بارزانییان تاوانبار ئەکرد کە خۆیان ئەم کارەیان کردبێ، بۆ ئەوەی بیکەن بە بیانو بۆ هاوکاری لە گەڵ هێزە چەکدارەکانی تەهران بۆ شەڕی ئەوان.

هەرچەندە گومانم نەبو کە حدکا لەم تاوانە بەریە، بەڵام قسەکانیان لەو حیکایەتە ئەچو کە بە زمانی لاله سەرحەمەدەوە ئەیانگێرایەوە.

بێگومان سوکایەتی بە مردو و بە گۆڕ تاوانێکی گەورە و ناشیرینە. لە کوردەواری دا ئەمە بە کارێکی زۆر نزم دائەنرێ. هیچ لێکۆڵینەوەیەکی جیددی و بێلایەن لە سەر ئەم تاوانە نەکرا تا دەستی تاوانباری راستەقینە ئاشکرا بێ.

*

لە گەڵ سەید رەسول جیا بوینەوە لە یەکتری و شەو ئێمە چوینە گوندی «چەمپاراو» میوانی ماڵە شێخێکی قسە خۆش بوین. رۆژی دوایی بە سورکێودا ئاوای دیوی کوردستانی عیراق بوین.

گوندەکانی سوەرەیان، زێ، چاڵە خەزێنە.. لە سەر رێمان دا بو، لە هیچیان لامان نەدا تا گەیشتینە قەڵاتێ. ماوەیەک لەوەو پێش هاڵیکۆپتەری عێراقی لە کاروانێکی گەورەی کاروانچییەکانی دابو. ئێسک و پروسکی ولاخە کوژراوەکان بە درێژایی رێگاکە کەوت بو، دیمەنێکی ناشیرین و خەمناکی هەبو.

لە قەڵاتێ گیر نەبوین بە دەشتی خەرمان دا بە رێ کەوتین بۆ دوستەدەرە. شەو چوینە ماڵێک لەوێ پیرەمێردێکی نورانی کەروڵاڵی لێ بو. بە ئیشارەت قسەمان لە گەڵ ئەکرد. حەمەی حاجی سابیر لێپرسراوی ناوچەکە بو، هەواڵم بۆ نارد بۆ رۆژی دوایی لە

گوندی ڕەزڵە ببینم و، مەبەستی هاتنەکەم بۆ باس کرد. هەواڵم بۆ مامە ڕەزام نارد کە ئەوسا لە سەید صادق دوکانی هەبو، وا ڕێک کەوتین ئەوان بێنە گوندی بەردەڕەش و منیش بچمە ئەوێ. نیوەڕۆی ڕۆژی داهاتو مامم بە تراکتۆر هەموویانی هێنا بو، لە بەردەڕەش یەکمان گرتەوە، پاش پانزە ساڵ دایکم و تاڵگم ببینیەوە و، بۆ یەکەم جاریش براژنم و منداڵەکانیم بینی. نانی نیوەڕۆمان لە ماڵی جوامێرێکی بەردەڕەشی خوارد. ماڵێکی باش و بە مەعریفەت بون و، بە ناو لە دورەوە منیان ئەناسی. قسەم لە گەڵ دایکم کرد و، لە گەلیان ڕێ کەوتم هەموویان بێن بۆ ناوزەنگ و، ئیتر لە یەکتری جیا بوینەوە: ئەوان گەڕانەوە بۆ شارەزور و من بەرەو ناوزەنگ.

لە گەڵ حەمەی حاجی سابیر و ٣ پێشمەرگە: کامەران، شەهاب، حەمەی ئامۆزای حەمەی حاجی سابیر بەرێ کەوتین بەرەو «چەمی گەڵاڵ». چەمی گەڵاڵ ناوچەیەکی شاخاوی سەختی پڕ لە دارو بار بو. گوندەکانی: کانی سپیکەی پەرخ، بەردەڕەش، قەوێڵە، هەنارو، مایندوڵ، پەری هیرو، شیرەبەرە، قزلجی، مزگەوتە، دوڵە چەوت، هۆزخواجا، سلێمانە، سێرمام، پەرخ، بیوەک، زلزلە.. هەندێکیان گوندی گەورە بون، بەڵام بە خوڕایی ناوچەکەیان ناو نابو چەمی گەڵاڵ، چونکە چەمەکەی وشک و، ناوچەکە بێ ئاو بو، بە هاوین چۆڵیان ئەکرد. دانیشتوانەکەی تێکەڵاون لە هۆزەکانی: جوجانی، بیسەری، قەوێڵەیی، زەردویی، کە پێیان ئەڵێن: «غەوارە». خێڵی زەردویی لە پەیمانی زەهاودا ناوی هاتوە و، بەر ئێران کەوتوە. دیارە لەو سەردەمەدا خێڵێکی گەورە بوە، پاشان کەم و کز بوە. خانوەکانیان تەنگ و تاریک و نزم و کشتوکاڵیان زۆر کەم بو، ئاژەڵداریان ئەکرد. قەڵای سروچک و، قەڵای شوجاع لە شوێنە دێرینەکانی بو. ئەوسا هیچ جۆرە جادەیەکی قیرتاو یا خاکی بە ناودا تێنەپەڕیشت.

چەتە!

چەتەی بە ناوبانگی ناوچەی سلێمانی: «خولە پیزە» لە تیرەی «بیسەری» بوە. لە سەرەتای پەنجاکان دا چەند ساڵی ئاسایشی لە ناوچەی شارباژێردا نەهێشت بو، بە دەیان پۆلیس و کاربەدەستی حکومەتی کوشت، تا سەرەنجام موتەصەریفی ئەوسای سلێمانی عومەر عەلی، لە ناو خۆیان دا چەند کەسێکی چاند، لە کاتی خەوتن دا کوشتیان.

لە سەردەمی عوسمانی دا گەلانی بالقان کە خەباتیان کردوە بۆ ئازادی، بە پارتیزانەکانیان وتوە: «چەتە» و بە شەڕی پارتیزانییان وتوە: «شەڕی چەتەگەری». شێخ مەحمودیش کە لە سلێمانی هەڵکەنرا و، ماوەیەک شەڕی پارتیزانی ئەکرد، بە پارتیزانەکانیان ئەوت: چەتەی شێخ مەحمود، یان چەتەی کورد. وشەی چەتە بەم مەعنایە لە ژمارەکانی «بانگی حەق» دا هاتوە، کە لە ئەشکەوتەکەی جاسەنە بە ناوی قەرارگای ئۆردوی کوردستانەوە دەرچوە. بەڵام هەندێ لەو چەتانە لە ساڵانی دوایی دا ئەوەندەیان دزی و جەردەیی و ڕاووڕوت کرد، مەعنای ئەم وشەیە لە ناو خەڵک دا لە پارتیزانەوە گۆڕا بۆ جەردە یان وەکو ئەڵێن: «خارج عن القانون».

ئێمەیش زۆر جار ئەترساین وشەی پێشمەرگەش وەهای لێ بێ.

*

کەماڵ شاکیریش گەیشتە لامان. بە حەسانەوە و فراوین لامان دایە گوندی سلێمانە. سلێمانە کەوت بوە ناو گەروی شاخێکی بەردەڵانەوە. حەمە و کەماڵ و من پێکەوە لە

مالیک و، کامەران و ئەواتی تریش لە مالیکی تر بون. خەریکی نان و ماست خواردن بوین، خاوەن مالەکە هاتە ژورەوە وتی: «شاخەکە چەکداری پیوەیە دەوریان گرتون!» بە پەلە لە مالەکە دەرچوین و، پیشمەرگەکانی تریش هاتنە دەری. لە بەرزایی شاخەکەوە دایان گرتینەوە. بە راکردن لە دی دەرچوین بەرەو شاخەکەی بەرامبەری. تا گەیشتینە ئەوی تەقەمان لە سەر بو. ئیمەش گەیشتینە شاخەکە و، ئیتر شوینەکەمان قایم و سەلامەت بو. چوینە سەر کویرە کانیەک، ئاویکی کەمی هەبو، بۆ پشودان دانیشتین. لە دەستریژی یەکەم دا گوللەیەک لە ئەژنوی کامەرانی دابو، بە بریندراری لە سلیمانە بە جی ما بو، شەهابیشمان لی دابرا بو. ما بوینەوە حەمە و حەمەی ئامۆزای و کەمال و من.

رۆژی رابوردو، فەرەیدون حەمە سالح، فەرماندەی یەکی لە کەرتەکانی هەریمی یەک، چەند پیشمەرگەیەکی حسکی لە مزگەوتەکەی بیوەک دا چەک کرد بو، ئاریچیەکی لی سەند بون. چەکدارەکانی حسک ئەم پەلامارەیان بۆ سەر ئیمە لە تۆلەی روداوەکەی دوینی دا کرد بو. واسان بە چاک زانی دەمەو ئیوارە بچین بۆ قەوپلە و، لەویوە من نامەیەک بو تاهیری عەلی والی بنوسم.

شەو چوینە گوندی قەوپلە، لە مالی حاجی عەلی، کە ئاسیاوی حەمەی حاجی سابیر بو، دابەزین. میوانیکی کەیشیان هەبو، دەرویشیکی قسە خۆش بو. نامەیەکم بو تاهیر نوسی و، لە نامەکەدا ئاگادارم کرد بو کە بۆ کاریکی تایبەتی خوم هاتومەتە ناوچەکە و، ئامادەیی خۆمم دەربری بو بۆ بینینی و بۆ ئەوەی هەردوکمان هەولی خاوکردنەوەی گرژی نیوان پیشمەرگەکانی هەردولا بدەین و، سەرسورمانی خۆمم دەربری بو لەوەی کە پاش چەند سال ئەوە یەکەم جارە ئەو بیتە خواری بۆ «جەولە» و، جەولەکەیشی بە شەری یەکیتی دەس پی بکا.» کەمال شاکیر نامەکەی برد و رویشت، شەو ئیتر نەهاتەوە بۆ لای ئیمە. بە ئاسیاویکی خوی دا ناردبوی بۆ کاک تاهیر لە گوندی هوزخواجا. تا ئەو کاتە کەسیان نەیانئەزانی کە من لەو ناوچەیەدام، تەنانەت کامەرانیش، کە بە بریندراری گیرا بو، باسی هاتنی منی بۆ نەکرد بون. دوای گەیشتنی نامەکەم ئینجا زانی بویان من هاتومەتە خواری و لە گوندی «قەوپلە» م.

ئەم نامە نوسینە، بی خۆ ئامادەکردنی پیشمەرگەیی پیشەکی، هەلەیەکی گەورە و کوشندە بو کردم، لە باتی ئەوە ئەبو دەسبەجی هەمو هیزەکانی یەکیتی لە ناوچەکەدا کۆ بکەمەوە ئینجا نامەیان بۆ بنوسم، بەلام من ئەوەندەم لە خۆم رائەدی و بە خۆما رائەپەرموم کە بی چەکدار و هیز بچمە ناویان و قسەیان لە گەل بکەم، بە تایبەتی هەمو‌ی چەند حەفتەیەک لەوەو پیش چەند ئەندامی سەرکردایەتی حسکم بینی بو.

دەمەو بەیانی کەمال وەلامی نامەکەمی بۆ ناردمەوە کە ملازم تاهیر نوسی بوی. لە نامەکەی دا: پیخۆشحالی خۆی دەربری بو لە بونی من لە ناوچەکەدا و، گلەییەکانی خوی لە یەکیتی نوسی بو، ئامادەیی خۆیشی پیشان دا بو بۆ یەکتر بینین.

رۆژی ٥ ی کانونی دوەمی ٨١ ، تازە نانی بەیانی مان خوارد بو، هەر لە ناو مالەکەدا دانیشت بوین، خاوەن مالەکە هات وتی: «ئاوایی پر بو لە حسک!» هەرچەندە حسک هەمویان مەسئول بون، ناردم بپرسن مەسئولەکەیان کی یە. قادر چاوشین هات. دەمیک بو قادرم ئەناسی. قادر لە پیشمەرگە کونەکانی یەکیتی و، خوشکەزای عەبدولقادر هەلەدنی بو، لە جیابونەوەکەدا دابویە پال حسک. من پەلەی گەرانەوەم بو. هەوالی ملازم

تاهیر و هێزەکەیانم پرسی، وتی: «لە هۆزخواجان.» پێم وت: «با بچین بۆ لای!» بە کۆمەڵ بە ڕێ کەوتین.

لە هۆزخواجا مولازم تاهیر و لێپرسراوەکانی تریان بە پیرمانەوە هاتن و ناردیان هەندێ مریشکیان بۆ نانی نیوەڕۆ کڕی. دانیشتین بۆ قسە کردن. باسی تێکچوونی هەلومەرجی ناوچەکەمان کرد. مولازم تاهیر باسی ئەوەی کرد کە مەلا بەختیار هێزێکی گەورەی کۆ کردوەتەوە. چەند جار ڕێگای پێ گرتون و، بۆسەی بۆ ناونەتەوە. مەفرەزەکانی یەکێتی چەند جار تفەنگیان بەوان هەڵچنیوە و، پێشمەرگەیان گرتون و چەک کردون. قسەو باسی لەم بابەتەمان زور کرد و، باسی ئەوەمان کرد کە چون باری ناوچەکە ئاسایی بکەینەوە و، گرژی نێوان چەکدارەکانی هەردولا خاو بکەینەوە. پەشۆکاوییان پێوە دیار بو بە یەکا ئەهاتن و ئەچون. دوای نان خواردن ویستم ئیزنیان لێ بخوازم بڕوم. مولازم تاهیر وتی نەختێکی تر ڕاوەستە خۆی چوە دەرەوە. خولەی حەمە تاتە هاتە ژورەوە تفەنگەکەی من، بە دیوارەکەدا هەڵپەسێردرا بو، دەستی دایە و بردی، ئیتر تێگەیشتم. مولازم تاهیر پیاوێکی بە ئەدەب بو، شەرمی ئەکرد ڕاست و ڕەوان پێم بڵێ تۆ گیراوی، هەندێ منجە منجی کرد، بە گیرم هێنا ئاخرییەکەی وتی: «برادەران حەز ئەکەن لە گەڵیان بمێنیتەوە، چونکە لە خۆیان ئەمین نین و ئەترسن برادەرانی ئێوە بێنە سەریان!»

وتم: «گلدانەوەی من لە لای خۆتان کارێکی خراپە، ڕەنگە ئەوە هێزەکانی یەکێتی بورووژێنێ و بێنە سەرتان، ڕێگەم بدەن بڕوم بۆ ئەوەی وەکو خۆتان ئەڵێن گرژییەکە نەهێڵم!»

وتی: «تۆ میوانی لای ئێمە و زور موحتەرەمی و...» هەندێ ڕاوە ڕێوی هێنایەوە.

منیش وتم: «کاک تاهیر لەم موجامەلە ناڕاستانە گەڕێ، من نە میوانم و نە موحتەرەمم، بەڵکو گیراوم و، بەم کارە ئاوێکی خراپ ئەڕێژن و سابیقەیەکی خەتەر لە جوڵانەوەی کوردا دائەنێن، ئیتر هیچ لایەک باوەڕ بەوی تر نەکات»

وەکو دوایی بیستمەوە، ئەو ماوەیەی من لە ژورەوە لە گەڵ مولازم تاهیر و قادر جەباری خەریکی گفتوگۆ بوم، لە دەرەوە هەندێ لە وردە مەسئولەکانیان لە ناو خۆیان دا مشتومڕێکیان بوە لە سەر ئەوەی ئیزنم بدەن بڕوم یان گلم بدەنەوە. ڕەوفی خەلیفە سەعیدی ئامۆزای حەمەی حاجی مەحمود، کە تازە چو بوە ناو حسک و ببو بە دوژمنی خوێنخۆری یەکێتی، کەریمی دادە مینە و خولەی حەمە تاتە و، چەند کەسێکی تری لەم بابەتانە وت بویان: «ئەمە فرسەتێکی باشە فلانمان کەوتوتە بەردەس لای خۆمان گلی بدەینەوە بۆ ئەوەی هێزەکانی یەکێتی ئیتر نەیەنە سەرمان و، مەرجەکانی خۆمانیان بە سەردا بسەپێنین» هەرەشەی ئەوەیشیان کرد بو کە ئەگەر ئیزنم بدەن، ئەوان تەقەم لێ بکەن بمکوژن و تەسلیمی حکومەت ببنەوە. مولازم تاهیر و قادر و ئەوانی تر لە ژێر ئەم گوشارەدا بڕیاری گرتنیان دابوم.

من ئیتر ناامێد بوم لێیان و، زور ئەترسام ئەم گەوجێتییەی ئەمانە کرد بویان، ببێ بە هۆی شەڕێکی خوێناوی سەرانسەری لە نێوان ئەوان و یەکێتی دا، سەدان کەسی تێ دا بکوژرێ و، هەموشیان جنێو بە گۆڕەکەی من بدەن.

لە هۆز خواجاوە کەوتنە گەڕان بۆ دۆڵە چەوت، زەردویی، کەولوس، قەوێلە.. دێ بە دێ منیشیان لە گەڵ خۆیان ئەسوڕاندەوە. لە قەوێلە بوین لە پڕ وتیان با بڕوین بۆ

شاخەکە. هەندێ چەکداری یەکێتیان لە نزیک قەڵای سەروچک دێ بو. کردیان بە هەللا وتیان: «فەرمو ئەوە سەعاتێ ئەوە وازمان لێ ناهێنن!» بو بە شەڕ. گەمارۆی چەند پێشمەرگەیەکیان دا گرتیانن. دەرکەوت مەفرەزەیەک بون لە گەڵ مەحمود گەرمیانی لە شارەزور بون، ئاگایان لە بەزم و رەزمی گرتنی من نەبو، بۆ حەوانەوە و پشودان ئەچون بۆ شارباژێر و، بە ڕێکەوت بە سەر ئەم شەڕەدا کەوت بون.

*

مامجەلال لە دەرەوە بو، عومەر شێخ موس، عومەر مستەفا، کەمال خۆشناو، جەمال حەکیم، جەعفەر، ملازم عومەر، فەرەیدون.. لە بارەگاکانی سەرکردایەتی بون.

مەکتەبی سیاسی بەیانێکی لە سەر گرتنی من دەرکرد بو بە رادیو خوێند بویانەوە، هەڕەشەی قورسیان لە حسک کرد بو و، لە هەمان کات دا داوایان لە حشع کرد بو، بە تایبەتی لەو کاتەدا عەزیز محەمەدیش لە کوردستان بو، هەوڵی بەردانم بدەن. جەمال تاهیر، کە ئەوسا بەرپرسی رێکخستنە نهێنییەکانی ناوشارەکان بو، نامەیەکی بۆ عەلی بەگی باوکی تاهیر نوسی بو، هەڕەشەی لێ کرد بون کە ئەگەر من شتێکم لێ بێ، بنەماڵەکەیان لە رەگوریشە دەرئەهێنێ. عەلی بەگ ماوەیەکی درێژ ئەفسەری شورطە بو. هەڕەشەکەی بە جیددی وەرگرت بو. نامەکەی برد بو بۆ کاربەدەستانی «ئەمن» ی سلێمانی. مەلا بەختیار و سالاریش زۆری هێزەکانی شارباژێر، هەورامان، شارەزور، گەرمیانیان کۆ کردبوەوە لە نامەنوسین دا بون لە گەڵ ملازم تاهیر و، هەڕەشە و گورەشەیان بۆ ئەناردن.

*

هێزەکەی حسک و لێپرسراوەکانیان سەریان لێ شێوا بو نەیانئەزانی چی بکەن و، چی لە من بکەن، لە تاو هێزەکانی یەکێتی بش جێیان بە خۆیان نەئەگرت. چونە دولە سور و بە ناو ئوردوگای شانەدەری دا چون بۆ کێوی سورێن. لە شانەدەری لایان دابە ماڵی جەلالی حاجی کاکەلی. جەلال هاوڕێ ی کومەڵە بو، زۆری پێ ناخۆش بو منی بەو حاڵە دی، هیچیشی پێ نەئەکرا. چونە ئەشکەوتی دەرە گولان لە شاخی سورێن.

سورێن دیوێکی ئێران و دیوێکی عێراق بو. بە پێ ی پەیمانی زەهاوی ئێرانی - عوسمانی ئەم کێوە کرا بو بە سنوری هەردو دەوڵەت و، لە پەیمانەکەدا ناوی قەڵای زەڵم و گەردنەی چەقان هاتوە، وەکو ناوچەی سنور، هەردوکیان لەم سەر و ئەوسەری کێوی سورێن دان.

چەند سەرچاوەیەکی ئاو لە بناری سورێن دایە لەوانە: چەمی چەقان، کە لە یەکگرتنی چەمەکانی جوەمەرسی، عەرەبسوار، کەوڵزس دروست ئەبێ و، چەمی شەڵم، چەمی رێشێن، چەمی شیرەمەر. ئەم چەمانە ئەرژێنە شارەزورەوە. قسەیەکی کۆن هەیە، بۆ ئەوەی منال دەمی تەتەڵە بکا پێ ی دوبارە ئەکەنەوە، ئەڵێ: «چومە چەمی چەقان، چەقەڵ چەڵتوکی ئەچەقان!» سەرچاوەی شەڵم ئاوەکەی گەرمە وەکو ئەیانوت ماسیەکانی کوێر بون.

سورێن چەندین ئەشکەوت و کەورگی لێ یە، لەوانە: دەرە گولان، هەزار ئەستون، قوچی سولتان، دەرە کۆزە. لە دوڵی خورنەوەزان و وشکەناویش چەند ئەشکەوتێکی تری لێ یە. کانی و ئاو لە هیچیان نزیک نەبو. دەرە گولان بەرامبەر سەید صادق بو.

ئاوایییەکانی سورێن و بنارەکەی: چەوتان، کولبتان، زەنگیسەر، خرنوک، سیامیرە، کانی سێف، وەلسەت، بەرئەشکەوتان، تونەقاج، قەڵبەزە، تازە دێ، بەردەبەڵ، جوەمەرەسی،

بوریدەر، نەوی، بانی بنوک، چنارە، دەرەگولان، میری سور، رێشەن، عامورە، بانی شار، قایمبجە.. هەمو راگوێزرا بون. گوندی «دزلی» کە لە دیوی ئێران بە سوورێنەوە بو، بنکەی سەرەکی پارتی لی بو. نادر هەورامی بەرپرسی بنکەکە بو. هەندێ لە پێشمەرگەکانی حسک هاتوچۆیان ئەکردن.

ئەو ماوەیە منیان بە مەحمودی حەمە تاتە سپارد بو ئیشکم لی بگری. غەفور (دەرسیم) پاریدەری مەحمود بو. مەحمود برایەکی خوی لە گەل بو، گاڵتەی بە حسک ئەکرد، هەمیشە شەرە دەنوکیان بو. بەفر سوورێنی گرت بو. هەوا زور سارد بو. رایەخ و پێخەفیان نەبو. لە بن تاشە بەردێک دا لە سەر ئەرز بە دیار ئاگری دوکەڵاوییەوە هەڵتروشکا بوین.

زورجار غەفور و کەریم ئەیانداپەوە بە چاوما کە ئەوان پەرەوازەی دەستی منن و، من وام لی کردون ناچارین تەسلیمی رژیم ببنەوە و، دوایی ببنەوە شاخ و لە داخی من ببن بە حسک و، لە ژیانی سیاسی و پێشمەرگایەتی دوا بکەون. هەردوکیان راستیان ئەکرد، بەلام من هیچ دوژمنایەتییەکی تایبەتیم لە گەل کەسیان نەبو، حەزم ئەکرد ئەمانیش پێش بکەون و، ببن بە کادری خوشناو و سەرکەوتو. لە بەر ئەوەی ئاموژگاری سودی نەبو لیم پرسی بونەوە و، بەلام ئەوان بەرگەی لێپرسینەوەیان نەگرت بو .

*

ئەو کاتەی لە شارباژێر بوم جارێک بە دو قزلی لە گەل کەریم دانیشتم هەندێ ئاموژگاری بکەم. پیم وت: «تو لە سایەی شورشەوە لە کەریمی دادەمەنەوە بوی بە دکتور چالاک، لە کاتێکا نە دکتوری و نە چالاکی. هیچ کلیە یا مەعهەدێکی طبیت نەخوێندوە و، هەمو بەیانییەکیش بە زلر لە خەو هەلت ئەستان. هیچ نەبی شورش ئەو چاکەیەی بە سەر تو و غەفور لگاو و خولەی جگەرەوە هەیە کردونی بە د. چالاک و دەرسیم و نەبەز. لە بەر ئەوە حورمەتی شورشەکە بگرن، ئەگەر باکی ناوبانگی کزمەلە و یەکێتیتان نیە، باکی ناوبانگی ناوەکانی خوتان هەبی!»

کەریم کورێکی وریا و لەهلەبان بو. هەرگیز بو قسە دانەئەما. دوای ئەوە بە ماوەیەک تەسلیم بوەوە. پاش ماوەیەک نامەی ستاری سەعید خەلەفی بو هێنایین. لای ئیمە نەمایەوە چو بو لای حسک. ئیتر نەمبینیەوە تا لیرە یەکمان گرتەوە.

*

کەریم بە ناوی گەیاندنی بەریدی سیزەوە لە سورینەوە بە ناو ئیران دا گەرایەوە بو دەراوی دولەتو. غەفور جارو بار قسەی خوشی ئەکرد. لە ناو خویان دا باسی زەلامێکیان ئەکرد بە خراپە. یەکێکیان وتی: «حیزب دەری کردوە». غەفور هەلی دایە، وتی: «بوچی ئەم حیزبەی ئیمەش خەلک دەرئەکات؟»

*

عەلی بەگی باوکی تایەر هات بو دەرە گولان. راسپاردەی د. فاضل بەرواک ی پی بو، کە ئەوسا بەربوەبەری «ئەمنی عام» بو. بە باوکی تایەردا جوابی بو نارد بون کە منیان تەسلیم بکەن، یان ئەگەر ئەوە بە باش نازانن کارێکی وا بکەن بکەومە کەمینێکی ئەوانەوە و، بە زیندویەتی بمگرن، بەرامبەر بەوە بەلێنیان دابوتی چەردەیەکی باش پارەیان بدەنی. شتی وەها لە مەلازم تایەر نەئەوەشایەوە. قادر جەباری مەسەلەکەی بو باس کردم. کردم بە

گاڵتە لە گەڵی وتم: «تا چەند ساڵی تر خزمەتی یەکێتی بکەم بایی ئەو پارەیە خزمەتم پێ ناکرێ. منیان تەسلیم بکەن و پارەکە وەربگرن و بیکەن بە دوو بەشەوە، بەشێکی بۆ خۆتان و بەشێکی بۆ یەکێتی!»

شەولناو ئاریەجیەکیان نا بوو بە ماڵی عەلی یەگەوە لە سلێمانی. تایەر بە گلەییەوە رووداوەکەی بۆ گێڕاسەوە. ئەو بە هاوڕێکانی منی ئەزانی. بەڵام بە ڕاستی ئەوان نەبوون، «ئەمنی سلێمانی» بۆ خۆشکردنی ئاگری ئاکۆکییەکە، ئەمەیان کرد بوو.

چەند جاری مەحموود باسی ڕاکردنی لە گەڵ کردم. ئەیوت: «ئەگەر بەلێنم پەدەیتی شتی کۆنم لە گەڵ حساب نەکەن و ڕێزم بگرن و، بکەن بە فەرماندەی کەرت، لە گەڵت دێم.» لەو کاتەدا کەولی من پارەی زۆری ئەکرد باوەڕم پێ نەئەکرد لە گەڵی بڕوم، گوێم نەئەدایە قسەکانی. خەلیفەی عەبدوللا مارف، کە خۆی بە یەکێتیەکی تۆزاو دائەنا، ئەویش چەند جاری ئەو باسەی لە گەڵ کردم، هەلێکی لە بارمان بۆ هەڵ نەئەکەوت. ڕۆژێکیان دابەزی بووین بۆ ناو کەلاوەکانی قایتەجە. قادر جەباری مان لە گەڵ بوو، دنیا تەمومژێکی چڕ بوو چاو چاوی نەئەبینی. بە خەلیفەم وت: «ئەمڕۆ فرسەتە با بڕۆین!» خەلیفە ملی نەدا وتی: «ئەترسم بگەینە سەر جادەکە و تەمومژ بڕەوێتەوە و بگیرێین. خەلک وا ئەزانێ بە ئەنقەست تەسلیمم کردوی» هەلەکەمان لە دەس چوو.

چەند ئێوارەیەک بۆ شەو دایان بەزاندم بۆ گیلەک، شەرەمەر.. دوای ئەوە تێتر بردمیانە ئەشکەوتی «هەزار ئەستوون». حشع لەم ئەشکەوتەدا بنکەیەکیان دانا بوو. لە گەڵ ئەوان بوون بە یەک ماڵ.

*

دانیشتوانی ئەشکەوتەکە تێکەڵاو بوو لە: مەفرەزەیەکی حشع، کابرایەکی گیراو بە تاوانی جاسوسی، مەفرەزەیەکی حسک کە پاسەوانییان لە من و حەمەی حاجی سابیر و فەرەح ئەکرد، هەروەها یەکدوو عەرەبی عێراقی کە لەو هەرایەدا لە گەڵ حسک بوون. پاشماوەی هێزەکەی حسک لە ناو دۆڵەکەدا بەرامبەر بە شارەزوور دامەزرا بوون. فەرەح، نامەی مەلا بەختیاری بۆ هێنا بوون، ڕێگەیان نەدا بوو بگەڕێتەوە گرتبوویان.

پاش چەند ڕۆژێ حەمەیان بەر دا. من و فەرەح مابووین.

*

کاوەی شێخ لەتیف و ناسر حەفید «نالە» هاتن بۆ ئەشکەوتەکە. لە گەڵ بەرپرسەکانی حسک قسەیان کرد بوو، قسەکانیان جێگەی نەگرت بوو، ئیزنیان لێ وەرگرت بوو بێن لە لای من بێننەوە تا چارەنوسی من بە لایەک دا ئەکەوێ. کاوە پیاوێکی قسە خۆش و نوکتەباز بوو. زۆری حەز لە ڕاگرتنی کەو و ڕاو ئەکرد و، نیشانچییەکی دەسڕاست بوو. بەڵام نەخۆش بوو، بە شرینقە خەوی لێ ئەکەوت، زۆر کەم ئەنوست و، زۆر کەم خواردنی ئەخوارد. هەلومەرجی ژیان لە ئەشکەوتەکەدا ناخۆش بوو. زۆری لە گەڵ خەریک بووم بگەڕێتەوە، بە قسەی نەکردم و بۆ پارێزگاری من مایەوە. مەترسی هەبوو یەکێ لە پێشمەرگەکانی حسک، بۆ پارە، تفەنگێکم پێوە بنێ و بڕوا تەسلیم بێتەوە.

چەند جاری هەلم بۆ هەلکەوت هەلێم لە بەر ئەو دوام خست پێم جوان نەبوو توشی گێچەڵی بکەم. لە گەڵ خۆی باسم کرد پێکەوە بڕۆین ئەیوت لە گەڵتان دەرناچم، ڕاستیشی نەکرد نەیئەتوانی بە پێ بڕوا بە وڵاخ هاتوچۆی ئەکرد.

*

حشع، بە تایبەتی عەزیز محەمەد، لە سەر داوای سەرکردایەتی یەکیتی، هەولی
زوریان لە گەل سەرکردایەتی حسیک دابو بۆ بەردانم. سەرکردایەتی حسیک لە سەرەتادا
هەندی بڕوبیانوویان هێنا بووەوە و، هەندی مەرجی سیاسییان دانا بو. سەرەنجام لە ڕۆژی
٨١/١/٢٢ دا بڕیاریان دا بو من بەر بدەن. بە نامە ئاگاداری حشعیان کرد بو، نامەیشیان
بۆ هاوڕێکانی خۆیان نوسی بو داوایان لی کرد بون: «بە بی قەید و شەرت» بەرم بدەن و،
تەسلیمی نوێنەری حشعم بکەن. مەکتەبی سیاسی یەکیتی جەمال حەکیم و، حشع قادر
ڕشید و عەلی کلاشینکوف یان لە ناوزەنگەوە نارد بو بۆ ئەم مەبەستە.

ڕۆژێکیان لە ئەشکەوتەکە دایانبەزاندین بۆ دەشتاییەکەی بەردەمی. جەمال حەکیم،
کە ئەوسا ئەندامی م س - یەکیتی و، دارای شێخ جەلالی حەفید، کە فەرمانەدەی هەریم
بو، لە گەل تاقمی پێشمەرگە لەوانە: شێخ عومەری حاجی شێخ کەریم، هات بون. نامەی
سەرکردایەتی حسکیان بۆ تایەر و هاوڕێکانی هێنا بو من تەسلیمی ئەوان بکەن.

لێپرسراوەکانی حسک ئامادە نەبون بڕیارەکەی مەکتەبی سیاسی حیزبەکەیان
جیبەجی بکەن. داوایان لە جەمال ئاغا کرد بو: بۆ ئەوەی من بەر بدەن ١٠٠ تفەنگیان
بداتی. چەندی لە گەلیان ئەلین، کەلکی نابی. جەمال ئاغا بە ناچاری داواکەی قەبوڵ کرد
بون، وت بوی: «نیوەی تفەنگی کەلەکە کراومان نیە لە عەمبار دا، نەبی بچین لە ناو
هیزەکان دا کۆی بکەینەوە»

ئەم داوایەی حسکم پی سوکایەتیەکی زور گەورە بو، خۆمم لە بەر چاو کەوت بو،
چونکە یەکی بو لە نزمترین شێوەکانی «نیپتیزاز». ئەم داوایەی ئەوان زیاتر لەوەی لە هی
حیزبی سیاسی بچی، لە هی باندی مافیا ئەچو.

*

ئێوەڕۆیەکیان ملازم تایەر هاتە لام. چەند سەعاتی مایەوە قسە و باسی گشتی مان
ئەکرد. پیش ئەوەی هەستی بڕوا، وتی: «ئەو برادەرانەی ئیوە ئەوەندە هاتوچوی ئەم ناوانەیان
کردوە هەمو شتیکمان ئەزانن، هیزیکی گەورەیان لە چەمی گەلال کۆ کردوتەوە، ڕەنگە
پەلامارمان بدەن لە بەر ئەوە بڕیارمان داوە بگوێزینەوە بۆ جیگایەکی تر، سبەینی دێن بە
دواتا». لە ناو هیزەکەی حسک دا چەند کەسیک هەبون بەردەوام هەواڵ و دەنگوباسیان بۆ
ئەهینام. یەکیکیان خەبەری بۆ هینا بوم کە لەگەل نالە هەورامی ڕیک کەوتون لە نزیک
بانی شار بنکەیەکی هاوبەشی پارتی و حسک دابنین و، منیش ببەن بۆ ئەوێ بۆ ئەوەی
هیزەکانی هەردو حیزب پیکەوە ئیشکم لی بگرن. کاوەش ئەم هەواڵەی بیست بو.
کە تایەر ڕۆیشت بە کاوەم وت: «گویت لە قسەکانی کاک تایەر بو؟»

وتی: «بەلی!»

وتم: «ئەلی ی چی؟»

وتی: «تۆ خۆت چی بە چاک ئەزانی بیکە!»

وتم: «ئەگەر ببەن بۆ لای پارتی، ئیتر هیچ هیوایەکم نامینی، لە بەر ئەوە پیم
باشە ئەمشەو فرسەت بهینین بڕۆین»

وتی: «تۆ بڕۆ، هەرچی چەکیشت ئەوی ببە! بەلام من بڕ ناکەم و نامەوی دوات
بخەم»

وتم: «ئەترسم تۆشی کێشە بێی لە گەڵ حسک»
وتی: «گوێ مەدەرێ، لام وایە تۆشی کێشە نابم، ئەگەر تۆشیش بوم، تۆ لەو لای مشورم بخۆ!»

ئیتر دڵنیا بوم شێخ کاوە لێم زیز نابێ ئەتوانم بە ئازادی بجولێم.

پێشتر لە بەردەمی ئەشکەوتەکەدا زۆر جار ڕاوەستا بوم، سەرنجی سەرەوەی و ڕێگاکانی ئەملا و ئەولایم دابو. زۆر جار بیرم لێ کرد بوەوە ئەگەر بڕوم لە کوێوە بڕوم. بڕیارم دا بە ڕێگا ئاساییەکان دا نەڕوم. شەوێ بە تاریکی بە لای ئەشکەوتەکەدا ڕاستە و ڕاست بە شاخەکەدا هەڵبگەڕێم و بە بناری سورێن دا بەرەو شانەدەری بڕوم.

فەرەجم ئاگادار کرد خۆی ئامادە بکا. کاوە وتی: «ئەوەکو تۆشی تەقە بێ چەکی پێشمەرگەکانی من بیەن» من نەمئەویست کاوە ئیحراج بکەم چەکم لێ وەرنەگرتن، بەڵام هەندێ نارنجۆکم لێ وەرگرتن. کاوە بە زۆر دەمانچەکەی خۆی دامێ. لە گەڵ فەرەج وا ڕێک کەوتم کە من دەرچوم ئەویش بە دوای من دا بێت بۆ شوێنی چاوەڕوانی. دەوروبەری سەعات ۱۰ ی شەو لە کاتی گۆڕینی ئیشککگرەکەدا بە ناوی مێزکردنەوە لە دەرگای ئەشکەوتەکە دەرچوم. دنیا زۆر تاریک بو. چاو چاوی نەئەبینی. بەردە قوتەکانی بەردەمی ئەشکەوتەکە لە زەلام ئەچون. پاسەوانەکە لە بەر دەرگای ئەشکەوتەکەدا ڕاوەستا بو. چومە پەنا بەردێک و بە بێ ڕاوەستان ڕوم کردە لای سەرەوەی ئەشکەوتەکە. چاوەڕوانی فەرەج بوم دوای ئاوێ ئەویش هات و، دو چەکداری شێخ کاوەش بۆ پارێزگاری بە دوامان دا هاتن زۆر بە خێرایی بە شاخەکەدا هەڵگەڕاین، لە ماوەیەکی کورت دا ماوەیەکی باش دور کەوتینەوە. چەکدارەکانی شێخ کاوەمان ئیزن دا. دە دەقیقەیەکی پێ چو کابرای پاسەوان کە زانی ئیمە دیار نەماوین و، گومانی کرد بو ڕامان کردبێ، ڕیزێک تەقەی کرد بۆ هۆشیار کردنەوەی هاوڕێکانی. گوێ مان لە تەقەکان بو بەڵام ئیمە ئەوەندە دور کەوتبوینەوە مەترسی ئەوانمان لە سەر نەما بو.

بە بناری سورێن دا ڕویشتین بە سەرەوەی ئۆردوگای شانەدەری دا لە جادەمان دا و پەڕینەوە بەری چەمی گەڵاڵ. تاریکایی شەو و ماندویەتی سەری لێ تێکدا بوین شۆر بوینەوە بۆ لای کانی سپیکەی بەرخ، تاریک و ڕونی بەیانی ئاقاری ڕاستمان دۆزییەوە بە شاخەکەدا هەڵگەڕاینەوە بە لای مایندول دا بۆ چەمی گەڵاڵ.

ڕۆژ بوبوەوە، بەڵام ئیمە ئەوەندە خۆمان ڕەتاند بو هەردوکمان پرزەمان لێ بڕا بو، منیش ئەوەندە هەڵ ئەنگوت بوم و شەقم لە بەرد هەڵ دا بو، نینۆکەکانی هەردو کەلەموستی پێم شکا بون، ئەیشسانئەوبرا بۆ پشودان لا بدەین. بە نزیک هوزخواجادا دریژەمان بە ڕویشتن دا. ماوەیەکی باشمان لە دولەکە بڕی بو. فەرەج چو بۆ دێ یەکی ئەو نزیکانە ولاخ پەیدا بکا. منیش پاڵم دابو بە بەردێکەوە دانیشت بوم، لە دورەوە زەلامێکم بەدی کرد جلی پێشمەرگەی لە بەردا بو. چومە ئەدیو چاودێری بکەم، ڕوانیم ئەبەرد کەلاری بو. هەستام و بانگم کرد. بۆ ئەبەرد شتێکی چاوەڕێ نەکراو بو من لەو بن بەردەدا ببینێ. لە خۆشی دا پێ ی ئەرزی نەئەگرت. دوای ماچومۆچ بە ڕاکردن بەرەو بەرخ بە ڕێ کەوت مژدە بدا بە پێشمەرگەکان. پێشمەرگەکان بە بیستنی هەواڵەکە کردیان بە تەقەی خۆشی و زۆریان بەرەو پیرم هاتن. هەندێ لە دانیشتوانی ئاوایی نەیانئەزانی بۆ بۆچی کتوپڕ کردویانە بە تەقە. ژنێک لە ژنی دراوسێکەیانی پرسی بو: «ئەوانە بۆچی تەقە ئەکەن؟» لە وەڵام دا وت بوی:

«بەڕێز مەسئولێکی زلیان پەلەسە بوە!».
دوای ٣٢ رۆژ دەلی گەیشتمەوە ناو هاوڕێکانم.

*

حەمەی حاجی سابیر ماڵەکەی لە پەرخ بو، چومە ماڵی ئەوان. جەمال ئاغا خەریکی کۆکردنەوەی چەک بو بۆ حەسیک، ئەم ئەرکە زەحمەتەی لە کۆڵ بوەوە. پاش دانیشتن و گفتوگۆ، زۆری هێزەکەمان ڕێگە دا بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆیان و، نامەیەکیشم بۆ کاک تایەر و هاوڕێکانی نارد، دڵنیام کردن لەوەی یەکێتی نیازی شەڕی نیە و، ئەوان بە ئازادی و دڵنیایی ئەتوانن لە هەر جێیەکی خۆیان ئەیانەوێ جموجۆڵ بکەن. بەڵام ئەو کارەی ئەمان کرد بویان ئەوەندە دزێو بو، تا چەندین ساڵ زاتیان نەئەکرد بێنە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتیەوە.

ئەگەر ئەم ڕوداوە نەبوایە لەوانە بو ڕەوتی ژیانی من بە جۆرێکی تر بڕوشتایە. چونکە دوای ئەمە ئیتر لە سەفەری ئەوروپا و لە ژنهێنان پەشیمان بومەوە. ئەمە جاری دوەم بو بە هۆی کێشەی سیاسیەوە هەلی ژنهێنانم لە کیس چو. جاری یەکەمیان بەر لە بەیانی ئازاری ۷۰ لە گەڵ کچێک، کە بە ئارەزوی دڵی خۆم هەڵبژارد بو، ڕێک کەوت بوم بیخوازم، بە هۆی ڕوداوەکانی دوای ئازارەوە وازم لێ هێنا. ئەمجارەیش بە هۆی ئەم ڕوداوەوە.
پاش چەند ڕۆژێ مانەوە لە شارباژێر گەڕامەوە ناوزەنگ.

*

کاروباری کۆمەڵە

ڕەوشتی هاوڕێ ی کۆمەڵە

لە خەباتی ژێر زەمینی سیاسی - چەکداردا هەندێ جار کەسانێ وا پێش ئەکەون کە لە ژیانی گشتی دا خاوەنی پایەی بەرزی کۆمەڵایەتی و دەسەڵاتی حوکمڕانی و سامان و دارایی نەبون، بەڵام بە هۆی خەباتەوە دەسەڵات و چەکدار و پارەیان ئەکەوێتە بەر دەست. بێگومان ئەمەیش «نەفسییەت» ئەگۆڕێ و، ئەگەر پێگەیاندنی ڕاست و پەروەردەکردنی دروست و، ئامۆژگاری و چاودێری بەردەوامی لە گەڵ نەبێ کابرا بەرەو گەندەڵی «فەساد» ئەخلیسکێنێ. ڕێکخراوە تێکۆشەرەکە ئەبێ بە جۆرێ لە باندی مافیا و، کابرای تێکۆشەر بە سەرۆکی باند یان بە «میری شۆڕش».
لە شۆڕشی کوردا نمونەی ئەمانە زۆرە.
کۆمەڵە ڕێکخراوێکی «عقائدی» بو. بیروباوەڕ ئەندامەکانی بە یەکەوە بەست بون. من و زۆری کە لە هاوڕێکانم لامان وابو کە تێکۆشەری کۆمەڵە ناتوانێ لە هەمان کات دا دو ژیانی هەبێ: ژیانێکی تایبەتی و ژیانێکی سیاسی. لامان وابو هەردوکی بە جۆرێک تێکەڵاون کە لە یەک جیا ناکرێنەوە.
یەکێ لە ژیانی تایبەتی دا دز بێ ناتوانێ لە ژیانی گشتی دا پاک بێ و، لە ژیانی تایبەتی دا درۆزن بەڵام لە ژیانی گشتی دا ڕاستگۆ بێ... بۆ پێگەیاندنی ئەندامەکانی کۆمەڵە:

١. چاودێری و ئامۆژگاری بەردەوام هەبوو. هەر یەکێکیان هەڵەیەک یان موخالەفەیەکی بکردایە بانگ ئەکرا بۆ لێپرسینەوە و سزادان.
٢. بەردەوام بڵاوکراوەی ناوخۆ بۆ ڕیزەکانی ڕێکخستن دەرئەچوو.
٣. دەورەی پێگەیاندنی کادر ئەکرایەوە.
یەکێ لەو بڵاوکراوانەی ئەبوو بە وردی پەیڕەوی بکرایە ئەمە بوو:

*

ڕەوشتی هاوڕێ ی کۆمەڵە

هاوڕێ ی تێکۆشەر!

هاوڕێ ی کۆمەڵە بە چی لە خەڵکی جیا ئەکرێتەوە؟ بە چی دا ئەناسرێتەوە؟ ئەبێ جیاوازیی چی بێ لە گەڵ یەکێکی تر؟ ئاخۆ ڕەنگ و ڕووی جیاوازە؟ جلوبەرگێکی تر لە بەر ئەکا؟ شاخ و باڵی هەیە؟ باڵای بەرزە؟ یا چی..؟

هاوڕێ ی کۆمەڵە مرۆڤێکی نائاسایی نیە. هاوڕێ ی کۆمەڵە ئادەمیزادێکی ئاساییە وەکو هەموو خەڵکی تر، بەڵام ئەبێ بە کردار و ڕەفتار و وتاری لە خەڵکی کە جوێ بکرێتەوە.

هاوڕێ ی کۆمەڵە پەیوەستە لە کاری سیاسی و ڕێکخراوەیی و پێشمەرگەیی دا نموونەی ئیلتیزام و گوێڕایەڵی بێ بەرامبەر بە لێپرسراو یا فەرماندەکەی و، لە جێبەجێ کردنی بێ قەید و شەرتی فرمان و بڕیار و ئامۆژگاری دەزگا دەسەڵاتدارەکانی سەرووی خۆی دا.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبێ لە ژیانی ڕۆژانەی دا نموونەی مرۆڤێکی نموونەیی بێ، لە قسە و گفتوگۆی دا، لە هەڵسوکەوت و کردەوەکانی دا، بە گوێرەی هەلومەرجی ئەو کات و شوێنە نوێنەرەوەی بیروباوەڕی بەرزی کۆمەڵە و ڕێباز و سیاسەتەکەی بێ.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبێ لە شەڕا نموونەی ئازایەتی و لە خۆ بوردن و لە خۆ بڕان بێ، لە حەسانەوە و پشوودان دا هاوڕێکانی لە بیر بێ و، بە پێشیان بخا، لە ناخۆشی دا بە تەنگیانەوە بێ و مشووریان بخوا، لە ڕاپەڕاندنی ئیشوکارەدا ڕوح سووک و لەش سووک بێ، لە گفتوگۆدا هێمن و لە سەر خۆ و بە ئەدەب بێ.

هاوڕێ ی کۆمەڵە لە کاتی دەزگیر بوون دا ئەبێ نموونەی خۆڕاگری و نەتەمی بێ و، لە ژێر باری ئەشکەنجە و ئازاردا نموونەی دان بە خۆدا گرتن بێ و، زیان بە هاوڕێکانی نەگەیەنێ.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبێ ئەمری ژیانی بە کۆمەڵ و کۆلێجان بێ، ئەبێ بزانێ چۆن لە گەڵ خەڵکی ترا ئەژی، لە مەقەڕەیەک یا لە کەرتێک دا، لە ماڵێک دا یان لە بارەگایەک دا لە گەڵ پێشمەرگە و خەڵکی ترا ئیش ئەکا و هەڵ ئەکا و ئەگونجێ و بناغەی دۆستایەتی و هاوخەباتی و هاوسەنگەرییان لە گەڵ دائەمەزرێنێ.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبێ لە شکان و تێکەوتن و تەنگانەدا ورە بەر نەدات، لە ماندوبوون و برسێتی و تینوێتی و بێ دەرامەتی و بێ پارەیی دا خۆگر بێ، لە بێ هێزی و بێ دەسەڵاتی دا بە زات بێ. لە سەرکەوتن دا بایی نەبێت و لە کاتی دەسەڵاتداری دا لە خۆی نەگۆڕێت و لە زاڵ بوون دا زوڵم نەکات.

هاوڕێ ی کۆمەڵە لە هەر ناوچەیەکا بوو ئەبێ حورمەتی عورف و عادەتی

دانیشتوانی ناوچەکە، حورمەتی خو و رەوشت و نەریتی دێرینەیان بگری، حورمەتی ڕیش سپی و پیاوماقوڵانی ناوچەکە بگری، حورمەتی دین و کەسانی دیندار بگری، حورمەتی مزگەوت و گۆڕستان و شوێنە پیرۆزەکانیان بگری.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی لە گەڵ خەڵکا ڕەفتاری باش بی، بە چاوی سوک تەماشایان نەکات. گوێ لە ڕەخنەکانیان بگری چەندە بی کەڵک و سادەش بن، گوێ شل بکا بۆ داوا و پێشنیارەکانیان، بە سنگێکی فراوانەوە ئامۆژگاریەیان لی قەبوڵ بکات، بە دەنگ داوا و گیروگرفتەکانیانەوە بچی، بەوپەری ژیری و هێمنی و پشوودرێژییەوە هەوڵی چارەسەرکردنیان بدا.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی لە بەرامبەر دوژمنانی گەلەکەمان دا ئازا و نەترس بی، دڵ ڕەق و بی بەزەیی بی، چاوپۆشییان لی نەکات. کۆمەڵانی خەڵکی خۆش بوێت و لە گەڵ مەینەتی و ئێش و ئازارەکانیان دا بژی.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی دەس پاک بی، هیچ بە زۆر لە کەس نەسێنی، چاو نەبڕێتە ماڵی خەڵک، ماڵی گەل و شۆڕش بە فیڕۆ نەدات.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی داوێن پاک بی، چاو نەبڕێتە ناموسی کەس و شەرەفی خەڵک بە هی خۆی بزانی، وەکو شەرەفی خۆی بیپارێزی.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی دەم پاک بی، جنێو بە کەس نەدا، بوختان و قسەی ناڕاست نەداتە پاڵ کەس، لە پاش ملە بە خراپی زەمی کەس نەکات.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی فەرق و جیاوازی لە بەینی هاوڕێکانیا بە هۆی خزمایەتی و ناسیاوی و برادەرایەتییەوە نەکات. مەگەر سەبارەت بە ئازایەتی زیاتر و گیرایەڵی و دڵسۆزی و لە خۆبرانی زیاترەوە.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی ڕاستگۆ و سەر ڕاست بی، هێمن و ژیر بی، ڕەوشت بەرز و بە وەفا بی، سادە و ڕوح سوک بی، ئەبی دژی خۆپەرستی و خۆهەڵکێشان بی، دژی خۆبادان و کەش و فش و خۆ بە زل زانین بی، دژی لە خۆبایی بوون و لوت بەرزی و بە خۆوە نازین بی، دژی درۆ و فشە و فیشاڵ بی، دژی لە خۆرازی بون و کەس بە هیچ نەزانین بی.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی هەمیشە ئەوەی لە بیر بی کە خەباتی کۆمەڵە لە ناوەرۆک دا خەباتێکی سیاسی چینایەتی و نیشتمانییە، ئەبی بی وەڕس بون و ماندو بون کاری سیاسی لە هیچ بوار و کاتێک دا پشت گوێ نەخات، بە کردار و ڕەفتار و وتاری چاک نەک بە زۆر و بە ترساندن جی ی خۆی لە ناو دەوروپشتەکەی دا بکاتەوە و حورمەتی خۆیان بە سەرا بسەپێنی و هەوڵی دۆزینەوەی ناسیاو و دۆست و هاوڕێ ی نوێ بدات.

هاوڕێ ی کۆمەڵە ئەبی ئەخلاقی بەوجۆرە بی، پەیڕەوی ئەم سەرەتایانە بکات، بەم گیانە خۆی و هاوڕێکانی پەروەردە بکات، بەم شێوەیە بژی و کار بکات.

ئەوانەی وەها نین هاوڕێ ی ڕاستەقینەی کۆمەڵە نین.

*

ئەم ئامۆژگاریانە بۆ ئەوەی لە گەرمەیان دا جێگەی بیستمەوە لە قەوارەی پاکەتی جگەرەدا چاپ کرا بو. هەمو هاوڕێیەکی کۆمەڵە دانەیەکی ئەدرایە و، ئەبو جێبەجێ ی بکا. ئەگەر جێبەجێ ی نەکردایە یا لی ی دەرچوایە بە گوێرەی سەرپێچییەکەی سزا ئەدرا.

سزادان: چەک کردن، لابردن لە سەر کار، گرتن و دەس بەسەر دانان و، لە هەندێ حالەت دا ئیعدام.

ئەوانەی موخالەفەیان ئەکرد هەتا پلەیان بەرزتر بوایە سزاکەیان قورستر ئەبو. ئەو کاتە وشەی «ترۆ» بلاو بوەوە. ئەم وشەیەمان لە شیعرەکەی «مەحوی» وەرگرت بو کە ئەلێ:

دنیا تیاترۆیە مەوستە تیا بڕۆا
کێ مابەوە هەتا سەر نەبوبێ تیا ترۆ؟

نمونەیەکی ئیعدام، ئیعدامی ڕیبوار چاوشین بو.

ڕیبوار، فەرماندەی مەفرەزە بو لە تیپی قەرەداخ. هاتوچۆی مالی کابرایەکی کرد بو. ئەو سەردەمە پیشمەرگە گەڕۆک بون. بۆ خواردن و نوستن لە مالان دائەمەزران. ئەم کابرایە مالەکەی کرد بو بە بنکەی پیشمەرگە. بە دلسۆزی و دلپاکی خزمەتی ئەکردن. ڕیبوار ژنەکەی لی هەلگیرا بوەوە و هەلی گرت بو بیبا بۆ تیران. ژنەکە ٣ منالی بە جی هیشت بو. ئەم ڕوداوە لەو کاتەدا زۆر بە خراپی دەنگی دایەوە. دوای گەرانێکی زۆر ژنەکە و پیشمەرگەکە لە دێیەکی دۆلی جافەتی دۆزرانەوە. بۆ ئەوەی بەدگومانی لە نێوان پیشمەرگە و مالی جوتیاران دا دروست نەبی و، بۆ ئەوەی جارێکی کە هیچ پیشمەرگەیەک زات نەکا بەدرەوشتی وەها دوبارە بکاتەوە، م س بڕیاری ئیعدامی کورەکەی دا و، ئیعدام کرا.

یەکەمین کۆنفرەنس

ئەو ماوەیەی من گیرا بوم، کادرەکانی کۆمەلە لە بارەگاکانی سەرکردایەتی زنجیرەیەک سیمیناری فیکری و سیاسییان گرت بو. ناکۆکییەکانی ناو ڕیزەکانیان قولتر و ئاشکراتر ببو. ئەمەیش زۆری کادرەکانی تورە کرد بو. بیری گرتنی کۆنفرەنسیان لە لا گەلالە بو. کە گەیشتمەوە ناوزەنگ چەند کۆبونەوەیەکمان کرد و بڕیارمان دا کۆنفرەنس ببەستین. کەوتینە خۆ ئامادە کردن. لە مانگی مایس دا نوینەرەکان تاقم تاقم گەیشتن.

*

سرودی ئینتەرناسیونال

لە ناو ئیمەدا ئازاد هەورامی دەستی مۆسیقای هەبو. هەندی ئالەتی موسیقای ئەزانی و، سەری لە دانانی ئاواز دەرئەچو. لە هەمان کات دا لەوانە بو باوەڕێکی قولی بە مارکسیزم هەبو، ڕوالەتە ئاشکراکانی لە بابەتی «چەکوش و داس» و «ئەستیرە» و «سرودی ئینتەرناسیونال» ی.. بە لاوە زۆر گرنگ بو. ئەیویست کۆنفرەنسەکە بەم سرودە دەس پی بکا و، لی برا بو تاقمێک فیر بکا بیلین. تاقمی لە پیشمەرگە کونەکانی هەلبژارد بو، هەندێکیان سەریان لی ی دەرنەئەچو، لە بەر خاتری ئازادیش دلیان نەئەهات بو داواکەی ڕەت بکەنەوە.

ئازاد سرودەکەی بۆ چاپ کرد بون و، یەکی دانەیەکی دابونی بۆ ئەوەی لە بەری بکەن. خۆیشی ڕۆژانە لە گەلیان دائەنیشت و لە گەلی ئەوتن. ئاخر ڕۆژ کە ڕۆستەم ئەبینی لی ی ئەپرسی: «سرودەکەت لە بەر کردوە؟» ئەلی: «بەلی!» ئەلی: «ئادەی بۆم بلی!» ڕوستەم دەس ئەنیتە بنا گوی ی لە سەر ئاوازی یەکی لە گۆرانیەکانی سەید محەمەدی سەفایی ئەلی: ئەری ئینتەرناسیونال.. وەی وەی ئینتەرناسیونال...

ئازاد زۆری پی ناخۆش ئەبی و زۆر تورە ئەبی.

یەکەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە

لە ژێر دروشمی: لە پێناوی پتەوکردنی ڕیزەکانی کۆمەڵە و ڕاپەڕاندنی جەماوەری
گەلەکەمان دا ، لە مانگی ئاباری ساڵی ١٩٨١ دا لە ماڵیەرس یەکەمین کۆنفرەنس بە
ئامادەبوونی ١٨٥ ئەندام، بەسترا. ئەندامانی کۆنفرەنس نوێنەرایەتی نزیکەی ٨ هەزار ئەندام
و لایەنگری ڕێکخراوەیان ئەکرد، لە ناو پێشمەرگە و لە ناو شارەکان و لە دەرەوەی وڵات.
ئەندامانی کۆنفرەنس خەڵکی بەشی هەرەزۆری شار و شارۆچکە و ئۆردوگا و ناوچە
دێهاتییەکانی کوردستانیان تێ دا بوو.

لە ڕووی تەمەنیانەوە: ٤٩ ئەندامی لە بەینی ۲۰ - ۲٤ و، ٧٤ ئەندامی لە بەینی
۲٥ - ۳۰ ساڵ و، ١١ ئەندامی لە بەینی ۳١ - ۳٥ ساڵ و، ٤١ ئەندامی لە بەینی ۳٦
- ٤٠ ساڵ و، ١٠ ئەندامیشی بەرەوژووری ٤٠ ساڵ بوون.

لە ڕووی کار و پیشەوە: ٤٤ ئەندامی کرێکار و، ١٧ ئەندامی پیشەگەر و، ٦٥
ئەندامی موچەخۆری بچووک و فەرمانبەر و، ٩ ئەندامی پیشەگەری گەورە و، ٥٠ ئەندامی
خوێندکاری زانکۆ و پێشمەرگە بوون. لەوانە ٥ یان ئافرەت بوون.

لە سەرەتادا من ڕاپۆرتێکی درێژم خوێندەوە باسی دامەزرانی کۆمەڵە و،
قۆناغەکانی گۆڕان و گەشەکردنیم کرد لە سەرەتاوە تا ئەو کاتە. کۆمیتەی سەرکردایەتی
ڕێکخستنی ناوخۆ و، کومیتەی ڕاپەڕین و، ڕێکخراوی شەهید جوامێر (بەغداد) و،
ڕێکخراوی شەهید لەیلا (ئافرەتان) و، ڕێکخراوی بادینان، ڕاپۆرتی درێژیان ئامادە کرد
بوو. خوێندرانەوە و گفتوگۆیان لە سەر کرا.

بەشێکی کاتی کۆنفرەنس بۆ پیاچوونەوەی ڕابووردووی کۆمەڵە و، بەشێکی بۆ دانانی
ڕێبازی کاری قۆناغی داهاتوو تەرخان کرا بوو. یەکێ لە کارە گرنگەکانی ئەم کۆنفرەنسە
دانانی «پەیڕەوی ناوخۆ» بوو. گفتوگۆ و باسەکان تێکرا ٨٠ سەعاتیان خایاند و، بە
هەڵبژاردنی سەرکردایەتی تازەی کۆمەڵە کۆتایی هات.

*

ئەوانەی ناودێر کرا بوون بۆ سەرکردایەتی کۆمەڵە لە ۲۰ کەس زیاتر بوون. بۆ ئەوەی
ئەندامانی کۆنفرەنس، پێش دەنگدان، بە چاکی بیانناسن: دوو کەس ڕەخنەیان لێ ئەگرت و،
یەک کەس پەسنی ئەدا. بۆ ئەوەی بێن بە ئەندامی سەرکردایەتی بڕیار درا ئەبێ لە نیوەی
دەنگەکانی ئەندامانی کۆنفرەنس زیاتر بهێنن. بۆ ئەوەی کاروباری کۆنفرەنس بە ڕێکوپێکی
بڕوا، من خۆم دەنگم نەدا، ستایشی کەسم نەکرد و ڕەخنەیشم لە هیچ کەس نەگرت، هیچ
لیستەیەکیشم ئامادە نەکرد بوو.

ئەندامانی کۆمەڵە، لە هەندێ لەو هاوڕێیانە بە داخ بوون، چونکە:

١. ململانێیەکی نالەباریان دەس پێ کرد بوو لە سەر پلە و پایە بە تایبەتی لە گەڵ
ئەوانەی لە زیندان بەر بووبوون، ئاژاوەیەکی زۆر و پشێوییەکی قوڵیان خستبووە ناو
ڕیزەکانی ڕێکخستنەوە، دەستەگەرییان تێ دا دروست ئەکردن.

٢. لە بیروباوەڕدا توندڕەو بوون و، ئەیانویست کۆمەڵە بە لای توندوتیژی دا ببەن.

٣. ڕەفتاریان لە گەڵ پێشمەرگە و کادرەکان باش نەبوو، هەندێکیان بە لووتبەرزی و
غەرابیەوە لە گەڵیان ئەجوڵانەوە.

لە ئەنجامی دەنگدان دا ساڵار و جەعفەر دەرنەچوون و، عومەر و مەلا بەختیار بە

دەنگێکی کەم دەرچوون. دوای بڵاوکردنەوەی ئەنجامی هەڵبژاردن بە ڕیز، سالار، مەلا بەختیار، جەعفەر، «لازم عومەر».. قسەیان کرد و، هێرشیان کردە سەر ئەندامانی کۆنفرەنسەکە. لێ گەڕاین قسەی خۆیان بکەن، چەند کەسی لێیان ڕاپەڕین ویستیان بە توندی وەڵامیان بدەنەوە، بەڵام بۆ ئەوەی وەزعەکە نەشێوێ، من ڕێگەم نەدان.

*

دوای کۆنفرەنس ئەم هاوڕێیانە تووڕە بوون و، هەڕەشەیان کرد کە شۆڕش و کۆمەڵە بە جێ ئەهێڵن و، ئەچن بۆ دەرەوە. من چەند جاری سەردانم کردن و، زۆرم لە گەڵ وتن بۆ ئەوەی دڵیان بهێنمەوە جێگەی خۆی و، بێنەوە کار بکەن. بەڵێنم بە سالار و جەعفەر دا کە هەر لە م س یەکێتی دا بیانهێڵینەوە. قسەکانم سوودی نەبوو. سوور بوون لە سەر هەڵوێستی خۆیان. مەلا بەختیار لە هەموویان زیاتر خۆی بە دڵشکاو ئەزانی و، نارەزایی دەرئەبڕی. گەیشتە تینم بە مەلا بەختیارم وت: «کاتێ خۆی کە من بووم بە کۆمەڵە و، دوایێتر بە یەکێتی و، دەستمان کردەوە بە شۆڕش، نەمبیست بۆ کابرایەک هەیە ناوی مەلا بەختیارە، ئێستایش ئەگەر ئەمێنیتەوە زۆر باشە، ئەیشڕۆی خواحافیزت بێ، بە بێ تۆیش کۆمەڵە و یەکێتی و شۆڕش بەردەوام ئەبێ!»
بە کۆمەڵ چوون بۆ تاران. لەو ڕۆژانەدا مامجەلال گەڕابووە تاران. قسەی لە گەڵ کرد بوون بگەڕێنەوە کوردستان و قانیعی کرد بوون. بەڵام ئەمان لە هەولی ئەو بە ژێری خۆیان نەکەوتن و، ئەو داخەیان لە دڵ دەرنەچوو. جەعفەر نامیلکەیەکی چاپ کرد بوو بە ناوی «مانگ گیران»ەوە. دەرنەچوونی خۆی و هاوڕێکانی بە گیرانی مانگ شوبهاند بوو.

*

حدک و پدک
نوێنەرانی شورای شارەکان لە مەهاباد کۆبوونەوەیەکیان کرد بۆ گفتوگۆ لە گەڵ کاربەدەستانی ڕژێمی نوێ. داواکانیان لە ٨ ماددەدا کۆ کرد بووەوە. لە ماددەی یەکەمین دا داوای سەلماندنی مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنووسی کوردیان کرد بوو، لە ماددەی هەشتەمین دا داوای دەرکردنی سەرانی قیادە موەقەتەیان کرد بوو لە ئێران. لەم کۆبوونەوانەدا نوێنەرانی زۆر لە ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران بەشدار بوون. هەموویان، جگە لە نوێنەرانی دیموکرات، سوور بوون لە سەر ئەوەی حکومەتی ئێران ئەم دەربکا لە ئێران.
لەو نامیلکەیەدا کە سەبارەت بە قیادەی موەقەتە دەریان کرد هەڵوێستی خۆیان بەم جۆرە ئەگێڕنەوە:
«پاش زیاتر لە یەک ساڵ ڕاپەڕین و قوربانی دانی گەلانی ئێران لە ٢٦ ی ڕێبەندانی ١٣٥٧ دا شۆڕشی خەڵکی ئێران یەکەم قۆناغی سەرکەوتنی بڕی و یەکێک لە کۆنەپەرستترین و درندەترین ڕژێمەکانی سەر بە ئیمپریالیزمی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دا تێکەوە پێچا. ئەو سەرکەوتنە ئەگەر بۆ خەڵکی ئێران مایەی جەژن و شادمانی بوو، بۆ بەڕێوەبەرانی دەزگای یەکڕێکخراوی بنەماڵەی بارزانی زەبەیەکی گورچوبڕ و دڵ تەزێن بوو. چونکە ئەوانە هیچ پەیوەندیەکی دوستانەیان لە گەڵ گەلانی ئێران دا نەبوو و، جاری نەشیان توانی بوو لە گەڵ کاربەدەستانی تازە بە سەرداکەوتوی حکومەتی خومەینی ڕێک کەون. شەپۆلی ڕق و تووڕەیی و نارەزایی بەرامبەر بە قیادەی موەقەت سەرتاپای ئێرانی داگرت

بو، زوربەی حیزب و ریکخراوەکانی کوردستان و سەرتاسەری ئیران داوایان دەکرد تەواوی ئەفرادی قیادەی موەقەت لە ئیران دەربکرین. سەرەبەند و بی بەندی هەمو باس و خواستیکی سیاسی دەهاتە سەر قیادە و ئەو تاقمەیان لە زوربەی جینایەتەکانی کۆن و تازەی کاربەدەستانی ئیران دەرهەق بە کومەلانی خەلک دا بە بەشدار دەزانی.

ئەگەرچی حیزبی دیموکراتی کوردستان زیاتر لە تەواوی ریکخراوە ئیرانیەکان شارەزای ئاکار و کردەوەی دژی گەلی سەروکایەتی ئەو تاقمە بو، هەرچەند حیزبی ئیمە پتر لە هەموان کوتەکی خوفروشی و بەکریگیراوی ئەوانەی وی کەوت بو، بەلام لە بەر هەستی مەسئولیەت بەرامبەر بە چارەنوسی گەلی کورد و هەزاران مالی لیقەوماوی کوردی عیراقی کە لە ئیران دا ئاوارە و سەرگەردان بون هیچ کاتیک فیکری تولە ئەستاندنەوەی نەبوو هەمو کاتیک لەو باوەرەدا بو کە پاداشی جینایەت و خەیانەتی ئەو تاقمە دەبی بە رەفتاری باش لە گەل کوردە عیراقیە دەربەدەرەکان بداتەوە. هەر بویەش لە هەمو جیگایەک دژی ئەو داوایە راوەستا کە کوردە پەنابەرە عیراقیەکان لە ئیران دەربکرین.

بە دوای سەرکەوتنی شورش دا کاتیک نوینەرانی دەولەتی کاتیی موهەندیس بازرگان هاتنە مەهاباد تاقە نوینەری حیزبی ئیمە لەو کوبونەوەدا زور دژی بەندی هەشتی داخوازەکان بو کە داوای دەکرد ئەفرادی قیادەی موەقەت لە ئیران دەربکرین، دوایەش کە ئەو بەندە بە زوربەی دەنگ پەسند کرا حیزبی ئیمە چەندین جار بە رەسمی ئەو داخوازەی بە شتیکی غەیرە ئوسولی دانا و رەتی کردەوە. کومەلانی خەلکی کوردستانی ئیران شاهیدیکی زیندون کە حیزبی ئیمە لە سەر ئەو سیاسەتە چەندی قسە پی گوترا و چۆن لە لایەن زوربەی ریکخراوە سیاسیەکانی ئیرانەوە پەلاماری توندی تەبلیغاتی کرایە سەر.

بەلام حیزبی ئیمە دیسان لە سەر ئەو سیاسەتە مەسئولانەیەی خوی رویشت و ئەوەندەی لە توانایی دا هەبو خەلکی کوردستانی بو کومەگ بە پەنابەرانی کوردی عیراق هان دا. هەزاران مالی عیراقی کە لە ناوچەکانی دوورەدەستی ئیران سەرگەردان بون بە موافەقەتی حیزبی ئیمە گەرانەوە کوردستان و بە تەشویقی ئیمە لە کوردستان دا جیگا و ریگایان بو دابین کرا و حاوانەوە.

لە کونفرانسی گەلان لە تارانیش کە نوینەری زور لە حیزب و ریکخراوە سیاسیە ناوچەیی و سەرتاسەرییەکانی ئیرانی تی دا بو، تەنیا ریکخراویک کە دژی هیرش کردن بو سەر قیادەی موەقەت راوەستا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران بو، لە بریارنامەی کونفرانس دا بە زوربەی دەنگ بریاریک لە دژی قیادەی موەقەت پەسند کرا، بەلام هەر لەوی دا بە سەراحەت گوتراوە کە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران موخالیف بوە.

بە کورتی لە گەل ئەوەی زوربەی هیزە سیاسیەکانی ئیران و بە تایبەتی کوردستان بە توندی لە دژی قیادەی موەقەت کاریان دەکرد، حیزبی ئیمە هیچ وەخت هەلویستی دوژمنانەی بەرامبەریان نەگرت و هەر لەو باوەرەدا بو کە ئەوانە وەک میوانیک دەبی چاویان لی بکری و بە پی ی توانا یارمەتی خیزانە لیقەوماوەکانیان بدری.»

سەرکردایەتی حدکا لەم راپورتەدا دەوری خویان باس ئەکا لە چەند مەسەلەی گرنگ دا بەرامبەر قم:

- رازی نەبون بە تاوانبار کردنی سیاسی قم.
- رازی نەبون بە دەرکردنی سەرکردەکانیان.

- هێنانەوەی هەزاران خێزانی ئەندامەکانی قم بۆ کوردستان، کە دواییتر بون بە چەکهەڵگری لەشکری بارزانی بۆ شەڕی حدکا و، یەکێتی.

بێگومان ئەم هەڵوێستەی حدکا سەبارەت بە هەست کردن ئەبو بە مەسئولیەت، وەکو لەم راپۆرتەدا بۆ پاساودانی ئەم هەڵوێستەیان نوسیویانە، بەڵکو بۆ هێشتنەوەی قم بو وەکو ملوزمی گیانی یەکێتی. حدکا ئەیئەویست یەکێتی لە پەژارەی قم ئاسودە بێ. بەلام قم بونە بە هێزی پارمەتیدەری ئێران بۆ تێکشکاندنی حدکا و دەرکردنی لە زۆری ناوچەکانی کوردستانی ئێران.

قم لە حدکا بون بە مارەکەی شیخ هورمەز!

*

لە فۆلکلۆری کوردی دا ئەگێڕنەوە: شیخ هورمەز بە لای شەخەڵێکی چڕ و پڕدا رائەبوری. شەخەڵەکە ئاگری گرت بو دوکەڵی لی بەرز ئەبوەوە. شیخ هورمەز ئەروانی ئاگر زۆری بۆ مارێک هێناوە کە لە ناو تورتکێک دا گیری خواردوە، خەریکە لە گەڵ پوش و پاوانی شەخەڵەکەدا بسوتێ. مار لە ناو گڕ و دوکەڵ ئەفیشکێنی و، هەڵئەبەزێتەوە، بەلام هیچ ڕێگایەکی نابێ دەرباز بێ. شیخ هورمەز بەزەیی بە مارەکەدا دێتەوە. گالۆکێکی درێژی پێ ئەبێ بە سەر ئاگرەکەدا بۆی رائەڵ ئەکا. مارەکە خۆی لە گالۆکەوە ئەپێچێ و لە ئاگرەکە تێ ئەپەڕێ، بەلام هەرکە ئەگاتە شیخ هورمەز خۆی لە ملی ئەئاڵێنی و تەبەوێ پاداشتی چاکەی شیخ هورمەز بە گەستنی بداتەوە.

*

لاک

لە سەرەتای شوباتی ١٩٨١ دا لە تاران رێکخراوێکی تازە بە ناوی: «لەشکری ئیسلامی کورد» کە بۆ گاڵتە پێ کردن ناویان لێ نا بو: «لاک» دامەزرا.

ئەم رێکخراوە تازەیە هیچ بەرنامەیەکی سیاسی نەبو، دامەزرێنەرەکانی: مەلا حسێن ماریونسی، شیخ قادری سوتکە، عەبباس شاهین، کە لە تاران دائەنیشتن لە ناو خۆیان دا کۆک نەبون.

مەلا حسێنی ماریونس و شیخ قادری سوتکە لە دوای ئاشبەتاڵەوە لە ئێران دانیشت بون. مەلا حسێن، خەڵکی ناوچەی تەلعەفەر، کابرایەکی کۆنەپەرست و دواکەوتوی لە کوردستان دابڕاو و، شیخ قادریش، خەڵکی گوندی سوتکەی ناوچەی قەلاسیوکە، قولە دەربەگێکی زاڵم و نەخوێندەوار بو. بەلام عەبباس شاهین، کابرایەکی زیرەک و لێزان بێ، سەردەمێک لە گەڵ «حرکە اخوان المسلمین» لە موسڵ کاری کرد بو، لە ٧٤ دا بوبو بە پێشمەرگە و، لە سەرەتای دامەزراندنی یەکێتی دا هاتە قامیشلی لە گەڵ یەکێتی کاری ئەکرد. خۆی وا دەرئەخست رێکخراوێکی لە ناو ئەفسەرانی جەیش دا هەیە. بەم تیدبهانایانە ماوەیەک دەستی مامجەلالی بری هەندی پارەی لی کیشایەوە و، سەردانی سعودیەی کرد و، دواییتر کە وازی لە یەکێتی هێنا هاوکاری لە گەڵ دەزگای موخابەراتی سوری و لیبی ئەکرد و، خۆی گەیاندە کاربەدەستانی ئێرانی.. ئەمانە هەر یەکەیان بۆ مەبەستی، بەلام هەموویان لە ژێر چەتری ئێران دا و، بە ئامۆژگاری ئەوان یەک کەوت بون.

*

لەشکرەکەیان نمونەی لەشکری بەکرێگیراو بو. ئێران چەک و پارە و پەناگای، وەک

بەشێک لە سپای پاسداران، بۆ دابین کرد بوون. هەرکەس ئەبو بە چەکهەڵگری ئەوان:

١. پارەی مانگانەیان بە ڕێکوپێکی ئەدایە.

٢. چەکی جوان و تازەیان ئەدایە.

٣. ئەیتوانی ماڵ و خێزانەکەی بهێنێت بۆ ئێران و، خۆیشی بە ئازادی بە سەرانسەری ئێران دا بگەڕێ و بسووڕێتەوە.

٤. شەڕی ڕژێم ئەکا.

*

ئەم «ئیمتیاز» انە لەو کاتەدا کە بە هەزاران کەس لە جەبهەی عێراق هەڵات بوون، لە دێهاتەکان دا بێ دەرامەت و بێ ئیشوکار دانیشت بوون، هەروەها بۆ هەندێ لە دانیشتوانی دێهات کە ئەیتوانی لە گوندەکەی خۆی دا بمێنێتەوە و، هەمو ئەو دەسکەوتانەیشی هەبێ و، بە ناو خزمەتی دین و نیشتمان ئەکا. وای کرد لە ماوەیەکی کورت دا پەرە بسێنن و، هێزێکی زۆر پێکەوە بنێن. هیچ بیروباوەڕێکی دینیی یا نەدینیی نەبو کە ئەمانە پێکەوە کۆ بکاتەوە، ئەوەی کۆی کرد بونەوە دەسکەوتی ماددی و، مەبەستی تایبەتی بو. لە ناو هێزەکەیان دا کەسانی جۆراوجۆر کۆ ببووەوە. پارتی یش دەستی تێ خست بون و، هەندێ کەسی خۆی نارد بوە ناویانەوە. یەکیتی یش هەندێ لە کادرەکانی خۆی نارد، ناویانەوە.

گۆرانیبێژێکی سووری هەبو ناوی محەممەد شێخۆ بو. لە گەڵ ئاشبەتاڵ دا ئەویش چو بو بۆ ئێران. لەم بەزمەدا ئەویش چو بوە ناو لاکەوە. مەلا حسێن دژی گۆرانی و مۆسیقا بو. ئەویش بە چاولێکەری ئیمام خومەینی لای وابو حەرامە، نابێ کەس گۆرانی بلێ یا گوێ ی لێ بگرێ. ڕۆژێکیان لە بارەگای لاک لە تاران لە سەر ئەم کێشەیە مەلا حسێن و محەممەد شێخۆ ئەبێ بە مشتومڕیان. محەممەد ئەڵێ: «تۆ قورئانی خۆت بخوێنە، منیش تەنبووری خۆم لێ ئەدەم، بزانە خەڵک لە کامیان کۆ ئەبێتەوە؟» مەلا حسێن ئەڵێ: «ئەڵێی ئەم زەمانە تایبەی فسق و فجوورن، دیارە لە تۆ کۆ ئەبنەوە!»

*

سەرەتا کە ویستیان دەس بکەن بە کارکردن خۆیان چەند کەسێکیان نارد بۆ ناوزەنگ بۆ گفتوگۆ لە گەڵ مەکتەبی سیاسی و، لە سەر چەند مەسەلەیەک پێک هات بون. هەروەها ئێرانیش داوای لە یەکیتی کرد بو کارئاسانییان بۆ بکا. بەرامبەر بەوەی ئێران کارئاسانی بۆ یەکیتی بکا.

کە نێوانی ئێران و یەکیتی تێک چو، ئەمە کاری لە نێوانی لاک و یەکیتی یش کرد. لاک بەڵێنیان دابو:

١. دەس نەخەنە ناو کاروباری خەڵکەوە.

٢. دوژمنانی یەکیتی و کەسانی گومانلێکراو لە ڕیزەکانی خۆیان دا وەرنەگرن.

٣. یارمەتی یەکیتی بدەن بۆ گوێزانەوەی چەک.

*

گەل

هەر لەو ماوەیەدا سامی سنجاری یش حیزبێکی تازەی دامەزراند بە ناوی: «حزب الشعب الدیمقراطی الکردستانی».

زۆری ئەم حیزبانە هیچ زەمینەیەکی فیکریی یا کۆمەڵایەتییان نەبو. لە سایەی

جەنگی عێراق - ئێران و، ناکۆکیی یەکێتی - پارتی دا دروست ئەکران.

سامی لە بنەماڵەیەکی دەسروێشتوی سنجارە. بە ڕەچەڵەک یەزیدی بوون و موسوڵمان بوون. لە سەردەمی پاشایەتی دا بە «بەعسە» نێردراوە بۆ بەریتانیا و، لەوێ هەندەسەی خوێندوە. هەر لەوێ ئێکەڵاوی حشع بو. دوای ١٤ تەمموزی ٥٨ یەکێ لە توندڕەوەکانی حشع بو. تاوانبار کرا بو بە هاوبەشی لە ڕوداوەکانی ١٩٥٩ ی موسڵ دا. کە ئینقیلابی ٨ ی شوباتی ٦٣ بو، وازی لە حشع هێنا و، هەڵات بۆ ماڵومە کە ئەوسا بارەگای مەکتەبی سیاسی پارتی لێ بو. لە ئێستگەکەی شۆڕش دا لە گردەڕەش کەوتە کار.

لە ناکۆکی نێوان بارزانی و مەکتەبی سیاسی دا، بە لای لای سەرکەوتودا دای شکاند و، لە هاوینی ٦٦ دا بو بە ئەندامی مەکتەبی تەنفیزی و، لە کۆنگرەی حەوتەم دا هەڵبژێردرا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و مەکتەبی سیاسی. دوای خوێندنەوەی بەیانی ئازاری ٧٠ بو بە وەزیری ئیعماری شیماڵ.

سامی ئەو کاتەی وەزیر بو هەوڵی دابو دەستەیەک ڕوشنبیر و خوێندەوار بە تایبەتی ئەوانەی خۆیان بە چەپ دائەنا و، ئەوانەی لە ناو حیزبی شیوعیەوە هات بون، لە خۆی کۆ بکاتەوە. دوای هەڵگیرسانەوەی شەڕی کوردستانیش لە گەڵ ئەوانە پەیوەندی باش و نزیکی ڕاگرت بو.

دوای ئاشبەتاڵ سامی چو بۆ ئێران و، مانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٥ بە ئاگاداری و یارمەتی ساواک ق م ی پێک هێنا و، خۆی بو بە سکرتێری و، بۆ ئەو مەبەستە سەفەری ئەوروپای کرد.

*

سامی لە ساڵانی ١٩٧٥ - ١٩٧٩ دا سکرتێری قیادە موەققەتەی پارتی بو، لە کۆنگرەی نۆهەمی پارتی دا خۆی هەڵنەبژاردەوە. ماوەیەک خۆی وا پیشان دا کە دەستی لە کاری سیاسی هەڵگرتوە. دوای ماوەیەک ئێران گرتی. قسەی جیاواز لە سەر گرتنەکەی هەبو. هەندێک ئەیانوت: بنەماڵەی بارزانی بە گرتنی داوە و، هەندێکی تر ئەیانوت: بە تۆمەتی جاسوسی گیراوە. دوای چەند مانگی بەربو ڕۆیشتە لەندەن. لەوێ کەوتەوە جموجوڵ. پەیوەندی لە گەڵ هەندێ لە هاوکارەکانی سەردەمی قیادە موەققەتە، بە تایبەتی ئەوانەی لە ئەوروپا بون، تازە کردەوە و، سەردانی سوریای کرد.

لە تەمموزی ٨١ دا سامی هاوڕێ و هاوکارەکانی خۆی کۆ کردەوە بۆ کۆنگرەی دامەزراندنی حیزبێکی تازە بە ناوی: «پارتی دیموکراتی گەلی کوردستان». سامی حیزبەکەی بە ژمارە کەم بو، بنکەی جەماوەری و هێزی پێشمەرگەی نەبو. تاقمی ڕۆشنبیری لێ کۆ بوبوەوە، لە گەڵ تاقمی سەربازی هەڵاتو. لەو زەمانەدا کە ژمارەیەکی زۆر گەنجی کورد لە سەربازی هەڵات بون، هەمو لایەک ئەیتوانی هەندێکیان بۆ لای خۆی ڕابکێشێ، بەڵام لە کاری خۆی دا بایەخی بە دو شت ئەدا: ڕاگەیاندن و، پەیوەندی دەرەوە.

لە شام جەریدەیەکی کوردی - عەرەبی لە ژێر ناوی: «گەل - الشعب» دا دەرئەکرد، لە چاو جەریدەی زۆر لە حیزبەکانی کەدا بە ڕواڵەت جوانتر و بە ناوەڕۆک دەوڵەمەندتر بو. چەند نامیلکەیەکیشی بڵاو کردەوە.

سامی دۆستایەتی لە گەڵ سوریا، لیبیا، ئێران دامەزراند. حیزبەکەی وەکو دوکانێکی سیاسی لێ کرد بو بۆ داوای یارمەتی لە دەوڵەتان. تەنانەت لە حیزبە

کوردیەکان. تەنیا یەک جار سامی یەک ملیون دۆلاری لە لیبیا بۆ یارمەتی حیزبەکەی وەرگرت. وەکو ئەیانوت لە ناو خۆیان دا لە سەر ئەم پارەیە تێکچوون و، هەندێکیان بە یەکجاری لێ ی دوور کەوتنەوە.

*

تێکچوونی یەکێتی و ئێران

ململانێ ی دەسەڵات لە ئێران دا لە نێوان باڵی دینیی میزوربەسەر و باڵی دینیی پانتۆل لە پێ گەیشت بوە پۆپە. مامجەلال لە حوزەیرانی ۸۱ دا گەیشتەوە تاران. بەنی صەدر، سەرۆک کۆماری ئێران، مستەفا چەمران، وەزیری دیفاع، فەلاحی سەرۆکی ستادی ئەرتەشی بینی.

وەجبەیەکی گەورەی چەکی قورس، ئارپیجی و، سووک بە فڕۆکە و بە پاپۆر گەیشت بوە تهران بۆ یەکێتی. ئێران بەڵێنی پێشەکی بە سوریا و لیبیا دابو ئەم چەکانە تەسلیم بە یەکێتی بکا. دەستی بە سەردا گرت و، تەنیا پارچەیەکیشی ئەدا بە یەکێتی.

بەنی صەدر، بەڵێنی بە مامجەلال دابو، کە پەیوەندی ئێران لە گەڵ یەکێتی چاک بکا و، چەکە گیراوەکان بداتەوە و، هەوڵی چارەسەرکردنی ئاشتیانەی کێشەی کوردەکانی ئێران بدا. فەلاحی یش هەمان بەڵێنی دا بو. ۳۰۰۰ کلاشینکۆفیان دابویە لە گەڵ خۆی بیهێنێتەوە. گەیشتنەوەی مامجەلال و ئەو بەڵێنە خۆشانەی پێیان دابو، هەموومانی دڵخۆش کرد. لامان وابو «دەوری رەحمەت» مان لێ ئەکرێتەوە. بەڵام دوای ماوەیەکی کەم ناکۆکیەکان تەقینەوە. بەنی صەدر بە سواری فڕۆکە هەڵات بۆ پاریس و، فەلاحی لە هالیکۆپتەردا تەقێنرایەوە و، ئەو باڵەی دەستی بە سەر کاروباردا گرت بە ئاشکرا کەوتە دوژمنایەتی یەکێتی.

*

باڵی دینیی کە بەرەو زاڵ بون ئەچو، هەڵوێستی بەرامبەر یەکێتی دوژمنانە بو. دەستیان بە سەر چەکەکان دا گرت. چەند جاری لەم بارەیەوە قسەیان لە گەڵ کرا بێ سود بو. کابرایەکی سەرهەنگ کرا بو بە فەرماندەی هێزەکانی «شمال غرب» ناوی صەبادی شیرازی بو. داوای وەفدێکی «نیزامی» و، لێپرسراوی ناوچەی پێنجوێنی یەکێتی کرد. ئێمەش، ملازم عومەر، ئازاد هەورامی، بەکری حاجی صەفەرمان نارد.

دوای ئەوەی قسە و گفتوگۆیان کرد بو، صەبادی شیرازی بە راشکاوی پێ ی وت بون: «ئازاد کردنی عیراق، لە پاککردنەوەی ئێرەوە دەس پێ ئەکات - کۆبونەوەکە لە ورمێ بو، مەبەستی پاککردنەوەی ناوچەی ورمێ بو - ئەبێ ئێوەش هێزەکانتان وەکو ئەفرادی بارزانی بهێنن بۆ ئێرە، پێکەوە تا سەر سنوری عیراق لە هێزەکانی ضیدی ئینقیلاب - مەبەستی هێزەکانی حدکا و سازکا بو - پاک بکەینەوە، کە گەیشتینە سەر سنوری عیراق، لەو چەکانەی هیناوتانە زۆر زیاترتان ئەدەمێ! تا ئەوە نەکەن جارێکی کە باسی چەک مەکەن»

هەر بەو تێگەیشتنە یەکێ لە دروشمەکانی ئێران لەو زەمانەدا: «راه قدس از کربلا میگذرد» بو. گوایە ئەگەر رژێمی عیراق بروخێنن و کەربەلا بگرن رێگەی رزگارکردنی

قودس له ئیسرائیل ئەکریتەوە.

وەفدەکەی بەرێزەوە بە هالیکۆپتەر ڕەوانە کرد بۆ بۆ مەهاباد. بە نائومێدی گەڕانەوە لامان. داواکانی سەرهەنگ صەیادی شیرازی ڕوون و ئاشکرا بو، بەلام بە تیمە جێبەجێ نەئەکرا.

*

سوریا وەفدێکی گەورەی بە سەرۆکایەتی عەبدولحەلیم خەددام نارد بۆ گفتوگۆ لە گەل کاربەدەستانی تەهران. یەکێ لەو باسانەی ئەم وەفدە لە گەل تیرانی کرد بۆ، چاککردنی پەیوەندی یەکێتی - تەهران و، ڕێگەدان بە ناردنی چەک بو. حازم (عەبدالجبار الکبیسی) پێش لە گەل ئەم وەفدە هات بو. ئێرانیەکان وت بویان: «ئێوە چۆن چەک ئەدەن بە ئەمانە ئەمانە هەم کوردن و هەم سوننەن بۆ هەردولامان خەتەرن!» نەیانزانی بو خەددام سوننەیە.

وەفدێکی ئێرانی لە گەل حازم هاتن بۆ ناوزەنگ بۆ هەلسەنگاندنی هەلومەرجی ناوچەکە و، پەیوەندی یەکێتی و حدکا. ئەمانە لە سەردەشتەوە بە پێ هاتن بۆ ناوزەنگ، زۆربان جلی پاسدارییان لە بەر کرد بو، چەکیان پێ بو، بە درێژایی ڕێگا لە چەند جێگا بە بیانوی نوێژکردن و پشودانەوە بۆ چاو هەلسەتن خۆیان دوا خست بو، بۆ ئەوەی کێشەیەک لە گەل حدکا دروست بکەن. دوای گەڕانەوەی وەفدەکە ئێران بڕیاری دا پەیوەندی لە گەل یەکێتی ببڕی.

*

ڕاگرتنی هاوسەنگی لە دوستایەتی دا لە گەل حدکا و بزوتنەوەی کورد لە لایەک و، دوستایەتی لە گەل حکومەتی تەهران لە لایەکی تر کارێکی لە کردن نەهاتبو. مامجەلال ئەیویست ئەم هاوسەنگیە ڕابگری، بەلام زۆری نەئەخایاند ئاشکرا ئەبو. هەردولا ئێران و حدکا ئەکەوتنە تەنگ هەلچنین بە یەکێتی. ڕاستیەکەی زۆر جار پێشمەرگەی کوردستانی عێراق لە شەڕەکان دا بەشدار ئەبون بێ ئەوەی پێیان وترا بێ، خۆیان لە بەر سەختی هەلومەرجی کوردستانی عێراق بۆ پشودان و گەڕان و سوڕان ئەچونە دیوی ئێران و، تێکەلاوی ئەو شەڕانە ئەبون. لە لایەکەوە سەرکردایەتی حدکا و ڕێکخراوەکانی تر مەمنونیان نەبون، لە لایەکی ترەوە گیروگرفتی سیاسی گەورەیان بۆ یەکێتی لە لای حکومەتی ئێران دروست ئەکرد.

دوای هەلاتنی بەنی صەدر، ئێران لە پڕ پەلاماری هەمو ئەوانەی دا کە بە ئەندام و پێشمەرگەی یەکێتی ناسرا بون و گرتنی. موحسین عەلی ئەکبەر، عەبدورڕەزاق میرزا، عەلی حەویز، لاوکۆ و تاقمی پێشمەرگەی برینداز کە لە نەخۆشخانەکان دا بون و، هەندێ پێشمەرگە کە بۆ کڕینی کەلوپەل لە بازاڕی شارەکانی ئێران بون. ئەمانەی گیرا بون هەمویان ئیجازەی ڕەسمیی دەولەتیان پێ بو. موحسین نوێنەری یەکێتی بو لای ئێران و، عەبدوڕەزاق لە سەفارەتی سوری کاری ئەکرد. ئەم کارە لە کاری حکومەت ئەئەچو. بەلام ئەوان سەفارەتی ئەمریکایان داگیر و، هەمو دیپلومات و فەرمانبەرەکانیان گرت بو. شتی وا چاوەڕوان نەکراو نەبو. چەند مانگێ لە زیندان دا مانەوە، حکومەتی سوری لە سەری هەلدانی، ئینجا بەر دران. بەلام پەیوەندی نێوان یەکێتی و ئێران پچرا.

*

پەشێوانی هەلومەرجی کوردستان

هاوینی ساڵی ١٩٨١ هەلومەرجی کوردستان ئاڵوزا بوو. جەبهەی عێراق زۆرتر خەریکی شەڕی ئێران بوو. دەسەڵاتی بە سەر زۆری دێهاتەکانی کوردستان دا نەما بوو. لاوانی کورد بە کۆمەڵ لە دەس سەربازی هەڵئەهاتن و، ڕوویان ئەکردە لادێکان. دەیان هەزار سەربازی هەڵاتوو لە دێهاتەکان دا کۆ بووبوونەوە و، هەر حیزبە هەوڵی ئەدا زۆرترین ژمارەیان بە لای خۆی دا ڕابکێشێ و، بیانهێنێتە ڕیزی پێشمەرگەکانیەوە. هەر حیزبە بەشێ خۆی گەنجی ڕاکێشا بوو، هێزی چەکداری لێ دروست کرد بوون. جود و جوقد، هیچکامیان کێشەی یەکخستنی میلیشیای حیزبەکانیان چارەسەر نەکرد بوو، هەر حیزبە هەوڵی ئەدا خۆی زۆرترین ژمارەی چەکداری هەبێ و، لەو ڕێگایەشەوە دەس بگرێ بە سەر مەیدانی کار و چالاکی دا.

هاوینی ساڵی ١٩٨١ پێنج هێزی چەکدار کە سەر بە پێنج حیزبی جیاواز بوون، بە ناوی پێشمەرگەوە لە دێهاتەکانی کوردستان دا، بە تایبەتی لە ناوچەکانی سلێمانی، هەولێر، گەرمیان.. دا تەراتێنیان ئەکرد. ئەگەرچی چوار لەم حیزبانە؛ پدک، حسک، حشع، پاسۆک، لە چوارچێوەی سیاسی «جود» ا کۆبووبوونەوە، بەڵام هێزەکانیان سەربەخۆ و لە یەکتری جیاواز بوون، هەریەکەیان سەرکردایەتی و، فەرماندەیەتی تایبەتی خۆیان هەبوو، کەسیان گوێ ی لە فەرمان و ئامۆژگاری ئەوی تریان نەئەگرت.

چەکداری حیزبەکان، بە ئارەزووی خۆیان و بێ هیچ لێپرسینەوەیەک، خەڵکیان ئەگرت و ئەکوشت و بەر ئەدا، پارەیان ئەسەند و، پارەیتییان کۆ ئەکردەوە، سەرانەیان وەرئەگرت. بێگاریان بە دانیشتوانی دێهاتەکان ئەکرد و، زۆر جار لێیان ئەدان و سوکایەتییان پێ ئەکردن. دانیشتوانی دێهات خەریک بوو پێشمەرگەیان لە بەر چاو ئەکەوت و، لە شۆڕش ئەبێزران. سەرکردایەتی هیچ لایەکیشیان مشوری چاکردنی ئەم بەرەڵڵایی و بێ سەروبەرییەی نەئەخوارد و، چاوپۆشی لە خراپەکانی چەکدارەکانی ئەکرد.

ئێمە لە سەرکردایەتی یەکێتی دا زۆر جار باسی ئەم هەلومەرجە ئاڵەبارەمان ئەکرد. یەکێ لە ژمارەکانی «ژیانی ڕێکخراوەیی» کۆمەڵەمان بۆ جۆری ڕەفتار لە گەڵ خەڵک تەرخان کرد و، هەوڵمان ئەدا کادر و پێشمەرگەکانمان بە جۆرێ پەروەردە بکەین، کە ڕەفتاریان جیاواز بێ لە هی حیزبەکانی تر، بە تایبەتی چونکە تا ئەوسایش یەکێتی هێزی هەرە گەورە و دەسەڵاتدار بوو. بڕیارمان دا لە ئاوایییەکانی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش دا خەڵک هان بدەین بە هەڵبژاردنی ئازاد چەند کەسێ لە خۆیان بۆ «ئەنجومەنی ئاوایی» هەڵبژێرن. ئەنجومەنی ئاوایی، تا بۆی بکرێ خۆی کێشەکانی ناو ئاوایی چارەسەر بکا، ئەوان پێشوازی لە پێشمەرگە بکەن و، بۆ حەوانەوە و خواردن لە ماڵەکان دا دابانبەزێنن و، ئەگەر کارێکیان هەبوو بە خەڵکی ئاوایی لە ڕێگای ئەوانەوە جێبەجێ ی بکەن. لامان وابوو ئیتر کاتی ئەوە هاتووە خەڵک کەمێ کەلک لە کز بوونی دەسەڵاتی بەعس وەربگرێ بۆ حوکمڕانی خۆی و، لایەلا کردنی کێشە ناوخۆییەکانیان و، ڕێبگرن لە پێشمەرگە کە دەس وەربدەنە کاروباری ناوخۆ و ژیانی تایبەتییانەوە.

لە چەند جێگا دەسمان کرد بە جێبەجێ کردنی ئەم تەجروبەیە و، ئەنجامی باش و سەرکەوتووی هەبوو، خەڵک بە گەرمی پێشوازییان کرد و، بە چاکی جێبەجێیان کرد.

لایەنەکانی جود، هەریەکەیان، بە جۆرێ هەڵوێستی لەم تەجروبەیە گرت:

- حسک کە لە ناو لایەنەکانی جودا لە هەمویان زیاتر لە سەر ئەرزی کوردستان چەکداری هەبو، هەر لە سەرەتاوە کەوتە دوژمنایەتی ئەنجومەنی ئارایی. ئەوان نەک هەر ریزی ئەندامانی ئەنجومەنەکەیان نەئەگرت، بەلکو ئەنجومەنەکانیان هەلئەوەشاندنەوە و، لە ئەندامەکانیان ئەدان و، لە چەند جیگا بۆ ئەوەی سەرکیان بکەن لە حەوزی مزگەوتەکانیان هەل ئەکیشان و، چەکیان ئەکردن و، جەزایان لی ئەسەندن.

حسک بۆ ئەوەی بۆ خەلکی دەریخا کە یەکیتی تەنیا هیزی دەسەلاتدار و دەسرۆیشتوی کوردستان نیە، لە هەر جیگەیەکی بوی بکرایە بریارەکانی یەکیتی هەلئەوەشاندەوە، بۆ نمونە: کە یەکیتی راوی کەو و کیوی قەدەغە کرد، ئەو راوی ئازاد کرد و هانی خەلکی ئەدا گوی لە قسەی کادرەکانی یەکیتی نەگرن و، راو بکەن. کە یەکیتی داربرین و خەلوز کردنی قەدەغە کرد، ئەو هانی خەلکی ئەدا گوی لە قسەی کادرەکانی یەکیتی نەگرن، دار ببرن و خەلوز بکەن.

- حشع کە هیزی چەکداری لە حسک کەمتر و، لە ناو دیهاتەکان دا کەمتر گوییان لی ئەگیرا، لەو کوبونەوە دولەولیانەی لە نیوان سەرکردایەتی یەکیتی و ئەوان دا ئەکرا، وایان دەرئەخست کە ئەوان وەکو سەرەتا دژی ئەم تەجروبەیە نین، بەلام یەکیتی بۆ بەهیزکردنی خوی بە تەنیا کردویەتی بی ئەوەی حساب بۆ لایەنەکانی تر بکا. وایان پیشنیار ئەکرد لە هەمو ئاواییەک دا ئەنجومەن پیک بی لە نوینەرانی حیزبەکان؛ یەکیتی و، لایەنەکانی جود. چەندی بۆمان رون ئەکردنەوە کە «ئەنجومەنی ئاوایی» شتیکی جیاوازە لە «حکومەتی ئیئتیلافی» و «بەرەی یەکگرتوی حیزبەکان» و، ئەمە بۆ کەمکردنەوەی دەستیوەردانی چەکدار و کادری حیزبەکانە، لەوانە هی یەکیتی، لە کاروباری ناوخوی دیهاتەکان، نەیانئەویست بیسەلمینن. سور بون لە سەر هەلویستی خویان، ئەیانویست لەو ریگایەوە جیگا پیەک لە ناو دانیشتوانی دیهاتەکان دا بۆ خویان بکەنەوە، لە کاتیک دا لە زورایەتی دیهاتی کوردستان دا ئەندام یا دوستی حشع تی دا نەبو. ئەمەیان کرد بو بە بیانو ئەوانیش دانیان بە ئەنجومەنەکان دا نەئەنا و، ریزیان نەئەگرتن.

- پارتی لەو کاتەدا هیزیان لە ناو کوردستانی عیراق دا نەبو، بە تایبەتی لەو ناوچانەدا کە یەکیتی لی بو، هەندی مەفرەزەیان جارویار ئەگەیشتنە شارەزور، هەورامان، روستی.. پاش ماوەیەک ئەگەرانەوە بۆ ئیران.

- پاسوک، هیزیکی چەکدار یا سیاسی ئەوتوی نەبو، بتوانی کار لە رەوتی رووداوەکان بکا، بەلام ئەمیش وەکو حسک هەلویستی دوژمنانە بو لە ئەنجومەنی ئاوایی.

*

یەکەمین شەری جود - یەکیتی

هاوزەمان لە گەل گرژبونی پەیوەندی ئیران - یەکیتی دا، تا ئەهات گرژی و ئالوزان لە پەیوەندی نیوان چەکدارەکانی جود - یەکیتی دا لە سەرانسەری کوردستان دا زیادی ئەکرد. چوار براکەی جود لە ناو خویان دا ناکوک بون، بگرە لە سەر هیچ شتی ریک نەبون یەک مەسەلە نەبی، ئەویش: بەرەنگاربی مەترسی یەکیتی، بو.

لەو ماوەیە دا زیاتر لە ۱۰ جار پیکدادانی خویناوی بچوک و گەورە لە نیوان لایەنەکانی جود و، هیزەکانی یەکیتی دا روی دابو. زوربەشی لە سەر چەک فراندن لە ناو یەکیتییەوە بۆ لای ئەوان و بە پیچەوانەوە، پارە وەرگرتن، رەفتار لە گەل ئەنجومەنی

ئاوایی، خەڵک گرتن، بە واتەیەکی تر حوکمڕانی ناوچەکان، لە ناو ئەم ڕووداوانەدا هەندێکیان مەترسی دار بوون.

*

پاسۆک و یەکێتی

پاش نیوەڕۆیەک، هەوا خۆش و، کۆمەڵێکی تێکەڵاو لە کوردی هەر چوار پارچەکە: محەممەدی موختەدی لە تاران، یوسف زۆزانی لە سووریا، خەجۆ و چەند کەسێکی تری کوردستانی تورکیا، لە سەربانی یەکێ لە خانووەکانی نارزەنگ لە بەر هەتاو دانیشتبوون دەمەتەقێ مان ئەکرد. ئازاد مستەفا پەیدا بوو، لای دایە لای ئێمە. بە خێرهاتنمان کرد و، لە گەڵ دانیشتووەکان بە یەکترم ناساندن. بە گاڵتەوەپێمان وت: «هەر ئێوە کوردستانیی نین، ئەمێنی کوردی چوار پارچە کۆبوونەتەوە!»

دانیشتووەکان شتێکی ئەوتۆیان لە سەر پاسۆک نەئەزانی. کەوتنە پرسیاری جۆراوجۆر لە ئازاد. یەکێ لەو پرسیارانەی محەممەدی موختەدی کردی ئەوە بوو: «لە ناو ڕێکخراوەکانی کوردستانی عێراق دا خۆتان لە کام ڕێکخراو لە هەمویان بە نزیکتر ئەزانن؟» ئازاد یەکسەر وتی: «کۆمەڵە!»

*

ڕۆژی ٢٢ ی خەزەڵوەرانی ٨١ چەند پێشمەرگەیەکی هەرێمی ٣ ی شارباژێڕ لە گوندی مامەخەلان لە گەڵ چەند پێشمەرگەیەکی پاسۆک دەمیان لە یەک ئەگیرێ و بە تفەنگ لە یەکتری ڕاسا بوون. لە پاسۆک دوو کەس: فارس و بێستون و، لە یەکێتی عومەری حاجی عەبدوڵلای گەنکی، کە فەرماندەی مەفرەزە بوو لە کەرتی ١ ی هەرێمی ٣ ئەکوژرێن.

بۆ ڕۆژی دوایی تاقمی پێشمەرگەی تێکەڵاوی یەکێتی، کە هەندێکیان تازە لە ناو شاری سلێمانی گەڕا بوونەوە و، هەندێکیان چوو بوون بۆ بەڕێ کردنەوەی کەسوکاریان بۆ سلێمانی، بە سواری ئۆتۆمۆبێلێک لە سیتەکەوە ئەچن بۆ گەڕەدێ، بێ ئەوەی ئاگایان لە ڕووداوەکەی ڕۆژی ڕابوردوو بێ. تومەز هەمو چەکدارەکانی پاسۆک لە گەڕەدێ کۆبوونەتەوە. پێشمەرگەکانی یەکێتی ئەچنە ناو پێشمەرگەکانی پاسۆکەوە. ئەوانەی پاسۆک ئەیانەوێ چەکیان بکەن و، ئەیانێدەنە بەر دەسڕێژ. هەندێکیان ئەکوژرێن و، هەندێکیان بریندار ئەبن. ئەچنە سەر بریندارەکان ئەوانیش تەواو ئەکەن.

لەم ڕووداوەدا شەش کەس کوژران لەوانە: جەمال عەزیز فەرماندەی کەرتی ٥ ی هەرێمی ٣ ی شارباژێڕ. وەستا فایەقی بەرگدروو. وەستا ڕەحیمی بەنا. هەرسێکیان ئەندامی کۆمەڵە و جەمال و فایەق ئەندامی یەکەم کونفرەنس بوون. جەمال مامۆستا و باوکی چەند منالی بوو، لە کارەساتی هەکاری دا لە سەر داوای ڕێکخستن هات بوە دەرەوە، بەشداری دەورەی کادران بوو لە قەندیل. تا ئەو کاتە پاسۆک هێشتا شەش کەسی لە هێزەکانی عێراق نەکوشت بوو، بە هەمو ڕێکخراوەکەیشیان لە شەڕی هێزەکانی عێراق دا هێشتا یەک کوژراوی نەبوو.

بۆ ئێمە ئەم ڕووداوە جێگای سەرسوڕمان بوو. چونکە هیچ کارێکی دوژمنانەمان بەرامبەر نەکرد بوون، بگرە بە ڕێزێکی تایبەتیەوە ڕەفتارمان لە گەڵ کرد بوون.

*

له سەرەتادا پاسۆک لە شاخ مەفرەزەیەک و، جەلالی حاجی حسێن مەسئولیان بو.
نەوانی لە گەڵ یەکێتی خۆش بو. پرۆگرام و پەیڕەوی ناوخۆی حیزبەکەیان و هەمو
بڵاوکراوەکانیان ئێمە بۆ مان چاپ کرد بون و، بۆ ژیانی خۆیان و پێشمەرگەکانیان و چەک
و تفاقی شەر وەکو پێشمەرگەکانی یەکێتی رەفتارمان لە گەڵ ئەکردن. لە کاتی روداوەکانی
هەکاری دا جەلال لە گەڵ ئێمە لە قەندیل بو، دوایی کرا بە فەرماندەی پێشمەرگەکانی
پێنجوین. ئەگەرچی ئەمە نارەزایی لە ناو زۆری پێشمەرگەکانی ناوچەکەدا دروست کرد، بە
تایبەتی لای حەمەصدیق خانی مەشخاو کە تازە هات بوە شاخ و، لە سەر ئەمە وازی لە
یەکێتی هێنا. لە گەڵ ئەوەش دا بۆ ئەوەی جەلال وەکو تەجروبەیەکی تازەی دانانی
فەرماندەی پێشمەرگە لە حیزبێکی تر جێگیر بێ، گوێ نەدرایە گلەییەکانی حەمە صدیق
خان. لە جیابونەوەی رەسول مامەند و د. مەحمودا جەلال ماوەیەک لە گەڵیان رۆیشت، بەڵام
لە گەڵ ئەوان تێکەڵاو نەبو، زۆر زو خۆی لێ جیا کردنەوە.

دوای عەفوەکەی ۱۹۷۸ ئازاد مستەفا لە زیندان دەرچو. ئەویش هاتە شاخ. ئەو
کاتە لە شێنی بارەگایەکی پچوکیان هەبو. دوای ئەویش بە ماوەیەک، بە تایبەتی لە گەڵ
دەس پێ کردنی شەری عێراق - ئێران دا، چەند ئەفسەرێکی گەنج هاتنە دەری. پاسۆک لە
ناوخۆیان دا کێشەیان هەبو. حیزبەکەیان هێشتا کەسی یەکەمی ئەبو هەمویان گوێ ی لێ
بگرن. هەوڵێکی زۆریان لە گەڵ د. جەمال نەبەز دابو، ببێتە سکرتێریان قەبولی نەکرد بو.
هەروەها هەوڵێکی زۆریان لە گەڵ فەتاح ئاغا دابو، ئەویش بە دەنگیانەوە نەهات بو. جەلال
لە گەڵ ئازاد و هەندێکی کەیان ناکۆک بو. هەڵوێستێکی یەکگرتویان نەبو لە ناکۆکی
یەکێتی و پارتی. ناوچەی چالاکی و جموجوڵیان لە ژێر دەسەڵاتی یەکێتی دا بو، بەڵام
هەندێکیان بە دڵ لە گەڵ بنەماڵەی بارزانی بون. ئێمە بەم کەین و بەینەمان نەئەزانی. تا
جارێک جەلال هات بۆ خواحافیزی لێمان. لە پاسۆک تۆرا بو. ئەو کاتە هۆکانی بۆ باس
نەکردین. هەرئەوەندەی درکاند وتی: «من لە گەڵ ئەو برادەرانە ئیتر ناتوانم کار بکەم ئەرۆم
بۆ دەرەوە دائەنیشم» چو بۆ شام و لەوێ دانیشت وازی لە پاسۆک هێنا.

*

چەند جارێک و لە چەند دانیشتنێک دا ئێمە پێشنیارمان بۆ کردن کە هەندی لە
ئەفسەرەکانیان لە باتی ئەوەی کاتی خۆیان بە مەفرەزەیەکی چەند کەسیەوە بە فیڕۆ بە سەر
بەرن، بێن بێ بە فەرماندەی هەرێمەکانی یەکێتی، لە سەر بیروباوەری پاسۆک بیننەوە و لە
ناو هەرێمەکەش دا چەند پێشمەرگەی تریان پێ راهێنەرێ بیکەن. لەو کاتەدا کۆمەڵە،
بزوتنەوە، خەتی گشتی لە ناو پێشمەرگەکانی یەکێتی دا بە تێکەڵاوی کاریان ئەکرد،
ئەیانتوانی ئەوانیش بێ بە لایەنی چوارەم. ئەمانویست لە دو لاوە کەڵکیان لێ وەربگرین:
یەکێکیان، وەکو تەجروبەی پێکەوە کارکردنی بیروباوەری سیاسی جیاجیا لە ناو یەک
هێزی چەکداری یەکگرتودا. دوەمیان، بۆ گەشە پێ دانی هێزەکانی پێشمەرگە. ئەمانە
گەنجی کوردپەروەر و، دەرچوی کوللیەی عەسکەری بون و، لە شەرەکانی ٧٤ دا بەشدار
بون. بەو پێیە شارەزای کاروباری عەسکەری و پێشمەرگایەتی بون. ئەوان گاڵتەیان بەم
قسانە ئەهات.

*

دوای روداوەکەی گەرەدی هێزەکەی پاسوک کشایەوە ناوچەیەکی دوری سنوری

نێران. له کوردستانی عێراق دا ئێران. ئازاد کەوتە نوسینی بەیان و وتار. لە بواری موهاتەراتی سیاسی دا، ڕۆڵی هەمو ئەوانەی پێش خۆی دا، هەژاری موکریانی بە تۆزی پێ یا نەئەگەیشت.

*

حسک و یەکێتی

مەلا بەختیار چو بو بۆ ناوچەکانی دوڵی جافەتی بۆ گەڕان و بە سەر کردنەوەی پێشمەرگە. جەمال فەرماندەی هەرێمی ٤ ی یەکێتی و، شێرکۆی شێخ عەلیش فەرماندەی پێشمەرگەکانی حسک بو لە هەمان هەرێم. شێرکۆ لە شێخەکانی سەرگەڵو بو.

هەواڵمان بۆ هات کە ڕۆژی ٢٣ ی ئابی ٨١ لە بنکەی حسک لە کانیە ڕەشەی نزیک گوندی سێکانیان لە دۆڵی جافەتی شەڕێکی قورس ڕوی داوە. لە حسک ٦ کەس کوژراوە لەوانە: شێرکۆ و بیستونی برای و ٥ یش بریندار و، لە یەکێتی ٧ کوژراوە لەوانە: جەمالی عەلی باپیر و سمایل گەورەدێی و ٧ یش بریندار بوە.

جەمال وەرزشکار بو. لە ڕاکردنی ١٠٠ مەتری دا یەکەمی سلێمانی بو لە سەرەتای شۆرشی ئەیلول دا چوە ریزی پێشمەرگایەتیەوە. ماوەیەکی درێژ لە گەڵ عەریف مەجید شوان پێشمەرگە بو. پاشان چو بۆ هەمەدان و لە گەڵ ئەوان گەڕایەوە. ساڵی ٦٩ لە دەورەیەکی تایبەتی دا بو بە (مفوضی شرطە) و، بو بە یەکی لە یاریکەرەکانی تیپی پولیس. لە ٧٤ دا چوەوە ریزی پێشمەرگایەتی و کرایە سەرلق. جەمال هاوڕێی کۆمەڵە بو. لە دەسپێکردنەوەی شۆرشی حوزەیران دا چوە ناوچەی جافەتی و، یەکی لە مەفرەزە سەرەتاییەکانی پێشمەرگەی پێک هێنا. دوایی کرایە فەرماندەی کەرت و ئینجا فەرماندەی هەرێم. هەتا پێی ی لە ڕوێشتن دا گورجوگۆڵ و بە توانا بو. لە شەڕدا ئازا و وریا بو، یەکێ بو لەوانەی لە هەکاری گەڕایەوە.

بەم بۆنەیەوە حسک بەیانێکی دەرکرد هێرشێکی توندی کرد بوە سەر یەکێتی و، تاوانی هەڵگیرسانی شەڕی براکوژی و، غەدر و خیانەتی دایە پاڵی، یەکێتی یش بەیانێکی دەرکرد هێرشێکی توندی کرد بوە سەر حسک.

شێرکۆ و بیستونی برای بە دەستی یەکێتی کوژران، ئاراسی برایشی، کە پێشمەرگەی یەکێتی بو، لە کارەساتی هەکاری دا بە دەستی پارتی کوژرا بو، جەمالیش بە دەستی شەهرزادی برای شێرکۆ کوژرا. ئەمە قوڵایی پڕ لە ناسۆری شەڕی ناوخۆی دەرئەخست.

ڕوداوەکەیان بە دو جۆری جیاواز ئەگێرایەوە:

– ئەوانەی حسک ئەیانوت: جەمال بە فیتی مەلا بەختیار بە ناوی میوانیەوە چوە بۆ سەردانی شێرکۆ بۆ ئەوەی لە پەنای دۆستایەتی دا بە فێڵ بیکوژێ.

– مەلا بەختیار ئەمەی ئینکار ئەکرد، ئەیوت: جەمال چوە بۆ سەردانی شێرکۆ بۆ ئەوەی هەندێ کێشەی نێوان حسک و یەکێتی بە لادا بخەن و، لەوێ بوە بە شەڕیان و ئەو کارەساتە قەوماوە.

جەمال پێشمەرگەیەکی وریا بو. ئەگەر لە کوشتنی شێرکۆ بوایە پێویستی بە فێڵ و میوانداری نەبو، ئەیتوانی بە جۆرێکی ڕەها شێرکۆ بکوژێ کە خۆی تی دا نەکوژرێ. ئیتیهامەکەی حسک و ئینکارەکەی مەلا بەختیار هەر کامێکیان ڕاست بێ، ئەم ڕوداوە

تاڵەبانی بوو بە هۆی شەڕێکی خوێناوی نێوخۆیی لە نێوان حسک - یەکێتی دا و، دوایی‌تر لە نێوان هەموو لایەنەکانی جود - یەکێتی دا.

پێشمەرگەکانی هەریمەکە دوای ئەم ڕووداوە کە فەرماندەکەیان و، هەندێ لە کادرەکانی هەریمەکەیانی تێ دا کوژرا بوو، وە شەڕێکی خوێناوییان لە گەڵ حسک دا بۆ بە جێ مابوو، خەمبار و سەر لێ شێواو بوون، مەلا بەختیاریش بە جێ ی هێشت بوون، گەڕابووەوە بارەگای سەرکردایەتی.

*

حشع و یەکێتی

ئامێر مەفرەزەیەکی جاش بە ناوی عەبدوللا ماوەلی، هات بوو ڕیزی حشع. حشع وەری گرت و لە ناو هێزەکانی خۆی دا لە ناوچەی دەرگەلە کاری پێ سپارد. ئەم کارە بوو بە هۆی تووڕە بوونی پێشمەرگەکانی بالەکایەتی و، هەڕەشە لێ کردنی. گلەیی گەیشتەوە سەرکردایەتی کە حشع عەولا ماوەلی وەرگرتوە. عەولا ماوەلی، پێشتر پێشمەرگە بووبوو، لە کاتێک دا لە گەڵ تاقمی پێشمەرگەی یەکێتی پێکەوە ئەبن بۆ خۆپاراستن و حەوانە، پێشمەرگەکانی یەکێتی لە کاتی نوستن دا گرت بوو. دوای چەککردن و پەلبەستن تەسلیمی عێراقی کرد بوون. پاش ئازار و ئەشکەنجەیەکی زۆر حوکمی ئیعدام دران و لە موسڵ هەڵیانواسین. ئەم پێشمەرگە گیراوانە لە «ڕەدهەی ئیعدام» ی زیندانی موسڵەوە، پێش ئەوەی لە سێدارە بدرێن، نامەیەکیان بۆ مامجەلال و سەرکردایەتی نوسی بوو. نامەکەمان بە لیدوانێکی مامجەلالەوە لە ژمارەی چوارەمی مارتی ١٩٧٩ ی «هەواڵنامە» دا بەمجۆرە بلاو کرد بووەوە:

سێ ئەستێرەی تری ئاسمانی خەباتمان ڕادەکشێن

ڕا لە خوارەوە نامەکەی هەڤاڵانی قارەمان: وەستا ڕەسوڵی خەیات و کاک حسەینی شێوەڵوکی و کاک ڕەئیسی ڕوستایی، کوتومت وەک خۆی بلاو دەکەینەوە کە نموونەیەکی گیانی فیداکاری و خۆبەخت کردن لە پێناوی کورد و کوردستان و ی ن ک دا خۆی تێدا دەنوێنێت. منیش بەڵێن ئەدەم کە لە ژمارەی داهاتودا ئاواتەکەیان بهێنمە دی و وتارێکی شایستەیان لە سەر بنوسم. هەروەک بە ناوی ی ن ک و هێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە بەڵێن بۆ ئەو ٣ قارەمانە و سەدان قارەمانی شەهیدی تری ئەدەینەوە کە تا سەرکەوتن یا مردن بۆ تۆڵەسەندنیان، بۆ هێنانەدی ئامانج و داخوازی یەکانی کۆمەلانی خەلکەکەیان کە گیانی پاکیان لە پێناودا بەخت کردوە، درێژە بە خەباتی پیرۆز بدەین و ئالا شەکاوەکەی شۆڕش و ی ن ک هەر لە سەر سەر ڕاگرین.

جەلال تاڵەبانی

*

بە ناوی خوای گەورە و میهرەبان

یەکێتی نیشتمانی کوردستان

بۆ هەڤالانی سەرکردایەتی

سلاوێکی شۆڕشگێرانەی گەرم

لەو کاتەی کە لە ژێر پەتی سێدارە ڕاوەستاوین چاوەڕوانی مردن ئەکەین لە پێناوی مافی گەلی کوردمان، ئەو گەلەی کاروانی خەباتی سوورە بە خوێنی هەزاران شەهیدی قارەمان وە ئێمەش شانازی ئەکەین بەو ڕێگەیەی کە لە پێناوی شەهید بوین. بەلام ئێمە داوا

له ئێوه و هەموو پ م ئەکەین کەوا هەر کاتێک گەلی کورد گەیشتە ئاواتی خۆی لە بیرمان نەکەن وە منال و دایک و باوکی هیچ شەهیدێک لە بیر نەکەن وە خوێنی ئێمە ئەکەوێتە سەرشانی ئێوە بۆ تۆڵە سەندن لەو دوژمنانەی وەک سمکۆی حاجی خورشید، محەمەد ئەمین رەشاشچی، عەبدوللا ماوێلی، ئەنوەر شێخ ، مستەفا روستایی. پەیوستە ئێوە تۆلمان بسێنن. تکایە دەستی یارمەتی بۆ کەسوکارمان درێژ کەن. تکا ئەکەم مام جەلال مەقالەیەکمان دەربارە بنوسی بۆ ئەوەی کەسوکارمان زیاتر شانازی بە خۆیانەوە بکەن.

ئیتر بۆ پێشەوە لە ژێر ئالای یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان.

سەرکەوتن بۆ کورد و کوردستان. مردن و سەرشۆری بۆ دوژمنانی گەلەکەمان

شەهیدان:

رەسول عومەر خەیات حسێن عومەر شێوەلوکی رەقیب عوسمان روستایی

رۆژی ١٩٧٩/٢/٢ .

*

ئەو کاتەی ئەم نامەیەمان بڵاو کردەوە، عەولا ماوێلی هێشتا ئامێر وەسفەرزە خاصە ی جاش بو. عەولا ماوێلی دوای ئەوەی بوبو بە جاش چەند پێشمەرگەی ترێشی راو کرد بو، وەکو ئەیانوت: هەندێ پێشمەرگەی گیراوی لە هالیکۆپتەرەوە فڕێ دابوە خوارێ.

هاتنی عەولا بۆ لای حشع و، سورانەوەی بە بەرچاوی پێشمەرگەکانی بالەکایەتی و، هاوڕێ و ئاسیاوەکانی وەستا رەسول و حسێن و رەقیب، تورە بونێکی زۆری لە ناودا دروست کرد بون. ئەم گلەیە گەیشتە سەرکردایەتی و، هەرەشەیان کرد بو کە ئەگەر لەو ناوچەیە دوری نەخەنەوە بۆ ناوچەیەکی تر، لە تۆلەی خوێنی هاوڕێکانیان دا، ئەیکوژن.

بۆ ئەوەی ئەم گرژیە بڕەوێتەوە، مامجەلال داوای لە حشع کرد بو لەو ناوچەیە دوری بخەنەوە و بیگوێزنەوە بۆ شوێنێکی تر. حشع بانگیان کرد بۆ لای خۆیان بۆ ناوزەنگ، بەلام دوای چەند رۆژێ رێگایان دا بو بڕواتەوە بۆ بارەگاکەی خۆیان لە وەرتێ. رۆژی ٤ ی ئەیلول پێشمەرگەکانی یەکێتی لە دەرگەلە تووشی ئەبن. کەوت بوتە دوای، خۆی لە مالێک دا قایم کرد بو، دەوری مالەکەیان دابو، داوایان لێ کرد بو بێتە دەرەوە. ترسا بو بیکوژن خۆی لە مالەکەدا عاسی کرد بو. بوبو بە تەقە. ئەم بەزمە ماوەیەکی خایاند بو سەرەنجام کوشت بویان.

لێپرسراوەکانی حشع لە ناوچەکەدا لەمە زۆر تورە ئەبن. یەکێتی کێ یە و ئەوان کێن، تا بتوانن دەستدرێژیان بکەنە سەر و، هاوڕێ ی حیزب بکوژن. ئەوانیش بیریان لە تۆلە کرد بوەوە، بەلام نەک لەوانەی کە ئەو کارەیان ئەنجام دابو، بەلکو وەکو خێلە دواکەوتوەکانی کورد، لە هەر یەکێتیەکی کە بەر دەستیان بکەوێ.

رۆژێک دوای ئەم رووداوە، فەرماندەی بەتالیونێکیان بە ناوی عەلی حەمە عەزیز، کە بە عەلی کلاشینکوف ناسرا بو، لە گوندی قەلبیان ئەبێ، چەند پێشمەرگەیەکی یەکێتی بش کە خەلکی ناوچەکە بون لە هەمان گوند ئەبن. بۆ گێتوگۆ ئەنێری بە دوایان. ئەوانیش: وەسمان بەگی گەروانی، فەرماندەی کەرت، لە گەل کادرێک بە ناوی حەمە لاو و چوار پێشمەرگەی کە، بێ سل کردنەوە ئەچن بۆ مزگەوتەکە کە عەلی لێ ئەبێ. عەلی لە ناو مزگەوتەکەدا دەسبەجێ هەر شەشی کوشت بون.

عوسمان بەگ، جوتیارێکی هەژاری خەڵکی گەرموان و، پیاوێکی بەڕێزی ناوچەکە بو. لە شۆڕشی ئەیلول دا پێشمەرگە بو. لەم شۆڕشەیش دا هەر لە سەرەتاوە دەستی دابوەوە چەک و بوبو بە پێشمەرگە. کە یەکەم تاقمی حشع گەیشتە ناوزەنگ، ئەوساکە ئەم بارەگایەکی بچوکی لە کەورگێک دا بە وشکە کەڵەک لە ناوزەنگ دروست کرد بو، سەرکردایەتی یەکێتی ئەشکەوتەکەیان پێ چۆڵ کرد بۆ ئەوەی فاتیح ڕەسوڵ و مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی و شیوعیە تازە ڕاکردوەکان وەکو نوایەکی زستانە بچنە ناوی.

لەو کاتەدا کە عوسمان بەگ کوژرا بە ئیجازە بۆ سەردانی منداڵەکانی چوبوەوە ناوچەکە.

ئەم دەستدرێژییە نارەوایە پێشمەرگەکانی یەکێتی لە باڵەکایەتی وروژاند. ئەوانیش کۆبونەوە چونە سەر بارەگای بەتالیۆنەکەی حشع لە وەرتێ. شیوعیەکان دایانە چیای کارۆخ و، دامەزران. لە شاخەکە گەمارۆیان دان. حشع ئاگاداری مامجەلالیان کرد، ئەویش فەرمانی دا کە دەسبەجێ دەوری شیوعیەکان بەر بدەن و، هەر کەسە بچێتەوە جێگای پێشوی خۆی.

شەڕەکە کوژایەوە، بەڵام گرژی ئەرموی بوەوە.

*

وەکو ئەمان بیستمەوە لە ناو حشع دا لە سەرەتاوە دو بیروڕای جیاواز هەبو بەرامبەر ناکۆکی پارتی - یەکێتی، دوایێتریش لەو بەڵگانەدا کە دەس یەکێتی کەوتن، هەندێ لە مەحضەرەکانی کۆبونەوەکانیان ئەم هەواڵەیان سەلماند:

١. هەندێکیان لایان وابو کە پارتی خەتەر نیە بۆ سەر حشع، چونکە حیزبێکی خێڵەکی ناسراوە بە کۆنەپەرستی و نۆکەرایەتی ئێران و ئیمپریالیزم، بەڵام یەکێتی خەتەرە چونکە بە ناوی مارکسیزم و پێشکەوتنخوازیەوە لاوانی کورد فریو ئەدا و، لە جەماوەری حشع ئەخرا. لە بەر ئەوە لەو ناکۆکیەکەدا چاکتر وایە لایەنی پارتی بگرن.

٢. هەندێکی تریان لایان وابو ناکۆکیەکانی نێوان لایەنەکانی جود - یەکێتی ناکۆکی نێوان باڵەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی بورجوازی کوردە، چەندێ بە یەکەوە خەریک بن زورتر یەکتری لاواز ئەکەن و، هەڵوێستی حشعی پێ بەهێز ئەبێ، لە بەر ئەوە چاکتر وایە کە حشع خۆی لەو ناکۆکیانەوە نەگلێنێ و لێ بگەڕێ یەکتری بخۆن.

سەرەنجام بیروڕای ئەوانەی یەکەم سەری گرت کە بە لای پارتی دا دایشکێن، وەکو ئەیانوت: لە سەرەتاوە مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی لەم باوەڕەدا بو، دواتریش کەریم ئەحمەد چوە سەر باوەڕەکەی ئەو.

*

کە پێشمەرگەکانی حشع بارەگای بەتالیۆنەکەیان چۆڵ کرد بو، پێشمەرگەکانی یەکێتی هەندێ کاغەز و دەفتەریان لە ناو بارەگاکە دەرهێنابو دوایێتر بۆ منیان هێنا. یەکێکیان دەفتەرێک بو بە عەرەبی ناوی پێشمەرگەکانی بەتالیۆنەکە و، ساڵ و شوێنی لە دایکبون و پلەی پێشمەرگایەتیان و هەندێ زانیاری لەو بابەتانەی تێ دا نوسرا بو. ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام ئەوە بو: لە تەنیشت ناوی زۆریانەوە لە خانەیەک دا نوسرا بو «متعهد». من وامزانی مەبەستیان لە «متعهد» قونتەراتچی و «مقاول»ە. سەرم سوڕما بو لەوەی ئەو هەمو قونتەراتچییە لە حشع کۆ بوبێتەوە. لە چەند کەسێکم پرسی. یەکێ لە هاوڕێکانم شارەزا بو وتی: «مەبەستیان لە - متعهد ئەوەیە کە پاکانەی بۆ بەعس نوسیوە و بەڵێنی

پی داون ریزی حشع به جی بهیلی!»

*

لەشکرکێشیەکەی سەید کاکە

سەید کاکە زۆر جار لای سەرکردایەتی حزبەکەی خۆی هەلکیشا بو کە ئەگەر ئەوان لی ی بگەرین یەکیتی لە کوردەستان دا تەواو ئەکا. ئەوانیش باوەریان پی کرد بو. کە روداوەکەی شیرکۆ بو، فەرمانیان دا بە سەید کاکە، بچیتە سەر هیزەکانی یەکیتی. سەید کاکە، کە خوی هەمیشە بە دوای بیانودا ئەگەرا بو پەلاماردانی یەکیتی، هەلی بو هەلکەوت. لەو کاتەدا لە دەوروبەری وەرتی و مەسلەکان بو. کەوتە کوکردنەوەی پیشمەرگەکانی حسک. لە قسەکانی دا کە بو دانیشتوانی دیهاتەکانی کرد بو، وت بوی: «ئیمە چوار حیزبین و ئەوان تەنیا یەک حیزبن. بریارمان داوە جاشەکانی شەستوشەش بکەینەوە بە تەویلەکانی یەکرمجودا!»

سەید کاکە رۆژی ۲۳ ی ئابی ۸۱ لە خوشناوەتیەوە کەوتە کیومال بە دوای پیشمەرگە و کادرەکانی یەکیتی دا. هەر پیشمەرگەیەکی بەر دەس کەوت چەکی کرد و، هەر تاقمیکی بینی چوە سەریان. لە چیوە و دولی ئازەنین و دۆلی سماقولی زیاتر لە ۵۰ کادر و پیشمەرگەی بە تاک و بە کۆمەل چەک کرد و هەندیکی کوشت و هەندیکی زامار کرد.

*

بۆلی و کۆمەلە

رۆژی ۲ ی ئەیلول سەید کاکە دەوری مەفرەزەیەکی یەکیتی گرت لە گوندی میوژەی بناری کوسرەت. پیشمەرگەیەکی کوشت و دوانی بریندار کرد. یەکیکیان فەقی بایزی لیپرسراوی مەفرەزەکە بو، ئەوانی تریشی گرت. یەکی لە گیراوەکان ئەنوەر بۆلی بو. سەید کاکە لی ی پرسی بو سەر بە چ ریکخستنیکە وت بوی: «کۆمەلە». سەید کاکە گوچان تی ی بەر بوبو. هەتا توانی بوی لی ی دابو. زۆریشی جنیو پی دا بو، وت بوی: «ئیوە هەمو شوانن، بۆلی و کۆمەلە کوجا مەرحەبا!». بۆلی تیرەیەکی بچوک بون لە بیتوین ئەژیان. خۆیان بە بەشی لە ئاکو دائەنا. ئاژەلدار و نیوە رەوەند بون. کاتی خۆی لە نیوان قەندیل و دەشتی کۆیەدا گەرمیان و کویستانیان کردوە.

هەرکەس ئەم قسەیەی بکردایە، تەنهو سەید کاکە قسەی وەها بکا، چونکە ئەویش بە هەرزەکاری شوان بوە و، پلەی خویندەواری خۆی و رادەی تیگەیشتنی لە هی ئەنوەر بەرزتر نەبو. لە کاتیک دا ئەم خۆی بە سەرکردەی حیزبیکی سوسیالیستی ئەزانی، ئەنوەر ئەندامیکی سادەی کۆمەلە بو. بو بەدبەختی کورد، بە هوی هەلومەرجی ناتایبەی جولانەوەی کوردەوە زور جار لە ناو هەمو حیزبەکان دا کەسانی لە بابەتی سەید کاکە ئەگەیشتنە ناوەندی بریاردانی سیاسی.

*

فەخرەدین

لە مزگەوتەکەی گوندی ئارمالی دەشتی کۆیە دەوری چەند پیشمەرگەیەکی یەکیتی گرت. پیشمەرگەکان دەستیان کردەوە. یەکیکیان کوژرا ناوی فەخرەدین و، دەرچوی کلیەی علومی زانکوی موسل بو. کادری ریکخراوەیی کۆمەلە بو.

*

حاجی قادری مالومە

سەید کاکە لە دۆڵی جافەتی چو بوە سەرگەڵو، هەڵەدن، یاخسەمەر، چۆخماخ مالومە.. لە چەند شوێنی تەق و تۆقی لە گەڵ پێشمەرگەکانی یەکێتی دامەزراند بو. ئازاری دۆستەکانی یەکێتی دابو. هێزەکانی یەکێتی لە وی کە تازە فەرماندەکەیان و، چەند فەرماندەی کەرتێکیان کوژرا بو. خەمبار و سەرگەردان بون، کە بیست بویان هێزەکانی حسک هاتوتە سەریان، پاش تەقوتۆقێکی کەم کشا بونەوە دۆلی سەفرە و زەروێن.

حاجی قادری مالومە کە بە ناوی: «دیگەڵ» ناویان ئەکرد، یەکێ بو لە پیاوە ناسراوەکانی ناوچەکە. پیاوێکی کوردپەروەر و بەرێز و، تەمەنی سەرو ٦٠ ساڵ و، لە شۆڕشی ئەیلول دا ماوەیەکی درێژ پێشمەرگایەتی کرد بو. مامە عەزەی برایشی سەرەتای دەس پێکردنەوەی شۆڕشی نوی پێشمەرگەی یەکێتی بو، لە هێرشی جەیش دا کوژرا بو. حاجی قادر بە خوی دا رانەپەرمو لە روی هەمو کەسێک دا قسە بکا. هەندی مشتومڕی لە گەڵ سەید کاکە کرد بو. سەید کاکە بو شکاندنی حاجی قادر لە بەر چاوی خەڵک، لە حەوزی مزگەوتەکەی مالومەی هەڵکێشا بو.

*

دلشاد توفیق

لە گوندی شارستێنی دۆڵی جافەتی، کە دوا قوناغی لەشکرکێشیەکەی بو دلشاد توفیق کوژرا. دلشاد نەوەی شاعیری کوردپەروەر: حاجی بالی بەنگینە و، خوێندکاری زانکۆ بو دەستی لە خوێندن هەڵگرتبو. ماوەیەک لە قەندیل و ماوەیەک لە ناوزەنگ لە گەڵ من پێشمەرگە بو. گەنجێکی ژیر و بێدەنگ و ئازا بو. کادری رێکخراوەیی کۆمەڵە بو.

*

د. مەجید

هەر لە درێژەی ئەم لەشکرکێشیەدا رۆژی ٦ ی ئەیلول تاقمێکی تری هێزەکەی سەید کاکە جارێکی تر چونە سەر هێزێکی یەکێتی لە چیوەی سەرو پێشمەرگەیەکیان کوشت بە ناوی هاشم و دوانیشیان برینداركرد یەکێکیان د. مەجید عەبدوللا بو. د. مەجید تازە خوێندنی پزیشکی تەواو کرد بو. هاوڕێ ی کۆمەڵە و، گەنجێکی روح سوک و رۆشنبیر و روخۆش بو. بۆ خزمەتی پێشمەرگە و خەلک لە گەڵ پێشمەرگەکانی دەشتی هەولێر مابوەوە. گوللەیەک لە کەللەی سەری دابو توشی بێهۆشی و شەللەلی کرد. هاوڕێکانی بە برینداری دەربازیان کرد بو. ماوەیەک لە چیا و ماوەیەک لە گوندی وەری شارە بویانەوە. پاشان بۆ تەداوی نێردرا بۆ سوید. بەلام هەرگیز چاک نەبوەوە و ئیتر نەیتوانی پزیشکی بکا.

*

هێزەکەی سەید کاکە زورتر نەبو لە هێزەکانی یەکێتی، بەلام هێزەکانی یەکێتی وەکو جاران بە بی ترسی دەستدرێژی حسک بە تاقمی بچوک و لە یەک دابڕاو بە ناوچەکانی چالاکی خۆیان دا ئەسورانەوە. سەرکردایەتی یەکێتی هیچ جورە بڕیارێکی نەبو بۆ شەری حسک، حشع و پاسۆک. هەر لە بەر ئەوە ئاگاداری پێشمەرگەکانیش نەکرا بو

وریایی خۆیان بکەن و، کۆ ببنەوە بۆ بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سەید کاکە. سەید کاکە ئەیتوانی غافلگیریان بکا و، دەستی کتوپڕیان لێ بوەشێنی و، بە جێیان بهێلێ.

*

ئەم هەواڵانە کە گەیشتنەوە ئێمە زۆر نارەحەتی کردین. ئەم لەشکرکێشیە لە سنوری تۆژلە دەرچو بو، بوبو بە شەڕی دەربەراندن. سەید کاکە لە نامەیەکیش دا کە بۆ مەکتەبی سیاسی خۆیانی نارد بو، داوای لێ کرد بون هێزێک بنێرنە سەر مامەندە بۆ ئەوەی ئێمەش لە شێنێ، زەڵێ، ناوزەنگ، تۆژلە.. دەربکەن. وتبان: «ئەگەر وا بڕوا ئێمێ کوردستانی بۆ بە جێ بهێلین.» بۆ هەڵسەنگاندنی بار و دۆخەکە کۆبونەوەیەک کرا ئەندامانی م س و زۆری سەرکردایەتی بەشدار بون.

لە پێشەوە ڕەخنەی زۆرمان لە مەلا بەختیار گرت لە سەر کارەکانی ئەو دوایییەی و، لە سەر بە جێ هێشتنی پێشمەرگەکان و ناوچەکە. داوامان لێ کرد سەر لەنوێ بچێتەوە بۆ سەرپەرشتی و ڕێکخستنەوەی هێزەکانی هەرێمی چوار. هەرچی لە گەڵی مان وت، کەڵکی نەبو، ئامادە نەبو بچێتەوە بو ناوچەکە. بڕیارمان دا:

١. مستەفا چاورەش بچی بۆ کۆکردنەوە و ڕێکخستنەوەی هێزەکانی هەرێمەکانی ٣ و ٤ و، تێن بو سەید کاکە و هێزەکانی حسک بهێنی بەری مەرگە و دۆڵی جافەتی بە جێ بهێلن بەرەو کوێسرەت و، لەوێش گوشاریان بو بهێنن تا ئەیانکەنەوە بە خۆشناوەتی دا.

٢. من، هێزێک لە گەڵ خۆم ببەم بە ناوچەی سەنگوراپەتی دا بەرەو دۆڵی خانەقا و، دەس بگرین بە سەر ناوچەکانی وەرتێ، دۆڵی سەلەکان و، دۆڵی بالیسان دا. لەوێ لە گەڵ هێزەکەی مستەفا یەک بگرینەوە، هێزەکانی حسک بخەینە «ناو کەماشە» وە.

٣. مولازم عومەریش، ئەگەر پێویستی کرد، بە دوای من دا هێزێک بهێنی لە قەلاتوکان دابمەزری بۆ پاراستنی ڕێگاکانی پشتەوەمان لە کومتان - دۆڵی خانەقا.

لەو کاتەدا بەشێکی هێزەکانی هەرێمی ٧ ی بالەک و هەرێمی ١٤ ی ئاکۆ لە سەرکردایەتی بون. هەموویانم ئاگادار کرد خۆیان بۆ جوڵان کۆ بکەنەوە. سەید کەریم لە باتی م ع هات. چەند مەفرەزەیەکی گەرمیان لەوێ بون ئەوانیشمان ئاگادار کرد خۆیان ئامادە بکەن.

مستەفا لە سەردەشت بو ئاگادارمان کرد بە ڕێ بکەوێ بۆ جێبەجێ کردنی ئەرکەکانی.

*

ڕوداوەکانی ئەقیان و کارۆخ، لە نێوان حشع و یەکێتی دا تازە قەوما بو. هەردولا بڕیاریان دابو کە پەیوەندییەکانیان لە ناوچەکەدا ئاسایی بکەنەوە. یەکێتی ئەم کارەی بە من و، حشع بە مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی سپارد بو.

بەیانی ڕۆژی ٨ ی ئەیلولی ٨١ هێزەکەمان کەوتە ڕێ، مەلا ئەحمەدیش لە گەڵ ئێمە هات، بەلام لە ڕێگا سڵی لێ ئەکردین. لە قەلاتوکان لامان دا. لە کاتی نان خواردن دا عەلی حەمەی شاسوار، کە ئەوسا گەنجێکی تازە پێگەیشتو بو، تفەنگەکەی لە سەر پێ ئەبێ، گوللەیەکی لە دەس دەرچو ڕانی پێشمەرگەیەکی مەفرەزەکەی خۆیانی پێکا. ناوی هیدایەت و خەڵکی ئاوایی بنەکەی گەرمیان بو. د. شالاو لە گەڵ هێزەکە بو. گەیشتە سەری. دەمارە گەورەکەی ڕانی توشی نەزیف ببو. چەندی خەریک بو نەزیفەکەی

بوەستینی و، چەند کەسێکیش خوێنیان دابە، کەڵکی نەبو، هەمان ڕۆژ مرد و، لەوێ ناشتمان. ئەمە ڕوداوێکی ناخۆش بو، هێشتا هیچمان نەکرد بو یەکێکمان بە خۆڕایی کوژرا.

گۆرستانێکی زۆر گەورە لە قەلاتۆکان بو. گەورەیی گۆرستانەکە لە گەڵ کەمیی ژمارەی دانیشتوانی قەلاتۆکان و ئاوایییەکانی دەوروبەری دا نەدەگونجا. هەندێ لە گۆڕەکان هەڵبەسترا بون. نیگاری گوڵ و خەنجەر و مەلێکی لە پاپەتی کەللەشێر لە سەر کێلەکانی هەڵکەنرا بو. نوسینیان لە سەر نەبو، یان من نەمبینی. نەمزانی هی چی سەردەمێکە.

ڕۆژی دوایی کەوتینە ڕێ گەیشتینە دۆڵی خانەقا. پێشمەرگەکانی دەشتی هەولێر و خۆشناوەتی کە لە ناوچەکەدا مابونەوە تا ئەو کاتە خۆیان حەشار دابو، بە هۆکی تۆزێ دۆزرانەوە و خۆیان دەرخست. د. مەجیدیش، کە چەند ڕۆژ بو بە بریندارێ حەشاریان دابو، لە دارەمەیتێک دا گەیشتە دۆڵی خانەقا. سەرەڕای سەختی برینەکەی و پەرێشانی حاڵی، ورەی زۆر بەرز بو. لە گەڵ مەلا ئەحمەد چەند جارێ دانیشتین و، نوێنەرانی هەردولامان دانا و، ئەو چەکانەی لە یەکتریان گرت بو وەرمانگرتەوە دامانەوە بە یەکتری. ئەبو نێوانی هێزەکانی هەردولا لە ناوچەکەدا بگەڕێتەوە دۆخی جارانی.

بەڵام وەکو دوایی بۆمان دەرکەوت ئەمە بۆ خاوکردنەوەی ئێمە بو، چونکە سەرکردایەتی جود بڕیاری دابو: یەکێتی تەمێ بکا.

*

هێزەکمان بە ڕێ کەوت بەرەو مەلەکان. بەیانی زو بو گەیشتین. پیاوەکانیان کە بە هاتنی ئێمەیان زانی بو هەمویان لە ترسان خۆیان لە چیا شارد بوەوە. ئەو ڕۆژە هەینی بو، لە بەر ئەوەی پیاوەکانیان ئاوایییەکەیان بە جێ هێشت بو، نوێژی هەینی تێ دا نەکرا. هێزەکمان زۆر بو هەموی لە مەلەکان جێیان نەدەبوەوە، لە بەر ئەوە دابەشمان کردن بە درێژایی دۆڵەکە لە گوندەکانی: کەندول، پلەی سەرو، پلەی خوارو، ئالانە.. دابەزرین.

کادرەکانی یەکێتی، هەواڵی ناراستیان لە سەر ژمارە و شوێنی هێزەکانی حسک هەبو. پێیان وت بوین کە دۆڵەکە چۆڵە و، هێزی حسکی تێ دا نەماوە. بەڵام کە هێزەکانی ئێمە چون بۆ بلێ، لە چیاکانی پشتەوە: سەری جوانەگا، دارە هەشک، گەلی بیجان، کە بەشێکی زنجیرەی چیای کورەکە.. بویان دامەزرا بون، دایاننە بەر دەسڕێژی گوللە. یەکێکیان لێ کوشتین و چەند کەسێکیشمان بریندار بون.

هێزێکمان نارده سەریان. شوێنەکانیان زۆر قایم بو. خەڵکی ناوچەکەش بە نهێنی هاوکارییان ئەکردن. بەرەنگارییەکی سەختیان کرد. سەرەنجام هەڵکەندران و بڵاوەیان لێ کرد و خۆیان شاردەوە. بۆ ئەوەی نەتوانن بێنەوە ناو گوندەکان بە درێژایی دۆڵەکە لە ناو هەمو گوندەکان دا بنکەمان دانا و، لەو شوێنانەش کە ئەیانتوانی هاتوچوی لێوە بکەن بۆسە و ڕەبیەمان دانا.

زنجیرەیەک چیای زۆر سەخت کەوتوتە نێوان دۆڵی شاور و دۆڵی مەلەکان و دۆڵی بالیسانەوە، چەند کوێرە ڕێگایەکی هەیە بۆ هاتوچۆ بارێک و بەرز و ڕک و ڕژدن، خۆیان پێیان ئەڵێن: «دەرە»، وەکو: دەرە هەرتەل، دەرە زێوە کە ڕێگایە بو دۆڵی شاور و، دەرە شێر کە ڕێگایە بو سەرچاوەی مەلەکان و، ڕێگای سەرباری خەتێ. هەمو ئەم شوێنانەمان بە پێشمەرگە تەنی، چونکە چاوەڕوانی گەڕانەوەی سەید کاکەمان ئەکرد کە لە دۆڵی جافەتیەوە

ڕاو نرا بۆ بەرەو کوسرەت و، ئێمە بە یەکێ لەم ڕێگایانە دا تێ پەڕی بۆ ئەوەی بگەڕێینەوە بارەگای سەرکردایەتییان لە دەوری دۆڵەتوو.

ڕۆژانەیش مەفرەزەکانمان ئەچوون بۆ گەڕانی گوندەکانی دۆڵی بالیسان.

هەمان ڕۆژی گەیشتینە مەڵەکان، دوای ئەوەی تێگەیشتن نیازی هیچ دەستدرێژی و کارێکی خراپمان نیە بۆ ئیوارەکەی، هەمو ئەوانەی هەڵات بون هاتنەوە ناو ماڵەکانی خۆیان. دوا بە دوای یەک هەندێ لە پێشمەرگە و مەفرەزەکانی حسێک، کە خەڵکی ناوچەکە بون ئەوانیش لە مەکۆکانیان ئەهاتنە دەری و، ئەهاتنە ناو یەکێتیەوە. هەندێ لەوانە پێشمەرگەی باش و ڕێکوپێکیان لێ دەرچو، تا سەر لە گەڵ یەکێتی مانەوە.

*

دیموکرات

یەکێ لە پێشمەرگەکانی دەستەکەی خۆم ناوی جەمال بو. هاوڕێ ی کۆمەڵە بو. بەرپرسی کاروباری لۆجستیکی مەفرەزەکەمان بو. سەرپەرشتی خواردن و دابەشکردنی ئەکرد. کابرایەکی مەڵەکی دارێکی هەرمێ و دو بن دار گوێزی بۆ خواردنی خۆمان بەرەو ڕو کرد بوینەوە. چاروبار گوێز و هەرمێیان لێ ئەکردە و ئەیانخوارد. جەمال سەرپەرشتی چنین و ڕنین و دابەشکردنی ئەکرد. لە باتی ئەوەی بڵێ: وەکو یەک بە سەرتان دا دابەش ئەکەم، ئەوەندە وت بوی: بە دیموکراتی دابەشی ئەکەین، ناویان نا: «جەمال دیموکرات» دوای ئەوە ئیتر ئەم ناوەی بە سەردا دابڕا و، هەتا ئیستایش هەروای پێ ئەڵێن.

*

قەل

لەو سەردەمەدا دەزگای بێتەل مان نەبو، تەنیا هۆی پەیوەندی مان چەند دانەیەک هۆکی تۆکی بو. بۆ ئەوەی لە گــەڵ یەک پەیوەندی بکەین ئەبو بچــوینایەتە لوتکەی بەرزاییەکان. ئەو مەفرەزانەی لە بۆسەی سەر ڕێگاکان دا دامنابون هەمویان هۆکی تۆکییان پێ بو، بۆ ئەوەی ئەگەر شتێ هاتە پێشەوە بە تایبەتی شوێنەکانیان ئەپەڕوانی بە سەر دۆڵی بالیسـان دا ئاگادارم بکەن.

شاخەوان فەرماندەی ئەوانە بو کە لە سەر باری خەتێ و، فاروقی عەلی مەولودیش هی ئەوانـەی لە سـەر دەرە شـیر بون. بۆ ئەوەی بە ئاسانی لە پەیوەندییـەکانمان تێ نەگـەن، هەندێ لە ناوەکانمان گۆڕی بو، لەوانە: وشەی «قەل» مان بۆ حسک دانا بو.

لە پڕ شـاخــەوان بە هۆکی تۆکی هاواری کـرد: «ئەرێ وەڵلا ئەوە قـــەلەکـانن! ئەوە قەلەکان لە ئوتومبێل دابەزین. ئەوە قەلەکان خەریکن بە سەر باری خەتێ دا هەڵئەگەڕێن. ئەوە قەلەکان بەرەو لای ئێمە دێن...» بەمجۆرە، بە بێ پسانەوە، درێژەی ئەدا بە قسـەکانی ئەتوت مونەبەد بەدریە و لە سەر ڕوداوەکـانی توپتوپێن ئەدوێ. فاروقی عەلی مەولودیش هەمان قسـەی شاخەوانی بە هۆکی تۆکییـەکانی تر ئەگەیاند. چەندێ هەوڵم دا شـاخەوان بە بێدەنگی چاودێری قەلەکان بکا، تا ئەگەنە ژێر ئاگری ئەوان، کەڵکی نەبو.

تومەز قەلەکان سەید کاکە و هێزەکەی بون و، ئەیانویست لە ڕێگای سەرباری خەتێ بێنە دۆڵی مەڵەکان و بگەڕێنەوە بەرەو سەرکردایەتی، لەم هات و هاوارەی شاخەوان هۆشیار بونەوە. ئەوانیش بە هۆکی تۆکی قسەکانیان گوێ لێ بوبو، زانی بویان بۆسەیان بۆ دانراوە. بە هەمان ئۆتۆمۆبیلی پێ ی هات بون، سوار بون و گەڕانەوە بۆ دواوە بەرەو چیای هەورێ،

واتە بەرامبەر بەو چیایەی هێزەکانی ئێمە بوی دامەزرا بون.
ئیتر ئێمە لە گورلی نەبوینەوە. هێزەکانمان نیشتنە سەریان. لە لای چیوە و لە لای سەردۆلەوە بە هەوری دا بویان سەرکەوتن. سەید کاکە بە هوکی توکی قسەی لە گەڵ عەولا سور کرد بو داوای لی کرد بو دەربازی بکا. شوێنێکی بۆ دیاری کرد بو بچیتە ئەوی تا بە تراکتور بیگوێزێتەوە. سەید کاکە هەندی لەوانەی لە گەڵی بون خەریکی کردن بە شەری هێزەکانی یەکێتیەوە، خۆیشی بە دزییەوە مەیدانی بە جی هێشت بو بەرەو ئەو شوێنەی عەولا سور بۆی دیاری کرد بو.
هیچ کەسی لە فەرماندەکانی پێشمەرگە بە ئەندازەی سەید کاکە لە خو دەربازکردن دا زیرەک نەبو، شەرەکەی دائەمەزراند، گەرمی ئەکرد، تاقمی لە پێشمەرگەکانی تێوە ئەگلاند، خۆیشی بە بێدەنگی ئەکشایەوە بۆ شوێنێکی سەلامەت. لە چەندین شەردا ئەم تاکتیکەی بە کار هێنا بو. لە «شەری دەشتیو» یش دا وەها دەرباز بوبو.

*

شێر و ڕێوی
ئەم شەرە زیاتر لەوەی شەرە تفەنگ بی، شەرە قسە بو.
کە باسی ئازایەتیەکانی خۆی ئەکرد، سەید کاکە قولی هەڵئەمالی و، گێرانەوەکانی تێکەڵاو ئەکرد بە هاژەهوژ و فیشاڵ و خو هەڵکیشان، بەلام قسە و نشە و هەرەشەکانی خۆش بون، زۆر جار لە ناخۆشی دا پیاوی ئەهێنایە پێکەنین.
سەید کاکە هەمو فەرماندە ناسراوەکانی یەکێتی ئەناسی و، لە گەڵ هەندێکیان دوست و ناسیاو بو. لەم شەرەدا بە هوکی توکی قسەی لە گەڵ هەندێکیان ئەکرد، لە سەرەتادا کە هێشتا مەترسی لە سەر نەبو جنێوی پێ ئەدان و گەفی لی ئەکردن. قەنناسەیەکی پێ بو، هەرەشەی لی ئەکردن بە قەنناسەکەی، مێشکیان ئەپرژێنی! سەید کەریم و قادر خەیات و عەزیزی داود پیاوی زۆر ئازا بون هەرەشەکانی سەید کاکەیان بە نشە وەرئەگرت و گاڵتەیان پێ ئەکرد. خەریک بون ئەگەیشتنە سەری.
لە چەند لاوە بە هوکی توکی بانگیان ئەکرد: «سەید ڕێوی لە کوی ی؟»
سەید کاکە ئەیزانی ئیتر خەریکە مەترسی لی نزیک ئەبێتەوە وتی: «شێر کە پیر بو ئەبێتە مەسخەرەی سەگان!» یەکێکی کە پێ ی وت: «سەید ڕێوی! تۆ قەت شێر نەبوی، هەر ڕێوی بویت و، هەمو جار خەڵکی لە شەرەوە ئەگلێنی و خۆیشت هەڵدی ی!» قادر خەیات گورانیەکی خۆشی بە ناوی: «هۆ ڕێوی - ڕێوی...» بۆ ڕێکخست بو، بە ئاوازێکی خۆش لە هوکی توکیەکەدا بۆی ئەوت.
ماوەیەک سەید کاکە دەنگی نەما. زۆریان گاڵتە بە خۆی و بە قەنناسەکەی ئەکرد. ئەیانویست شوێنەکەی بدۆزنەوە بەلام ئەو دەنگی لە خۆی بری بو. تومەز خەریکی خۆدەربازکردن بو. سەید کەریم چەند جاری بانگی کرد: «سەید ڕێوی قەنناسەکەت دەنگی نەما چی لی هات؟»
سەید کاکە گەیشتە تینی، وتی: «چو بە .... دایکتا!»
سەیرە کورد لە ناو گیانداران دا، جگە لە شێر و پڵنگ، ئەوانی کەی بە لاوە سوکە. سەید کاکە بە ناوی ڕێوی زۆر توڕە ئەبو. ئەیئەزانی ڕۆمیل سەرکردەی هێزەکانی ئەلمانیا لە سەرەوی ئەفەریقا، کە هێزەکانی بەریتانیای بە سەرکردایەتی مۆنتوگۆمەری بە گیر هێنا

شەرەکەدا ناویان نا بو: ریوی بیابان.
بو، لە بەر زیرەکی لە بەربەرەبردنی
ئیتر بە یەکجاری نە دەنگی قەنناسەکەی و نە دەنگی خوی لە هوکی تورکی دا نەما.
بۆ روژی دوایی بیستمان کە عەولا سور لە ریگای سەرکەپکانەوە تی ی پەراند بو.

*

لە هەوری یەکی لە هیزەکەی سەید کاکە کوژرا، ناوی حەسەن وەرتی بو، تەرمەکەی
بە جی مابو. پیشمەرگەیەکیشیان بە بریندار گیرا ئازادمان کرد. بەلام سەید کاکە خوی
دەرباز بو و، ئەوانی تریشیان بە تاقمی پچوک بلاوەیان لی کرد.
جموجولی ئاشکرای چەکدارەکانی حسک نەما و، ناوچەکە کەوتە ژیر دەسەلاتی
هیزەکانی یەکیتییەوە.

*

بۆ روژی دوایی، بۆ هەلسەنگاندنی هەلومەرجی ناوچەکە و، دانانی بەرنامەی کاری
داهاتو، لە بیراوا کۆبوینەوە. پیویستی ئەوە نەمابو هیزەکان هەمویان لەو ناوچانەدا بە
کوکراوەیی بمیننەوە. هیزەکان ریگا دران هەریەکەیان بچیتەوە ناوچەی چالاکی خوی. لەوێوە
نامەیەکم بە ریگای ناوشار نارد بۆ فەرماندەی پیشمەرگەکانی بنکەی قەلاتوکان. ئاگادارم
کرد کە سەید کاکە لەو ریگایەوە ئەگەریتەوە بوسەیەکی باشی بۆ بنینەوە.-محەمەدی حاجی
عەبدوللا فەرماندەی پیشمەرگەکان بو، بە چاکی بوسەیان دامەزرا بون، بەلام کە سەید کاکە
گەیشت بوە نزیکی، بە هەندی قسەی لوس فریوی دابو، ریگەی پی دابون بە سەلامەتی
تی بپەرێ.
کوسرەت بوشایی تی دا دروست بو. ناوچەیەکی گرنگیش بو بۆ پیکەوە بەستنی
ناوچەکانی هەردو بەری زێ. شەمال کە ئەو کاتە فەرماندەی پیشمەرگەکانی دەستەکەی خوم
بو، حەزی کرد بچی بۆ کوسرەت. تاقمیک لە پیشمەرگەکانی خومم بۆ جیا کردەوە و، لە
گەل هەندی پیشمەرگەی تر بە ری مان کرد و، فەرماندەیی هیزەکەی ئەوی مان پی سپارد.

*

گەلەکۆمەکی ی چوار قزلی جود

پەیوەندی یەکیتی و لایەنەکانی جود چو بوە قوناغیکی ترسناکەوە. لە نیوان
یەکیتی و پارتی دا لە سەرەتاوە حالەتی شەر بەردەوام بو. دوای ئەو روداوانەش شەر لە
نیوان یەکیتی و حسک دا هەلگیرسا بو. بە هوی روداوەکانی دەرگەلە و قەنقیان و
کاروخەوە پەیوەندی یەکیتی لە گەل حشع یش گرژ بو بو، لە گەل پاسوکیش لە روداوەکەی
مامەخەلان و کەرمەدی تیکچو بو. بە واتەیەکی تر هەر چوار براکەی جود لە سەنگەردا بون
لە یەکیتی. سەرکردایەتی ئەم حیزبانە بە نهینی لە ناو خویان دا ریک کەوت بون
گەلەکۆمەکیێەکی پیشمەرگەیی بکەن، یەکیتی لە مەیدان دەربهەرێنن، یا هیچ نەبی تەنی
ی بکەن.
ئیمە هیشتا بەمەمان نەزانی بو. من بەرەو دوا گەرامەوە بۆ مەلەکان و، دوای چەند
روژی چومە دولی خانەقا بە نیازی ئەوەی بە یەکجاری بگەریمەوە بۆ ئاوزەنگ لە بەر ئەوە
هیزەکەم کەم کرد بوەوە. هەر ٤٠ کەسیکم لە گەل بو. چەند روژی لە گوندەکانی دولەکەدا
ماینەوە. روژانە شیوعیەکان تاقمیک و دوان و سیان بە ناوی کرینی ئازوقە و کەلوپەل و
پیویستی ترەوە بە لای ئیمەدا تەهاتن، وەکو پیشمەرگەکان چاودیریان کرد بون، لەم سەر

بە کەسی ئەرویشتن، بەلام لەو سەر بە زوری ئەهاتنەوە. گومانیان وابو هەزێکی بێگانە، وردە وردە و بە شینەیی، ئەگوێزنەوە بو شوێنەکانی پشتی ئێمە.

*

چارەش

مەکتەبی سیاسی چەند جارێ بە رادیو پەیامی مەجفورییان بۆ ئەناردم، کەوا عەولا سور ڕێگای کومتانی بەستوە، هەرکەس لەوێوە ئەڕوا، ڕێگای پێ ئەگرێ و لێکۆڵینەوەیان لە گەڵ ئەکا، چەند پێشمەرگەیەکیشی چەک کرد بو، داوایان لێ ئەکردم هەزێک بنێرمە سەری لە ڕێگاکە دوری بخەمەوە.

جارێکیان تالمی هونەرمەندی هەولێری لەوێوە تێ پەری بون. سەید کاکەش لەوێ ئەبێ. یەکێ لە هونەرمەندەکان کەمان، یا ئالەتێکی موسیقی تری، پێ ئەبێ. سەید کاکە لێ ی ئەپرسێ: «بۆ کوێ ئەچی!» ئەڵێ: «ئەچم بۆ ناوزەنگ» سەید کاکە ئەڵێ: «مامجەلال کەسی بە دەستەوە نەماوە خەریکە چارەش کۆ بکاتەوە!»

*

سوار ئاغا، عەولا سوری بانگ کرد بو لە سەر دەرباز کردنی سەید کاکە سەرزەنشتی کرد بو. بۆی باس کرد بو کە یەکێتی و حسک لە شەردان، بارمەتیدانی ئەوان واتە دوژمنایەتی یەکێتی. چەند جارێ قسەی لە گەڵ کرد بو کە یان بگەرێتەوە ناو یەکێتی یان ناوچەکە بە جێ بهێڵێ و بچێ بۆ سەرکردایەتی حسک. چەند ڕۆژێ ئەم مشتومڕەیان بەردەوام ئەبێ. مەلا عوسمانی پلنگان، عەزیز صدیق، ڕەئوف سلێمان و مامەندی حاجی صدیق لە هەندێ لەم دانیشتنانەدا بەشدار ئەبن. زۆر لە فەرماندەی کەرتەکانی هەریمەکەش کە خەلکی ناوچەکە و هەندێکیان خزمی خۆی بون هەر لە گەڵی خەریک ئەبن. ئەم هەولانە نەک هەر هیچی سودی نابێ، بەڵکو بەوپەری بێ باکی و بێ منەتیەوە سور ئەبێ لە سەر هەلویستی خۆی و، پێیان ئەڵێ: «چیتان پێ ئەکرێ بیکەن!» تومەز ئاگادار بو کە هێزێکی گەورەی جرد بە ڕێگاوەیە.

*

کزلانی فاتە

«خانەقا» گوندێکی بچوک بو، دولەکەیش بە ناوی ئەم گوندەوە ناو نرا بو دولی خانەقا. جادەیەکی قیری بە ناودا تێ ئەپەری سەنگسەری ئەبەست بە جادەی هامیلتونەوە. لەمبەر و ئەوبەری جادەکە گوندەکانی: بەرگردکە، سەرنەوس، بن نەوس، گوزجار، ڕۆژێکەریان، چۆم ڕێخن.. هەبو. ڕێگایەک لەم جادەیەوە ئەبوەوە ئەچو بۆ قەسری، یەکێ لە پیچەکانی ناوی: «کزلانی فاتە» بو.

لە گەڵ پێشمەرگەکانی بالەکایەتی ئەوانم زور خۆش بو هەندێ جار گالتەوگەپم لە گەڵ ئەکردن. عەزیزی داوە پیاوێکی لەزشە و قسە خۆش بو، لە لاسایی کردنەوەدا زور وریا بو. ئەگەر لە ولاتێکی کە بوایە ئەیتوانی بێ بە ئاکتەرێکی گەورە. ڕۆژێکیان وتم: «عەزە گیان ئەم فاتەیە چیتە؟» وتی: «فاتە خەلکی سلێمانی بوە. ئەو زەمانەی بارەگای بارزانی لێرە بو هاتوە لەو شوێنەدا کەتنێکی کردوە. لەوساوە ئەم ناوەیان لەم شوێنە ناوە!»

ئەوبەرمان چیای مامە روت و پشتمان چیای دڕە بێ بو. کاتی خوی «شیخ ئەبی ماویلیان» لەم خانەقایەدا ئیرشادی کردوە و، گورەکەیشی هەر لەو نزیکانە زیارەتگای ئەهلی

مراز بو. شێخ ئەبی زۆری ژن هێناوە. حاجی قادری کۆیی هێرشی زۆری کردوتە سەری و، لە چەندین شیعری دا ناوی هێناوە و هەجوی کردوە.

*

شەوەکەی ئێمە لە بەرگردکە لە مالی شێخ ئەوڕەحمان بوین. خێزانێکی هەژار بەلام تەبیعەت دەولەمەن بون، کوردپەروەر و تێگەیشتو بون. ژورێکی خۆشیان لە نهۆمی دوەمی خانوەکەیان دا بۆ میوان تەرخان کرد بو ئێمە لەوێ دا بوین. پێش ئەوەی دنیا تاریک بێ، هەرچی ڕێبوار و کاروانچیەک ئەگەیشت، ئەیوت هێزێکی زۆری پارتی لە سەر جادەکە کۆبونەتەوە. تا ئەوسا ئێمە نەمانزانی بو هێزی پارتی دابەزی بێ. کەوتینە پەیجوری ڕاستی هەوالەکە. دەرکەوت هەوالەکە ڕاست بو.

شەوەکەی بو بە وەیشومەیەکی زۆر بەهێز. ڕەشەبایەکی وا هەلی کرد مالەکەی ئەهەژاند و، بارانێکی بە خوڕەم دایکرد و، هەوا ساردی کرد بو. هەمومان چاوەڕێ بوین ها ئێستا ها تاوێکی تر خۆیان بکەن بە ناو گوندا و بێن بە شەڕی ئەنبەتەمن، چونکە باوەڕمان نەئەکرد لەو چۆلەدا بەرگەی ئەو وەیشومەیە بگرن، بەلام دیارە مرۆڤ هەندێ جار لە داروبەرد قایمترە.

*

بۆ ڕۆژی دوایی هەندێ لە هێزەکانی هەرێمی ٧ ی بالەکم کۆ کردەوە و، لە گوندی «کەلیت» ەوە بە بناری کاروخ دا بۆ سەرگەلی و ئینجا بۆ زارگەلی کەومالیکی وردەمان کرد. نە لە دور و نە لە نزیک هیچ نیشانەیەکی هەبونی هێزی پارتی مان هەست پێ نەکرد. هێزەکانیان شەوی پێشو پاشەکشەیان کرد بو بۆ دەوروبەری پشت ئاشان.

لە چەند سەرچاوەی جیاوازەوە هەوالم بۆ هات بو، ئیتر گومانم نەمابو لەوەی بەو نزیکانە هێزەکانی جود پەلامارمان ئەدەن. لە بەر ئەوە ئیتر مانەوەم لە دولی خاتەقا بە چاک نەزانی. پێشم باش ئەبو بگەڕێمەوە بۆ ناوزەنگ. بە ناو وەرتێ دا لە زێنی ئەستیروکانەوە چوم بۆ دولی شاوێر. لە وەرتێ بە دەم ڕێگاوە لە ناکاو بۆ چاکوچونی چوم بۆ سەردانی بارەگای حیزبی شیوعی. زۆر گیر نەبوین ڕۆیشتین. پێشمەرگەکانی لە گەلم بون چاویان هەلئەست بو. وتیان لە ژورەکانی کەدا خەلکی تری لێ بو کە نەیانئەویست ئێمە بیانبینین. دوایی دەرکەوت هەندێ لە هێزەکانی پارتی بون بە دزیەوە هێنا بویانن پشتمان لێ بگرن. بەلام هێشتا ژمارەیان بابی ئەوە نەبو پەلامارمان بدەن.

*

شەو گەیشتینە پلنگان. چوینە مالی مەلا عوسمان. مەلا عوسمان پیاوێکی کوردپەروەر بو لە کۆنەوە بەشداری جولانەوەی کورد و، دۆستی یەکێتی بو. هێشتا نەحەسابوینەوە هەوالیان بۆ هێنام کە ئەمرو عەبدوللا سور سەری سوارتاغا و هەندێ لە فەرماندەی کەرتەکانی هەرێمەکەی دابو، پێ ی وت بون کە: «هێزێکی گەورەی جود لەو ڕۆژانەدا دێتە خواری بۆ دەرکردنی یەکێتی لە ناوچەکە، ئەم چونکە خۆی بە خزمیان ئەزانی لە پێشەوە هاتوە پێیان بلێ: ئەگەر ئەمان هاوکاریان بکەن ئەوا باشە، ئەگینا ئەمانیش دەرئەکەن!» ترسی ئەوەم هەبو پێش وەخت و، پێش کۆبونەوەی هێزەکانی یەکێتی، دەسکێشیی هێزەکانی جود بکا بۆ ناوچەکە. لەو کاتەدا هێزێکی ئەوتۆم لە بەر دەس دا نەبو بەری هێرشی جودی پێ بگرم. هێزەکانم نارده چوار دەوری.

*

بەیانی ڕۆژی ۱۸/ ی تشرینی یەکەمی ۸۱ هەواڵم بۆ نارد کە: «یان بێتەوە ڕیزی یەکێتی، یان بیلایەن لە ماڵی خۆی دابنیشێ بەو مەرجەی هاوکاری جورد نەکا ئیمەش دەستی لێ نەدەین، یان دەسبەجێ ناوچەکە چۆڵ بکا» بەڵام ئەویش هەر کە بە هاتنی ئێمەی زانی بوو هەر شەوی چوو بوو شاخی بیرمکە لە پشتی دولە ڕەقە، هیزەکانی خوی بە چەند ڕیزی دامەزراند بوو.

*

قادر خەبات دۆستی عەولا سور بوو بەیانی زوو چوو قسەی لە گەڵ بکا. قسەکانی منی پێ بلی. تەقەیان لێ کرد گوللەیەک لە ڕانی دا و، لە شوێنێکی کراوەدا بە بریندراری تا بە لاداخستنی شەڕەکە کەوت بوو خوێنی لە بەر ئەڕۆیشت نەیئەتوانی سەر دەربێنێ.

دو لە خزمەکانی عەبدوللا سور، کە فەرماندەی کەرت بون لە هەریمەکەی: حاجی ئاغا حامید و خالصی حەقی ئاغا، هاتنە ناو یەکێتیەوە. هەمان پەیامەکەی بەیانیم بە سانیش دا بۆ نارد. بەڵام پێیم وتن ئەم پەیامە تا ئەو کاتە بڕ ئەکا کە لیمان نەکوژراوە، ئەگەر لیمان بکوژی ئیتر لە کوڵی نابینەوە.

خۆم لە گەڵ سوار ئاغا چومە بەرزاییەک بەرامبەر بیرمکە هەمو شاخەکەمان ئەبینی. شوانێک هاتە لای سوار ئاغا ڕاسپاردەی عەولا سوری بۆ هینا بو. بە شوانەم وت: «ئەتوانی نامە یا ڕاسپاردەی منی پێ بگەیەنی؟» وتی: «بەڵێ» وتم: «نامەیەکی بۆ ئەنوسم بۆی بیە!» نامەیەکی کورتم بۆ نوسی هەواڵەکەی بەیانیم تێ دا دوبارە کردەوە و بۆم نوسی: «تا شەر و پیکادان نەبوە لە یەک گەیشتن ئاسانە. ئەگەر بو بە شەر و لیمان کوژرا ئەوسا وازی لێ ناهێنین.» سوار ئاغاش نامەیەکی بۆ نوسی. شوانەکە نامەکانی برد و ڕویشت. نازانم پێ ی گەیاند یا نە. زووی نەخایاند لە بەردەمی دولە ڕەقە دا بو بە تەقە.

*

محەممەدی برای عەولا سور پیشمەرگە نەبو. تا ئەو کاتەش تێکەڵاوی شەر نەبو. کە تەقە گەرم بو کوژراو و بریندار کەوتن. یەکی لە هێزکی تورکیبەکان ئاگاداری کردم: «محەممەد تفەنگی پێ یە و، خەریکە بە بیرمکەدا هەڵئەگەرێ تەقەی لێ بکەین؟» وتم: «تەقەی لێ مەکەن!» لام وابو براکەی لە تەنگانەدایە ئەچێ بۆ یارمەتیدانی. ئەرکی برایەتی بە جێ ئەهێنێ. بەڵام محەممەد ترسابو داخی عەولا سور بەو بڕێژێن، دابویە شاخ خۆی دەرباز بکا نەک یارمەتی براکەی بدا. محەممەد بەشداری شەر نەبو. دوای ئەوە چوە لای حسک لە جیگەی براکەی بو بە فەرماندەی هەریم و، ماوەیەکیش لای هەباسی بایز بو بە جاش.

*

کابرایەکی مەردار لە دولە ڕەقە بو ناوی حاجی پلنگ بو. ئەوە یەکەم جار بو ناوی وەها بیبیستم. ئاژەڵەکەی گل دابوەوە نەی برد بو بۆ شاخ. لە گەرمەی شەڕەکە دا ئەیویست بەرەڵڵایان بکا بۆ ئەوەی لە گەڵ بەردانی ئەوان دا بۆ ئاو خواردنەوە، گەمارۆ دراوەکان خۆیان دەرباز بکەن. ئەمە تاکتیکێکی زیرەکانە بو.

*

دو کەس لە پیشمەرگەکانی ناوچەکە کوژرا بون: یەکیکیان، فەقێ مستەفای حاجی

خدری دوله رەقە، برازای عومەری حاجی برایم بو. کادریکی جوتیاری هەلکەوتوی کومەلە و، ئەندامی کونفرەنسی یەکەم بو، لە ناوچەکەدا زور خوشەویست بو، خەوی و مامی و کەسوکارەکانیشی لە شەوە کەدا بون. ئەوی تریان ناوی باپیر بو برازای کویخا مینەی ئوزە بو. جگە لەم دوانە پیشمەرگەیەکی گەرمیانیش کوژرا بو، لە بەر خوشەویستی هەر بە ئاموزا بانگیان ئەکرد.

۳ پیشمەرگە کوژرا بون و قادر خەیاتیش بریندار بو. ئاگاداری ئەو هێزەم کرد کە لە دەوری ئەوان دام نا بو، پەلاماری سەرچاوەی ئەو تەقانە بدەن. هەلمەتیکی کتوپریان بو بردن، زوری نەخایاند کپیان کرد. هەندیکیان کوژران، یەکیکیان مستەفا کەلەتەیی بو. ئەوانی تریان گیران. سامان کە بە بیرمکەدا هەلگەرا، بە هوکی ترکی ریگاکانمان بو دیاری ئەکرد، ئەویش پاشماوەی هێزەکەی دوزیەوە، عەولا سوریشیان لە گەل بو. ئەوانیش گیران.

کە چومە شوینی شەرەکە، خزمەکانی فەقی مستەفا بە ژن و پیاو و منالەوە وروژا بون، چەکدارەکانیان ئەم بەر و ئەوبەری تەنگەکەیان لە پیشمەرگەکانی یەکێتی گرت بو. ژن و منالیش لە گیراوەکان و حەرسەکانیان وروکا بون بە بەرد و تیلا تیبان بەربوبون. ئەیانویست هەمو گیراوەکان بکوژن. چەندی خەریک بوم خاویان بکەمەوە، کەلکی نەبو، کەوتنە جنیودان و سیل راکیشان لە منیش، خەریک بو ببی بە شەری خویەخو. لەم هەرایەدا عەولا سور کوژرا و ئاژاوەکە کوژایەوە. دیمەنیکی راستەقینەی شەری پشت شکینی براکوژی. زوری پیشمەرگەکانی هەردولا ئاکو و، خەلکی هەمان دوڵ و هەندیکیان خزمی یەکتری بون.

*

عەولا سور، رەنگی سور نەبو، بەلکو کابرایەکی رەشتالەی رەقەلە بو، وەکو ئەیانوت: شاخەوانیکی زور وریا و، تفەنگچییەکی دەسراست و، پیشمەرگەیەکی ئازا بو. لە ناخی دلەوە پیم ناخوش بو بکوژری، بەلام چون بو رزگارکردنی ژیانی مروڤێ لە مردن جاری وا هەیە دکتور خوشەویستترین ئەندامی لەشی نەخوشەکە ئەبری، نەخوشەکەیش خوی بە ناچاری رازی ئەبی، یان بو کوژاندنەوەی ئاژاوەی خوێناوی نیوان دو بنەمالە یەکی ئەکری بە قوربانی، کوشتنی ئەویش ناچارییەکی لەو بابەتە بو.

بیگومان عەولا سور وەکو هەمو شەهیدەکانی کەی شەری ناوخو قوربانیەکی بی گوناه بو.

*

ئاکویەتی

ئاکویەتی بەو ناوچەیە ئەلین کە عەشیرەتی ئاکوی تی دا ئەژی. ئاکو لە لای روژهەلاتیەوە لە گەل مەنگور و، لە لای روژئاوایەوە لە گەل خوشناو و، لە لای سەرویەوە لە گەل بالەک و، لە لای خوارویەوە لە گەل سن، رەمەک و پیران (۳ تیرەن لە بلباس)، هاوسنورە. لە روی ئیداریەوە بەستراوە بە قەزاکانی رانیە و پشدەرەوە. لە قەزای رانیە بەشیکە لە ناحیەی مەرکەز و، لە قەزای پشدەریش بەشیکە لە ناحیەی ناودەشت کە مەرکەزەکەی سەنگەسەرە.

لە روی خیلەکیەوە لە چەند بەش پیک هاتون:

باشناغایی، بنەمالەی فەرمانرەوای عەشیرەتەکەن، لە گوندی سەرکەپکانی رانیە

دانیشتون.

ئاودەشتی، ئەوانەن کە لە ناوچەی ئاودەشتی پشدەر دا دانیشتون و، لە چەند تیرەیەک پێک هاتون: شاروشی، کە لە داوێنی قەندیل دا لە ٨ گوندا ئەژیان.

رەزیکەری، ئەوانیش ئەبن بە ٣ هۆزەوە: پاوەیی، خەیلە، مەندەمەرە، مەندەمەرە، لە چەند گوندێک دا: گرتک، دوکۆمان، جەلک، مەمک، پیرانە رەشە، ماخوێزنان.. ئەژیان لە نێوان چیای زەرتەکێو و ئاوی گارفین دا. بەم ناوچەیە ئەلێن پشدەرە رەقە و، بە ئاکۆی ئەم ناوچەیەشیان ئەوت: ئاکۆ رەشکە. ئاواییەکانیان کەم ئاو و کەم دەرامەتە و ناخۆشە. بە ئاژەڵداری ئەژیان و بە هاوینان ئەچون بۆ کوێستانەکانی قەندیل. عەباسی بایزی بالو سەرۆکایەتی ئەکردن. لە سەرەتای دەس پێ کردنەوەی شۆڕشەوە عەباس بوبو بە جاشێکی دڕ لە ناوچەکەدا.

ئاکۆی بەردەر، ئەوانەن کە لە دۆلەرەقە، دۆلی پلنگان، دۆلی شاوورد! ئەژیان.

بۆلی، لە دەشتی بیتوین و، بابۆلی، لە بناری کۆسرەت ئەژیان و، بۆ هاوین ئەچون بۆ حاجی هۆمەران

*

عەشیرەتی ئاکۆ لە سەردەمی شۆڕشەکانی شیخ مەحمودا دوبەش بون: بەشێکیان لایەنی شیخ مەحمودیان گرتوە و، بەشێکیان لایەنی ئینگلیزیان گرتوە لە دژی شیخ مەحمود و تورک بون.

عەباسی مامەند ئاغا، کە لە بەر خۆشەویستی پێیان وتوە کاکەباس، پیاوێکی کوردپەروەر بوە، لە سەردەمی پاشایەتی دا هاوکاری لە گەڵ سەرانی پارتی و حشع کردوە، دوای گەرانەوەی مەلا مستەفا بۆ عیراق یەکێ لە لایەنگرە نزیکەکانی بو، لە کۆکردنەوەی خێلەکانی ناوچەکە و، هەلگیرساندنی شۆڕشی ئەیلول دا دەورێکی کاریگەری هەبو. جەماعەتی مەکتەبی سیاسی دوای گەرانەوەیان لە ئیران لە لای ئەم دەس بە سەر دانرا بون و، بە ئاگاداری ئەم هەلاتن. لە سالەکانی دوایی دا نێوانی لە گەڵ مەلا مستەفا خۆش نەبو. توشی نەخۆشیەکی سەخت بو، هەتا لی ی پێس نەکرد، مەلا مستەفا رێگەی نەدا بچێ بۆ تەداوی، کە گەیاندیانە نەخۆشخانە لە بەغداد مرد (١٩٦٦). لە پاش خۆی چەند کورێکی بە جێ هێشت بو: بایز، سوارە، مامەند، هەمزە، کوردە و ئاکۆ.. ئەم برایانە دایکیان و، عەشیرەتەکانی دایکیان جیاواز بو، لە بەر ئەوە لە ناو خۆیان دا کۆک نەبون.

مەلا مستەفا رێزی منالەکانی عەباس ئاغای نەئەگرت و، ئەوانیش وەکو باوکیان پێ نەئەکرا. لە ئاکۆکی مەلایی و جەلالی دا بە لای جەلالی دا داشکان و، بە هۆی ئەوەوە توشی تالانکران و دەربەدەری بون. لە سەرەتای دەس پێ کردنەوەی شۆڕشی حوزەیران دا بایزئاغا بو بە پێشمەرگە و، لە گەڵ ئەو ژمارەیەکی زوری خەلکی ناوچەکە بون بە پێشمەرگە. لە هێرشەکانی سەرەتای ٧٨ دا کە ناوچەکەیان داگیر کرا و، زوری خێزانەکانیان گیران، زوریان تەسلیم بونەوە. بایز ئاغایش رویشتەوە. پاش چەند روژێ لە روداوێکی ئوتومۆبیل دا مرد.

*

ناوچەکە، یەکێکە لە ناوچە شاخاویە هەرە عاسێیەکانی کوردستانی عیراق. شاخەکانی زیرنە کێو، مامەروت، دەرەبی، کاروخ، کورەک، هەندرین، کێوەرەش، ماکوک،

بیرمکه و، لایەکی گوندەکانی دۆلی خانەقا بو کە سەر بە قەزای چومان و، لایەکی گوندەکانی دوڵ ئاکۆ و دۆلی مەلەکان بو کە سەر بە قەزای رەواندز و، لایەکی گوندەکانی دۆلی شاور و دۆلە رەقە بو کە سەر بە قەزای رانیە بون.

دوای ئاشبەتال هەندێ جادەی قیر و هەندێکی خاکی تێ دا کراوەتەوە، بەلام هەر نەیتوانیوە شوێنەکانی بە تەواوی بە یەکەوە ببەستێ. لە لەشکرکێشییەکانی ۷۷ دا جەیش دەستی بە سەر شوێنە گرنگەکان دا گرت بو، «رەبیە» ی تێ دا دانا بو. دوای هەلگیرسانی جەنگی عێراق - ئێران زۆری چۆل کرد بو. دانیشتوانی ناوچەکە بە گشتی کوردپەروەر و دۆستی شۆرش بون و، یەکێتی نفوزی باش و بەهێزی هەبو لە ناویان دا. گەلێ پێشمەرگە و فەرماندەی لە ناو خەلکی ناوچەکەدا هەبو، دۆست و لایەنگریشی زۆر بو.

*

ناوچەکە وەکو مەنجەل کەوتوتە نێوان چەند چیایەکی بەرز و بە یەکەوە بەستراوەوە: کێوەرەش، بیرمکە، کارۆخ، ماکۆک و، ناو مەنجەلەکەیش چەند دۆلێکی تێ دایە: دۆلە رەقە، دۆلی پلنگان، دۆلی شاور و، لە ناو ئەم دۆلانەیش دا چەند گوندێکی تێ دا بو: سیدیرە، گوێچکەلان، شەکەلە، ناوەنێنان، گولان، کەرەک، بیردێ، بەردانگە، تورە، دێرە..

ناوچەکە شاخاوی و، زەویوزاری کشتوکالیان کەم بو، هەندێ باخی هەنار و مێوە، هەندێ دانەویلە و سەوزە و، بەرهەمی سەرەکییان ئاژەلداری و توتن بو. توتنی ئەم ناوچەیە پێ ی ئەلێن: «توتنی شاورە»، وەکو توتنی شوێنەکانی تر ناکرێ بە چەرداخ دا، بەلکو لە شیشی داری ئەدەن و، بۆ وشک بونەوە لە سەر ئەرز دایئەنێن. جۆری توتنەکەیان باش و بۆندارە. بە زۆری لە بازاری قاچاخ دا ئەفرۆشرێ و، تەسلیمی دائیرەی حکومەتی ناکەن.

*

من لە گولان دامەزرام. گولان: ناوە بو چەند گوند، بۆ چەند شاخ و، بۆ یەکێ لە مانگەکانی سالی کوردی و، بۆ ئەو شۆرشە «وەهمی» یەی پارتی دوای ئاشبەتال هەلی گیرساندوتەوە.

هەوالەکانی بۆم ئەهات وایان ئەگەیاند لەشکرکێشی جەود نزیک بوتەوە. نامەم بۆ م س نوسی، رووداوەکەم بۆ گێرانەوە و، هەندێ بانگەوازم نوسی بو کە بە مەجبوری لە رادیو بیخوێننەوە داوام لە هێزەکانی ناوچەکە کرد بو کۆ ببنەوە. داوام لە مولازم عومەر کرد هێزێک بهێنێتە قەلاتوکان و، نامەیەکیشم بۆ سەید کەریم نوسی، کە بە بێ دواکەوتن خۆی و هێزەکەی لە گەلێ بو بگەرێنەوە دۆلی شاور.

*

ئێمە لەم کەین و بەینەدا بوین بەیانیی رۆژی ۲۵ ی تشرینی دوەمی ۸۱ هێزی هاوبەشی جەود پەلاماری دۆلی خانەقا و وەرتی یان دا. ناوچەکەیان گرت. هێزەکانیان گەیشتنە زێنی ئەستێروکان و، لە لای رۆژهەلاتی سەری ئەحمەدە و، لە لای رۆژئاوای سەری هەلمەوتیان گرت و، رەبیەیان تێ دا دامەزراند.

نزیکەی ۵٠ پێشمەرگەی یەکێتییان بە تاک و بە کۆمەل چەک کرد بو، لەوانە: حاجی ئەحمەدی بۆلی، کە پیاوێکی بە سالاچو و، براگەورەی بولیەکان بو. چەند سالێ لەوەوبەر کوڕێکی پێشمەرگەی کوژرا بو، ئەمجارەش خۆی و کوڕەکەی و چەند خزمێکی

بەر چەک کردن کەوت بون. زۆری ئەم پێشمەرگانە بە ژمارەی کەم لە بارەگا پچوک و بڵاوەکانی ناو وەرتی دا بون. بارەگای حشع یش لە ناو وەرتی دا بو. پێشمەرگەکانی حشع چاوساغی هێزەکانی جودیان کرد بو بۆ سەر بارەگاکانی یەکێتی و، ئەوان داوایان لی کرد بون لە سەر شەرەفی حیزبی شیوعی چەک دانێن و تەسلیم بن. مستەفا ناوپردانی خۆی و کەرتەکەی کە لە مامەروت گیریان خوارد بو، لە ئیمە دابڕا بون، نائومێد بون بە کۆمەڵ تەسلیمی بەعس بونەوە.

بۆ ئەوەی هێزەکانی جود نەتوانن پێشڕەوی زیاتر بکەن، بە هاوکاری کەرتەکانی هەرێمی ٧ ی بالەک و ١٤ ی ئاکۆ هەندێ سەرشاخ و جێگای گرنگمان قایم کرد، بە هیوای گەیشتنی هێزەکانی یەکێتی. «گۆلان» م کرد بە بنکەی فەرماندەیی.

هەندێ وشەی جوگرافی

زین: ئەو ڕاڕەوەی کە بە بە بەرزایی دا بە نێوان دو ریزە شاخی بەرزدا تێ ئەپەڕێ، وەکو: زینی ماخوێزنان، زینی ئەستێروکان، زینی ڕات، زینی سەران. لە هەندێ شوێنی تر بۆتە زینو، زینۆ، وەکو: زینوی شێخ، زینوی خەلان. زین، لە زینی وڵاخ وەرگیراوە کە لە چەرم دروست ئەکرێ و، ئەخرێتە سەر پشتی وڵاخ، لە کاتی سواری دا لە سەری دائەنیشتن (لە پەهلەوی و لە فارسی دا: زین).

چەقەڵ: بەرزاییەکی قوتی بەردەلان، وەکو: چەقەڵی ڕێگران، چەقەڵی گزوانان. سەیر ئەوەیە لەم ناوچەیەدا «گزوان» بە واتای ڕێگر بە کار ئەهێنن.

ئەستێرۆک: پچوککراوەی: ئەستێر، ئەستێل، واتە حەوزی ئاو کە بۆ کۆکردنەوەی ئاوی کانیەکی پچوک دروست ئەکرێ.

گەلی، یان گەلێ: ئەو شوێنە تەسک و تەنگەبەرەی کەوتوتە نێوان دو چیای گەورەوە، وەکو: سەرگەلی، زارگەلی، گەلی بەدران، گەلی بیجان، گەلی عەلی بەگ. لە هەندێ شوێن بۆتە گەلو، وەکو: سەرگەلۆ، بەرگەلۆ. لە هەندێ شوێنی تر بە گەرو ماوەتەوە، وەکو: گەروی مەلەبەل، گەروی عومەرئاغا، گەروی بیشە، گەروان (گەرووان).

گەلی، گەلو، گەرو: هەرسێک لە یەک ڕیشەن، لە کوردی دا: گەرو، قورگ، ئەوگ (لە پەهلەوی دا: گەروک. لە فارسی دا: گلو).

ناوی هەندێ لە شاخەکانی

کاروخ: زەینەفۆن لە «ئاناباسیس» دا کە باسی گەڕانەوەی دەهەزار سەربازی یۆنانی ئەکا بە ناو کوردستان دا ناوی دانیشتوانی ئەوسای کوردستان بە کاردوخ ئەبا. بەڵێ ی لە نێوان ئەم دو ناوەدا هیچ پەیوەندییەک نییە.

هەڵمەوت: شوێنی سەخت و عاسی، یەکێکە لە لوتکەکانی کاروخ. ئەو شوێنە عاسیەی حەسەن صەباح کرد بوی بە مەڵبەندی خۆی ناوی «ئەڵەمرت» ە کە هەمان مەعنای هەڵمەرتی هەیە و، عەرەب بە هەڵە کردویانە بە «ئەلموت».

کزەک: کەچەڵ، سەری بێ مو.

بۆت (بۆتێ، گزرە بۆت، کانی بۆت): بەبەکە، هەروەها بودقە، ئەو گلێنەیەی زبر و زەوی تێ دا توێنراوەتەوە.

*

ڕادیۆی پارتی ئەم پێشڕەوییەی وەکو مژدەی سەرکەوتنێکی گەورە بڵاو کردەوە،

رادیۆی یەکیتی یش کەوتە بلاوکردنەوەی بانگەواز و ئاگاداری بۆ هێزەکانی خۆی. هێزەکانی دەشتی هەولێر، خۆشناوەتی، کۆسرەت کە لە گەڵ سەید کەریم چو بون بۆ «جەولە» گەیشتنەوە لای من لە گولان. لە گەڵ خۆیان دو کارکەری ئەڵمانیشیان هێنا بو کە تازە گیرا بون.

لەو ماوەیەدا چەند جاری کارکەری ئەڵمانی کە لە عیراق کاریان ئەکرد، گیرا بون. حکومەتی ئەڵمانی کەمال فۆنادیان هەڵپێچا بو، ئەویش سەرکردایەتی یەکیتی تەنگاو کرد بو. مامجەلال لە گەڵیان ریک کەوت بو کە ئیتر ئەڵمانی نەگیرین. ئەڵمانیەکان زور ماندو بون، هەندی قسەم لە گەڵ کردن و، وتم پیشمەرگەکان ئیوەیان بە هەڵە هاتیوە لە زمانی یەکتری تی نەگەیشتون، بۆ هەرجییەک ئەتانەوی برۆن ئازادن. ناردمن بۆ سەرکەیکان دوای پشودان نارد بریانەوە رانیە.

*

کەوتینە کۆکردنەوەی دەنگوباسی هێزەکانی جود و، نۆرینی شوینەکانیان. هێزیکی بی سەرو بەر و یەک نەگرتو بو. وەکو «مالی فرە ژن و، ئاشی فرە وەستا و، گوندی فرە کویخا» ئەوانیش «هێزیکی فرە سەرکردە» بون: محەممەدی مەلا قادر فەرماندەی هێزی پارتی و، سەید کاکە فەرماندەی هێزی حسک و، ئەبو عائید فەرماندەی هێزی حشع و، کەریم سەلام فەرماندەی مەفرەزەکەی پاسۆک. کەسیان کاغەزی ئەوی تریانی نەئەخویندەوە. شوینە لاوازەکانمان دوزینەوە. محەممەدی مەلا قادر، کە لیپرسراوی هێزەکەی پارتی و، وەکو سەرگەورەی هەمو هێزەکانی جود بو، کابرایەکی کویرموشەی چاو کتوکویر بو. ئەیە رۆژ و ئە یەشەو بە باشی بەرپی ی خۆی نەئەبینی. لە دوای ئاشبەتالەوە ئەوە یەکەم جار بو بگەریتەوە کوردستان. لە خۆی رائەئەدی پیشرەوی زیاتر بکا بۆ ناو قولایی کوردستان. ئەترسا ریگای گەرانەوەی ئیرانی لی ببەستری. هەمویان لە وەرتی دایان کوتا.

*

ئەخشەی دەرکردنی جودمان دانا. هەوا ساردی کرد بو. هێزەکانی جود بە شەو هەندی جیگای گرنگیان چول ئەکرد و، بەیانیان زو ئەیانگرتەوە. لەو شوینە گرنگانە: هەلمەوت لە چیای کاروخ و سەری ئەحمەدە لە چیای بیرمکە لەم بەر و ئەوبەری زێی ئەستیروکان.

هێزیک لە گەڵ حەسەن کویستانی و رەحمان سەیدە لە سا و سێوەکەوە بە کاروخ دا هەلبگەرین و شور ببنەوە بو ناو وەرتی و کەلەتە.

هێزیک لە گەڵ شەمال و ئەحمەد مەولود هەلمەوت بگرن و دابەزن بۆ مەکی.

هێزیک لە گەڵ سەید کەریم و عەلی ئەبی پەلاماری زێی ئەستیرۆکان بدەن.

هێزیکی هەریمی ١٤ ی ئاکۆ سەری ئەحمەدە بگرن.

ملازم عومەریش کە لە قەلاتوکان بو شەر بە هێزەکانی پشتەوەیان بفرۆشی.

سەرەتای مانگی کانونی یەکەم دەسمان کرد بە جیبەجی کردنی.

حەسەن و هێزەکەی لە کاروخ دابەزین بەرەو وەرتی. حاجی برای حەسەن کویستانی لە پشتی وەرتی کوژرا.

حاجی یەکی بو لە پیشمەرگە کۆنەکانی یەکیتی لە ناوچەی گەلالە. گەنجیکی تازە پیگەیشتوی زیرەک و وریا بو. لە پیشمەرگایەتیەوە پیگەیشت بو تا بویو بە فەرماندەی

کەرتی گەلالە لە هەریمی ٧ ی پالەک.

لەو قزڵەوە تەنگیان بە هیزەکانی جود هەلچنی بو. سەید کاکەی فەرمانەدەی ئەو قولە، کە زانی بوی تێنیان بۆ هاتوە و، مەترسیان کەوتوتە سەر، بە پیشمەرگەکانی وت بو: «بکشینەوە!» یەکیکیان وت بوی: «ئەگەر ئیرە چول بکەین ناوچەکەمان لی ئەگرن.» وت بوی: «جا با بیگرن ئیرە چی لی یە؟ نە بیرە نەفتی لی یە و، نە مارەیی دابکەم لە سەر داناوە، لەم شاخە تا لە شاخیکی ترا» قسەکەیشی راست بو، ئەمە یەکی بو لە سەرەتا بەرەتییەکانی جەنگی پارتیزانی کە بە سەلیقە فیری بوبو.

عەلی نەبی گەیشتە زینی ئەستیروکان. تەنیا ریگا لە رانیەوە بە دولی پلنگان دا بە زینی ئەستیروکان دا ئەچو بۆ سەرگەلو. یەکی لەو فەرمانداناەی گەیشت بوە سەر زینی ئەستیروکان وەکو مژدەی گەیشتنیان بە هوکی ترکی بە منی وت: «دەبابەکە گەیشتە سەر زینی ئەستیروکان» رادیوی پارتی بە درێ ئەوەندەی باسی هاوکاری یەکیتی و یەعس کرد بو، شیوعیەکان بە هوکی ترکی کە گوییان لە وە بوبو، دەبابە گەیشتە زینی ئەستیروکان، باوەریان کرد بو، ئەوەندەی تر وورەیان بەردا بو. یەکیکیان هاواری لی هەستا بە هوکی ترکی وتی: «شەرم ناکەن دەبابەتان هیناوە!» برادەرەکەی ئیمە لە «دەبابە» مەبەستی عەلی نەبی بو، کە پیاویکی کەتەی چوارشانە، بەلام لە سەرکەوتنی شاخ دا زور گورج و گزل و، لە هەلمەت دا ئازا و چاونەترس بو. دوای شەریکی کەم جود شکان. هیزەکانی جود کشانەوە ناو وەرتی. دەوری وەرتی مان دا.

ئیوارەی ٢ ی کانونی یەکەمی ٨١ بو، ئەمانویست بۆ بەسەربردنی شەو بچینە وەرتی. بە هوکی ترکی ویستمان قسە لە گەل لیپرسراویکی حشع بکەین. شەمال چەند جاری بانگی کردن، یەکیکیان وەلامی دایەوە. پیمان وتن: «ریگای سۆلەیمان بە چولی بۆ جی هیشتون، هەموتان ئەتوانن لەویوە برون و وەرتی بە جی بهیلن.» لە پیش دا وایان ئەزانی فیلیان لی ئەکەین، دوایی کە زانییان بە راستمانە هەمو هیزەکانی جود لە ریگای سۆلێەوە کشانەوە دولی خانەقا و، بەرەو پشتاشان بە ری کەوتن. ئیمەش دابەزین هەندیکمان بۆ ناو وەرتی و هەندیکمان بۆ دولی خانەقا.

توتیلی سیاحی

شیوعیەکان بە دەزگای بیتەل مەکتەبی ئیقلیمیان لە ناوزەنگ ئاگادار کرد بو، کە وەزعیان خراپە و، داوایان لی کرد بون: هەولی راگرتنی شەر بدەن لە گەل یەکیتی. مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی و مامجەلال، پیکەوە بانگەوازیکی هاوبەشیان دەرکرد و، داوایان لە هیزەکانی هەردولا کرد بو دەستبەجی شەر رابگرن و، هەر لایە لە شوینی خوی دا هەلویستی دیفاعی وەربگری. هەمان ئیوارە چەند جاری لە رادیوی یەکیتی دا خوێندرایەوە. لە کاتی بیستنی ئەم بانگەوازەدا، شەر بە قازانجی ئیمە بە لادا کەوت بو، بەلام من هیشتا لە کویستانی مەکو بوم لە پشتی وەرتی. دنیا بەفر و هەوا زور سارد بو. حەمە سەعید کە گوی ی لە بانگەوازەکە بو، وتی: «ئەم کابرایە - مەبەستی مامجەلال بو - زور سەیرە وا ئەزانی لە توتیلی سیاحی دانیشتوین هەر کەس لە ژورەکەی خوی نەبەتە دەرەوە! ئیمە خەریکە رەق ئەبینەوە»

مەکو، کویستانیکی تەخت و بەرین و بەر کراوەیە کەوتوتە بناری کاروخ و روبەروی قەندیلە. دەیان کانی سارد و سازگاری لی هەلئەقولی و، سەدان دارگویزی گەورەی

لی بو. شوێنێکی خۆش و دڵرفێنە. بۆ گوندی تویەسنی لە بارە.

*

ئەمجارەش سەید کاکە لە پێش ئەوانی کەدا هەڵات بو. بە ڕێگاوە بوبو بەرەو پشتئاشان، هەندی کاروانچی پێی گەیشت بو. کاروانچیەکان سەید کاکەیان بە شەرزەیی دی بو لێیان پرسی بو: «خاڵە سەید چی قەوماوە؟» وت بوی: «چوزانم مامجەلال وا ئەزانی حوکمی زاتی لە گیرفانی من دایە، هەرچی منال و تالی سلێمانی هەیە ناردویەتیە سەرم!»

*

دەوروپشتی خۆمان قایم کرد. هێزێکمان نارد بو زارگەلی و هێزێک بۆ دوڵی خانەقا و، هێزێک بۆ سەران. «قوەتی مەرکە» مان نارد بچی بۆ سەران کە گەیشت بونە ئەوی بیست بویان هێزێکی جود گەیشتۆتە گەردوان. هێزەکەی یەکێتی زەروی عەبدوللا زیوی و، هێزەکەی جود عەریف عەلی فەرماندەیان بو. عەریف عەلی کە بیست بوی هێزێکی یەکێتی گەیشتۆتە سەران دەسبەجی کشا بوەوە وای زانی بو ئەچی بۆ سەر ئەو. زەروش کە زانی بوی هێزێکی جود گەیشتۆتە گەردوان دەسبەجی کشا بوەوە وای زانی بو ئەچی بۆ سەر ئەو. هەردوکیان وەکو ئەڵێن: «دزاودز کەوت بون» لە ترسی هێرشی یەکتری کشا بونەوە بۆ دواوە.

ماوەیەک لە وەرتی ماینەوە. ڕاگرتنی شەر هیچ جورە ڕێککەوتنێکی سیاسی بە دودا نەهات. بار و دوخی ژیانی هێزەکانی جود لە پشتئاشان و دەوروبەری زور ناخۆش بو. پشتئاشان هیچ ئاوەدانیەکی تی دا نەبو تیا بحەوێنەوە. هێزەکانی پارتی نەیانئەتوانی لە قەندیلەوە بگەڕێنەوە بۆ ئێران. شیوعیەکان، ئەیانویست هێزەکانی پارتی لە کوڵ خۆیان بکەنەوە، بۆ ئەوەی خۆیان ئازادی گەڕانەوەیان هەبێ بۆ ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی. بەڵام ڕێگاکانی قەندیلی بەست بو. داوایان لی کردین ڕێگا لە کشانەوەیان نەگرین. ڕێگامان دان. هێزەکانی پارتی لە کەلەکی بالەکیانەوە بەرەو ڕوژئاوای ڕێگای هاملتون و، لەوێوە چونەوە بۆ ئێران. بە ڕویشتنی ئەوان گرێیەکی کێشەکە کرایەوە. هێزەکانی حشع، حسک، پاسوک ئەیانتوانی بە ئازادی بە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی دا هاتوچۆ بکەن.

شەری ئیستقلیمگیری ئەمجارەی جود - یەکێتی برایەوە، بەڵام هۆکانی هەڵگیرسانەوەی هەر ما بون.

*

لە گەڵ هێزەکەی قەڵاتوکان یەکمان گرتەوە. ملازم عومەر و هاوڕێکانی هاتن بۆ لامان لە وەرتی.

ئەبو عائیدی لێپرسراوی حشع داوای کرد بو بۆ ڕێکخستنی هەندی کاروبار یەکتری ببینین. لە سەر جادەی خانەقا لە گەڵ ئەبو عائید یەکتریمان بینی. هەندی قسە و باسمان کرد دەربارەی شەرەکان. وتی: «وەرتی، ورطە بو!» یەکی لە کارەکانی ئەوە بو ئەیویست هەندی لە هێزەکانیان بە ناو هێزەکانی یەکێتی دا بە سەلامەتی بنێری بۆ ڕوستی. هێزەکەیان بە ری کرد و، ئێمەش چی پێویست بو لە نامە و ڕاسپاردە بۆمان ئامادە کردن.

وەرتی

گەورەترین گوندی ناوچەکە وەرتی بو. بە هوی تەنگیی دوڵەکە و، قوڵی ڕوبارەکەوە گوندێکی درێژ بو، چەند گەڕەک: سۆڵتە، بەرۆژ، سرل و، پێنج بەرماب و، پێنج مزگەوتی

تی دا بو.

پیاوەکانی وەرتی نموونەی کوردی ڕەسەن بوون. هەمیشە پۆزەوانەیان هەڵکێشا بوو، خەنجەرەکیان بە قەدەوە و، تفەنگەکیان بە شانەوە بوو، ئەمانەش کە ئەچوون بۆ مزگەوتیش بەو جۆرە ئەچوون. یەکێ لە پێشمەرگەکان ئەیوت: «ئەمانە لە کوردی ئەتڵەس ئەچن» مەبەستی لە نیگاری ئەو کوردە بوو کە لە سەر پشتی ئەتڵەسی عێراق کرا بوو.

یەکێتی لە ناو وەرتییەکان دا بنکەیەکی جەماوەریی فراوانتری هەبوو لە چاو حیزبەکانی کەدا. زیاتر لە سەد کەسیان پێشمەرگە بوون. ئەندام و پێشمەرگەی حیزبەکانی تریشی تی دا بوو. هۆی ئەم دابەشبوونە سیاسییە لەم شوێنە شاخاوییە دابڕاوەدا پێڕەوبازیی سیاسی نەبوو، بەڵکو ناکۆکی شەخسی و ململانێی نێوان بنەماڵەکانی بوو. لەوەدا ڕەنگی دابوەوە.

تەگبیرەکەی مام مۆزرتک

مام مۆزرتک لە لای وەرتییەکان کەسایەتییەکی زیرەک و زانا و، زۆر بەڕێز بوو. بە تەگبیر و ڕای ژیرانە ناوی دەرکردوە. زۆر نوکتە و قسە و تەگبیر لە زمانی ئەوەوە ئەگێڕنەوە. شانازیی ئەکەن کە پیاوێکی وایان تی دا هەڵکەوتوە. یەکێ لەو قسانەی ئەیگێڕنەوە ئەم تەگبیرە بوو:

مێری سۆزان چەند کەسی ئەکاتە سەر دانیشتوانی وەرتی بۆ مردوانە و باجی تری لەو بابەتە. پارەکەی داوای ئەکەن زۆر ئەبێ. خەریک ئەبێ مان بگرن لە دانی. پرس بە مام مۆزرتک ئەکەن کە چی بکەن. مام مۆزرتک ئەڵێ: «ئەگەر مان بگرن نێردراوەکانی مێر بە شکاتەوە ئەڕۆنەوە، مێر هێزێکی گەورە ئەنێرێتە سەرتان باجەکەتان لە سەر زیاد ئەکا و بە زۆریش لێتان ئەسێنێ و ئازاریشتان ئەدا. چاک وایە باجەکە کۆ بکەنەوە و بیاندەنێ و میوانداریەکی شاهانەشیان بۆ بکەن، بەڵام لە ڕێیشان دا چەند کەسی بنێرنە سەر ڕێگایان، ڕووتیان بکەنەوە و باجەکەیان لێ بسێننەوە و هەموویان بکوژن یەکێکیان نەبێ. ئەویش بە سەر و دەستی شکاوەوە بیزن بەدەن بڕوات هەواڵەکە بباتەوە بۆ مێر، بڵێ: وەرتییەکان زۆریان ڕێز لێ گرتین، میوانداری چاکیان کردین، باجەکەشیان کۆ کردەوە و دایانێنی، بەڵام لە ڕێگای گەڕانەوەدا جەردە هاتە سەرمان ڕووتیان کردینەوە و ئەوانیان کوشت و منیشیان ئازار لێ کرد!»

*

لەم گەڕانەدا (هاوین و پاییزی ٨١) وەرتی و، دانیشتوانی ئازاری زۆریان دی بوو. چەند کەسی لە گەنجە ئازاکانیان کوژرا بوو، چەند کەسێکیان لێ گیرا بوو. ئەرکێکی زۆریشمان بە سەریانەوە بوو. ویستم دڵیان بدەمەوە. بەر لە گەڕانەوەم نیوەڕۆیەک هەموو پیاو ماڵرولەکانیانم بانگهێشت بۆ نانخواردن، بۆ ئەوەی هەندێ قسەیان بۆ بکەم، ئینجا خوا حافیزییان لێ بکەم.

لە هۆڵی مزگەوت کۆ بوینەوە. هەندێ قسەی گشتییم بۆ کردن. لە ناو بانگراوەکان دا ئیبیان دا بوو سەر بە لایەنەکانی تر بوون. ئەمویست هەستی کەسیان بریندار بکەم. بە داخەوە باسی شەڕی ناوخۆم کرد و سپاسی هەموویانم کرد کە پەیمانەوە ماندو بوون. ئیتر کەوتینە قسە و باسی ئاسایی. گفتوگۆ لە گەڵ خەڵکی وەرتی زۆر خۆش بوو. یەکێکیان لێ ی پرسیم: «چەند منداڵت هەیە؟»

زۆر جار ئەم پرسیارەیان لێ کردبووم، لە ناو ئەو کۆمەڵانەدا بە گەلێ ژنیان ئەهێنا و، ئەگەر یەکێ لە تەمەنی من دا بوایە و هێشتا سەڵت بوایە پێیان سەیر بوو. ئەبوو ناتەواوییەکی هەبوایە، ئەگینا چۆن ئەبێ ژن و منداڵی نەبێ؟

وتم: «هیچ!»

بە سەر سوڕمانێکەوە وتی: «بۆچی هیچ منالت نیە»

وتم: «چونکە ژنم نەهێناوە»

وتی: «بۆچی ژنت نەهێناوە؟»

وتم: «کەسم پێ رازی نەبوە»

وتی: «چۆن کەست پێ رازی نەبوە؟»

وتم: «ئەوەی من پێ ی رازی ئەبم ئەو بە من رازی نابێ و، ئەوەیش کە بە من رازی ئەبێ، من پێ ی رازی نابم.»

کابرا هەر لە سەری رۆیشت. ئەیویست موجامەلەی من بکا و منیش ئەمویست ئەم باسە کۆتایی پێ بهێنم وتم: «مام کوێخا کچت هەیە؟»

وتی: «بەڵێ»

وتم: «باشە، کچەکەی خۆتم بدەرێ!»

وتی: «ئەو سەگە بە کەڵکی تۆ نایەت، بۆت ئەدەم بە خوێن»

وتم: «بۆچی بۆم ئەدەی بە خوێن، من بە خۆی رازیم»

وتی: «کچەکەی من مانگادۆشین ئەزانێ، تۆ پیاوێکی خوێندەواری ئەبێ ژنێکی خوێندەوار بهێنی!»

وتم: «ئەوەتا تۆیش پێم رازی نابی!»

زۆر جار ئەم پرسیارەیان لێ ئەکردم، نەمئەزانی چۆنیان وەلام بدەمەوە. بۆ ئەوەی لەم «محاکمە» بە ئەنجاتم بێ، لە بەهاری داهاتودا ژنم هێنا.

*

لە گەڵ مەلازم عومەر و عەبدولرەحیم و سامان .. بەرێ کەوتین بەرەو قوناغی داهاتومان لە قەلاتوکان. شەومان بە قسە و باس لە گەڵ کوێخاکانی مەنگور بە سەر برد. بەیانی بەرێ کەوتین، ئێوارەیەکی درەنگ گەیشتینەوە ناو زەنگ. برادەران بە بۆنەی سەری ساڵەوە لە «هێزی شەهید شەهاب» ئاهەنگێکیان رێک خست بوو.

*

سالی ١٩٨٢

شیرکۆ و چلورەفرۆشەکان

پنکەکسان تاقمیکی تیکەلی سەیری شاری و لادیی، گەنج و کاملی خوێندەوار و
نەخوێندەوار بو. جگە لەوانەی کە بە دایمی لەوێ بون، زۆرجار پێشمەرگەی خەلکی
سلیمانی ئەهاتن، چەند مانگ یان چەند حەفتە ئەمانەوە، تا چاویان ئەکرایەوە، ئینجا ئەچون
بۆ یەکی لە تیپەکان.

دو لە پێشمەرگەکان: مامە قالە و مام شێرکۆ. هەردوکیان لە ئەرکی رۆژانەی
بارەگاکە، وەکو چێشت لینان، قاپ شتن، نان هینان، بازار کردن، ئیشکگرتنی شەوانە..
بەخشرا بون. مامە قالە و مام شێرکۆ نمونەی دو کەسایەتی جیاواز و خۆش بون.

شێرکۆ، ناوی مام قادر و خەلکی گوندی بیموش و مالی لە ژاراوە بو. ژن و منالی
نەبو. لە شۆرشی ئەیلول دا لە لقی مامەرەزاییەکان پێشمەرگە بو. دوای ١١ ی ئازار بوبو
بە «حەرەس حدود». لە ئاشبەتال دا گەرابوەوە کوردستان و، لە گەل عەلی عەسکەری هات
بوە دەرەوە و، هەر لە گەل ئەو بو. کاک عەلی کە بە ری کەوت بەرەو برادۆست ٤ کەسی لە
پێشمەرگەکانی: مام قادری بیموشی، مام سالحی مالومەیی، مام ئەحمەدی سیکانیانی، خالە
حەمە.. لە بەر پیری لای ئیمە بە جی هیشت. هەر چواریان «حەقە» و «مامە رەزایی»
بون، زۆر بە دلسۆزی دوای کاک عەلی کەوت بون. بە دریژایی ماوەی قەندیل لە گەل ئیمە
مابونەوە و، هەر چواریان پیکەوە بون. پێشمەرگەکانی تر بۆ خۆشیی ناویان لی نابون:
«العصابە الاربعە». دوای ئەوتانی کاک عەلی ئیتر شتیک نەما بو پیکەوەیان کۆ بکاتەوە.
خالە حەمە و مام ئەحمەد تەسلیم بونەوە. مام سالح چوە لای مامجەلال و مام قادر هاتە لای
من. پێشمەرگەکانی لای من هەمو شاری و گەنج بون، ئەمیش بە هاندانی پێشمەرگەکان
ناوی خۆی گۆری بە شێرکۆ و، بۆ ئازداریش جاروبار پییان ئەوت: «شێرەدا».

شێرکۆ هەتا بلی ی پاک و خاوین و، ریشی تاشراو و سمیلیکی قنجی هەبو. سەر
و سمیلی بۆیە ئەکردەوە بەلام نەیئەهیشت کەس پی ی بزانی، دەمیشی تاقمی تی دا بو،
بەلام کەس نەی دی بو. کە خورما و رۆنیان دروست ئەکرد، شێرکۆ نەیئەخوارد ئەیوت:
«دانم دیشینی» هەمیشە خۆی بەست بو و تفەنگەکەی بە شانەوە بو. حەزی لە میوانداری و
هاتوچۆی مالەکانی شێنی ئەکرد. لە گەل مامە قالە ناکۆک و، زۆر جار شارییەکان تورەیان
ئەکرد. کە سیخورمەی تیوە بۆەنرایە یا کتوپر تەقەیان لە شتی هەلیسانایە، رانچلەکی و
یەکسەر جنیویکی ئەدا. زۆربەی حەقەکان وا بون.

کە تورەیان ئەکرد، زۆر جار قسەیەکی بە من ئەوت و، ئەیوت: «بە تەمایە بە
چلورەفرۆشەکانی سلیمانی کوردستانم بۆ رزگار بکا!» لای وابو گەنجەکانی سلیمانی هەمو
چلورە فرۆش بون و، چلورە فرۆشتنیش کاریکی ناشیرینە.

مامە قالەیش، خەلکی سەنگسەر بو. لە داربرین و دار شکاندن دا زۆر شارەزا و
بەکار بو، داری هەمو زستانەکەی بارەگاکەی ئیمە ئەم ئەیبری و ئەیشکاند. هەرچی ئاژەل و

ولاخێکیشمان هەبوایە ئەم خەمی جێگا و لەوەڕی ئەخواردن. هاوینانیش بیستانی تەماتە و سەوزەی بۆ ئەکردین. بەشێکی گرنگی پێویستیەکانی بنکەکەمان ئەم دابینی ئەکرد. شێرکۆ خوی لەم کارانە نەئەگەیاند، لە بەر ئەوە مامە قالە زۆر جار تانەی لێ ئەدا و ئەچوو بە گژی دا.

مەسئولی تەور

بەیانییەکیان شازاد لە بەزمێکی سەیر خەبەری بووبووەوە. ئەژدەر، لە سلێمانی زەرەنگەر بووبوو، ماوەیەک بوو لە بارەگەکەی ئێمە میوان بوو. ئەژدەر، بێ پرسی مامە قالە، ناشیبانە دەسکاری تەورێکی کرد بوو، دەمەکەی کول کرد بوو، ئەویش بە توندی پیا هەلشاخا بوو. ئەژدەریش پێ ی وت بوو: «بۆ تورە ئەبی خۆ تۆ مەسئول نیت؟» مامە قالە زیاتر هەلچوو بوو، تیروپڕ جنێوی بە ئەژدەر دابوو وت بووی: «چۆن مەسئول نیم من مەسئولی تەورم!»

شازاد ئەیوت دیارە وشەی مەسئول ئەوەندە خۆشە تەنانەت ئەگەر هی تەوریش بێ هەر خۆشە و گرنگە.

*

دەوەن بە ئاش

هەندێ لەو پێشمەرگانەی بۆ ئیشوکار ئەهاتن بۆ سەرکردایەتی زۆر جار میوانی من ئەبوون. جارێکیان غەفور دەرەشیشی و ئەبی چالاک میوانم بوون. هەردوکیان ئەندامی کۆمەلە و، فەرماندەی کەرت بوون. ئەویان خەلکی هەورامان و ئەمیان خەلکی بالەکایەتی بوو. هەر لەو کۆڕەدا: خەبی، ڕێبەری «ئالای ڕزگاری» و، یا حەلیم، ژنێکی بالەکایەتی، میوانم بوون.

غەفور شارەزای بنێشت کردن بوو، هەمو سالی خۆی و پێشمەرگەکانی کەرتەکەی لە لیرەوارەکانی هەورامان بنێشتیان ئەکرد. زۆرجار خەرجی چەند مانگێکی خۆیان و خێزانەکانیان دەرئەهێنا. هەندێ پرسیارم لێ کرد لە سەر جۆری بنێشت کردن و، کەرەستەکانی و، بەرهەمی ئەوسالەیان.

ئینجا لە ئەبی م پرسی: «ئەمسال لە هیچ لایەک چون بۆ کەوشان!» غەفور پیاوێکی قسەخۆش و زیرەک، بەلام لە ڕەوشت و خوی کۆمەلایەتی دا «محافظ» بوو، پرسی: «کەوشان چیە!» ئەبی وتی: «لە بەهاران دا کە گول ئەگەشێتەوە و، کوارگ و ڕیواس و کنگر و.. پەیدا ئەبێ، گەنجەکان: کوڕ و کچی گوند یا چەند گوندێ، بەیانییان کۆ ئەبنەوە، ئەیکەن بە شایی و ڕەشبەلەک، دوای ئەوە، بە کۆمەل و بە جووت، بۆ کۆ کردنەوەی گژ و گیا، بە دەشت و چیادا بلاو ئەبنەوە، عەسر بە چارۆکەی پڕ لە گیا و کوارگ و گولی بۆنخۆش و جوانەوە لە چیا دائەبەزن، دیسان کۆ ئەبنەوە شایەکی ڕەشبەلەک ئەکەن و، بلاوەی لێ ئەکەن هەر کەس بۆ مالی خۆی.»

ئەم سەیرانە بەهارەیە نەریتێکی باو و دێرینەی ناوچەی بالەکایەتیە. گۆرانیەکی بە ناوبانگی حەسەن زیرەک لە سەر «کەوشان»، کە ئەلێ:

کیژان دەچنە میرگولان،
بە عام دەچن هەلالان
عارەق لە هەنیەی دەتکی، تەر دەکا وردە خالان

کیژان دەچنە مێرگولان،
بە عام دەچن بەنەوشان
عارەقی سنگ و مەمکی، تەر دەکا پاژنەی کەوشان
نەبی زۆر بە گەرمی و خۆشییەوە باسی ئەکرد. غەفور تورە بو، وتی: «چۆن ریگە ئەدەن خوشک و دایکتان شتی وەها بکەن..؟» نەبی چوەوە بە گژی دا، وتی: «خوشک و دایکی تۆیش لەوی بونایە ئەچونا» خەریک بو دەمیان لە یەک بگیری. مشتومرەکەیان چیرۆکی «دەوەن بە ئاش» ی بیر هینامەوە.
ئەگیرنەوە: دو ریبوار لە ریگا بە یەک ئەگەن. یەکەمیان لە ئاش ئەهاتەوە و دوەمیان ئەچو بۆ ئاش. هەردوکیان باراشیان پی بو. دوەم لە یەکەم ئەپرسی: « «ئاشەکە چۆل بو یا قەلەبالغ بو؟»
یەکەم ئەلی: «زۆر قەرەبالغە، ئەبی سەرە بگری، رەنگە بە ٣ رۆژی تر سەرەت نەگاتی»
دوەم ئەلی: «دەمـا من لەوی بومـایە سـەرەم نەئەگرت و، لە پیش هەمـوتانەوە باراشەکەم ئەهاری»
یەکەم ئەلی: «نەتئەتوانی!»
دوەم ئەلی: «ئەمتوانی!»
را ریک ئەکەون، دەوەنیک کە لە سەر ریگاکەیان دا ئەبی بکەن بە ئاش و، بزانن کامیان ئەتوانی نۆرەبری بکا و باراشەکەی لە پیش ئەوی کەدا لی بکا. لە ئەنجامی ئەم مشتومرەدا باراشەکانیان ئەریژن بە سەر دەوەنەکەدا و یەکتریش ئەدەنە بەر خەنجەر.
هەمو ناوچەی بالەکایەتی راگویزرا بو، جەیش لوتکەی شاخەکانی بە «رەبیە» تەنی بو، کی ئەیتوانی بچی بۆ «کەوشان»؟ کەچی ئەمان خەریک بون لەم زۆرەدا هەمان بەزمی «دەوەن بە ئاش» دوبارە بکەنەوە. بە ناچاری هەردوکیانم بیدەنگ کرد و، باسیکی ترم لە گەل دامەزراندن.
غەفور لە سەر «ورەی مرۆڤ» قسەیەکی نەستەقی هەبو: «ئەبوت ئەگەر کیوی شنروی بروخی بە زەلام ئەگیریتەوە، بەلام ئەگەر زەلام بروخی بە هیچ شتی ناگیریتەوە!»

*

میتەرولوجی
شینی بیەکان لایان وابو: هەر هاوینی زەردەزیرە زۆر بی، ئەوساڵە زستانەکەی سەخت ئەبی. ساڵی ١٩٨١ هاوینەکەی زەردەزیرە زۆر و، زستانەکەی سەخت بو. بەفریکی زۆر باری. سەیر ئەوەبو لە گەل کرێوەی بەفردا هەورە تریشقە و هەورە گرمەی زۆری لە گەل بو. ئەم دیاردە سروشتییەم هەر لەوی دی بو. ئەو زستانە کەوتمە کۆکردنەوەی هەندی لەو وشانەی پەیوەندییان بە دۆخی ئاسمان و گۆرانی کەش و هەواوە هەبو. وشەکان هەمویان ئاشنا و ناسراون، بەلام کۆکردنەوە و لە یەک دانیان وەکو ریزە زاراویکی میتەرولوجی رەنگە بی کەلک نەبی، بە تایبەتی کورد هیشتا هیچ دەزگایەکی تایبەتی بۆ لیکۆلینەوەی لەم بابەتەی نیە.

*

هەوا کە سارد ئەکا، تا ئەندازەی ژیر سفر، ئەرز و ئاو ئەیبەستی(:رچبان،

چەمەدین). توێژی سەرووی ئاوی گۆم و زەلکاو ئەبێ بە سەهۆڵ (:بەستەڵەک، شەختە، چەمەد، بوز) و، ئاوی سەر ئەرز ئەبێ بە زووقم(: خوسار، سیخوار) و، چۆڕاوگە ئەبێ بە چلوورە.

هەوا کە گەرم ئەبێ، هەڵم لە ئاو، هالاو (:بۆق) لە ناو کشتوکاڵ و، گڕە و سەبوون لە دەشت هەڵئەکا.

ئەگەر هەور ئاسمانی گرت، هەورەکە گەواڵ گەواڵ (:پەڵە پەڵە) ئەوەستێ، یا هەموی دائەگرێ، هەور تیرە و تاریک، چڵکن، سپی ئەبێ.

ئەگەر هەور لە ئاسمان ڕەوییەوە (:هەڵی ڕوونگاند)، بە ڕۆژ شینایی ئاسمان و، بە شەو ئەستێرەکانی دەرکەوتن، بە ڕۆژ ساماڵ یا هەساو و، بە شەو سایەقە ئەبێ. شەوی سایەقە لە زستان دا سارد ئەبێ ئەرز و ئاو ئەیبەستێ.

ئەگەر هەور لە ئاسمان دا بەستی لە شێوەی باران، بەفر، تەرزەدا ئەباری.

باران نم نم، یا بە تاو، یا بە خوڕ، یا بە خوڕەم ئەباری. بارانی بە خوڕ، ڕەهێڵە، لێزمە، لەنگێزە ئەکا. زۆرجار برووسکە (:هەورە تریشقە، چەخماخە) و، هەورە گرمەی لە گەڵ ئەبێ.

کە باران بباری و، لە هەمان کات دا هەتاو بێ، کۆڕگەزێ بە و، کە ماوەیەک بە خوڕ بباری و خۆش بکاتەوە تاوە، کە سەرانسەری وڵات بگرێتەوە ئەیقلیمگیرە. کە لە گەڵ بەفر بباری شڵێوەیە.

لە سەرەتای پایزدا پەڵە ئەدا. پەڵە بارانێکی نەرمە چەند شەو و ڕۆژ لە سەر یەک خۆش ناکاتەوە تا ئەرز تێرئاو ئەبێ، ئاوی لە سەر ڕائەوەستێ.

دوای بارانی پەڵە چەن ڕۆژی هاوینە پچکۆلەیە، هەوا خۆش و دنیا گەرم ئەبێ.

بەفر (:بەرف، بەور) ئەگەر زۆر بباری کەپەوە و، ئەگەر کەم بباری پرۆشە ئەکا. بستێک، قولاچێک، ئەژنۆیەک یا گەزێک و زیاتری تێ ئەکا. لە شوێنێکی بەرزەوە کە با بەفر ئەیبا بۆ شوێنێکی قوڵتر و پڕی ئەکاتەوە باپێزە. لە لێژایی چیا بەرزەکانەوە هەرەس (:ڕنو) دێ. لە کۆتایی بەهار دا بەفر ئەچێتەوە، کوێستان خاڵ خاڵ ئەبێ.

بەفرەلوکە، بەفرێکی خاوە کلۆەکانی بە تەواوی ئەیبەستوە زوو ئەتوێتەوە.

بەفرخۆرکە، بەفرێکی نەرم و وردە لە کۆتایی بەهاردا بە سەر بەفری زستان دا ئەباری و، ئەیتوێنێتەوە.

تەرزە (: تەزرە، گلێرە، تەگەرەگ، تەورگ) بە دەنکی ڕەقی گەورە یا پچووک ئەباری، گەڵا و گوڵ ئەکوتێ.

تەرزەلوکە، نەوەکو تەرزە ڕەقە و نەوەکو بەفر نەرمە زوو ئەتوێتەوە.

بارانی زۆر ئەتوانێ لافاو (:سێلاو، لێشەت، لێشاو، لەهی)ی لێ هەڵبستێ.

لە کۆتایی زستان دا ئەرز تێر ئەبێتەوە، کە باران ئەباری نایەڵێ بە قوڕ و لیتە.

لە کۆتایی بەهار و لە هاوین دا شەو دڵۆپی ئاو لە سەر گژوگیا و گەڵا شەونم (:ئاونگ، خوناو) دروست ئەکا.

لە ناوەڕاستی تەمموزدا تاوێک باران ئەباری بۆنێکی خۆش لە ئەرز هەڵئەستێ.

بە درێژایی ساڵ و، لە هەموو وەرز و لە هەموو ڕۆژێک دا با ئەتوانێ بوەزێ (:هەڵ بکا). بای وەشت بارانی بە دوادا ئەباری، بای دارئاوس لە کۆتایی زستان دا هەڵئەکا و دار

و دره‌خت گۆپکه و چرۆ ئه‌کا. بای خه‌زان کۆتایی پایز هه‌ڵئه‌کا گه‌ڵای زه‌ردی دره‌خت هه‌ڵئه‌وه‌رێنێ.

بای شه‌ماڵ له لای سه‌ره‌وه‌وه ئه‌وزێ و، فێنک و نه‌رمه، بارێش یا ره‌شه‌با له لای خواره‌وه هه‌ڵئه‌کات توند، له هاوین دا گه‌رمه دوای نیوه‌ڕۆیان ئه‌بێ به گڕه و شه‌ڕا و، له زستان دا سارده ئه‌بێ به کزه، که له گه‌ڵ به‌فر و باران بێ، یا له گه‌ڵ یه‌کێکیان به پێی توندی و نه‌رمی ئه‌بێ به زریان، زه‌لان، وه‌یشومه، نه‌رته‌نه، پاسرێشک، تۆفان.

هه‌ندێ رۆژی زستان هه‌ور دائه‌به‌زێ، سه‌ر ئه‌رز ئه‌بێ به ته‌م (:ته‌مومژ، ته‌متومان).

هه‌ندێ رۆژی هاوین هه‌ور ته‌پوتۆزی بیابان ئه‌بینێ، ئه‌بێته خۆڵ بارین.

تێکچونی دۆخی هه‌وا، ناوچه‌ی گوشاری به‌رز و نزم دروست ئه‌کا، گێژه‌ڵوکه له ئاســـمانه‌وه به‌ره‌و زه‌مـــین و گـــه‌رده‌لول له زه‌مـــینه‌وه به‌ره‌و ئاســـمـــان (:گـــه‌ره‌پێچ، باهۆز، باپێلیــسک) ی لێ په‌یدا ئه‌بێ.

*

کورد ناوی مانگه‌کانی ساڵی به گوێره‌ی که‌شی ئه‌و مانگه ناو ناوه: خاکه لێوه، بانه مه‌ر، جۆزه‌ردان، پوشپه‌ر، گه‌لاوێژ، خه‌رمانان، ره‌زبه‌ر، خه‌زه‌ڵوه‌ر، سه‌رماوه‌ز، به‌فرانبار، رێبه‌ندان، ره‌شه‌مه.

له هه‌ندێ شـــوێنی کـــه به مـــانگی مـــارت ئه‌ڵێن: هه‌رمێ پشکوان و، به نیـــســـان: شه‌سته و، به مایس: به‌ختباران و، به حوزه‌یران: بارانبڕان و، به تشرینی یه‌که‌م: گه‌ڵاڕێزان و، به تشرینی دوه‌م: سه‌ربه‌ڵه.

*

هه‌مـــو ناوچه‌یه‌ک کـــۆمـــه‌ڵێ له‌م زاراوانه‌یان هه‌یه، هه‌ندێکیـــان له گـــه‌ڵ ئه‌مـــانه‌دا هـــاوبه‌شن، به‌لام هه‌ندێکیـــان ناوی دیارده‌یه‌کی سروشتـــه له‌وانه‌یه له ناوچه‌کانی ترا نه‌بێ، نوسینه‌وه و به‌کارهێنانی ئه‌م وشانه زمان ده‌وڵه‌مه‌ن ئه‌که‌ن.

*

پێشینان وتویانه: «ئه‌گه‌ر با بێ و ئه‌گه‌ر باران، له عومری زستان کـه‌م ئه‌بێتـه‌وه»، هه‌روه‌ها: «له زســتان شـه‌وێ، له پیران ئه‌وێ»، هه‌روه‌ها: «له هه‌مـو هـه‌وری باران نابارێ»، هه‌روه‌ها: «باران بهـاری ئاشی ئه‌گـه‌رێ، باران ئه‌هاری جـوتی ئه‌گـه‌رێ»، هه‌روه‌ها: «به‌فـری به‌هارێ، تا پۆپه‌ی دارێ، ناگـــاته ئێـــوارێ»، بۆ یه‌کێ کـــه ته‌مێ خـــواردو ئه‌بوبێ له ته‌جروبه‌کـانی رابوردو ئه‌ڵێن: «نه بای دیوه و، نه باران»، بۆ مـشـور خـواردنی بێ سـودی دوای لێقه‌ومان، ئه‌ڵێن: «له پاش باران که‌په‌نک».

*

هه‌وڵی ئاشتبونه‌وه

دوای ئه‌و شـه‌ڕانه هه‌مـوومـان هه‌ســـتـمـان به‌وه ئه‌کـرد، کـه له‌م شـه‌ڕانه‌دا هێـزو توانای گه‌له‌که‌مـان دائه‌چۆڕێ. له زۆر لاوه به هه‌مان مه‌عنا نامه‌مان بۆ ئه‌هات به تایبه‌تی له ئه‌دیب و نوســه‌ر و پیـاوه ناسراوه‌کـانی شـاره‌وه. له ناو خۆمـان دا به دوقـۆڵی و سێ قـۆڵی و، له چه‌ندین کۆبونه‌وه‌ی مـه‌کته‌بی سیاسی و کۆمیته‌ی سه‌رکردایه‌تی دا باسی چاره‌سه‌ری ئه‌م به‌لا کوشنده‌یه‌مان ئه‌کرد و، ئه‌گه‌ڕاین چاره‌یه‌کی بۆ بدۆزینه‌وه. بڕیارمان دا هه‌وڵێکی زۆر بده‌ین

بۆ ئەوەی کۆتایی پێ بهێنین. یەکەمیان لە ڕێگای دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە: وتارەکانی ڕادیۆ و بڵاو کراوەکان، زەمینەی بۆ خۆش بکەین. دوەمیشیان بکەوینە پەیوەندی ڕاستەوخۆ لە گەڵ هەمو لایەنەکانی پەیوەندیدار.

*

من و شەڕی ناوخۆ!

ئەوسایش و، هەتا ئێستایش هەندێ لە سەرانی پارتی و حشع و لایەنەکانی تر لە ناو هاوڕێکانم دا من بە یەکێ لە توندڕەوەکان دائەنێن، بەشێکی شەڕی پروپاگاندەیان لە دژی من بوە. ڕاستییەکەیشی چەند جارێ من سەرکردایەتی لەشکرکێشییەکانی یەکێتیم کردوە. لێرەدا چەند وتارێ دەقاودەق دوبارە ئەنوسمەوە کە لە کاتی خۆی دا دەربارەی شەڕی ناوخۆ، دوای گەڕانەوەم لە شەڕەکان، وەکو سەروتاری کۆمەڵە لە ژمارەکانی کانونی دوەم و شوباتی ١٩٨٢ دا بە ناوی ناوەندەوە نوسیومە. ڕەنگە خوێنەوار تا ئەندازەیەک لە بیروبۆچونەکانم بگا.

*

وتاری یەکەم:

گەلەکۆمەکێ ی چەکدار - سیاسی لە خزمەتی کێ دایە؟

هاوین و پاییزی ساڵی پار، هەندێ شوێنی پارێزگاکانی هەولێر و سلێمانی بون بە مەیدانی زۆرانبازییەکی چەکدار - سیاسی توندوتیژی خویناوی لە بەینی پێشمەرگەکانی ی ن ک و چەکدارەکانی هەندێ حیزبی تردا.

زۆرانبازی چەند مانگی ڕابوردو، درێژە کێشانی ڕوداوە پچڕپچڕەکانی چەند مانگ و بگرە ساڵی پێشوتر بو، بەڵام ئەمجارەیان چەشنێکی بەرینتر، فراوانتر، توندوتیژتر و نەخشە کێشراوی بە خۆیەوە گرت بو، کە خۆی نواند لە گەلەکۆمەکی ی چەکدار - سیاسی ٤ قۆڵی چەند حیزب و ڕێکخراوی جۆراوجۆری جیاواز لە ڕوی ڕێبازی ئایدیۆلۆجی و سیاسییەوە. وە پێشتریش بە ژاوەژاوێکی پروپاگاندەیی خەست و فراوانی ئاراست، لە بارەی «ڕێککەوتنی نهێنی» ی ن ک لە گەڵ ڕژێمی صەددام بۆ لێدانی «هێزە نیشتمانییەکان» و ڕێگرتن لە «چالاکی شۆڕشگێرانەیان دژی ڕژێم» زەمینەی بۆ خۆش کرا بو.

ڕوداوەکانی ئەم دواییەیش، وەکو هی جارەکانی تر، مایەی پەژارە و جێگەی پرسیاری کۆمەڵانی خەلک بون، چونکە ڕەوتی بەرەو پێشەوە چونی شۆڕشی کوردستان و ئاقاری خەباتی سیاسی و پێشمەرگەیی لە شا ڕێ ی ئاسایی خۆی لا ئەدا و، لە شەڕی کوردەوە دژی هێزی حکومەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، ئەیگۆڕی بە شەڕی هێزەکانی کورد لە گەڵ یەکتری ڕو بە «کورداندنی شەڕەکە»، بە تایبەتی لە کاتێک دا کە لە ئەنجامی گەرمبونی ئەبەردەکانی جەنگی عێراق - ئێران دا لە بارترین هەلی مێژویی، لە دو دیوی نیشتمانەکەی دا، بۆ بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانی گەلی کوردستان - لە سەر ئاستی ستراتیجی بۆ جولانی سیاسی، وە بۆ دەسوەشاندنی کاریگەر و کوشندەی هێزە شۆڕشگێڕەکان لە دوژمنانی داگیرکەر - لە سەر ئاستی تاکتیکی، هەلکەوت بو.

*

لە گەڵ کۆمەڵانی خەلکی کوردستان دا، ئێمەش لە پەژارەدا بوین، چونکە هەفتە نەبو بە ناڕەوا چەن هاوڵاتییەکی کوردستان لە شەڕی ناوخۆدا، لەوانە چەندین هاوڕێ ی

هەلکەوتو و هەڤالی دلری ئیمە، ئەکوژرین..

لە گەل کۆمەلانی خەلکی کوردستان دا، ئیمەش ئەمانپرسی: بۆ؟ ئەم شەرە لە پای چی؟ بۆ سودی کی؟ قوربانیەکانی ئەم شەرە کێن؟ بۆچی و لە بەر چی.. هەرچەند هەلومەرجی دەسپیکردنی کاریکی جیددی یا کاتی وەشاندنی گورزیکی کوشندە لە دوژمن نەگات؟ تەقاندنەوەی ناکۆکی لاوەکی و هەلگیرساندنی شەری ناوخۆ و کوردانەنی شەر و خەریک کردنی هیزی پیشمەرگەی ی ن ک کە بە دریژایی شەش سالی رابوردو هەر ئەو هیزی سەرەکی و کاریگەری بە گژا چونەوەی رژیمی عیراق و دەزگا دامرکینەرەو چەمەنەمیەکانی بوە لە کوردستان دا، لە دوا شیکردنەوەدا بە قازانجی کی یە؟

گوایە دنیای کورد ئەوەندە بە خیرایی لە گوران دایە، کە تەرازوی هیزەکانی ناوی و سروشتی سیاسی و چینایەتییان و، بیروباوەر و بۆچون و ریباز و، ئوسلوبی کار.. یان وەها زو بگۆری؟

- ئەوانەی کە ئاشبەتالیان رەفز کرد و بە چەکی شر و توانایەکی کەمەوە ریگەو چیاکانی کوردستانیان گرت و لە ناخۆشترین هەلومەرجی نابەرامبەری تەرازوی هیزەکانی رژیم و هیزەکانی سەرجەم ئۆپۆزیسیونی عیراق دا، بە توانایەکی کەمەوە، دژی دوژمنیکی بەهیز و در، خەباتی چەکدارانەیان دەس پی کردەوە..

- ئەوانەی ئالای چەسپاندنی گیانی پیکەوەژیانی دیموکراتی بیروباوەر و حیزب و ریکخراوی جیاجیایان هەلکرد، بە جۆریک کە بۆ گالتە پی کردن، بە یارەگاکانی سەرکردایەتییان ئەگوتن: دۆلی ئەحزاب!

- ئەوانەی کە ئالای روخاندنی رژیمی صەددام و دامەزراندنی رژیمیکی دیموکراتییان لە عیراق دا هەلکرد و، نەک جاری بەلکو سەدان جار، بانگی هەمو هیز و حیزبەکانی عیراقیان ئەکرد، کە هیز و توانای خۆیان لە بەرەیەکی یەکگرتودا دژی رژیمی صەددام یەک بخەن و خەباتی چەکدار لە روی سەرکردایەتی کردنی و پیکهاتنی هیزەکانی و مەیدانی چالاکیەوە بکەنە شورشی هەمو عیراق..

بەلی ئەوانەی کە بە رەنج و ماندوبونی چەند سال و بە خوینی سەدان شەهید راستیی ئەم دروشمانەیان سەلماند و بناغەکەیان دارشت، لە کاتیک دا کە زۆر کەس و زۆر لای تر ئەمەیان بە خەیال و سەرەرویی و پیلانگیران و نۆکەرایەتی ئەم و ئەو لە قەلەم ئەدا..

تۆ بلی ی دنیای کورد ئەوەندە زو بگۆری؟. ئەمانە هەمو بونە نۆکەری هەمان رژیم کە لە ماوەی شەش سالی خەباتی پر کویرەوەری و مەینەت و تالی دا، زیاتر لە هەزار هەڤال و هاوری ی بە ناوەوا لە شەری نابەرامبەر و، لە ژیر ئازار و ئەشکەنجە و، لە پای قەنارە کوشتون و، دەیان هەزار کەس لە خوشک و برا و دایک و باوک و خزم و خیزانی ئیهان کردون و ئازار داون و لە زیندان و گرتوخانە و سەربازگەکان دا توند کردون و، زیاتر لە هەزار گوند و دیبان کاول و لە گەل خاک دا یەکسان کردون؟

کورد گوتەنی: سەیرە لە کوێیە!

تۆ بلی ی ئەوانەی لە سەردەمی ئەو تراجیدیە سامناکە ناخۆشەدا خۆیان لە جەنگەی تراجیدیاکەدا ژیاون و بەرگەیان گرت و هیچ نەبی ئەوساکە لە کوردستان دا هەر ئەوان بون کە هیزی سەرەکی سیاسی و چەکداری بە گژا چونی رژیم بون، ئیستا بونە نۆکەری رژیم

پاریزەری سەددام و هێزە داگیرکەرەکانی، وە ئەوانەش کە ئەوسا تەماشاچی و رەخنەگر و سەیرکەر و تۆمەت بە پالدەر و گیرەشێوێن و ریز تێکدەر.. بون، بونە پاریزەری شۆرش و قازانجەکانی جەماوەری کوردستان و رێبازی شۆرشگێرانە؟

لە گەل کۆمەلانی خەلکی کوردستان دا، ئێمەش ئەپرسین بۆ؟

ئاخۆ ئەو گەلە کۆمەکی یەی لیمان کردبن و ئەو شەرەی پەیمان فرۆشتنێن لە سەر ئەوە بو کەوا ئێمە لە بیروباوەری خۆمان هەلگەراوینەتەوە و لە دروشمەکانی خۆمان پەشیمان بوینەتەوە و «ئەمانەوی چارەنوسی خۆمان ببەستینەوە بە چارەنوسی رەشی رژێمە خوێنرێژە رزیوەکەی سەددام» و، ئەمانەش گەرەکیان بو بە رێگەی گەلەکۆمەکی ی چەکدار - سیاسی، لە مەیدان دەرمان بکەن و پانکەنەوە بە ناو رژێم دا، یان بە زۆر پاتهێننەوە سەر رێگای راستی شۆرش و قازانجی جەماوەرا

*

هەمو زۆرانبازیەکی سیاسی بێگومان زەمینەیەکی مادی هەیە و لە راستی دا نواندنەوەی ململانی ی چینایەتی بەینی چین و توێژە کۆمەلایەتیە جیاوازەکانی ناو کۆمەلە، کە هەر یەکەیان بە پێ ی دەسکەوت و قازانجی چینایەتی خۆی، لە روانگەی تایبەتی خۆیەوە سەیری رووداوەکان ئەکا، هۆکانی دەس نیشان ئەکا، رێگەی چارەسەر کردن و ئوسلوبی کار بۆ کردنی دیاری ئەکات.

لە دۆخێکی وەکو ئێستای رۆژهەلاتی ناوەراست دا، کە یەکێکە لە ناوچە هەرە گرنگەکانی دنیا، وە یەکێکە لە ناوچە هەرە ئالوزەکانی دنیا و، شوێنی پەنگ خواردنەوەی چەندین کێشە و گیروگرفت و ناکۆکی قول و گرنگ و کاریگەرە - لە ناو هەر دەولەتێکیان دا، لە بەینی دەولەتانی ناوچەکەدا، لە بەینی گەلانی ناوچەکە و هێز و دەولەتە گەورەکانی دنیادا.. بەمجۆرە رووداوەکانی هیچ قوژبنێکی ئەم ناوچە ئالوزاوە گرنگە، چەن پچوک و چەپەک و پشت گوێ خراویش بی، ناتوانی رەوتی ئاسایی خۆی بگری بە دابراوی و دور لە دەستێوەردان و گوشاری ئەم و ئەو، ناکۆکیەکانی ناوی لە ئەنجامی کامل بونی هەلومەرجی مێژویی خۆی دا، لە لایەن خودی خاوەن مەسەلەکەوە، لایەلا بکری.

جا مەسەلەی نەتەوەی کوردیش، وەکو یەکێک لە گیروگرفتە هەرە ئالوز و گرنگ و بریاردەرەکانی ناوچەکە، دەمێکە سەرنجی بایەخی هێزە کۆنەپەرست و دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان و دەولەت و هێزە زلەکانی دنیای راکێشاوە و، هەر یەکەیان لە لای خۆیەوە، بە جۆرێک، چاوی تی بریوە و هەولی داوە جی پی ی خۆی بکاتەوە و پایەی کۆمەلایەتی لە ناو چین و توێژەکانی کۆمەلی کورد و نوێنەرە سیاسیەکانی دا بدۆزێتەوە و قورسایی خۆی بخاتە سەری. لە ناو بزوتنەوەی کوردیش دا لە مێژە دو جۆرە بۆچون هەیە بۆ لێکدانەوەی رەگی گیروگرفتەکانی گەلی کورد و دۆزینەوەی چارەسەر کردنی، کە لە دو سەرچاوەی ئایدیولوجی جیاواز، بەلکو لە دو جیهانبینی جیاوازەوە دەردەبن:

یەکێکیان - لای وایە کە بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کوردستان ئەبی پشت بە هێزی لە بن نەهاتوی کۆمەلانی خەلک ببەستی و، کۆمەلانی خەلک خۆیان خاوەنی مەسەلەکەی خۆیان بن و چارەنوسی خۆیان بریار بدەن بە بی دەستێوەردانی بیگانە، بناغەی ستراتیجی گشتی جولانەوەکەی لە سەر بنچینەی دابین کردنی پێویستیەکانی گۆران و گەشە کردنی کۆمەلایەتی، ئابوری، سیاسی و فەرهەنگی.. کۆمەلی کوردستان

داپڕێژی، نەک بە پێی ی قازانجەکانی هێزەکانی دەرەوە و ململانێ و زۆرانبازیەکانی بەینی
ئەوان.
ئەوی تریان - هەوڵ ئەدا جێگە بۆ جوڵانەوەی کورد بدۆزێتەوە لە ناو چوارچێوەی
ستراتیجی زلهێزەکان و لە ناو کون و کەلەبەری ناکۆکیەکانی بەینی دەوڵەتەکانی ناوچەکەدا،
هەر لە بەر ئەوە پشت بە دەرەوە ئەبەستێ و هەوڵ ئەدا بە هێزی دەرەکی و ناکۆکیەکانی
ئەوانەوە بیبەستێتەوە، وە بە گوێرەی هەڵکەوتنی هەلومەرجی چاک و خراپی «دەولی»
مەسەلەی کورد بجوڵێنێ و بڕێنێ، وە بیخاتەوە مەیدانی وازی ناو دەوڵەتانەوە.
هەوڵدان بۆ بەستنەوەی مەسەلەی کورد بە ناکۆکیەکانی هێزەکانی دەرەوە جارێک لە
گۆشەی ڕاست و جارێکی کە لە گۆشەی چەپەوە، وە خەبات کردن بۆ ڕێ بڕین لەم پیلانە،
خۆی لە خۆی دا زۆرانبازیەکی سیاسیە. ناودانەوەی ململانێ ی چینایەتی چین و توێژە
کۆمەلایەتیە جیاوازەکانی ناو کۆمەڵە، هەریەکەیان لە ڕوانگەی قازانجی چینایەتی خۆیەوە،
بەلام بە گوێرەی گۆڕانی هەلومەرجی خاوبونەوە و توندوتیژبونی ناکۆکیەکان، ئەمیش
ئەگۆڕێ: چەک دائەنێ یا چەک هەڵئەگرێ.
سەر بونی هەندێ هێز لە وەرزی سارد بونی مەناخی ناکۆکیەکانی بەینی عیراق و
ئێران دا، پاشان زیندو بونەوە و سەردەرهێناتەوەیان سەرلەنوێ لە وەرزی گەرمبونەوەی
مەناخی ناکۆکیەکان دا وێنەیەکی دزێوی بۆچونی دوەمە. لە کاتێک دا کە مەسەلەی کورد
لە حاڵەتی ڕێکی و ناڕێکی، ئاشتی و شەڕ، کزکی و ناکۆکی دەوڵەتانی ئێران و عیراق دا،
وەکو مەسەلەیەکی بابەتیی مێژوکرد هەر هەبوە.
هەڵگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران هەلومەرجێکی نوێ ی لە سەرانسەری
ناوچەکەدا خولقاند، لە لایەکەوە - هەلی بۆ هێزە شۆڕشگێڕەکان هەڵخست کە سود لە شەڕی
ئەم دو دەوڵەتە داگیرکەرە وەربگرن، بۆ زیادکردنی ڕادەی چالاکی و جەربەزەیی پێشمەرگەیی
و بە دەستهێنانی سەرکەوتنی گەورە و کارێگەر لە چوارچێوەی ستراتیجیەکانی خۆیان دا.
بەلام لە لایەکی تریشەوە، هەلی بۆ هێزەکانی تریش ڕەخساند کە سەرلەنوێ بێنەوە مەیدان
بۆ بەستنەوەی مەسەلەی کورد بە ناکۆکیەکانی ئەو دو دەوڵەتەوە.
بەو پێ یە، لە سەر ئەرزی کوردستان ڕیزبونێکی نوێ ی حیزب و هێزە سیاسیەکان
هاتەوە گۆڕێ. لایەکیان ئەیویست و هەوڵی ئەدا سەربەخۆیی ڕێبازی شۆڕشگێرانەی
بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کوردستان، لە گەمە و پیلانی دەوڵەتەکانی عیراق و
ئێران بپارێزێ و لە هەمان کات دا کەڵک لە هەڵگیرسانی جەنگ وەربگرێ، بۆ زیادکردنی
هەرچی زۆرتری چالاکی شۆڕشگێڕانەی سیاسی و چەکدار و ڕاپەڕاندنی کۆمەڵانی خەڵک.
لایەکەی تریش ئەیویست و هەوڵی ئەدا کە خەباتی ڕەوای گەلی کورد لە عیراق دا بکات بە
بەشێک لە ئەبەردەکانی جەنگی دەوڵەتی ئێران دژی دەوڵەتی عیراق و، لە چوارچێوەی ئەو
نەخشەیەدا ئەیزوت، کە بەشێکی لەو گەلە کۆمەکی چەکدارە سیاسیە ٤ قۆڵیدا خۆی
ئەنواند، کە لە چەند مانگی ڕابردودا دژی پێشمەرگەکانی ی ن ک کرا.

*
گەلەکۆمەکی کەی ئەمجارە، ئەگەرچی لەو دیو سنورەوە، بە توانایەکی زۆرەوە
نەخشەی بۆ کێشرا بو، وەکو هەمو جارەکانی تر ئەمیش لە بەرامبەر باوەڕی پتەو و
خۆڕاگریی دلێرانەی پێشمەرگەکانی ی ن ک دا شکا و سەری نەگرت. بەلام هەر وەکو

هێرشەکەی ئەمجارە، لە هەموو ئەوانی پێشو، بەربلاوتر و توندتر و ڕێکخراوتر بو، هەروەها شکاندنەکەشی بە هەمان ئەندازە گەورە بو، بگرە لە ئەوارەی هێرشەکەش زلتر بو، چونکە سەرلەنوێ چەند ڕاستیەکی بە زەقی ساخ کردەوە، لەوانە:

- دەرکەوت کە پێشمەرگەکانی ی ن ک لە ماوەی چەن سالی ڕابوردودا، لە سەختترین هەلومەرجی خەبات دا، چۆن بەرگەی هێرش و پەلاماری دڕندانەی هێزی داگیرکەری ڕژێمی فاشیستی عێراقیان گرتوە و، چونکە لە ناو باوەشی کۆمەلانی خەلک و لە گەلْ ئێش و ئازارەکانی ئەوان دا ژیاون، لە گەشە کردنێکی چوناپەتی و چەندایەتی شێنەیی و بەردەوام دا بون، لە بۆتەی خەباتی شۆرشگێرانەی خوێناوی و سەخت و دژواردا قال و پەروەردە بون، بۆیە بە هیچ هێزێکی خۆمالی و خۆولاتیش لە شکاندن و بەزاندن نایەن و بە ئاسانی لە مەیدان دەرناکرێن، بگرە هەروەکو چۆن بە درێژایی سالانی پێشو، هێزی سەرەکی و کارێگەری بەربەرەکانی ی ڕژێم بون لە کوردستان دا، هەر بەو جۆرە پارێزگاری هەمان ئاستی بلند و شوێنی بەرز و سەربەرزانەی خۆیان کرد چ لە بەرامبەر هێرشەکانی ڕژێم دا و، چ لە بەرامبەر پەلاماری نارەوای هێزی چەکداری حیزبەکانی تردا.

- دەرکەوت هەر ئەو سیاسەتە سەرنەکەوێت و لە وێژدانی خەلک دا جێگیر ئەبێت و سەرنج و بروای خەلک بە دەس ئەهێنی، کە لە سەر بناغەی ڕاستی و ڕوداو بنیات نراوە، نەک ئەوەی لە سەر بناغەی پیلانگێران و پروپاگاندەی ناراست و ژاوەژاوی دروستکراو و هاشە و هوشەی درۆ و هەلگێرانەوەی ڕوداوەکان و چەواشە کردنی گەلْ و تەفرەدانی خەلک و فێل و تەلەکەبازی.

ئەوانەی پەنایان بردە بەر شەری پروپاگاندەی درۆ، زۆری نەخایاند، درۆکانیان ئاشکرا بو، بوختانەکانیان دەرکەوت، دەستەکەیان کەوتە ڕو.. خۆیانی پێ سوک و ڕیسواتر بون.

- دەرکەوت کێ لە خزمەتی پیلانەکانی داگیرکەرانی کوردستان دایە و بە کردەوە، بە نهێنی و بە ئاشکرا، نەخشەکانی ئەوان جێبەجێ ئەکات، لە پەنای ئەودا و بە بەرماوەی ئەوان ئەژی و بە پێ ی قازانج و دەسکەوتەکانی ئەوان ئەجولێتەوە و، بە فەرمانی ئەوان پێشرەوی و پاشەکشە ئەکا، سەر دەرئەهێنی و سەر ئەباتەوە کون. ئەگینا ئەوی بەهوی شەری ڕژێمی عێراق بکات، ئەگەر لە بیانو نەبی، مەیدانێکی بەرین و فراوانی نەبەردی چەکدار و چالاکیی سیاسی لە بەردەم دایە، سەدان سەربازگەی گەورە و بچوک و ڕەبیەی هێزی داگیرکەری دوژمنی لە بەر چاو و لولەی تفەنگ دایە و ڕێگەی لێدانی هێزەکانی ڕژێمیش هەر بە سەر سنگی پێشمەرگەکانی ی ن ک دا تێ ناپەری.

- دەرکەوت کێ لە هەمو لایەک زیاتر بە تەنگ بەجێیهێنانی فرمانی نیشتمانی و لێپرسینەوەی مێژویی و جێبەجێ کردنی خواست و داواکانی جەماوەرەوەیە و سورە لە سەر شکاندنی پیلانی «کورداندنی شەر» و نەهێشتنی شەری ناوخۆ و، تەرخان کردنی هەمو وزە و تواناکان بۆ شەری ڕژێمی عێراق. ڕوداوەکان ئیسپاتیان کرد، کە لەم ڕوانگەیەوە ی ن ک هەر وەکو سەر بۆ «زۆری چەک» و گوشار و گەلەکومەکی داناەوێنی، بەلام ئەگەر ئازادی هەلبژاردنی شێوەی لابەلا کردنی گیروگرفتەکان بە ڕێگای سیاسی یا چەکدار، بەند بێ بە دەسەلات و ئارەزوی یەکێتیی نیشتمانییەوە، ئەوا ی ن ک مەگەر هیچ ڕێگایەکی تری خۆپاراستنی لە بەردەم دا نەمێنی، جگە لە بە کار هێنانی چەک، ئەگینا هەمیشە ڕێگەی گفتوگۆی هێمن و دیموکراتی ئەگری و، ڕێگەی سیاسی چارەسەرکردنی گیروگرفتەکان

هەڵئەبژێرێ.

*

ڕووداوەکان کۆن ئەبن و لە بیر ئەچوونەتەوە، هۆکانی تەقینەوەی وەزعەکە هەر ماون، گیروگرفتەکان بە چارە نەکراوی هەڵپەسێردراون، کەواتە مەترسی هەڵگیرسانەوەی شەڕی ناوخۆ هێشتا لە گۆڕێ یە، بەڵام هێشتا هەلی بە لادا خستنی هێمنانە و سیاسی گیروگرفتەکان، لە هەلی لاپەلا کردنی چەکدارانەیان، زۆرترە.

هێشتا لە قۆڵی ی ن ک ەوە دەرگای چارەسەرکردنی سیاسی مەسەلەکان بە کراوەیی، لە سەر گازی پشتە. (کۆمەڵە، کانونی دووهەمی ۱۹۸۲)

*

وتاری دووەم:

شەڕی ناوخۆ یا شەڕی ڕزگاری نیشتمان؟

گەشەکردنی بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانی گەلی کورد لە کوردستانی عێراق دا دوابەدوای شۆڕشی ١٤ ی تەمووزی ١٩٥٨، پاشان دەستپێکردنی خەباتی چەکدار و هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلول و وەرگرتنی چەند ساڵەی، کارێکی وەهای کرد کە کوردستانی عێراق ببێتە مەڵبەندێکی گرنگی بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کورد لە سەرانسەری کوردستان دا. بگرە ببێتە ناوەندێکی ئەوتۆ کە تێکڕای تێکۆشەرانی کورد لە پارچە جیا جیاکانی کوردستان دا چاوی هیوای تێ بڕن و پشتی پێ ببەستن و پشتیوانی لێ بکەن، خەباتی خۆیان و تێکۆشانی حیزب و ڕێکخراوەکانی خۆیانی پێوە گرێ بدەن، بەڵکو بیخەنە ژێر چەتری ڕابەریی سیاسی و ئایدیولوجی و ڕێکخراوەیی.. سەرکردایەتییەکەیەوە.

بارزانی کە سەرکردایەتی شۆڕش و پارتی لە ژێر دەس دا بوو، هەروەها جولانەوەی کوردیش لە سەرانسەری کوردستان دا کەوت بوە ژێر نفوز و دەسەڵاتی ئەوەوە ئەیتوانی دەوری سەلبی یا ئیجابی وازی بکا هەم لە جولانەوەی کورد لەو پارچانەدا و هەم لە ناو حیزب و ڕێکخراوەکانیان دا، بە تایبەتی لەو قۆناغەدا، کە سەرەڕای پەرەسەندن و بەهێز بونی شۆڕشەکە خۆی، لە ناو ڕۆشنبیران و تێکۆشەرانی کوردیش دا ئەو باوەڕە زاڵ بو: ئەگەر لە پارچەیەکی کوردستان دا شۆڕش هەڵگیرسا تا بە ئەنجام ئەگات، ئەبێ هەمو پارچەکانی تر لە خزمەتی ئەو شۆڕشەدا بن و لە سنوری دەسکەوت و قازانجەکانی ئەودا بجولێنەوە.

ئەم باوەڕە ئەگەر لە چوارچێوەی ستراتیجێکی گشتی دا دابڕێژرایە و پەیڕەوی بکرایە و کاری پێ بکرایە، لەوانە بو ئەنجامی کاریگەر و گەورەی هەبوایە، بەڵام بە شێوەیەکی خراپ لە لایەن سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلولەوە، بە تایبەتی لە لایەن بارزانییەوە، بە کار هێنرا، هەم بۆ کۆیخایەتییەکی ناڕاستی پارچەکانی تری کوردستان لە ڕوی سست کردنی جولانەوەکانیان و خۆ هەڵقورتاندن لە کاروباری ناوەکی حیزب و سەرکردایەتییەکانیان و تەرخان کردنیان بۆ خزمەتی جولانەوەی کوردستانی عێراق.. وە هەم بۆ پاساودانی دەستێکەڵاوکردن لە گەڵ دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان. ئەوەش لە ڕەفتاری هەردو باڵەکەی پ د ک دا دەرکەوت و بە کردەوە سەلما.

هەرەس هێنانی کتوپڕ و خێرای شۆڕشی ئەیلول لە کوردستانی عێراق دا لە ئەنجامی ڕێککەوتنی شا - سەددام ساڵی ١٩٧٥ لە جەزائیر دۆخێکی نوێ ی لە ناوچەکەدا

خەڵقاند. ئەو ناوەندەی لە کوردستانی عێراق دا بۆ جوڵانەوەی کورد لە سەرانسەری کوردستان دا دروست ببوو هەرەسی هێنا. هەروەکو گەلی کوردی عێراق کەوتە گێژاوی مەینەتییەکی نەتەوایەتی دژوارەوە، هەروەها هەموو نەتەوەی کوردیش، لە ئەنجامی ئەوەدا، ڕەنجەڕۆ و دردۆنگ و بەدبین بو لە هەر ناوەندێکی تر لە بزوتنەوەی کوردا.
هەرچەندە خامۆشییەکی ترسناک، لە دوای ئاشبەتاڵ، باڵی بە سەر کوردستان دا کێشا بو بەڵام زۆری نەخایاند، جوڵە و بزوتن کەوتەوە سەرانسەری نیشتمانەکەمان.
- لە کوردستانی عێراق، واتە لە کەلاوەی ئاشبەتاڵ دا، خەباتی ژێرزەمینی دەستی پێ کردەوە و هەر زۆر زو چووە قۆناغی خەباتی سیاسی - چەکدار.
- لە کوردستانی تورکیا بزوتنەوەیەکی سیاسی - جەماوەریی پەرەی سەند.
- لە کوردستانی ئێرانیش جمەوجۆلی ڕێکخراو سەری هەڵدایەوە و لە گەڵ ڕوخانی شا بوە بزوتنەوەیەکی سیاسی - جەماوەریی فراوان و قوڵ و، زۆریشی پێ نەچو بوە جوڵانەوەیەکی سیاسی - چەکدار.
ئەگەر پێشتر کوردستانی عێراق ببوە ناوەندی بزوتنەوەی کورد و بەشی زۆری حیزب و ڕێکخراوەکانی سەرانسەری کوردستان خۆیان پێوە ئەبەست یا لێ ی نزیک ئەکەوتنەوە و پەیڕەوی ئامۆژگاری و ڕێنوێنییەکانیان ئەکرد، لە گەڵ تێکچونی شۆڕشی کوردستانی عێراق دا ئیتر نەک هەر ئەو ناوەندە تێکچو بو، بەڵکو ئەو تەجروبەیەش لە بەر چاوی زۆربەی حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان دا شکا بو، ئیتر لە بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کوردا ناوەندێک نەما بو لە ڕوی توانای سیاسی - تیوری یان لە ڕوی توانای چەکدار - ماددییەوە ئەو هێز و نفوز و دەسەڵاتەی هەبێ، حیزب و ڕێکخراو و تێکۆشەرانی کوردستان پەیرەوی لێ بکەن و لێ ی کۆ ببنەوە. ئەگەر پێشتر کوردستانی عێراق ببوە نمونەیەکی دیاری کۆکردنەوەی جەماوەری خەڵک لە ئاقە حیزبێک دا و سیستەمی ئاقە پارتی بە سەر خەڵکی دا سەپا بو، ئەم تەجروبەیەش لە گەڵ ئاشبەتاڵی سەرکردایەتی و داوودەزگاکانی پ د ک و تێکچونی شۆڕشە چەکدارەکەی کوردستانی عێراق، شکا و باوی نەما.
بەمجۆرە لە هەر پارچەیەکی کوردستان دا چەن حیزب و ڕێکخراو دەستیان کرد بە کارکردن و لە سەرانسەری کوردستان دا چەندین حیزب پەیدا بون. هی نوێ هاتنە مەیدانەوە و کۆنەکانیش بە خۆ کەوتنەوە.
دەرکەوتنی چەندین حیزب و ڕێکخراوی جۆراوجۆر، لە لایەکەوە ئەنجامی ئاسایی گۆڕان و گەشە کردنی کۆمەڵایەتی، ئابوری، سیاسی.. کۆمەڵی فرە چینی کوردستان و نیشانەی دەرکەوتنی سنوری چینایەتی بو لە بەینی چین و توێژە کۆمەڵایەتییەکان و ڕواندنەوەیان لە ڕێکخراوی سیاسی جۆراوجۆردا. لە لایەکی ترەوە دەرکەوتنی ئەم هەموو حیزب و ڕێکخراو و دەستە و ئاقمانە.. کە هەندێکی شوێنی چینایەتی خۆی پێ نەدۆزرا بوەوە، یا لەم لا و ئەو لاوە فڕیان پێ دا ئەکرا، نیشانەی ئاڵۆزیی و پەراگەندەیی سیاسی و پەرت بون و بە فیڕۆ چونی وزە و هێزی کۆمەڵانی خەڵک بو، بگرە سەرەتای سەرهەڵدانی تەنگوچەڵەمەیەکی قوڵ و ئاڵۆز بو لە بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کوردا، بە تایبەتی چونکە هەندێکیان بەرەو خۆ چەکدارکردنێکی لاسایی کەرانەوەی بێ بەرنامە ئەچون.

*

لەبەرئەوەی لە هیچ کام لەو دەوڵەت و وڵاتانەی کورد و کوردستانیان بە سەردا بەش کراوە ماوەی ژیانی دیموکراتی و خەباتی سیاسی هێنانە نەبوە، لەوەتەی بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کورد، بە پێ ی تێگەیشتنی نوێ، پەیدا بوە، هەمیشە شێوەیەکی سەرەکی خەباتی چ بۆ مان و خۆپاراستنی وە چ بۆ دەربڕینی بیروڕا و داواکردن و سەندنی مافەکانی، بە ناچاری رێگەی خەباتی چەکدار و، هەڵپەی خۆ چەکدار کردن و بە کار هێنانی چەک بوە. هەر بۆیە زۆربەی حیزب و رێکخراوەکانی کوردستان هەوڵی پێکهێنانی هێزی چەکداریان داوە. جا لە بەر ئەوەی ئەمانیش لە پەیڕەوی کردنی رێوشوێنی پێکەوەژیانی دیموکراتییانە و لە نەریتی پێکەوە هەڵکردنی سیاسی دا کەم تەجروبە بون و، هەمیشە داگیرکەران و ئیمپریالیزمیش لوتیان ژەندۆتە مەسەلەی کوردەوە، بۆیە زۆرجار ناتەبایی و ناڕێکییەکانی بەینی ئەو هێز و تاقمانە، لە کاتێک دا کە ئەبێ بە رێگەی سیاسی لایەلا بکرێن، ئەتەقێتەوە و ئەگاتە پلەی پێکدادانی چەکدار و شەری خوێناوی، بە جۆرێکی ئەوتۆ کە لە هەندێ قۆناغ و لە هەندێ کات و شوێن دا بزوتنەوەی کوردی توشی مەترسییەکی زل ئەکا، چونکە خەباتی هێزە کوردییەکانی لە شاری ی ئاسایی خۆی، واتە لە خەبات دژی داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیان، لا ئەدا و ناکۆکی نێوان هێزە کوردییەکان ئەتەقێتەوە و ئەوەندە توند ئەبێ بە جۆرێک لە باتی ئەوەی شەری قورس و خوێناوی بکەوێتە مەیدانی هێزەکانی کورد و داگیرکەرانەوە، کەوتۆتە ناو ریزەکانی کورد خۆیەوە.

لە بە سەر کردنەوەی شریتی رووداوەکانی ماوەی چوار - پێنج ساڵی رابوردوی نیشتمانەکەمان دا ئەبینین:

- لە کوردستانی تورکیا ئەگەرچی شۆرشی چەکدار و لەشکری چەکداری تیا نەبوە و حیزب و رێکخراوەکانی ئەوێ لە خەباتی ژێرزەمینیی دا بون، کەچی لە گەڵ ئەوەش دا ناکۆکی ئایدیولۆجی و سیاسی لە بەینی هەندێ حیزب و رێکخراوی ئەوێ دا تەقیبەوە و کەوتنە کوشتن و تۆقاندنی کادر و ئەندام و دۆستی یەکتری، تا کودەتای سپایی و سەپاندنی حوکمی عورفی جێگەی بە هەمویان لێژ کرد و جموجوڵ و چالاکیی کەم کردەوە و سەرکردە و کادر و ئەندام و لایەنگرەکانی گرتن و راونان و دەربەدەر کردن.

- لە کوردستانی ئێران دا ئەگەرچی لە پاش روخانی شا جەوێکی ئازاد و دیموکراتی کەم وێنەی خەباتی سیاسی و ململانێ ی ئایدیولۆجی خولقا بو، بەڵام لە گەڵ ئەستور بونی باسکی چەکداری رێکخراوی ئەوێ و لە گەڵ قوڵ بونەوەی ناکوکییەکانی بەینیان، لەوێش هەندێ لە گیروگرفتەکانیان، کە ئەکرا بە رێگەی سیاسی چارەسەر بکرێن، جاروبار ئەتەقیبەوە و ئەگەیشتە پلەی پێکا هەڵپژانی چەکدار و خوێناوی.

هێشتا ئەم گیروگرفتانەی ناو خۆیان بە لایەک دا نەکەوت بو، هەمو هێزەکانی شۆرشی کوردستانی ئێران کەوتنە بەر پەلاماری چەکداری هێزێکی تر کە گوایە یەکێکە لە هێزەکانی کوردستانی عیراق.

- لە کوردستانی سوریاش ململانێ ی رێکخراوەیی و سیاسی لە بەینی حیزبەکان دا، هەندێ جار ئەوەندە توندوتیژ و قوڵ ئەبێ تا رادەی لە یەک دابڕان و بە گژ یەکا چونێکی وەها کە ئەگەر لەوێش خەباتی چەکدار لە گۆری بوایە لەوانە بو ئەوێش بگاتە رادەی شەری خوێناوی و چەکدار لە بەینیان دا.

– لە کوردستانی عیراقیش ئەوە چەند ساڵە شەری ناوخۆ بۆتە یەکێک لە گەورەترین کۆسپەکانی ریگەی بۆ پێشەوە چوونی جوڵانەوەکە. لێکدانەوەیەکی بابەتیی رەوتی رووداوەکان و نزیکبوونەوەیەکی گشت لایەنی دەری ئەخەن شەری ناوخۆی بەینی هێزە کوردییەکان و خەریک بوونیان بە یەکترییەوە لە سەرانسەری کوردستان دا دیاردەیەکی گشتییە، ئەگەرچی لە کوردستانی عیراق و لە کوردستانی ئیران دا لە چاو پارچەکانی تردا گەرمتر و خوێناویترە. لە راستی دا توێژینەوەی هۆ راستەقینەکانی شەری ناوخۆ دەری ئەخا کە جگە لە کەم ئەزموونیی ئەم حیزب و ریکخراوانە لە مەیدانی پێکەوە ژیانی دیموکراتییانە و، جگە لە ئاودانەوەی ململانێ ی بیرورای جیاواز و قازانج و دەسکەوتی چینایەتی جۆراوجۆر، قوڵکردنەوەی ئەم دیاردەیە و نانەوەی شەری ناوخۆ بە هیچ جۆر دوور نیە لە فیتی داگیرکەرانی نیشتمانەکەمان و ئیمپریالیزمی جیهانیی و نۆکەرەکانیان، وە لە نەخشە و پیلانەکانی ئەوان بۆ لادانی بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کوردستان لە شا ری ی مێژوویی خۆی واتە: شەری داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیان، بەرەو شەری ناوخۆیی هێزە کوردییەکان لە گەڵ یەکتری واتە «کورداندنی شەرەکە» لە کاتێک دا کە هێشتا گەلی کورد لە قۆناغی شەری رزگاری نیشتمان دایە نەک لە قۆناغی شەری ناوخۆی چینە جیاوازەکانی.

لە قۆناغی ئێستای خەباتی رزگاریخوازانەی گەلەکەمان دا، شەری ناوخۆ، لە دوو دیوی کوردستان دا، لە دیوی عیراق و لە دیوی ئیران، خەتەرێکی گەورەی دروست کردووە بۆ سەر بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کورد، بەشێکی گەورەی رەنج و فیداکاری هێزە کوردییەکان لە شەری یەکتری دا بە فیرۆ ئەچێ، هێزە کوردییەکان بە شەری سیاسی و چەکدار و ئیعلامی یەکترییەوە خەریک ئەکا و ناتوانن بە چاکی خەریکی دوژمنەکانی گەلەکەمان بن و گورزی کوشندەی تێ بسرەوێنن، کۆسپ و تەگەرەی زل لە بەردەمی رەوتی بزوتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردا دروست ئەبێ و ناتوانێ تەکانی بە تین و بە گوڕ بەرەو بەدیهێنانی ئامانجەکانی بدا، دڵی کۆمەڵانی خەڵک لە تێکۆشان سارد ئەبێتەوە..

بۆیە ئێمە لە روانگەیەکی زانستییەوە، سەیری هەلومەرجی نوێ ی کوردستان بکەین، ناکۆکییەکانی ئەم قۆناغە هەڵبسەنگێنین، سروشتەکانیان، ریگەی چارەسەر کردن و شێوەی لایەلا کردنیان دیاری بکەین، فرسانەکانی خۆمان، لەم قۆناغە گرنگەی خەباتی گەلەکەمان دا دیاری بکەین.

ئێمە زۆر بە وریایی و ژیری، زۆر بە هوشیاری و پەرۆشەوە، بە دڵسۆزی و تین و تاوی شۆرشگێرانەوە، بە لە خۆبردنێکی تەواو و هەست کردنێکی قووڵەوە بە لێپرسینەوەی مێژوویی، لە پلەی ئێستادا هەوڵ بدەین:

لە لایەکەوە - لە رووی سیاسی، ئایدیۆلۆجی، پێشمەرگەیی.. وە خۆمان تەیار و ئامادە بکەین بۆ پەکخستنی هەر پیلانێکی دوژمنانە و بۆ بەرەنگاریی هەر رووداوێکی ناڵەبار و نەویستراو و بۆ بەربەرچدانەوەی هەر پەلامار و هێرشێکی ئەکرێتە سەرمان.

وە لە لایەکی تریشەوە - بەوپەری تواناوە هەوڵ بدەین کە چارەیەکی سیاسی بۆ شەری ناوخۆ لە کوردستان دا بدۆزرێتەوە کە بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانی گەلی کورد لە بەلای شەری لاوەکی لا بدا و نەهێڵێ لە شا ری ی مێژوویی خۆی، شا ری ی خەبات و شەر کردن دژی داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیان لا بدا و بخرێتە سەر لاری ی شەری

هێزە کوردییەکان لە گەڵ یەکتری. (کۆمەڵە، شوباتی ١٩٨٢)

*

وتاری سێیەم:

(مساومە) لە گەڵ داگیرکەران یا لە گەڵ هێزە ناکۆک و جیاوازەکانی کوردستان؟
عێراق و ئێران وەکو دو دەوڵەت کە هەر یەکێکیان پارچەیەکی کوردستانی داگیر
کردوە و بەشێکی نەتەوەی کورد ئەچەوسێنێتەوە، لەوەتی دامەزراون، سەرەڕای ئەو ناتەبایی
و ناڕێکییەی بە درێژایی مێژو لە سەر سنور و مەزهەب و رەگەز و، لە سەر کاروباری
سیاسی و ئابوری.. هەیان بوە، هەمیشە لە کاتی مەترسی دا دژی بزوتنەوەی رزگاری
نیشتمانی گەلی کوردستان رێک کەوتون، پێکەوە نەخشە و پیلانی کوژاندنەوەیان داناوە و
تەقەلایان یەک خستوە. ئەگەر هەندێک جاریش، یەکێک لەم دو دەوڵەتە یارمەتی
جولانەوەیەکی کوردییان لە شوێنێک دا دابێت، لە چوارچێوەی وازیی تاکتیکی دەرنەچوە
بۆ بەکار هێنانی مەسەلەی رەوای کورد و خەبات و خۆ بەختکردنی، وەکو هێزی زۆر بۆ
بردن و گوشار و ئاژاوە نانەوە، بۆ بە دەستهێنانی مەبەستێکی سیاسی، یا سپایی، ئابوری..
دژی دەوڵەتەکەی تر.
پەنجا ساڵی رابوردو چەندین نمونەی هاوکاری ئەم دو دەوڵەتەی تیا ئەبینری دژی
گەلی کورد، کە دواییەکەیان ڕێککەوتنەکەی شا - صەددام بو لە جەزائیر.

*

ڕوخانی ڕژێمی شا لە ئێران، زۆر مەسەلەی لە ناوچەکەدا گۆڕی، یەکێک لەوانە
تێکچونەوەی پەیوەندی هاوکاری و تەبایی عێراق - ئێران بو، کە بە شەری پروپاگاندە و
دەستوەردانە کاروباری ناوخۆی یەکتری دەستی پێ کرد، تا گەیشتە وردەشەری سەر سنور و
لە دوایی دا هەڵگیرسانی جەنگ لە بەینیان دا.
هەڵگیرسانی جەنگ لە بەینی ئەم دو دەوڵەتەدا، کە بە هۆی زیاد بونی دەرامەتی
نەوتەوە لە حەفتاکان دا، ماکینەیەکی سوپایی و پولیسی گەورە و خورتیان دروست کرد بو
بۆ دامرکاندنەوە و داپلۆسینی گەلەکانی خۆیان و بزوتنەوە شۆڕشگێڕییەکانیان، هەلێکی
لەباری رەخساند بۆ گەلانی ئەو دو دەوڵەتە بە گشتی، بۆ ئەوەی لە باتی ئەوەی لە شەری دو
دەوڵەتی چەوسێنەردا، یەکتری شەق و پەق بکەن، هەوڵ بدەن بۆ ڕوخاندنی دەسەڵاتی
زۆردارانەی چینە حوکمڕانەکان و ڕوخاندنی بنچینەکانی «ئیستیبدادی شەرقی» کە بە
ناشیرینترین شێوەی لەم ساڵانەی دوایی دا هەم لە حوکمی صەددام و حیزبە فاشیستییەکەی
دا و هەم لە حوکمی خومەینی و دەسەڵاتی ئاخوندەکانی ئێران دا، بە دی ئەکری.
هەڵگیرسانی جەنگ ئەگەر بۆ گەلانی هەردو دەوڵەت هەلێکی لە بار بوبێ
بۆ چاکتر کامل کردنی هەلومەرجی دۆخی شۆڕشگێڕانە و گۆڕینی بنەرەتیی
خەریتەی دەسەڵاتی سیاسی چینەکانی هەردو کۆمەڵ، ئەوا بۆ گەلی کورد هەلێکی مێژویی
ئەوتۆ بو کە لە مێژوی نوێ ی دا بۆ یەکەمین جار بو شتی وای لی هەڵبکەوی، کە لە ناو
هەردو دەوڵەت دا دو بزوتنەوەی ئۆپۆزیسیونی خورت و دیموکرات و پێشکەوتنخواز، وە لە
ناو هەردو بەشەکەی کوردستان دا دو جولانەوەی سیاسی - چەکداری فراوانی خاوەن بنکەی
جەماوەریی تیدا بێ، کە هەر یەکەیان خاوەنی بەرنامە و سەرکردایەتی و ڕێکخراوی سیاسی

و چەکدار بێ، لە سەر خاکی خۆی.

هەرچەندە هاوکاری هێز و حیزبەکانی هەردوو دیو لە ئاستی پێویستییەکانی قۆناغەکەدا نەبوو، بۆ قۆستنەوەی ئەو هەلە مێژووییەی، کە دوو دوژمنی دێرینە و بە هێزی گەلی کورد، سەدان هەزار سەربازیان دژی یەکتری لە مەیدانی جەنگێکی قورس و درێژی مایەپووچ دا بەر دابوو گیانی یەکتری، بۆ ئەوەی بە پێ ی گۆڕانەکانی هەلومەرجی نوێ ی نەتەوەیی و ناوچەیی و جیهانی.. چاو بگێڕیتەوە بە بەرنامەکانیان دا، بگرە بە ستراتیجی گشتی جوڵانەوەی کوردا لە هەردوو دیو، بۆ دانانی ڕێوشوێنی ناوکۆیی کارکردن و، تەکاندانێکی نوێ بە خەباتی کورد، لە ڕووی دروشم و ڕێباز و شێوەی کارکردنی و هاوپەیمانێتییەوە.

لە کاتێک دا توانای ئەمە لە گۆڕێ بوو. بەڵام بۆچوونی زاڵ و ڕەوتی ڕووداوەکان وەها ڕۆیشت کە هێزە سیاسی - چەکدارەکانی کوردستان هەر لایەنە لە دیوی خۆی دا و لە سنووری بەرنامە و ستراتیجی خۆی دا کەلک وەربگری لە هەلی خەریک بوونی دەوڵەت و سوپای داگیرکەری وڵاتەکەی خۆی بە جەنگێکی دەرەکی قورسەوە، بۆ گەشە پێدانی جوڵانەوەکەی و بەدەسهێنانی سەرکەوتنی سیاسی و سپایی.

هەڵگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران هەلێکی لەبار بوو لێ تێکرای ئۆپۆزیسیۆنی عیراق و دوژمنەکانی ڕژێمی سەددام، وە بە تایبەتی بۆ گەلی کورد و هێزە سیاسی - چەکدارەکانی کوردستان چونکە ئەیانتوانی کەلکێکی گەورەی لێ وەربگرن بۆ هەڵگێڕانەوەی تای لاسەنگی تەرازووی هێزەکانی ڕژێم و گەلی کورد، بە تایبەتی کە سەددام و حیزبە فاشیستەکەی لە ئەنجامی جێگیربوونی دۆخی ناوەوەی دا و لە ئەنجامی زیادبوونی دەرامەتی نەوت و زیادبوونی ژمارەی هێزە چەکدارەکانی و تفاقی جەنگی و دەسگرتنی تەواوی بە سەر هەمو شوێنە گرنگەکانی کوردستانی عیراق دا، لە دوای ئاشبەتاڵی ١٩٧٥، ناهاوتاییەکی سپایی گەورە و نابەرامبەرییەکی بێ وێنەی ئەوتۆ لە بەینی هێزی پێشمەرگە و هێزە چەکدارەکانی ڕژێم دا دروست بوبوو، کە لە دابەشکردن و بەراوردکردنی ژمارەی هەردوولادا، یەک پێشمەرگە زیاتر لە دووسەد چەکداری ڕژێمی عیراقی بەرئەکەوت. تەنانەت هەندێ جار جگە لە هێزی پیادە و جاش کە هێرشیان سەر مەفرەزە یا کەرتێکی پێشمەرگە، ژمارەی ئەو هالیکۆپتەرانەی بەشداری هێرشەکە ئەبوون، لە ژمارەی پێشمەرگە پەلاماردراوەکان زۆرتر بوون.

لە باری نابەرامبەری ماددی و بەشەری دا، لە بەینی پێشمەرگە و ڕژێم دا، هەر هێزی مەعنەوی و باوەر بوو بە ڕەوایی و ڕاستی مەسەلەکە، کەموکوڕییەکانی پێشمەرگەی پڕ ئەکردەوە و لاسەنگییەکەی هەردوو تای تەرازووی هێزەکانی ڕاست ئەکردەوە. لە گەڵ ئەوەش دا بە درێژایی ساڵانی ٧٦ - ٨٠. ڕۆڵە دلێرەکانی کوردستان نەک هەر بەوپەڕی قارەمانانەتییەوە بەرگەی دژوارییەکانی هەلومەرجی خەبات و هێرش و پەلامارەکانی دوژمنیان گرت و بەس، بەڵکو لە زۆر مەیدان و شوێن دا جڵەوی دەسپێشکەرییان لە دەس دوژمن دەرهێنا و دەیان داستانی قارەمانێتییان نووسیەوە و سەدان سەرکەوتنی دیاریان لە شەڕگەکان دا بە دەس هێنا.

هەڵبەتە هەڵگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران بۆ پێشمەرگە شاییەکی خۆش بوو، چونکە سپا و هێزە چەکدارەکانی عیراق، ئیتر نەیانئەتوانی بەو خەستییە هێرش بهێنن و

بەو چریەیە لە کوردستان دا هێزەکانیان دابەش و جێگیر بکەن و بە گوێرەی توندبوونی شەڕ و پێکادان ئەیانەوێ تیتر هەندێ لە هێزە داگیرکەرەکانی کوردستان بکێشنەوە و بیبەن بۆ مەیدانی جەنگ لە گەڵ ئێران و لە هەندێ شوێنی تریش دا هێزەکانیان تەنک بکەن.

خەریک بوونی هێزەکانی دوژمن بە شەڕی سپایەکی نیزامی هاوتای خۆیەوە لە جەبهەیەکی ترەوە، دەسەڵاتی لە کوردستان دا لاواز ئەکرد و توانای شەڕکردنی کەم ئەکردەوە و نوقتەی زەعیفی لە ناوچەکان و بازێر و ئوردوگاکان دا ئەدا بە دەستەوە.. ئەمانەش هەموی زەمینەی لەباری بەرزکردنەوەی رادەی چالاکی و وەشاندنی دەستی کاریگەریان لە دوژمن خۆش ئەکرد. بەلام لە هەمان کات دا خەریک بوونی هێزی پێشمەرگەش بە شەڕی ناوخۆ و ناکۆکی دروستکراوی لاوەکیەوە، پەکی هێزەکانی پێشمەرگەی ئەخست بۆ قۆستنەوەی ئەم هەلە و بە کەم خستنی هەموو وزە و توانای دژی ڕژێم و هێزە داگیرکەرەکانی لە کوردستان دا.

تەرخانکردنی هەمو تەقەلا و توانای هێزی پێشمەرگە و ڕێکخراوەکانی یەکێتیی نیشتمانی لە مەیدانی چەکدار، سیاسی، ئیعلامی.. دا بۆ ئەنجامدانی فرمانی سەرەکی لە بەگژاچوونی ڕژێم دا، لە هەلومەرجی ئەوسای کوردستان دا کە هۆکانی شەڕی لایەلا و تەقینەوەی ناکۆکی لاوەکی لە کایەدا بو، پێویستی بە چوارچێوەیەکی گشتی جولان و بزوتن بو لە سەر ئاستی کوردستان، عیراق و، ناوچەکە، بۆ کۆکردنەوەی هەمو هێز و تواناکان دژی ڕژێم، یا هیچ نەبی خاوکردنەوەی گرژی نێوانیان، بۆ ئەوەی لە باتی ئەوەی بە یەکتریەوە خەریک بن هەر یەکەیان لە تۆزلی خۆیەوە بە دوژمنەوە خەریک بی.

*

هەلگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران دۆخێکی وەهای دروست کرد کە دەولەتەکانی عیراق و ئێران، وە هێزەکانی دژی عیراق و هێزەکانی دژی ئێران، هێز و دەولەتانی ناوچەکە تێکرا کەوتنە جولان و وەرگرتنی هەلوێست و، ناچاری کردن ڕیزبونێکی نوێ هەلبژێرن لە دۆستایەتی، دوژمایەتی، هاوکاری، نۆکەرایەتی، بیلایەنی..

لە لایەکەوە - دەولەتی عیراق و دەولەتی ئێران هەریەکەیان هەولی ئەدا بۆ ئەوەی سود لە خەباتی کورد وەربگری لە ململانی سپاییەکەی دا وەکو بەشێک لەو جەنگەی دژی ئەوی تر ئەیکرد، وە هەر یەکەیان بە پێ ی تێگەیشتن و بۆچوونی خۆی، هەولی ئەدا دەس بخاتە ناو هێزە سیاسی و تەنانەت هێزە عەشایەری و دینیەکانی کوردیشەوە، وە لە روی سپایی و سیاسیەوە کەلک لە جولانەوەی کورد وەربگری بۆ قورسکردنی تای تەرازوی هێزەکانی خۆی لە شەڕدا.

لە لایەکی تریشەوە - حیزب و هێزەکانی کوردستان، ئەوانیش هەر یەکەیان بە پێ ی بۆچون و تێگەیشتنی خۆی، هەر یەکە لە لای خۆیەوە کەوتە وەرگرتنی هەلوێست و هەولدان بۆ وەرگرتنی کەلک لە تەقینەوەی ناکۆکییەکانی بەینی عیراق و ئێران و گەیشتنی بەرپەری توندوتیژی واتە پلەی جەنگ، چ بە دروستکردن یا بەهێزکردنی پەیوەندی لە گەل ئێران و چ بە دروستکردنی (محور) لە گەل هێزەکانی تردا دژی ڕژێمی عیراق.

بێگومان جەمەرجەول و هەولدانی هیچ کام لەو لایەنانەش، بە کارێکی سەیر و نائاسایی دانانری، بەلکو لە هەلومەرجێکی وەهادا شتێکی ئاساییە و چاوەڕوانکراوە.

حشیع و حسک و قم کە لە هێزەکانی کوردستانی عیراقن و ڕێگەی ململانی ی

چەکداریان گرتوە دژی رژێمی عێراق.. هەر یەکەیان بە جۆرێک و بە شێوەیەک
هەڵوێستی خۆی دیاری کرد لە جەنگی عێراق - تەهران، وە هەر یەکەیان بە جۆرێک
هەڵوێستەکەی خۆی هەم بە داودەزگا رەسمییەکانی ئێران راگەیاند و دایە دەزگاکانی
راگەیاندنی تەهرانی (رادیو، تەلەفزیون، رۆژنامە)، وە هەم لە بەیان و بڵاوکراوەکانی خۆیان
دا چەند بارەیان کردەوە. ئەگەرچی ئەمانە بە جیا هەڵوێستی خۆیان دەربڕی بو، بەڵام
ناوەرۆکی هەڵوێستی هەر ٣ لاکەیان چەن حەرکەیەکی لە یەکچوی تیا ئەخوێنرایەوە کە
بریتی بون لە:

أ. دەربڕینی نارەزایی توندوتیژ لە هەڵگیرساندنی شەڕ.
ب. توندکردنی مەسئولیەتی هەڵگیرساندنی شەڕەکە لە ملی عێراق.
ج. پشتیوانیکردنی تەواو لە حکومەتی ئێران دژی حکومەتی عێراق.

هێزەکانی ئێمە یەکێک بو لەو هێزانەی ئەتوانێ لە هەمو لایەک زیاتر سود لە
ناکۆکی ئێران - عێراق و جەنگەکەی بەینیان وەربگرێ، بە تایبەتی چونکە لە چاو
هێزەکانی تردا، ئەم گەورەترین هێزی شەڕکەر بو دژی عێراق لە سەر ئەرزی کوردستان.
جگە لەمەش هێز و رێکخراوەکانی ئێمە و جەماوەری خەڵک.. لە ماوەی چەن ساڵ شەڕی
نابەرابەر و خەباتی سەخت و دژواردا ئازارێکی زۆریان لە دەس حکومەتی عێراق و دەزگا
دامرکێنەرەوەکانی و هێزە داگیرکەرەکانی چەشت بو، کە لە هی ئەوانیتر زۆرتر بو. ئەمەش
هەمو جۆرە هەوڵدان و هاوکارییەکی حەلال ئەکرد دژی رژێمی عێراق بۆ «هەق» لێ کردنەوە
و «هەق» لێ سەندنی. لە مانەش هەموی گرنگتر: ئەو کاتە چەندین بەرژەوەندی و قازانجی
گرنگ و کاریگەری لە ناو ئێران و لە بەر دەسەڵاتی ئێرانییەکان دا بو، بە تایبەتی
وجبەیەکی گەورەی چەک، کە لە وڵاتێکی دۆستەوە، بنک لە سەر پەیمان و بەڵێنی
ئێرانییەکان، گواستبویەوە ناو ئێران بۆ ئەوەی لەوێوە بیگەیەنێتە کوردستانی عێراق.. لە
گەڵ ئەمانەش دا هەمو، ئێمە ئامادە نەبوین لەو هەلومەرجەدا بە پێچەوانەی هەڵسەنگاندن و
بۆچونەکانی خۆمانەوە هەلپەرستانە بجولێینەوە، یان هیچ مەرجێکی ئێرانییەکان قبوڵ
بکەین کە لە گەڵ سەرەتاکانی خۆمان یا قازانج و دەسکەوتە بنچینەییەکانی نەتەوەی کوردا
نەگونجێ.

هەر لەم روانگەیەوە هەم (عەرض) ی ئێرانی و مەرجەکانی ئەوانمان دایەوە دواوە و
پشتیوانیمان لە حکومەتی ئێران نەکرد، بەو جۆرەی ئەوان ئەیانویست، لەو شەڕەدا دژی
عێراق. هەم (عەرض) عێراقی و مەرجەکانی ئەوانیشمان رەت کردەوە و پشتیوانیمان لە
حکومەتی عێراق نەکرد، بەو جۆرەی ئەوان ئەیانویست لەو شەڕەدا دژی ئێران. بەڵکو لامان
وابو کە ئەبێ ئەو هەلە مێژوییە بقۆزرێتەوە و شەڕ توند بکرێ، نەک لە گێژاوی (مساومە)
ی سوک و پروپوچ و کاتی دا لە گەڵ دەوڵەتی ئێران یان لە گەڵ دەوڵەتی عێراق دا بزر
بکرێ و لە دەس بدرێ و، گەلی کورد بهاوێژرێتە داوی فرۆفێڵی تاکتیکی یەکێکیانەوە و
لە ئەنجام دا ببێتە قوربانیەکی سەربەراوی رێککەوتنەوەی ئەوان. وە ئەگەر (مساومە)ش
هەر پێویست بێ، ئەوا ئەبێ لە گەڵ هێزە ناکۆک و جیاوازەکانی کوردا بکرێ نەک لە گەڵ
داگیرکەرانی کوردستان. (کۆمەڵە، شوباتی ١٩٨٢)

*

ئەنوەر حەسەن و قازان

ئەنوەر حەسەن گەنجێکی هەڵکەوتوی کەرکوک بو. کە دوای ئاشبەتاڵ گیرا خوێندکاری کلیەی هندسە بو لە بەغداد. ئەویش وەکو هاورێکانی حوکم درا و لە زیندانی ئەبو غرێب دا مایەوە تا لە عەفوی ٧٨ دا بەر بو. هەر ئەو کاتە هاتە ریزی پێشمەرگەوە. لە گەڵ ٩ کادری تر نێردران بۆ لوبنان بۆ مەشقی جەنگی دوای گەڕانەوەی کرا بە فەرماندەی هەرێمی ٢ ی کەرکوک.

لە ڕۆژی ٥ ی مارتی ٨٢ دا هێزێکی تێکەڵاوی جەیش و جاش بە پشتیوانی هاڵیکۆپتەر لە گوندی قازان هەڵی کوتایە سەر ئەنوەر و هاورێکانی کە بە هەمویان ٢٢ کەس بون. لەم شەڕە نابەرامبەرەدا ١١ کەس کوژرا: ئەنوەر حەسەن. رزگار جەلال (هێمن) مامۆستا عەبدولخالق صالح (ئاسۆ). مامۆستا عەبدوللا صالح (چیا). سوارە شێخ صدیق. کامەران مام عومەر. کەریم چەمچەماڵی (گۆران). نوعمان عەبدی. حەمە شوکر بلوکینی. نەجمەدین فاتیح (شەروان). موەفەق ئەغلی.

زۆری ئەم پێشمەرگانە کەرکوکی بون. ڕاستیەکەی ئەمە زەرەرێکی گەورە بو. چونکە پاشەرۆژێکی باش لە ئەنوەر و هەندێ لە کادرەکانی تر ئەکرا.

•

یەکێتیی نوسەرانی کوردستان

حەمەی حەمە باقی لە زیندان بەربوبو، بەلام نەیئەویست خۆی پیشانی کەس بدات. حەمە پێش گرتنی لە چەند کۆڕێکی ئەدەبی دا شیعری خوێند بووە یەکێکیان بە ناونیشانی «بروخێ بێدەنگی» شیعرەکانی رەمزی بون، بەلام دژی زولموزۆری بەعس. یەکێ لەو برادەرانەی، لە ڕاگەیاندنی یەکێتی کاری ئەکرد. لە گەڵ هەندێ لە ئەدیبەکانی سلێمانی نیوانی خۆش بو. هات بۆ لام باسی حەمە و هەڵویستی ئازایانەی سیاسی بۆ کردم، داوای لی کردم نامەیەکی بۆ بنوسم. ئیمە پێشتر ئاشناییمان نەبو. نامەیەکم بۆ نوسی. برادەرەکە بۆی نارد و دوایتر خۆی بە نهێنی چووە بۆ سلێمانی. چەند نامەیەکم پی دا نارد بۆ چەند کەسێکی تریش. حەمە بڕیاری دابو بێتە شاخ و بێ بە پێشمەرگە. لە شۆرشی ئەیلول دا ماوەیەک لێپرسراوی ناوچە بو لە هێزی رزگاری.

حەمە هاتە دەرەوە قسە و باسی سیاسی و ئەدەبی زۆرمان کرد. بە لایەوە چاک بو لە گەڵ ئەدیبەکانی کورد لە ناو شارەکان دا پەیوەندی دۆستانە دابمەزرێنین. لە سەر داوای ئەو، مامجەلال و من، چەندین نامەمان نوسی بۆ زۆری ئەدیبە کوردەکان لە سلێمانی، هەولێر، بەغداد.. خۆی نامەکانی بۆ بردن. ئەمە کارێکی باشی تی کردن. کە هاتەوە بیری دامەزراندنی یەکێتی نوسەرانی لە لا گەڵاڵە ببو بە تایبەتی بەعس بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی یەکێتی نوسەرانی کوردی دابو.

تاقمی ئەدیب و نوسەر رویان کرد بوە شاخ، بەلام بە سەر حیزبەکان دا دابەش ببون، لە مانەش هەندێکیان خۆیان خۆیانیان بە ئەدیب و نوسەر ئەزانی، ئەگینا بە پێوانەی ئەدەبی بە «کۆلکە ئەدیب» یا بە «کۆلکە نوسەر» یش دائەنران.

هەڵوێستی یەکێتی لە یەکێتیی نوسەران بە مجۆرە بو: یەکێتیەکەیان دور بێ لە دەستێوەردانی حیزبەکان و، «نان و ئازادی» و پێویستیەکانی چاپ و بلاوکردنەوەی بەرهەمەکانیان بۆ دابین بکرێ.

هەندێ لە نووسەرەکان چەند کۆبوونەوەیەکیان کرد و، بە هاودەنگی لە گەڵ ژمارەیەکی زۆر لە نووسەرانی شار، «یەکێتی نووسەرانی کوردستان»یان پێک هێنا و، گۆڤاری «نووسەری کوردستان»یان بڵاو کردەوە.

لەم گۆڤارەدا بەرهەمی ئەدەبیی نووسەرانی شاخ و چەندین کەس لە نووسەرانی ناسراوی شار، وەکو: شێرکۆ بێکەس، حسێن عارف، مستەفا ساڵح کەریم، رەئوف بێگەرد، دلشاد مەریوانی، تایەر ساڵح سەعید.. لە ژێر ناوی نهێنی دا، بڵاو کرایەوە.

هەروەها چەندین کۆمەڵەی شیعر، لەوانە: کۆمەڵە شیعری حەمەی حەمە باقی، شێرکۆ بێکەس، حسێن مەولود، جەمیل رەنجبەر و، کۆمەڵە چیرۆک و بابەتی تر لە کتێبی سەربەخۆدا بڵاو کرایەوە.

*

هەوڵێکی سەرنەکەوتو لە گەڵ حسک

حەمەی حەمە باقی کە هات بۆ شاخ، هەوڵی ئەدا بە هاوکاریی لە گەڵ نووسەرانی کە دابەش بوبوون بە سەر لایەنەکانی جودا، یەکێتیی نووسەرانی کوردستان گەشە پێ بدا. لە هەمان کات دا لەو ڕێگایەوە زەمینەی جۆرێ لە ئاشتبوونەوە خۆش بکا. حەمە و زۆر کەسی تریش زۆر جار باسی هەوڵی ئاشتبوونەوەیان لە گەڵ ئەکردین و، ئامادەیی خۆیان دەرئەبڕی بۆ ناوبژی و هێنان و بردنی نامە و پەیام.

حەمە لە گەڵ حاجی برایم دۆستایەتی کۆنیان هەبو. بە هەوڵی ئەو دانیشتنێکی لە شەینی ڕێک خست لە یەکێتی عومەری حاجی عەبدوللا و من و، لە حسیک تایەری عەلی والی و حاجی بەشدار بون.

پاش هەندێ قسە و باس هاتینە سەر باسەکان. حاجی لە میانەی قسەدا وتی: «مامجەلال برا گەورەی ئێمەشە..» من زۆ قسەکەم پێ بڕی، وتم: «کاک حاجی با واز لەم جۆرە موجامەلانە بهێنین. نە ئێوە مامجەلال بە براگەورەی خۆتان ئەزانن و، نە ئەویش خۆی بە براگەورەی ئێوە ئەزانێ. ئەوە چەند ساڵە ئێوە قسەی پێ ئەڵێن. چاکتر وایە بە ڕاشکاوی باسی هۆی ناکۆکییەکان بکەین.»

هەردو لامان ئارەزوییەکی قووڵمان بۆ ئاشتبوونەوە و ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکانمان دەربڕی. لە بەر ئەوەی لە دەس پێ کردنەوەی شۆڕشەکەدا لە گەڵ ئەمان پێکەوە بوین و، ساڵانێکمان لە ناو یەکێتی دا پێکەوە بە سەر برد بو، لە ناو ڕێکخراوەکانی تردا ئەمانمان لە هەموویان بە نزیکتر دائەنا لە خۆمان. ئێمە باری سەرەکیی خۆمان بۆ ڕوون کردنەوە. زۆر لە مێژ بو ئێمە لامان وابو هۆکانی هەڵگیرسانی شەڕی نێوان ڕێکخراوە کوردییەکان: فرە - لەشکری و، حوکمڕانی و، پارەیە.. پێشنیارمان بۆ کردن: هەر ڕێکخراوە لە کاروباری ئایدیۆلۆجی، سیاسی، ڕێکخراوەیی دا سەربەخۆ بێ، بەڵام داوودەزگاکانی جوڵانەوەکە، بە تایبەتی پێشمەرگە و ڕاگەیاندن و دەسکەوتی دارایی، وەکو نموونەیەک بۆ دەسەڵاتی پاشەڕۆژی کورد، یەک بخەین.

لەو کاتەدا توانای یەکێتی زۆر زیاتر بو لە هی ئەوان. ژمارەی پێشمەرگەی زۆرتر و، سەرچاوەی دەسکەوتی دارایی فراوانتر و، دەزگای ڕاگەیاندنی: ڕادیو و چاپخانە، گەورەتر بو. لە هەمو ئەو شتانەدا ئەبوین بە هاوبەش. ئەوان وەکو حیزب قازانجێکی زۆرتریان ئەکرد. بۆ ئەوەی دڵنیایان بکەین کە ئەوە بۆ هەڵلوشینی ئەوان نیە، پێشنیارمان

کرد فەرماندەی گشتی پێشمەرگە و زۆری فەرماندەی هەرێمەکان لەوان بێ، کەسێکی وەکو کاک تاهیر دابنێین، چ ڕیوشوێنێکی تریش بە (ضمان) ئەزانن بۆ دڵنیایی ئەوان ئێمە ئامادەین بیکەین.

نوێنەرەکانی حسک بیروکەیان لا پەسند بوو، داوایان لێ کردین بیروڕاکانی خۆمانیان بۆ بکەین بە پرۆژەیەکی نوسراو بۆ لێکۆڵینەوەی لە مەکتەبی سیاسی حیزب دا بۆیان بنێرین.

*

ئێمەش لە ڕۆژی ۹ ی مارتی ۱۹۸۲ دا پێشنیارەکانی خۆمان لەم پرۆژەیەدا بۆ ناردن:

*

یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دوای هەڵسەنگاندنی باری سیاسی و هەلومەرجی کوردستان و عیراق و بە ڕەچاو کردنی دەسکەوتەکانی بنەڕەتیی خەلکی کوردستان و عیراق و دۆخی شۆڕشە عیراقییە دیموکراتییەکەمان بە چاکی زانی بەم یادداشتە هەوڵ و تەقەلای پاشکردنەوەی پەیوەندییەکانی هەردولامان و پێکهێنانی هاوخەباتییەکی چەسپاو لە نێوانمان دا بهێننە ئەنجام، پێویست، قۆناغی دارشتنی پەیوەندی و هاوخەباتیمان لە سەر چەند سەرەتایەکی چەسپاو کە بتوانێ تا سەر بێت و بە ڕاستی و بە جیددی برایەتی و هاوخەباتی نێوانمان پێک بێت و بچەسپێت.

بۆیە بە پێویستمان زانی پێشنیارەکانمان بۆ دوو قۆناغ کە پێکەوە بەستراوە بخەینە بەرچاوتان، بە هیوای ئەوەی ئێوەش بە چاوی پەرۆش و کەسانی هەست کردن بە بەرپرسیارێتی نیشتمانییەوە لێیان بڕوانن و لە ڕەئی و پێشنیارەکانی خۆتان بە نوسین ئاگادارمان بکەنەوە تا لە کۆبوونەوەی داهاتوی نوێنەرانی دەسەڵاتداری هەردولا گفتوگۆیان لە سەر بکرێت.

قۆناغی یەکەم:

یەک و حسک بەڵێن ئەدەن بە یەکتری کە:

۱. هیچ کامیان لە گەڵ حیزب و لایەنێکی دیکەدا هاوکاری سیاسی و ئیعلامی و سەربازی نەکات دژی ئەوی دیکەیان بێت.

۲. هیچ کامیان لە سەر حسابی ئەوی دیکەیان، یان بۆ دژایەتی سیاسی و سەربازی و ئیعلامی ئەوی دیکەیان داخلی هیچ جەبهە یان لیژنەی تەنسیق یا ڕێککەوتنێکی دوقولی نەبن لە گەڵ هیچ حیزب و لایەنێکی دیکە.

۳. هەردولا ئازادی کاری سیاسی و ئیعلامی و سەربازی دژی ڕژێم و داوودەزگاکانی و، ئازادی گەشەکردنی تەنزیمی و پێشمەرگەیی، بەو مەرجەی بۆ زەرەردان نەبێ لەوی دیکە، لە هەمو شوێنەکانی کوردستان بۆ یەکتری بسەلمێنن.

٤. هەردولا نابێ پەنا بەرنە بەر ڕێگەی هێرشی چەکدار یا هێرشی ئیعلامی دژی ئەوی دیکەیان بۆ چارەسەر کردنی ناکۆکی و گیروگرفتەکانی بەینی هەردولا.

٥. هەردولا پەیڕەوی ڕێگەی سیاسی و گفتوگۆی دیموکراتی دەکەن بۆ چارەسەرکردنی گیروگرفت و ناکۆکییەکانی بەینی هەردولایان.

٦. هەردولا حورمەتی بیروباوەر و ڕێکخستنی ڕێبازی یەکتری بگرن و، ئەندام و

پێشمەرگە و دەستەکانی خۆیان بە گیانی دۆستایەتی و هاوکاری و پەیوەستی بە دەنگەوەچوونی یەکتری ئامۆژگاری بکەن.

٧. هەردولا هێزەکانی پێشمەرگە و ڕێکخراوەکانی خۆیان هان ئەدەن بۆ تەرکیز کردنە سەر ڕژێم و داودەزگاکانی و بۆ کاری هاوبەش و بۆ داڕانانی نەخشە و پلانی هاوبەش.

٨. هەردولا هەول ئەدەن هەلویستە گشتیەکانیان لە ڕووداوە گرنگەکانی دێنە پێشەوە بە ڕێگەی گفتوگۆ یەک بخەن، لە کاتی پەلاماردانی لایەکیان دا لە لایەن لایەکی دیکەوە بە ناڕەوا، لایەکەی دیکە داکۆکی لی ئەکات.

٩. هەمو ئەو بریار و ئامۆژگاریانەی پێچەوانەی ئەم ڕێککەوتنەن و پێشتر لە سەرکردایەتی و دەزگاکانی هەر کام لەم دولایەنەوە بە نهێنی یا بە ئاشکرا دەرچوە، هەلئەوەشێتەوە ئیتر کاریان پێ ناکرێت.

قۆناغی دوەم:

١. یەک و حسکع پەیمان ئەدەن کە ئازادی ژیانی حیزبایەتی بۆ خۆیان و هەمو حیزب و ڕێکخراوە سیاسی و دیموکراتیەکانی کوردستان ئەسەلمێنن و، لە سنوری دەسەلاتی خۆیان دا ئەیپارێزن.

٢. یەک و حسکع پەیمان ئەدەن کە هەولی خۆیان یەک بخەن بۆ ئامادەکردنی هەلومەرجی یەکخستنی هەمو داودەزگا گرنگەکانی شۆڕش لە ڕوی سەرکردایەتی و بەرنامەی گشتی و هێزە چەکدارەکانی و شێوەی کارکردنی و بەڕێوەبردنی ناوچەکانەوە بە:

یەکەم: یەکخستنی هێزی پێشمەرگە لە ڕوی سەرکردایەتی و شێوەی ڕێکخستن و شێوەی شەرکردنیەوە، بە جۆرێک ببێتە سوپای یەکگرتوی هەمو گەلی کورد لە کوردستانی عێراق دا کە هەمو حیزب و ڕێکخراوەکان بە جیاوازی بیروباوەڕیان بەشداری تی دا بکەن.

دوەم: پێکهێنانی بەڕێوەبەرایەتی یەکگرتو لە ناوچەکان دا کە نوێنەری دەسەلاتی کۆمەلانی خەلک و شۆڕش بی لە ناوچەکان دا بۆ ڕێکخستنی پەیوەندیەکانی نێوان دانیشتوان.

سێیەم: یەکخستنی دەرامەتی مالی، چ ئەوەی لە ناوەوە دەس ئەکەوی و چ ئەوەی بە یارمەتی لە دۆستەکانی دەرەوە وەرئەگیری، بۆ سەرف کردنەوەی بە سەر داودەزگاکانی شۆڕش دا.

چوارەم: یەکخستنی سیاسەتی ئیعلامی شۆڕش و توانای لایەنە بەشدارەکانی لە داودەزگای ئیعلامی یەکگرتودا لە ناوەوە و دەرەوە.

*

مەیدانی ئازاد

لە کاتێک دا حشع لە ژێر سایەی بەعس دا سەرکردایەتیی حیزبی بەعسی لە ژیانی سیاسی عێراق دا لە حوکمڕانی و لە جەبهەدا سەلماند بو، ڕێکخراوە دیموکراتیەکانی خۆی هەلوەشاند بووەوە، هیچ جۆرە چالاکیەکی لە ناو هێزە چەکدارەکانی عێراق دا نەنواند، لە کوردستان بە پێچەوانەوە ئەجولایەوە. ئامادە نەبو دەس لە بچوکترین دەسکەوتی حیزبی خۆی هەلبگری. ئەیویست ئەوەی لە لای بەعس دۆڕاند بوی لێرە مایەکەی دەر بهێنێتەوە. لە بەرامبەر ئەم بیرەی ئیمەدا: بیری یەکخستنی داودەزگاکانی شۆڕش، یەکخستنی پێشمەرگە

و دارایی و راگەیاندن. هەشتی لەوەتی گوێزایەوە بۆ شاخ یەرێکی پێچەوانەی هێنا بوە
کایە: کوردستان مەیدانێکی ئازاد بێ بۆ چالاکی سیاسی و پێشمەرگەیی هەمو حیزبەکان
بە بێ جیاوازی بەرپەرەو ریان. حیزبەکانی تریش ئەم بالزۆرەیەیان دوبارە ئەکردەوە.
مەبەستیان لە مەیدانە ئازادەکە، ناوچەکانی چالاکی یەکێتی بو، ئەگینا هیچ
لایەکیان باسی بادینانیان نەئەکرد کە پارتی پاوانی کرد بو بە تەنیا بۆ خۆی.
مەبەستیشیان لە چالاکی سیاسی و پێشمەرگەیی، حوکمرانی ناوچەکان و،
کۆکردنەوەی گومرگ و باج و سەرانە و، گرتن و بەردانی خەڵک بو، نەک شەڕ کردن لە
گەڵ هێزە چەکدارەکانی بەعس. لە ناو ئەو هێزانەدا زۆر کەس هەبون، دەیان ساڵ چەکیان بە
شانەوە بو، بەڵام تەنیا یەک جار توشی شەڕ نەبوبون لە گەڵ هێزەکانی حکومەت.
خۆپەرستی لە ناو سەرانی رێکخراوە کوردییەکان دا زۆر قوڵ بو، زۆربەیان ئەوەیان
پێ گەورەتر و خۆشتر بو، کە سەرکردەی حیزبێکی ۱۰ کەسی بێ، نەک ئەندامی
سەرکردایەتی یەکگرتوی جولانەوەیەکی ۱۰ هەزار کەسی. بۆ پاساودانی ئەمەش زۆرجار
«تەنگوچەڵەمەی باوەڕ» یان ئەکرد بە بیانوی یەک نەگرتن و، یەک نەخستنی
داوودەزگاکانی جولانەوەکە. تەنگوچەڵەمەی بێ باوەڕیان ئەوەندە قوڵ کردبو، هەر لایەک
هەمو قسە و پرۆژە و کرداری لاکەی تری، ئەگەر بە نیازی باشیش بوایە، بە جورێکی تر
لێک ئەدایەوە. لای وابو ئەو ماستە بێ مو نییە و، لە بن ئەو شتە باشەدا پیلانێک یا
نیازێکی خراپ و دوژمنانە حەشار دراوە.
هەر بۆ ئەو بێ باوەڕییە دروستکراوە، لێرەدا دو نمونە ئەهێنمەوە:
- ملازم محەممەد شەوقی، یەکێ لە سەرانی پاسۆک، لە هاورێکانی بزر بو. سەرانی
پاسۆک گومانیان لە یەکێتی بو لە پەناوە لە ناویان برد بێ. چەندی پاکانەمان بۆ ئەکردن
نەیانئەویست باوەڕ بکەن. تا خۆیان روداوەکەیان بۆ رون بوەوە. لە کاتی گەڕانەوەی دا لە
ناوچەی سلێمانی، بە ناو ئێران دا تێ پەڕی بو. لەو کاتەدا شەڕ لە کوردستانی ئێران گەرم
بو. ئەو ناوچەیەی ئەوی لێ تێ پەڕی بو، کەوت بوە بەر هێرشی هالیکۆپتەری ئێرانی و،
لەوێ کوژرا بو.
- عەلی هەژار و کوردو گەلالی، دو کادری سەرکردایەتی حسک، لە ناو شار بێ
سەر و شوێن بزر بون. لێپرسراوەکانی حسک ماوەی چەند ساڵ یەکێتییان تاوانبار ئەکرد بە
فراندنیان. چەندی پاکانەمان بۆ ئەکردن نەیانئەویست باوەڕ بکەن تا خۆیان دوای راپەڕین لە
ناو فایلەکانی «ئەمن» ی هەولێردا، چارەنوسی هاورێکانیان بۆ رون بوەوە.
سەرانی حسک ئەم پرۆژەیەیان وەکو پێشبینیمان کرد بو وا لێک دایەوە کە ئەوە
بۆ هەڵلوشینی ئەوان و، تێکدانی ریزەکانی جودە. لە چەند دانیشتنێک دا لە گەڵ سەرانی
پاسۆک، پێشنیارێکی لەو بابەتەمان بۆ ئەوانیش کرد، ئەوانیش قبوڵیان نەبو. بە دوای
ئەوانیش دا شێخ قادری سۆتکە «لەشکری ئیسلامی کورد» و سامی سنجاری «پارتی
دیموکراتی گەلی کوردستان» و شێخ محەممەد خالیدی بارزانی «حیزبوڵلا» یان دامەزراند.
کوردەکانی موکریان قسەیەکیان هەیە ئەڵێ: «شەندە لە مەندە کەمتر نییە!» ئەم
حیزب و رێکخراوانە هیچیان خۆی لەوی تر بە بچوکتر نەئەزانی. هەمو ئەمانە سور بون لە
سەر ئەوەی: هێزی چەکداری تایبەتی خۆیان، دەزگای راگەیاندنی خۆیان، پەیوەندی تایبەتی
خۆیان لە گەڵ دەوڵەتان، دەزگای تایبەتی پارە کۆکردنەوە و پارەسەندنی خۆیان، دادگا و

زینداني تایبەتي خۆیان هەبێ.. ئەوانەیان بە نیشانەی سەربەخۆیی حیزب و، گەورەیی سەرکردە و سەرکردەکانیان ئەزانی.

ساڵی ۱۹۸۲ سەرەرای هێزەکانی یەکێتی، ئەو هەمو لەشکرە بێ دیسپلینەی: پدک، حشع، حسک، لاک، گەل، حیزبوڵلا.. لە کوردستان دا تەراتێنیان ئەکرد. بە تارەزوی خۆیان پارەیان لە خەڵک ئەسەندو راورووتیان ئەکرد، بێگاریان بە لادێیی ئەکرد، خەڵکیان ئەترساند و ئەکوشت. لەیان ئەبو بە جاشی حکومەت و ئەهاتنەوە ئەبونەوە بە پێشمەرگە، دالدەی گومانلێکراو و نۆکەرانی بەعسیان ئەدا. حشع چونکە خۆی حیزبێکی پچوک بو، بە خۆشیەوە سەیری پارچە پارچە بونی جوڵانەوەی کوردی ئەکرد و، حەزی ئەکرد سەدان وردە حیزب و رێکخراو لە سەر ئەرزی کوردستان دا دروست بێ، بەڵکو ئەو خۆی بێ بە گەورەترینیان.

*

خۆپیشاندانی شارەکان

ساڵی ٧٤ ژمارەیەکی زۆری مامۆستا و خوێندکارەکانی زانکۆی سلێمانی چونە ریزی شۆڕشەوە. سەرکردایەتی شۆڕش بڕیاری دا زانکۆی سلێمانی لە قەڵادزێ دابمەزرێنێتەوە. مامۆستا و خوێندکارەکانی لەوێ کۆ کردەوە. هێزی ئاسمانیی عیراق لە رۆژی ٢٤ ی نیسانی ٧٤ دا شاری قەڵادزەی بۆردومان کرد. نزیکەی ۲۰۰ کەس کوژران. هەندێکیان خوێندکار بون. لە ناو خوێندکارەکان دا ۳ ئەندامی کۆمەڵە کوژران.

لە بەر ئەوەی تا ئەو کاتە بە کۆمەڵ لە یەک رۆژدا ئەوەندە نەکوژرا بو، سەرکردایەتی شۆرش بڕیاری دا ئەم رۆژە بکا بە «رۆژی شەهید».

بۆ زیندوکردنەوەی ئەم یادە دانیشتوانی قەڵادزە بە هاندانی رێکخراوەکانی یەکێتی لە بەهاری ٨٢ دا کەوتنە خۆسازدان. رۆژی ٢٤ ی نیسان ژمارەیەکی زۆر لە دانیشتوانی قەڵادزە لە سەرقەبران کۆبونەوە و، چەند لافیتەیەکیان بەرز کردەوە و کەوتنە رێپێوان بەرەو ناوشار. خۆپیشاندانەکە گەورە بو. هێزەکانی بەعس تەقەیان لێ کردن دو ئافرەت کوژرا: سنەوبەر مەحمود، مامۆستای سەرەتایی. ئامینە سور، کەیبانو. ٧٤ کور و ١١ کچ گیران. دانیشتوانی شار دوکان و بازاڕیان داخست و دائیرەکان مانیان گرت. پشێوی و نائارامی تا ۳۰ ی نیسانی خایاند.

رادیۆکەی یەکێتی رێپۆرتاجێکی دەنگداری لە سەر ئەم روداوە بڵاو کردەوە. هاوڕێیانی رێکخستن روداوەکەیان بە رێکوپێکی تۆمار کرد بو، وێنەی زۆریشیان لێ گرت بو. رادیۆکەمان کەوتە هاندانی خەڵک بۆ خۆپیشاندان دژی بەعس. داوا لە هەمو رێکخراوە نهێنییەکانی یەکێتی بش کرا خۆیان ساز بدەن بۆ خەبات و کاری جەماوەری.

کوژرانی ئەو دو ئافرەتە ئاوی بە ئاگردا نەکرد، بەڵکو زیاتر خەڵکی وروژاند. هەلومەرجی ناو شاری قەڵادزە ئاڵوزا بو. لە چلەی ئەو دو شەهیدەدا خۆپیشاندانێکی گەورەتر ساز کرا. ئەم جارەش هێزەکانی بەعس لەیان دا بەڵام پێیان سەرکەوت نەکرا و، نائارامی درێژەی کێشا و تەنییەوە.

بۆ هاودەنگی لە گەڵ خۆپیشاندەرانی قەڵادزێ ئوردوگاکان راپەڕین. جادەکانیان بە تایەی سوتاو داتەنخست و، کۆبونەوەی فراوان ئەکرا. هوتافیان بە ژیانی پێشمەرگە و روخانی بەعس ئەکێشا. رۆژانە رێپۆرتاجی دەنگدار و تۆمارکراوی ئەم روداوانە ئەگەیشتە

دەزگای ڕاگەیاندن و، ڕادیۆکەیش بۆ هاندانی زیاتری خەلک بە لێدوانەوە بلاوی ئەکردەوە. لە زۆر جێگا ڕادیۆکەی یەکێتییان ئەخستە سەر مایکرۆفۆنی مزگەوتەکان. ڕێکخراوەکانی سلێمانی کۆسرکاری شەدەیانیان لە گۆڕستانی شەهیدان سازدا و، بە ڕێپێوان لە گردەکەوە بەرەو ناوشار بە ڕێ کەوتن. خۆپیشاندانەکە گەورە بو. هێزەکانی بەعس تەقەیان لێ کردن و چەند کەسێکیان کوشت. ناو کۆلانەکانی سلێمانی بوبو بە جێگەی کۆبونەوەو خۆپیشاندانی بەردەوام. بە دەس پێشکەری ڕێکخراوەکانی هەولێر، خوێندکارانی زانکۆی سەلاحەدین خۆپیشاندانێکی گەورەیان ڕێکخست. لەوێش چەند کەسێ گیران و چەند کەسێ کوژران. بۆ پشتیوانی لە خۆپیشاندانی شار و ئوردوگاکان، جگە لەوەی بە ڕادیۆ ئەکرا، پێشمەرگەش ڕادەی چالاکیەکانی لە دژی هێزەکانی بەعس زۆر زیاد کرد و، چەندین جار چونە ناو سلێمانی و هەولێرەوە.

نائارامی سەرانسەری ناوچەکانی سۆرانی گرت بوەوە. بەردەوام لە شار و ئوردوگاکان دا خۆپیشاندان و کۆبونەوە بۆ دەربڕینی نارەزایی لە ڕژێم هەبو. بەلام ئەمە لە ناوچەیەکی دیاریکراودا قەتیس ما بو:

– ئیمە نەمانتوانی بادینان بجولێنین. پارتی و حشع یش کارێکیان نەکرد بۆ جولاندنی. لەو کاتەدا سەرکردایەتی پارتی لە ڕازان بون لە نزیک ورمێ ناگایان لەم رووداوانە نەبو، مەگەر لە ڕێگای ڕادیۆی لایەنەکانی ترەوە.

– لە بەغداد خوێندکارانی کورد لە چەند زانستگایەک کەوتنە مانگرتن و خۆپیشاندان، بەلام خوێندکارانی عەرەب بە دەنگیانەوە نەهاتن.

کاربەدەستانی بەعس لە زۆر جێگا لە دۆستەکانی خۆیان و لە پیاوماقولانی ناوچەکەیان ئەپرسی ئەمانە چییان ئەوێ؟

هەر لە سەرەتاوە بۆ ئەوەی باری ئەم کارە شۆرشگێرانەیە لە توانای خۆی زیاتر قورس نەکەین و، بە تەدریج لە گەل گەورەبون و تەنینەوەی ڕاپەڕین دا دروشمەکانی بگۆڕین، ئەمان هێشت داواکاری زل و قەبە بکەن بە درشمی خۆپیشاندانەکان. داواکارییەکان بریتی بون لە:

– بەردانی گیراوە سیاسییەکان،

– گێڕانەوەی جوتیارەکان بۆ دێهاتەکانی خۆیان.

– نەمانی تیرور تۆقاندن لە شارەکان دا.

لایەنەکانی جود، بە تایبەتی حشع، لە ڕادیۆکەیان دا داوایان لە خەلک ئەکرد، تا ڕوخاندنی ڕژێم بەردەوام بن. بەلام خەلک بایەخێکیان بە قسەکانی ئەوان نەئەدا.

لەو کاتەدا باروودۆخی عێراق لە مەیدانی جەنگ دا باش نەبو. تەرازوی شەر بە قازانجی ئێران داشکا بو. عێراق بۆ دامرکاندنەوەی ئەم نارەزاییە هەندێ لەو داوایانەی جێبەجێ کرد:

– زۆری گیراوەکانی بەردا.

– چاوپۆشی لە دانیشتوانی هەندێ ناوچە کرد بگەڕێنەوە سەر گوندەکانی خۆیان،

– زەبروزەنگ لە ناو شارەکان دا لە جاران کەمتر بوەوە و، هەندێ لە جەللادەکانی لە بابەتی مولازم موحسینەکەی سلێمانییان گوێزایەوە.

ئیتر ئێمەش هەم ئامۆژگاری ڕێکخراوە نهێنیەکانمان کرد بە شێنەیی کۆتایی پێ

بەهێن و. لە رادیۆکەیشمان دا زمانی هاندانمان گۆڕی.
کاکەمین قادر، کە یەکێ بو لە هاندەرە چالاکەکانی خۆپیشاندانەکانی قەلادزە، هەر
ئەو کاتە وتارێکی درێژی لە سەر خۆپیشاندانی قەلادزە بە ناوی «زەریا» وە بۆ گۆڤاری
کۆمەلە نوسی.

*

یەکەمین جار بو کوردستان بەو جۆرە بشڵەقێ. دەزگا سەرکوتکەرەکانی رژێم زۆر
بە توندی کەوتنە دامرکاندنەوەی. د. فاضیل بەڕاک ئەوسا بەرپرسی «ئەمن» بو
راپۆرتێکی درێژی لە سەر روداوەکان بۆ صەددام نوسیوە. صەددامیش بە خەتی خۆی
هەندێ پەراوێزی لێ نوسیوە. بە پێ ی ئەو راپۆرتە ژمارەی کوژراو و گیراوەکانی
خۆپیشاندانەکان بەمجۆرە بو:

سلێمانی ١١ کوژراو ٢٣ بریندار ١٣١ گیراو
کەرکوک ٦ کوژراو ٩٥ بریندار ٢١٠ گیراو
هەولێر ٧ کوژراو ٢٠ برینداو ٤١٠ گیراو

دهۆک خۆپیشاندانی تێ دا نەبوبو، لە بەر ئەوە قوربانیشیان نەبوە.

*

قاسملو و ناوبژی

لە بەهاری ٨٢ دا لەو کوبونەوانەدا کە د. قاسملو لە گەڵ سەرکردایەتی یەکێتی
ئەکرد، چەند جارێ باسی گفتوگۆی لە گەڵ بەعس ئەهێنایە پێشەوە. هەمان باسی لە گەڵ
سەرانی حشع کرد بو.
ئیمە لە ناوخۆمان دا لەم باسەمان کۆڵیبوەوە. مامجەلال هیچ باوەڕێکی بە بەعس و بە
گفتوگۆ نەبو لە گەڵی. بەلام ئیمە هەمومان لامان وابو: ئەگەر بەعس لایەنی کەمی
مافەکانی کورد بسەلمێنی، بۆچی لە گەڵی رێک نەکەوین، بە تایبەتی لەو هەلومەرجە
ئالۆزەدا کە ئەوسا جوڵانەوەی کوردی تێ کەوت بو؟
ئەو کاتە هەلومەرجی سیاسی رۆژهەلاتی ناوەراست گۆڕانێکی قوڵی بە سەردا هات

بو:
یەکێتی و، رێکخراوە کوردییەکانی تر لە عیراق لە شۆڕش دا بون.
حدکا و، رێکخراوە کوردییەکانی تر لە ئێران لە شۆڕش دا بون.
هەمو حیزب و رێکخراوە کوردییەکان لە تورکیا دژی خونتا و کودەتاکەی راوەستا
بون و، پێ کا کا خەریکی خۆ ئامادە کردن بو بۆ کاری چەکدار.
عیراق لە جەنگ دا بو دژی ئیران، نیشانەی بە لاداکەوتنی بە شەر یا بە رێگای
سیاسی لە ئاسۆدا دیار نەبو. بەلکو ئیران هێزەکانی خۆی رێک خست بوەوە، لە چەند
شوێن جەبهەی عیراقی شکاند بو.
سوریا لولەی نەوتی عیراقی راگرت بو، لە هەولێکی جیددی دا بو بۆ روخاندنی
عیراق و، عیراق سوریای بە هاوکاری ئیران و بە خائینی نەتەوەی عەرەب دائەنا.
حوکمی عەسکەری خونتا لە تورکیا، ئیران و سوریای بە دەستێوەردان لە کاروباری
ناوخۆی تاوانبار ئەکرد.
هەلومەرجێکی کوردی و ناوچەیی ئالۆز و تێکەل و پێکەل خولقا بو. روداوەکانی

ئێران و جەنگی عێراق - ئێران هۆی سەرەکی ئەم ئالوزانە بو. حکومەتی عێراق، ئەگەر پێویستایە ئەیتوانی رۆلێکی گەورە لە ناو جولانەوەی نەتەوەیی کوردا بە قازانجی خۆی بگێری و، هەمو جولانەوەی نەتەوەیی کورد، لە سەرانسەری رۆژهەلاتی ناوەراست دا، بکاتە پشتیوانی خۆی. عێراق ئەیتوانی یارمەتی شۆرشی کوردەکانی ئێران بدا و، یارمەتی رێکخراوە کوردییەکانی سوریا و، یارمەتی کوردەکانی تورکیاش بدا. جولانەوەی کورد لەم پارچانەدا جولانەوەی رەسەن بون، حیزبی سیاسی و داوودەزگای تا ئەندازەیەک پێشکەوتویان هەبو. ئەم هێزە کوردییانە ئەیانتوانی لە ناکوکی عەرەبی - ئێرانی و، لە ناکۆکی عەرەبی - تورکی دا، قولایییەکی ستراتیجی بۆ عێراق و عەرەب دروست بکەن. ئەویش تەنیا بەوە ئەکرا کە مافی نەتەوەیی کورد لە عێراق دا بسەلمێنی و، کورد لە دەزگای بریاردانی سیاسی عێراق دا بکا بە هاوبەش. لەسە ئەگەر هیچی دەس نەکەوتایە کوردی عێراقی ئەکرد بە پشتیوان و یارمەتیدەرێکی بەهێز لە ململانێ ی خۆی و ئێران دا.

*

گفتوگۆ، بەلکو پێوەندی روت، لە نێوان یەکێتی و بەعس دا، لە سەر یەکێتی زۆر ئەکەوت:

– هەمو هێزە کوردییەکانی نەیار و ناحەزی یەکێتی، ئەیانکرد بە-کەرەستەیەکی بە پێزی شەری پروپاگاندە بۆ شکاندنی یەکێتی.

– هەمو هێزە عێراقییەکانی موعارەزەی عێراقی، ئەیانکرد بە بەهانەی پەلاماردانی یەکێتی.

– ئێران ئەیکرد بە بیانو بۆ زیاتر دوژمنایەتی کردنی یەکێتی و، سوریا و لیبیا ئەیانکرد بە بیانو بۆ تەنگ هەلچنینی زورتر بە یەکێتی و، برینی ئەو یارمەتیە کەمەی ئەیان دایە.

لە بەرامبەر ئەم هەمو زیانە سیاسی و مەعنەوییەی یەکێتی دا بەعس چی بۆ ئەکرد و، چۆن زەرەرەکانی بۆ ئەبژارد؟

رەنگە یەکی لەو لایەنانەی بەعس، وەکو بیروباوەر و حیزب و وەکو سەرکردە و زەلام، لە هەمو لایەن و کەسێکی تر باشتر بناسی یەکێتی و سەرکردەکانی بی. ئاشنایی لە گەل بیروباوەری بەعس و، ئاسیاوی لە گەل هەندی لە سەرکردەکانی ئەگەرایەوە بۆ ماوەیەکی درێژ پێش ئەوەی حوکمی عێراق بگرنە دەس.

*

خواستەکانی یەکێتی

هەر لە سەرەتای دەسپێکردنەوەی شۆرشەوە حکومەت هەرچەن یەکێکی ئەنارد بۆ گفتوگۆ، ئەیپرسی: چیتان ئەوێ؟

هەلبەتە کاربەدەستانی حکومەتی عێراق و حیزبی بەعس ئەیانزانی کە سەرکردایەتی یەکێتی هیچ داواکارییەکی عەشیرەتی، یا شەخسی، یا تەنانەت حیزبایەتیشی نیە و، ئەیزانی کە داواکانی، بریتیە لە داواکانی گەلەکەمان و مافە نەتەوایەتی و دیموکراتیەکانی. ئەم جارەیان کە حکومەت لە رێگەی د. قاسملووە لە ئێمەی پرسی: چیتان ئەوێ؟ داواکانی خۆمان بۆ چارەسەرکردنی(هەمیشەیی، قۆناغی، جوزئی) کێشەی نەتەوایەتی گەلی کورد لە عێراق دا لە ٣ چوارچێوەدا دارشت:

یەکەمیان - ڕێککەوتنێکی گشتی و ڕیشەیی بۆ ئێستا و پاشەڕۆژ لە چوارچێوەی هاوپەیمانییەکی ستراتیجی دا کە خۆی ئەنوێنێ لە پێکهاتن و ڕێککەوتنی نەتەوەی کورد و نەتەوەی عەرەب لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا لە سەر بنچینەی دانانان بە مافی یەکتری دا لە ئازادی بڕیارداتی چارەنوسی خۆی دا، کورد وەکو نەتەوەیەکی دابەشکراو و چەوساوە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا و، عەرەبیش وەکو نەتەوەیەکی دابەشکراو و چەوساوە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، هەر یەکەیان ئامانجی خۆی هەیە لە یەکگرتنەوە و ڕزگاری دا وە لە پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی دا، کە ئەتوانن پێکەوە پەیمانی هاوکاری ستراتیجی ببەستن بۆ دانانی ڕێوشوێنی ناوچەکە و جۆری پێکەوە ژیانیان.

بەم پێ یە بەعس ئەبێ لە مەیدانی سەلماندنی مافی نەتەوەیی گەلی کوردا، نەک هەر مافی ئۆتۆنۆمی بسەلمێنێ، بەڵکو ئەبێ دان بە مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوسی دا بنێ.

دوەمیان - ڕێککەوتنێکی قۆناغیی سنووردار، لە چوارچێوەی دەوڵەتی عێراق دا لە سەر بنچینەی سەلماندنی ئۆتۆنۆمی ڕاستەقینە، بە چەشنێک کە تەنیا کاروباری: «دیفاع و مالیە و خارجیە» لە دەسەڵاتی حکومەتی مەرکەزی بێ و کاروبارەکانی تر لە دەسەڵاتی حوکمی ئۆتۆنۆمی بێ.

لە گەڵ ئەوەش دا:

- ناوچە ڕاگوێزراوەکانی سنور بە گوێرەی پلانێکی گشت لایەنە (شامل) بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆیان.

- ئەو شار و ناوچانەی کوردستان کە لە سنوری حوکمە زاتیەکەی ئێستا دەرهێنراون، بخرێنەوە سەر کوردستان.

- تۆقاندن و دەسەڵاتی دەزگا دامرکێنەرەوەکانی لە کوردستان دا نەمێنێ و ئازادی دیموکراتی بدرێ بە هەمو لایەنە جیاوازەکان.

سێیەمیان - ڕێککەوتنێکی جوزئی و وەقتی بۆ ڕاوەستاندنی تەقە لە بەینی هێزە چەکدارەکانی یەکێتی و هێزە چەکدارەکانی حکومەت دا بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، تا مەترسی جمهوریەتی ئیسلامی ئێران هەم لە سەر عێراق و هەم لە سەر هەردو دیوی کوردستان دور ئەخرێتەوە و لەو ماوەیەش دا هەلی گفتوگۆ لە سەر چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد ئەڕەخسێ.

*

شۆڕشی بێ موسیقا

ڕۆژێکیان خەریکی شتنی قەسەڵەکەم بوم. تەشتێکی گەورەم دانا بو قەسەڵەکەم تێ خست بو، خەریک شۆردنی بوم. حەمەی حەمە باقی بە هەڵە داوان هات کردی بە هەرا، وتی: «ئێوە ڕێزی هونەرمەند ناگرن! ئێوە ڕێزی نوسەر ناگرن! ئێوە هەر چەک و چەکدارتان بە لاوە گرنگە!..»

وتم: «کاکە حەمە هێواش! چیە؟»

وتی: «دلێریان نارد حەبسی بکەن!»

وتم: «دلێر کێ یە؟»

وتی: «دلێر موسیقارێکی گەورەی کوردە!»

وتم: «کێ ناردویەتی حەبسی بکا!؟»

وتی: «ئەرسەلان»

وتم: «دانیشە ئێستا ئەنێرم بە دوایا بیهێنن بۆ ئێرە، دڵی ئەدەمێنەوە و لە گەڵ ئەرسەلان ئاشتتان ئەکەمەوە!»

ئەرسەلان کاروباری ڕاگەیاندنی یەکێتی ئەکرد. ناردم بە دوای دلێر دا هات. چیرۆکەکەم لێ پرسی وتی: «من تازە هاتومەتە دەرەوە. لە شار لە ڕێکخستن دا بوم. ئەرسەلان ناردمی بۆ فلان بەش لە ڕاگەیاندن لە بەر ئەوەی لە گەڵ زەوقی من نەئەگونجا وتم ناچم. وتی ئەبێ هەربچی. وتم ناچم. وتی ئەگەر نەچی ئەتنێرم بۆ زیندان. وتم هەر ناچم. لە سەر ئەوە ناردمی حەبسم بکەن»

دیار بو دلێر چاوەڕوانی پێشوازی گەرم و نازکێشانی زۆری کرد بو، ئەم ڕەفتارەی ئەرسەلان پێچەوانەی چاوەڕوانییەکانی ئەو بو، زۆر دڵگیر ببو. من دڵم دایەوە و، ویستم تورەبونەکەی خاو بکەمەوە و تێ ی بگەیەنم کە یەکێ دێتە دەرەوە ئەبێ بە گوێرەی پێویستییەکانی جوڵانەوەکە لێرە یا لەوێ دابنرێ، نەک بە ئارەزوی خۆی، ئەگینا کارەکان ناڕۆن و، تۆ پیاوێکی تێکۆشەر و هونەرمەندی، ئەو شتانە لە خەڵکی تر باشتر ئەزانی، ئەرسەلانیش پیاوێکی تێکۆشەرە و، تازە لە زیندان هاتۆتە دەرێ و، شارەزای کاروباری ڕاگەیاندنە و، بۆ قازانجی ڕاگەیاندن ئەو داوایەی لێ کردوی، ئەبوایە قبوڵت بکردایە یان بە خۆشی و بێ تورە بون ڕەتت بکردایەتەوە. هەرچی لە گەڵم وت دڵی بهێنمەوە جێگای خۆی گەلێکی نەبو. ویستم لە گەڵ ئەرسەلان دایان بنێم و لە یەک نەگەیشتنەکەیان چارە بکەم دیسان گەلێکی نەبو، پێشتنازە لاسار بو، سور بو لە سەر ئەوەی ئیتر بە لای موسیقا دا ناچێ و، پێشمەرگایەتی ناکا، منیش گەیشتە تینم، وتم: «کاک دلێر عاجز مەبە، شۆڕش بە بێ موسیقایش ئەکرێ!»

دلێر ئەم قسەیەی منی لە دڵ گرت بو، هەرگیز لە بیری نەئەچووەوە، لای چەندین ڕۆشنبیر و موسیقار بە گلەییەوە باسی کرد بو.

دلێر لە گەڵ ئەرسەلان ئاشت بوەوە. تیپێکی موسیقای دامەزراند. تیپەکەی ناو نا بو: «تیپی موسیقای شەهید کارزان». لام وایە وشەی شەهید: کە نیشانەی مردنێکی پیرۆزە و لە کوردەواری دا شیوەن بە دوای خۆی دا ئەهێنێ، لە گەڵ تیپی موسیقا: کە خۆشی تێدا بە ژیان و لە کوردەواری دا شایی بە دوای خۆی دا ئەهێنێ، دو شتی نەگونجاو بن. هەر لە بەر ئەوەی لە سەرەتاوە بەم جۆرە تێگەیشتنە تیپەکەیان دامەزراند و بەرێوە برد، ئەگەرچی هەمو پێویستییەکانی کاری داهێنەرانەیان بۆ دابین کرا بو، لە ماوەی ٨ ساڵ دا نەیانتوانی تەنیا یەک سرود یان یەک گۆرانی داهێنن بکەوێتە سەر زمانی خەڵک و، لە موسیقای کوردی دا، لە پاڵ سرودەکانی: ئەی ڕەقیب، گەرچی تووشی ڕەنجەڕۆیی و، دەمی ڕاپەڕینە و، نەورۆز.. دا بهێنێتەوە.

*

ڕێککەوتنی ینک - پدک

هەر لە مانگەکانی مارت و نیسان دا حەمەی حەمە باقی بە هۆی حشعەوە دو جار چو بۆ سەردانی پارتی لە تهران بۆ ئەوەی پەیام و نامەی یەکێتییان پێ بگەیەنێ سەبارەت بە ئارەزوی ئاشتبونەوە.

مەسعودی نەدی بو، لە راژان فەلەکەدینی دی بو، راسپارەکانی پێ گەیاند بو. وەلامێکی دیاریکراویان نەدابوەوە، پێیان وت بو وەلامی نامەکە بە هێزی حشعەوە ئەنێرنەوە. لە مانگی تەمموزدا لە بارەگای حشع لە پشتاشان نوێنەرانی یەکێتی و پارتی کۆبونەوە.

نوێنەرانی یەکێتی: فەرەیدون عەبدولقادر و د. خدر مەعصوم و، نوێنەرانی پارتی: محەممەدی مەلا قادر، مەغدید تەحمەد، رۆژی ٢٨ ی تەمموزی ١٩٨٢ لە بارەگای حشع لە پشت ئاشان دانیشتن. لەم دانیشتنەدا رێککەوتنێکیان ئیمزا کرد، نوقتە گرنگەکانی ئەوەبو:

– گیروگرفت و ناکۆکی نێوان هێزە سیاسیەکان بە گفتوگۆی سیاسی، بێ ئەوەی پەنا بەرنە بەر چەک، چارەسەر بکرێ.

– کوردستان لە خانەقینەوە تا زاخۆ مەیدانێکی ئازاد بێ بۆ چالاکی سیاسی و پێشمەرگەیی هەمو لایەنەکان.

– هێزەکانی پارتی و یەکێتی بە ئاگاداری و هاوئاهەنگی یەکتری ئەچنە ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکتری و، تا شێوەیەکی تر ئەدۆزرێتەوە جاری حوکمرانی ناوچەکان وەکو خۆی ئەمێنێتەوە.

ترخنی هیچ مەسەلەیەکی سیاسی نەکەوت بون. لەمەیش پارتی نیازی گێڕانەوەی هەندێ لە هێزەکانی هەبو بۆ کوردستان. گوشاری ئێرانییان لە سەر بو کاری چەکدار بکەن لە ناو کوردستانی عێراق دا، بە بێ رەزامەندی یەکێتی یش نەیانئەتوانی هێزەکانیان بنێرنەوە بۆ کوردستان.

پارتی هێزەکانی ناردەوە بۆ هەمو ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکێتی. مەلا محەممەد بارەگای لە وەرتێ دانا و، نادر هەورامی، قادر هێزەکانیان هێنایەوە ناوچەکانی سلێمانی.

رۆژی ٢١ ی تشرینی دوەمی ٨٢ دەستەیەکی نوێنەرایەتی یەکێتی کە پێک هات بو لە: د. کەمال خۆشناو، د. خدر مەعصوم، ئازاد هەورامی لە بارەگای حشع لە پشتاشان لە گەڵ نوێنەرانی حشع: عومەری عەلی شێخ، مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی، فاتیح رەسول بۆ باسی کێشەکانی هەردولا دانیشتن لەو کۆبونەوەیەدا، حشع ئاگاداری یەکێتییان کرد کە پارتی قەبوڵ ناکا یەکێتی هێز بنێرێ بۆ بادینان چونکە (اتفاق) ەکەی پشتاشان (اتفاقیکی محلیە) بادینان ناگرێتەوە و، لە بادینان لە نێوان یەکێتی و پارتی دا (اتفاق) نیە.

پێشینان وتویانە: «بەشی خۆم بۆ خۆم، ئەوەی تۆش ئەخۆم!» پارتی وەهای ئەکرد، ئەمەیشیان بۆ ئەچوە سەر، چونکە کەس بە دەنگ نەئەهات. لەو رێککەوتنەدا حشع ناوبژیکەر و شایەت بون، لە بارەگاکەی ئەواندا ئیمزا کرا بو. لە سەر ئەم پەیمانشکێنییەی پارتی هیچ نارەزایییەکیان دەرنەبڕی. بەڵکو بە «روحی ریاضی» وەری گرت و داوای لە یەکێتی ئەکرد لە سەر ئەم وردە شتانە گیروگرفت دروست نەکا.

*

لاک هیچ کام لەو بەڵێنانەی بە یەکێتی دابو بە جێ نەهێنا. سەرەتا کە هێشتا لاواز و جێگەی خۆی نەگرت بو، بە نەرمی ئەجولایەوە، کە بە هێز بون و، زیادیان کرد ئیتر گوێیان نەئەدایە یەکێتی و، بەرەو ئەوە ئەچون خۆیان حوکمرانی ناوچەکان بکەن. چەند جاری قسەیان لە گەڵ کرا کەڵکی نەبو. پشت ئەستور بون بە ئێران و، ئێران هاتی

ئەوان لاملێ بکەن. ئەگەر لەوە زیاتر چاوپۆشییان لێ بکرایە ئەبوون بە هێزێکی ئەوتۆ چارەکردنیان دژوار ئەبوو. بڕیارمان دا تا مەترسییەکەیان زلتر نەبووە چارەیان بکەین. پلانی چەککردنیان دانرا. بۆ جێبەجێ کردنی مولازم عومەر چوو بۆ بەری مەرگە و، هێزەکانی کۆیە، کۆسرەت، گەرمیان، قەرەداغ و ناوچەکانیان لە سەر کۆ کرایەوە.

لە ۳ جێگا بارەگایان دانا بوو، هێزیان لێ کۆ کرد بووەوە: بەری مەرگە، سەرگەڵوی دوڵی جافەتی، حاجی مامەندی شارباژێر.

لە تەمووزی ۸۲ دا لە ماوەیەکی کورت دا هەمەو چەک کران. بەرگرییەکی کەمیان کرد. لە بەرگەڵو کوڕ و برازاکانی حاجی شێخ قادر هەندێ بەرگرییان کرد. چەند کەسی لەوان کوژرا و، لە یەکێتی یش سەلاحی حاجی رەفیق، فەرماندەی تیپی ٤٧ ی پیرەمەگروون کوژرا. سەلاح موهەندیس و هاوڕێ ی کۆمەڵە و، لە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەن بوو. پیاوێکی ئازا و چاونەترس و، سەرکردایەتی دەیان شەڕ و بۆسەی کرد بوو. یەکێ بوو لە باشترین فەرماندەکانی پێشمەرگە.

لاک هەڵوەشا و ئیتر خۆی بۆ ڕێک نەخرایەوە.

*

دووەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە

لە مانگی ئابی ۸۲ دا دووەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە بە ئامادەبوونی ۲۲۲ نوێنەر لە هۆڵی شەهید شەهاب لە ناوزەنگ بەسترا. بەشداریی نوێنەرانی ڕێکخراوە نهێنییەکانی شارەکان لەم کۆنفرەنسەدا زۆرتر بوو لە چاو کۆنفرەنسی یەکەم دا.

بەشێکی کاتی کۆنفرەنس تەرخان کرا بۆ باسی ڕێکخستنەوەی کاروباری ڕێکخراوەیی و پێشمەرگەیی یەکێتی و، بەشێکی تریشی تەرخان کرا بۆ دانانی بەرنامەی کۆمەڵە: بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و، چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی کورد.

کۆنفرەنس بە هەڵبژاردنەوەی سەرکردایەتی نوێ ی کۆمەڵە کۆتایی هات. مامۆستا جەمال تاهیر ئەگەرچی لە ناو شار بوو ئەویش هەڵبژێردرا بە ئەندامی سەرکردایەتی.

*

پێکهێنانی یەکێتیی شۆڕشگێڕان

لە ١٥ ی ئابی ١٩٨٣ کادرە پێشکەوتووەکانی ڕێکخستنەکانی خەتی گشتی و بزووتنەوە لە تۆزەڵە کۆبوونەوە و بڕیاریان دا: هەردوولا لە ڕێکخراوێکی تازەدا یەک بگرن و، هەمو ڕێکخستنەکانیان تێکەڵاوی یەکتری بکەن. پرۆگرامەکەی یەکێتیی نیشتمانی بکەن بە پرۆگرامی خۆیان. سەرکردایەتییەکی تێکەڵاویان هەڵبژارد و، مامجەلالیان کرد بە سکرتێری ڕێکخراوەکەیان.

ئێمە لە کۆمەڵەدا ئەم یەکگرتنەمان پێ هەنگاوێکی باش و بە کەڵک بوو. بەڵام بوونی مامجەلال بە سکرتێری ئەم ڕێکخراوە، کە ئەبوو هاوتای کۆمەڵە بێ لە ناو یەکێتی دا و، لە هەمان کاتا مونافیسی بێ، لە گەڵ ئەوەدا نەئەگونجا کە مامجەلال سکرتێری گشتی یەکێتی یش بێ. مامجەلال بۆ ڕاگرتنی هاوسەنگی نێوان کۆمەڵە و شۆڕشگێڕان، وازی لە سکرتارییەتی شۆڕشگێڕان هێنا.

*

هیزی پشتیوان
د. قاسملو داوای کۆبونەوەیەکی بە پەلەی کرد بو لە گەڵ مامجەلال و عەزیز محەمەد. روژی ١٥ ی تەمولی ١٩٨٢ لە بارەگای هاوینەی مامجەلال لە سەرچاوەی توژلە کوبونەوەکە کرا. منیش بەشداری کۆبونەوەکە بوم. لە کوبونەوەکەدا د. قاسملو دەستی کرد بە قسە کردن، وتی: «ئیوە هەردولاتان دوستی حیزبی دیموکراتن، ئەمرو من هاتوم دوستەکانی دیموکرات تاقی ئەکەمەوە، پیویستیمان بە یارمەتی هەیە هاتوم داوای یارمەتیبان لی بکەم!»
لیمان پرسی: «پیویستیتان بە چ جورە یارمەتییەک هەیە؟»
وتی: «سوپای پاسداران هیرشیکی زور گەورەیان دەس پی کردوە بو سەر بارەگاکانمان. هیزەکانی دیموکرات بە تەنیا ناتوانن بەری ئەم هیرشە بگرن. هیزەکانمان زور ماندون و زەرەری زوریان لی کەوتوە. ئەگەر فریامان نەکەون دەفتەری سیاسی و بنکەکانی ترمان لە مەترسی گرتن دایە و، ئەبی رویکەینە قەلادزە. پیویستیمان بە پیشمەرگەکانی کوردستانی عیراق هەیە»
راستیەکیشی هیرشیکی گەورەیان لە سەر بو، هیزەکانی ئیران لە هەمو لایەکەوە لە پیشرەوی دا بون و، هیزەکانی دیموکراتیان تیشکاند و، شوینەکانیان لی ئەگرتن. پەشوکان بە د. قاسملوەوە دیار بو.
عەزیز محەمەد وتی: «ئیمە ئەبی ئەم داوایە دراسە بکەین، ئینجا ئەتوانم جوابت بدەمەوە!»
د. قاسملو وتی: «کاک عەزیز من خوم لە ولاتانی سوسیالیستی ژیاوم، شارەزای شیوەی کارکردنیان بوم، کە وتیان (دراسەی ئەکەین) یەعنی ئەو داوایە جیبەجی ناکەن. من ئیستا پیویستیم بە پیشمەرگەی حیزبەکەی ئیوە هەیە، تا کومیتەی ناوەندی حشع کۆ ئەبیتەوە و بریاریک ئەدا، شوینەکانی ئیمە ئەگیرین!»
کاک عەزیز نەچوە ژیر باری هیچ جورە بەلینیکی یارمەتیدانەوە. د. قاسملو لە حشع نائومید بو روی کردە مامجەلال وتی: «ئیوە ئەلین چی؟»
مامجەلال وتی: «ئیمە لە سەر بریاری پیشوی خومان ماوین، ئەوەی لە توانای ئیمەدا بی بو یارمەتیتان ئامادەین، تەنانەت ئەگەر لەو پیناوەدا شورشی کوردستانی عیراق شەهیدیش بی»
*
لە ماوەی ٣ سالی رابوردودا چەند جاری هەولمان دا بو دەمان بگا بە ئیمام خومەینی و سکالای خومانی لە لا بکەین. کاربەدەستانی ئیرانی ریگەیان لی ئەگرتین. لەو کاتەدا ئیمە هیچ پەیوەندییەکمان لە گەڵ ئیران نەمابو. هیچ هیوایەکیشمان بە یارمەتی و پشتیوانی ئیران بو یەکیتی یان بو موعارەزەی عیراقی نەبو. بەلکو گەیشت بوینە ئەو باوەرەی ئیران لە یارمەتیدانی موعارەزەدا بو روخاندنی ریژیمی بەعس نەک هەر جیدی نیە و بەس، بەلکو ئەیەوی عیراق بە دار و بەرد و، شیعە و سوننە و، کورد و عەرەب و، موعارەزە و ریژیمەوە.. ورد و خاش، یا هیچ نەبی لاواز و زەلیل بکا.
١. هیچ جیدیەتیک لە کاربەدەستانی ئیران دا نەئەبینرا بو یارمەتی موعارەزەی عیراقی، تەنانەت بو ئە ریکخراوانەش کە دینی بون و سەر بە ئیران بون. بو ئەوەی

ناکۆکییەکانیان لە ناودا قوڵتر بکا، بە جیا رەفتاری لە گەڵ ئەکردن و، لە چوارچێوەی ستراتیجی خۆی دا هەڵی ئەسوراندن.

٢. هەموو ئەو حیزب و لەشکرانەی لە کوردستانی عێراق دا ئەراتینیان ئەکرد لە ژێر سایەی ئێران دا دامەزرا بوون، یا بە یارمەتی ئەو بوژابوونەوە. بە چەک و پارەی ئەوان ئەژیان. بە کردەوە جوڵانەوەی کوردی لەت و پەت کرد بوو.

٣. وەجبەیەکی گەورە چەک و تفاقی جەنگ بۆ یەکێتی هات بوو، کە زیاتر لە ٥ هەزار کڵاشینکۆف و ١ هەزار ئاریپیجی و سەدان هاوەن و ساروخی تێ دا بوو. کاربەدەستانی تاران بەڵێنیان دابوو رێگە بدەن بە یەکێتی ئەم چەکانە بە ناو ئێران دا بگوێزێتەوە بەڵام کە گەیشتە ناو ئێران دەستیان بە سەرا گرت و، بردیان بۆ خۆیان.

لەو کاتەدا هەلومەرجی جەنگی عێراق باش نەبوو، جوڵانەوەی کورد ئەیتوانی بەم چەکانە تا رادەیەکی باش تەرازووی جەنگی لە کوردستان دا بە قازانجی خۆی بگۆڕێ. بەڵام ئەم رێ لێ گرتنە زەرەرێکی گەورەی لە یەکێتی دا.

*

د. قاسملو داوای هێزێکی بچووکی کرد مامجەلال بەڵێنی دایە هەر ئەو رۆژە مشووری ناردنیان بخوات. هێزێکی پشدەر لە رێ بوون، ئەوانەی لە گەڵ عەلی پچکۆل نارد.

د. قاسملو پێشنیاری کرد کە مولازم عومەر، بەو ئیعتیبارەی عەسکەرییە، سەردانێکی مەیدانەکانی شەر بکا و فەرماندەکانیان ببینێ بۆ ئەوەی بزانێ کەموکورییەکانیان چییە. رۆژی دوایی عومەریش چوو بۆ سەیری مەیدانەکانی شەر و هێزەکانیان. زۆری هێزەکانی دیموکرات هەڵوەشا بوون و، وورەی شەریان نەمابوو، تەنانەت لە هەندێ شوێن بەشێ شارەزایی و چاوساغی هێزەکانی یەکێتی پشیان نەما بوو. ناچار داوای هێزی مەلبەندەکانمان کرد. مامجەلال بۆ ئەوەی گوڕ و تین بخاتە بەر هێزەکانی یەکێتی خۆی چووە ساوین بارەگای دانا و، راستەوخۆ سەرکردایەتی هێزەکانی یەکێتی ئەکرد، کە ژمارەیان لە ٢ هەزار تێ پەڕی بوو.

حدکا ناویان لە هێزەکانی یەکێتی نابوو: «هێزی پشتیوان». هێزی پشتیوان لە چەند جێگا تووشی شەر بوو و، هێرشەکانیان دوا خست. چەکدارەکانی پارتی شان بە شانی هێزەکانی ئێران بەشداری شەر بوون و، چەند کەسێکیان لێ بە دیل گیرا. رادیۆی حدکا بە ستایش و شانازییەوە هەواڵی شەرەکانیانی بڵاو ئەکردەوە.

د. قاسملو ئومێدی بەوە نەمابوو کە ناوچەی ئازادکراو بپارێزن، هەوڵەکەی بۆ ئەوە بوو بە شێنەیی کەلوپەلی دەفتەری سیاسی و، بارەگاکانی تریان و، دەزگای رادیۆ و، دیلەکان، بە سەلامەتی بگوێزنەوە بۆ ناوچەی بیتوش لە سەر سنوور. لە ماوەی چەند حەفتەیەک دا ئەم کارەیان ئەنجام دا.

*

پارتی بە ئاشکرا شەری دژی حدکا راگەیاند بوو، لە لەشکرکێشییەکانی ئێران دا بەشدار ئەبوون. لایەنەکانی تر جود، ئەوانەی کە خۆیان بە دۆست و هاوپەیمانی حدکا ئەزانی وەکو: حشع، حسک، پاسوک، بۆ ئەوەی دڵی ئێرانیان لێ نەرەنجێ، ئامادە نەبوون هیچ یارمەتییەکی بدەن. بەڵکو هێرشێکی گەورەی پروپاگاندەیان لە دژی هاوبەشی یەکێتی دەس

پی کرد، بە بیانوی ئەوەی یەکێتی مەیدانی راستەقینەی خەباتی چۆڵ و، بۆ رازی کردنی دڵی کاربەدەستانی بەعس ئەم کارەی کردوە. دەزگای پروپاگاندەی حشع، لەم مەیدانەدا، لە هەموویان چالاکتر و دەم هەراشتر بو. لە ناو یەکێتی یش دا نارازییەکان، بە تایبەتی ئەوانەی دوایی تر «ئاش»یان پێک هێنا، بۆ دروستکردنی گومان لە سەرکردایەتی یەکێتی و، ساردکردنەوەی پێشمەرگە بە توندی کەوتنە پروپاگاندە.

کاربەدەستانی تەهران، ئەم هاوکارییەی یەکێتییان لە گەڵ حدکا، بە «کارێکی لە بەخشین نەهاتوو» دانا، چونکە لایان وابو ئەگەر ئەم پشتیوانییە نەبوایە ئەوان تەواویان ئەکردن و، ئەیانکردن بە دیوی عیراق دا.

ریزبەستنێکی تازە دروست بوبو لە لایەک تەهران و پارتی و لایەنەکانی جوە، لە لاکەی تر حدکا و یەکێتی. پارتی، لە ژێر گوشاری تەهران دا، شەری راگەیاندنیان دەس پی کردەوە، لە رادیۆکەیانەوە بە ئاشکرا کەوتنەوە هێرش بۆ سەر یەکێتی. بۆ وەلامدانەوەی ئەم هێرشانە زنجیرەیەک وتارمان بۆ رادیوی یەکێتی ئامادە کرد لە ژێر ناوی: «مەسەلەی کورد یەک مەسەلەیە، یا چەند مەسەلەیەکە؟»

سەرباسەکانی ئەمانە بون: ئەرک و فرمانی نیشتمانیی و سیاسەت و هەڵوێستی شۆرشگێرانە. چەند تێبینییەکی مێژویی دەربارەی مەسەلەی کورد. کێن دۆستەکانی کورد و کامانەن دوژمنەکانی؟ ئاڵۆزاندنی پەیوەندی بەینی لایەنە چەکدارەکانی کوردستانی عیراق بە قازانجی کێ یە؟ پەیوەندی ناوخۆیی جوڵانەوەی رزگاری نیشتمانیی و پەیوەندی لە گەڵ خەباتی شۆرشگێرانەی گەلانی ناوچەکە. پروپاگاندەی درۆ دژی یەک خزمەتی داگیرکەرانی کوردستان ئەکا. دیسانەوە مەسەلەی دۆست و دوژمن و سۆشیال دیموکراتەکان. تاکرەوی نەتەوایەتی و سەربەخۆیی یا رەدوکەوتن. لە ناو بردنی جوڵانەوەی کورد لە بەشێکی تری کوردستان دا لە قازانجی کێ و لە زەرەری کێ یە؟

لە گەڵ فەرەیدون پێکەوە بیرەکانی وتارەکانمان گەڵاڵە کرد و، هەندێکی ئەو و هەندێکی من نوسیم. سەرەرای ئەوەی بە رادیۆ بڵاو کرایەوە، کرایە نامیلکەیەکی تایبەتی و چاپ کرا.

تا ئەو کاتە هەندێ لە لق و ناوچەکانی پارتی لە کوردستانی عیراق لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی دا مابون، ئەوانیش کەوتنە گێچەڵ بە هێزەکانی یەکێتی. روداوەکان وایان ئەگەیاند کە دیسان شەری پارتی – یەکێتی هەڵئەگیرسێتەوە، پارتی بۆ بیانویەک ئەگەرا.

*

هەڵوێست وەرئەگرن، بەڵام هەڵوێست دەرنابڕن!

لە هەمو ئەو کۆبونەوانەدا کە لە نێوان حشع و یەکێتی دا بە دو قۆڵی یان بە بەشداری لایەنەکانی تریش ئەکرا، یەکێ لە باسە سەرەکییەکانی، باسی دەسوەردانی پارتی بو لە کاروباری کوردستانی ئێران دا، یان وردتر باسی هاوکاری چەکدارەکانی پارتی بو لە گەڵ هێزە چەکدارەکانی تەهران دژی کوردەکانی ئێران، بە تایبەتی حدکا. لە هەمو کۆبونەوەیەک دا حشع نارەزایی خۆی دەرئەبڕی دژی ئەم هەڵوێستەی پدک. لە یەکێ لە کۆبونەوەکان دا بەڵێنیان دابو کە ئەگەر پدک جارێکی تر ئەو رەفتارەیان دوبارە کردەوە، هاوکاری ئێرانیان کرد دژی حدکا ئەوان بە ئاشکرا هەڵوێست وەرئەگرن لە دژی پدک.

یەک چەند جارێکی تریش، بەڵکو بە ئورساییەکی زۆرتر، لە شەڕەکان دا بەشدار بو. مامجەلال لە کۆبونەوەیەکدا بە گیری هێنا بون، کە بۆچی هەڵوێستی خۆیان بە ئاشکرا لەو روداوانە لە ناو دەزگاکانی راگەیاندنی خۆیان دا باس ناکەن. مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی وت بوی: «ئێمە وتومانە هەڵوێست وەرنەگرین، نەمانوتوە هەڵوێست دەرنەبڕین»

یەک لە دیوی ئێران پەلاماری حدکای ئەدا هیچ هەرگیز رەخنەیەکی بە ئاشکرای لێ نەگرت، کەچی کە یەکێتی چو بۆ یارمەتیدانی حدکا هەمو توانای پروپاگاندەیی خۆی لە دژی یەکێتی خستە کار.

*

ئەم بڕیارەی یەکێتی، کە منیش تیا بەشدار بوم، زۆرتر شتێکی «عاطیفی» بو تا لێکدانەوەی سیاسی و هەڵسەنگاندنی روداوەکان. هێزەکانی حدکا تێک شکا بون، هەر ناوچەیەکیان لێ ئەگیرا بە یەکجاری چۆڵیان ئەکرد. پێشمەرگەیان تێ دا نەئەهێشتەوە بۆ درێژەدان بە شەڕی پارتیزانی. یەکێتی بەم کارە نەیتوانی حدکا هەڵبسێنێتەوە، بەڵام ئێرانی لە خۆی وروژاند و، ئەو «ئاشتیە لەرزۆک»ەی لە نێوان پارتی و یەکێتی دا بو سەر لە نوێ تێک چوەوە. یەکێتی کەوتە ناو مەترسیەکی گەورەترەوە لەو مەترسیەی هەڕەشەی لە حدکا ئەکرد. مەترسی شەڕ لە ٣ مەیدانی جیاوازدا: عێراق کە شەڕی لە گەڵ رانەگیرا بو، ئێران کە لە بەر خاتری حدکا شەڕی لە گەڵ دەس پێ کرا بو، جود بە سەرکردایەتی پارتی کە لە ژێر گوشاری ئێران دا خەریکی خۆ سازدان بو بۆ پەلاماردانی یەکێتی.

پێکهێنانی مەڵبەندەکان

دەیان هەزار لاو لە سەربازی هەڵات بون و، لە گوندەکان دا دانیشت بون، هەندێکیان ئەبون بە پێشمەرگە. هەرێمەکان زۆر قەبە بوبون، هەندێکیان بوبون بە ٤٥٠ تا ٥٠٠ پێشمەرگە. سەرکردایەتی هێزێکی وا گەورە لە توانای زۆر لە فەرماندەی هەرێمەکان دا نەبو. فەرماندەی هەرێم و فەرماندە و کادرەکانی تر دەستیان ئەخستە ناو کاروباری خەڵکەوە. گلەیی زۆرمان پێ ئەگەیشتەوە لە سەر رەفتاری هەندێ لە کاربەدەستەکانی پێشمەرگە. ئەندامەکانی سەرکردایەتی لە ناوزەنگ کۆبوبونەوە، هەندێکیان کارێکی دیاریکراویان نەبو.

رێکخستنی هەرێم ئیتر لە چاو پێشکەوتن و پەرەسەندنی جوڵانەوەکەدا نەئەگونجا. ئەبو شێوەیەکی تر بۆ رێکخستنی پێشمەرگە و کاروباری خەڵک بدۆزینەوە. ماوەیەک بو لە ناو خۆمان دا ئەم باسەمان ئەکرد. هەندێکیان دژی هەمو جۆرە ئاڵوگۆڕی بون لە رێکخستنەوەی هەرێمەکان دا، هەندێکیان وا تێ گەیاند بو کە ئەمە بۆ لێدانی ئەوان و، کەمکردنەوەی دەسەڵاتی ئەوانە. راستیەکەی بۆ چاکتر رێکخستنەوەی کاروباری ناوچەکان و پێشمەرگە بو، نەک بۆ لێدانی کەس.

کاروباری جوڵانەوەکە هەر شەڕ نەبو لە گەڵ هێزەکانی بەعس، بەڵکو بوبو بە جۆرێک لە حوکمرانی، دەسەڵاتی حکومەت لە زۆر ناوچەدا نەما بو، یا کز بوبو، خەڵک بۆ بەلاداخستنی کێشەکانیان رویان لە داودەزگاکانی شۆڕش ئەکرد. بڕیارمان دا کە هەرێمەکان هەڵوەشێنینەوە و، تیپیان لێ دروست بکەین و، هەر چەند تیپێک بەرەو روی دەزگایەکی بالاتر بکرێتەوە، کە تێکەڵاو بێ لە چەند لێپرسراوێک و، هەریەکەیان کاری دیاریکراو و دەسەڵاتی دیاریکراوی هەبێ بە ناوی مەڵبەندەوە.

مەلبەند پێک ئەهات لە:
١. لێپرسراوی یەکەم، کە سەرپەرشتی هەمو کاروبارەکانی مەلبەندەکەی ئەکرد.
٢. لێپرسراوی کاروباری پێشمەرگە، سەرکردایەتی تیپەکانی ئەکرد.
٣. لێپرسراوی کاروباری کۆمەلایەتی، سەرپەرشتی ئەنجومەنی ئاواییەکان، قوتابخانە، نەخۆشخانە، دادگا و زیندان.. ی ئەکرد و، کێشەکانی ناو خەلکی چارەسەر ئەکرد.
٤. لێپرسراوی کاروباری سیاسی، سەرپەرشتی رابەرە سیاسیەکانی ئەکرد.
٥. لێپرسراوی کاروباری دارایی، سەرپەرشتی دوامەت و خەرجی مەلبەندەکەی ئەکرد و، موچەی پێشمەرگە و، مەسرەفی بارەگا و شەوەکانی رێک ئەخست.
٦. لێپرسراوی راگەیاندن، هەوالی پێشمەرگە و چالاکییەکانی و، دەنگوباسی ناوچەکەی ئەنارد بۆ دەزگای راگەیاندن، بە تایبەتی بۆ رادیو.
ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکیتی، پاش لێکۆلینەوەی لایەنی جوگرافی، ئیداری، کۆمەلایەتی.. دابەش کرا بە سەر ٤ ناوچەدا و، ٤ مەلبەند بۆ سەرپەرشتی کردن و بەریوەبردنیان پێک هێنرا.

مەلبەندی یەک
بارەگای مەلبەند لە حاجی مامەند دانرا دوایی‌تر بە هۆی شەری ئیران - عیراقەوە برایە بەلەکەجار لە ناوچەی قەرەداخ.
تیپەکانی: ١٥ ی هەورامان، ١١ ی شارەزور، ٣١ ی بەرزنجە، ٣٣ ی سلێمانی، ٣٧ ی شاباژێر، بەستران بە مەلبەندی یەکەوە.

مەلبەندی دو
بارەگای مەلبەند لە سەرگەلو دانرا.
تیپەکانی: ٢١ ی کەرکوک، ٢٣ ی سورداش، ٤٧ ی پیرەمەگرون، ٥٧ ی سەگرمە، ٥١ ی گەرمیان، ٤٣ ی ئاسۆس، ٦٨ ی مامەندە، ٤٤ ی چەکوچ، ٦١ ی جوتیاران، بەستران بە مەلبەندی دوەوە.

مەلبەندی سێ
بارەگای مەلبەند لە وەرتێ دانرا.
تیپەکانی: ١٢ ی سۆران، ١٤ ی ئاکۆ، ٧٤ ی بالەک، ٧٧ ی کۆدۆ، ٧٨ ی کاروخ، تیپی کۆزەش، بەستران بە مەلبەندی سێ وە.

مەلبەندی چوار
بارەگای مەلبەند لە بالیسان دانرا.
تیپەکانی: ٨٦ ی دەشتی هەولێر، ٨٣ ی هەوری، ٩١ ی سەفین، ٩٣ ی کۆسرەت، ٩٩ ی بێتوێن، بەستران بە مەلبەندی چوارەوە

*

له پێکهاتنی مەڵبەندەکان دا هاوسەنگی کومەڵە و باڵەکانی تری یەکێتی لێک دەرابوەوە.

هەر مەڵبەندە نەخۆشخانەیەکی هەبو پزیشک سەرپەرشتی ئەکرد و، دادگایەکی هەبو چەند کەسێکی قانونی کاریان تی دا ئەکرد، دەزگای بێتەلی هەبو بۆ پەیوەندی لە گەڵ م س.

مەڵبەند لە راستی دا حکومەتێکی پچکولانە بو، لە ماوەیەکی کورت دا جێگیر بون و، بون بە جێگای باوەر و رێزی دانیشتوانی ناوچەکان.

ڕێکخراوەکانی کومەڵەیش سەربەخۆ کاریان ئەکرد. راستەوخۆ بەسترا بون بە دەزگای ناوەندی ڕێکخستنی کومەڵەوە.

بە گوێرەی پێویستی ئالوگۆر لە ئەندامانی مەڵبەند و، سەرتیپەکان دا ئەکرا.

*

یەکێتی و حکومەت

د. قاسملو پێشنیارەکانی ئێمەی گەیاند بە کاربەدەستانی عیراق. تا چەند مانگی هیچ هەواڵێکی نەبو. شەرەکانی کوردستانی ئیرانی بە سەردا هات. د. قاسملو لەو ماوەیەدا بەرزان تکریتی و صەددام حسێنی بینی بو. وەڵامی پێشنیارەکانی ئێمەیان دابوەوە:

پێشنیاری یەکەم - خرا بوە لاوە بە بیانوی ئەوەی هێشتا هەلومەرجی ڕێککەوتنێکی ستراتیجی لەو بابەتە، لە نێوان عەرەب و کوردا، نەگەیشتوە.

پێشنیاری دوەم - کە بریتی بو لە تۆتۆتۆمی، موافیق بون بۆ ئەوەی بکری بە بنچینەی دەسپێکردنی گفتوگۆ.

پێشنیاری سێیەم - کە بریتی بو لە راگرتنی شەر، ئامادە بون بۆ جێبەجێ کردنی دەسبەجێ.

کاربەدەستانی عیراق رێزێکی زۆریان لە د. قاسملو و بیروراکانی ئەگرت. لەو کاتەدا لە نێوان یەکێتی و حکومەت دا ئەو دەوری «وسیط» ی ئەبینی. کاربەدەستانی عیراق داوایان لی کرد بو کە کۆبونەوەیەک ڕێک بخا بۆ ئەوەی نوێنەرانی یەکێتی روبەرو ببین و، وەڵامەکانی بەعس بۆ پێشنیارەکانی یەکێتی بە دەمی خۆیان تەئکید بکەنەوە.

*

رۆژی ۱۳ ی تشرینی یەکەمی ۸۲ د. قاسملو لە گوزرە شەهر کۆبونەوەیەکی ڕێکخست بۆ یەکتر بینین. لە باتی یەکێتی: مامجەلال و من و، لە باتی حکومەتی عیراق: ئەبو ئەحمەد، ئەبو عودەی، ئەبو محەمەد، ئامادە بون. د. قاسملویش وەکو «وسیط» و میوانداریش بەشدار بو.

*

ئەبو ئەحمەد (عەقید روکن خەلیل محەمەد شاکیر)، ئەفسەرێکی موسڵاوی بو، یاریدەدەری سەرۆکی «جیهازی موخابەرات» و، ئەبو عودەی (عەقید ئیحسان) لێپرسراوی ناوچەی سەروی موخابەرات لە کەرکوک و، ئەبو محەمەد لێپرسراوی موخابەراتی هەولێر بو.

«جیهازی موخابەرات» یەکێ لەو دەزگایانە بو، بەعس دوای ئەوەی هاتە سەر کار دای مەزراند. حیزبی بەعس بەر لەوەی بێتە سەر کار ڕێکخراوێکی پچوکی بۆ گۆکردنەوەی

دەنگوباس و کوشتنی ناحەزەکانی، بە ناوی ڕێکخراوی «حنین» دروست کرد بو، سەددام خۆی سەرپەرشتی ئەکرد. کە هاتە سەر کار گەورەتری کرد و، بودجەیەکی زلی بۆ تەرخان کرد، ماوەیەک سەعدون شاکیر و، دوای ئەو تا ١٩٨٤ بەرزان تکریتی سەرۆکی بو. ئەم دەزگایە بە ناو بۆ کاروباری دەرەوە دامەزرێنرا بو، بەڵام دەستی وەر ئەدایە ناو هەمو کاروبارێکی ناوخۆی عیراقەوە و، لە گەڵ دەزگاکانی: ئەمن و ئیستیخبارات، لەم بارەیەوە بۆربۆرێنی ئەکرد. ئەمیش، وەکو دەزگاکانی کە، ڕاستەوخۆ بە دیوانی سەرۆکایەتی واتە بە سەددامەوە بەسترا بون. لە ناو هەر ٣ دەزگا ئەمنیەکان دا: ئەمن، ئیستیخبارات، موخابەرات دا، بەشێکیان بۆ مەسەلەی کورد تەرخان کرد بو. لە هەر سێکیان دا ناوی: «شوعبەی ٣» بو.

*

ئەبو ئەحمەد لە قسەکانی دا وتی: «ئێمە لە لایەن سەرۆکەوە نێردراوین. سەرۆک سڵاوتان لی ئەکا. ئێمە دەسەڵاتی گفتوگۆمان نیە، ئەرکی ئێمە ئەوەیە بیروڕاکانی سەرکردایەتی بۆ ئێوە بهێنین و، بیروڕاکانی ئێوەیان بۆ ببەینەوە. سەرکردایەتی ئامادەیە: بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە سەر بنچینەی بەیانی ١١ ی ئازار بە ڕێگەی گفتوگۆی هێمنانە و ڕێککەوتن لە گەڵ یەکێتی. هەروەها بۆ دانانی ڕێوشوێنی وەستاندنی شەر لە بەینی یەکێتی و حکومەت دا. ئێوە عیراقین، چاکتر وایە مامجەلال و نوێنەرانی یەکێتی بێن بۆ بەغداد بۆ ئەوەی سەرۆک ببینن و گفتوگۆی ڕاستەوخۆ دەس پێ بکا.»

مامجەلال بە گەرمی بە خێرهاتنی کردن. سوپاسی د. قاسملوی کرد بۆ هەوڵ و تەقەلاکانی. ئامادەیی یەکێتی دەربڕی بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان بە ڕێگای سیاسی. بە درێژی باسی سیاسەتی چەوتی بەعسی کرد بەرامبەر گەلی عیراق بە گشتی و، گەلی کورد بە تایبەتی. تۆماری هەمو ڕوداوەکانی عیراقی خستە ئەستۆی بەعس. خواستەکانی بزوتنەوەی کوردی بۆ ڕون کردنەوە و، داوای لی کردن کە ئەگەر بە تەمای گفتوگۆیەکی ڕاستەقینە و سەرکەوتو بن پێویستە هەمو لایەنەکان بەشدار بن. مامجەلال لە قسەکانی دا توندوتیژ بو.

ئەبو ئەحمەدیش تۆماری هەمو ڕوداوەکانی خستە سەر کورد. وتی ئەگەر ئەتانەوی گفتوگۆ سەرکەوتو بێ سەرۆک ئەڵێ: «ئەبێ چارەی بنەڕەتی هەمو گیروگرفتەکان بکری و، ڕێککەوتنێکی ستراتیجی بێ نەک تاکتیکی، با مامجەلال زیاد تەکتەکە نەکا!»

«تەکتەکە»: وشەی بە عەرەبی کراوی «تاکتیک» ە. مەبەستی لە تەکتەکە فرو فێل بو. لای سەددام و سەرانی بەعس وا باو بو: مامجەلال، ستراتیج ئەکا بە قوربانی تاکتیک و، زورتر تاکتیکزانە وەک لەوەی شارەزای کاری ستراتیجی بێ. مامجەلال لەم قسەیە توندتر بو، وتی: «ئێمەی فەقیر لەم شاخ و داخە چوزانین تەکتەکە چیە؟ سەددام حسین خۆی خوای تەکتەکەیە!»

*

لە وەفدی حکومەت پرسرا: کە ئاخۆ حکومەت ئەیەوی چارەسەری گیروگرفتی کورد بکا، یاخود ئەیەوی یەکێتی بکا بە گژ لایەنەکانی ترا؟ هەڵبەتە وەفدەکە وتیان کە حکومەت ئەیەوی گیروگرفتی کورد بە جۆرێکی بنەڕەتی چارەسەر بکا و، ئەیەوی شەر لە کوردستان دا نەمێنی. لە بەر ئەوە ئێمەیش داوامان لی کردن کە هەوڵ بدەن پەیوەندی لە

گەل حشع و پارتی بەش بکەن بۆ هەمان مەبەست و هەوڵ بدەن کوردانی بەرزانی رازی بکەن.

لە وەڵام دا وتیان: «لە گەل پارتی گفتوگۆمان هەیە» بەڵام بۆ حشع وتیان: «ئێمە حشع لە چوارچێوەی جوڵانەوەی کوردا نابینین، هەوڵ ئەدەین لە شوێنی تروە قسەیان لە گەل بکرێ».

لە ناو قسەکان دا منیش هەندێ «موداخەلە» م کرد، بەڵام گفتوگۆی سەرەکی لە نێوان ئەبو ئەحمەد و مامجەلال دا بوو.

*

مامجەلال گفتوگۆکانی ناو کۆبوونەوەکەی بە نامە بۆ عەزیز محەممەد نوسی، داوای لێ کرد سەرانی پارتی بەش ئاگادار بکا، بۆ ئەوەی هیچ لایەک تووشی کاری یەکلاتە نەبێ و، هەڵوێستێکی یەکگرتوویان هەبێ، یا هیچ نەبێ خواستەکانیان لە یەک بچێ.

عەزیز محەممەد لەو کاتەدا بە ناو تەهران دا بە رێگاوە بوو بۆ سوریا. بەن بۆنەیەوە سەردانی پارتی کرد بوو لە رازان. لە پاش ماوەیەک وەڵامی مامجەلالی دابەوە، لە نامەکەی دا سوپاسی کرد بوو کە ئاگاداری کردوە و، ئەویش ئاگاداری پارتی کرد بوو، پێشنیاری بۆ کرد بوو لە سەری بڕوا و، ئەگەر شتێکی تازە هاتە پێشەوە ئاگاداری بکا.

*

وەفدی عێراقی لە دانیشتنەکە ئاسودە و خۆشحاڵ نەبوون، چاوەڕوانی شوکرانە بژاردنێکی زۆرتر بۆ سەددام و خواستی کەمتر و قسەی نەرمتر، بوون. وایان ئەزانی ئەم «عەرض» ، منەتێکی گەورەی سەددامە بە سەر یەکێتیەوە! ئەڵێن کابرایەکی لە خزیابی و لوتبەرز هەبوە، هەرکەسی، لە کاتی چاکوچۆنی دا بۆ پیشاندانی تەواضوع، پێ ی وت بێ: «ئاغا مخلیصم!» لەوەڵام دا وتویەتی: «واجیبی خۆتە!» سەددام، لە بابەتی ئەم کابرایە بوو، لای وابوو هەر کەسێ دڵسۆزی بێ، یا خزمەتی بکا، واجیبی خۆی بە جێ ئەهێنێ، نابێ چاوەڕوانی سوپاس و پاداش و دانەوەی چاکە بێ، چونکە «رسالە خالدە» ی «امە عربیە واحدە» بە مرۆڤایەتی رائەگەیەنێ. دوای ئەم دانیشتنە هیچ جۆرە پەیوەندیەک لە نێوان یەکێتی و بەعس دا نەما.

*

سوشیال دیموکرات

یەکێ لە هەوڵەکانی هەمو لایەنەکانی جود بۆ زڕاندنی ناوبانگی یەکێتی، بەشداری نوێنەرانی یەکێتی بوو لە کۆنگرەی حیزبی سۆسیالیستی فەرەنسی و، دەرچوونی بڕیارێک بوو بە قازانجی کورد. لایەنەکانی جود، بە تایبەتی حشع، ئەمەیان بە پیلانی ئیمپریالیزم دائەنا دژی جوڵانەوەی کورد. یەکێتی سۆڤیەت هێشتا هەرەسی نەهێنا بوو، شەڕی سارد هێشتا کۆتایی نەهات بوو، زۆر لە لایەنەکانی جوڵانەوەی کورد نەیانئەزانی سوشیال دیموکرات چیە و، هەندێکیان هەر ناویان نەبیست بوو.

جود ئەم مەسەلەیەی لە دەزگاکانی راگەیاندنی خۆی دا، لە وتارەکانی رادیو و، لە بڵاوکراوەکانیان دا، ئەوەندە گەورە کرد بوو لە ناو خۆیشمان دا خەریک بوو بە خراپ دەنگی ئەدایەوە. هەندێ لە ئەشارەزاکانی ناو کۆمەڵە بیست بوویان لینین، لە سەردەمی خۆی دا، دژی سوشیال دیموکرات راوەستاوە، لە بەر ئەوە ئەوانیش ئەمەیان بە کارێکی خراپ ئەزانی.

فەرەیدون کە وتارەکانی بۆ رادیۆ ئامادە ئەکرد زاتی نەئەکرد لەم مەسەلەیە بدوێ، نەوەکو لە تاو توندڕەوەکانی کۆمەڵەدا بە سۆشیال دیموکرات تاوانبار بکرێ. ناچار بووم خۆم ئەم ئەرکەم گرتە ئەستۆ. لە ریزی ئەو زنجیرە وتارەدا کە لە ژێر ناوی: «ئایا مەسەلەی کورد یەک مەسەلەیە یا چەند مەسەلەیەکە؟» وتارێکم بۆ ئەم باسە تەرخان کرد کە لێرەدا دووبارە کتومت ئەینووسمەوە:

دیسانەوە مەسەلەی دۆست و دوژمن و سۆشیال دیموکراتەکان

چەند جارێکە لێرە و لەوێ، بە دزی و بە ئاشکرا، بە نووسین و ئیستگە هەندێ لایەن بۆ مەبەستێکی دیاریکراو باسی ئینتەرناسیۆنالی دوەلی یاخود سۆسیال دیموکراتەکان و مەسەلەی کورد دێننە ناوانەوە کە گوایە پیلانێکی ئیمپریالیستی لە کایەدایە بۆ تێکەڵاوکردنی مەسەلەی کورد بە نەخشەکانی ئیمپریالیزم بە هۆی سۆسیال دیموکراتەکانەوە، وە هەموو جارەکانیش بە چەشنێکی راستەوخۆ یا ناراستەوخۆ پەنجەی تاوانبار کردن بۆ ئێمە درێژ ئەکرێ کە گوایە ئێمە ئەوە جێبەجێ ئەکەین..

جا با بزانین سۆسیال - دیموکراتەکان کێن و راستە پیلانێ وا لە کایەدایە و ئێمەیش بووین بە جێبەجێکەری؟ یاخود ئەم بوختانە لە کوێوە هاتووە؟

سۆسیال - دیموکراتەکان چەند حیزبێکی سیاسی گەورەی ئەورووپای غەربیین کە لە چوارچێوەی ئینتەرناسیۆنالی دوەلی دا پەیوەندییان لە گەڵ یەک هەیە. ئەمانە لە دەوروبەری جەنگی جیهانیی یەکەم دا لە گەڵ لینین و کۆمۆنیستەکانی ئەو سەردەمە تێکچوون لە سەر مەسەلەی شۆرشی چەکدار و دیکتاتۆریەتی پرولیتاریا و چەند مەسەلەیەکی بنچینەیی و گرنگی مارکسیزم - لینینیزم.

بێگومان لە ماوەی ٦٠ - ٧٠ ساڵی رابوردوودا دنیا تووشی گۆرانی زۆر گەورە و قووڵ بوە، نە حیزبەکەی لینین وەکو ساڵی ١٩١٨ ماوە و، نە سۆسیال - دیموکراتەکانیش حیزبەکانی ساڵی ١٩١٨ ن، ئێمە ئێستا لە کۆتایی ١٩٨٢ داین، کە نەخشەی دنیا و زۆر لە بۆچوون و تێگەیشتنەکانی ئەو زەمانە گۆرینیان بە سەردا هاتووە.

ئێستا لە ئەورووپای غەربی دا چینێکی کرێکاری بەهێز و پێشکەوتوو، گەشەکردوو لە رووی چۆنایەتی و چەندایەتییەوە هەیە کە قورساییەکی گەورەی هەیە لە ژیانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی ئەوێ دا. چینی کرێکاری ئەورووپای غەربی هەم لە رووی گەڵاڵە بوونی هەستی چینایەتی و هەم لە رووی مەبینی لە قاڵبی رێکخراوەیی دا چەندین هەنگاوی ناوە بۆ پێشەوە.. زۆر لەو گیروگرفتانەی کە بەر لە سەد ساڵ یا لە پەنجا ساڵا هەی بوە، ئێستا نەی ماوە و هەندێک لەو مافانەی بەدی هێناوە کە ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانی تا ئەندازەیەکی زۆر تەئمین کردوە.

لە کوردستان دا گەشەکردنی ئابووری، کۆمەڵایەتی، سیاسی، فەرهەنگی لە چاو ئەورووپادا زۆر بە هێواشی بۆ پێشەوە چوە، لە کاتێکا لەوێ زۆر بە خێرایی رۆیشتوە، لە گەڵ ئەوەش دا هەر کەسێ وا بزانێ وەزعی ئێستای کوردستان و چینە کۆمەڵایەتییەکانی و هێزە سیاسییەکانی وەکو پەنجا ساڵ لەمەوبەر وایە، بێگومان بە هەڵەدا ئەچێ و بە کابرایەکی بێ خەبەر لە دنیا لە قەڵەم ئەدرێ، هەڵبەتە ئەوێ لای وابێ وەزعی ئەورووپای ئێستاش و چینە کۆمەڵایەتییەکانی و هێزە سیاسییەکانی وەکو پەنجا ساڵ لەمەوبەرە، بێگومان کابرایەکی لە دنیا بێ خەبەرە.

سوسیال - دیموکراتەکانی ئەورووپا ئێستا بەشێکی گەورەی چینی کرێکار و نەقابەکانیان لە ژێر دەس دایە. لە سەرانسەری ئەورووپای غەربی دا: لە فەرەنسا، ئیسپانیا، ئەڵمانیا، نەمسە، سوید، نەرویج، هولاند، بەریتانیا، ئیتالیا.. تەنانەت لەم وڵاتانەدا حوکمیان گرتۆتە دەست هەڵبەتە نەک بە رێگەی ئینقیلابی عەسکەری یا بە زەبری لولەی تفەنگ، بەڵکو بە رێگەی هەڵبژاردنی ئازاد و ئەو ریفۆرمانەی لە بەرنامەکانیان دا هەیە.

سوسیال - دیموکراتەکان ئێستا لە فەرەنسا و سوید و نەمسا حوکمیان بە دەستەوەیە و تا چەند حەفتە لەمەوبەر حوکمی ئەڵمانیای فیدرالیشیان بە دەستەوە بو.

سوسیال - دیموکراتەکان ئێستا لە پەیوەندییەکانی ناو دەوڵەتان دا قورساییەکی ئەوتۆیان هەیە نە یەکیەتی سۆڤیەت و نە چین و نە دەوڵەتانی سوسیالیستی تر، وە نە ئەمەریکا و نە وڵاتانی دنیای سێیەم ناتوانن پشت گوێیان بخەن. بۆیە هەر هێزێکی کوردستانی بیەوێ مەسەلەی کورد، یا هەر مەسەلەیەکی تر بە بەرووای گشتی ئەورووپا بناسێنی و هەوڵ بدا پشتیوانی گەلانی ئەورووپی بە دەس بهێنی، ناتوانی سوسیال - دیموکراتەکان پشت گوێ بخا کە جگە لەوەی چەندین حیزبی گەورە و فراوانن، ملیۆنەها کرێکار و سەدان نەقابەی کرێکارییان لە گەڵە، سەدەها رۆژنامە و گۆڤار و ئیستگەی رادیۆ و تەلەفزیۆن و سینەما و نوسەر و فەیلەسوف و هونەرمەندیان هەیە.

حیزبی سوسیالیستی فەرەنسە کە ئێستا حوکمڕانە چەند ئەندامێکی حیزبی شیوعی وەزیرن لە وەزارەتەکەیان دا و نوێنەری چەن حیزبی شیوعی لە کۆنگرەکانیان دا بەشدار بون.

یەکێک لە دائیرەکانی چالاکیی رێکخراوی رزگاری فەلەستین ناو حیزبە سوسیال - دیموکراتەکانە و هەر کات بە میوانی بانگ کرا بن بۆ کۆنگرە یا کۆبونەوەیەکیان بە خۆشییەوە چون و لە کاتی ئابلوقەدانی فەلەستینییەکان دا لە بەیروتی غەربی، هەڵوێستی حیزبی سوسیالیستی فەرەنسی و حیزبە سوسیال - دیموکراتەکانی تری ئەورووپا مەعلوم بو کە چیە و لە چاو هەڵوێستی هەندێ دەوڵەتی عەرەبی دا چۆنە بەرامبەر بە مەسەلەی فەلەستین.

جا با لێرەدا بپرسین: ئەگەر بەشدار بونی نوێنەرانی حیزبی شیوعی لە کۆنگرەی سوسیال - دیموکراتەکان دا بۆ حیزبی شیوعی حەلال بی و، بەشدار بونی وەزیری شیوعی لە وەزارەتی سوسیال - دیموکراتەکان دا بۆ حیزبی شیوعی حەلال بی و، پەیوەندی و دۆستایەتی لە بەینی رێکخراوی رزگاری فەلەستین و سوسیال - دیموکراتەکان دا بۆ فەلەستینییەکان حەلال بی، ئەبێ بۆچی بۆ ئێمەی کوردی دابەشکراو و زۆرلێکراو، کە دوژمنەکانی دەستیان ناوەتە بینی بینەکێن، پەیوەندی کردن لە گەڵ سوسیال - دیموکراتەکان و پشتیوانی کردنی ئەوان لە مەسەلەی رەوای گەلەکەمان ئەبێ بۆچی تاوان و پیلانگێڕان بێ؟

یاخود پێشینان گوتەنی: یانێکە و دو هەوا؟

سوسیال - دیموکراتەکان، کە هەندێ لایەن بۆ مەبەستێکی تایبەتی خۆیان و بە درۆ کردویانە بە خوێنی سیارەش و، بە درۆ وای دەرئەخەن کە ئەوە پیلانێکی زلە لە مەسەلەی کورد، لە راستی یەکێکن لەو لایەنانەی کە جوڵانەوەی شۆڕشگێڕانەی کورد ئەبێ هەوڵ بدا کە پشتیوانی و لایەنگرییان بە دەس بهێنی و هەوڵی ئەوە بدا لە مەسەلەی رەوای

کورد بکەن و دژەستایەتی بکەن، بۆ ئەوەی جولانەوەی کورد و هێزە شۆڕشگێڕەکانی سەربەخۆیی سیاسی و ئایدیۆلۆجی خۆیان لە دەس بدەن.
ئەوی جێگەی سەرسوڕمانە ئەوەیە: هەر ئەو لایەنەی - مەبەست پارتی بو - کە ئێستا تاوانی دژستایەتی سوسیال - دیموکرات ئەدەنە پاڵ ئێمە، خۆیان لە ساڵانی ٧٤ و ٧٥ و ٧٦ ەوە تا ساڵی ٧٩ بە ئیمزای سەرۆکەکەیان چەندین عەرزوحالی پێشکەش بە ئێنتەرناسیۆناڵی سوسیالیستی کردووە و سەرۆکەکەی ئەوسایان پەیمانیان کردوە بۆ قوبوڵکردنیان بە ئەندام لە ئێنتەرناسیۆناڵی سوسیالیستی دا.
ئێمە هەرگیز ئەرزوحاڵمان نەداوە بە ئێنتەرناسیۆناڵی سوسیالیستی کە بەکەمتی بە ئەندام وەربگری.
ئەوەی ساڵی ٧٤ وەفدێکی رەسمیی ناردە ڤیەننا و داوایەکی رەسمیی پێشکەشی پەیمانی سەرۆکی ئێنتەرناسیۆناڵی سوسیالیستی کرد، ئەوە ئێمە نەبووین و حیزبێکی تر بو.
ئەوەی کە چەندین وتاری بە کوردی و بە عەرەبی بۆ ماستاوکردن لە گۆڤاری نەظەری حیزبەکەیان دا لە سەر ئێنتەرناسیۆناڵی سوسیالیستی نوسی ئێمە نەبووین، بەڵکو حیزبێکی تر بو.
ئەوەی داوای ئەندامەتی کرد و قبوڵ نەکرا و رەت کرایەوە، ئێمە نەبووین و حیزبێکی تر بو. هەر کەسێکیش ئەیەوێ بە چاوی خۆی ئەو بەڵگانە ببینێ، ئەتوانێ لە ئارشیفی مەرکەزیی ئێنتەرناسیۆناڵی سوسیالیستی تەماشایان بکا.
ئەوانەی دیواری ماڵەکەیان شوشەبەندە با بەرد لە خەڵکی تر نەگرن چونکە خۆیان زەرەر ئەکەن.
حیکایەتی ئەو درۆ زلەی هەندێ لەو تاقمانە بۆ سەر لێ شێواندن و ساختەچێتی ئەیکەن بە بەڵگە لە سەر پیلانگێڕانی سوسیال - دیموکراتەکان دژی جولانەوەی کورد و بەشدار بونی ئێمەش لەو پیلانەدا بەمجۆرەیە:
ئەمساڵ حیزبی سوسیالیستی فەرەنسی کۆنگرەی ئاسایی خۆی بەست. بە میوانیی کۆنگرە، دەیان حیزبی شیرعی و سوسیالیستی و دیموکراتی بانگ کرد بو، یەکێک لەو رێکخراوانە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بو، کە هەڤاڵان عومەر شێخموس و ئەحمەد بامەرنی لە ناو وەفدێکی کوردیی نوێنەری پارچەکانی ئێران و تورکیا و سوریادا بەشداری کۆنگرەکە بون. جگە لە نوێنەرانی یەکێتیمان، نوێنەری چەند حیزبێکی کوردستانی و نوێنەری رێکخراوی رزگاریی فەلەستین و دەیان حیزب و رێکخراو و جولانەوەی رزگاریخواز، بەشدار بون.
لە ئەنجامی هەوڵدانی وەفدەکەی کوردستان لە کۆنگرەکەدا، کۆنگرە بڕیارێکی دەربارەی پشتیوانی کردن لە خەباتی میللەتانی فەلەستین و ئەریتیریا و پۆلیساریۆ و کوردستان لە پێناوی بەدیهێنانی مافی چارەنوس دا لە وڵاتەکانی خۆیان دا. مەسەلەی ئەم چوار میللەتە پێکەوە لە پڕۆژەی یەک بڕیاردا باس کراوە.
بێگومان میللەتی فەلەستین ئەمەی بە سەرکەوتن دانا بۆ خۆی کە گەورەترین حیزبی فەرەنسە ئەم مافەی پێ رەوا دیوە.
هەروەها میللەتی ئەریتیریا و پۆلیساریۆش ئەمەیان بە سەرکەوتن دانا بۆ خۆیان کە گەورەترین حیزبی فەرەنسە مافی چارەنوسی پێ رەوا دیون.

کەمێ هەندێ کوردی داخ لە دڵ بۆ مەبەستێکی دیاریکراو کەوتنە هات و هاوار و هێرش کردنە سەر ئەو بڕیارە و سەر ئەو وەفدەی بەشداری کۆنگرەکە بوە و، سەر یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە ئەو وەفدەی ناردوە و، هەندێ کوردی نەزان پیاوەتی ئەو بڕیارەیان بە گرتنی هەندێ عالِمی فەرەنسی دایەوە و داربەرویان پێ ئەلقیشاندن.

ئێمە لە مەسەلەی ناسینی دۆست و دوژمن دا بەرچاومان روونە، نە لەبەلایی دەسکەوتی حیزبایەتی و عەشیرەتی و، نە تاریکایی تەعەسوبی کوێرانە و، نە بە هۆی خۆ هەڵواسینەوە بەم لا یا ئەولا دا بەری چاوی لێکدانەوەمان ناگیرێ. بەڵکو وەکو رێکخراوێکی سەربەخۆ، چەکدار بە تیۆری زانستی کە رێباز و سیاسەتی گشتی و هەڵوێستەکانی لە دۆست و دوژمن لە ئەنجامی شیکردنەوەی واقیعی بابەتی دا بە سەنگ و تەرازووی زانستی دیاری ئەکات.

ئێمە ناساندنی مەسەلەی کورد و بڵاوکردنەوەی هەواڵ و دەنگوباسەکانی و سەلماندنی عەدالەت و رەوایی ئامانجەکانی بزوتنەوەی رزگاریخوازانەی گەلی کورد لە سەر ئاستی جیهان، بە گەلانی دنیا و حیزب و رێکخراوە سیاسی و نەقابی و ئینسانییەکانی و، بە دەزگاکانی ئیعلام و بیروڕای گشتی، لە ناو ئەوانەدا بە سۆسیال - دیموکراتەکان بە یەکێک لە ئەرکەکانی هەڵاڵاتی دەرەوەی وڵاتمان ئەزانین، کە خۆشبەختانە تا ئێستا ئەنجامی باش و سەرکەوتنی باشمان تێ دا بە دەس هێناوە. ١٩٨٢/١١/٢

*

تۆڕی پەیوەندی بێتەڵ

یەکێتی لە رووی پەیوەندییەوە زۆر دواکەوتوو بو. پەیوەندی نێوان دەزگا سەرکردەییەکانی و هێز و رێکخراوەکانی بە نامە و تەتەر بو. لە هەندێ شوێن هۆکی تۆکی بە کار ئەهێنرا، بەڵام بەمە نەئەتوانرا هەمو ناوچەکان بە یەکەوە ببەستێ. هەندێ جار کەڵک لە رادیو وەرئەگیرا.

بەختیاری برام چەند جارێ پێشنیاری بۆ کردم. هەوڵی دامەزراندنی تۆڕی پەیوەندی بدەین و، ئامادەیی خۆی دەربڕی بۆ ئەنجامدانی. من ئەمەم زۆر پێ باش و پێویست بو، بەڵام پێم وانەبو ئەکرێ.

هاوینی ٨١ هەوڵی دامەزراندنی تۆڕێکی ٣ لایی دا. بە دەزگای بێتەلی «پی ئار سی» ناوزەنگ و مەرگە و وەرتێ پێکەوە بەستران. بەڵام ئەمە لە زستان دا درێژەی پێ نەئەدرا چونکە ئەو بێتەڵەکە لە بەرزایی شاخەکان دائەنرێ. لە کۆتایی ٨١ دا داوا لە هەمو هێزەکان کرا هەرچی بێتەڵ و شتێک پەیوەندی بە بێتەڵەوە هەبێ بینێرن بۆ سەرکردایەتی. لە هەندێ شەڕدا بێتەڵ گیرا بون. بەختیار کەوتە پەیجووری. هەرچی هەبو ناردیان. هەندێکیان گوللەیان بەر کەوت بو. بە هەمووی دوانی لێ چاک کرایەوە. یەکێکیان لە سەرکردایەتی دانرا و یەکێکیان نێردرایە وەرتێ. دوای ئەوە تیپەکان هەندێ شەڕیان ئەکرد بە تایبەتی بۆ گرتنی دەزگای بێتەڵ. چەند دانەیەک گیرا و، خۆیشمان بە هۆی رێکخراوێکی ئێرانییەوە ٤ دانە بێتەڵی «کنود»مان لە ئەوروپا کری. لە پاییزی ٨٢ دا تۆڕێکی پەیوەندی باشمان دامەزراند. هەر چوار مەڵبەندەکە و زۆری تیپەکانی بە یەکەوە بەست بو. بەڵام بێتەڵەکان هەریەکەیان مارکەیەکی جیاواز بو: بیل، راکال، ترمسن، کنود. ئەم تۆڕە کەڵکی زۆری هەبو. هەواڵ و دەنگوباسەکان بە تازەیی ئەگەیشتن. ئاگامان لە هەمو

هێزەکان ئەبو. زۆرجار کە ئەمانتەتوانی کۆببینەوە بە بیتەل قسەمان لە گەڵ یەکتری ئەکرد و، بیروڕامان ئەگۆڕیەوە.

لە سەر هەمان مەسەلە کەریم ئەحمەد وتارێکی درێژی بە عەرەبی لە گۆڤاری «الثقافه الجدیده» دا نوسی.

دانانی سۆسیال دیموکرات بە دوژمنی کورد و، پشتیوانیمان لە کێشەی کورد بە پیلانی ئیمپریالیزم و، هاوکاری لە گەڵیان بە تاوان و خیانەت، بێگومان نیشانەی بەرچاوتەنگی حشع و، نزمی ئاستی تێگەیشتنی سەرکردایەتی حیزبە کوردییەکان بو.

*

تەفسیری قورئان

من کە منداڵ بوم، بۆ ئەوەی بەرەڵلا نەبم، باوکم لە پشوی هاوینەدا ئەیبردم بۆ حوجرە، بە زۆر قورئانی پێ ئەخوێندم، بێ ئەوەی تێ ی بگەم. دوایی خۆم لە بەغدا کە بوم بە قوتابی زانستی سیاسی و، هەندێ لە بابەتەکانی خوێندنەکەمان پەیوەندی بە ئیسلامەوە هەبو وەکو: بیرکردنەوەی سیاسی عەرەبی - ئیسلامی، مێژوی سیاسی ئیسلام و، قانونە گشتییەکانی ناودەوڵەتان، ناچار بوم بە دوای هەندێ کتێبی تەفسیر و فیقهی ئیسلام دا بگەڕێم. بە کوردی هیچ سەرچاوەیەکم بەر دەس نەکەوت، بەلام بە عەرەبی ئەوەندە زۆر بو لە ژماردن نەئەهات. لە ناو تەفسیرەکان دا دوانم هەڵبژارد بۆ خوێندنەوە و پیاچونەوە، یەکێکی کۆن: «تەفسیری جەلالەین» و، یەکێکی نوێ: «فی ضلال القران» لە نوسینی سەید قوطب.

کورد یەکێکە لەو میللەتانەی زۆر لە زوەوە موسوڵمان بوە و، لە پێناوی ئیسلام دا شەڕی زۆری کردوە و، زانای گەورەی لە بواری نوسینی: فیقه، تەفسیر، کەلام، زمان.. تێ دا هەڵکەوتوە و، کەم دێ هەیە مزگەوتی تێ دا نەبێ، کەچی مەلاکانی کورد بە زمانی کوردی، جگە لە چەند «عەقیدەنامە» یەکی کورت و چەند «مەولودنامە» یەکی، شوێنەوارێکی ئەوتۆیان بە جێ نەهێشتوە. تەفسیری قورئان و لێکدانەوەی حەدیسەکانی پێغەمبەر و، دانانی کتێب لە سەر فیقهی ئیسلام، بە کوردی نەنوسراوە. تەنانەت دوعایەکیان بە کوردی نەخوێندوەتەوە. لە کاتێک دا لە ئیسلام دا شتێک نیە رێگەی لەمە گرتبێ.

قورئان، بە فارسی زۆر زو و، بە تورکی لە سەردەمی دەسەڵاتی عوسمانی دا تەفسیر و تەرجومە کراوە. بە کوردی ئەوەی من بیستومە و، دیومە تەنیا ٣ تەفسیرە: تەفسیری مەلا محەمەدی چەلی زادە کە لە چلەکان دا نوسیویەتی، تەفسیری نامی و، تەفسیری خاڵ، کە هەردوکیان لە حەفتاکان دا نوسیویانە.

هاوڕێکانی شارم، هەمو ئەو کتێبانەیان بۆ ئەناردم کە لە بەغدا بە کوردی و عەرەبی دەرئەچون، هەروەها حەفتەنامەی «هاوکاری» و مانگنامەی «بەیان» و وەرزنامەی «روشنبیری نوێ». هەندێ لە نوسەرەکان خۆیان کتێبەکانیان بە دیاری بۆ ئەناردم. رۆژێک لە گەڵ پەریدی شاردا، جزمی دوەمی «تەفسیری خاڵ» و «چاپی دوەمی «پەندی پێشینان» م پێگەیشت. مامۆستا شێخ محەمەدی خاڵ بە خەتی خۆی هەردوکیانی پێشکەش کرد بوم.

شێخی خاڵ و من، لە دو تەمەنی جیاواز و، لە دو شوێنی سیاسی جیاواز و، لە سەر دو بیروباوەری جیاواز بوین.. لە ژیانم دا زۆر جار دیاری جۆراوجۆرم لە بۆنەی جیا

جیا دا بۆ هات بو، بەڵام هیچیان ئەوەندەی ئەم دیارییە خۆشحاڵی نەکردم.

لە گەڵ شێخی خاڵ هەرگیز ڕووبەڕو دانەنیشتبووم، بەڵام دو ناسیاویی قوڵم لە گەڵی هەبو: یەکەمیان، وتارەکانی لە گۆڤارەکانی: گەلاوێژ و ڕۆژی نوێ و، کتێبەکانی: فەرهەنگی خاڵ و، ژیننامەکانی: مەلا عەبدوللای بێتوشی، موفتی زەهاوی، شێخ مارفی نۆدێ، مەولودنامەی ئەوتەشر، تەفسیری جزمی عەمما.. دوەمیان، ئەختەری کچی و خەسرەوی برازای.. کە لە گەڵ هەر یەکەیان لە قۆناغێکی خوێندن دا و، لە کۆڕێکی خەباتی سیاسی دا ئاشنا و ناسیاو بوین. هەر بە هۆی د. خەسرەوی شێخ مستەفای برازای و زاوایەوە، لەو هەلومەرجە سەخت و نالەبارەدا منی خوێند بوەوە و کتێبەکانی بۆ نارد بوم.

ئەم پیاوە گەورەیە چەندین بەرهەمی بە نرخ و گرنگی پێشکەشی گەلەکەی کردبو، لە ناو بەرهەمەکانی دا دوانیان جێگای تایبەتییان هەیە: فەرهەنگی زمانی کوردی و، تەفسیری قورئان.

نامەیەکی کورتی پێزانینم بۆ نوسی، سپاسم کرد بۆ دیارییە بە نرخەکانی، لە خوای گەورە لەشساغی و تەمەنی درێژم بۆ بە ئاوات خواست... من زۆر جار لە ناو چاف دا «دەس مزچێنم» کرد بو و، دەستی زۆر ژنی لە خۆم گەورەتر و پچوکترم ماچ کرد بو، بەڵام لە هەمو ژیانم دا ئەوە یەکەمین جار بو بۆ کەسی بنوسم: «دەستە پیرۆزەکانت ماچ ئەکەم!».

لە ناو ئێمەدا حەسەن کوێستانی لە هەموومان زیاتر سۆراغی کتێبی کوردی ئەکرد، هەمو ئەو کتێبانەی بۆم ئەهات، بە وانەیشەوە کە نوسەرەکانی بۆیان ئەناردم، ئەم دا بەو لە کتێبخانەکەی دا هەڵیان بگری، یەکی لەو کتێبانە ئەم تەفسیرە بو.

ماوەیەک ئەمویست شارەزایی پەیدا بکەم لە سەر جۆری بیرکردنەوەی دینی و سیاسی و کۆمەڵایەتی.. هەندێ لە نوسەرە گەورەکانی کورد لەوانە: مەلا ئەبوبەکری موصەنیف. زۆری کتێبەکانی ئەم بیرکەرەوە گەورەیە لە کتێبخانەکەی خاڵ دا هەبو. جارێک بە هۆی د. خەسرەوەوە هەواڵی هەندێکیانم پرسی و، داوام لێ کرد بو ئەگەر ڕێگە بدا فۆتۆکۆپی هەندێکیانم بۆ بنێری. مامۆستا خاڵ ئەم هەواڵەی ئەوەندە پێ خۆش بو، دەسخەتی کتێبەکەی بۆ ناردم. کتێبەکە بە فارسی و بە خەتێکی ڕەوانی جوان نوسرا بوەوە. ویستم سەر لەنوێ بینوسمەوە. ماوەیەک خەریکی بوم، بەڵام کە لە شەڕەکانی جودەوە گلام ماوەی ئەو جۆرە کارانەم نەما و، ترسام خۆم شتێکم لێ بێ و کتێبەکە بفەوتێ، لە بەر ئەوە وازم لە پڕۆژەکەم هێنا و، بە سپاسەوە بۆم ناردەوە.

*

جیا دا بۆ هات بو، بەڵام هیچیان ئەوەندەی ئەم دیارییە خۆشحاڵی نەکردم.

لە گەڵ شێخی ەاڵ هەرگیز ڕووبەڕو دانەنیشت بوم، بەڵام دو ناسیاویی قوڵم لە گەڵی هەبو: یەکەمیان، وتارەکانی لە گۆڤارەکانی: گەلاوێژ و ڕۆژی نوێ و، کتێبەکانی: فەرهەنگی خاڵ و، ژیننامەکانی: مەلا عەبدوڵڵای بێتوشی، مەولەوی زەهاوی، شێخ مارفی نۆدێ، مەولودنامەی ئەوتەوەر، تەفسیری جزمی عەمما.. دوەمیان، ئەختەری کچی و خەسرەوی برازای.. کە لە گەڵ هەر یەکەیان لە قۆناغێکی خوێندن دا و، لە کۆڕێکی خەباتی سیاسی دا ئاشناو ناسیاو بوین. هەر بە هۆی د. خەسرەوی شێخ مستەفای برازای و زاوایەوە، لەو هەلومەرجە سەخت و ئاڵەبارەدا منی خوێند بووە و کتێبەکانی بۆ نارد بوم.

ئەم پیاوە گەورەیە چەندین بەرهەمی بە نرخ و گرنگی پێشکەشی گەلەکەی کردبو، لە ناو بەرهەمەکانی دا دوانیان جێگای تایبەتییان هەیە: فەرهەنگی زمانی کوردی و، تەفسیری قورئان.

نامەیەکی کورتی پێزانینم بۆ نوسی، سپاسم کرد بۆ دیارییە بە نرخەکانی، لە خوای گەورە لەشساغی و تەمەنی درێژم بۆ بە ئاوات خواست... من زۆر جار لە ناو جاف دا «دەس مۆچێنم» کرد بو و، دەستی زۆر ژنی لە خۆم گەورەتر و پچوکترم ماچ کرد بو، بەڵام لە هەمو ژیانم دا ئەوە یەکەمین جار بو بۆ کەسی بنوسم: «دەستە پیرۆزەکانت ماچ ئەکەم!».

لە ناو ئێمەدا حەسەن کوێستانی لە هەمومان زیاتر سۆراخی کتێبی کوردی ئەکرد، هەمو ئەو کتێبانەی بۆم ئەهات، بە وانەیشەوە کە نوسەرەکانی بۆیان ئەناردم، ئەم دا بەو لە کتێبخانەکەی دا هەڵیان بگرێ، یەکێ لەو کتێبانە ئەم تەفسیرە بو.

ماوەیەک ئەمویست شارەزایی پەیدا بکەم لە سەر جۆری بیرکردنەوەی دینی و سیاسی و کۆمەڵایەتی.. هەندێ لە نوسەرە گەورەکانی کورد لەوانە: مەلا ئەبوبەکری موصەنیف. زۆری کتێبەکانی ئەم بیرکەرەوە گەورەیە لە کتێبخانەکەی خاڵ دا هەبو. جارێک بە هۆی د. خەسرەوەوە هەواڵی هەندێکیانم پرسی و، داوام لێ کرد بو ئەگەر ڕێگە بدا فۆتۆکۆپی هەندێکیانم بۆ بنێرێ. مامۆستا خاڵ ئەم هەواڵەی ئەوەندە پێ خۆش بو، دەسخەتی کتێبەکەی بۆ ناردم. کتێبەکە بە فارسی و بە خەتێکی ڕەوانی جوان نوسرا بووەوە. ویستم سەر لەنوێ بینوسمەوە. ماوەیەک خەریکی بوم، بەڵام کە لە شەڕەکانی جودەوە گلام ماوەی ئەو جۆرە کارانەم نەما و، ترسام خۆم شتێکم لێ بێ و کتێبەکە بفەوتێ، لە بەر ئەوە وازم لە پرۆژەکەم هێنا و، بە سپاسەوە بۆم ناردەوە.

*

سالی ١٩٨٣

ڕێککەوتنی ١٩ قۆڵی

سوریا و لیبیا هەوڵێکی زۆریان دا بۆ کۆکردنەوەی موعارەضەی عیراقی. جەنگی عیراق - ئێران هیوای لای هەموان دروست کرد بو کە ئەم شەڕە سەری صەددام بخوات. زۆر کۆسپ لە ڕێگای پێکهێنانی بەرەیەکی فراوان دا بو. یەکێکیان ناکۆکی نێوان پارتی و یەکێتی بو. چەند مانگی بو ئێمە بڕیارمان دابو ئەوپەری نەرمی بنوێنین و، هەوڵمان دابو لە گەڵ پارتی کۆتایی بە ناکۆکییەکانمان بهێنین. د. فوئاد مەعصوم بە نوێنەرایەتی یەکێتی و، ئیدریس بارزانی بە نوێنەرایەتی پارتی لە پەیوەندی و کۆبونەوەکان دا، لە شام و طەرابلوس بەشدار ئەبون.

ڕۆژی ٦ ی شوباتی ٨٣ لە طەرابلوسی لیبیا ١٩ ڕێکخراوی عیراقی لەوانە یەکێتی، پارتی، حسک، حشع، ڕێککەوتنێکی کورت و پوختیان ئیمزا کرد. بەندە سەرەکییەکانی بریتی بو لە:

١. پێکهێنانی بەرەیەکی فراوانی کراوە بۆ هەمو لایەنەکان.

٢. بەرنامەی سیاسی بەرە:

أ. ڕوخاندنی ڕژێمی عیراق.

ب. دامەزراندنی ڕژێمێکی دیموکراتی.

ج. جۆری هەڵبژاردنی ڕژێم ئەدرێتە دەس گەلی عیراق.

د. سەلماندنی ئۆتۆنۆمی کوردستانی عیراق و دابینکردنی مافی تورکومان.

هـ. ڕێکخستنی کۆبونەوەیەک لە ٢٥ ی شوبات دا بۆ دانانی بەرنامە و پەیڕەوی ناوخۆی بەرە.

٣. لە ماوەی مانگێک دا بەرە پێک بهێنرێ.

٤. لەمڕۆوە ئەبێ:

ا. دەسپێبێ شەڕی ڕاگەیاندن ڕابگیرێ.

ب. ناکۆکی چەکداری ناوخۆ ڕابگیرێ.

بڕیار درا بو کۆبونەوەی داهاتو لە شام بکرێ و، لەو کۆبونەوەیەدا چەوقەند و جەوەد یەک بخرێن. بەڵام پێش کۆبونەوەکە حشع لە ڕێکەوتنەکەی طەرابلوس پەشیمان بوەوە و، کۆبونەوەکەی شامی تێک دا.

*

هاوزەمان لە گەڵ ئەم کۆبونەوانە کۆبونەوەی دوقۆڵی یەکێتی و حشع لە ڕۆژانی ٥ - ٦ ی شوباتی ٨٣ لە ناوزەنگ کرا. ئەگەرچی لەم کۆبونەوانەدا ڕێککەوتنێکی سیاسی بۆ کۆتایی هێنان بە ناکۆکییەکانی ناوخۆ و پێکهێنانی بەرەی فراوان و، هاوکاری دوقۆڵی ئیمزا کرا، بەڵام چونکە هەلومەرجی کوردستان ئاڵوزاو و، لە چەند جێگایەک وردە شەڕ لە نێوان پێشمەرگەکانی یەکێتی و، لایەنەکانی جودا لەوما بو، زۆر بە ڕاشکاوی بە دەستەی

نوێنەرایەتی حشع: کەریم ئەحمەد، عەبدولرەزاق صافی، ئەحمەد بانیخێلانی، وترا: کە ئەگەر چود لە ناوچەکانی خوارەوە شەر بە هێزەکانی یەکێتی بفرۆشن، ناپەلین ئەوان لە سەرکردایەتی بە ئاسودەیی دابنیشن فەرمانی شەر دەریکەن.

*

لەو رۆژانەدا کە ئەم هەولانە لە شام، طەرابلوس، ناوزەنگ.. بۆ یەکخستنی تەقەلای سیاسی ئەپارەکانی بەعس و، کاری هاوبەش، ئەدرا، چەند رووداوی ئالەبار کە لەگەڵ ئەم هەولانە تێکدەرانە رویان ئەدا:

١. هێزەکانی پارتی لە شوباتی ٨٣ دا بە سەرکردایەتی حسو میرخان ژاژۆکی و، بە یارمەتی ئێران هاتنە نزیک بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی لە ناوزەنگ و، بەرزاییەکانی بەرامبەریان گرت و، هەرەشەی داگیرکردنی ناوچەکەیان ئەکرد. محەمەدی وەقان، فەرماندەی تیپی ٦١ ی کۆزوەش، نامەی دۆستانەی بۆ حسز نوسی و، بە نوێنەرایەتی یەکێتی محەمەدی وەقان و عەلی وەیس، لە گەڵ دو کەسی حشع رۆژی ١٣ ی شوبات چون بۆ بینینی، بۆ خاوکردنەوەی گرژی لە ناوچەکەدا. هەولەکە سەری نەگرت، وەکو دوایی لە نامە گیراوەکانی ناو هەگبەکەی حسز دا دەرکەوت مسعود نارازی بووە لە بینینی نوێنەری یەکێتی و، فەرمانی پێ کرد بو جاسوسان و ناوچەکە بەر ئەدا.

مسعود بەمجۆرە وەلامی حسزی داوەتەوە:

برای عەزیز حسز میرخان ژاژۆکی

پاشی سەلامان

کاغەزەکەت گەیشت و هەرچیەکی نوسی بوت زانیم. بە هیچ شێوەیەک هەق نەبو ئێوە لە گەڵ ئەوان دانیشن. قسەیەی ئەبو بۆ ئەبو شران و مەحمود، بەلام ئەوی تر – مەبەستی نوێنەرەکەی یەکێتی: محەمەدی وەقانە – ئێمە رازی نەبوین و بروسکەیشمان بۆ کردی کە نابی لە گەڵ ئەوان دابنیشن. ئایا ئەم دانیشتنە چۆن کراوە؟

من چاوەروانی کاک ئیدریس ئەکەم، ئەگینا من خۆم ئەهاتم بۆ ئەو ناوچەیە و، ئەو هێزەی لە گەڵ خۆمم هیناوە هەمویم ئەهینا، ئەمسال هەمو هێزەکانی خۆمان ئەخەینە ناوچەی قەلادزێ و رانیە. ئیستا گرنگ ئەوەیە حەراسەتێکی باشتان هەبی لە شوێنە حساسەکان و، بۆ عەملیات و پێشرەوی من خۆم دێم ئینشاللا.

گرتنی نوقتەی سەری جاسوسان پشتی دوژمنی شکاند – مەبەستی یەکێتیە – و من سوپاسی هەمو ئەوانە ئەکەم زەحمەتیان کێشاوە، ئینشاللا مشایەخ مەرتەبەیان بەرز ئەکا.

هەروەکو وتم باشترین هێزی خۆمان ئەخەینە ئەو ناوچەیەوە لە بەر ئەوە پێویست ناکات زیاتر بچمە ناو تەفصیلاتەوە.

دوعای خۆشیتان لە خوا ئەخوازم براتان مسعود بارزانی ٨٣/٢/٢٨

٢. حشع هەندێ بیانوی داتاشی و، پاش چەند رۆژێ لە ریککەوتنە ١٩ تۆزلیەکەی طەرابلوس پەشیمان بووەوە. لە ناو سەرکردایەتی ئەو بەرەیەدا هەمو لایەنەکان وەکو یەک یەک دەنگیان هەبو. حشع لە پێش دا ئەمەی قبوڵ کرد بو، بەلام لی ی پەشیمان بووەوە بە

بیانوی ئەوەی هەندێ لەو لایەنانەی ڕێککەوتنەکەیان ئیمزا کردوە هێزی پچوکن و، نابێ هێزە گەورەکان و هێزە پچوکەکان وەکو یەک بن.

۳. لە ڕۆژانی ۱۱ - ۱۲ ی شوباتی ۸۳ دا لە دەشتی هەولێر و دەشتی کۆیە هێزەکانی جود بە کۆمەڵ لە گەڵ هێزەکانی یەکێتی دا بە گژ یەکا چون و، جود ئەمەی کرد بە بیانو، لە ۱٦ ی شوبات دا بە ناوی لیژنەی هەولێریانەوە بەیانێکی توندوتیژی پڕ لە هێرشی دژی یەکێتی دەرکرد و، ڕادیوی پارتی چەند ڕۆژێ لە سەر یەک خوێندیەوە. قسەکەری یەکێتی یش ڕۆژی ۲۰ ی شوبات وەڵامی دایەوە.
ڕۆژی ۲٤ ی شوبات سکرتاریەتی جود بەیانێکی توندوتیژی دژی یەکێتی دەرکرد و، حشع یش یادداشتێکی توندی دا بە یەکێتی.

*

بە کردەوە ناوەرۆکی ڕێککەوتنەکەی طرابلوس پوکایەوە. هەلومەرجی کوردستان گەیشت بوە ئەوپەڕی ئالوزی. پێشمەرگەکانی یەکێتی و لایەنەکانی جود لە یەکتری ئەمین نەبون. وەکو ئەمان بیستەوە سەرانی جود، باسی «تأدیب» و «لوت شکاندن» ی یەکێتیمان ئەکرد.
پەلگە گێڕاوەکان دەریان خست: سەرکردایەتی جود، لە ناو خۆیان دا پێک هات بون گەلەکۆمەکێیەکی چوار قۆڵی سیاسی - چەکدار بکەن بۆ گرتنی بارەگای مەلبەندی ۱ لە حاجی مامەند و گرتنی بارەگای مەلبەندی ٤ لە بالیسان، ئینجا گرتنی جادەی کۆمتان - خانقا و، لە دوا قۆناغی لەشکرکێشیەکەدا بارەگاکانی سەرکردایەتی لە ناوزەنگ. دیارە لە هەلسەنگاندنی هێزەکانی خۆیان دا توشی زۆر - هەلسەنگاندن و لە هی هێزەکانی یەکێتی دا توشی ژێر - هەلسەنگاندن بوبون.

*

ئەندامەکانی لەش و شکان

مەسعود لە نامەکەی دا باسی «پشت شکاندن» و سەرانی تری جودیش لە هەمو جێگایەک باسی «لوت شکاندن» یان ئەکردین. من خۆم دو جار لوتم شکا بو جاریکیان بە منالی و جاریکیشیان بە گەورەیی. جاریکیش قاچم شکا بو. ئەو ماوەیش بڕبڕەی پشتم توشی دیسک بوبو، ئەویش جۆرێکە لە پشت شکان. ئەمزانی ئازاری پشت و لوت و قاچ شکان چیە!
شکان و شکاندن، بە ڕوتی چەند مەعنایان هەیە وەکو: وردکردن شتی ڕەق. دابەزینی نرخی پارە و کەلوپەل. ڕیسوا بون. بەلام لە گەڵ ئەندامەکانی لەش دا ڕیزی وشەگەلی نوێ ی لی ئەکەویتەوە هەم «مەعنای حەقیقیی» ان هەیە و هەم «مەعنای مەجازی» وەکو:
سەر شکان: ئیشکان، وەکو ئەلێن: «پەلاماری دا بەلام بە سەری شکاو و جلی دڕاوەوە گەڕایەوە»
زمان شکان: لە قسە کەوتنی کاتی سەرەمەرگ. یان وەکو دوعای شەڕ: «زمانت بشکێ!»
دەس شکان: دەستەخەرۆ کردن. یان وەکو ئەلێن: «دەستی شکاوم..» بۆ مردنی

کەسێکی خۆشەویست یا لە دەس دەرچوونی هەلێکی بە نرخ.

ئەژنۆ شکان: ئەو بڕی ورە بەردان و داروخانی دەروونیی.

ڕو شکاندن: تەریق کردنەوە.

لوت شکاندن: تەمی کردن، شکاندنی غرور و بایی بون.

چاو شکاندن: ترقاندن و ترساندن.

دەم شکاندن: وەلامدانەوەی قسەیەک بە قسەیەکی رەقتر. یان وەکو دوعای شەڕ: «دەمت بشکیا»

مل شکاندن: هەلنان بە فیل بۆ گلاندنی. یان وەکو دەرکردن بە سوکایەتییەوە: «ملت بشکێنە!»

پشت شکاندن: تێ سرەواندنی جەزرەبەیەکی کوشندە.

دڵ شکاندن: رەنجاندن.

قاچ شکاندن: هەرەشەیە، وەکو ئەلێن: «بێیت بەم ناوەدا قاچت ئەشکێنم!»

ئێوە بە خۆمان بکەوین بۆ ئەوەی توشی ئەم هەمو شکانە نەبین!

*

سەید صادق و بالاتەران

مانگی شوباتی ٨٣ جارێکی کە بەعس بە هۆی حدکاوە جوابیان بۆ ناردین کە هەمان وەفدی حکومەت ئەیانەوێ لە گەڵ مامجەلال و نوێنەرانی یەکێتی دابنیشن. داوای لێ کردن کە ئەگەر ئەیانەوێ بیبینن با خۆیان بێن بۆ ناوزەنگ. حەزیان ئەکرد لە جێگایەکی نزیک قەلادزە بێ، بەلام ئێمە پیمان داگرت کە بێنە ناوزەنگ. وەفدی عیراقی بە ئوتومبیل هەتا نزیک سونێ هاتن، ئێمەیش دەستەیەک پێشمەرگەمان نارد پێشوازییان بکا و بیانهێنێ بۆ ناوزەنگ. لە نزیک بارەگاکەی من لە زێنوی سور جێگا و ڕێگامان بۆ ئامادە کردن.

ڕۆژی ١٣ ی شوباتی ٨٣ نوێنەرەکانی حکومەت جارێکی تر هاتنەوە. وەفدی حکومەت، هەمان وەفدی پێشو: ئەبو ئەحمەد، ئەبو عودەی، ئەبو محەمەد بو. ڕێگای سونێ – ناوزەنگ بەفر گرت بوی، بەفرەکەیش بەست بوی، ولاخ نەیئەتوانی هاتوچۆی بە سەردا بکا. بۆ یەکێ ئەشارەزای رۆیشتنی سەر بەفر بوایە زۆر ناخۆش بو. بە پێ هات بون تا گەیشتن زۆر ماندو بون. بەرەوپیریان چوین و زۆر بە گەرمی پێشوازیمان کردن و، بردمانن بۆ ئەو شوێنەی بۆیان تەرخان کرا بو تا بحەسێنەوە. ئەبو ئەحمەد، دیار بو شەکەت بوبو، بە گلەییەوە بە منی وت: «کاکە ئەتانەوێ ئەشکەنجەمان بدەن وا ئێمەتان هێنا بۆ ئێرە!» وتم: «ئەبو ئەحمەد! ئێمە لێرە ئەژین و هیچ بە ئەشکەنجەیشی نازانین، تۆ عەسکەریت حەق نیە باسی ماندوبون بکەی. حەزمان کرد جێگاوڕێگاکەمان ببینن و ئێمە بناسن!»

راستیەکەی ئەمانویست ئەو قسانەی صەددام لە سەر دواکەوتویی و بێ ئاگایی ئێمە کردبوی بە درۆ بخەینەوە. جگە لەوەی میوانداری باش و، چەندین جۆر خواردن و خواردنەوەمان بۆ دانان، چەندین گۆڤار و رۆژنامەی نوێ و کتێبی تازە چاپکراومان بە زمانی جیاجیای عەرەبی، فارسی، ئینگلیزی، ئەلمانی،.. پیشان دان.

ئێوارەکەی مەشروباتیان پێشکەش کردن نەیان خواردەوە. لە بەر ماندوو بوون زۆر کەم نانیان بۆ خورا. داوایان کرد شەو دابنیشین بۆ ئەوەی ڕۆژی داهاتوو بگەڕێنەوە بۆ قەڵادزە. قسەکەی جاری پێشوویان وتەوە، کە ئەوان تەنیا قسە ئەهێنن و قسە ئەبەن، دەسەڵاتی گفتوگۆ و بڕیاردانیان نییە. باسەکانی جاری پێشوو دووبارە بوونەوە. نوێنەرەکانی حکومەت پێیان لە سەر ئەوە دائەگرت کە مام جەلال سەردانی بەغداد بکات و، ئەیانوت: یەک دانیشتنی مام جەلال لە گەڵ سەرۆک هەموو کێشەکان چارەسەر ئەکا. باسی ئەوەشیان کرد کە پەیوەندییان لە گەڵ پارتی پێش کردووە و، لە گەڵیان دانیشتوون و لە گفتوگۆکەدا چوونەتە پێشەوە. بەڵام نەیانوت باسی چییان لە گەڵ کردوون و بە چی گەیشتوون.

مام جەلال هەواڵی ئەم کۆبوونەوەیەشی بە نامەیەکی تایبەتی بۆ کەریم ئەحمەد نووسی.

*

شارەزوور لە زۆر کۆنەوە مەڵبەندی مەلاریا بووە. هەموو ساڵ زۆر کەس بە لەرز و تا مردوون. جارێک کابرایەکی شارەزووری کوڕەکەی لەرز و تا ئەیگرێ. زۆر نەخۆش ئەبێ. باوکی کوڕەکەی زۆر خۆش ئەوێ ئەترسێ بمرێ. بڕیار ئەدا خێر بۆ کوڕەکەی بکا بەڵکو لەو نەخۆشییە هەڵسێتەوە. سەید صادق و بالاتەڕان دوو شاخن بەرامبەر بە یەک، بە سەر لوتکەی هەر یەکێکیانەوە مەزاری پیاوچاکێکی لێیە. کابرا گیسکێک ئەکا بە خێری سەید صادق و تێچکە بەرامبەری، ئەڵێ: «بە گیسکی چاکی ئەکێشمەوە باشە، تاپکەی بالاتەڕان بە کەڵەشێری کرە ئەکا!»

ئێمە ئەمانتوانی ئەم دانیشتنە بە نهێنی بگرین، نەهێڵین کەس پێی بزانێ، بەڵام خۆمان بە ئەنقەست بە ئاشکرا بە جۆرێک ڕێکمان خست، کە هەموو لایەک: لایەنەکانی جود، حکومەتەکانی ئێران، سووریا و لیبیا پێی بزانن. لەوەش مەبەستمان ئەوەبوو، وەکوو چیرۆکی گیسک و کەڵەشێرەکەی کابرای شارەزووری تێیان بگەیەنین، کە ئەگەر ئێران و جود ئامادە نین شەڕمان لە گەڵ ڕابگرن، ئەوا بەعس مەمنونە شەڕمان لە گەڵ ڕابگرێ. ئەوسا هێزی سەرەکی لە سەر ئەرزی کوردستان کە تەنگی بە عیراق هەڵچنی بوو، هێزەکانی یەکێتی بوو، نەک هێزەکانی جود. بە ڕاگرتنی شەڕی یەکێتی - بەعس بەکردەوە شەڕ نەئەما، ئەوسا دەستی یەکێتی بەتاڵ ئەبوو بۆ ئەوان.

*

کەمینێکی کوێر

چوونی هێزەکانی یەکێتی بۆ یارمەتی دانی حدکا و، هاوبەشی هێزەکانی پارتی لە هێرشەکانی ئێران دا بۆ سەر بنکەکانی حدکا و هێزی پشتیوان، گرژی خستبووە پەیوەندییەکانی یەکێتی - پارتی و، چاوەڕوانی ئەوە ئەکرا ئەو ئاگربڕەی بێ ڕێککەوتنی سیاسی لە نێوان هەردوو حیزب دا ئیمزا کرا بوو، ئیتر بڕ نەکات. لە پڕ لە شارباژێڕ ڕووداوی لەوما، بە یەکجاری ئاگری شەڕی سەرانسەری هەڵگیرسانەوە.

جەزای عەلی کاتب ماوەیەک بوو هات بووە شاخ. بوو بە لێپرسراوی ناوچەی سلێمانی پارتی. جەزا هەواڵی بۆ من و عومەری حاجی عەبدوڵڵا نارد کە: «باوەڕی بە حیزبایەتی نەماوە، بۆیە هاتۆتە دەرەوە لە سلێمانی ترساوە یەکێتی لە پەناوە بیکوژێ، کاتی خۆی بە هۆی سیاسەتەوە دوژمنایەتی لە نێوان ئەو و کۆکۆییەکان دا دروست بوو، ئەگەر ئێمە لە گەڵ مەحموودی حاجی فەرەج کە ئەوکاتە سەرتیپی هەورامان بوو، ڕێکی بخەینەوە، باری

دارایی باشە، واز لە ناوچە و پارتی ئەهێنی، بە یەکجاری سەفەری ئەورووپا ئەکا.»
چەنزا لە کاتی شەڕی ناوخۆی جەلالی - مەلایی دا، لە کۆتایی شەستەکان دا لە سەر داوای عەبدولوەهاب ئەتروشی گەورە فەرماندەی پارتی لە ناوچەی هەلەبجە، خالیدی حاجی فەرەجی کۆکۆیی کوشت. خالید گەنجێکی ڕوشنبیر و بە نرخ و، لێپرسراوی ناوچەی هەلەبجەی باڵی جەلالی بو. لە تۆڵەی ئەمەدا کۆکۆییەکان لە سلێمانی برایەکی چەنزایان کوشتەوە. کوشتنی خالید، لە سەر شتی تایبەتی و ناکۆکی شەخسی نەبو، بەڵکو هۆی سیاسی بو. خالید هاوڕێیەکی نزیکی من بو. ناردم بە دوای مەحمودی حاجی فەرەج دا. قسەم لە گەڵ کرد و ڕاسپاردەکەی چەنزام بۆ باس کرد. مەحمود جوامێرانە هاتە پێشەوە یەکسەر وتی: «ئێمە لە گەڵ ئەوانە ناکۆکی خێڵەکی و تایبەتی مان نەبوە، ناکۆکی سیاسی مان لە سەر حیزبایەتی هەبوە، ئێوە چی بە چاک ئەزانن من پێ ی ڕازیم». داوامان لی کرد لە گەڵی دانیشی و ئاشت ببێتەوە. ڕازی بو. مەحمودمان ڕێگە دا بگەڕێتەوە هەورامان تا لە گەڵ چەنزایش قسە ئەکەین و، کات و شوێنی بە یەک گەیاندنی مەحمود و چەنزا دابنێین.
ئێمە لەم کەین و بەینەدا بوین بە بیستەل هەواڵمان بۆ هات ڕۆژی ١ ی نیسان پێشمەرگەی یەکێتی چەنزایان کوشتوە. بە ڕاستی هەمومان زورمان پێ ناخۆش بو. لامان وابو ئەمە تاوانێکە نابێ بێ سزادان تێ بپەڕێ. بە ڕادیۆ ڕونکردنەوەیەکمان بڵاو کردەوە، بە داخەوە ڕوداوەکەمان باس کرد و، سەرەخۆشیمان لە کەسوکار و هاوڕێکانی کرد، بەڵێنمان دا کە لێکۆڵینە لە گەڵ بکوژەکان بکەین و، سزای تاوانبارەکان بدەین. پارتی چونکە لە بیانو بون وا بە خێرایی دەستیان کردەوە و کەوتنە کوشتن، هەڵقەکەی خوێنیان لە ئەنجامی زنجیرەیەک تاوان دا فەوتان.

•

دارەکەی حسک

حسک لە شارباژێر و شارەزور ناوبانگیان باش نەبو. بە ناڕەوا ئازاری خەڵکیان ئەدا و پارەیان ئەسەند و خەڵکیان ئەگرت. لە سەر ڕێگای سلێمانی - چوارتا لە نێوان ڕێڵەدەر و دوکانیان دا دارێکی لی بو، پێشمەرگەکانی حسک زۆر ڕۆژ لە بن ئەو دارەدا ڕائەوەستان و، هەر ئۆتۆمبێلێک ئەهات و ئەڕۆیشت ڕایان ئەگرت پارەیان لە ڕێبوارەکان و بەنزینیان لە شوفێرەکە وەرئەگرت. بەو هۆیەوە ئەم دارە ناو نرا بە دارەکەی حسک و، لە سەرانسەری ناوچەکەدا ناوی دەرکرد بو. لێپرسراوەکانی حسک هانی پێشمەرگەکانی یەکێتیان ئەدا چەک بفرێنن و بچنە ناو ئەوانەوە. هەندی جار پارەیان لە کەسوکاری پێشمەرگەکانی یەکێتی ئەسەند و، هەندی جار کادر و پێشمەرگەی یەکێتیشیان ئەگرت ئەگەر سەری خۆیان نەقەبلاندایە بەریان نەئەدان.
نێوانی مەلبەندی ١ و هەرێمەکانی حسک ناخۆش بو. حسک لە شارەزور چەند کادر و پێشمەرگەی یەکێتیان گرت بو. چەندی بە خۆشی هەوڵی بەردانیان درا گەڵکی نەبو، ئەیانویست بە پارە و چەک بیانفرۆشنەوە. هاورزەمان لە گەڵ ئەمەدا چەند پێشمەرگەیەکی هەرێمی ٣٧ ی شارباژێریش چەند پارچەیەک چەکیان فڕاند بو، چوبونە لای عوسمانی قالەی منەوەر. عوسمان فەرماندەی هەرێمی شارباژێری حسک بو.
کەرتەکانی تیپی ٣٧ کەوتبونە تەعقیبی عوسمان بۆ ئەوەی بیگرن. عوسمان

کابرایەکی وریا بو زلەر زو بۆنی مەترسی ئەکرد. ئیتر لە هاتوچۆ کەوت بو. ئەو رۆژە چەند پیشمەرگەیەکی یەکێتی لەو ناوەدا ئەبن. یەکێکیان تفەنگێکی لە دەس دەرئەچی چەند کەسی لە خۆیان بریندار ئەکا. جەزا ویست بوی پیاوەتییان لە گەڵ بکا بیانگەیەنێتە نەخۆشخانە لە چەنگنیان. عوسمان ئوتومبیلەکەی خۆی ئەدا بە جەزا. جەزا بریندارەکان و یەکدو پیشمەرگەی خۆی سوار ئەکا و، ئەکەویتە ڕێگا. کەمینەکەی تیپی ۳۷ کە لە دوورەوە ئوتومبیلەکەی عوسمان ئەبیان و، ئەبیان چەند چەکدارێکی تی دایە، بی چاوەری کردن دایان گرت بونەوە. هەر لەوێ دا جەزا و دو کەس لە پیشمەرگە بریندارەکان و ساختەکان کوژران. کە ئەچنە سەریان ئینجا ئەزانن چ کەتنێکیان کردوە.

*

ئاوات ئەیوت: «من مەلا بەختیار داوای لی کردوم عوسمان بگرم بۆ ئەوەی لە گەڵ گیراوەکانی هەورامان بیانگۆڕیتەوە. پیشمەرگەکان لە باتی ئەوەی بیگرن بە ئیازی کوشتنی تەقەیان لە ئوتومبیلەکەی کردوە وایان زانیوە عوسمانی تی دایە. بە هەلە جەزا بەر کەوتوە، دو پیشمەرگەی خۆیشمانی لە گەڵ کوژراوە.» پیشمەرگەکان هەمان قسەیان دوبارە ئەکردەوە.

مەلا بەختیار ئینکاری ئەکرد کە داوای گرتنی عوسمانی لە ئاوات کرد بی.

هەندی کەسی کە رووداوەکەیان بە جۆرێکی تر ئەگیرایەوە. چەند پیشمەرگەیەک چەند پارچە چەکێکی تیپی ۳۷ ئەفرینن و رائەکەن بۆ لای عوسمان. ئاوات نامەیەک بۆ عوسمان ئەنوسی داوای لی ئەکا دەسبەجی چەکەکانی بۆ بنێریتەوە. عوسمان بە شیوەیەکی ناشیرین وەلامی ئەداتەوە. لە سەر ئەوە ئاوات کەمینی بۆ عوسمان داناوە و، بۆ بەدبەختی جەزای تی کەوتوە.

رووداوەکە هەر چۆنی بی، بیانوی دا بە جود و، لە ناو جودا بە پارتی، شەری سەرانسەری دەس پی بکاتەوە.

*

لە پەیوەندی دا بوین لە گەڵ مەلبەند بۆ گرتن و لیکۆڵینەوەی بکوژەکان، پارتی چونکە لە بیانو ئەگەڕا، بی چاوەری کردنی ئەنجاماتی یەکێتی دو کاری تۆلەسەنانەیان کرد:

– رۆژێک دوای رووداوەکەی جەزا، ۲ ی نیسان، لە گوڕەدیم بۆسەیەکیان نایەوە لە ناو ئوتومبیلیک دا ۸ کادر و پیشمەرگەی یەکێتیان کوشت. ئەم پیشمەرگانە لەو رووداوەدا بەشدار نەبون و، نەیشیان بیست بو شتی وەها قەوماوە.

– لە کاتی شاردنەوەی تەرمی جەزا و هاورێکانی دا، هەڤالی ئەحمەد بەگ، کە خزمی جەزا بەلام پیشمەرگەی یەکێتی بو، بی چەک چو بو بەشداری مەراسیمی ناشتنی بکا، هەر لەوێ دا گرت بویان کوشت بویان.

ئیتر هەلومەرجی مەلبەندەکە وا تێکچو. هێزەکانی هەردولا کۆبونەوە و سەنگەریان لە یەک گرت. هەر لایەک هەولی ئەدا لایەکەی تر بە شکاوی لە ناوچەکە دەربکا. ژمارەیەکی زور لە پیاوماقوڵ و ریش سپی و مەلا کەوتنە خۆ بۆ ناوبژی مەلبەندی ۱ و لقی سلیمانی پارتی و، خاوکردنەوەی گرژی و، گیرانەوەی ئاشتی. لیپرسراوەکانی پارتی بە لاساری و کەللەرەقییەوە ناوبژییەکەیان رەت کردەوە.

*

لەو کاتەدا ئێمە ئابلوقە درا بووین لە هیچ لایەکەوە ڕێگای هاتوچوومان نەبوو بۆ دەرەوەی کوردستان. نەمانئەتوانی نامە و بڵاوکراوەکانی یەکێتی بە ڕێکوپێکی بگەیەنین بە هەڤاڵەکانی دەرەوەمان. جاروبار پەیامەکانمان بە کزی و بە ڕادیۆ ئەخوێندەوە، لە شام وەریان ئەگرت. هەلومەرجی کوردستان بە تەواوی شێوا بوو. شەڕی ناوخۆ خەریک بوو هەموو ناوچەکان و هەموو لایەنەکانی ئەگرتەوە.

من بە تەمای سەردانی ناوچەکانی سلێمانی و، کۆبوونەوە لە گەڵ مەڵبەندەکان، سەرتیپەکان، ڕێکخراوەکان، کەرتەکانی ڕێکخستن.. بووم. لە گەڵ ئازاد هەورامی، قادری حاجی عەلی بەگ، ڕەحمان سەیدە، سلێمی حەمە ئاغا، مەحموود (کە بە ملازم مەحموود ناسرا بوو)، بەنەخشیاری بووم... لە ناوزەنگەوە بە ڕێ کەوتین. بەفر ناوچەکانی سنوور و شاخەکانی گرت بوو. لە شاخی سەخت و بەفراوی هومل مان دا و چووینە بیتوش. لەم ناوچەیەدا بە ماسی گەورە ئەڵێن: «هومل».

دەفتەری سیاسی حدکا بارەگاکەیان لە بیتوش بوو. ئەوان تەلەفۆنی سەتەلایتیان هەبوو. ڕێگەیان دام بە تەلەفۆنەکەیان قسە لە گەڵ هەڤاڵانی ئەورووپا بکەم. ئەمویست سەرنجیان ڕابکێشم بۆ ئاڵۆزانی هەلومەرجی کوردستان و، هەندێ ڕاسپاردەی م.س هەبوو پێیان بڵێم، بە تایبەتی داوایان لێ بکەم داوا لە سووریا و لیبیا و فەلەستینیەکان بکەن، کە تەشەبوسیان لە سەر جود هەبوو، هەوڵ بدەن ڕێگەی تەنینەوەی ئاگری شەڕی ناوخۆ بگرن. عومەر شێخموس بەرپرسی کاروباری دەرەوە ئەو کاتە لە لەندەن ئەژیا. ژمارەکەی ئەومان لێ دا کەس هەڵی نەگرت. تەلەفۆنم بۆ ماڵی ئیبراهیم ئەحمەد کرد. هەلو هەڵیگرت. وتم: «من فلانم قەڵەم و کاغەزی بهێنە هەندێ شت بێ ئەڵێم بینووسە و بیدە کاک هۆمەر، چونکە کاک هۆمەرم دەس نەکەوتوە!» یەکسەر وتی: «موبارەک بێ تۆیش گەیشتیتە ئەوێ؟» جود، بە تایبەتی حشع، ئەوەندە بە درۆ باسی پەیوەندی نهێنی و ژێربەژێری یەکێتییان کرد بوو، ئەم جۆرە کەسانە باوەڕیان کرد بوو. وایئەزانی لە بەغدادەوە قسەی لە گەڵ ئەکەم. چی لە گەڵی خەریک بووم تێی بگەیەنم لە جێگایەکی ئەمینەوە لە کوردستانەوە قسە ئەکەم و، کارەکەم زۆر پەلە و پێویستە، ئەو هەر لە سەر ئەو قسە هەڵەی مەڵاقانەی ڕۆیشت. نائومێد بووم جنێوێکم پێ داو تەلەفۆنەکەم داخستەوە.

لەوێوە چووینەوە دیوی کوردستانی عێراق سەردانی کەلاوەکانی باوزی، ڕازان، ئەشکەنەمان کرد، کە تازە پێشمەرگە هەندێکیانی ئاوا کرد بووەوە و بارەگایان لێ دانا بوو. جەمال حەکیم، ناظم عومەر، ئەرسەلان بایز، یوسف زوزانی، ئەحمەدی دادێ.. لەوێ بوون. دەزگای ڕاگەیاندن گواستبوویانەوە ئەوێ، ڕادیۆکەیشیان لەوێ خست بووە کار. بە تەما بوون زۆری بارەگاکانی سەرکردایەتی بهێننە ئەو ناوچەیە.

بە گوریس لە ئاوی زێ پەڕینەوە بەری ئاسۆس. لامان دایە کەلاوەکانی سەرتەنگ. ناوچەکە نائەمین بوو. مەفرەزەیەکی حسک لە مەرگە پێشمەرگەیەکی یەکێتییان کوشت بوو. هێزێکی یەکێتی هات بوو بۆ ڕاونانی مەفرەزەکەی حسک. ڕۆژی ۱۰ ی نیسان شەڕێک لە بەینی مەفرەزەکەی حسک و هێزەکانی یەکێتی دا لە ئاسۆس قەوما بوو. مەفرەزەکەی حسک دەستیان وەشاند بوو پێشمەرگەیەکی یەکێتییان گرت بوو، ناوی سەید برایم و، فەرماندەی کەرت بوو لە تیپی ۲۱ ی کەرکوک. ئەوان شارەزای ناوچەکە بوون خۆیان حەشار دابوو. ڕۆژێ

دوایی چوینە ناوژێ. عەبدولرەحیم عەبدوللا فەرماندەی تیپی ٤٣ ی ئاسۆس بو. ماڵەکەی لەوێ بو. ڕوستەم و هەندێ لە پێشمەرگەکانی تیپی ٢١ ی کەرکوکیش لەو ناوە بون.

*

شەماڵ و باداوان

شەو لە ناوژێ مابینەوە. بەیانی ١٦ ی نیسان لە ماڵەکەی عەبدولرەحیم نوستبوم، شەپەتی هەڵیان ساندم. عەبدولرەحیم نامەیەکی پیشان دام لە ڕێکخراوەکانی ناوشارەوە بۆیان هات بو. لە نامەکەدا نوسرا بو کە ڕۆژی ١٥ ی نیسان هێزێکی تێکەڵاوی حسک و حشع لە باداوان بۆسەیەکیان ناوەتەوە ٥ پێشمەرگەی یەکێتی تێ دا کوژراوە، لەوانە: شەماڵ فەرماندەی تیپی کۆسرەت و، سەرباز ئەحمەد جێگری فەرماندەی تیپەکە. هەردوکیان پێشمەرگەی مەفرەزە سەرەتاییەکان و دو پێشمەرگەی هەڵکەوتو بون. تومەز مەفرەزەکەی حسک کە لە ئاسۆس کشا بونەوە، چوبونە کۆسرەت، لە باداوان لە گەڵ مەفرەزەیەکی حشع یەکیان گرت بوەوە. شەماڵ نازانێ ئەوان لە باداوانن، لە گەڵ سەرباز و شۆڕش حاجی و چەند کەسی لە پێشمەرگەکانی تیپەکەی بە سواری ئۆتۆمبێل ئەچن بۆ باداوان. هەر کە دائەبەزن یەکسەر دایان ئەگرنەوە، هەر لەوێ دا پێنجیان لێ کوشت بون و، کەوت بونە ڕاوناني ئەوانی تر.

هەواڵم بۆ تیپی کۆسرەت نارد بێنە لای ئیمە لە مەرگە و هاتن.

*

شەڕ لە شارباژێڕ

سەرکردایەتی جود فەرمانی دابو بە هێزەکانی هەمو لایەنەکانی جود پێکەوە پەلاماری بنکەکانی یەکێتی بدەن. بەهادین نوری، لێپرسراوی قاتیعی سلێمانی و کەرکوک، ئەم فەرمانەی جێبەجێ نەکرد. تەنانەت مەکتەبی سیاسی حشع پێش داوایان لێ کرد هاوکاری هێزەکانی جود بکا دژی یەکێتی، بە قسەی ئەوانیشی نەکرد.

بەهادین لە کۆنەوە لە گەڵ سەرانی حیزبەکەی لە سەر کۆمەڵێ مەسەلەی گرنگ ناکۆک بو. بەرامبەر ناکۆکی نێوان حیزبە کوردییەکان ڕەئی وابو، ئەوە ناکۆکیە لە ناو بازنە جیاوازەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردا، ئیبی حشع لەو ناکۆکیەدا بێلایەن بێ و، خۆی لەو شەڕەوە نەگلێنێ. جگە لەمەیش، بەهادین ئەیزانی تەرازوی هێز بە قازانجی یەکێتیە، لەو ناوچەیەدا هەر شەڕێ لە نێوان یەکێتی و لایەنەکانی جودا بێ، بە قازانجی یەکێتی یەلادا ئەکەوێ. ئیتر بوچی خۆی تێکەڵاوی شەڕێکی دۆڕاو بکا؟ هەڵوێستەکەی بەهادین هێزەکەی حشعی لەو ناوچەیەدا لە زەرەر و زیان پاراست.

*

ڕۆژی ١٩ ی نیسان شەڕ لە شارباژێڕ هەڵگیرسا. ڕۆژی ٢٠ ی نیسانی ٨٣ کۆتایی هات. هێزەکانی پارتی و حسک لە سورگێو ئاوا بون و بە شکاوی کشانەوە بۆ ئێران و، هێزەکەی حشع، بە سەلامەتی، کشایەوە بۆ بەری قەرەداغ. لەو کاتەدا من لە بەری مەرگە بوم.

*

هەواڵەکانی لە مەڵبەندی ٤ و تیپەکانی و ڕێکخراوەکانی ناوچەکەوە ئەهاتن و، نامەکانی لە دوستەکانمانەوە پیمان ئەگەیشتن، هەمویان وایان ئەگەیاند، هێزەکانی لایەنەکانی

جود: پارتی، حسک، حشع، پاسۆک، لە دەوروبەری بالیسان، کە بارەگای مەلبەندی ٤ ی لی بو، کۆ بونەتەوە و نیازی پەلاماردانیان هەیە.

بە بیستەل لسەم لە گەل ماسجەلال و مەکتەبی سیاسی کرد، ئەوانیش هەمان ئاگاداریان هەبو. وا ریک کەوتین:

١. هەمو هیزەکانی یەکیتی ساز بدەین بۆ بەربەرچدانەوەی هەر دەستدرێژییەکی بکریتە سەرمان.

٢. ئازاد هەورامی بچی بو سازدانی پاشماوەی هیزەکانی مەلبەندی ٣.

٣. منیش بەشی لە هیزەکانی مەلبەندی ١ و ٢ لە گەل خوم ببەم بۆ ناوزەنگ.

٤. ئەگەر لایەنەکانی جود پەلاماری مەلبەندی ٤ یان دا ئیمەش پەلاماری سەرکردایەتییان بدەین لە قرناقاو - پشتاشان.

*

ئازاد هەورامی کەوتە ری بەرەو بیتوین و لەوێوە بۆ وەرتی. رەحمان سەیدەیش لە گەلی گەرابوەوە. رەحمان حەزی ئەکرد ناوچەکانی سلیمانی ببینی، هەر بەو نیازە لە گەل من هات بو، ئارەزووەکەی نەهاتە دی. منیش ویستم لە دەشتی قەلادزەوە بە کورتترین ریگادا بگەریمەوە ناوزەنگ. بەلام هەوالیان بۆ هینابن جاش سەر ئاوی زی یان لی گرت بوبن. جاشەکان هەندیکیان سەر بە لایەنەکانی جود بون. لەبەر ئەوە چومە شارستین و لەوێوە بۆ سەرگەلو. هیزیکی چەند سەد کەسیم کۆ کردەوە و لە گەل خوم بردم بۆ چوخماخ و مالومە و بە دولی سفرە و زەرین دا چوینە هەرزنە بەرەو ناوزەنگ.

*

بە ریگاوە بوین بەرەو ناوزەنگ بیستمان هیزەکانی جود پەلاماری بالیسانیان داوە دولی بالیسان، دولی مەلەکان و، دول ئاکریان گرتوە و خەریکی گرتنی دولی خانەقا و دولی شەهیدانن بۆ ئەوەی ناوزنگ بە تەواوەتی لە ناوچەکانی هەولیر دابرن و، هیزەکانی یەکیتی کە لە دەرە شیرە - سەرچاوەی مەلەکان گەمارو درا بون بگرن.

لەم شەرانەدا ٧ پیشمەرگەی مەلبەندی ٤ کوژران، لەوانە: ئاسیق محەمەد شوکر (پیشرەو)، ئەحمەد قەمبەری و، چەند کەسی بریندار بون، لەوانە: عەلی نەبی، شاخەوان، دلزار حەویزی.

پیشرەو کادریکی هەلکەوتو و رۆشنبیری کۆمەلە، خەلکی کەرکوک و دەرچوی (اقتصاد) بو. ماوەیەک بەرپوبەری دەورەی پیگەیاندنی کادر بو. خۆی دەرسی ئابوری سیاسی ئەوتەوە. کتیبیکی گەورەیشی بە کوردی لە سەر ئابوری سیاسی نوسی بو. فریا نەکەوت چاپی بکا.

ئەحمەد قەمبەری یەکی لە پیشمەرگەکانی مەترەزە سەرەتاییەکانی دەشتی هەولیر و، هاوری ی کۆمەلە بو. لە بەر ئازایەتی و زیرەکی بو بو بە فەرماندەی کەرت.

دلزار کوری بەکرئاغای حەویزی بو. بەکرئاغا یەکی بو لەو ئەفسەرە شورشگیرانەی کورد کە لە جمهوریەتی مەهاباد و لە شورشی ئەیلول دا بەشدار بو. دلزار لاویکی بەنرخ و تیگەیشتو، دەرچوی (کلیەی ادارە) بو. گوللەیەک لە میژەلاکی سەری دابو، هەردو چاوی کویر کرد و، چاوەکانی هەرگیز روناکییان تی نەهاتەوە.

کەلوپەلی مەلبەند و مالی ئەندامەکانی تالان کرا. شتومەکی سەید کەریم گیرا بو.

پاسپورتەکەی کە سوری بو، لە گەڵ نامەیەکی کە من بۆم نوسی بو، لە ناو شتەکانی دا، گیرا بون. دەزگاکانی راگەیاندنی لایەنەکانی جود چەند جاری ئەم نامەیەیان بڵاو کردۆتەوە.
لە بەشێکی نامەکەدا بۆ سەید کەریمم نوسی بو:

«بە هۆی سوریا و لیبیاوە زەخیرەیەکی زۆرمان بۆ ق م و تیهران بردوە بۆ ئەوەی شەرمان پێ نەفرۆشن و پەلاماری مەقەڕەکانی ئێرە نەدەن، دواکەوتنی هێرشەکەیان بە رەئی من ئەگەڕێتەوە بە زۆری بۆ ئەو زەخیرە، چونکە هەڕەشەی ئەوەمان لێ کردن کە ئەگەر وازمان لێ نەهێنن ئەوا مەجبورین شەڕی ئەملا رابگرین و خۆمان بۆ ئەوان تەرخان بکەین و تۆبالی ئەو مەسەلەیەش ئەکەوێتە ئەستۆی ئەوان. ئێستا برادەران لەوێ خەریکن کە زۆر لە تیهران بکەن هەڵوێستی خۆی بگۆڕێ، هەرچەندە بڕوا ناکەم بە قەدەر مویەک هەڵوێست بگۆڕێ»

پێشتر چەند جاری لە کۆبونەوەی دوقۆڵی دا لە گەڵ حشع پێمان وت بون کە ئەگەر شەر لە خواری هەڵبگیرسێنن، لێیان ناگەڕێین ئەوانیش بە ئاسودەیی لە پشتاشان دابنیشن. شەر ئەخەینە ناو سەرکردایەتییانەوە.

*

بێگومان منیش وەکو هەمو کوردێکی تر لە ناخی دڵەوە ئەم شەڕەم پێ ناخۆش بو. رەنگە بۆ من، کە لە پلەیەکی بەرزتری لێپرسراوێتی دا بوم و، هەمو ژیانی خۆمم بۆ مەسەلەی گەلەکەم تەرخان کرد بو، ناخۆشتر بوبێ.

حشع و پارتی و، لایەنەکانی تری جود لە هێرشەکانیان دا بۆ سەر یەکێتی، پەنایان ئەبردە بەر موهاتەراتی زۆر نزم. بەو پێشمەرگە قارەمانانەی، کە رژێمی بەعسیان هێنا بوە لەرزە و، بەو پیاوە ئازایانەی جەلادەکانی موسڵ و ئەبو غرێبیان سەرسام کرد بو، ئەوت: جاشەکانی شەستوشەش و جاشەکانی بەعس. ئەم جۆرە پروپاگاندە ناراستە لە باتی ئەوەی بە قازانج بگەڕێتەوە بۆ جود، لە ناو پێشمەرگە و جەماوەری یەکێتی دا، بو بو بە هۆی خولقاندنی داخێکی قوڵ و رقێکی ئەستور لە جود.

– سەرکردایەتی حشع و کادرەکانی، ژمارەیەکی کەمیان نەبێ کە لە کوردستان بون، ئەوانی تریان لە سوریا و ئەوروپا نیشتەجێ بون.

– سەرکردایەتی پارتی و کادر و پێشمەرگەکانی، ژمارەیەکی کەمیان نەبێ کە لە کوردستان بون، ئەوانی کەیان هەمو لە تیهران دانیشت بون.

– سەرکردایەتی و کادر و پێشمەرگەکانی یەکێتی، چەند کەسێکی کەمی سەرکردایەتی نەبێ کە لە سوریا و ئەوروپا بون، ئەوانی کەیان هەمویان بە خاووخێزانەوە لە کوردستان بون.

لەو کاتەوە کە یەکێتی چو بو بۆ بارمەتیدانی حدکا، تیهران غەزەبی لە یەکێتی گرت بو، نەیئەهێشت جود لە گەڵ یەکێتی ئاشتی بکا. دەرگای هەڵبژاردنی سیاسی، بۆ رێککەوتن لە گەڵ یەکێتی، لە ژێر گوشاری ئێرانی دا، لە لایەن جودەوە داخرا بو. ئێمە تەنیا دو هەڵبژاردنی سەختمان لە بەردەم دا بو، هەڵبژاردنی سێهەمان نەبو:

هەڵبژاردنی یەکەم، مەیدان چۆڵ بکەین بۆ جود، یان وەکو هەندێ لە لایەنەکانی جود ئەیانوت: بچینەوە بۆ ئەویلەکانی یەکرەجۆ.

هەڵبژاردنی دوەم، لە مەیدان دا بچەقین و، ئێمە ئەوان دەربکەین.

چوو ئێرانیان هەموو داڵدەیان بدا، ئەو کاتە ئێمە نە لە ئەرز و نە لە ئاسمان جێگەیەکمان نەبوو ڕووی تێ بکەین، ئەو ناوچە بچووکە نەبێ کە بارەگاکانی خۆمان و مەڵبەندەکان و ماڵ و خێزانەکانمانی لێ بوو، ئەویش کەوت بووە بەر مەترسی هێرشی جەود. هێزەکانی پارتی بە سەرکردایەتی حەسۆ میرخان ژاژۆکی و، بە یارمەتی ئێران چوبوونە سەر چیای جاسوسان، بەرامبەر بە ناوزەنگ، چاروبار هاوەنی بە بارەگا و ماڵەکانەوە ئەنا. ناوزەنگ کەوت بووە مەترسی گیرانەوە، نەبوو چۆڵی بکەین.

ناچار بووین شەڕ لە سەر مانی خۆمان بکەین.

*

هەموو گەنجێ لە سەرەتای ژیانی دا کە بیر لە پاشەڕۆژی ئەکاتەوە هیوای زۆر و ئاواتی جۆراوجۆر و ئارەزووی سوور و مۆری لە لا دروست ئەبێ.

منیش وەها بووم. بەڵام هەموو جارێ ژیان بەو ئاقارەدا ناڕوا کە بە تەمای بووی. ئاوات و ئارەزوو و هیواکان لە گەڵ ڕووداوەکانی ڕۆژگاردا ئەبن بە دالغەی ڕابووردوو و، خەیاڵی لە جێبەجێ کردن نەهاتوو و، خەونی بە دی نەهاتوو...

کە خوێندنی ساناویم تەواو کرد، زەمانی عەبدولکەریم قاسم بوو. لەو سەردەمەدا کورد بە ئاسانی ئەیتوانی بچێتە کلیەی عەسکری. ئەگەر بیوستایە لەوانە بوو ئەو زەمانە منیش لە کلیەی عەسکری وەربگیرامایە. بەڵام خۆم هیچ ئارەزوویەکم نەبوو ببم بە ئەفسەر و حەزم لە ژیانی عەسکەری نەئەکرد، ئەگەرچی ئەو زەمانە ئەفسەر پایەیەکی تایبەتیان هەبوو لە ناو کۆمەڵ دا، تەنانەت بە زەمانی کچانی خوازبێنی کراوی بەغداوە ئەیانوت: «لو ملازم لو ملازم». من حەزم لە ژیانێکی تر ئەکرد کە هێمن و ئاسوودە بێ.

کە بووم بە پێشمەرگە، لە هەموو ژیانم دا جگە لە چەند حەفتەیەک مەشقی «کتائب الشباب» هیچ دەورەیەکی تەدریبی عەسکەریم نەدی بوو، ئەویش لە بەرنامەی دوای جەنگی شەش ڕۆژەی عەرەب - ئیسرائیل، هەرکەسی لەوانەی خوێندنی جامیعەیان تەواو ئەکرد، ئەم مەشقەی نەکردایە شەهادەیان نەئەدایە. ئەگینا بۆ ئەمەش نەئەچووم.

لە ئەدەبی کۆنی عەرەبی و فارسی دا لە ستایشی هەندێ لە کاربەدەستەکان دا نووسیویانە: «صاحب السیف والقلم». من گاڵتەم بەم ستایشە ئەهات. لە ژیانی پێشمەرگایەتیم دا هەرگیز خۆمم بە «ئەهلی تفەنگ» دانەناوە و، حەزم ئەکرد لە ڕیزی «ئەهلی قەڵەم» دا حسابم بکەن. کە ئەو شەڕانە بوو. چەند نامەیەکم لە لێپرسراوەکانی ڕێکخراوە نهێنییەکان و، هەندێ لە ڕووناکبیرەکانی شارەوە بۆ هات. ناڕازی بوون لەوەی من سەرکردایەتی هیچ شەڕێک بکەم. هەندێکیان ئەترسان من لە شەڕێک دا بکوژرێم و، کۆمەڵەیش تووشی سەرگەردانی بێ. لەو کاتەدا سەرم زۆر قاڵ بوو، نەمتەبرژا بە نامەی درێژ وەڵامیان بدەمەوە. لە وەڵامی یەکێکیان دا نووسیم:

«هاوڕێ! پەژارەکەت لە جێگای خۆیەتی. بەڵام پرسیارە بە ناوبانگەکەی شکسپیر: «هەبێ یا نەبێ؟ ئەوە مەسەلەکەیە!» چارەنووسی یەکێتی و کۆمەڵە وەکوو ڕێکخراو و چارەنووسی خۆمان وەکوو تێکۆشەر، لە مەترسی دایە»

کە پەلاماری بالیسانیان دا و گرتیان، ئێمەیش بڕیارمان دا پەلاماری سەرکردایەتیان بدەین لە قەندیل. ئێتر چووم بۆ سەرکردایەتی شەڕەکان.

*

شەڕی یەکەمی جوڕە

ئازاد هەورامی کارەکەی خۆی بە باشی ئەنجام دا بوو. هێزەکانی وەرتی، دولە ڕەقە، دۆڵی خانەقای ساز دا بوو، ئامادەی کرد بوون بۆ خەریک کردنی لای چەپی مەیدانی شەڕەکە و، چاوەڕوانی ئەکرد بە ڕادیۆ ئاگادار بکرێ دەس پێ بکەن.

ئیمەیش هێزەکانمان لە زەلی کۆ کردەوە. مامجەلال هات بۆ خواحافیزی و، وتارێکی بە سۆزی بۆ دان و، داوای لێ کردن ئەرکەکەیان بە چاکی بە جێ بهێنن و، بە پەلە بە ڕێ بکەون بۆ ڕزگارکردنی هاوڕێکانیان لە مەلبەندی ٤ لە گەماڕۆی جوڕە.

ڕەمــزی دەس پێ کــردنی پەلامــاردان بانگەوازێ بوو، کــە ئەبوو لە ڕادیۆ وە بڵاو بکرێتەوە، پەندێکی کۆنی کوردی بوو: «تۆڵە بە سەبرە، ئەگا بە زەبرا» ڕادیۆ دەستی کرد بە خوێندنەوەی بانگەوازەکە.

ناوی خوامان لێ هێنا کەوتینە ڕێ. بۆ نیوەڕۆ گەیشتینە بەستێ. داوام لێ کردن بۆ حەســانەوە لە بن دارەکانی چەمەکەدا لا بدەن و نانی نیوەڕۆ بخۆن. من مەفرەزەیەکی تێکەڵاوم لە پێشمەرگەکانی پارەگاکەی خۆم و هەندێ پێشمەرگەی گەرمیان پێک هێنا بوو، شاهۆ فەرماندەیان بوو. شاهۆ بەتانییەکی لە بن دارێک دا بۆ من داخست لە سەری دانیشتم. خواردنەکەمان سەفەری بوو: نان، هێلکەی کوڵاو، تەماتە، خەیار و تەروزە بوو. لە سەر دەسڕێک دام نا بوو. لەو کاتەدا فەقێ حەسەن پەیدا بوو. فەقێ حەسەن پارەگاکەی لەو ناوە بوو، خۆیشی خەڵکی ناوچەکە بوو. من بە دوام دا نارد بوو بۆ ئەوەی دەنگوباسی ناوچەکە و شوێنی سەنگەر و قایمکارییەکانی جوڕەی لێ بپرسم. چەند کەسێ لە گەڵ من لە سەر بەتانییەکە دانیشت بوون. من هەســتام بەرەو لای فەقێ حەســەن چووم و بانگم کرد بۆ بن دارێکی تر بۆ ئەوەی گوێیان لە قسەکانمان نەبێ. کە من ڕۆیشتم ئەوانی تریش چونکە خواردنەکەیان بە دڵ نەبوو لە سەر بەتانییەکە هەستا بوون و ڕۆیشت بوون. مام سالحی گورئەسپ گوێ ی لە دەنگی هەندێ هاوڕێی دوور بوو، هاواری لێ کرد بوون: «پێشمەرگە بڵاوەی لێ بکەن ڕوحە هات!» کەس گوێ ی نەدا بووە.

*

ڕوحە!

گورئەسپ گوندێکە لە گەرمیان. مام سالح فەرماندەی کەرت و، بە دەستی خۆی پیاوێکی ئازا و، هەتا بڵێی قسە خۆش و جوامێر و دڵپاک بوو. هەموو جار ئەیوت: «مامجەلالیش بە پێشمەرگە بڵێ: برا تێپەڵ مەبن، بڵاوەی لێ بکەن، پێشمەرگە دامەزرێن! بە قسەی ناکەن. بەڵام کە فڕەی کۆپتەر و هاشەی تۆپ هات، ئیتر هەموو بڵاوەی لێ ئەکەن و لە شوێنی قایم دا دائەمەزرێن! مامجەلالیش ئەو مەرکەزییەتەی نییە کە ڕوحە هەیەتی. مەرکەزییەت ها وەلای ڕوحەوە!» مەبەستی لە «ڕوحە» فڕەی هالیکۆپتەر و هاشەی تۆپ بوو. لەبەر ئەوە مام سالحمان ناو نابوو: «ڕوحە».

*

لە پڕ گوللە تۆپێکی گەورە هاشەی کرد و لە ناوی دابین بەر بەتانییەکەی من کەوت، هەر لەوێ دا ٤ لە پێشمەرگەکانی مەفرەزەکەی منی کوشت: کامیل وەستا ئەحمەد خەڵکی کرپچنە، یاسین عەبدولکەریم خەڵکی کفری، ئیبراهیم ئەحمەد خەڵکی عەزیز قادر، ئەمین فەتاح خەڵکی چامیرز. هەروەها بیستوون جێگری فەرماندەی تیپی ٢١ ی کەرکوک و،

بەدرخان صابیر پێشمەرگەی هەمان تیپ و، لەشکری چوارقورنەیی پێشمەرگەی تیپی ٩٩
ی کۆسرەت، کوژران. دەزگای بێتەلەکەمان پارچە پارچە بوو. من بە ڕێکەوت بەر نەکەوتم.
هەموومان هەستاین و بە ڕاکردن ڕوومان کردە بن شاخ و قوولایی دۆڵەکە تا گەیشتینە نەدیو
بە هیلاک چووین. تۆپباران بەردەوام بوو. دیدەوانەکە لە بەرزاییەکی بەرامبەر بە ئێمە چاوی
لێمان بوو چاودێریی ئەکردین. تا ئێوارەیەکی درەنگ نەمانتوانی سەر دەر بهێنین.

*

بیستوون (حەمید محەممەد) پێشمەرگەی مەفرەزە سەرەتاییەکان بوو. هاورێیەکی
کۆنی کۆمەڵە و، کادرێکی کرێکاریی ڕۆشنبیر و پێشمەرگەیەکی ئازا و دڵسۆز بوو. سەیر
ئەوەبوو ڕۆژێ پێشوتر کۆبوونەوەی بە پێشمەرگەکانی تیپەکەیان کرد بوو. یەکێ لە پێشمەرگە
توندڕەوەکانی محاسەبە کرد بوو، ئەویش بە ناڕەوا تانەی لێ دابوو، وت بووی: «ئەو هەموو ساڵە
تۆ پێشمەرگەیت، ئەگەر پێشمەرگەیەکی باش بوویتایە ئەکوژرای یا بریندار ئەبووی!»

*

٧ کوژراو و ٢٢ بریندارمان هەبوو. لاشەی کوژراو و بریندارەکان کۆ کرانەوە.
بەدرخان چەند پارچەیەکی کەمی لەشی مابوو. هەموومان ڕەوانەی ئاوزەنگ کردنەوە و
نامەیەکم بۆ نوسینی ڕووداوەکەم بۆ باس کردن و، داوای دەزگایەکی بێتەلم لێ کردن.
ئێوارەیەکی درەنگ بە تاریکی بە ڕێ کەوتین بەرەو قەڵاتوکان. پێشتر ئاگاداری
هێزێکی تیکەڵاوی تیپەکانی ئاسۆس و مامەندم کرد بوو لە مەرگەوە بە دەشتی قەڵادزەدا
بچن بۆ قەڵاتوکان و بچنە سەری مۆڵی گەورە لە زنجیرەی چیای قەندیل. سەری مۆڵ کەوت
بووە نێوان قەڵاتوکان و قرناقاو، بە سەر هەموو سەنگەرەکانی جوودا زاڵ بوو. من بە تەما بووم
خۆم سەر بکەوم بۆ سەری مۆڵ و شاخەو شاخ هێزێک بنێرم ڕێگاکانی قەندیل لە کشانەوەی
هێزەکانی جوود بەرەو ئێران بگرن و، لەوێوە کە هەموو ناوچەکە بە چاکی ئەبینری شەڕەکە
بەڕێوە ببەم. بەڵام تۆپباران دوای خستین و نەخشەکەی تێکداین.
بارەگایەکی حشع لە سەر ڕێگامان بوو. پێشمەرگەکانم ئاگادار کرد بوو خۆیان تێ
نەگەیەنن. ئەگەر ڕێگەیشیان پێ گرتن خۆیان پێوە خەریک نەکەن. بابی تێپەڕین
تەقوتۆقیان لە گەڵ بکەن. زۆری پێشمەرگەکان شەو لە سەر ڕێگاکە ئاگریان کردەوە و
خۆیان دا بە ئەرزدا بۆ نوستن. هێزەکانی جوود کە لە بەرزاییەکان بوون مەشخەڵاتی
ئاگرەکانیان ئەدی. خۆم چوومە قەڵاتوکان و فەرماندەکانم بانگ کرد. سەر لە نوێ هێزەکانمان
ڕێک خستەوە و ئەرک و فەرمانم بە سەردا دابەش کردن. هێزێکمان نارد بۆ بەهێزکردنی
ـە بری مۆل، بۆ ئەوەی هەندێکیان لەوێوە شۆڕ بنەوە بۆ سەر سەنگەرەکانی جوود. ٤ هێزی
تریشم ئامادە کرد بۆ سەر ٤ جێگا لە کانی گاتوان، گەری گازی، سەری ساوین.. هەموو
قۆڵەکان هۆکی تۆکیان پێ بوو.

*

پێش ئەوەی لە ئاوزەنگ بە ڕێ بکەوین ناردم چەند تۆپێک خاسی سپیبان کری و،
دام بە تاقمەکەی مامە ڕیشە هەڵی بکرن. شوانی ڕەئوف نوری جێگری ڕیشە بوو، کوڕێکی
قسە خۆش بوو، ڕووی تێ کردم وتی: «دیارە ئێمەت داناوە بۆ مردن، وا کفن تەسلیمی ئێمە
ئەکەی!» من لە سەری نە ڕۆیشتم. جلوبەرگی پێشمەرگەکانی جوود و یەکێتی، زمان و
سەروسیمایان و چەکەکانیان لە یەک ئەچوو، بۆ ئەوەی لە کاتی تێکەڵاو بوون دا لە یەکتری

جیا بکرێنەوە، پێش دەس پێ کردنی هێرشەکە، خامەکەمان لە شێوەی شریت دا بڕی و، هەر پێشمەرگەیەکی یەکێتی پارچەیەکمان دابە بیبەستێ بە بازووی چەپیەوە.

*

تا نیوەڕۆ لە خۆئامادەکردن بووینەوە. غەریب سەعید بە سواری گوێدرێژێک پەیدا بو. سەروگوێلاکی خوێناوی بو. هەندێ وردە پارچەی نارنجۆکێکی بەر کەوت بو. گالۆکێکی بە دەستەوە بو، لە بەردەمی دا درێژی کرد بو. شەو لە کاتی تێپەڕین دا ئێمان دوایین تاقمی کاروانە درێژەکەمان بون. کەوت بونە بەر شالاوی لە ناکاوی بارەگاکەی حشع لە رەزگە. وریای مام قادر کوژرا بو، ئەمیش بریندار ببو. یەکێ لە پێشمەرگەکان کە سەیری دیمەنی غەریبی کرد بە سەر کەرێکەوە، وتی: «سەیرا لە مەلا نەسرەدین ناچی!؟»

هەر تاقمە ئەرکەکانی خۆیمان بە وردی بۆ رون کرد بووە. لە سەعات ١٣ دا هەر ٤ هێزەکە بە ناو لێرەوارەکەدا بەرەو شوێنی دیاریکراو جولان. منیش، لە گەل کوێخا عەلی قەلاوی، بە شێنەیی دوایان کەوتم و، بەردەوام بە هۆکی تۆکی قسەم لە گەل فەرماندەی قۆلەکان ئەکرد. دەورووبەری سەعات ١٦ هەمو ئەو شوێنانەی دیاریمان کرد بو گیران. هێزەکانی جەرد هەندێکیان کوژران و هەندێکیان هەلاتن. هەمو شوێنە بەرزەکانیان لە دەس دا و خێوەت و کەلوپەل و خوراکیان بە جێ هێشت. عەلی مام رەسول، لێپرسراوی زیندانەکەی حسک بو، ئاگاداری کردین کە ئامادەیە: هەمو گیراوەکان لە گەل خۆی بهێنێ و، بیتە ریزی یەکێتیەوە. هەوالمان بۆ نارد بێت. یەکێ لە گیراوەکان سەید برایم بو، سەید برایم فەرماندەی کەرت بو لە تیپی ٢١ کەرکوک، لە تەقوتۆقەکەی ناسۆس دا گیرا بو، گەیاند بویانە ئەوێ.

ئازاد هەورامی بش هێزەکانی مەلبەندی سێ ی ساز دا بو لە قۆلی کۆزمەتانەوە هێرشی بۆ کرد بون، هەندێ پێشڕەوی کرد بو.

ئوناغی یەکەمی کارەکەمان ئێوارە تەواو بو، شەوەکەیمان دانا بۆ حەسانەوە. هەوا سارد بو، ئێمە بۆ حەسانەوە چوینە ناو خێوەتێکی ئەوانەوە. یەکێک رادیۆی حشعی کرد بووە، ژنێک بە دەنگێکی ناساز جنێوی پێ ئەداین و، هێرشەی لێ ئەکردین. پێشمەرگەیەکیش لە دابەزینی سەری مرل دا بریندار بو بو، گوللەیەک لە سمتی دابو، دیار بو ئازاری زۆری هەبو، زۆری هاوار ئەکرد، دو سێ کەسیش لەو لاوە گالتەیان لە گەل ئەکرد، ئەیانوت: «هاوار مەکە تۆ لە راکردن دا گوللەت بەر کەوتوە، بۆیە لە دوارەی داوی!»

بەیانی رۆژی داهاتو، ریکەوتی ٢ ی مایسی ٨٣ هێزەکەمان دەستی کردەوە بە هێرش. هەندێ کۆنە ربیەی جەیش بە بەرزاییەکەوە بو بەرامبەر قرناقاو و پشتاشان. لە گەل هەندێ لە فەرماندەکان من چومە ناو ربیەکەوە. حشع بە هاوەنی ١٢٠ ملیم دایان گرتینەوە و، بە دوربینە دور بە دور تەقەیان لێ ئەکردین. هێزەکانی ئێمە رژانە ناو قرناقاو و دەستیان بە سەر بارەگاکانی حسک و پاسۆک دا گرت. پێشمەرگەیەکی بالەک: عومەر عەلی دەربەندی کوژرا. لە گرتنی حانوتەکەی حسک دا چەند ساردییەکی ناوقوتوی لە دوای یەک خوارد بووە، لە کاتی خواردنەوەی کوکایەکی تردا گوللەیەک لە سەری دابو. لەو کاتەدا تاویک بارانی دەنک گەورە بە خورەم دەستی کرد بە بارین. سەرانی حسک و پێشمەرگەکانیان بە قەندیل دا هەلگەران. هێزەکانمان هەندێکیان کەوتنە راونانی ئەوان و

هەندێکیان هەڵیانکوتایە سەر بارەگاکانی حشع لە پشتاشان. منیش ئیتر دابەزیم بۆ دۆڵەکە.

*

پی کا کا لە قەندیل

لە بەردەمی پشتاشان دا راوەستا بووم تەقە گەرم بوو چەند کەسێکیان هێنا بۆ لام. بانگم کردن قسەیان لە گەڵ بکەم، بە کرمانجی ئەدوان، لێم پرسین: «ئێوە چین؟»

وتیان: «ئێمە پی کا کا ین؟»

وتم: «پی کا کا چی ئەکا لێرە؟»

وتی: «هات بووین بۆ ئاوەزی ئێوە و جودا»

وتم: «کاکی برا قسەیەکی پێشینان ئەڵێ: ئەگەر کەچەڵ حەکیم بوایە تەداوی سەری خۆی ئەکرد! ئێوەیش لە گەڵ هەمو گرووپ و حیزبەکانی کوردستانی تورکیا لە شەڕدان بۆچی ناچن لە گەڵ ئەوان ڕێک بکەون لە باتی خەریکی ئاوەزی ئێمە بن؟»

یەکێکیان زۆر بە داغ بوو، بە چەپۆک لە سەری خۆی ئەدا، هاورێیەکی کۆمیتەی ناوەندیان کوژرا بوو، لە لایان زۆر بەڕێز و خۆشەویست بوو، ئەیوت: «ئێوە هەڤاڵێکی ئێمەتان کوشتووە، تورکیا و ئەمەریکا و هەمو ئیمپریالیزمی جیهانی بە دوایەوە بوون، نەیانتوانی هیچی لێ بکەن، کەچی ئێوە لێرە کوشتتان»

داخی خۆم دەربڕی سەبارەت بە کوژرانی هاورێکەیان، وتم: «ئەوە لە ئەنجامی هەڵەی خۆتان دا بوو کە هاتوونەتە ناو ئەم شەڕەوە. ئێستایش بچن چەکەکانتان وەرگرنەوە و، بۆ کوێتان ئەوێ بە ڕێتان بکەم؟»

ئەمانە مەفرەزەیەک بوون لە گەڵ حشع لە نزیک کومتان بوون، کە شەڕ دامەزراوە بە شیوعیەکان زانی بوون. داوایان لێ کرد بوون تەسلیم بن. یەکێکیان جنێوی دابوو وت بووی: «ئێوە چین تەسلیمتان بین؟» گوللەیەکیان لە سنگی عەزیزی دارد دابوو خەریک بوو بمری. ئیتر ئەوانیش پەلاماریان دابوون، کوڕێکیان لێ کوژرا بوو بە ناوی خالید و، ئەوانی تریان گیرا بوون. کە زانی بوویان پێشمەرگەی پی کا کان نارد بوویانن بۆ لای من. منیش ناردمن بۆ لای ئازاد هەورامی چەکەکانیان بۆ وەربگرێتەوە و وەکو خۆیان ئەیانویست بە ڕێیان بکا بۆ ڕوستی.

*

عەسری هەمان ڕۆژ شەڕ بە قازانجی یەکێتی بە لادا کەوت. لە گەڵ ئازاد هەورامی و هێزەکانی مەڵبەندی سێ یەکمان گرتەوە. بنکە و بارەگاکانی حشع گیران. بۆ ئەوەی شتەکان بە ساغی نەکەوێتە دەس یەکێتی، خۆیان زۆر شتی نەخۆشخانە، چاپخانە، ڕادیۆکەیان، هاوەن و دوشکاکانیان خراپ کرد بوو. هەندێکیان بە قەندیل دا هەڵگەڕان بەرەو ئێران. بەفر قەندیلی بەر ئەدا بوو. لەم شەڕەدا دوو پێشمەرگەی یەکێتی کوژران: عوسمان کازاوی و، غەفور پشتاشانی. ئاگاداری هێزەکانی خۆمانم کرد کە ئیتر دوایان نەکەون و وازیان لێ بهێنن.

*

هێزەکانی یەکێتی لە جود بە داغ بوون، بەڵام تیپی کۆسرەت لەوان زیاتر، چونکە هەمووی چەند ڕۆژێ بوو فەرماندەی تیپەکەیان و جێگرەکەی و ۳ پێشمەرگەیان کوژرا بوو.

دوای بە لاداکەوتنی شەڕەکە لە کاتێک دا خەریکی کۆکردنەوەی بەڵگەکان بوین، شۆڕش حاجی کە ئەوسا رابەری سیاسی تیپی کوسرەت و، بە رێکەوت لە بۆسەکەی باداوان دا نەکوژرا بو، کەوت بوە تەماشا کردنی بەڵگەکان. بە تورەییەکی زۆرەوە هەندێ لەو بەڵگانەی بۆ من هێنا سەیریان بکەم. من لەو کاتەدا ئەندێشەم سەر ئەوەی سەیری شڕە و پڕە بکەم، ئەمویست هەرچی زوە بگەینە لای هێزە گەمارۆدراوەکەی مەلبەندی چوار. بەڵام شۆڕش پێ ی داگرت کە هەر ئەبێ سەیریان بکەم و سەرنجی بۆ دوانیان راکێشام:

یەکەمیان، راپۆرتێک بو دەربارەی روداوەکەی باداوان بۆ عەزیز محەممەد و مەکتەبی سیاسی حیزبەکەیان نوسی بو. لەم راپۆرتەدا نوسی بویان تاقمی چەکداری جەلالی لە گوندی باداوان کەمینێکیان بۆ هاورێیانی ئەوان و هەڤالاتی حیزبی هاوپەیمان: حسک دانا بو. بەڵام هاورێیانی ئەمان لێیان هاتنە دەست و کەمینەکەیان شکاند و، پێنجیان لە جەلالیەکان کوشت. ئەمەش بە تەواوی پێچەوانەی راستیی روداوەکەوە بو.

دوەمیان، دەفتەرێکی گەورە بو بە قەوارەی (ئەی چوار) تەرخان کرا بو بۆ لێکۆڵینەوە و هەڵسەنگاندنی سەرکردایەتی و فەرماندە و هێزەکانی یەکێتی لە سەر شێوەی ئەو راپۆرتانەی دەزگاکانی ئەمن و ئیستیخبارات دەربارەی حیزبەکانی موعارەضە ئامادەیان ئەکرد. زۆر بە دریژی ژمارەی پێشمەرگە و ناوی فەرماندە و ئەندامانی سەرکردایەتی و کادرە پێشکەوتوەکانی و، رادەی دڵسۆزیی و تازایەتییان، تەنانەت ئەوەندەی بۆیان کۆ کرابوەوە، زانیارییان لە سەر پلەی خوێندەواری و پیشە و، ناوی ژن و منداڵ و خوشک و برا و کەس و کاریشیان نوسی بو.

سەیر ئەوە بو، شتێکی لە بابەتی ئەمەیان دەربارەی حیزبی بەعس و جەیشی عیراق و دەزگا سەرکوتکەرەکانی و، هیچ حیزبێکی تر نەکرد بو.

*

هەمو خەڵکی کوردستان بە پەژارەوە گوێ قوڵاغی هەواڵی ئەم شەڕانە بون. بە هاوردەردیەوە لە گەڵ یەکێتی، کە لە لایەکەوە عیراق و، لە لایەکەوە تیران و، لەم لایشەوە هێزەکانی جودی تی وەرکا بو. دوستانی یەکێتی، تەنانەت خەڵکی بێلایەن، خەمی چارەنوسی یەکێتییان بو، ئەترسان بفەوتێ. ئێوارەی هەمان رۆژ بە بیتێل قسەم لە گەڵ رادیۆ کرد و، هەواڵی سەرکەوتنی یەکێتی و شکانی هێزەکانی چوار پراکەی جودم راگەیاند.

مەبەستی سەرەکیم لەو قسانە روخاندنی وردی هێزەکانی جود و بەرزکردنەوەی وردی هێزەکانی یەکێتی بو، کە لەو کاتەدا لە دەرەشێر و سەرچاوەی مەلەکان گەمارۆ درا بون.

*

لە بنکەکەی حسک دا چەکێکی دژی فڕۆکە گیرا بو، بەڵام هەندێ پارچەیان لێ دەرهێنا بو. بە پێشمەرگەکانم وت: «بەو شوێنەدا برۆن کە ئەوانی پێ دا رۆیشتون بەڵکو بیاندۆزنەوە!» پاش ئەختێ هاتنەوە باچ و خاکەناز بەدەن وتیان چاڵێکمان دۆزیوەتەوە تازە هەڵکەنراوە رەنگە لە وێ دا شاردبێتیانەوە. چون چاڵەکە هەڵ بدەنەوە. برایم رەبەن، کاتێ خۆی پێشمەرگەی یەکێتی بو، لە قەرناقار دانیشت چاوی لێ بو، وتی: «بۆچی ئەو چاڵە هەڵئەدەنەوە!» وتیان: «بە دوای پارچەی دیمیترۆڤەکەدا ئەگەڕێین» برایم وتی: «ئەوە پارچەی دیمیترۆفی تێ دا نیە، بەڵکو لاشەی خولەی حەمە تاتەی تێ دایە!»

منیش هەلم دایە وتم: «خولە لە سوید»
وتی: «پێری گەیشتەوە و، «وێنیٚ کوژرا!»

*

ڕۆژی ڕابوردو هەندێ لە سەرکردە و کادرەکانی حشع ڕۆیشت بون. هەندێکیان دەرباز نەبوبون، لەوانە: کەریم ئەحمەد، مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی، قادر ڕشید ناسک.. من لە دوڵی خانەقا بوم کە ئەماتەیان هێنا. هەندێ قسەم لە گەڵ کردن و سەفەرەیەکم جیا کردەوە بەریم کردن بۆ ناوزەنگ، بە سەفەرەکەم وت بو کە بە ڕێزەوە ڕەفتاریان لە گەڵ بکەن و، بە سەلامەتی بیانگەیەننە لای مامجەلال. گیراوەکانی تر نەیردران بۆ وەرتی. حشع سەرەتا هەمو گیراوەکانیان بە کوژراو دانا. لە دنیادا وایان بلاو کردەوە.

*

ئیتر ئەیو خومان ئامادە بکەین بۆ شکاندنی گەماروی مەلبەندی ٤. بلاو بونەوەی هەواڵی گیرانی سەرکردایەتی حسک و حشع، وورەی هێزەکانی جودی لە دوڵی بالیسان و ناوچەکانی تردا دابەزاند. چوینە وەرتی هێزەکانمان کردە دوبەش:

– بەشێکیان لە وەرتێوە بە سارسیوەک دا بو سەرچاوەی مەلەکان.
– بەشێکیان لە دەرگەڵەوە بو سەران و گەرەوان.

لیرە لە باتی خامی سپی، پەڕویەکی زەردمان کردە بازوی ڕاست.

هێزەکان بێ بەرگری گەیشتنە شوێنەکانی خۆیان. لە گەڵ کەمال خۆشناو و هێزەکەی مەلبەندی ٤ لە سەرچاوەی مەلەکان یەکمان گرتەوە. دوڵی مەلەکان و پشتی خەتی و پشتی شیخ وەسان کە ئەیروانی بە سەر مەلەکان دا، بە دەس هێزەکانی جودەوە بو، بە تەقە نەیانتەهێشت بە ئاسودەیی ئاو لە کانیەکە بهێنن بۆ خواردنەوە.

ئەو ڕوژە لەوێ مایەنەوە بۆ پشودان. بە تەما بوین ڕۆژی دوایی لە بەرە بەیان دا پەلاماریان بدەین. ئەوان لە ئیوارەوە دەستیان کرد بە کشانەوە. ناوچەکەیان بە تەواوی چوڵ کرد. ڕوژی دوەم کە چوینە بالیسان بە هەزاران کەس و بە سەدان ئوتومبیل لە هەولێر و شوێنەکانی ترەوە هات بون بە پیرمانەوە. تا ئەو کاتە ئەشەزانی حشع وا چارەڵوس و بیزراون لە ناو خەلک دا، زورایەتی خەلک ڕقیان لیان بو بە «مایەی فیتنە» و «هۆی ئاژاوە» یان ئەزانین.

*

تەفسیری جود بۆ ڕوداوەکان

دوای ئەوەی سەرانی جود و هێزەکانیان کشانەوە بۆ تهران، سەرکردایەتی جود پیکەوە بەیانێکیان لە سەر ڕوداوەکان دەرکرد و، هەرلایەنەش بە جیا بەیانی خۆی دەرکرد.
جود لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«وکانت ذروة هذه الاعمال الاجرامیة، الهجوم الغادر المفاجئ الذی شنته قیادة (اوك) علی منطقة پشت آشان لتصفیة عدد من مقرات الحزب الشیوعی العراقی والحزب الاشتراکی الکردستانی و الحزب الاشتراکی الکردی (پاسوك)، هذا الهجوم الذی یمر عبر مرحلة جدیدة من الانحطاط والتدهور، وارتکاب ابشع المجازر الدمویة بدعم مفضوح من النظام الدکتاتوری الدموی...»

حشع لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«.. وهل يمكن لاى متتبع للاحداث ان لايربط بين سلوك قادة الاتحاد الوطني الكردستاني هذا والمفاوضات التي تجري بينهم وبين السلطة الدكتاتورية وصفقة المساومة والاتفاق مع صدام. ان كل ديماغوغية قادة الاتحاد الوطني وبراعتهم البهلوانية في الدعاية لايمكن ان تغطي تواطئهم المفضوح مع طغمة صدام حسين.. هذا التواطؤ الذي ظهر في تحضيرهم لهذه الحرب بالتعاون مع اجهزة السلطة ومخابراتها و مرتزقتها..»

پدک لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«وان الطبخة التي ينفذها (اوك) ساهمت في الاعداد لها دوائر الامبريالية العالمية بزعامة الامبريالية الامريكية واقطاب الاشتراكية الدولية (سوسيال ديمكرات)، وكافة الانظمة والقوى الرجعية السوداء من اعداء الشعب العراقي والشعب الكردي..»

حسک لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«لە رۆژی ١ - ٣ ئایاری ١٩٨٣ دا تاقمی سەوداکاری بە ناو (یەکێتی نیشتمانی کوردستان)، بە گوێرەی نەخشەیەکی گڵاوی تاوانکارانە، کە ماوەیەکی زۆرە ئیشی بۆ دەکەن، بە هاوکاری رژێمی فاشی بەغداد و ئاغاکانیان لە ئیمپریالیزم و هەندێ سەرکردایەتی سۆشیال دیموکراتەکانی رۆژئاوا، وەک ئەلقەیەک لە زنجیرەی نەخشە و پیلانەکانی ئیمپریالیزم و زایۆنیزم و هێزی کۆنەپەرست بۆ ناو تێکردن و گەمارۆدانی بزوتنەوەی رزگاری خوازی لە ناوچەکەدا، هێرشێکی کتوپڕی ناجوامێرانەیان کردە سەر بارەگاکانی سەرکردایەتی حیزبمان.. و لایەنەکانی تری جود بە کەلک وەرگرتن لە کۆکردنەوەی چەکدارەکانیان بە ئاگاداری و لە بەرچاوی رژێمی فاشی بەغدا و بە پشتیوانی هەندێ لایەنی هاوپەیمانیان و بە هاوکاری و هاوئاهەنگی راستەوخۆی هێزە چەکدار و جاشە خۆفرۆشەکانی رژێم، بە نیازی قەلاچۆ کردن و لە ناوبردنی تەواوی سەرکردایەتی حیزبمان و حیزبی شیوعی عێراقی و پاسۆک وە بە مەبەستی ئەنجامدانی ئەرکی پێ سپێراویان و جێ بە جێ کردنی مەرجێکی تر لە مەرجەکانی دەست تێکەڵاو کردنە پیلانگێری یەکەیان لە گەڵ رژێم دا..»

پاسۆک لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«پەردەیەک لە دواپەردەکانی ئەم شانۆ گاڵتەجاڕیە جاش موردیرندەی جەلالی ئەو هەمو کارەسات و مەینەتی و خەیانەت و خۆفرۆشی و کوردکوژی و ریزلێکەری و گەرەلاوژی و ئالۆزی و ناپاکیەی ئەم چەند ساڵەی دوایی جەلالیزمی بێ ئابروە، کە لە ژێر لافیتە و مانشێتی دیموکراسیی (یەکێتی نیشتمانفرۆشانی کوردستان)..»

پێش شەڕی یەکەمی قەندیلیش جود و لایەنەکانی لە شەڕی پروپاگاندەدا دژی یەکێتی زۆریان لەم قسانە کرد بو. ئەمە، یەکێ بو لەو هۆ بنەڕەتیانەی، زەمینەی پەلاماردانی سەرکردایەتی جودی ساز کرد.

*

تضامنی امی، یان قیرەی قازا

حشع لە سەرانسەری دنیادا هێرشێکی پروپاگاندەیان دەس پێ کرد. شتێ وایان لە گەڵ حیزبی بەعسیش نەکرد بو. ئێمە بە هۆی دابڕاویمانەوە لە دنیا زۆر ئاگاداری ئەم بەزمە نەبوین و گوێمان نەئەدایە. بەڵام زۆری نامە و بروسکەکانیان ئەنارد بۆ بارەگاکەی شام و،

رادیۆی پارتی هەندێکیانی بڵاو ئەکردەوە. ئەوە یەکەم جار بو ناوی هەندێ لەو رێکخراوانە بیبیستین. قاز بە پۆل ئەگەڕێن. هەرچەند یەکێکیان بقیڕێنێ، بێ ئەوەی ئەوانی تر بزانن چی قەوماوە، هەموویان بە یەک دەنگ ئەقیڕێنن. پۆلە قازەکانی ئەم لا و ئەو لاش کە گوێیان لێ ی بێ بۆیان ئەسپێننەوە. ئەمجارەیان (تضامن) ، (الحمی) یەکێ حیزبە شیوعیەکان لە گەڵ حشع دژی یەکێتی دەریان بڕی، لە قیڕەی قازەکان ئەچو. چونکە بێ ئەوەی راستی رووداوەکان بزانن بۆ پشتیوانی لە حشع کەوتنە ناردنی بروسکەی نارەزایی بۆ یەکێتی و، پەلامارادانی. یەکێتی هێزێکی بێ پشتیوان و بێ کەس بو، نە پەیوەندی بازرگانی لە گەڵ ئەو وڵاتانە هەبو رایبگری، نە ئەوتیشی هەبو تا لێیان بپرێ. دوژمنایەتی یەکێتی، بۆ ئەوان، هیچی تێ نەئەچو.

مەکتەبی سیاسی یەکێتی یادداشتێکی دەربارەی رەوتی رووداوەکان ئامادە کرد و، ناردی بۆ حیزبە شیوعیەکان، ئامادەیی خۆی دەبڕی بۆ قبوڵکردنی لیژنەیەکی بێلایەن لەو حیزبانە کە لە رووداوەکان بکۆڵێتەوە بۆ ئەوەی لایەنی بەرپرسیار دیاری بکرێ.

*

نیتیهامەکانی حشع

حشع، شەری پشتاشانی کرد بو بە کەرستەی پروپاگاندە دژی یەکێتی. راستیەکەی زۆری ئەو قسانەی ئەیان کرد درۆی دروستکراو بون:

– ئەیانوت: «ئەم هێرشەی یەکێتی لە سەر داوای حکومەتی بەعس و، بە یارمەتی ئەوان و، بۆ رازی کردنی ئەوان بوە، وەکو بەشێ لە نرخی رێککەوتنی لە گەڵ یەکێتی»

لەو کاتەدا هێزی سەرەکی لە مەیدانی خەبات دا دژی رژێمی بەعس، هێزەکانی یەکێتی بو، هێزەکانی جوقە قورسایەکی سیاسی - چەکداری ئەوتۆیان نەبو. چالاکی گەورەیان خەریک کردنی هێزەکانی یەکێتی بو، بە ململانێ ی دەسەڵات و شەری لاپەلاوە. لە کاتی شەرەکانی قەندیل دا، هێزەکانی یەکێتی بەر هێرشی بەعس کەوت، نەک هێزەکانی ئەوان. گەورەترین چەکی دەستی پێشمەرگەکان: ئارپیجی و بیکەیسی بو.

– ئەیانوت: «هەمو دیلەکانیان کوشتوین»

لەو شەرەدا زۆریان کشانەوە بۆ ئێران، زیاتر لە ٥٠ کەسیان گیرا. لە ناو گیراوەکان دا: کەریم ئەحمەد، ئەندامی م س. مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی، ئەندامی ک ن و مەکتەبی ئیقلیمی کوردستان. قادری رەشید ئاسک، ئەندامی مەکتەبی ئیقلیم. ئەمانە ٣ کەس بون لە سەرانی حشع، دەسبەجێ بە رێزەوە بە ڕێ کران بۆ ناوزەنگ. گیراوەکانی تریش نێردرانە وەرتێ. رێگایان درا بو بە ئارەزوی خۆیان کۆنبوونەوەی سیاسی بکەن، تەنانەت کۆبونەوەیەکیان بۆ چلەی کوژراوەکانیان کرد. کەس رێگەی لێ نەگرتن. پاش ماوەیەک هەموویان بەر دران.

– ئەیانوت: «ژنەکانیان کوشتوە و، دەستدرێژیان کردوتە سەر خێزانەکان»

دوای کشانەوەی سەرانی حسک و حشع و چەکدارەکانیان، هەمو خێزانەکانیان لە ناوچەکەدا بە جێ مابون. لە ناو ئەواندا خێزانی فاتیح رەسوڵ و فریشتەی خوشکی دلزار.. بە رێزێکی زۆرەوە رەفتاریان لە گەڵ کرا. هەر کەس ویستی ناوچەکە بە جێ بهێڵێ ولاخی بۆ دابین کرا و، ئەوەی پێویستی بە پارە بو یارمەتی درا و، ئەوەی مایەوە کەس زۆری لێ نەکرد بڕوا. تەنیا ١ ئافرەتی شیوعی کوژرا بو، ئەویش وەکو دوایی خۆیان لە ژننامەکەی

دا نوسی بویان، تا دوا فیشەک ئازایانە شەڕی کرد بو.

– ئەیانوت: «بارەگا و ماڵەکانیان تاڵان کردوین»

جیگەی داخە، تاڵان و ڕواندروت بەشیکە لە نەریتی کۆنی شەڕوشۆڕی کوردەواری. دوای کشانەوەیان هەمو کەلوپەلی بارەگاکانیان: بەڵگە و کتیب، چەکی قورس، بەتانی و خەیمەت، ئازوقە، دەرمان.. کەوتە دەس هیزەکانی یەکیتی. هەشتا زوری بارەگاکانی خوی تیک دابو. رادیو، کەلوپەلی نەخوشخانەکانیان خراپ کرد بو، پارچەی گرنگی هاوەن و دۆشکاکانیان دەرهینا بو بۆ ئەوەی یەکیتی کەلکیان لی وەرنەگری.

*

زوری بەڵگەکانی حسک، پاسوک، حشع کەوتە دەس و دەستبەجی نیردران بۆ ئاوزەنگ. لە سەر ئەم شەڕە نامیلکەیەکی تایبەتی پشت ئەستور بە بەڵگە گیراوەکان بڵاو کرایەوە. بەڵگەکان لە ئارشیفەکەی مامجەلال دا هەلگیراون.

*

خۆشناوەتی

خۆشناوەتی بەو ناوچەیە ئەڵین کە شوینی ژیانی عەشیرەتی خۆشناوە. خوشناو پیک هاتوە لە تیرەکانی: میر مەحمەلی، میر وسوێی، پشت گەری (پشت گەلی) و، ئەوانیش ئەبن بە چەند بەرەبابەوە. لە لای سەرویەوە لەگەڵ عەشیرەتەکانی هەرکی و سورچی و، لە لای خوارویەوە لە گەڵ پیران (بلباس)، لە لای ڕۆژهەڵاتیەوە لە گەڵ ئاکۆ و، لە لای ڕۆژئاوایەوە لە گەڵ گەردی و هەرکی هاوسنورە. لە ڕوی بەڕیوەبەرایەتیەوە دابەش بوە بە سەر ناحیەکانی مەرکەزی شەقلاوە، کۆیە، هیران، لە پاریزگای هەولیر و، ناحیەی بیتواتە لە پاریزگای سلیمانی.

عەشیرەتی خۆشناو سەرۆکایەتیەکی یەکگرتویان نەبوە. ڕیچ، لە گەشتەکەی دا بۆ کوردستان ساڵی ۱۸۲۰، لە دانیشتنیک دا لە گەڵ پیاوماقولەکانی بابان لە سلیمانی، کە باسی یەکیتی فیدراڵی وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکای بۆ کردون، یەکیکیان وتویەتی جۆری بەڕیوەبەریتییەکەیان لە هی خۆشناو ئەچی. مەبەستی ئەوە بوە کە سەرۆکایەتیەکی یەکگرتویان نەبوە کیشەکان بە لادا بخا، بەڵکو چەند کەسی لە سەرۆکەکانی تیرەکانیان ئەنجومەنیان گرتوە بۆ باس و بڕیاردانی.

سەرۆکەکانی خۆشناو نازناوی بەگیان هەیە، بەڵام عەشیرەتەکەیان پییان ئەڵین: میر و میران. میرەکانی خۆشناو رەفتاریان لە گەڵ جوتیارەکان زۆر خراپ بوە و، سزای قورسیان داون، وەکو دەماودەم ئەگیڕنەوە بۆ چاوترساندن و بۆ سزادان، تەماشی گوێیان لە سەر سەری زەلامی زیندو ناشتوە و، بە پێ ی پەتی بە سەر ستیری (درکە زی) دا گیزەیان پی کردون.

صدیق بەگ، یەکی لە سەرۆکە دەسرۆیشتوەکانی عەشیرەتی خۆشناو، یا وەکو خۆیان پییان ئەوت صدیق میران، لە گەڵ مەلا مستەفا ناکۆک بو. ئاقسی لە کارانیەکانی، کە خۆشناو و ئەندامی پارتی بون، ڕاسپارد یۆسفەکیان بۆ دانا کوشتیان. حکومەتی قاسم لە سەر ئەوە فەرمانی گرتنی ئیبراهیم ئەحمەد، کە ئەوسا سکرتیری پارتی بو، دەرکرد. دوای ئەم ڕوداوە ئەم بنەماڵەیە ئیتر بە لای حکومەت دا کەوت و، بو بە یەکی لە چەکهەڵگرە دلسۆزەکانی حکومەت و، بەشدار بو لە دروستکردنی فورسان صەلاحەدین، مەفرەزە خاصە،

فەوجی خەفیف...

ئەنوەر بەگ، یەکێکی کە لە سەرۆکەکانی خۆشناو، لە سەرەتای دەس پێ کردنی شۆرشی ئەیلول دا بەشداری کرد و، یەکێ لە بنکە سەرەکییەکانی لە بێتواتە دانرا. سەرەنجام لە گەڵ کاربەدەستەکانی بارزانی بە تایبەتی عەلی شەعبان، کە بێتواتەی کرد بو بە بارەگای خوی، تێکچو، ئەنوەر بەگ چوە پاڵ حکومەت و، بو بە یەکێ لە چەکهەڵگرە دڵسۆزەکانی حکومەت و، بەشدار بو لە دروستکردنی فەوجی سەلاحەدین، سەفەرزە خاصە، فەوجی خەفیف...

جیا لەمان هەزاران کەس لە روشنبیر و جوتیارانی خۆشناوەتی لە شۆرشی ئەیلول و، لە شورشی حوزەیران دا بەشدار بون.

خۆشناوەتی بە گشتی شاخاوییە. گوندەکانیان کەوتۆتە بناری شاخەکانی ماکۆک، شیشار، هەوری، سەفین، پیرمام، بنباوی. ئاووهەوای خۆش و کانی و ئاوی سازگار و دیمەنەکانی جوان و دلگیرن. ئاژەڵداری و، کشتوکاڵ: رەز و باخ، دانەویلە، توتن و سەوزە ئەکەن و، دۆشاوی ترێ ی خۆشناوەتی بە ناوبانگە. بزنی مەرەز رائەگرن و، بێتواتە جۆلای هونەرمەند و زانای لێ بو، «کۆ» ی تەنک و ئاپاییان دروست ئەکرد.

*

پەندێک لە خۆشناوەتی

ئافرەتێکی پیرەژن دو هێزە دۆشاو، هێزەیەک دۆشاوی رەش و هێزەیەک دۆشاوی سپی، ئەدا بە کولی دا بیبا بۆ فرۆشتن. لە رێگایەکی چۆڵ توشی کابرایەک ئەبی. کابرا لێ ی ئەپرسی: «ژنەکە کۆڵەکەت چییە؟»

ژنەکە ئەلی: «دۆشاو».

کابرا ئەپرسی: «ئەیفرۆشی؟»

ژنەکە ئەلی: «بەلی». ژنەکە لە دلی خۆی دا ئەلی ئەگەر لەم نیوەی رێگایە کریارێکم لێ پەیدا بی لەم بکری باشتر نیە لەوەی ئەو رێگا درێژە بپێوم؟

کابرا ئەپرسی: «ئەتوانم تامی بکەم؟»

ژنەکە ئەلی: «بەلی». کولەکەی دائەگری. دەمی هێزەیەکیان ئەکاتەوە.

کابرا پەنجەیەکی لێ ئەدا و تامی ئەکا. ئینجا ئەلی: «حەز ئەکەم ئەوی تریش تام بکەم».

ژنەکە ملی هێزە کراوەکەی بە دەستەوە ئەبی، دەمی هێزەکەی تریش ئەکاتەوە بە دەستەکەی تری ئەیگری. کابراکە دەس ئەکا بە یاری کردن لە گەڵ ژنەکە و دەس ئەبا بۆ ران و ناوگەلی. ژنەکە ئینجا تێ ئەگا مەبەستی کابرا چی بوە، بەلام کەوت بوە هەلوێستێکی دژوارەوە: دەس لە هێزەکان بەر بدا، بۆ ئەوەی خۆی لە کابرا بپارێزی، دۆشاوەکەی ئەرژی، دەس لە هێزەکان بەر نەدا کابرا سواری ئەبی. ژنە لە داماوی دا نازانێ کامیان هەلبژێری، ئەلی: «وای لە قونێ! وای لە دۆشاوێ!»

ئەمە نمونەی «ئیبتیزاز» و «حیز فرسەتی» ، لە زمانی کوردی دا.

*

چوینە بالیسان. دۆلی بالیسان بە ناوی گوندی بالیسانەوە ناو ئەبرا. کەوت بوە نێوان زنجیرەیەک چیاوە: ماکۆک – دەرە شیر – باری خەتی. زنجیرەی هەوری – کلاوقاسم

- بنی هەریر. چیای شیشار. رۆژهەلاتی سەر بە سلێمانی و، رۆژئاوای سەر بە هەولێر بوو. دۆڵێکی ئاوەدان و پڕ لە ئاوایی بوو. گوندەکانی: شیوە، دەراش، میرگەسەر، خەتی، لوقمی، زینی، چیوە، وەری، مەلۆک، بیراوە، کانی بەرد، ئەندێک، ئەنگوز، نواوە، دواوە، زیوە، هەرتەل، هەرمک، سویرە.. لە بناری ئەم شاخانەدا بوون. بارەگای مەلبەندی چواری یەکێتی لە بالیسان و، بارەگای لایەنەکانی جود: پارتی لە بالوکاوا و، حشع لە شێخ وەسان و، حسک لە . جادەیەکی لیری گرنگ بە ناوەراستی دۆڵەکەدا کرابووەوە رانیەی ئەبەست بە خەلیفان، واتە بە جادەی هەولێر - حاجی هۆمەرانەوە.
چەند رۆژێ لە بالیسان مابینەوە، خەلکێکی زۆر لە هەولێر و سلێمانیەوە هاتن بۆ لامان. مەلبەند چووە جێگای خۆی. سەرلەنوێ تیپەکانی: سەفین، هەوری، کۆسرەت، دەشتی هەولێرمان رێکخستەوە و، هەندێ ئالوگۆڕمان لە سەرتیپەکان دا کرد. هەندێ لە هێزەکانی حسک کشا بوونەوە ناوچەکانی نازەنین، سماقولییەکان، دەشتی هەولێر..

*

بەرەو سەفین
دوای چەند رۆژێ لە گەل تیپەکانی سەفین، کۆسرەت، دەشتی هەولێر، کەرکوک، گەرمیان، سەگرمە.. بە شاخی هەوری دا چووین بۆ نازەنین. نازەنین لە بناری سەفین دایە. کەوتۆتە ئەنیشت هیران کە ناوەندی بەڕێوەبەرایەتی ناحیەی خۆشناو بوو. گوندێکی ئاوەدان و خۆش و کانی زۆری تێ دا بوو رەز و باخی خۆشیان هەبوو. باخەکانیان زۆری هەنار بوو. هەناری نازەنین بە ناوبانگە. ترش و شیرین و میخۆشیان هەبوو. سرکەی ناپابیان لێ دروست ئەکرد. یەکێتی لە ناو خەلکی نازەنین دا ئەندام و لایەنگری زۆری هەبوو. کۆمەلەش رێکخستنێکی باشی هەبوو.

*

مەلای معاشخۆر
پێش چەند رۆژێ لە پێکدادانێک دا، لە نێوان مەفرەزەیەکی یەکێتی و مەفرەزەیەکی جودا، پێشمەرگەیەکی یەکێتی کوژرا بوو. تەرمەکەیان برد بوو نازەنین بینێژن. مەلای مزگەوتەکە سەر بە بەعس بوو، نەیهێشت بوو تەرمی پێشمەرگەکە بێنە مزگەوتەکەی و، لە گۆرستانی ئاوایی دا وەکو موسولمان کفن و دفنی بکەن، وت بووی: «ئەمانە کافرن!» پێشمەرگەکە خەلکی ئەو ناوچەیە نەبوو، مەلاکەیش نەیناسی بوو، تەنیا ئەوەندەی زانی بوو کە پێشمەرگەی یەکێتی بوە و، یەکێتی پێش لەو کاتەدا شکا بوو.
مەلاکەم بانگ کرد، هەندێ سەرزەنشتم کرد، وتم: «تۆ نوێژ بە پارە ئەکەی، هەر نوێژێ بە دیناری ئەکەیت، ئەگەر معاشەکەت بڕن، ئیتر مەلایەتی ناکەیت و، رەنگە واز لە نوێژکردنیش بهێنی، کێی حەقت بە خۆت داوە بێ ئەوەی ئیمە بناسی بە کافرمان ئدابنی ی و، ئەهیلی لە گۆرستانی ئیسلام دا بمانێژن. ئەی لیرە بڕۆ!» کابرا لە گیانی خۆی ئەترسا و، پەشیمانی لە قسەکانی دەربڕی، بەلام بایەخم بە قسەکانی نەدا داوام لێ کرد ناوچەکە بە جێ بهێلێ.

*

دوای چەند رۆژێ بە سەفین دا چووینە دۆلی سماقولی. خۆم لە سماقولی سەروچاوە و، هێزەکانی تریش لە قەلاسنج، زیارەت، سوسی، گرتک.. بلاو بوونەوە و، بارەگایان دانا.

مەفرەزەکانی حەسەک زیاتر لە ۲۰ ئوتومبیلیان لە دوای خۆیان بە شاردراوەیی بە جێ هێشت بو. ئوتومبیلەکان ئەوەی هی خەلک بو دامانەوە بە خاوەنەکانی و، ئەوەی هی حکومەت بو دابەش کران بە سەر تیپەکان دا. لەم میراتیە منیش پیکابێکی دەبل کابینم پی برا. تیپەکانی هەوری، سەفین، دەشتی هەولێر، کۆسرەت.. مان ناردەوە شوێنەکانی خۆیان.

*

سماقولیەکان

سماقولی چوار گوندن لە ریزی یەک: سەروچاوە، گرتک، سپنان، گەلی. هەرچواریان کەوت بونە بناری سەفین بەرامبەر شاخی بنەباوی.

«سماقولی» رەنگە کورتکراوەی ئیسماعیل قولی بی. قولی بە تورکی ئازەری واتە: بەندە، کۆیلە. هەتا ئیستایش لە ئیران دا عەلی قولی، حسەین قولی، رەزا قولی زۆرە کە لە جیگای عبدالعلی، عبد الحسین، عبدالرضای عەرەبی بە کاری ئەهێنن و، لە کوردی دا ئەبی بە بەندەی عەلی، بەندەی حسین و بەندەی رەزا. سماقولی واتە بەندەی سمایل.

«گرتک» وەکو لێرە ناوی گوندە لە پشدەر و بالەکایەتی یش هەمان ناو هەیە. گرتک، گردک، گردۆلکە. گردی بچوک.

سەروچاوە، سەرچاوەیەکی گەورەی ئاو و چەند کانیەکی لی بو. رەز و باخی خۆش و سپیداری راست و بالا بەرزیان هەبو. کویخا عەزیز و کویخا عەبدە هەردوکیان لە سەروچاوە دانیشتان دو پیاوی کوردپەروەر و بەریزی ناوچەکە بون. هەرچەندە خزمی یەکتری بون، بەلام لە گەل یەک ناکۆک بون. کویخا عەبدە بە منالی لە کویە خوێند بوی. خوێندەوار و تیگەیشتو بو.

دولی سماقولی بەستراوە بە دولیکی ترەوە پی ی ئەلین دۆلی تەسحابان لە سەر ئاوی هیزۆپ تەواو ئەبی. بە دریژایی دۆلەکە هەزاران گۆری لی یە. وەکو دانیشتوانی ناوچەکە ئەگیرنەوە لەم دۆلەدا شەریکی قورس لە نیوان ئەسحابە و کافرەکان دا بوە. ژمارەیەکی زۆر ئەسحابە کوژراون و، لەو شوینانەدا نێژراون. بەلام هیچ بەلگەیەکی میژوی پشتیوانی لەم قسانە ناکا. رەنگە ئەفسانە بی.

لە ناوی روباری هیزۆپ دا لە ئاستی جەلی کانیەک هەلئەقولی گەرماوە. ئاوەکەی گەرمە زۆرجار پیشمەرگە بە زستان خۆیان لی ئەشت.

شوینەواری هەندی قولله و قەلا لە ئاوەگرد مابو. ئاوەگرد بەشیکە لە زنجیرەی سەفین خەلک ئەیانوت هی سەردەمی میر محەمەدەدی میری سۆرانە. ئەبی پیش ئەویش ئاوەگرد قەلای لی بوبی، چونکە یەکی لە لەشکرکیشیەکانی والی بەغداد بۆ سەر میرەکانی بابان لەم دۆلەدا بە گرتنی ئاوەگرد تەواو بوە.

چەند وشەیەکم لەو ناوە بیست وابزانم وشەی تایبەتی خۆشناوەتی بن، چونکە لە شوینی تر باو نەبون، لەوانە:

ئەورک: ناو قورگ، گەرو.

خوزی: تەرایی ناو گەرو. وەکو: خوزی لە ئەورکدا هیشک بوە.

کەپک: تەپلە سەری شاخ. وەکو کەپکی خانزاد و کەپکی شەلانە لە سەفین و کەپکی حەمەداغا لە بنی هەریر. رەنگە ئەمیش لە کەپو، وەکو لوتکە لە لوتەوە داتاشرا

بی.

گەڵ: هەرشە.

شێلر: لێڵ بوێی ئاو.

زیندی: ئەسپی.

*

فشە

کە گەیشتینە خۆشناوەتی، بە گاڵتەوە بە هەندێ لە فەرماندەکانی هێزەکەم وت: «لەم ناوچەیەدا سەید کاکە فشەی کردوە بە باو. ئەوەی فشەی زل و درێژی گەورە بکا دەربارەی ئازایەتی خۆی بە پیاوێکی رەشید ناو دەر ئەکا. ئێوەش تا لەم ناوچەیەداین بە ئارەزوی خۆتان فشە بکەن!»

لە گوندێکی خۆشناوەتی دو کوڕی خزمی نزیکی یەکتری، بەلام لە گەڵ یەک ناکوک بون. هەردولایان کوردپەروەر و دۆستی پێشمەرگە بون. ئەمویست ئاشتیان بکەمەوە. گوندەکەیان دوژمنایەتی تی دا نەشما و، ئێمەش لە یەکگرتنەوەی ئەوان قازانجمان ئەکرد. سامان و رویستەم راسپارد بو بکەونە پەیتیانەوە و، خەریکی ریکخستنەوەیان بن و منیش دوا قسەی تی دا بکەم. هەردولا رەقیان ئەنواند و ملیان نەئەدا و، مەرجەکانی یەکتریان قوبوڵ نەئەکرد.

یەکی لە ناوبژیکەرەکان سەیر ئەکا بە قسەی خۆش و ئامۆژگاری کەسیان نایەتە سەر ریگای ئاشتبونەوە و ریککەوتن، لە مزگەوتەکەدا کە ئەوان و، زۆری پێشمەرگە و فەرماندەکانیانی لی ئەبی، ئەلی: «ئەزانن لە دی یەکی گەرمیان لە گەڵ دو کەس زور خەریک بوین ریکیان بخەینەوە. کەلکی نەگرت بو ئەوەی ئاژاوەکە بکوژێنمەوە هەردوکیانم گرت. ئەوتم پی دا کردن و، هەردوکیانم سرتان. ئیتر ئاواییەکە رزگاری بو لە دەستیان..»

یەکێ لە برادەرەکانم هاتەوە بە پیکەنینەوە وتی: «تۆ بە ئیمەت وت فشە بکەن! مەبەستت ئەوە بو: فشە بو خومان بکەین یا بو خەلک!» وتم: «بو خەلک» وتی: «فلان فشە بو خومان ئەکا!» چیروکەکەی بو گیرامەوە کردمان بە پیکەنین.

*

گردەسور و حەمامۆک

لەم ماوەیەدا دو چالاکی پێشمەرگەیی گەورە بو، لە سەرانسەری کوردستان دا دەنگیان دایەوە. یەکیکیان بۆسەیەک بو تیپی ۲۱ ی کەرکوک لە حەمامۆکی نزیک کۆیەوە بو هێزێکی هاوبەشی دەزگا سەرکوتکەرەکانی نایەوە. ۱۸ کەسی تی دا کوژرا. زۆریان تکریتی بون. ئەوی تریان، شەرێک بو لە گردەسور تیپی ۸٦ ی دەشتی هەولیر کردیان. هێزێکی گەورەی جەیش بە پشتیوانی کۆپتەر چو بوە سەریان. هێزەکەی حکومەتیان شکاند و کوشتارێکی زۆریان لی کردن و لاشەی کوژراوەکان لە شەرگەکەدا بە جی مان.

*

شەهابە چەپڵ

لە سەرچاوە، لە زۆرەکەی بەرامبەرمان تاقمی لە پێشمەرگەکان بو پاریزگاری ئیمە ئەنوستن، روژێکیان یەکی لە پێشمەرگەکان هات وتی: «هەمومان توشی گەری بوین»

ورگ و ملی پیشان دام کرێشێکی زۆری کرد بۆ ئەبەنزانی لە چیمەوە توش بون. زیاتر لە ۲۰ پێشمەرگە نەخۆشیی پێستیان گرت بو. لەوانە بو بگاتە ئێمەش. پزیشک هات سەیری کردن. چارەی نەخۆشییەکەی دۆزییەوە. ئەبو هەمو ڕۆژێ بە ئاوی شلەتێن خۆیان بشۆن و، جۆری دەرمانی بۆ نوسین، خۆیاتی پێ بهێنن. فانێلە و کراسی تازە لە بەر بکەن. نوینەکانیان بگۆڕن یا هەمو ڕۆژێ لە بەر خۆر هەڵی بخەن. تا چاک ئەبنەوە. لەو هەلومەرجەدا کارێکی گران و، مەسرەفێکی زۆر بو. هەواڵمان نارد بۆ ڕێکخراوی هەولێر دەرمان و جلوبەرگ بنێرن.

ویستم هۆی بڵاو بونەوەی بدۆزمەوە. دوای تۆژینەوە دەرکەوت کوڕێکیان لە گەڵە لە مێژە ئەم نەخۆشییەی گرتوە و لی ی کۆن کردوە قسەی نەکردوە، بە ئەنقەست هەمو ڕۆژێ جلوبەرگی پێشمەرگەکانی تری لە بەر کردوە و، بە نوینەکانی ئەوان نوستوە. بەم شێوەیە هەمویان گرتویانە. ئەمە چەنابە (موظف صحی) هێزەکەیانە و، ناوی شەهابە و، خەڵکی خانەقینە.

ڕەوشتی ئەم کابرایەم بە لاوە سەیر بو، پێشمەرگە ئەبێ خۆی لە سەر هاوڕێکەی بە کوشت بدا، کەچی ئەم نەخۆشی تی دا بڵاو کرد بونەوە، لە کاتێک دا خۆی لە بواری تەندروستی دا کاری ئەکرد. بڕیارم دا لە پێشمەرگایەتی دەری بکەم، بەلام پێش ئەوە نیوە گیانی بکەم بۆ ئەوەی جارێکی تر تاوانی وا دوبارە نەکاتەوە. بانگم کرد زۆرم لۆمە کرد و، وتم: «لە بەر ئەوەی تۆ ئەم تاوانەت کردوە، لەوانەیە خەڵکی تریش توش بکەیت، بڕیارمان داوە بتسوتێنین!» بە تورەییەوە بە پێشمەرگەکانم وت: «بیبەن بیسوتێنن!»

کابرا تا ماوەیەک وایئەزانی بە ڕاستی ئەیسوتێنن. شەهاب لە پێشمەرگایەتی دەرکرا. بەلام مانگێ زیاتری پێ چو تا پێشمەرگە نەخۆشەکان چاک بونەوە.

*

مەفرەزەکانی جود، بە تایبەتی هی حسێک، کەوتنە هەلومەرین: هەندێکیان هاتنە ناو یەکێتییەوە، هەندێکیان چونە پاڵ ڕژێم و بون بە جاش و، هەندێکیشیان لە پەڕانەتیەوە چون بۆ برادوست و بارزان. چەکداری جود لە ناوچەکەدا نەما. دوای چەند هەفتەیەک منیش ئیتر ئیشم لە سماقولییەکان تەواو بو، گەڕامەوە دۆڵی بالیسان.

*

مەلای خەتی

ماوەیەک لە قوتابخانەکەی گوندی «خەتی» دابەزیم. خەڵکی خەتی و، دانیشتوانی ناوچەکە بە گشتی لە گەڵ ئێمە دوست و هاوکار بون. مەلای خەتی خەڵکی ئەم گوندە بوە. لە ناو مێژوی کوردا تاوانی خیانەتی گەورە لە نەتەوە و نیشتمان ئەدرێتە پاڵ دو مەلا: ئیدریسی بتلیسی و مەلای خەتی.

دوای شەڕی چالدێران، بەشی زۆری سەرزەمینی کوردستان و، میرایەتیەکانی کورد کەوتە ژێر دەستی عوسمانییەوە، هەندێ کەس تاوانی ئەمە ئەخەنە ملی مەلا ئیدریس. بە پی ی لێکۆلینەوەکانی من: مەلا ئیدریس مێژونوسێکی گەورە و ئاگادار و، دیپلۆماتێکی زانا و زیرەک و، کوردێکی دلسۆز بوە. ئەوانەی ئەم تاوانەی بە پاڵ ئەدەن هیچ بەلگەیەکی مێژوییان بە دەستەوە نیە. ئەوی ئوبالی داگیرکردنی کوردستانی لە مل دایە دوبەرەکی ناو میرەکانی کورد بوە، نەک ئیدریسی بتلیسی.

بە گوێرەی بەندوباوی ناو خەڵک و، گێڕانەوەی هەندێ لە مێژوونووسەکانی کورد، وەکو: حوزنی موکریانی لە «میرانی سۆران» و عەلادین سەجادی لە «شۆڕشەکانی کورد»، مەلا محەممەدی خەتی، یەکێ لە مەلا گەورەکانی سەردەمی خۆی و، موفتی میرایەتی سۆران بوو. کە لەشکری تورک هێرشی هێناوەتە سەر میر محەممەدی میری سۆران، مەلا محەممەد فتوای داوە: «بەرەنگاریی لەشکری خەلیفەی ئیسلام جائیز نیە و، هەرکەسی شەڕی لە گەڵ بکا تەڵاقی ئەکەوێ.» لە ئەنجامی ئەم فتوایەدا لەشکرەکەی میری سۆران بڵاوەیان لێ کردوە، میری سۆران خۆی داوە بە دەست لەشکری تورکەوە. بە گێڕاوی ڕەوانەی ئەستەمولیان کرد و، هەرگیز نەگەڕایەوە و، هەواڵی نەبوو. میرایەتی سۆران کۆتایی هات.

*

مەلیخا

حوزنی لە کتێبەکەی دا: «میرانی سۆران» باسی کتێبێک ئەکا، وەکو سەرچاوەی سەرەکی بۆ گێڕانەوەی ڕووداوەکانی سەردەمی میر محەممەد بە ناوی «مەلیخا»، کە میرزا محەممەدی وەقائیع نیگار بە شیعر هەڵی بەستوە. جەلیلی جەلیلیش لە پێشەکی کتێبەکەی دا دەربارەی «میرایەتییە کوردیەکانی ناو ئیمپراتۆریی عوسمانی» باسی دەستنووسێکی ئەم کتێبە ئەکا، کە لەشکری ڕووسیای قەیسەری لە شەڕەکانی یەکەمین جەنگی جیهانی دا لە داگیرکردنی ڕەواندزدا دەستی کەوتوە و، لە یەکێ لە کتێبخانەکانی یەکێتی سۆڤیێتی جاران دا بوە. لە زۆر مەلا و خوێندەواری ناوچەکەم پرسی و، چەندی سۆراخم کرد، نە لە لای کەس هەبوو و، نە هیچیان لێ ئەزانی.

حوزنی وا باس ئەکا میری سۆران کانی ئاسنی لە ڕووستی دۆزیوەتەوە، ئاسنی لەوێ دەرهێناوە بۆ دارشتنی چەکەکانی. ڕەنگە ئەمە وابێ، بەڵام دانیشتوانی ناوچەکە، وەکو لە زمانی باوو باپیرانیانەوە ئەیانگێڕایەوە: هەرچی پارچە ئاسنی شکاو و ناڵ و، هەوجەزش لە ناوچەکەدا هەبوە کۆیان کردۆتەوە، لولەی تۆپەکانیان لەوە دروست کردوە نەک لە کانە ئاسنی ڕووستی.

*

حەسەن مارگر

یەکێ لەو پێشمەرگانەی شاهۆ هەڵی بژارد بوون، لە دەستەکەی من بێ، کوڕێکی گەرمیانی وریا بوو، ناوی حەسەن بوو. پێشمەرگەکان ناویان نابوو: حەسەن مارگر، چونکە مار و دووپشکی ئەگرت و، ترسی پێشمەرگەکانیشی لە گرتنیان ئەشکاند. حەسەن شارەزاییەکی زۆری پەیدا کرد بوو لە مار و دووپشک و جۆرەکانیان دا.

ئەوەندەی من گەڕاوم لە سەرانسەری کوردستان دا مار و دووپشک هەیە. مارەکان، هەندێکیان ژەهراوین و هەندێکیان ژەهراوی نین، بە گشتی گەورە نین، بە دەگمەن هەیە لە مەترێک درێژتر بێ. هەژدیها، کە لە هەندێ شوێن پێ ی ئەڵێن حەزیا یا شامار، لە فۆلکلۆردا باسی ئەکرێ، دەعبایەکی ئەفسانەییە، بە ڕاستی نەبوە، یا نەماوە.

لەو هەموو ساڵانەدا، ئەوەندەی من بیستومە، تەنها دوو جار ڕێکەوتی کردوە مار پێوەی بە پێشمەرگەیەوە داوە. ئەویش لە تاریکایی شەودا نەیان دی بوو پێیان پێ دا نابوو.

مار، چەند جۆری هەیە، وەکو: تیرە مار، ڕەشمار، زەردە مار، سجە مار، سفرە

مار، سپسپە مار، شلە مار، کوێرە مار، کولە وەپیاب، کولە کوێر.. هەندێ لە مانە لە هەندێ شوێن هەن و لە هەندێ شوێنی تر نین.

تولە مار، بەچکەی مارە.

مار لە زستان دا سڕ ئەبێ، لە بەهارا کاژ فڕێ ئەدا، ئەگەزێ یا پێوە ئەدا، کە ماندو یا تینوی ئەبێ ئەیهێشکێنێ، بۆ ڕاوشتن ئەکشێ و، بۆ پشودان پەپکە ئەخوا، ئەگەر ئازاری ئەدری بە زوری بێ وەزەن ئەبێ.

دوپشکیش چەند جوری گەورە و ناوەنجی و بچوک و، زەرد و رەش و کالی هەیە. جورەکانی و ناوەکانی بە گوێرەی ناوچەکان ئەگۆڕێن: چزەپیالە، کلاشدوم، سزلسزلە، جەرراحە، دمارەکۆڵ، دوپشکە رەشە.. هی هەندێ ناوچە کوشندەن، بە هەر کەسێکەوە بدەن بە دەگمەن لە مردن دەرباز ئەبێ.

حەسەن زۆر ڕۆژ ماوەیەکی باش خۆی ون ئەکرد، بە دوای مار و دوپشک دا ناو کەلەکی بەرد و چەم و پەرژین و کون و کەلەبەر ئەگەڕا.

کە ماری ئەدۆزییەوە بزقەتەی ملی ئەگرت و، پەتێک یا گوریسێکی پەنی لە داتی گیر ئەکرد. داتی هەڵ ئەکێشا ئەوسا یاری پێ ئەکرد. زۆر جار پەری ئەدان.

کە دوپشکی ئەدۆزییەوە چیلکەیەکی ئەخستە سەر پشتی. دوپشکەکە کلکی کلاتە ئەکرد بە چیلکەکەوە بدا، گسری ی پێش چزوەکەی ئەگرت و، بە شتێکی رەق نوکی چزوەکەی، کە زۆر کورت و لە مو باریکترە، ئەشکاند، ئەوسا ئەی خستە سەر دەستی یاری پێ ئەکرد».

تا چوینە بەری مەرگە حەسەن لە گەڵمان بو. ئیتر پێویستمان پێ ی نەما، ڕێگەم دا بگەڕێتەوە ناوچەکەی خۆیان، لە چالاکییەکی پێشمەرگەدا کوژرا.

*

چەند کەسێ لە کادرەکانی ناوچەی هەولێر لە ناو خۆیان دا کەوتبونە قسە و قسەلۆک کە گوایا من سلێمانچێتی ئەکەم، هەرچی خەڵکی سلێمانی نەبێ ڕێگای نادەم کاری بەرپێتی و باوەری پێ ناکەم.

ڕۆژێک لە بالیسان کۆبونەوەیەکم پێ کردن بۆ ئەوەی ئەم قسەیەیان لە گەڵ باس بکەم، بە ژمارە ئەندامانی م س، ک س، مەسئولی مەڵبەندەکان، ئەندامانی مەڵبەندەکان، لێپرسراوی ڕێکخراوەکانی کومەڵە، سەرتیپەکانی پێشمەرگەم.. بۆ باس کردن و یەک بە یەک شوێنی لە دایک بون و گەورەبونیانم بۆ ڕون کردنەوە. دەرکەوت ئەم قسەیە هیچ بناغەیەکی نەبو. ئینجا پێم وتن: «ئەم بیرکردنەوەیەی ئێوە سەیرە. ئێوە خۆتان بە ئینتەرناسیونالیست دائەنێن، هەندێکتان خۆی بە کۆزمۆپۆلیت ئەزانێ. ئەبو بە لاتانەوە گرنگ نەبێ مەسئول خەڵکی کوێ یە! بەڵکو چەندە خزمەتی شۆرش و کومەڵە و یەکێتی ئەکا» زۆرجار مرۆڤ چەندە ئیدیعای گەورە بێ، بەڵام دنیا هەر لە کونی قازانجەکانی خۆیەوە ئەبینێ.

*

بارەگاکەی من کە لە ئوتابخانەکەی خەتێ دا بو زۆر ئەوبالغ بو. جەنگی عێراق - ئێران لە ناوچەی حاجی ئومەران زۆر گەرم بو. هەمو ڕۆژێ چەند جارێ پۆلە فڕۆکە و هالیکۆپتەری عێراق بە سەر خۆشناوەتی دا ئەچون بۆ مەیدانی شەڕ. ترسام ڕۆژێک ئێمەش

بوردومان بکەن. گوێزاماتەوە سەر «کانی بەرد». شوێنەکەی قایم و، بو خۆپاراستن پیچ و پەنا و، تاشەبەردی زۆری لی بو.

*

رقی ئافرەت

خولی یەکەمی شەڕی جود تەواو بو. ئەو کاتە من ناوم کەوت بوە ناوان. دوستەکانی جود بە خراپ و، دوستەکانی یەکیتی بە چاک تێیان ئەڕوانیم.

ڕۆژێکیان پۆلە فڕوکەی عیراق وەکو شارە زەردەوالەی وروژاو ئەفڕین بەرەو ناوچەی حاجی ئومەران. ئیمە لە «کانی بەرد» دانیشت بوین، وەکو ڕۆژەکانی تر خەریکی کاری ڕۆژانەی پێشمەرگە بوم. عەلی پچکۆل لە خەتی بو، نامەیەکی بۆ ئاردم نوسی بوی: دو کچی ناسیاوم لە سلێمانیەوە هاتون ئەیانەوێ بێن بۆ سەردانت، ئەگەر ماوەت هەبی بیانبینی. زۆرم پی خۆش بو. حەزم ئەکرد ئەختی کەشی کۆڕی دانیشتنەکانم، کە بە زۆری لە گەل پێشمەرگە و لادێی بو، بگۆڕم. وەلامم دایەوە بیان نێری.

کچەکان گەیشتن بە گەرمی پێشوازیم کردن و بە خێر هاتنم کردن. پیکەوە دانیشتین. پێشمەرگەکان ئاو و چایان بۆ هینان. پرسیارم لی کردن: ناویان چیە و، ئیشیان چیە؟ هەردوکیان فەرمانبەر بون. یەکێکیان خەلکی لای کەرکوک و، ئەوی تریان خەلکی لای سلێمانی بو. کەرکوکیەکەیان جلوبەرگی ئاسایی لە بەردا بو، شوی کرد بو بەلام لە سەر جیاوازی بیروباوەڕی سیاسی لە گەل میردەکەی ناکوک بو، ئەم سەر بە جولانەوەی کورد و میردەکەی سەر بە حکومەت بو. سلێمانیەکەیان ئافرەتێکی بالابەرز و جلێکی کوردی ڕازاوەی تەنکی لە بەر کرد بو، هێشتا شوی نەکرد بو. بە دەم و دوانیان دا وریا و زیرەک و تێگەیشتو بون..

وتم: «هیچ کارێکی تایبەتیتان هەیە بە من بکری بۆتان بکەم؟»

وتیان: «هیچ کارێکمان نیە. هاتوین لە نزیکەوە تەعاروف و ئەگەر کاتت هەبی هەندی موناقەشەت لە گەل بکەین!»

وتم: «فەرمو! بە ئارەزوی خۆتان موناقەشە بکەن»

سلێمانیەکەیان پرسی: «باوەڕت بە خوا هەیە؟»

بە لامەوە سەیر بو موناقەشەکانی بەم پرسیارە دەس پی کرد، بەلام تێگەیشتم خۆی بە چەپێکی ئازادیخواز و سەربەست و کراوە ئەزانی. وتم: «ئەوە شتێکی تایبەتیە، پەیوەندی بە ویژدانی مرۆڤ خۆیەوە هەیە»

وتی: «تەما تۆ سکرتێری ڕێکخراوێکی مارکسیت ئەبی ڕەئی ئاشکرات هەبی!»

وتم: «ئەوە شتێکی تایبەتیە، کار لە باوەڕی سیاسی ناکا. لە ناو ئیمەدا زۆر کەس هەن باوەڕی قولیان بە خوا هەیە و، لە هەمان کات دا خۆیشیان بە مارکسی ئەزانن»

وتی: «ئەوە بە یەکەوە ناگونجین، یەکی کە مارکسی بی ئەبی مادی بی..» لە سەر ئەمە ڕۆیشت و، بەلگە و بیانوی مارکسیە کلاسیەکە توندڕەوەکانی دوبارە ئەکردەوە، زۆری لە گەل خەریک بوم تا باسەکەم پی گۆڕی.

هاتە سەر کێشەی ژن، پرسی: «ڕەئیت بەرامبەر بە ژن چیە؟»

کردم بە گاڵتە لە گەڵی، وتم: «ژن نیوەی کۆمەڵە و دایکی نیوەکەی تریشە»

وتی: «مەبەستم ئەوەیە: ڕەئیت بەرامبەر یەکسانی ژن و پیاو چیە؟»

وتم: «لە گۆڤاری کۆمەڵەدا وتارێکی درێژ لە سەر کێشەی ئافرەت بڵاو کراوەتەوە من نوسیومە، لەوێ دا باسی یەکسانی ژن و پیاوم کردوە.»

وتی: «ئەی بۆ ڕێگەتان نەداوە بە ژن، وەکو پیاو، لە شۆڕشەکەدا بەشدار بن. ئەوانەیش کە هاتون لە بەر ئەوەی ڕێگای کارکردنیان نەدراوەتی وازیان هێناوە؟»

وتم: «ئێمە بە هۆی جەنگی پارتیزانییەوە خزاوینەتە ناوچە شاخاوییە سەختەکانەوە، ئەو ناوچانەیش بە هۆی دابڕانیانەوە لە پێشکەوتنی شار و شارستانی لە ڕیزی ناوچە هەرە دواکەوتوەکانی دنیادان. ناتوانین بە پەلە و بە زۆر بیروبۆچون و ئارەزوەکانی خۆمان بخەینە جێگەی قانونەکانی ئەوان.. ناچارین ڕێزی نەریتە باوەکانیان بگرین، ئەگینا داتەپین و دەرمان ئەکەن.»

زۆر بابەتی جۆراوجۆری فەلسەفی، کۆمەلایەتی، سیاسی، ئەرەمەنگی.. باس کران، باسەکان سەرەتایان هەبو کۆتاییان نەبو. لە زۆری دا بیروڕامان جیاواز بو، بەلام بۆ هەردوکمان خۆش بون: بۆ من چونکە ماوەیەک بو مانەوی شەڕوشۆڕێکی بێهودە بوم و، زۆر لە مێژ بو گوێم لەو جۆرە باسانە نەبوبو. بۆ ئەو، چونکە ئەیتوانی بە ئازادی بیروڕاکانی خۆی بۆ یەکێ دەربڕی کە بە جیددی گوێ ی لێ ئەگری و، موناقەشەی لە گەڵ ئەکا.

نزیک عەسر گەڕاینەوە. گفتوگۆکانمان ئەوەندەیان لق و پۆپ لێ بوبوەوە، ئاسپاوەیەکەی ئەو تەنها چەند سەعاتەساتی وەها قوڵ کرد بو، ئەتوت زۆر لە مێژە یەکتری ئەناسین، بۆیە وەها بە ڕاشکاوی ئەدواین. ویستم بە ئۆتۆمۆبیل ڕەوانەیان بکەم بۆ خەتی بۆ لای عەتلی یا بۆ ئەو شوێنەی خۆیان ئەیانەوێ. ناردم بە شوێن شوفێرەکەدا و، وتم: «ئەتانەوێ بۆ کوێ بڕۆن؟»

لە ناو چەند تاشە بەردێکی قوچ دا لە سەر لیادێک دانیشت بوین، پشتمان دا بو بە ڕیزە چیای دەرە شەیر - یاری خەتی و، دۆڵی بالیسان و ڕیزە چیای هەوری - کلاو قاسم - زینەتیر بەرامبەرمان بو. شوێنێکی هەتا بڵێ خۆش بۆ سەیرانی خەلکی شار و، ڕۆمانسی بۆ دلدار و دلخواز و، قایم بۆ پێشمەرگە..

کچی تایەن پڕ بە دڵ حەزی ئەکرد بینیتەوە درێژە بە باسەکانی بدا، منیش پڕ بە دل، حەزم ئەکرد دلی ڕابگرم، بەلام نەمئەتوانی چونکە لە قسەو باسی ناو پێشمەرگە ئەترسام، ئەو قسە و باسانەی ئەو نرخی فلسیکی بۆ دانەئەنان و، لای وابو ئەبی لی ی یاخی بین.

پێشمەرگەکە ئۆتۆمۆبیلەکەی هێنا. داوام لی کردن سوار بن لە گەلی. کچە بە ڕوگۆژی و بە دلشکاوی هەستا ڕۆیشت. ئومەز لە دلی خۆی دا قینێکی قولی لی هەلگرت بوم، ئەوەندە دلگران بو بو: لە بەلێنەکەی پشیمان بوەوە کە دابوی لە نەخۆشخانەی ئاوەندی کار بکا. لە ڕێکخستن وازی هێنا و، لە هەر جێیەکی بۆی بکرایە منی تاوانبار ئەکرد بە دوژمنایەتی ژن و، ئەیوت: «باوەڕی بە یەکسانی ژن و پیاو نیە و، ڕقی لە ژنە!»

لە کاتی ڕاگرتنی شەڕی یەعس - یەکێتی دا سالی ٨٤ هاوسەرەکەم لە نەخۆشخانە بۆ عەملیاتی لە دایکبونی ئما کەوت بو. ئەم خانمە لە نەخۆشخانە چو بو بۆ لای، لی ی پرسی بو: «تۆ ژنی فلانی؟» وت بوی: «بەلی» لی ی پرسی بو: «چۆن ئەتوانی لە گەلی هەل بکەی؟» وت بوی: «بۆچی؟» وت بوی: «ڕقی لە ژنە!» ئەم بەندوباوە تا چەند سال بە

دوامەوە بو، گەیشت بوەوە دەم چەند ئافرەتێکی ناسیاوم. جاریکیان لە میوانەی قسەدا یەکێکیان لی ی پرسیم: «بۆچی رقت لە ژنە؟»
وتم: «یەکی لەو شتانەی لە ژیان دا حەزم لی بەتی ژندا کی ئەمەی پی وتوی؟»
وتی: «وام بیستوە»
سەرلەنوی چیروکەکەم هاتەوە بیر. بیگومان من ئەم ئەزانی ئەنجامەکەی وەها ئەشکێتەوە و ئەو جورە بە ری کردنە بە «تیهانە» دائەنی، ئەگینا بە جوریکی وەها رەفتارم لە گەل ئەکرد بە دلی خوش و خەیالی ئاسودەوە بگەریتەوە.

*

ئاژاوەی ناو ئەدیبان

سالی ١٩٦٩ بە بریاریکی م ق ث ریگەی دامەزراندنی یەکیتیی نوسەرانی کورد درا: کاکە مەم بوتانی و تالیبی لە نوسەرانی کورد داوای ئیجازەیان کرد و، ئیجازەیان پی دان. زوری ئەخایاند بەهانی ئازار خوینرایەوە، ئەویش خرایە ناو دەسکەوتەکانی ئازارەوە. ئەم یەکیتییە، ئەگەرچی لە چاو تەمەنی دا بەرهەمی ئەدەبیی زوری لە دوای خوی بە جی نەهیشتوە، بەلام لە روی سیاسییەوە دوای ئاشبەتالیش خوی نەدوراند و، نەچوە ژیر باری زلر و گوشاری بەعسەوە.
بەعس کوری زانیاری کورد کە جاران دەزگایەکی سەربەخو بو، بەهانی ئازاریش سەلاند بوی، کرد بو بە بەشی لە «المجمع العلمی العراقی» بە ناوی «الهیئە الکردیە» وە، ئەیویست «یەکیتی نوسەرانی کورد» یش هەلبوەشینیتەوە و بیکا بە بەشی لە «اتحاد الادباء والکتاب». نوسەرانی کورد لە ناو خویان دا ناکوک بون لە سەر ئەوەی بچنە ناو یەکیتیە عیراقیەکەوە یا موقاطەعەی بکەن. (عبدالامیر معلە) چەند کوبونەوەیەکی لە گەل کرد بون. عەبدولئەمیر ئەوسا راویژکاری روژنامەوانی صەددام و نوسەری چیروکی «الایام الطویلە» بو. هەندی لە نوسەرانی پەیوەندیدار رەئی ئیمەیان پرسی. ئیمەش بومان نوسین چون نوسەرانی گەلەکەمان لە مەیدانی پیشمەرگەیی و سیاسی دا باوەریان بە ئیمە هەیە، ئاوەها ئیمەش لە مەیدانی نوسین و ئەدەبی دا باوەرمان بە نوسەرانی گەلەکەمان هەیە، بریاردان لەو بارەیەوە بو خویان بە جی ئەهیلین و، هەر بریاری بدەن، ئیمە ریزی بریارەکەیان ئەگرین و، بە هی خومانی ئەزانین.
ئەمان موقاطەعەیان بکردایە، یا بەشدار بونایە، بەعس ریکخراوەکەی هەر هەلئەوەشاندەوە. بو ئەوەی هەندی دەسکەوتی قانونی بە دەس بهیان کەوتنە کیشەکوز لە گەل (عبدالامیر معلە) و وەزیری ئیعلام (شفیق الکمالی). شەفیق کەمالی بەلینی هەندی دەسکەوتی تایبەتی پی دابون، لە سەر ئەوە زوری نوسەران رەئیان وا بو بەشداری ریکخراوە عیراقیەکە بن.
ناکوکی دوروودریژی ناو جولانەوەی کورد و، ناکوکی شەخسی، لە ناو نوسەرانیش دا رەنگی دابوەوە، نوسەران لە ناو خویان دا ناکوک بون، تەنانەت تاوانی ناروایان ئەدایە پال یەکتری. کابرایەکی کونە شیوعی بە ناوی حەمە سەعید حەسەن، کە خوی بە چەپیکی توندرەو و، بە نوسەر و شاعیر و رەخنەگر دائەنا، نامیلکەیەکی نوسی بو دابوی بە دەزگای راگەیاندنی یەکیتی بوی چاپ بکەن. لە نامیلکەکەی دا بە زمانی سەرسەری سەرجادە درا بو، جنیوی پیسی بە نوسەر و ئەدیبەکانی کورد دابو، ئیتیهامی کرد بون بە ترسنوکی،

جاسوسی، جاشایەتی بەعس.. نامیلکەکە بڵاو بووەوە، بەڵام دەنگی نارەزایی لە هەموو تەریبەکانەوە بەرز بووەوە. چەندین نووسەر و نامەیان نارد و، ئەوەی ئەوانی زۆر نارەحەت کرد بوو، ئەوە بوو: نامیلکەکە، دەزگای راگەیاندنی یەکێتی چاپ و بڵاوی کرد بووەوە.

لە سەدا هەڵەیەکی منی تێ دابوو، لە کاتی چاپ کردنی دا ئەرسەلان بە پێشەڵ لە منی پرسی حەمە سەعید نامیلکەیەکی هێناوە بۆی چاپ بکەین، بیکەین یا نە؟ منیش بێ ئەوەی بزانم یا بپرسم ناوەرۆکەکەی چی تێ دایە، یا ئەرسەلان بۆم باس بکا، بە گوێرەی دابینکردنی سەرەتای «نان و ئازادی» بۆ نووسەرانی کورد وتم بڵاوی بکەنەوە! ئەوسەز ئەرسەلان خۆیشی ئەو جۆرە نووسینانەی پێ خۆش بوو. لە سەرەتاوە ئەگەر ئەرسەلان ئەم هەڵەیەی بە من نەکردایە، ئەم بەزمەش دروست نەئەبوو.

من کەوت بوومە هەڵوێستێکی دژوارەوە: لە لایەک هەموو نووسەرەکان لە من زیز بوون و گلەییان لێ ئەکردم، چونکە بە ئاگاداری من بڵاو کرا بووەوە. لە لایەکی ترەوە جنێو و ئیتیهامەکانی حەمەسەعید راست نەبوون و، ئەگەر لە دەزگای راگەیاندنی یەکێتیەوە بڵاوی نەکرادایەتەوە هیچ نرخێکی نەئەبوو. لەم بابەتە نووسەرانە هەبوون، کە بەعس یان حشع رایان ئەسپاردن بۆ پەلاماردانی نووسەرانی تر، بەڵام کەس بایەخی بە نووسینەکانی ئەوان نەئەدا، هی ئەم چونکە لە دەزگایەکی شۆڕشەوە دەرچوو بوو، حسابێکی تری بۆ ئەکرا.

نووسەرەکان خۆیان نامیلکەیەکیان لە وەڵامی نامیلکەکەی حەمە سەعیدا نووسی و، داوایان لە من کرد: هەم پێشەکی بۆ بنووسم، هەم لە دەزگای راگەیاندنی یەکێتی بۆیان چاپ بکەن. داواکەیانم جێبەجێ کرد. حەمە سەعید زیاتر خۆی تووشقی کرد و، ئەیویست خۆی بە «قوربانیی ئازادی بیر» پیشان بدا. بە درز وە خۆی لە هەموان گورگە کرد و کەوتە جنێودانی «مثقف و موزون». بەم کاسپیە ترمە لە ڕێگای حشعەوە خۆی گەیاندە سوید.

*

شێرکۆ بێکەس

دوای ئاشبەتاڵ شێرکۆ بێکەس دوور خرا بووەوە بۆ خوارووی عێراق، لە ئاوایییەکی دواکەوتووی گەرم لە سەر ڕووباری فورات دایان نابوو. ئەم دوورخستنەوەیە شێرکۆی لە شیعر نەخست بوو. لەو ماوەیەدا چەند شیعرێکی سیاسی درێژی دانا بوو. لەوانەی گەیشت بوونە ئێمە: «کۆچ» و «برایمۆک». لە ئاوزەنگ بە ڕێکوپێکی گۆڤار و ڕۆژنامە کوردی و عەرەبییەکان و، هەموو کتێبەکانی دەرئەچوون پێمان ئەگەیشت.

«کۆچ» شیعرێکی سیاسی بوو، بە زمانێکی ئەدەبی چیرۆکی ئاشبەتاڵ و چوونی بە کۆمەڵی بۆ ئێران ئەگێڕایەوە. پاش ماوەیەک «دەستنووسی «داستانی هەڵۆ سوورەکانی قەندیل» مان پێ گەیشت. ئەمە شیعرێکی سیاسی بوو چیرۆکی دەس پێ کردنەوەی شۆڕشی ئەگێڕایەوە. شیعرەکانی بە لای منەوە زۆر بەرز و کاریگەر و، پڕ بوون لە دیمەنی جوان و، ئاوازی خۆش. جا نازانم هۆی ئەمە ئەگەڕایەوە بۆ ئەوەی کە باسی قۆناغێکی خەباتی کوردی ئەکرد خۆمی تێ دا بەشدار بووم، یان هەر بە ڕاستی شیعرەکان بە لای ڕەخنەوانێکی بێلایەنیشەوە وەها بوو. لە سەر ئەم شیعرە پارتی بڕیاری کوشتنی شێرکۆیان دا.

لە مێژ بوو لە گەڵ شێرکۆ دوورەدوور ئاشناییمان هەبوو. ئەگەرچی لە بیروباوەڕی سیاسی دا جیاواز بووین، بەڵام من هەمیشە بە ڕێزێکی زۆرەوە لە شیعرەکانی شێرکۆم

ئەروانی، ئەو کاتەی لە «ڕوانگە» دا بانگی نوێ کردنەوەی ئەدەبی کوردییان دا، ڕێزی لە لای من زیاتر پەیدا کرد. ئەمجارە ئیتر لە هەڵوێستی سیاسی دا لە یەکتری نزیک کەوتینەوە. نامەیەکم بۆ نارد و، ئەویش وەڵامی دامەوە. ئیتر ئاڵوگۆڕی نامەمان بێ پسانەوە بەردەوام بوو. سەیرم کرد شێرکۆ بە تەنیا شاعیر نییە، بەڵکو ڕووناکبیرێکی گەورەی کوردە، خاوەنی بیروڕای سیاسی پێگەیشتوو و کاملە. ئەوەندەی تر لە لای من خۆشەویست بوو. زۆر زۆر شیعری ئەنارد لە ئێستگە بڵاو ئەکرایەوە. شیعرەکانی لە ناوەڕۆک و شێوەدا تازە بوون و، بابەتێکی نوێ و داهێنراو بوو لە شیعری سیاسی کوردی دا. بۆ پێشمەرگە و بزواندنی گیانی شۆڕشگێڕانەیش لە هەناوی مرۆڤی کوردا کارێکی بێ وێنە بوو.

تا لە ناوزەنگ بووم ئەمتوانی ڕووبەڕوو ببینم. کە چومە دوڵی بالیسان چەند جارێ لە گەڵ ڕەئوف بێگەرد، مستەفا ساڵح کەریم، تاهیر ساڵح سەعید بە نهێنی هاتن و، پێکەوە دانیشتین. قسە و باسی جۆراوجۆری سیاسی و ئەدەبیمان ئەکرد.

*

حەسۆ لە چاسوسان

لە درێژەی شەڕەکانی حدکا - تیران دا هێزێکی پارتی لە چلەی زستان دا بە سەرکردایەتی حەسۆ میرخان زاڕاکی و، بە یارمەتی تیران لە تاڵوەتانەوە هەڵکشا بوون بۆ چیاکانی پشتی دۆڵە تو نزیک لوتکەی چاسوسان، بەرامبەر ناوزەنگ. بەفرێکی ئەستوور سەرتاپای شاخەکەی لووس کرد بوو، ئەوان بۆ ئەوەی سەرمایان نەبێ چادرەکانیان لە بەفر گرت بوو، بۆ ئەوەی ون نەبن لە ڕێگاکەی بناری شاخەکەوە تا چادرەکانیان پەتیان ڕایەڵ کرد بوو، بە پەتەکەدا ڕێگاکەیان ئەدۆزیەوە و، بە کۆڵ خواردەمەنی، سووتەمەنی، تەقەمەنی و کەلوپەلی تریان سەرئەخست. چاروبار خانووەکانی ناوزەنگیان ئەدایە بەر هاوەن. ناوزەنگ ئیتر لە مەترسی کەوتن دا بوو. ئەبوو مشووری جێگایەکی تر بخۆین بۆ بارەگای دەزگا سەرکردەییەکان، بیرمان لە ناوچەی باوزی کرد بووەوە.

پێش ڕاگوێزان ناوچەکە چەندین گوندی وەکو: باوزێ، سەرشیو، ڕازان، ئەشکەنە، قندول، چەکوان، دەوڵان، بەرکێشان، بالیلان، گەنارێ تێ دا بوو. شوێنێکی شاخاوی خۆش، پڕ دار و دەوەن و، کانی و ئاو، پشتی دابوو بە چیای چارتاسکەوە، کە بەشێ بوو لە زنجیرەی چیای هەزمل، زەردکە، پولفت... تیپی جوتیاران سەر لەنوێ ناوچەکەیان ئاوەدان کردەوە. فەرماندەی تیپی جوتیاران: محەمەد ڕازانی و، فەرماندەی کەرتەکانی لە کوێستانەکانی بۆڕێ، بیوەکە، قزوغان، سیوکان، سائیە.. بارەگایان دانا بوو، خانووبەرەیان لێ دروست کرد بووەوە.

بڕیارمان دا هەندێ لە دەزگاکان بنێرینە ئەوێ. پێشەکی هێزێکمان نارد هەندێ جێگای ئەمین بۆ دەزگای ڕاگەیاندن دیاری بکەن. دەزگای ڕادیۆیان گواستەوە و، ئێستگاکەیان لە شوێنێک دامەزراند لە پشتی ئەشکەنە ناوی قزلەگی بوو.

لە دەوروبەری نەورۆزەوە دەستیان کرد بە گوێزانەوە. هەندێ لە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی و دەزگای ڕاگەیاندن.. چونە ئەوێ و، چەند جێگایەکیان ئاوەدان کردەوە. بەشێ لە کەلوپەلی بارەگاکانی ناوزەنگ گوێزرایەوە بۆ ئەوێ.

*

هاتنی مامجەلال بۆ خۆشناوەتی

دوای تەوەی شەڕی قەندیل بە لادا کەوت. هێزەکانی جوولە دەرکران بۆ ئێران. بارەگاکان لە ناو زەنگ کەم بووبوونەوە و، زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی بە ناوچەکان دا بڵاو بووبوونەوە ئیتر کاتی ئەوە هات بوو، هێزەکانی ناوزەنگ تەنک بکرێن و ئینجا چۆڵ بکرێ. ملازم عومەر و هێزێکی کەم مانەوە. مامجەلال بەرەو خۆشناوەتی هات. لە نزیک گوندی بالیسان بارگەی خست و، کەپریان دروست کرد و خەیمەتیان هەڵدا. ئەوە جاری یەکەم بوو مامجەلال لە شارەکان نزیک ببێتەوە، بە هەزاران کەس لە توێژی جۆراوجۆری خەڵکی گوند و شارەکانی کوردستان ئەهاتن بۆ سەردانی.

*

جەمال تایەر: مردنێکی ناوەخت

جەمال تایەر لە سلێمانی لە دایک بوو، خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی لە سلێمانی و، خانەی مامۆستایانی تەواو کرد. بوو بە مامۆستا. هێشتا هەرزەکار بوو تێکەڵاوی ژیانی سیاسی بوو. ئەندامی یەکێتی قوتابیانی کوردستان و پارتی بوو.

ئەندامی شانە سەرەتاییەکانی کۆمەڵە بوو.

دوو جار گیرا و، هەردوو جار دوای ئەشکەنجەدانی زۆر لە «ئەمن»ی سلێمانی بە ڕێکەوت پێش تەواو بوونی لێکۆڵینەوە و درانی بە دادگا، بەر لێبووردنی گشتی کەوت و بەر بوو. لە کاتی گرتنی دا ئازایەتییەکی بێ وێنەی نواند بوو. ساڵانی ١٩٨٠ - ١٩٨٣ لێپرسراوی ڕێکخستنە نهێنییەکانی ناوشاری کۆمەڵە و، لێپرسراوی مەفرەزەکانی ناو شار بوو. کە هاتیشە شاخ بوو بە بەرپرسی دەزگای ناوەندی ڕێکخستن. یەکێ بوو لە سەرکردە هەڵکەوتوەکانی کۆمەڵە.

ڕۆژی ١٧ ی تەمووزی ٨٣ ئەیویست بڕوا بۆ گەڵاڵە. ئەو ڕۆژە حاجی عوسمان بانگ ئەکا بە ئۆتۆمبێلەکەی من بیبات بۆ گەڵاڵە. جەبار لێخوڕینەکەی باش نەبوو، چەند جاری پێم وت بوو ئۆتۆمبێل لێ نەخوڕێ. مامۆستا جەمال زۆری لێ کرد بوو لە گەڵی بڕوا. ئۆتۆمبێلەکە پیکابێکی دەبڵ کابینە بوو. خۆی لە پێشەوە سوار ئەبێ و، جەبار لێ ی ئەخوڕێ و، خانەی ناوەڕاست و پشتی ژمارەیەکی زۆرتر لە یاری خۆی پێشمەرگە سواری ئەبێ. لە کاتی ڕۆیشتن دا پێشەکەی سووک و پشتەکەی زۆر قورس ئەبێ. لە سەر جادەی بالیسان، کە جادەیەکی تەخت و خۆش بوو، لە ناسەیەک دا هەڵگەڕابووەوە و، دەستبەجێ مامۆستا جەمال مرد بوو. چەند پێشمەرگەیەکیش بریندار بوو بوو.

کە هەواڵەکەیان دا بە من یەکسەر چووم بۆ بالیسان تەرمەکەیان برد بوو بۆ مزگەوتەکەی ئەوێ. پاش شاشتن بە خاکمان سپارد و لە سەر گۆڕەکەی هەندێ قسەمان کرد. لە سەردەمی خوێندنی ناوەندییەوە، بە هۆی کاری سیاسییەوە، هاوڕێ ی یەکتری بووین. لە دامەزراندنی کۆمەڵەدا لە گروپەکەی ئێمە بوو. مردنی مامۆستا جەمال زیانێکی گەورە بوو لە کۆمەڵە و یەکێتی و بۆشاییەکی گەورەی دروست کرد. لە کاروباری ڕێکخراوەیی دا یەکجار شارەزا و، لە بیر و لێکدانەوەی سیاسی دا زیرەک و ورد و، لە ڕووبەڕووبوونەوەی کێشە و گیروگرفت دا ئازا و چاونەترس بوو. دژی دەستەگەری و چەپایەتی توندڕەو بوو. ئەم مردنە ناوەختە بۆ من کۆستێکی ڕاستەقینە بوو، هاوڕێیەکی دڵسۆز و پشتیوانێکی پتەوم لە دەس چوو. جەبار هیچی لێ نەهات بوو، بەڵام لە ترسی من خۆی شارد بووەوە و، تا ماوەیەکی درێژ

نەیویرا خۆی پیشانی من بدا، چونکە لە ڕیزی پێشمەرگایەتی دەرم کرد بو. جەبار لە ١٩٧٨ ەوە لە گەڵ خۆم پێشمەرگە بو، کوڕێکی وریا و ئازا و مشورخۆر بو، بە ڕاستی دڵسۆزی من بو، منیش زۆرم خۆش ئەویست و ڕێزم ئەگرت. ماوەیەکی درێژ کاروباری ماڵ و پارەکانمی بە ڕێوە ئەبرد. دوای ئەوەی نائومێد بو سەری خۆی هەڵگرت بۆ ئەڵمانیا.

*

کۆبونەوەی سەرکردایەتی کرا. لەم کۆبونەوەیەدا چەند بڕیارێکی گرنگ درا. بۆ یەکەمین جار یەکێتی دروشمی: «دیموکراسی بۆ عێراق و، مافی چارەنوس بۆ گەلی کورد» ی بەرز کردەوە و، ناوی ڕادیۆکەی لە «دەنگی شۆڕشی عێراق» ەوە کرد بە «دەنگی گەلی کوردستان».

*

کۆنفرانسی کۆمەڵە

سەرکردایەتی کۆمەڵە بڕیاری دا خۆی ئامادە بکا بۆ سێیەمین کونفرانس. بۆ ئەو مەبەستە دەزگای ڕێکخستن کە پێکهات بو لە: ئازاد هەورامی، قادری حاجی عەلی، ڕێکەوتی عوسمان بەگ. ڕاسپارد سەرپەرشتی کۆنفرانسەکانی کەرتەکانی ڕێکخستن بکەن بۆ هەڵبژاردنەوەی ئەندامانی کەرت و، نوێنەرانی کۆنفرانسی سێیەم. هەرسێکیان بە ڕێ کەوتن بۆ بەجێهێنانی ئەرکەکەیان.

*

شەڕی دوەمی جود

هەواڵ هات هێزەکانی جود سەر لە نوێ هاتونەتە ناوچە سنوریەکانی قەندیل، لە ئەلاترکانەوە تا دوڵی بالیسان بڵاو بونەتەوە. هێزی تیپەکانی بالەک، کارۆخ، هەرێمی ١٤ لە دوڵی خانەقا پەڕینەوە، چیاکانی مامە ڕوت، کەلەکی بالیسی، گرت و لێیان دامەزران. جەیش هێرشێکی کرد و، هەندێ شوێنی ناوچەکەی گرت و هالیکۆپتەر کەوتە فڕین و سوڕانەوە. هێزەکانی یەکێتی لە چیاکانی سەروی دوڵی خانەقا کشانەوە چیاکانی خواروی دوڵەکە. جەیش کشایەوە. هێزەکانی جود شوێنەکانیان گرت و، هەمو چیاکانی سەروی جادەی خانەقا کەوتە دەستیان و، ڕادیۆی پارتی گرتنی ناودەشت و دوڵی خانەقای وەکو سەرکەوتنێکی گەورەی جود باس کرد.

هەر ٤ لایەنەکەی جود: پارتی، حشع، حسک، پاسۆک، هەمو هێزەکانی خۆیان بۆ ئەم لەشکرکێشیە ئامادە کرد بو. ئێرانیش کارئاسانی بۆ کرد بون، یارمەتی دابون و، چەند پاسدارێکیشی وەکو ئەفسەری پەیوەندی لە گەڵ نارد بون.

ئەوسا زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی یەکێتی بۆ کۆبونەوە هات بون بۆ دۆڵی بالیسان. بڕیارمان دا هێزێک بە سەرکردایەتی عەلی پچکۆل و سەید کەریم بنێرین نەهێڵن زیاتر پێشڕەوی بکەن و ئەگەر بۆیان بکری دەریان کەن. عەلی و سەید کەریم لە بەرەبەیانی ٨٣/٨/١٣ دا هێرشێکیان بۆ کرد بون بۆ چیاکانی ئەوبەر جادە، دەستیان لە چەند شوێنێکی گرنگ گیر بوبو، لەوانە کەلەکی بالیسیان، بەڵام نەیانتوانی بە درێژە بە هێرشەکەیان بدەن و، بە تەواوی دەریان بکەن.

زارگەلی

لە دوڵی بالیسانەوە بەڕێ کەوتم. ناظمی حەمەی سلێمان و، عەلی تەیی یشم لە گەڵ

بوون. لە بناری کاروخەوە دابەزینی هەلیکۆپتەر و شەوە تۆپی هێزەکانی ئێران و عێراق لە «گرد مەندیل» بە چاکی ئەبینران. عێراق گردمەندیلی ناو نابوو: «گردە مەند» و ئێرانیش ناوی نا بوو: «تەپەی شەهید صەدر». هێرشەکەی جۆرە هاوزەمان بوو لە گەڵ هێرشی ئێران بۆ سەر ناوچەی حاجی هۆمەران و، بە ئاگاداری و بۆ هاوکاری ئەوان بوو. پێشمەرگەکانی پارتی لە گرتنی حاجی هۆمەران دا، شان بە شانی هێزەکانی ئێران، بەشدار بووبوون. صەددام تۆڵەی ئەم بەشدار بوونەی لە بارزانییەکانی ئوردوگای قوشتەپە و بەحرکە کردەوە.

بنکەی فەرماندەییم لە زارگەڵی دانا. زارگەڵی گوندێکی راگوێزراو بوو ئاوەدانی تێ دا نەبوو. لە سەر جۆگاکە لە نزیک جادەکە و لە ناو گەڵیەکەدا جێگەمان چاک کرد. ئەو زەمانە من لەشم ساغ و تەن دروست بووم. لە جۆگاکەی بەردەمان دا گۆمێکی بچووکم دروست کرد بوو هەموو شەوێ بەر لەوەی بۆ نوستن رابکشێم، خۆم لە ئاوە ساردەکەی هەڵئەکێشا. جگە لە بەختیاری برام کە کاروباری پەیوەندی بێتەل و بروسکەی رائەپەڕاند، عەبدولرەحیم عەبدوللا، شۆڕش حاجیم.. لە گەڵ بوون. هاورێیەتی لە گەڵ عەبدولرەحیم دا زۆر خۆش بوو. پیاوێکی ئازا و بەزات و قسە خۆش و وریا بوو. لە شوێنی خۆی دا «تەعلیق» ی خۆشی ئەدا. لەم سەفەرەدا لە گەڵ حاجی خدر ئاغای ئێتی ئاشنایەتیم پەیدا کرد. هەموو ڕۆژێ لە بەیانیەوە تا ئێوارە لە لامان ئەبوو. حاجی ئاغا پیاوێکی بە ساڵاچووی بەڕێز و قسە خۆش و بە زات بوو. کوڕەکانی پێشمەرگە بوون. کەمالیان لەم شەڕانەدا رانی شکا و، ماوەیەکی درێژ لە جێگادا کەوت.

فەرماندەی تۆپەکانم بینی و، هەلومەرجی ناوچەکە و هەردوولام هەڵسەنگاند. کەوتینە خۆئامادە کردن بۆ دەرپەڕاندنی هێزەکانی جەرد.

*

هەنگەوانی

لە لای سەرووماندوە ئەشکەوتێکی گەورەی دەم کراوەی لێ بوو. هەنگێک هێلانەی لە قلیشی بنمیچەکەی دا کرد بوو. دیار بوو هەنگێکی قەرەباڵغ و کۆن بوو. هەنگوینی زۆری تێ دابوو. هەرکەس ئەهات بۆ لامان و ئەیبینی تەماعی تێ ئەکرد. بەڵام شوێنەکەی وا هەڵکەوت بوو هەرچی فێڵیکیان لە گەڵ بەکار ئەهێنا نەیانئەتوانی بیگەنێ و بیبەن.

هەنگ، بۆ جیاکردنەوەی لە مێشە ڕەش لە هەندێ شوێن پێ ی ئەڵێن: «مێش هەنگوین».

هەنگ «نێر» و «مێ» و «شا» ی هەیە.

نێرەی هەنگ لە مێ گەورەترە. رەنگی بۆرە، هەنگوین ناکا. «چزوە» ی نییە و ناتوانی پێوە بدا.

مێ لە نێر بچووکترە. باریکەڵەیە رەنگی تێکەڵاوە لە زەرد و رەش. هەنگوین ئەکا. چزوی هەیە. پێوە ئەدا لە گەڵ پێوەدان دا چزوەکەی دەردێ و ئەمرێ.

هەنگ لە بەهاران دا پورە (:شەمەکە) ئەدا. «پورەدان» ئەوەیە شایەک لە پورە ئەسلییەکە جیا ئەبێتەوە، ئەفرێ بۆ دەرەوە هەنگەکانیش شوێنی ئەکەون. شا لە سەر لقی درەخت، یا گوێسوانە یا هەر شوێنێکی تر ئەنیشێتەوە، هەنگەکانی تر هەموویان تێ ی ئەئاڵێن و لە شێوەی هێشوودا لێ ی کۆ ئەبنەوە.

بۆ گرتنەوەی ئەبێ «خەڵێف» (پلوورە، شەلتە، کەنو) یەکی تازە بهێنن ناوەکەی

هەنگوین یا هەر شیرینیەکی تری تێ هەڵئەسوون و، لە ژێر پووشی هەنگەکەدا دائەنرێ، یە گیرفی شوێنەکە یان بە کەوچک هەنگەکانی تێ ئەکەن، یا ئەیخەنە ناو پوورەکەوە، کە شاکیانی تێ چوو ئەوانیش دیسان لێ ی کۆئەبنەوە و تێ ی ئەوروکێن. پشتی خەلیلەکە ئەگیرێ، تەنیا کونی بەردەمی ئەهێڵرێتەوە بۆ هاتوچۆ. تا ئێواری لە هەمان شوێن دا دائەنرێ، کە تاریکی کرد ئەگوێزرێتەوە بۆ «هەنگەلان». هەنگەلان شوێنێکی تایبەتیە تەرخان کراوە بۆ دانانی خەلیلی هەنگەکان لە هاوین دا لە هەتاو ئەیپارێزێ و لە زستان دا لە بەفرو باران.

هەنگەکان خۆیان ناو خەلیفەکەیان بە «بەرەمێو» کونیر ئەکەن. بەرەمێو، مادەیەکی شینی رەقە. زستانیش دەمی دەرگاکەیان بە هەمان مادە دائەخەن.

هەنگ لە ناو خەلیفەکەدا لە «مێو» «شان» هەڵئەبەستێ. شانەکان ئەگەر لە باری درێژی هەڵبەسترا بن پێ ی ئەڵێن: «تیرە شان» و ئەگەر لە باری پانی هەڵبەسترا بن «پەیکە شان». شانەکان پڕ ئەکەن لە هەنگوین. هەندێ جار فریا ناکەون هەموو شانەکان پڕ بکەن، ئەوی بە بۆشی مابێتەوە پێ ی ئەڵێن: «کەمە شان». ئەگەر پوورەیەک چالاک و قەرەباڵغ بێ، «دەبەرە» ی زیاد لە پشتی پوورەکەی ئەبەستن. دەبەرە لە قوڕ وەکو گۆزە، یا لە تەختە وەکو کەللەی هیلەک دروست ئەکرێ و، دوای پڕکردنی لێ ی ئەکرێتەوە.

هەنگ بە درێژایی بەهار و هاوین خەریکی دروستکردنی هەنگوینە. لە پایزدا ئەیبڕن، واتە زۆری شانەکانی لێ دەرئەهێنن و کەمێکی بۆ خواردنی زستانی هەنگەکە بە جێ ئەهێڵن. لە کاتی بڕین دا بە دوکەڵی تەپاڵە «قاتگ» ی ئەدەن. دوکەڵەکە لە ناو پوورەکەی دا کۆ ئەبێتەوە زۆری هەنگەکان پوورەکە بە جێ ئەهێڵن ئەوسا بە چەقۆ شانەکان لە دیواری پوورەکە ئەکەنەوە. بڕینی پەیکە شان ئاسانترە لە بڕینی تیرە شان، چونکە تیرە شان بە تەنیشت یەکەوە هەڵبەستراون وریاییەکی زۆری ئەوێ بۆ ئەوەی لە کاتی بڕینی یەکێکیان دا ئەوانی تر خراپ نەبن.

دانیشتوانی ناوچە شاخاوییەکان لە بەهاردا هەنگەکانیان ئەگوێزنەوە بۆ مێرگەکانی کوێستان تا پایز لەوێ دایان ئەنێن، لە پایزدا ئەیانهێننەوە بۆ هەنگەلانی زستانە لە ناو ئاوایی دا. مێوی هەنگوینی ئەم شوێنانە سپی و هەنگوینەکەیان زەردی کاڵە. سەرچاوەی مێوەکە گوڵی گەوزی کەتیرە و سەرچاوەی هەنگوینەکەیشی هەڵاڵەی گوڵە بۆنخۆشەکانی کوێستانەکەیە.

هەنگ چەند دوژمنێکی هەیە: زەردەواڵە، شەوگەرە و مارمێلکە، هەنگەخۆرە و کەندەسە.. ئەیخۆن.

مۆ، کە جۆرە پەپوولەیەکە، ئەچێتە ناو پوورەکەیەوە لە ناو شانەکانی دا گەرا دائەنێ. شانەکان وێران ئەبن و هەنگەکە ئەمرێ.

نیچ کە بە شوێنەکەیان قیر بۆ ئەویش پوورەکە ئەشکێنێ و هەنگوینەکەی ئەخوا و، هەنگەکان سەرگەردان ئەبن.

هەندێ جار زەردەوێی ئەگرێ بۆ چاککردنەوەی بە دوکەڵی تیسکە ماسی قاتگی ئەدەن. هەروەها توشی رەواتی ئەبێ. هەندێ جاریش لە برسان دا پەلاماری پووری یەکتری ئەدەن و، بە هەزاران دانە لە بەر دەرگای پوورەکانیان دا لە یەکتری ئەکوژن. بۆ ئەوەی ئەم شەڕە بکوژێتەوە ئەبێ هەنگوین یا شیرینیان بۆ دابنرێ.

جۆرە هەنگێکی کەمێ هەیە وردترە لە هەنگی ئاسایی لە ناو کونە بەردا هێلانە ئەکا، لە هەندێ شوێن پێ ی ئەڵێن: «شەمەتلێنکە» و لە هەندێ شوێنی تر: «شەپەترکە». ئەمیش شان هەڵئەبەستێ و هەنگوینی تێ ئەکا. تامی هەنگوینەکەی خۆشترە لە هەنگوینی ئاسایی، بەڵام کەمە، هەر بەشی پارووەکە. پێم وانیە لە سەر شەمەتلێنکەی کوردستان هیچ لێکۆڵینەوەیەکی زانستی کرا بێ.

دوای راگوێزانی دێهاتی سنور ژمارەیەکی زۆر هەنگ بەرەڵڵا بوبون، لە کلۆری دار و کونی بەرد و ئەشکەوت دا جێگیر بوبون. هەنگدزز ئەیان دۆزیەوە. لە سەر کانی چاودێری هەنگەکانیان ئەکرد کە ئەهات بۆ ئاوخواردنەوە و، دوای هەستانی بۆ فڕین چاودێری هەنگەکەیان ئەکرد چەند بەرز ئەبێتەوە و، بەرەو کوێ ئەڕوا، بەوەدا شوێنەکەیان دیاری ئەکرد و ئەچون بۆ دۆزینەوە و گرتنەوە و بردنی.

پێشمەرگەکانی دۆڵی بالیسان و هەندێ لە خەڵکی ناوچەکە هەندێ هەنگیان گرت بوەوە و، کردبویانە شەلکەوە و، لە هەنگەلانی بچوک و ئەبیتراودا دایان نابو. لەشکرەکەی پارتی کە هات بون، دوای ئەوەی زۆربەیان بری بو شەلەکانیشیان لە ناو هەلکێشا بو، بۆ ئەوەی هەنگەکان برن.

*

کاروباری لوجستیکی

لە تەقەمەنی و خواردەمەنی و پێخەف دا ناتەواو بوین. شۆرش حاجیم کرد بە لێپرسراوی کاروباری لوجستیکی کڕینی ئازوقە، تەقەمەنی.. تەقەمەنی مان لە قاچاخچی بە نرخێکی گران ئەکری. چەردەیەکی باش فیشەکی کلاشینکوف، بی کەی سی، گوللەی ئاربیجی، نارنجۆکمان.. کڕی. ئازوقەیش بە زۆری نان و هەندێ خواردنی قوتو بو. پێشمەرگەکان هەمو رۆژێ رادیۆی پارتیان ئەکردەوە. جنێوی زۆر ناشیرینیان بە یەکیتی تێدا و، باسی لێشاوی خواردەمەنی، تەقەمەنی، کەلوپەلی ئەکرد کە عیراق بە لۆری لە دۆڵی خانەقاوە بۆ یەکیتی ئەنێری. ئەم پروپاگاندە درۆیەی کە هەمو رۆژێ رادیۆکەیان دوبارەی ئەکردەوە، لە دو لاوە بۆ ئەوان بە زەرەر بو:

– وردی هێزەکانی خۆیانی ئەڕوخاند، کە ژیانیان لە بەرزاییەکانی قەندیل دا بە هۆی سەرما و برسێتی و دوریان لە کەسوکار و چۆڵیی ناوچەکەوە زۆر ناخۆش بو.

– قینی پێشمەرگەکانی یەکیتی هەڵئەساند و، رقیانی لە جوە ئەوەندە ئەستور ئەکرد کە بە هیچ جۆرێ دەستیان لێ نەپارێزن و، وەکو خائینی دوژمن و، بەکرێگیراوی بیگانە رەفتاریان لە گەڵ بکەن. پێشمەرگەکان دانە جیرەیان بو لێیان.

*

شوێنێک لە زنجیرەی بیە بە ناوی بەرمەیدانەوە بە دەس چەکدارەکانی پارتیەوە بو، ئەیروانی بە سەر جادەکەدا و، بە سەر بەشێکی هێزەکانی ئێمەدا. زۆرجار لەوێوە تەقەیان ئەکرد و، خەڵکیان بریندار ئەکرد. حەسەن کوێستانی و عەلی نەبی بە تەما بون پەلاماری بدەن ئەو شوێنەیان لێ بسێنن. شەو بو بە تەقەیەکی گەرم و، گوللەی ئاربیجی لە تاریکی شەوەکەدا وەکو پشکۆی ئاگر ئەهات و ئەچو. من لە زارگەڵێوە چاودێری شەڕەکەم ئەکرد. وامزانی هێزەکەی ئێمە پەلامار ئەدەن، کەچی هێزەکانی پارتی هەمان شەو پەلاماریان دابو شوێنەکەی ئێمە بگرن. لەم شەڕەدا برایەکی تری حەسەن و پێشمەرگەیەکی تر کوژران، بەڵام

حەسەن شوێنەکەی بەرنەدا و دانەبەزی تا هێرشەکەی پارتی تێک شکێنرا.

*

کۆبونەوەیەکم لە گەڵ فەرماندەکانی پێشمەرگە کرد کە چی بکەین؟ دو رەئی جیاواز بون: هەندێکیان ئەیانوت لەم شاخە سارده بکشێینەوە چیاکانی خوارووی جادە؛ درە بێ و تەوره و، لەوێ دابەزرێین. هەندێکی کە ئەیانوت ئەبێ پەلاماریان بدەین و، بیانکەینەوە بە دیوی ئێران دا. ئاڵم، کە یەکێ لە فەرماندەی بەتالیۆنە تازا و هەڵکەوتوەکانی شۆرشی ئەیلول بو، لەم رەئیەدا بو، وتی: «ئەوانەی ئەڵێن لەم شاخانە بکشێینەوە بۆ شاخەکانی ئەوبەر، لەوبەریش کە هاتنە سەرمان ئەڵێن با بچینە کاروخ و بەرمکە دیفاع بکەین. لەویش کە هاتنە سەرمان ئەڵێن با بچینە هەورێ.. ئاخیرییەکەی وای لێ دێ ئەبێ لە دەشتی کەرکوک شەریان لە گەڵ بکەین.. چاکتر وایە شەرەکە لێرە بکەین و لێرە بیانشکێنین!»

*

خۆ ئامادە کردنمان تەواو کرد. لە گەڵ پێشمەرگەکانی گەرمیان دا بە کەلەکی باڵەبیان دا سەرکەوتم بۆ نزیک سەنگەری پێشمەرگەکان. چەند کەسێکی شارەزام هەڵبژارد بچن بۆ نۆرینی شوێنەکانی جود. هاتنەوە ئاگاداریی وردیان لە سەر شوێنەکانیان و تەوارەی هێزەکانیان کۆ کرد بوەوە.

هەندێ سەرچاوەمان پەیدا کرد بو دەسگیاسەکانی ئەوانیان بۆ ئەناردین. ئەوانیش زانیاری باش و بە کەڵکیان دەس ئەکەوت. هەواڵەکانی بزمان ئەهات وایان ئەگەیاند ئیدریس لە دێیەکی نزیک ئەوان بو لە دیوی ئێران ئاگاداری کرد بون کە دێت بۆ سەردانیان. من بەم هەواڵە زۆر خۆشحاڵ بوم. چەند ساڵ بو بنەماڵەی بارزانی لە واشینتۆن و کەرەج دانیشت بون و، خەڵکیان بۆ شەری ئێمە ئەنارد، وا ئێستا خۆی دێت بۆ مەیدانی شەر. ماوەیەک هێرشەکەم راگرت بە هیوای گەیشتنی ئیدریس. هەر دەر نەکەوت. ژیانیشمان بە شاخەکەوە زۆر ناخۆش بو، ئاوی کانیەکانی ئەوەندە سارد بو بە زەحمەت دەس و دەموچاوی پێ ئەشۆرا. هەمومان پشتی دەست و روەمەتمان قلیشا بو، روخسارمان تاریک هەڵگەرا بو. شەو زۆر سارد و خواردنمان زۆر خراپ بو. هێڵەکانی رووبەرو بونەوەمان لە یەکتری نزیک بو، لە تەقەی بەرامبەردا .٢ کەس زیاتر بریندار بوبو. بەلام هیچ کەسی لە پێشمەرگەکان خۆی نەئەدزییەوە.

*

شەرە جنێو بە هوکی تۆکی

رۆژێکیان هوکی تورکیەکەم کرد بوەوە لە گەڵ عەلی پچکۆل قسەم ئەکرد. کابرایەک هاتە سەر خەت. قسەکانی پێ برەم. پرسی: «تۆ فلانی؟»

وتم: «بەلێ!»

جنێوێکی بە دایکم دا وتم: «دایکم نەماوە!»

جنێوێکی بە ژنەکەم دا وتم: «ژنم نیە!»

جنێوێکی بە خوشکم دا وتم: «هەمویان شویان کردوە مێردیان هەیە!»

وتم: «بۆچی لە مەسئولەکانتان ناپرسن لە پاش ئەوەی هەمو ساڵێک جارێک بتانهێنن بۆ سەر یەکێتی و هەندێکتان بە کوشت بدەن و بە شکاوی بتانگێرنەوە بۆ ئێران، بۆچی لە گەڵ یەکێتی رێک ناکەون بە خۆشیی و بە بێ شەر بێنەوە بۆ کوردستان؟»

وتی: «ئێمە عەینەک لە چاوەکانی پشتناشان نین - مەبەستی شیوعییەکان بو کە لە شەڕی ئاداردا تێشکا بوون - ئێمە شێر و پڵنگەکانی بادینانین.. ئێمە هاتووین دابکەت....»

کوڕەکە بە کرمانجی ئەدوا، لام سەیر بو بادینانی کە بە ئەدەب و مەعریفەت ناسراون، جنێوفرۆشی وەهایان تێ دا بێ. سەیرم کرد قسەکانم کاری تێ ناکا، وتم: «شێر و پڵنگی بادینان گوێ بگرە! هەولێری قسەیەکیان هەیە ئەڵێن: مەیدان مشکان نەیانخواردوە! لە مەیدانەکەدا یەکتری ئەبینین»

بە هەمو هێزێکی تۆکییەکانم ڕاگەیاند: ئیتر دایخەن و جارێکی تر قسەی پێ نەکەن تا خۆم بە نامە ئاگاداریان ئەکەمەوە.

*

مەیدانی شەڕەکەم کرد بو بە ۳ شەرگە:

شەرگەی سەرەکی زنجیرە چیای بێبە بو کە هێزەکانی پارتی و بارزانییەکانی لێ دامەزرا بو.

شەرگەی خەریک کردن، ئەمیش دو قۆڵ بو:

قۆڵی یەکەم، لە سەر چیای بێبە، نزیک بنکەکەی من کە ئەبو عەلی ئەبی پەلاماریان بدا و، هەمویان لایان وابو ئەمە هێرشی سەرەکی لێ ئەکرێ.

قۆڵی دوەم، زنجیرە گردێکی نێوان جادەی خانەقا و گوندەکانی ئەندزێ، لیوژێ، سلێ و بۆلێ.. کە هێزەکانی حسک و حشعی لێ دامەزرا بون، ئەبو هێزەکەی عەلی پێچکۆل پەلاماری بدا.

لە شەڕی مانگی مایس دا، حشع و حسک جەزرەبەیان پێ گەیشت بو، ئەمانویست ئەمجارەیان جەزرەبە لە پارتی بسرەوێنین و، غروریان بشکێنین. لە بەر ئەوە تەرکیزمان کردە سەر ئەوان.

جارێکی تر تاقمێک پێشمەرگەی تێکەڵاو لە شارەزا و نەشارەزام نارد بچن بۆ سەیری شوێنەکانیان و، ڕێگاکانی پەلاماردانیان. خۆم ناوچەکە شارەزا بوم. جاری یەکەم ساڵی ۱۹۷۱ و جاری دوەم لە کاتی کارەساتی هەکاری دا ساڵی ۱۹۷۸ دی بوم و، ئەو چەند ڕۆژەیش کە بە شاخەکەوە بوم، بەردەوام سەیرم ئەکرد و لە شارەزاکانم ئەپرسی و، بیرم لێ ئەکردەوە: ڕوبەڕو پەلاماریان بدەین، یان لە لاوە!

ڕوبەڕو تووشی زیانی گیانیی زۆر ئەبوین و، ئەوانیش وایان چاوەڕێ ئەکرد لەوێوە پەلامار بدەین. بەڵام بە درێژایی دوڵی خەلاپ بۆشایی بو، ئەوان پڕیان نەکرد بوەوە و هێزیان لێ دانەنا بو. ئەمانتوانی لەوێوە بە نهێنی لێیان بسووڕێینەوە. دوڵەکە درێژ بو ئەوان بە درێژایی بەرەیەیان - کونەکۆتر - بێبە دامەزرا بون و، یەکێ لە بنکەکانی فەرماندەییان لە سەر کانی کونەکۆتر دانا بو. لە پاش ئەوەی بە ڕێچکە و لە یەک ڕیزدا پەلاماری یەک شوێن بدەن، من وەهام دانا کە بە پانایی شاخەکە لە شێوەی «کەلە دەرەوە» دا لە ۸ جێگاوە پەلاماریان بدەن.

هێزەکانم گوڵبژێر کرد، چالاک و تەندروست و بە زاتەکانم جیا کردەوە، شارەزا و نەشارەزا و، پێشمەرگەی ناوچەکە و پێشمەرگەی دەرەوەی ناوچەکەم تێکەڵاو کرد و، ۸ تاقمی ڕێکوپێکم لێ پێک هێنان.

هەر تاقمی فەرماندەی یەکەم و دووەم و سێیەم و، شوێنی هێرشەکەیان و ئامانجەکانیانم بۆ دیاری کردن و، داوام لێ کردن سەعات ٩ ی شەو خۆیان و پێشمەرگەکان بێن بۆ دوایین کۆبوونەوەی پێش هێرشەکە.

لە کاتی دیاریکراودا ئامادە بوون. هەموویان ٢٣٠ کەس بوون. بەڵام هەڵبژاردەی هێزەکەی یەکێتی و، لە پیاوە هەرە ئازا و دڵسۆزەکانی کورد بوون. لە قسەکانم دا گرنگیی سیاسی هێرشەکە و، شکاندنی جۆدم بۆ روون کردنەوە و ئاگادارم کردن کە:

- نابێ لە کاتی ڕۆیشتن دا قسە و، دەنگە دەنگ بکەن و یەکتری بانگ بکەن.
- نابێ لایتی دەس بە کار بهێنن. پیلەکانی هەڵبگیرنەوە. نابێ جگەرە بکێشن.
- نابێ هۆکی تۆکی بەکار بهێنن تا تەقە دەس پێ ئەکا.
- هەمو کەسێ ئەبێ پێشمەرگەکەی بەردەمی و، ئەوەی دوای خۆی بناسێ و، نابێ ئەو ریزە لە هیچ حاڵەتێک دا، جگە لە کوژران و بریندار بوون، تێک بدا.
- هەر کەس کوژرا لە شوێنەکەی خۆی بە جێ ی ئەهێڵن تا شەر بە لادا ئەکەوێ و، هەرکەس بریندار بو یەک کەس لە گەڵی ئەگەڕێتەوە.
- ئەگەر فەرماندەی یەکەم کوژرا، هی دووەم جێگەی ئەگرێتەوە و، هی دووەم کوژرا، هی سێیەم جێگەی ئەگرێتەوە لە ئەنجامدانی ئەو کارەدا کە پێیان سپێردراوە.

سەعات ١٠ ی شەو خواحافیزیم لە تاقمی یەکەم، کە ڕێگاکەی لە هەموویان دوورتر بو، ئینجا تاقمی دووەم و سێیەم تا هەشتەم کرد و، بە ڕێ کەوتن.

*

عەلی نەبی خۆی ئاگاداری جووڵانی هێزەکە و، ئەرکەکانی خۆی بو، بە نامەیش ئاگاداری ئەزڵی عەلی پچکۆلم کرد؛ کە گوێیان لە تەقەی شەر بو، لە بەرزاییەکانی بیبە، ئەوانیش هێرشەکەیان دەس پێ بکەن و، هۆکی تۆکییەکانیان بکەنەوە.

سەعات ٤.٢٠ دەقیقەی بەیانی ڕۆژی ١ ی ئەیلول، هێشتا تاریک و روون بو تەقە دامەزرا و، لە هەمو شوێنەکان وەکو داسان ئاپو شەر دەستی پێ کرد. دوای ١٥ دەقیقە هۆکی تۆکییەکانی: سەید کەریم، رەحمان سەیدە، عەزیزی داوە، برایمی حاجی کوێخا، قادر خەیات.. مژدەیان دا کە ئەرکی خۆیان بە جێ هێنا و، هێزەکانی پارتی دەستیان کرد بە هەڵاتن. عەلی نەبی پێش سەرکەوت، من و حەسەن کوێستانی و عەبدولرەحیمیش بە دوای دا.

*

یەکێ لەو دیمەنانەی هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە لە کاتی سەرکەوتن دا پێشمەرگەیەکی تیپی سەفین ناوی فارووق بو بە سەختی بریندار بوبو، لە بن بەردێک دا دانیشت بو خوێن لە برینەکەی سنگی ئەچۆڕا، دوای مردنی کە گیرفانی گەڕا بوون ٢٥٠ فلس لە گیرفانی دا بو، کە سەرکەوتم بۆ شەرگە و لاشەی کوژراوێکی پارتییان پیشان دەم ٢٠٠ تمەن لە گیرفانی دا بو، لە دڵی خۆم دا بە زەییم بە خۆم و بە گیانبازەکانی گەلەکەم دا هاتەوە. لەم شاخە بەرزە لە سەرچی شەر ئەکەن؟

شەری سەرەکی تەواو بو. دنیا روناک بوبوە. هێزێکیان لە لوتکەی بۆڵی دانا بو کشانەوەکەیان بپارێزێ. چاومان لێ بو بە کۆمەڵ بە قەندیل دا بە ڕێ کەوتن بەرەو تیهران. لەم سەفەرەدا بە زۆری عەبدولرەحیم بە هۆکی تۆکییەکەی من قسەی ئەکرد. وتم: «بزانە شیر

و پلنگەکانی بادینان ئادوزیتەوە هەندێ قسەیان لە گەل بکەم)، عەبدولرەحیم چەندی هاواری
کرد کەسیان وەلامی نەدایەوە، نازانم خەریکی راکردن بو، یا کوژرا بو.

*

حەسۆ لە کونەکۆتر
پارتی، بە تایبەتی بارزانییەکان، زەرەرێکی زۆریان لێ کەوت. دو لە فەرماندە
ناسراوەکانیان: حەسۆ میرخان ژاژۆکی و عەبدولرەحیم جەسیم کوژران. هەردوکیان لەوانە
بون لە گەل مەلا مستەفا چو بون بۆ مەهاباد و، دوایەتر بۆ یەکێتی سۆڤیەت. لە شۆرشی
ئەیلول دا حەسۆ فەرماندەی هێزی کاوە بو لە قەلادزە و، عەبدولرەحیم فەرماندەی هێزی
حەمرین بو لە بادینان. حەسۆ میرخان دولەمەری بە سەختی بریندار بو بەلام دەرباز بو.
حەسۆ ژاژۆکی سالێک بو بە دوامانەوە بو لە کۆلان نەشەبوەوە. بە زستان جاسوسانی لێ
گرتبن و هێزی ئێرانی هێنایە سەرمان و، بە هاوین قەندیلی لێ گرت بوین. لە سەر
کانیەکەی کونەکۆتر کوژرا بو، هەگبەیەکی لێ بە جێ مابو، یادداشتەکانی خۆی و هەندێ
نامەی ئیدریس و مەسعود و، کەسانی تری تێ دا بو. چەند پاسدارێکی ئێرانیشی لە گەل
کوژرا بو.
لە یەکێتی یش دو لە فەرماندە ئازاکانی کوژران: ئەحمەد مەولود، فەرماندەی تیپی
کاروخ، بەیانی زو لە پەلاماردانی بیبیدا. ناظمی حەمەی سلێمان، فەرماندەی تیپی
خالخالان، لە دوای نیوەرودا لە راونانی شکستەی هێزەکەدا لە نزیک بولی.
بە درێژایی رۆژ هالیکۆپتەری عێراقی چاودێری مەیدانی شەرەکانی ئەکرد و،
چاروبار رێزێکی کورانەی بە سەردا ئەتەقاندین.

*

من هێشتا لە بیبە بوم مەحمودی حەمە بور گەیشتە سەر شاخ. مەحمود زو زو
ئەهات بۆ لام و نامەی ئەم و ئەوی بۆ ئەهێنام، بەلام ئەمجارە پێم سەیر بو لەم کاتەدا هات
بو. دەمەو ئێوارە هەمو شت تەواو بو داهەزینەوە بۆ بنکەکەی زارگەلی. مەحمود کوڕێکی لە
سلێمانیەوە لە گەل خۆی هێنا بو داوای پارەیان لێ کرد بو، ئەیویست بیبەخشن.
من کەوتمە ئامادە کردنی چەند وتاری بو رادیو، کادرێکی راگەیاندنی مەلبەندیشم لە
لا بو، باسەکانی هەموی تایپ کرد و، نامیلکەیەکی درێژی لێ دەرچو چاپ و بلاو کرایەوە.
ریپورتاجێکی درێژی لە سەر شەرەکان و، یادداشتەکانی حەسۆ و، نامەکانی ئیدریس و
مەسعود و، ناوی کوژراوەکان تێ دایە.

*

عەرەب و ئیسرائیل چەند جاری تەرمی کوژراوەکانیان ئەگۆرییەوە و، چەند جاری
کوژراوی ئیسرائیلی کە ئەکەوتە لای عەرەب لە گەل گیراوی زیندوی عەرەب دا
ئەیانگۆرینەوە. منیش ویستم چاو لەوان بکەم. لە گەل پێشمەرگەکان قسەم کرد، وتم: چەند
جار ئەوان لە هەورامان و لە هەکاری پێشمەرگەی ئێمەیان کوشتوە و، ئەیانهێشتوە
کەسوکاریان تەرمەکانیان وەربگرنەوە. ئێوەش لاشەکانی ئەمان بشارنەوە بەلکو «جەنازە
بەرامبەر بە جەنازە» پێیان بگۆرینەوە. قەندیل پڕ ناو پەسیری زۆرە. پێشمەرگەکان ئەوەندە
رقیان لە حەسۆ و تاقمەکەی بو، زۆر زو تەرمەکانیان لە کون و پەناو پەسێری شاخەکە دا
شاردەوە. حەسۆ ئەو زەمانەی کە فەرماندەی هێزی کاوە بو لە پشدەر ژنێکی لە خەلکی ئەو

ناوچەیە هێنا بوو. خەزوورەکەی و هەندێ لە کەسوکاریان هات بوون تەرمەکەی بەرنەوە. منیش پێم وتن: «خەزانەکانی، عەلی عەسکەری و خالید سەعید و شێخ حسێن چەند ساڵە بە تاواتەوەن شوێنی گۆڕەکانیان بزانن. کەی شوێنی گۆڕەکانی ئەوانتان بۆ دۆزینەوە ئێمەیش شوێنی تەرمەکانتان پیشان ئەدەین!»

*

عەلی پچکۆل و چا

خواردنمان خراپ بوو، پارەمان کەم بوو، یەکدوورۆژ بوو چامان لێ بڕا بوو. عەلی پچکۆل چەند جارێ داوای کرد: هێزەکان ئیزن بدەین، من جارێ مانەوەیانم بە پێویست ئەزانی تا دڵنیا ئەبووم لە کشانەوەی یەکجاریی هێزەکانی جەود. عەلی ڕۆژێک نامەیەکی بۆ نووسی بووم: تەلی پێشمەرگەکان ٣ ڕۆژە چایان نەخواردۆتەوە، سەریان ژان ئەکا ناتوانن ئەرکەکانیان بە جێ بهێنن، ئەگەر چامان بۆ نەنێری، پلاوی لێ ئەکەین. منیش بۆم نووسی: من مەسئولی عەسکەری جەبهەکەم نەک مەسئولی چا. نابێ پێشمەرگەکان، لە بەر نەبوونی چایی، ئیزن بدا. لە سەر ئەمە تووڕە بووبوو، خۆی و مەفرەزەکەی لێیان دا بوو گەڕابوونەوە بۆ ناوچەی چەمی ڕیزان.

*

مەکتەبی سیاسی بە بۆنەی ئەم شەڕەوە بەیانێکی دەرکرد. لە بەیانەکەدا لایەنەکانی جەودی بانگ کرد بوو بۆ چارەسەرکردنی سیاسی کێشەکان و بۆ ئاشتبوونەوە. ئاگاداری نووسەرەکانی ڕادیۆمان کرد بوو زنجیرەیەک وتار بەو مەعنایە بنووسن. ڕادیۆی پارتی بە جنێو وەڵامی ئەدایەوە و، هەڕەشەی ئەکرد. منیش بە بێتەل لەسەم لە گەڵ یەکێکیان کرد و داوام لێ کرد تەعلیقێکیان لە سەر بنووسێ بە ناونیشانی: «وێنگۆ تەفاهوم ناکا» ئەم عینوانە لە هەموو وتارەکانی کە زیاتر ورووژاندنی بۆ جنێودان.

*

هێزەکانی جەود ئاوا بوون بۆ ئێران و، تا چەند ساڵی تێتر وازیان لە گەڕانەوەی بە کۆمەڵ و لەشکرکێشی هێنا.

*

کە هێزەکانی جەود لە کوردستانی عێراق دەرکران، دانیشتوانی دێهات لە یەکێتی زیاتریان پێ خۆش بوو، نەک لە بەر ئەوەی یەکێتییان لە هەموویان خۆشتر ئەویست، بەڵکو لە بەر ئەوەی ئەرکی ٤ حزبیان لە کۆڵ بوەوە، تەنیا هی یەکێکیانی لە سەر مابوو.

*

گیرانی بارزانییەکان

ئەو کاتەی ناوچەی حاجی ئۆمەران بوو بوو بە مەیدانی گەرمی جەنگی عێراق - ئێران. بنەماڵەی بارزانی و سەرانی پدک بە ئاشکرا هاوکارییان لە گەڵ هێزەکانی ئێران ئەکرد دژی جەیشی عێراقی. کۆکردنەوەی دەنگوباسی عێراق و هێزەکانی و، چاوساغی و ڕێبەری هێزەکانی ئێران و، و هێنان و بردنی دیدەوانی تۆپخانەی ئێرانی ئەمە بەشێکی کەمی ئەو هاوکارییە ئاشکرایە بوو. لە هێرشەکانیش دا ئەوان وەکو هێزی پارمەتیدەر و خەریککەر و لیدانی پشتەوە بەشدار ئەبوون.

بەر لە هێرشەکانی ئێران بۆ حاجی ئۆمەران، بەعس وەکو لە گەڵ یەکێتی دەستی

بە پەیوەندی و ئاڵوگۆڕی بیروڕا کرد بوو، لە گەڵ بنەماڵەی بارزانی یش دا هەمان کاری دەس
پێ کرد بوو. لە بەر ئەوەی ئەوان لە ناو تیهران دا دانیشتبوون و، ئاشکرا کردنی پەیوەندی لە
گەڵ عێراق، ئەبوو بە هۆی غەزەبی تیهران، ئەمەیان شارد بووەوە. لەو کۆبوونەوەیەدا کە لە
- ناوزەنگ لە نێوان نوێنەرانی یەکێتی و نوێنەرانی حکومەت دا کرا، ئەبوو ئەحمەد (عەقید
رکن خلیل محمد شاکر) جێگری سەرۆکی ئەوسای دەزگای موخابەرات بارزان تکریتی، بە
ڕاشکاوی داتی پێوەدا تا کە لە گەڵ بنەماڵەی بارزانی هەمان پەیوەندی و ئاڵوگۆڕی بیروڕایان
کردووە.

بەشدار بوونی بنەماڵەی بارزانی و هێزەکانیان لە هێرشەکانی ناوچەی حاجی هۆمەران
دا، لە لای صەددام جگە لەوەی بە خیانەتی نیشتمانی دائەنرا، بۆ خۆیشی بە خیانەت و
دەسپەڕین و فێڵ لێ کردن ئەژمارد. بارزانییەکانی لە عێراق مابوونەوە لە ئۆردوگای بەحرکە و
قوشتەپەدا کۆ کرا بوونەوە. زۆری پیاوەکانیان بوو بوون بە چەکهەڵگری «جەیشی شەعبی» و
بە دڵسۆزی ئەرکەکانی خۆیان بە جێ ئەهێنا.

شێخ عوسمانی کوڕی شێخ ئەحمەد و عیماد و ئەدهەمی کوڕی بوو بوون بە بەعسی.
عیماد سکرتێری مەجلیسی تشریعی بوو. عوبێد و لوقمان و صابیر لە بەغدا دانیشتبوون.
عوبێد بۆ شکاندنی باوکی ماوەیەک لە وەزارەتی بەعسییەکان دا بوو بە وەزیری دەوڵەت.
دەزگاکانی بەعس لە ڕاپۆرت و نووسینەکانیان دا بە بنەماڵەی بارزانیان ئەوت: «سلیلی
الخیانە».

صەددام بۆ ئەوەی تۆڵە لە بنەماڵەی بارزانی بکاتەوە، هێزێکی حەرەسی جمهووری لە
بەغداوە نارد دەوری ئۆردوگاکانی قوشتەپە و بەحرکەیان گرت. هەر پیاوێکی بارزانییان
بەردەس کەوت لە گەنج و پیر هەموویان گرتن. شێخ عوسمان و کوڕەکانی و، کوڕەکانی
مەلا مستەفا: عوبێد و لوقمان و صابیریان چنییەوە. سەر و سۆراخیان نەما. دوای گرتنیان
بە ماوەیەکی کورت صەددام لە یەکێ لە وتارەکانی دا لە تەلەفزیۆن دا وتی: ئەوانە
خیانەتیان کردووە لە بەر ئەوە: «ارسلناهم الی الجحیم». وا باو بوو کە مەسعود و ئیدریس،
هاوزەمان لە گەڵ هێرشەکانی تیهران دا بۆ حاجی هۆمەران، هەواڵیان بۆ بارزانییەکان ناردووە
خۆیان ئامادە بکەن بۆ چەک هەڵگرتن و گەڕانەوە بۆ ناوچەکانی سنوور.

لەو کاتەدا کە بەعس ئەم تاوانە گەورەیەی بەرامبەر بە بارزانییەکان کرد من لە خەتی
بووم. ڕۆژێکیان کوڕێکی بارزانییان هێنا بۆ لام ناوی عەبدولباقی بوو. باسی کارەساتەکەی
بۆ گێڕامەوە. لە یەکێتی دڵنیا نەبوو، چونکە تازە شەڕەکانی قەندیل بڕابوو وای ئەزانی ئێمە
ڕقمان لە هەموو بارزانییەکە. دوای ئەوەی لە گەڵ مامجەلال قسەم کرد عەبدولباقیم بینییەوە و
لە زمانی سەرکردایەتی یەکێتییەوە پێم ڕاگەیاند: «ئەگەر ئەتانەوێ بڕۆن بۆ تیهران ئێمە هەموو
کارئاسانییەکیان بۆ ئەکەین بۆ ڕەوانە کردنیان. ئەگەر لە کوردستان و لە شوێنەکانی خۆیان
ئەمێننەوە هەر یارمەتییەکیان لە ئێمە بوێ بە پێ ی توانا پێشکەشیان ئەکەین. هەر
کەسێکیشیان ئەیەوێ لە گەڵ یەکێتی بێ بە پێشمەرگە بەخێرهاتنی ئەکەین». عەبدولباقی
گەڕایەوە هەولێر و لە گەڵ هەندێ لەوانەی مابوون قسەی کرد. دیسان هاتەوە لامان و بڕیاری
دابوو بێ بە پێشمەرگە. ناردم بۆ لای مامجەلال. مامجەلال دڵنەوایی زۆری کرد بوو.
عەبدولباقی بوو بە پێشمەرگە و کرا بە فەرماندەی کەرت. کوڕێکی دڵسۆز و وریا بوو.
جارێکیان یەکێ لە بارزانییەکان وتی کوشتنی ئەوانە بە تایبەتی شێخ عوسمان و

کوڕەکانی مەلا مستەفا وەکو بیتاقە وابو بۆ مەسعود دەربچی. بەعسییەکان بەم کارە
سەرۆکایەتی عەشیرەتی بارزانیان بە تەنها بۆ مەسعود هێشتەوە بە تایبەتی کە ئیدریس
مرد. لە ناو کوڕەکانی مەلا مستەفادا کەس نەما بو مونافەسەی بکا و، وەکو عەشیرەتەکانی
تر ئەمانیش پارچە پارچە بن و، هەر کوڕێک چەند تیرە و تایفەیەک بە لای خۆی دا
رابکێشی. ئەوانەی مابون هەمویان لە دایکی خۆی و، لە خۆی منالتر بون.

*

بەرەو ئاسۆس

هەلومەرجی کوردستان زۆر ئالۆزا بو. ئەمانئەتوانی هەمو ئەندامانی سەرکردایەتی،
یاخود مەکتەبی سیاسی پێکەوە لە یەک شوێن کۆ بینەوە، ئەبو دابەش بین. لە لایەکەوە
بۆ سەلامەتی خۆمان وا باش بو، لە لایەکی ترەوە بۆ ئەوەی لە نزیکەوە خۆمان سەرپەرشتی
کارەکان بکەین. من لە مێژ بو بڕیارم دابو بچم بۆ بەری مەرگە.

کە ناوەزەنگیان بە یەکجاری چۆل کرد، مولازم عومەر چو بو بۆ کانی کەنێر لە
پشتی کانی تو لە بەری مەرگە، ماوەیەک بو هات بوە دۆلی بالیسان، بڕیارمان دا پێکەوە
بگەڕێینەوە. ئاوات قارەمانی پێش بانگ کرا بو بۆ لێپرسینەوە و ڕێگای درابو بگەڕێتەوە
شارباژێر، ئەویش تێکەلاوی کاروانەکەی ئێمە بو.

هێزەکمان بە ئوتومبێل بەرەو بناری هەوری بە رێ خست.

چوینە سکتان. دێ یەکی گەورە بو بەلام بە هۆی دوژمنایەتی ناوخۆییانەوە
گوندەکەیان وێران ببو، چەند کەسێکیان لە یەکتری کوشت بو. لە ڕقی یەکتری هەر
لایەکیان چو بو لە لای یەکێکی دەسەلاتدار ببو بە جاش.

شەو بە لای مەعسکەری هیزوپ دا ڕەت ئەبوین ئوتومبێلێک لە سەر جادەکە
لایتەکانی لە ئێمەی ئەدا ڕێچکەکمان لەو شەوە تاریکەدا بەرچاو ئەکەوت. هەمو خۆمان دا
بە ئەرزدا بۆ ئەوەی نەیبینین. لە کابرای شوفێرمان خوری لایتەکەی بکوژێنێتەوە.
شوفێرەکە پەشۆکا بو نەیئەزانی چی بکا. شتێکی چاوەڕێ نەکراو بو لەم شوێنەدا توشی
پێشمەرگە بێ. هەرچۆنێ بو ئوتومبێلەکە ڕۆیشت. ئێمە هێشتا خۆمان دا بو بە ئەرزا لە
ناو ئێمەوە بلێسەیەکی گەورە بەرز بوەوە و گرمەیەکی گەورە هات. لە ڕیزەکەدا عومەر لە
پێش منەوە بو. بە دەم ڕێگاوە قسەمان ئەکرد. ماوەیەک بو تۆزا بو. زۆر ئەترسام شتێکی
لێ هات بێ. لە ناو هەمویان دا خەمی ئەوم بو یەکسەر وتم: «کاک عومەر سەلامەتی؟»
وتی: «سەلامەتم!» ئەگەر شتێکی بە سەر بهاتایە تاحەز و دوژمن ئەیانوت: پیلانی خۆیان
بوە. سەرەتا وامانزانی هاوەنی مەعسکەرەکەیە. کەوتینەوە ڕێ چوینە داری قەسەمران. تا
تەرسا کەس خۆی نەکرد بو بە خاوەن، دەرکەوت پێشمەرگەیەکی دەستەکەی ئاوات
نارنجۆکەکەی لە سەر پێ بوە، لە شلەژاوی دا لە دەستی دەرچوە. کەللە سەری
پێشمەرگەیەکی بریندار کرد بو.

ناوچەکە بە ڕەبیە و مەعسکەر تەنرا بو ئەمانئەتوانی بمێنینەوە. شەو چوینە گوندی
مێوزە لە بناری کۆسرەت و، ڕۆژەکەیشی هەر لەوێ ماینەوە، بۆ عەسرەکەی چوینە ئالیقە.
پێشتر چەند بەلەمێکیان بۆ ئامادە کرد بوین. لە تاریکایی شەودا بە بەلەم لە ئاوی
ئەستێلی دوکان پەڕینەوە بۆ بەری مەرگە. لە کەناری ئاوەکە و لە کەلکی مەرگە پێشمەرگە

چاوەڕێیان نەکردبن. هەر ئەو شەوە چوینە ئاوەژێ. جەیش بە پەرێنەوەی ئێمەی زانی بو، ڕۆژی دوایی هالیکوپتەر پەلاماری بەلەمی ماسیگرەکانی دا زۆری سوتاند.

*

چیای ئاسۆس لەوەڕگایەکی دەوڵەمەندە بۆ بە خێوکردنی ئاژەڵ و، گیا و پوشی زۆری هەیە، بەڵام ئاوی کەمە، چینی بەردەکانی ئەستورنیە. لە بەرزاییەکانی دا تەنها چالیهەفری لی یە، هاوینان دەری ئەهێنن و ئەیتوێننەوە. هەندێ جێگا «ماقوز» لی یە. لە قەرەچوخ بە ماقوز ئەڵێن «هەرکەو». ماقوز ئەو ئاوەیە کە لە چالایی سەر بەردا ئەمێنێتەوە. کەو و کەوی لە هاوین دا لی ی ئەخۆنەوە. «گادەر» و «کوڕیس» لە لوتکە بەرزەکانیتی. بە مەڕی گوێ شۆڕ ئەڵێن: «کوڕیس»، بەڵام ناوی «گادەر» لە چەند جێگای تریش هەیە: ناوە بۆ شاخ و، ناوە بۆ ئەو ڕوبارەی کە لە سەر سنوری عیراق - ئیران هەڵئەقوڵێ و بەرەو شنۆ ئەکشێ. تاک و تەرا بزنە کێوی لی ما بو. وەکو ئەیانوت سەردەمی زو پڵنگی لی بینراوە.

*

بەری مەرگە

بنگرد، ناوەندی ناوچەکە بو، بنکەی ناحیەی لی بو. ئوردوگایەکی گەورەشی لی کرا بوەوە نزیکەی ٤ هەزار ماڵی تی دا بو.

ناحیەی بنگرد پێک هات بو:

گوندەکانی بناری ئاسۆس: ویسی، بێخێ، بێترخێ، بیانە، دولە گزم، سەرتەنگ، نێزۆکی، خانەلی، کانی هەنجیر، سەرچیا.. ڕاگوێزرا بون و، گەرمکان، ناودەشت، کەڵەکان، بناوێلی ئاوەدان بون.

گوندەکانی بەری مەرگە: کانی تو، چنارێ، ئاوەژێ، هەوارەبەرزە، خورخورە، باخیان، گزمەزەڵ ڕاگوێزرابون. لژتەر، هەڵۆنە، نۆڵچکە، سۆفیان، مەرگە، پاشکێش، مەلا سەفی، بیوەکە، بیگمی، شارستێن، دولە بی، سیدەر ئاوەدان بون.

هەردو دیوی ئاسۆس گوندە ئاوەدان و ڕاگوێزراوەکانی لە ژێر دەستی پێشمەرگە دا بو، بەڵام گوندەکانی: کویرەکانی، هەنجیرە، بنگرد، خۆشاو، بێمورشە، بەردەشان، سیوکان، سیناجیان، قەرەتەپە، دیبێژە، مەمەندئاوا، بەردەکوز، سەرسیان کە هەندێکیان لە سەر جادە و، هەندێکیان لە لیواری ئەستیلەکەی دوکان دا بون، لە ژێر دەسەڵاتی بەعس دا بون.

هەندێ لە خەڵکی شوێنە ڕاگوێزراوەکان لە ناوچەکە دورخرابونەوە بۆ ئوردوگای تەکی لە سەر ڕێگای چەمچەماڵ.

لە ڕوی پێکهاتنی خێڵەکییەوە ناوچەکە تێکەڵاو بو لە: شیلانە، جاف و ترکە ڕەشە.

ترکە ڕەشە تیرەیەکی بچوک بون لە سەرسیان و بەردەکوز دائەنیشتن.

شیلانە، ٣ تیرە بون:

پیرە، کە لە گوندەکانی بێمورشە و هەڵۆنە و، هەندێکیشیان دوای ژێرئاوکەوتنی گوندەکانیان چوبونە چوارقوڕنە، ژاراوە، ڕانیە، ئەسکی کەلەک.

شوانە، لە گوندەکانی بنگرد، سۆفیان، سەرچیا، هەندێکیشیان دوای ژێرئاوکەوتنی گوندەکانیان لە سولتانەدی و ژاراوە دائەنیشتن.

ڕەجەب، یا تالی (تالی گەوری ڕەجەب بوە)، ئەمانیش لە بەردەشان و، هەندێکیشیان دوای ژێرئاوکەوتنی گوندەکانیان لە بازیان دانیشتن.

گوندەکانی: خورخورە، باخیان، گۆمەزەڵ، دۆڵبی، شارستێن، سیدەر، کوێرە کانی و هەڵپیرە بەشێ بون لە ناوچەی جافەتی.

*

ناوچەکە چەند گوندێکی تێ دایە ئەمێنی لە ئاستی دا ڕاپوەستێ، لەوانە: مەرگە، بەردەشان، کانی تو.

– مەرگە، کانی و ئاوی زور و، ئەرزی فراوانی چاندنی داتەویلە و، باخی هەڵهێری هەیە. چوار مزگەوتی تێ دابو: مزگەوتی کانی چاوان، کانی سەردەشت، گەرمک و جافان. مزگەوتەکان بە ناوی کانیەکانەوە ناو نرا بون. چەند گۆرستانێکی نزیکە. هەندێکیان گەورەن و، کێلی گۆڕەکانیان بەرز و ئەستور و، هەندێکیان نیگاری شمشێر و خەنجەر و مەلیان لە سەر بو. کێلە کۆنەکانی هیچ نوسینێکیان لە سەر نیە. پێ ئەچێ مەرگە لە کۆنەوە ئاوەدان بوبێ. ئەم گۆرستانانە ئەمێنی لێکۆڵینەوەی مێژوییان لە سەر بکرێ. دانیشتوانی ناوچەکە هەندێ ڕوداوی دەماودەم ئەگێرنەوە کە لە سەردەمی هاتنی لەشکری ئیسلام دا مەرگە پایتەختی قەراڵێکی گەورە بوە و، دوای شەڕی قورس و خوێناوی ئینجا ناوچەکە گیراوە و، بە شمشێر ئیسلامیان کردون. پشدەرییەکان بە مەرگەییەکان ئەڵێن: «مەرگەیی ئەسحابەکوژ!». مەزاری «پیرۆتە سوری مەرگەیی» کە لە ناوچەکەدا بە شوێنێکی پیرۆز دائەنرێ کەوت بوە دامێنی گەورە قەڵا و پشتی مەرگەوە. ئەوسا «ڕەبیە» یەکێ گەورەی جەیشی لێ بو. گوایە پیرۆتە سور لە گەڵ هاتنی ئیسلام دا موسوڵمان بوە و، لە شەڕێکی دینیی دا کوژراوە و لەوێ ناشتویانە. گێرانەوەکان ئەفسانەن، پشت ئەستور نین بە هیچ بەڵگەیەکی مێژویی.

ئەوسا ناوەندی قەزاکەیان گواستۆتەوە بۆ قەڵادزە. مەرگە سەردەمێک بنکەی ئیمارەتی بابان بوە. بە پێ ی «بەیتی کاکە شێخ و کاکە میر»، هەندێ لە میرەکانی بابان لەوانە ئەم دو میرەی بەیتەکەیان بە سەردا هەڵدراوە، لە ئەنجامی زورداری و بەدڕەوشتی دا، بە دەستی مەرگەییان بە کۆمەڵ کوژراون. تا ساڵی ۱۸۹۳ مەرگە ناوەندی قەزای پشدەر بوە.

وەکو ئەیانوت: مەرگە و لێژەر و هەندێ گوندی تری ناوچەکە دەرپشکی کوشندەیان هەبو. تا من لەوێ بوم چەند جارێ دەرپشک بە پێشمەرگە و خەڵکی کەوەی دا، بەڵام کەسی نەکوشت.

کاتی خۆی مەرگە ناوەندی بەڕێوەبەرایەتی ناوچەکە بوە، هەر بۆیە بە هەمو ناوچەکە ئەوترێ: «بەری مەرگە».

*

– بەردەشان گوندێکە کاتی خۆی سەر بە مەرگە و دواییتر سەر بە بنکرد بوە. یەکێ لە بە ناوبانگترین بەیتبێژەکانی کورد: عەلی بەردەشانی، لەم دێ یەدا لە دایک بوە. حاجی قادری کۆیی لە باسی شاعیرەکانی کوردستان دا بەمجۆرە ستایشی کردوە:

دو عەلین وەکو حەسسان
حەریر و بەردەشانە مەسکەنیان

له دو عەلی، مەبەستی: عەلی حەریری و عەلی بەردەشانی و، له حەسسان
مەبەستی: حەسان کوڕی ثابتە. حەسسان شاعیرێکی عەرەبی کۆنی سەردەمی جاهیلی
بوو، دوای ئیسلام بە ستایشی پێغەمبەر ناوی دەرکردوە.
ژمارەیەکی زۆر بەیت، چیرۆک، گۆرانی، قسەی نەستەق.. بە سەر زمانی
خەلکەوەیە، ئەدرێتە پال، کە هەموی نیشانەی بلیمەتی ئەون. کەچی سەرگوزشتەی ژیانی
خۆی ڕوون نیە و، بابەتەکانی کەسێکی نەبی، کە لەم سالانەی دوایی دا تۆمار کراون، ئەوی
تری نەنوسراوەتەوە، بەلام بەوەدا کە یەکێ لە بەیتەکانی بۆ ئەورەحمان پاشای بابان وتوە،
دیارە هاوچەرخی ئەو بوە.
بەردەشان مەرکەزی عەشیرەتی شیلانە بو.
ڕەسول مامەند لە بەردەشان لە دایک بوە. کە من لە ناوچەی نیشتەجێ بوم، کوێخا
ڕەسول، یەکێکی ناردە لامان بۆ پێشوازی. بێگومان ئەمەی لە پیاوەتی
بەرزی برای ڕەسول، چونکە هیچ ئیشێکی بە ئێمە نەبو، جگە لەوەش ئێمە لەو کاتەدا لە گەل حسک
خۆی بو،
ناکۆک بوین.

*

- کانی تو کەوتۆتە بناری شاخەوە لە کۆتایی دولێک دایە لایەکی ئاسۆس و،
لایەکی شاخی چل بزنەیە. هەوای خۆش و دیمەنی جوان و، چەند کانیەکی سارد و
سازگاری تی دایە، دوانیان لە بەرزایی هەلئەقولێن و ئەڕژێنە قولایی دولەکەوە. زستان
بەفرێکی زۆری لی ئەباری.
زەویوزاری کشتوکال و دانیشتوانیان کەمە، ئەرزەکانیان بە دەس بەردەوێر و چاک
کراوە. ڕەزی تری و باخی میوە و ترشیان زۆرە. پیاو تەیینی پشتاوپشتی خەلکی ئەم دێ
بە چەند ڕەلەیان لە گەل باخەکانیان داوە. میوەیەکی لی بو، وەکو هەلوژە ڕەشە بەلام
بچوکتر و تامیشی خۆشتر، پێیان ئەوت: «سیکەرۆ».
ئاژەلداری ئەکەن. هەوای ناوچەکە بۆ پەروەردە کردنی ئاژەل، بە تایبەتی بۆ ڕاگرتنی
بزنە مەرەز، لە بارە.
دانیشتوانی ناوچەکە لە کۆنەوە شارەزاییەکی زۆریان هەیە لە ئەونگەری دا. ئافرەت
لە تەشی ڕستن و بەرهەمهێنانی داوی بارێک دا و، پیاو لە چنینی بەرو دا. شالی کانی تو
و چارۆی بۆ تەنکی و سفتی و جوانی بە ناوبانگە.
کانی تو و کانی کورکور ئەشی بکرێن بە شوێنێکی تووریستی خۆش. بە هاوین
سەیران و بە زستان بۆ یاری سەربەفر.

*

ئەم ناوچەیەش وەکو خۆشناوەتی و، زۆر ناوچەی تری کوردستان بزن ڕائەگرن. بزن
لە مەر هەرزانترە، بە خێوکردنی ئاسانترە، زۆرتر بەرگەی نەخۆشیی و سەختیەکانی
سروشت ئەگری.
لە کوردستان ۳ جۆر بزن هەیە: بزنی ڕەش، بزنی مەرەز، بزنی کەوی.
بێچکەی بزن: کار یا کارژولە (لە بونەوە تا تەمەنی ئەبی بە ۳ مانگ)، گیسک
(لە ۳ مانگیەوە تا ئەبی بە ۱ سال)، چێبر (لە ۱ سالیەوە تا ئەبی بە ۲ سال)، ئینجا بە
نێرەکانی ئەوترێ: نێری، سابرێن، تەگە و بە مێ یەکانی: بزن.

کار تا لە خەم ئەرمەنی لە «کوز» دا پەروەردە ئەکری. کوز بە «تەیمان» چوار دەوری ئەگیری، بزن لە زستان دا ئەکریتە «پشتیر» یا «هۆڵ» ەوە.

ئەو ساڵەی بزن نەزێ، شیریشی نابێ، بزنی بێ شیر پێ ی ئەڵێن: «قسر».

بزنی ڕەش و بزنی مەرەز لە گەڵ نێرێی یەکتری جوت ئەگرن، بەچکەکەیان «دورە، یا دورەگ» دەرئەچێ.

مووی بزنی ڕەش، زبر و ڕەقە بۆ دروستکردنی جلوبەرگ بە کەڵک نایەت، بەڵام گوریس، ڕەشماڵ، ڕەشکە، جەواڵ، تەنر، خەرار..ی، لی دروست ئەکری.

مووی بزنی مەرەز، ڕەنگی جۆراوجۆری جوانی ڕەش، سپی، خورمایی، شینکی.. هەیە و، نەرم و خاوە، بەزو (کر، شاڵ)، بەرماڵ، پۆپەشمین، جاجم، گۆرەوی، پۆزەوانە، دەسکێش، بلوز و، لە هەندێ شوێن پەتانی.. لی دروست ئەکری.

بزنی ڕەش بەرگەی سەختی سروشت ئەگری و، لە شاخەوانی دا وریا و سەرکەڵەیە، بەڵام زەرەری گەورە لە جەنگەڵ و باخ ئەدا، چونکە چرۆی تازە پێگەیشتووی درەخت ئەخوا و، توێکڵی قەدەکەی ئەکرێنێتەوە، دارەکە ڕشک ئەبێ، لە بەر ئەوە پێ ی ئەڵێن: «کوللەی ڕەش».

پەندی زۆر لە سەر بزن هەیە، وەکو: «بزن بۆ شەوی جێ ی خۆش ئەکا»، هەروەها: «بزن ئەجەلی بێ نانی شوان ئەخوا»، هەروەها: «خوا هەقی بزنی کۆڵ بە سەر بزنی شاخدارەوە ناهێلی»، هەروەها: «گیا ئەوەیە بە دەمی بزن خۆش بێ»، هەروەها: «نەمخواردەم و نەکردم، گیسکێ جرینگاندم».

بۆ یەکێ کە زۆر زوو بکەوێتە خۆشییەوە ئەڵێن: «وەکو بزنی دیلیزە ساڵی دو بەهار ئەخوا». بۆ یەکێ بەڵێنەکانی بە جێ نەهێنێ ئەڵێن: «وەکو بزن وایە دەستبۆژ هەڵناگری». بۆ یەکێ هەمیشە جارێ لە دوای خۆشییەک ناخۆشییەکی بە سەر بێ، ئەڵێن: «وەکو گیسکەکەی هەیاسی خاسی لی هاتووە»

*

بارەگای تیپی ئاسۆس لە ئاوەژێ و کەرتەکانی بە درێژایی بناری ئاسۆس بڵاو بوبونەوە.

بارەگای تیپی ٦٨ ی مامەندە لە لۆتەر و، کەرتەکانی لە بناری ئاسۆس بە دیوی پشدەردا دابەش ببوون.

بارەگای تیپی ٤٤ ی چەکوچ لە گەرمکان و، بارەگای تیپی ٤١ ی کورەکاژاو لە کەلەکان بو. ئەم دو تیپە لە چاو ئەوانی کەدا بە ژمارە کەمتر بون.

هەندێ لە کەرتەکانی تیپی ٦١ ی جوتیارانیش، بە هۆی شەڕەکانی عێراق - ئێرانەوە، پەڕی بونەوە بەری ئاسۆس هەندێکیان لە کاتی تۆ بارەگایان دانا بو. ئەم هێزانە هەمویان سەر بە مەڵبەندی دو بون کە بارەگاکەی لە سەرگەڵو بو.

کاکەمین قادر بەرپرسی کەرتی ڕێکخستنی قەڵادزە لە چنارتێ بو. کە گەیشتینە ناوچەکە، تازە خەریکی ئاواکردنەوەی گوندە وێرانکراوەکانی بون، لە بەر ئەوە شوێنێکی ئەوتۆی ئامادەی لێ نەبو بیکەین بە بارەگا، ئێمە خۆمان خانو دروست بکەین. پێشمەرگەکان لە ئاوەژێ و مەرگە جێگەی کاتیان پەیدا کرد و، منیش چەند ڕۆژێ لە ماڵی عەبدولرەحیم بوم لە ئاوەژێ.

ئاوەژی گوندێکی بچووک بوو. پشتی دابوو بە ئاسۆسەوە رووی لە قەرەسەرد بوو. چەند کانی و کارێزێکیان هەبوو، بەڵام زەوییوزاری کشتوکاڵیان کەم و لێژ و، بەرداوی بوو. نزیکەی ۲ ماڵێکیان لە تەکیەوە هات بوونەوە بنەیان دانا بوو. رەزی تری و ترش و باخەکانیان وشک بووبوو، تازە خەریکی ژیاندنەوەی بوون. ژمارەیەکی کەم بزنی سەرمز و بزنی رەش و گاوگۆتاڵیان پەیدا کرد بوو. دانیشتوانی ئاوەژی کەم دەرامەت و، ژیانێکی هەژارانەیان هەبوو، بەڵام ئیمپەمتیان دەوڵەمەند و نەفسیان بەرز و، لە میوانداری دا دڵ و دەروون فراوان بوون. هەر لە ئاوەژی ماڵی کامەرانی بەهجەتی عەونی، زێرەی عەبدوللا رووی، ئەحمەدی حاجی محەمەدی قەرەتەپە، حەمەی حەمەباقی.. لی بوو.

خەڵکی ناوچەکە بە گشتی پەیمان خۆش بوو، ئەمە لەوێ جێگیر بوین، لایان وابوو تیتر هێزەکانی جەیش ناتوانی بە ئاسانی بێتە سەریان و، جارێکی تر رایان بگوێزێ.

مام ئەحمەد

مام ئەحمەد لە سەرەتای دەس پێ کردنەوەی شۆڕشەوە بووبوو بە پێشمەرگە. زۆرجار کە لە قسەکردن دا ناوی یەکێکی لە بیر بچوایە «وانیک» ی بە کار ئەهێنا بە پاسەرشاتی ئەوت: وانیک عەرەفات و، بە قاسملوی ئەوت: وانیکلو.. لە بەر ئەوە ناویان نا بوو مام ئەحمەد وانیک، ئەگەرچی لە بنەماڵەیەکی ناسراوی خەڵکی ناوچەکە بوو، بەڵام پێشمەرگە و خەڵک هەر بەم ناوەیەوە ئەیانناسی.

دوای ئەوەی ڕێگای مەرگە - بەرگەلو کرایەوە تراکتور و ئوتومبێل هاتوچۆی پێ دا بکەن. رۆژێکیان دلێر بە ئوتومبێل هات بوو بۆ ئاوەژی. مام ئەحمەد ئەیویست بڕوا بۆ بەرگەلو. بە دلێری وت بوو: «کە ڕۆیشتی منیش لە گەڵ خۆت بەرە!» دلێر وت بووی: «باشە، بەڵام من زۆر زوو شەتم لە بیر ئەچێ بۆ ئەوەی لە بیرم نەچێ لە سەعات ئەوەندەوە لە سەر ڕێگاکە چاوەڕێ بکە کە هاتم سوارت ئەکەم» مام ئەحمەد وای زانی بوو تایەوێ سواری بکا. وت بووی: «ئەگەر ئەوەندە زوو زوو شتت لە بیر ئەچێ ئەوە بۆچی ڕۆژێ لە بیرت ناچێ لە باتی بەرگەلو بچی بۆ بنکرد!» بنکرد ئەوسا هێزەکانی حکومەتی لی بوو.

خاڵە مین

خاڵەمین، یەکێ لە پیاوە ڕیش سپییەکانیان ئاوەژی، ژوورێکی لە دوو ژوورەکەی ماڵی خۆیان بۆ من تەرخان کرد. بە درێژایی ٦ مانگی رابوردو، بە هۆی گەران و سووڕان و شەروشۆڕەوە، لە هاوسەرەکەم دابڕا بووم. ناردم بە دوای دا ئەویش هات لەوێ نیشتەجێ بوین. تا خانووەکەی خۆم تەواو بوو، چەند حەفتەیەک میوانی ئەو بوین. ئەو ماوەیە تێکەڵاویمان زیاتر و دۆستایەتیمان بە هێزتر بوو. خاڵەمین خۆی نموونەی پیاوی جوامێر و، هاوسەرەکەی نموونەی خانمی خانەدان و، منداڵەکانی نموونەی مرۆڤی بەرز بوون.

مام باپیر

مام باپیر، یەکێکی کە لە پیاوە ڕیش سپییەکانی ئاوەژی، کانییەک و پارچەیەک ئەرزی دامێ ماڵ و بارەگای لە سەر دروست بکەم. شوێنەکە ناوی «کوڕوان» بوو نزیکی ئاوەژی بوو. مام باپیر پیاوێکی ژیر و بەڕێز، شارەزای کاروباری عەشایەر و قسە خۆش بوو. حەمەی کوڕیشی بە دڵسۆزییەکی بێ ئەندازەوە کاروباری هێنان و بردنی بەرید و پێویستییەکانی تری ئەنجام ئەدا.

خاڵە مین و مام باپیر خاڵ و خوارزا بوون و، هەردووکیان باوکیان لە شۆڕشی شێخ

مەحموودا لە سەرەتای سییەکان دا کوژرا بوو. خۆیشیان لە شۆڕشی ئەیلول دا پێشمەرگایەتییان کردبوو، بەڵام دانویان بە یەکەوە نەئەکولا.

*

خانوو دروست کردن لێرە کارێکی زەحمەت نەبوو. جادەی قیر بۆ ناوچەکە ڕاکێشرا بوو، ئەمانتوانی کەرەسەی خانوو دروستکردن: بلۆک، چیمەنتۆ، گەچ، دەرگا و پەنجەرە.. لە شار بکڕین. دیسان کەوتینەوە خانوو دروست کردن. بناغەکەیمان دانا. خانوویەکی دە ژووری بۆ پێشمەرگەکان و، چەند خانوویەکی دوو ژووری بۆ خۆم و ماڵەکانی تر. لە هەموویان دا تەوالێت، حەمام، چێشتخانەی تایبەتی مان دروست کرد. کەوڕیکیشمان بۆ ئاژەڵ و ئیستر دروستکرد و، لە دەوروپشتی خانووەکان چەندین چاڵمان بۆ خۆپاراستن لە هێرشی ئاسمانی و تۆپباران هەڵکەند. وەستا و کرێکاری هەموو خانووەکان پێشمەرگەکان خۆیان بوون.

خانووەکان تەواو بوون. کاتی خۆی کەلوپەلی بارەگاو ماڵەکەمان لە ئاوزەنگەوە گوێزابووەوە هەرزنە و، دوای ئەویش هێنابوویانە ئاوەژێ. پێشمەرگە بارەکانیان گومرگ کرد بوو، ئەوی بە کەلکیان هات بوو بردبوویان، تەنیا شتی ئەیان بردە بوو کتێبەکانم بوو، وەکوو خۆی مابوو. سەرلەنوێ مشووری کەلوپەلی بارەگا و ماڵمان خوارد.

*

بەڕوو

هەندێ شوێنی بناری ئاسۆس دارستان بوو. داری بەڕوو، قەزوان، گوێژ، بەلالووک.. ی لێ بوو. پشتی چنارێ لە هەمووی چڕتر بوو. پاش دانانی بنکەکانی پێشمەرگە، کەوتنە دارڕین: بۆ سووتاندن و بۆ دارەڕای خانوو. چەند کەسێکی خەڵکی چنارێ هاتن بۆ دەربڕینی بێزاری و نارەزایی. شارەزاکانیان ئەیانوت: لێرەوارەکەی پشتی چنارێ دانیشتوانی ناوچەکەی چەند جارێ لە قاتوقڕی و برسیتی و، ئاژەڵەکانیانی لە مردن، ڕزگار کردوە: خەڵک بەری دارەبەڕوویان خواردوە و، ئاژەڵەکەیش گەڵاکەی. لە بێزاری ئەوەدا بوون ئەم سامانە بە نرخە لە ناو بچێ.

دارستان بەشێکە لە سامانی نەتەوەیی. لە زۆر جێگا دابەش کراوە و، هەر جوتیارێک «قەدەغە» ی خۆی هەیە، کەسی کە بۆی نیە بیبڕی، گەڵاکەی ئەکەن بە «گەڵ» بۆ ئالیکی زستانی بزن و، لق و پۆپەکەی بۆ سووتاندنی خۆیان بە کار ئەهێنن، ئەم جۆرە بڕینە کاری تێ ناکا. بەڵام بڕینی بێ پلان و خەڵوز کردن، بەشێکی زۆری قەوتاندوە و، ژیاندنەوەی سەر لە نوێ ی کارێکی یەکجار دژوارە.

داری بەڕوو، چەند جۆرە و، چەند بەری جیاوازی هەیە:

١. بەڕوو، دانەی بەڕو درێژکۆلە و ڕەنگی قاوەیی تیرە. هەندێکیان گەورەن پێ ی ئەڵێن: «وێلوو». کڵاوێکی پرابەری سەرەکەی لە سەردایە پێ ی ئەڵێن: «جەوت». پێشینان وتوویانە: «خوا کڵاوی بۆ بەڕوو کردوە». جەوت بۆ خۆشکردنی کوندە، مەشکە، هیزە.. بە کار ئەهێنرێ و، بەڕوویش بە زستان لە ناو ژیلەمۆدا برژاندوویانە، یا پێشاندوویانە و خواردوویانە. لە قاتوقڕی دا هاڕیوویانە و بۆ خواردن «خەپلە» یان لێ دروست کردوە. بە زوری تامەکەی تفت و تاڵە. بە زەحمەت، بە بێ ئاو، لووت ئەدرێ.

وەکوو دەربڕینی بێزاری لە دووبارە بوونەوەی خواردنێکی ناخۆش ئەڵێن: «بەڕوو بە کاڵی، بەڕوو بە کوڵاوی، بەڕوو بە برژاوی..» و، یەکێ کە بە پەلە و بێ پسانەوە قسە بکا

پیّ ی ئەلێن: «ئەلی ی بەرو ی لە دەم دا تەقییەوە» و، وەکو نیشانەی یەک گەوتن و نەخۆشیی گران، ئەلێن: «پلە بیّ و، بەرووان نەخوا!».

٢. مازو، بەرێکی خڕ و سەختە. لە پایزدا ئەیچنن و لە بازاردا بە کیشانە ئەیفرۆشن. بۆ دەباغی پیستە بە کار ئەهێنرێ. پێشینان وتویانە: «بە زۆر بیمەی بۆ مازوچنین بە دارەکەی دا ناروانی».

کاروانچی و ئەوانەی زۆر بە ڕێگادا ئەڕۆن، کە پێیان «تلۆق» ئەکات و، پێستی نێوان پەلەپەکانیان ئەسوتێتەوە، مازو ئەهارن و لە گەڵ خەنە دا ئەیگرنەوە. لە پێیانی ئەدەن، پێستی پێیان «پنگر» ئەکاتەوە.

٣. گزگل.

٤. سیچکە، لە هەندێ ناوچە پێ ی ئەلێن: «گلوان»، بەرێکی تری بەروە خڕە لە شێوەی هەلوژە ڕەشەدا. تویکلەکەی ڕەق و قاوەیی تیرە، ناوەکەی جۆرێ لە ئاردی زەردی تێ دایە. نرخێکی بازرگانی ئەوتۆی نییە. پێشینان وتویانە: «بە مازوان تێ شکاوە، ئێمەی بە سیچکان هەلسیتەوە».

هەندێ سال گەزۆ لە سەر گەلای داربەرو ئەبارێ، گەلاکەی کۆ ئەکەنەوە و ئەیکوتن لە بازاردا بە کیشانە ئەیفرۆشن، پاش کولاندنی «شۆکە» و «گەزۆ» ی لێ دەر ئەهێنرێ. لێکۆلینەوەی زانستی دەری خستوە گەزۆ نابارێ، بەلکو جانەوەرێکی پچوکە بە چاو نابینرێ لە سەر گەلای داری بەرو زیاد ئەکا و، لە ئەنجامی هەندێ «تفاعل» ی کیمیایی دا دروست ئەبێ.

داری بەرو سەخت و قورسە، بە کەلکی دارەڕای خانو نایەت چونکە ئەوەندە قورسە دیوار بەرگەی ناگرێ، بە زۆری بۆ سوتاندن بە کاری ئەهێنن، بەلام لە ئەورووپا دیکۆری قەشەنگی لێ دروست ئەکەن، نەخشی جوان لە قەدی دارەکەدایە.

*

مەلبەندی یەک لە ناو شەڕی عیراق - ئیران دا

هێزەکانی ئیران تا ئەهات لە کوردستانی عیراق نزیک ئەبونەوە. زەمانەی شەڕ گەیشت بە ناوچە سنورییەکانی حاجی ئۆمەران، قەلادزێ، پێنجوێن. عیراق و ئیران، هیچ لایەکیان دەستیان لە ئێمە نەئەپاراست. هەندێ جار «ڕصد» ەکانی ئیران کە بە چاوساغی پێشمەرگەکانی پارتی و حسک ئەهاتنە پێشەوە، شوێنەکانی ئێمەیان بۆ ئەکردن بە نیشانە.

شەڕی حاجی ئۆمەران کاری لە مەلبەندی سێ و، شەڕی قەلادزە کاری لە بارەگاکانی سەرکردایەتی کرد بو. ناوچەی ناوزەنگ - شێنێ مان چۆل کرد بو، ناوچەی بادێنی بەشیان پێ چۆل کرد بوین. دەزگای ڕاگەیاندن و ڕادیۆ گواستبویانەوە دۆلی جافەتی.

شەڕ بە گەرمی کەوتە ناوچەی پێنجوێن. مەلبەندی یەک کوت بوە مەترسییەوە. هەمو ڕۆژێ بۆردومان ئەکرا. ئەوسا یەکێ حاجی سەفەر، لە جێگەی مەلا بەختیار، کرا بە لێپرسراوی مەلبەندی یەک. ئێمە ئاگاداری یەکێ حاجی سەفەرمان کرد، فەرمان بە هێزەکانی یەکێتی بدا پەلاماری جەیشی عیراق نەدەن، بۆ ئەوەی بتوانی هێرشەکانی ئیران ڕابگرێ، چونکە هاتنی ئیران بۆ ناوچەکە ئەبو بە هۆی چۆلکردنی ناوچەکە و وێرانبونی و، لە ئەنجامی ئەوەیش دا ئەبو بارەگاکانی مەلبەندی یەک و تیپەکانی شارباژێر چۆل بکەن.

ماهیر عەبدولرەشید تکریتی قائیدی فەیلەقی یەک بو. ماهیر بەعسییەکی

ڕەگەزپەرست بو، لە بەیانەکانی دا جنێوی بە «فورسی مەجوس» و «نەوەکانی دارا و روستەم» ئەدا! هەندێ، پێشمەرگە و، هەندێ لە دانیشتوانی ناوچەکە، گوێیان نە دابوە فەرمانی مەلبەند، بۆ دەرخۆنی چەک و تەقەمەنی بە دزی مەلبەندەوە، هەندێ بۆسەیان بۆ هێزەکانی جەیش نابوەوە تازاریان دا بون. ئەویش چەند بەیانێکی پڕ هەڕەشە و جنێوی بە سەر ئاسمانی شارباژێردا بە فڕۆکە بڵاو کردەوە. جگە لەمەیش «تعمیم» یکی بە بروسکە بە سەر کەرتەکانی فەیلەقەکەی دا بڵاو کردبوەوە لە یەکێکیان دا نوسی بوی: «تقرر اباحة عرض و مال المخربین وذویهم».

مەلبەندی یەک توشی گیروگرفتێکی گەورە بوبو. ناوچەکەیان بەردەوام لە ژێر تۆپباران و بۆردومانی هێزەکانی عیراق دا بو. ناچار بون بیر لە گواستنەوە بکەن. لەو کاتەدا بەهادین لەو ناوە بو، کە ئەم پێشهاتانە ئەبینی، لە سەر ئاوازی یەکێ لە سرودەکان ئەم بالۆرەیەی ڕێک خست بو:

ئەی هاوڕێیان! من ڕەنجبەرم
من .....م
قوری دنیا بە سەر سەرم
جاش و عەسکەر هاتنە سەرم
مەلبەندی یەک بۆ کوێ بەرم؟

*

شەڕ لە ٣ مەیدان دا

ئیمە لە ٣ لاوە لە شەڕەوە گلا بوین: شەڕ لە گەل عیراق، شەڕ لە گەل ئیران، شەڕ لە گەل جود. زۆر کەس بە شێتیان ئەزانین و، ئامۆژگاریمان ئەکردین بۆ ماوەیەکیش بێ، شەڕ لە یەکێ لەم مەیدانانەدا سارد بکەینەوە.

هەوڵەکانی خۆمان لە گەل جود بەری نەگرت.

هەمو ئەو وتارانەی لە رادیو بە نیازی بانگکردنی لایەنەکانی جود بۆ ئاشتی، بەو پەڕی توندی و، بە جنێوی ناشیرین، لە رادیوی پارتیەوە وەڵامیان ئەدرایەوە.

هەمو ئەوانەی ئامادەییان پیشان دا بو بۆ ناوبژی لە نێوان یەکێتی و جودا، ئێمە قبوڵمان کرد بو، لە ناو ئەوانەدا مەلا، ڕیش سپی، سەرۆکی عەشیرەت، ئەدیب، مامۆستای زانستگاکان تی دا بو. نە پارتی و نە حشع گوێیان نەئەدایە قسەی هیچ کامێکیان. پەیوەندی لە گەل سەرانی جود بۆ کەسانی کە لە سلێمانی و بەغدا ئەژیان کارێکی دژوار بو، چونکە ئەوان لە ئێران بون و، کەس بە ئاسانی دەستی ئەیان ئەگەیشتێ.

مامجەلال نامەی بۆ کاربەدەستانی سوری و، بۆ خالید بەگداش سکرتێری حیزبی شیوعی سوری و، بۆ نایف حەواتمە سکرتێری جبهەی دیموکراتی فەلەستین نوسی بو، داوای لی کرد بون لە نێوان یەکێتی و حشع دا ناوبژی بکەن. حشع گوێیان نەدانێ و، ئامادەی ئاشتبونەوە نەبون.

ئومێدێکمان نەمابو بەو نزیکانە لە گەل جود ئاشت ببینەوە، بە تایبەتی سەرانی جود لەو کاتەدا زیاتر کەوتبونە ژێر «ئیستیمزاز» ی ئیرانیەوە، ئیران خۆی ئامادە نەبو لە گەل یەکێتی پێک بێ، لە بەرئەوە ڕێگەیشی بە جود نەئەدا لە گەل یەکێتی ئاشت ببنەوە.

ئێمە لە گەل دەرەوە پەیوەندیمان زۆر کز بو. زۆرجار بە رادیو پەیامی کورتمان بۆ

ئەناردن. لە پەیامەکان دا ناوی نهێنی ئێمە بە کوردی: «ئاسودە» و بە عەرەبی: «صابر» و،
هی هەڤالانی دەرەوە کە لە شام وەریان ئەگرت بە کوردی: «ئاوارە» و بە عەرەبی: «صامد»
بو. پەیامەکەی خۆمان بە رادیۆکەی یەکێتی دا ئەنارد و، پەیامەکەی ئەوانمان لە رادیۆی
«صوت العراق» وەرئەگرت کە بەعسیە عیراقیەکانی سەر بە سوریا سەرپەرشتیان ئەکرد.

پەیامێکمان نارد بۆ هەڤالانی دەرەوە. کورتییەکەی ئەمە بو:

ئێمە لە ٣ لاوە لە شەڕەوە گلاوین. هەولی زۆرمان داوە لە گەل جود پێک بێین. سەری نەگرتوە. لە گەل سوریا و لیبیا و فەلەستینییەکان هەول بدەن شەڕی ئێمە و جود رابگرن و، ئێران ئێمان بۆ نەهێنێ، ئەگینا ناچارین خۆمان هەول بدەین شەڕ لە گەل عیراق رابگرین.

لەو کاتەدا د. فوئاد مەعصوم، عەبدولرەزاق فەیلی، دارای شێخ نوری، سەربەست بامەرنی، حسێن سنجاری.. لە شام بون.

*

ئازادکردنی بێتواتە

بێتواتە گوندێکە کەوتۆتە بناری چیای ماکۆک و چیای شەمشار بە سەری دا ئەروانێ. جێگایەکی خۆش و ئاووهەوای سازگارە. پێ ئەچێ لە زۆر کۆنەوە ئاوەدان بوبێ، هەندێ شوێنەواری دێرینەی تێ دا دۆزراوەتەوە. خەلکی بێتواتە لە بەخێوکردنی بزنی مەرەز و، دروستکردنی کردا شارەزاییەکی زۆریان هەبو. زۆر مال دەزگای تەونکەری تێ دا بو.

لە سەرەتای شۆڕشی ئەیلول دا عومەر مستەفا بنکەی پێشمەرگەی تێ دا دانا و، بو بە بنکەی هێزی کاوە. پاشان مەلا مستەفا عەلی شەعبان بارزانی لێ دانا، کە یەکێ لە هاوسەفەرەکانی سۆڤیەت و باوەڕپێکراوێکی نزیکی بو. عەلی شەعبان کابرایەکی زۆردار بو. ریزی دانیشتوانی ناوچەکەی نەئەگرت. بێگاری پێ ئەکردن و، خەریکی خۆ دەولەمەن کردن بو. بە زۆر کچی یەکێ لە بنەمالە ناسراوەکانی ناوچەکەی هێنا.

ئەنوەر بەگ، کە لە بنەمالەی میرانی خۆشناو و، ژنبرای عەباسی مامەند ئاغا بو. لە پەنجاکان دا کەریکاری دائیرەی غابات و، لە سەرەتای شۆڕشی ئەیلول دا بەشداری خۆپیشاندانی چەکداری هەشانیەر بو. هاتە ریزی شۆڕشەکەوە، لە بێتواتە دائەنیشت، بە بیانوی گێچەلی عەلی شەعبانەوە هەلات و، پەنای بۆ حکومەت برد. هێزێکی جاشی لە ناوچەکەدا پێکەوە نا. ئەم هێزە تا بەیانی ئازاری ٧٠ مایەوە. دوای ئەوە چو بۆ بەغداد لەوێ دانیشت. بۆ دابینکردنی گوزەرانی خێزانەکەی چاپخانەیەکی دانا بو.

کە بەعس کەوتەوە جاش گرتن. ئەنوەر بەگ سەرلەنوێ چەکی بۆ حکومەت هەلگرت دژی شۆڕشەکە. دوای ئاشبەتال گەڕایەوە بێتواتە و، بو بو بە دەسەلاتدارترین کەسی ناوچەی خۆشناوەتی. لە دوای دەس پێکردنەوەی خەباتی چەکدار ئەنوەر بەگ سالی ١٩٧٧ دیسان مەفرەزەیەکی جاشی دروست کردەوە. لە لەشکرکێشییەکانی حکومەت دا بەشداری ئەکرد و، هەندێ جار هێزەکەی ئەناردە راوی پێشمەرگە. ئەگەر جاران بەهانەی ئەوە بو لە دژی بارزانی بوە بە جاش ئەمجارەیان هیچ بیانویەکی لەو بابەتەی نەبو، چونکە ئەم پێشمەرگانە بارزانی نەبون، بەلکو پێشمەرگەی یەکێتی نیشتمانی و، هەندێکیشیان خۆشناو بون. ئەنوەر بەگ بە هۆی ئەم دەسەلاتەوە ترس و لەرزێکی زۆری خست بوە ناو دلی دانیشتوانی ناوچەکەوە،

هەرکەس گوێڕایەڵی نەکردایە و، دڵسۆزی نەنواندایە، ئازاری ئەدا.

مینێک لە ژێر تۆزتۆزمەنییەلێک دا تەقییەوە. یەکێ لە کوڕەکانی ئەنوەر بەگ لە ناو تۆزتۆزمەنییەلەکەدا کوژرا. لە سەر ئەمە ناردی کوێخا رەسوڵی پێتواتە بگرن. کوێخا رەسوڵ لە رانیە دانیشتبو، هاووڵاتییەکی ئاسایی بو، تەنیا تاوانی ئەوەبو باوکی رەشۆ بو کە پێشمەرگەی یەکێتی بو. کوێخا رەسوڵ بە سەی زانی لە دەستیان هەڵات و پەنای بۆ بارەگای حزبی بەعس برد لە رانیە. ئەنوەر بەگ ناردیە ناو بارەگای بەعس کوێخا رەسوڵیان دەرهێنا. بارەگای بەعس کوێخا رەسوڵیان نەپاراست. هەر لەوێ دا کوشتیان و، لاشەکەیان بە دوای تۆزتۆزمەنییەلێک دا تا پێتواتە ڕاکێشا و، لەوێ بە بەر چاوی خەڵکەوە لاشەکەی سوتاند. ئەم تاوانە بێ سزا تێ پەڕی.

ئەو کاتەی هێزەکانی ئێمە هاتنە خوارێ بۆ دۆڵی باڵیسان، سنووری دەسەڵاتی ئەنوەر بەگ لە پێتواتە و ڕۆژهەڵاتی دا بو. بەڵام کە بارەگای مامجەلال گوێزرایەوە بۆ دۆڵی باڵیسان و دواتر بۆ بۆتێ لە دۆڵە ڕەقە. ئەنوەر بەگ ویستی دەس بە سەر ناوچەکەدا بگرێ، رێگای رانیە بۆ خەڵیفان بۆ هێزەکانی حکومەت بکاتەوە و، بارەگا و هێزەکانی مەڵبەندی چواری یەکێتی لە دۆڵی باڵیسان دەربکا. کردیە سەر هەمو گوندەکانی ناوچەکە کە ئەبێ چەکی جاشایەتی بۆ حکومەت هەڵبگرن. دانیشتوانی ناوچەکە کوردپەروەر بون ئەیان ئەویست بێن بە جاش کەوتە گەف و هەڕەشە لێیان.

ئەنوەر بەگ بە تیرێک دوو نیشانی ئەشکاند. سەرکەوتنێکی جەنگیی بە سەر یەکێتی دا بۆ حکومەت بە دەس ئەهێنا و، جادەیەکی ستراتیجی بۆ هاتوچۆی هێزە چەکدارەکانی عێراق ئەکردەوە. لە هەمان کات دا ئەیکرد بە منەتێکی گەورە بە سەر جودا، یەکێتی جودی لە خۆشناوەتی دەرکرد بو، ئەویش یەکێتی دەر ئەکا. بەشێ لە چەکدارەکانی جود کە تەسلیم بوبونەوە لای ئەنوەر بەگ بوبون بە جاش و، چەندین جاش - پێشمەرگەی پارتی لای ئەنوەر بەگ ئامێر مەفرەزە بون.

د. کەمال خۆشناو، لێپرسراوی مەڵبەندی چوار، ئەویش بەگزادەی خۆشناوە. بە زمانی شیرین هەواڵی بو نارد کە زۆر لە دانیشتوانی ناوچەکە نەکا و، واز لەو پلانە بهێنێ. ئەنوەر بەگ وەڵامی دابوەوە کە ئەو گەورەی ناوچەکەیە و، ناوچەکە هی خۆیەتی، ئەبێ مامجەلال و مەڵبەند ناوچەکە بە جێ بهێڵن. لە هەمان کات دا کردیە سەر سەرگەورە و ڕیش سپییەکانی ناوچەکە، هەموانی گل دایەوە و، بە زۆر گوندەکانی زێوە، هەرتەل، وەری، ئیوە، سەردۆڵ، میرگەسەر، چیوە... ی چەکدار کرد و، بە شۆفڵ و بلدۆزەر سەنگەر و ڕەبیەی پێ دروست کردن. کار وا بڕیشتایە هەمو ناوچەکەی ئەگرت.

لە ناو پێتواتەدا کۆمەڵە ڕێکخستنی باش و بەهێزی هەبو. ئاگاداریی وردیان لە سەر هێز و شوێنەکانی چەکدارەکانی ئەنوەر بەگ و حکومەت هەبو. مامجەلال خۆی لە بۆتێ بو، کە نزیک بو لە ناوچەکەوە. لە سەر بنچینەی ئاگاداریییەکانی شانەکانی کۆمەڵە و، بە پرس و ڕاوێژی ئەوان، نەخشەیەکی دانا بۆ گرتنەوەی ئەو گوندانەی گیرا بون و، بۆ دەرکردنی ئەنوەر بەگ لە پێتواتە. مامجەلال هێزەکانی مەڵبەندی ٣ و چواری ساز دا و، لە مەڵبەندەکانی ١ و ٢ هەندێ هێزی تری داوا کرد.

*

نەخشەی سەرکەوت

مامجەلال نەخشەکەی بە ناوی حیزبی مامۆستا جەمال تاهیر «سەرکەوت» ەوە ناو نا بو، کە تازە بە هێزی وەرگەرانی ئوتومبێلەوە لە دۆلی بالیسان کوژبی دوایی کرد بو.

هێزەکانی کرد بو بە ۳ بەش بۆ ئەوەی لە ۳ قۆلەوە پەلامار بدەن:

قۆلی یەکەم، هێزەکانی مەلبەندی چوار بە سەرپەرشتی شەوکەتی حاجی موشیر بۆ شاخی هەوری و گرتنەوەی چیوە و سەردۆل و میرگە سەر.

قۆلی دوەم، هێزەکانی مەلبەندی سێ بە سەرپەرشتی حەسەن کوێستانی بۆ شاخی شیرە و گرتنەوەی دەرە زیوە.

قۆلی سێیەم، هێزەکانی مەلبەندی یەک و دو بە سەرپەرشتی مامجەلال خۆی، لە دۆلی شاورەوە بو سەر شاخی ماکۆک و ئینجا دابەزین بۆ ناو بیتواتە.

رۆژی ۲۰ ی تشرینی یەکەم قۆلەکەی مەلبەندی چوار هێرشەکەی دەس پێ کرد. گوندی نێرەیان گرت و شکانی جاشەکان دەستی پێ کرد و، لە هەمو قۆلەکانەوە پەلامار دران. بو رۆژی دوایی هەمو دۆلی بالیسان و بیتواتیش کەوتە دەس پێشمەرگەی یەکێتی و، هەمو هێزەکان لە بیتواتە یەکیان گرتەوە.

ئەمە شەرێکی گەورە بو، هێزێکی گەورە بەشداری تێ دا کرد و، لە ناوچەیەکی شاخاوی فراوان دا بو. توانای یەکێتی بۆ شەری گەورە دەرخست. سەرکەوتنێکی گەورە بو بۆ پێشمەرگە و بۆ دانیشتوانی ناوچەکە، وورەی خەلکی زۆر بەرز کردەوە. بەلام تالان و راوروت، بە تایبەتی لە بیتواتە، رەونەقی ئەم سەرکەوتنەی کەم کردەوە. مالی هاورێکانی کۆمەلەیش لە بیتواتە کە دەورێکی کاریگەریان هەبو لەو سەرکەوتنەدا بەر تالان و سوتان کەوت. مامجەلال لەم تالانە زۆر نارەحەت بو. فەرماندەکانی کۆ کردەو و سەرزەنشتی کردن و، لیژنەیەکی لێکۆلینەوەی دانا بۆ وەرگرتنەوەی کەلوپەلی تالانی. راستییەکەی ئوبالی ئەم کارە لە پلەی یەکەم دا ئەکەوتە سەر دەزگای راگەیاندن، بە تایبەتی رادیو، ئەک پێشمەرگەکان. چونکە دەزگای رادیو، وەکو بەشی لە راگەیاندنی شەر بۆ بەرزکردنەوەی ورە و، ئاوردانی هەلمەتی شۆرشگێرانەی پێشمەرگەکان، هانی دابون: دەستیان لێ نەپارێزن و، مالیان تالان بکەن و، خانوبەرەیان ئاگر تێ بەر بدەن.

*

مفاوضە لە گەل بەعس

لەو چەند مانگەدا کۆنفرەنسی ناوچەیی کەرتەکانی رێکخستنی کۆمەلە تەواو بو. ئازاد هەورامی، رێکەوتی عوسمان بەگ، قادری حاجی عەلی بەگ، کە سەرپەرشتی کۆنفرەنسەکانیان کرد بو، هاتنە ناوزەنگ بۆ ئەوەی ئەنجامی کارەکەیان بۆ من باس بکەن.

ئەرکەکانی کۆنفرەنس چەند شتێ بو:

۱. هەلسەنگاندنی هەلومەرجی رێکخراوەیی، پێشمەرگەیی، دارایی.. کەرتەکە و، هەلومەرجی سیاسی کوردستان و عیراق.

۲. هەلبژاردنەوەی ئەندامانی کەرت.

۳. هەلبژاردنی نوێنەرانی کەرت بۆ کۆنفرەنسی سێیەم.

٤. وەرگرتنی بیروڕای ئەندامان لە سەر گفتوگۆ لە گەل بەعس، ئاخۆ زۆرایەتی لە

جگە لە مان، د. سەید عەزیزی شەمزینی و صەلاحەدینی موهتەدی و چەند کەسێکی تر بەردەوام نامەیان لە گەڵ مامجەلال ئالوگور ئەکرد.

*

کومەلە لە تیهران لە ناو خویان دا بریاریان دابو خانەی موعینی کە یەکی لە کادرەکانی سەرکردایەتیان بو، تازە لە زیندان بە سەربەرزی دەرچو بو، بنێرن بو کوردستانی عیراق بو لای ئێمە. محەمەدی مەلا عەلی هینا بوی بو ناوچەی ئالان بەرەو روی ئەحمەد ئەفەرلالا، جیگری فەرماندەی هەرێمی ۳ ی، کرد بوەوە بیگەیەنێتە لای ئێمە. لەو کاتەدا شوینی ئێمە ئادیار بو.

چەند روژی خانە لە گەڵ ئەحمەد بو، جەیش لە ۲۱ ی حوزەیرانی ۷۸ دا هێرشی بو کردن بو سەر «کانی بیشو» لە نزیک گوندی «دری» لە ناوچەی ماوەت. لەم هێرشەدا ۶ کەس کوژران، یەکێکیان ئەحمەد و ئەوی تریان خانە بو.

خانە، وەکو هاورێکانی ئیانوت گەنجیکی روشنبیر و تیکۆشەر و تازا بو. برای شەهیدان: سولەیمان و عەبدوللا و، کوری محەمەد ئەمینی موعینی بو.

دوای کوژرانی خانە دو کەسی تر لە هاورێکانی بریار ئەدەن بین بو کوردستانی عیراق، ئەوەدەم ئێمە لە دەراوی گورگان بوین لە قەندیل، هەردوکیمان گەیشتن: د. جەعفەری شەفیعی خەلکی بوکان و، ساعیدی وەتەندوست (کاک برایم) خەلکی سنە بون. ساعید لە گەڵ خوی چەردەیەک پارەی بو هینا بوین پاشەکەوتی کرد بو. د. جەعفەریش لەو کاتەدا بو ئێمە زور بە سود بو چونکە پزیشکمان نەبو. تەنها یەک برینپێچمان هەبو، ئەویش هەر ئێرانی بو، ئەندامی «سازمانی ئینقیلابی» بو.

دو پیاوی روشنبیر و تیکۆشەر و بە زات و ورە بەرز بون. حەزیان نەئەکرد کەس بزانی کە ئیرانین و ناویان چیە

*

روژێکیان لە بەردەمی چادرەکەی خومان دا دانیشت بوین، حەمە سەعید لە دورەوە دو کەسی بە دی کرد، یەکێکیان جلی کوردی و، ئەوی تریان پانتولیکی جینز و کراسیکی زەردی لە بەر دا بو، پرچی بەر دا بوەوە. وتی: «وابزانم روژنامەنوسە».

کە نزیک کەوتنەوە پانتول لە پیکە عومەری حاجی عەبدوللا بو. زدم پی خوش بو ئەویش بە سەلامەتی گەیشتەوە لامان. کاک عومەر لە گەڵ کاروانەکەدا رویشت بو بچی بو سوریا و، لەوێوە بە یەکجاری بروا بو ئەوروپا. قم نامەیەکیان پی دا نارد بو بو سەرکردایەتی کومەلە. بە ناو ئیران دا لە مەهابادەوە بە نهینی لە گەڵ یەکێکی شارەزادا

گەرا بومەوە. کردم بە گاڵتە لە گەڵی، وتم: «سەفەری دەرەوت کرد. دو وڵاتی بیگانەت بە بی پاسپورت و ڤیزا بینی - مەبەستم تورکیا و ئیران بو - ئیتر هەڵی گلەییت نەماوە!»
کاک عومەر لای ئیمە گیر نەبو ئیزنی خواست بو سەردانی کەسوکاری بگەڕێتەوە نزیک سلیمانی.

سەرانی قم، سامی سنجاری و هاوڕیکانی، چەند جاری لە گەڵ ئازاد هەورامی و عومەر دانیشت بون. بەو ئیعتیبارەی هەردو ڕیکخراو: «قم» و «کومەلە» مارکسیین، باسی ڕیککەوتنی دوقولی و هاوکاریان لە گەڵ کرد بون. بو دەوریەنی ئیسازی باشی خویان ئەم نامەیەیان نوسی بو و، دابویان بە عومەر بیهینی و، دریژەی قسەکانیشمان بو بگیریتەوە.

قم تاکتیکیکی زیرەکانەی هەلبژارد بو: ئەیویست یەکیتی لە ناوەوە هەڵ بوەشینی، پیوەندی لە گەڵ کومەلە و بزوتنەوە، بە جیا لە یەکیتی یان وردتر بە جیا لە مامجەلال، دروست بکا. لەوی، لە گەڵ ئازاد و عومەر لە سەرکردایەتی کومەلە دانیشت بون و، ئەم نامەیەیان بو کومەلە نوسی بو، هەر بەو جورە لە گەڵ کاک تایەر و سەید کاکەش لە سەرکردایەتی بزوتنەوە دانیشت بون و، پەیوەندییان لە گەڵ ڕەسول مامەند کرد بو.

تاکتیکەکەی سامی بە سەر ئیمەدا لە کومەلە تی نەپەڕی، ئیمە سور بوین لە سەر ئەوەی کە ئەگەر بیانەوی ڕیک بکەون ئەبی لە گەڵ یەکیتیی نیشتمانی ڕیک بکەون، نەک لە گەڵ باڵەکانی و، داوامان لی کردن چارەنوسی هەڤاڵە بزرەکانمان ئاشکرا بکەن و، لە گەڵ ئەوان کنترولی ڕیککەوتن دابمەزرینن.

بە ڕاویژ لە گەڵ مامجەلال و د. محمود وەڵامی نامەکەمان بو نوسیەوە. هەر ئەو کاتە ئەسلی نامەکەی قم و وینەی وەڵامەکەی خومانم بو ئاگاداری و هەلگرتن نارد بو هەڤاڵانی دەرەوە. ئەبی لە لایان مابی.

بەڵام تاکتیکەکەی سامی کاری لە بزوتنەوە کرد و، پشێویەکی زوری خستە ڕیزەکانیانەوە. ڕەسول و هەندی لە هاوڕیکانی شاری کە ماوەیەک بو نارازی بون لە یەکیتی، ئەو کارەساتەی بە سەر یەکیتی هات بو دانینا بە بەلگەی ڕاستیی بوچونەکانی خویان. بە تەنیا کەوتنە پەیوەندی و گورینەوەی نامە. ئەمەش پیچەوانەی ئەو ڕیککەوتنانە بو کە لە ناو خومان دا لە سەری پیک هات بوین. پەیوەندی لە نیوان هەر ۳ باڵەکە دا: کومەلە، بزوتنەوە، خەتی گشتی، لە سەر بنچینەی جوری لە فیدرالیزم ڕیک خرا بو. لە ناو یەکیتی دا هەر باڵە سەرکردایەتی تایبەتی و، سەربەخویی ئایدیولوجی و، ڕیکخراوەیی خوی هەبو، بەڵام لە کاروباری پیشمەرگەیی و، دارایی و، پەیوەندی سیاسی

بەڵگە

١. وتارێکی گۆڤاری «ڕۆژناهی»، شام، ژمارە ١٧، ساڵی ٢، ١ ی تابی ١٩٤٣
٢. شەجەرەی بنەماڵەی بارزانی. دوای ئاشبەتاڵ داتیرەی «ئەمن» ئامادەی کردوە.
٣. لیدوانی «پراڤدا» لە سەر شەڕی کوردستان. ڕۆژنامەی «الاخبار» بیروتیەوە، ڕۆژی ٦٣/٧/١٤
٤. لیدوانی ڕۆژنامەی «الجمهوریه» ی بەغدادی، ڕۆژی ٦٥/٣/١٤
٥. گفتوگۆیەکی ڕۆژنامەوانی شیخ ئەحمەد. ڕۆژنامەی «البلد»، ڕۆژی ١٩٦٥/٢/٢٤
٦. نامەی حەبیب محەمەد کەریم بۆ ئەمیر.
٧. غونەی موهاتەراتی ساڵی ٦٦ لە «خەبات» ی مەلایی و جەلالی دا.
٨. سەرژمێری چوار ساڵی شەڕی یەکیتی - بەعس. «الشراره» ی مایسی ١٩٨.
٩. تەقریری «ئەمنی عام» بۆ صەددام حسین لە سەر خۆپیشاندانی شارەکان.
١٠. بەرنامەی کۆمەڵە بۆ: پیشکەوتنی کۆمەڵایەتی و، چارەسەرکردنی کیشەی نەتەوایەتی.
١١. نمونەیەک لە بڵاوکراوە ناوخۆییەکانی کۆمەڵە: «ژیانی ڕیکخراوەیی».
١٢. بەیانی یەکیتی و بەڵگە دەربارەی شەڕی یەکەمی جود.
١٣. بەیانی یەکیتی و بەڵگە دەربارەی شەڕی دوەمی جود.
١٤. ڕاپۆرتیکی ئیستیخباراتی عەسکەری باسی دەوری خۆیان ئەکا لە خۆشکردنی ئاگری شەڕی ناوخۆی کوردا.

SAL 2
HEJMAR 17
YEKŞEMB
1 TEBAX 1943

RONAHÎ

ANNÉE 2
NUMERO 17
DIMANCHE
1 AOÛT 1943

SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ DE LA REVUE KURDE HAWAR

PALEYIYA INGILÎSTANÊ

Di vî şerê xwînxwar de Ingilîstan ne bi tenê di qadên şer de, lê di her warî de xebateke zor xebitiye; guh daye cotkariyê jî. Resimê jorîn gundîkî ingilîzî şanî dide yê ko digel keça xwe şixra xwe dikişîne. Lê welê dixuye ko ingilîz şixra xwe ne li ser ker û hêştiran lê li ser ereban dikişînin.

ÇAPXANA TEREQIYÊ
ŞAM — 1943

ŞÊXÊ BARZAN

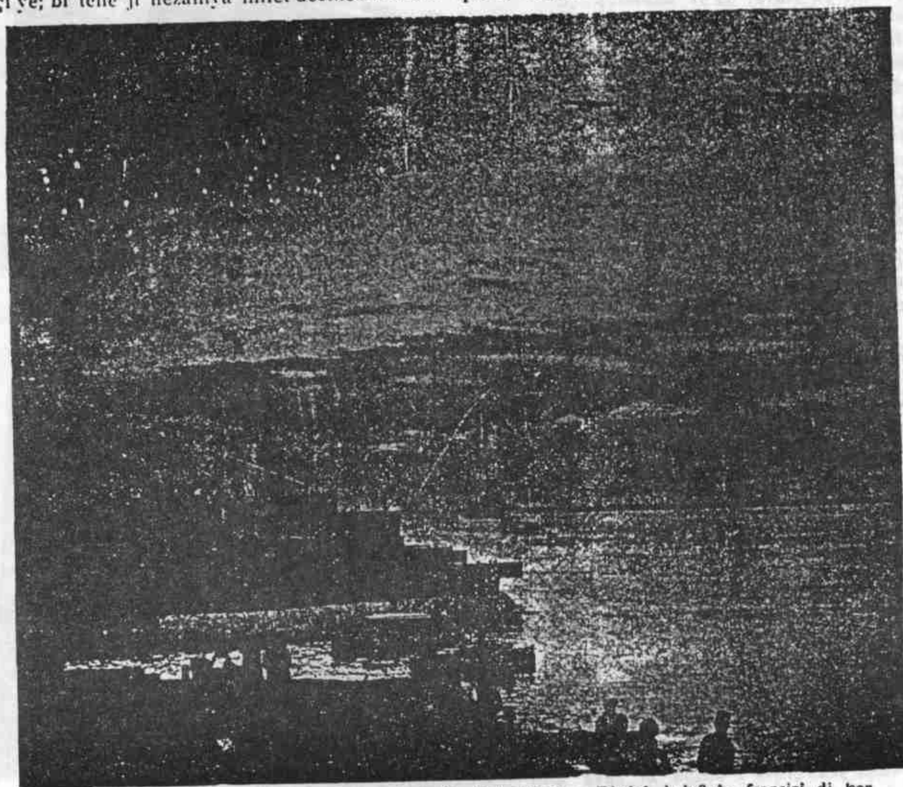
ÇAWAN FIRANDIN?!..

Îro li nav kurdên nîvro gava şexê Barzan tête gotin, şêx Ehmedê ko bi Xudanê Barzan hatiye nasîn tê bîra mirov. Ev şêxê ko hatiye firandin ne Xudanê Barzan şêx Ehmed; bavê wî şêx Mihemed e. Der heqê Xudanê Barzan da jî, di hejmara pê vê da, ezê zanîna xwe binivîsim.

Ev çîroka ko dixwazime bêjim, ne tiştekî xeyalî ye; lê tiştekî qewimî û rast e. Berê, min ev çîrok ji devê şêxê Garisî şêx Evdirehman bihîst. Paşê min dûr û dirêj pirsî, dawiya ko min xwe gihandê, gotina şêxê Garisî ê rehmetî bi tevayî rast bi derket.

Şêx Mihemedê Barzan yek ji şêxên terîqê bû. Ji wan şêxên ko nizanin şêxîtî û mirîdîtî çi ye; bi tenê ji nezaniya milet destkewtî dibin û xwe di bin navê şêxitiyê da li ser serê kur dên reben dikin mezin û riya debareke şahane ji xwe ra, riya mezinahiya cihê ko tê da jî ji kurên xwe ra pêk tînin. Lê bi ser vê yeka han da; şêx Mihemed ne mirovekî beradayî bû. Teqez ji gelek şêxan qenctir û çaktir bû. Qe ne wek şêxên mayî di riya bêemiriya Xwedê da pêş da ne diçû. Heke gunehekî wî hebû, bê ko qeweteke manewî li cem hebe, xwe xwedî manewiyet da bû zanîn û di qeza Zîbarê da gelek mirov bi mirîdî li serê xwe civandi bûn. Ji xwe ev gunehê han bû ko bû bû sebeba firandina wî.

Di serê babilîska bîstan da li qeza Zîbarê şêx Mihemedê Barzan di nav eşîrên Mizûrî, Şêrwan û Berojiyan da navekî baş biri bû. Xelkê wî, ewçend jê hez dikirin ko di riya şêx da û ji bo daxwazên wî mirin, bextiyariyeke mezin dizanîn. Ji dilpaqijiya xelkê wî pêva, dilçakî û rûnermiya şêx jî ev hezkirina

BENDERA TÛNISÊ: Roja ko gêneral De Gol gihaştiye Tûnisê balafirên fransizî di ser benderê re firiyane û hatina serekê Fransa Şerevanî şahînet kirine.

han roj bi roj zêde dikirin. Her roj piştî nimêja êvarê, şêx şiretên dînî li mirîdên xwe dikirin û dijwariya roja pişdawiyê û agirê dûjehê jî diêxist bîra wan.

Şêx, rojekê ji rojan di nava van şiretan da, çêla rabûna cenabê Mehdî dike. Di vê navê da, ji mirîdên sere yek pirsa nav û rûçikên Mehdî û tevî dema rabûna wî ji şêx dike. Şêx bersiva mirîdê sere, holê dide:

— Mehdî, piştî pêxember pêyayê Xwedê ê qenctir e. Navê wî Mihemed, milên wî ji ên hemî kesan dirêjtir û hinarokên rûyê wî nûr jê dibarin. Çawan ko şûr wî nabire tifing jî pê da naçe. Dema rabûna wî, wehareng e gelekî nîzîk e. Heye ko îro hati be dinê û riya roja ko Xwedê jê ra ferman kirî dipêye..

Hinga yek ji mirîdan radibe ser xwe û dipirse:

— Qurban! bi awayê ko me ji şêx bihîstî, Decal jî tevî Mehdî radibe û kerê wî gelekî î beza ye; rojê riya salekê dikare here. Ma gelo, cenabê Mehdî çilo li ber vî zalimê han xilas dibe?!..

Bê şik, dema şêx ji mirîdên xwe ra çêla Decêl û kerê wî ê beza kiri bû, awayê li pêş wî xelas bûna Mehdî ne hati bû bîrê. Lê niha mirîdekî ev yeka han jê dipirsî û ji vê pirsê ra jî bersivek diviya bû. Nizanîn ne ji rûçikên şêxan e. Gava şêx dît, çavên hemî guhdaran çûne ser wî û bersivekê jê hêvî dikin; bê raman dibêje:

— Difire.. difire kurê min difire..

Di tu kitêban da çêla firîna Mehdî tine; ê ji bo ko şêx xwe nezan rave neke holê goti û û mirîdan jî bawer kiri bû. Lê nizam, Xwedê ev derewa han ji şêx qebûl dikir an na.. Vê ekê emê di dongiya şêx da bibînin. Piştî ko x şiretên xwe dike, li mizgeftê bi derdikeve diçe dîwanê.

Ên ko mala şêxê Barzan dîtine dizanîn ko ê dîwana şêx çiqas î bilind e. Tayê binî zgeft û yê dudûyan xaneqe (tekiye) û yê yan dîwan e.

BOMBAVÊJ Û BALAFIRVAN DI BALAFIRGEHEKE WELATÊN ROHELATÊ NÎZING DE

Gava şêx ji mizgeftê diçe dîwanê, mirîd di nav xwe da li ser şireta şêx a wê rojê (rûçikên Mehdî) dipeyivin. Dixwazin bizanin, ka ev rûçikên han bi kê dikevin. Ji ber ko rûçikên şêx gotî, hemî bi şêx diketin, hinek ji mirîdan dibêjin ko: hebe, tinebe şêxê me Mehdî bi xwe ye. Hinekên wan jî dibêjin: ma kînga şex rastî ji me veşartiye ko îro jî veşêre; heke ew Mehdî bûya wê ji me ra bigota. Li ser vê gotinê birê pêşin dibêje:

— Ma nayê bîra we ko şêx got: « dema rabûna wî gelekî nîzîk e. Heye ko îro hati be dinê û riya roja ko Xwedê jê ra ferman kiriye dipê ». Erê şêx, Mehdî bi xwe ye; lê riya fermana Xwedê dipê.

Birê dudûyan dîsa bi gotina xwe digire ko şêx ne Mehdî ye. Li ser vê dikevin gewriya hev. Ji her du seriyan yek nikare ê din bîne ser gotina xwe. Hinga yekî rîsipî ji mirîdan radibe û dibêje her du biran:

— Ma cihê ko e;il hebe, hewceye ko hûn holê zikên hev diêşînin. Ma nayê bîra we ko şêx got: tifing bi Mehdî da naçe. Werin emê herin dîwanê û Bestek tifing berdine şêx, heke Mehdî be, berik tê naçin.

Va eqilmendê Barzan nafikire ko heke şêx ne Mehdî, be dê bimire. Ev yeka han nayê bîra mirîdên her du biran jî. Gotina hemiyan li ser vê tevdîrê dibe yek û şeş peya tiîngên xwe radikin û diçin dîwanê. Di nişka va devê her şeş tiîngan didin pîsîra şêx û tiliyên xwe davêjin lingên tiîngan.

Bi dengên tifingan û rabûna dû ra, şêx dizane ko evana bi bêbextî wî dikujin. Ew jî dide xwe û direve. Mirîd wî di devê dêrî da digirin ko hemî berik li cilan ketine û bi cên ne ketine. Li ser vê tecrîba han êdî şika wan namîne ko şêx Mehdî ye.

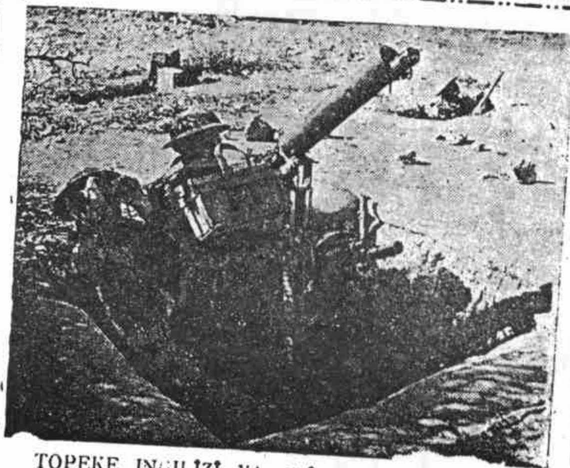
Lê hinekên mirîdan dîsa naxwazin bi vê yekê bawer bibin. Li ser vê, di navbera van û ên mayî (anê piraniya ko bi Mehdîtiya şêx bawer bûne) da qirên dibe. Hînga ew eqilmendê ko riya tifing - berdana şêx bi ber mirîdan xîsti bû, dikeve navbera wan û dibêje:

— Ma ev gotinên we hewceyî qirênê ne? Ma nayê bîra we ko şêx got: Mehdî dikare bifire? Werin emê herin biceribînin..

Ev gotina han bi serê hemiyan dikeve û tev terin nik şêx û daxwaza xwe holê jê ra dibêjin:

— Qurban! piraniya me bawer in ko şêx Mehdî ye. Lê hinekên bê-îman di me da hene ko bi vê yekê bawer nabine. Me divê şêx vê şika han di dilê wan da bi derxîne.

TANGÊN BRÎTANÎ DI ENIYA BÎRMANYAYÊ DE

TOPEKE INGILÎZÎ YA 40 Î DI ŞARGEHÊ DE

— Ma ez çawan dikarim vê şikê di dilê wan da bi derxim û kê ji we ra gotiye ko ez Mehdî me?

— Qurban, dilê me hemiyan dibêje tu Mehdî yî. Ma şêx ne go'iye ko dilê çel misilmanî li ser çi tiştî bibe yek, ew tişt rast e û nabe derew. Herçî şika di dilê hin mirîdan da heye tuê bi firînê jê biderxî.

— Kuro ma hûn ehmeq in, ez çawan dikarim bifirim?!.

Hînga eqilmendê Barzan, ew mirîdê ko berê riya tecriba tifingê şanî hevalên xwe daye dibêje:

— Gelî mirîdan! Ji ber ko dema rabûna Mehdî hîn ne hatiye, şêx xwe eşkere nakiye. Lê em dikarin biceribînin. Werin emê dest û lingên şêx bigirin û li ser xaneqê bavêjin jêr. Hînga wê bi kotekî bifire.

Hîn gotina eqilmendê Barzan ne qediye ko mirîd bi dest û lingên şêx digirin û bê ko guh bidin qîr û zariyên wî rebenî, li ser xaneqê davêjin.

Şêx Mihemedê ko cendekê wî î zexim bû, bi selametî nagehê hewşê. Her du dest û lingek, sto û pişt bi şeş cihan dişkên û şêx bi rastî dibe Mehdî. Piştî ko me got, pişt û stoyê şêx jî şikesti bûn, êdî ne hewce ye ko em bêjin roja dûtirê canê xwe siparte ruhistîn û cendekê xwe jî siparte gorê. Hîngê ev şêx Ehmed, ê ko bi navê Xudanê Barzan hatiye nasîn î şeş salî bû.

OSMAN SEBRÎ

شيخ محمد شيخ عبد السلام

(١) شيخ عبد السلام ٢ «مشنوقة»

ابراهيم «مشنوق»
- عبد الرحمن في ايران عاد مؤخراً
- وهبي في ايران

شيخ سليمان حليقاً عقدة عاد مؤخراً
- سعيد، عبد الرحمن، عبد الواحد، عبد الباري، صباح، صلاح، عامر، عمران، المذكورين جميعاً في ايران

شيخ اسماعيل في بارزان
- عزيزي في ايران عاد، جلال، عزام، زكريا معلم في بارزان، حمزة في بارزان، برهاد في ايران

(٢) شيخ احمد «مشنوق»

شيخ خالد في ايران

شيخ جمال في ايران
- مظهر في ايران

شيخ عثمان في بغداد
- عماد في بغداد، رودان في بغداد، ادهم في بغداد قرب والقمر بالمرض في ايران في تموز ١٩٨٠

نذير في الموصل
- آزاد في الموصل، نزار في الموصل، ادزون، { مشنوقين جميعهم }

سيف الدين في ايران
- صبري غير متزوج

(٣) محمد صديق «مشنوق»

علي في الموصل معلم
- هدي في بارزان، جگر في بارزان

نوزاد في بغداد
- مازن في بارزان، نامق، هيثم، بارزان، طه، اصغر جاً في ايران

شيخ عبد الحكيم في ايران
- محمود في ايران، سعد، صطفي، ياسر

(٤) شيخ بابو في ايران

محمد... سواقة
- هلال، هوزم { في ايران

شيخ ... في ...
- فرهاد، دلير، سرحت، شيرزاد { في ايران

(٥) ملا مصطفى - في ايران توفي في امريكا

من عقيلته ... آغا ابنه

- عبيد الله وزير
  - له اولاد
- لقمان حالياً في بغداد متزوجة تركية ... في ايران
  - مسعود، زهار، نوزاد، ازاد، بارزان
- صابر في ايران
  - سايان في ايران والبقية لم تعرف اسماءهم

من حبيبته عبد الرحيم بازانية

- ادريس في ايران
  - نيچيرڤان، دلقان واثنان لم تعرف اسماءهم كلهم في ايران

من عقيلته محمود آغا زيبارية

- مسعود في ايران
  - له ولدين في ايران لم تعرف اسماءهم
- نهاد ليس له اولاد
- سهاد في ايران اعزب
- دلشاد في ايران اعزب
- وجيه في ايران اعزب

حول التدخل الاجنبي ضد الشعب الكردي

مؤآمرة خطرة !

بقلم « البراڤدا » : ڤيكتور مايفسكي

اذاع راديو موسكو المقال الهام الذي نشرته جريدة « البرافدا » حول حرب الابادة في كردستان العراق بقلم معلقها فيكتور مايفسكي تحت عنوان مؤامرة خطرة . وفيما يلي نص هذا المقال :

انقضى شهر كامل منذ شرعت الاوساط الحاكمة في العراق بحربها القبيحة ضد الشعب الكردي ، ونالت خلاله من طوبوغرافية الارض عشرات القرى الكردية كما يتعرض السكان الآمنون الى قصف بربري ، وتحرق قنابل « النابالم » كل ما هو حي . ولقد صرح الجنرال صالح وزير الدفاع العراقي بقوله : « انني لا اعتبر هذه العمليات حربية بل اعتبرها نزهة ليس الا » ! وتذكر العالم هذه النزهة بنزهة عصابة الهتلريين ، ولقد ادى منطق الحوادث الى ان تتحول هذه النزهة في كردستان العراق الى حرب ابادة على النمط الفاشستي .

ان الرأي العام العالمي يدين بكل حزم هذه الاعمال الاجرامية التي تقوم بها الاوساط الحاكمة في بغداد . لقد كان مشروعاً وفي الوقت المناسب ، نداء جمهورية منغوليا الشعبية الى منظمة الامم المتحدة الذي طالبت فيه بادراج مسألة سياسة الابادة بالجملة التي تنتهجها الحكومة العراقية تجاه الاكراد في جدول اعمال الدورة الـ ١٨ للجمعية العامة . ولقد وجهت الحكومة السوفياتية رسالة الى مجلس الامن لفتت فيها انظار اعضاء المجلس الى الوضع الخطير الذي نجم عن الحوادث في شمالي العراق . ولا يحق لهيئة الامم المتحدة ان تقف موقف المتفرج حين يتعدى على الميثاق العام الخاص بحقوق الانسان ، ومبادئ الثقافة نفسها ، ويصبح مهدداً بالوجود خطر جدي يواجه شعب بكامله .

ان الاوساط الحاكمة في العراق تزعم ان حرب الابادة ضد الاكراد هي من شؤون العراق الداخلية ...

لقد تظاهرت الحكومة الجديدة في العراق بانها مستعدة الآن للتوصل الى اتفاق مع الاكراد ، ولكن سلوكها هذا كان مناورة ليس الا . فقد كانت الاوساط الحاكمة البغدادية تتآمر في الخفاء ، وتعد خطط الحملة التأديبية الغادرة ، والمفاوضات السرية مع الدول الاستعمارية المتكتلة في حلف « السنتو » العدواني ، والهادفة الى سلب استقلال الدولة العراقية . وعندما اجتمعت دورة مجلس حلف « السنتو » في كراتشي في نهاية نيسان الماضي ، بحثت في هذه الدورة كما اكدت الصحف مسألة الحالة في العراق وخاصة مسألة الحرب ضد الاكراد . ولقد اكد وزير الخارجية التركية حين عودته من كراتشي هذا النبأ في الواقع . ولقد باركت انكلترا وامريكا الفكرة الجديدة وبلغتا في الدرجة الاولى مسألة تصدير السلاح الى العراق وتقديم المساعدة الحربية المباشرة من قبل تركيا .

الرئيس جمال عبد الناصر مع مراسل صحيفة « لوموند » الفرنسية الذي قال فيه : لقد اعترفت حكومة العراق بكيان الامة الكردية .

جريدة الجمهورية - بغداد
١٤/٤/١٩٦٥

لقد التقيت بالكثير من زعماء الاكراد المخلصين والتقيت بالملا اكثر من مرة واني اذ اسجل هذه الوقائع فرائدي الامانة والاخلاص وتحديد جزء مهم من تاريخ العراق ولذا ساكون دقيقا وامينا في ما انقل واسرد ....!!

لقد التقيت بالملا وظهر من ملامح وجهه انه في العقد السادس من عمره ، يبدو عصبي المزاج مترددا حائرا وقد دلت جميع حركاته وتصرفاته انه كمن وقع في مشكلة وشعر بخطئه ويريد لها حلا ولكنه من الناحية الاخرى لا يعترف بهذا الخطأ وواقعه الذي اربك المشكلة وازادها تعقيدا ..

لقد آثر في المرة الاولى الصمت وترك الكلام لغيره وكل ما اراده سماه « ضمانا من الحكومة ....!! » فالقومية الكردية مضمونة ، وحرياتهم مصانة وحقوقهم كفلها القانون والحكومة لاتفرق بين عباد الله ، بين احد وبين احد ... اذن ماذا !! يريد « ضمانا لنفسه » ..

وهنا يحار المرء في تفسير ذلك .. فالملا محاط بثلة مدججة بالسلاح تحصي حركات كل قادم فهو بهذا مضمون ايضا .. اذن اى ضمان يريد ؟

ان المتعقب للاحداث والمقربين عند الملا ومن الاكراد بالذات اكدوا ان الضمان الذي ينشده هو « الابقاء على زعامته وسيطرته ونفوذه في المنطقة حتى ولو كانت على حساب الاكراد بالذات وعلى حساب مصلحة الشعب وكيانه » ولم يتمالك نفسه في آخر هذه اللقيا ان يندد ويستهزا بمن يطالب بالحكم الذاتي باسلوب تهكمي كلاما وحركة .

وفي المرة الثانية كان يقف في بعض القضايا بجانب الحكومة وقد اصر مرة على ان تكون الدراسة باللغة الكردية لحد الصف السادس بينما عارضه الباقون .. وكان بحديثه يوءكد انه لايضمر سوءا للبلد وانه لايوءمن بالانفصال والحكم الذاتي وبدا مدافعا عن نفسه سواء من جهة خصومه ام بموقفه تجاه الحكومة وقد ايد بما لايقبل الجدل والشك ما قاله .. وما يريده « ضمان من الحكم القائم .. وضمان فقط » !!

المشكلة الكردية ليست ضمانا يريده الملا او غير الملا انها تهم الشعب العراقي كمجموع واخواننا الاكراد بالذات ، وقد استنكروا بشدة موقف المتمردين واعتبروا اعمالهم وتصرفاتهم وما يقومون به خروجا على القانون وارادة الشعب .. وليس المهم هذا ايضا .. والمهم طبعا بما قسم من الاكراد يتوافدون الى بغداد ايضا واكدوا ان الملا لا يوءمن ولا يقر ما جاء في المذكرة والذين توافدوا احياء يرزقون منهم عكيد صديق وشوكت عقراوي .. حيث قالوا بالحرف الواحد ..

« ان الملا مصطفى قدم المذكرة وهو لايوءمن بما جاء فيها ولم تكن الا لكي لا يقال انه فرط في حقوق الاكراد . »

من هنا يظهر ان تقديمها كان للاستهلاك المحلي ، وان القضايا المصيرية المهمة لاتحل بهذا الاسلوب .

وامامي مشروع لحل المشكلة وافق عليه الملا ووقعه وايده متصرف لواء السليمانية السابق السيد الحاج محمود ووقعه ايضا .

وها انني اعرضه على الرأى العام وبالزنكوغراف ليرى ما يريده الملا في هذا المشروع وما يريده في المذكرة التي قدمها والتي نشرناها سابقا .. وليقارن .. وليحكم .. وليقرر ما يراه مناسب لحل المشكلة ..

انه تناقض وتردد .. وحيرة .. وشعور بالخطا ..! انه متاجرة بالمبادىء والاهداف والقيم ..! ..انه متاجرة بالشعب واماني وآماله ....!!

انه لقاء بقصد او بدون ، بالاستعمار وبمشاريعه ، انه تفريط بحقوق الاكراد ان كانت لهم حقوق مهضومة .. وحقوق الشعب العراقي كمجموع ..!!

انه تفريط بمصالح الشعب .. بوحدته الوطنية بآماله .. وهذا ما لا يرضاه مخلص غيور وما لاترضاه الحكومة والتي بقت على سياستها في حل المشكلة حلا سلميا يضمن سلامة الوطن ويجنب اراقة الدماء .

وفي حلقة اخرى ستكون على موعد مع خطوات سلبية اخرى خطاها الحكم الوطني ..!!

ابنــاء الملا مصـطفى عنه وعدم امكان تحقق الانفصـــال
شاهد عيان يتحدث عن الســلام الذي يعم منطقة الشـــمال

كتب الاستاذ احمد سعيد محمدية مندوب جريدة الانوار البيروتية الى جريدته يقول

طرت برفقة العميد عبدالعزيز حميد العقيلي الى برزان مقــر الاسرة البرزانية في شـــمال العراق ، وقابلت الملا احمـــد البرزاني الشقيق الاكبر للمـلا مصطفى البرزاني ، والمــــلا سليمان البرزاني ابن شقيق الملا مصطفى .

وعلمت هناك ان الخـــلاف مستحكم بين البرزانيين انفسهم بالاضافة الى الخلاف القائم في حرب (البارتي) . فالاســرة البرزانية التي يبلغ عددهـــا حوالي (١٨) الف شخص انقســـمت قسمين احدهما مع الملا احمد البرزاني وابن اخيه الشيخ سليمان ، والقسم الاخير مع الملا مصطفى .

وعلمت ايضا ان احدا مـــن انصار الملا مصطفى لا يجرؤ على الدخول الى برزان خوفا مـــن انصار الملا احمد .

وحسبما فهمت في برزان ، بان الشيخ احمد يعتبر كبيـر الاسرة البرزانية ولكنه شبه مقدسة عند الاكراد لان زعامته دينية وزمنية في نفس الوقت .

الملا مصطفى يريد الانفصال

وحدثني الملا احمد عن اخيه الملا مصطفى بقوله - انــه رجــل حيث يقول بلسانه ما ليس في قلبه ، فهو قد اتفق معي مرات عديدة على الكف عن القتـــال ولكنه لم يكن يحقق ما يتعهد به امامي وامام زعماء القبائل .

وسالت الشيخ احمد ان كان الملا مصطفى يريد الانفصال عـن الجمهورية العراقية ، فاجاب ان اخلاقه ليست فاضلة وهــو يقصد دائما اشعال الفتنة وبث القلق في كل ارض ينزل فيها . وعليه فان قوله بانه لا يريــد الانفصال قول كاذب .

وسالت الشيخ احمد البرزاني ما دليل ذلك عندك والناطـــق باسم الملا مصطفى ، شـــوكت احمد العقراوي ، قد صرح في القاهرة بان البرزاني لا يريـــد القتال ولا الانفصال ؟

ورد الشيخ احمـــــد على سؤالي بقوله : ان وعوده هذه يقصد منها الوصول الى اغراض معينة . انه رجل لا يؤتمن . هل تعرف انه على خلاف مـــع ولديه عبد الله وادريس اللذين هجراه وتركا القرية التي يقيم فيها (رانية) الى قرية اخرى ؟ فالذي يكون من هذا النـــوع يتحدد سلوكه من خلال تصرفه مع الناس ومع اقربهم اليه

وسألته : لو قامت دولـــة كردية فهل تعتقد انها قادرة على الاستمرار .

لن تقوم دولة كردية

واجاب بقوله : لا اعتقد ذلك ، ولا اظن انها تستمر اكثر مـــن ثمانية ايام . انا كردي واعرف الاكراد . ان زعماء الاكـــراد يحركهم طمع الرئاسة وســوف تقوم الحرب بينهم لو صارت لهم دولة . وانا شخصيا : لو قامت دولة من هذا النوع ، سوف امر كل البرزانيين بالرحيل عنها .

المـــلا مصطفى يصطاد الخنازير

وطرت بعد ذلك الى «رانية» مقر الملا مصطفى وحـاولت ان اقابله . الا ان الذين في بيته ابلغوني انه في صيد الخنازير لان موسم الصيد الحالي في شـــمال العراق من احسن المواسم التي تكثر فيها الخنازير البريـــة والوعول . وقال لي احد حراس منزله ان الملا مصطفى ينتهـــز فرصة الهدوء الحالية ليقضـــي وقته في الصيد .

الســـلام يعم المنطقة

وقد تاكدت بنفسي ان الســلام يعم المنطقة الشمالية من العراق وانه ليست هنالك حرب بين العرب والاكراد . ودليل ذلك اننا تجولنا في كل المناطق الكردية من اقصاها الى اقصاها حتى وصلنا راوندوز على الحـــدود الايرانية العراقية

اما ما تذكره بعض الصحف حول الحرب : فلا يعدو كونه ضربا من الاختلاق والتهويـــل . والذي يحدث احيانا ليس الا اعتداءات فردية يقوم بها بعض العصاة الذين يسلبون المسافرين ولا يحدث ذلك الا نادرا شأن كل منطقة قبلية في العالم .

استعدادات كاملة

ومن مشاهداتي في الشـــمال ادركت ان استعدادات الجيش في المنطقة كاملة في الجانبين البري والجوي . ثمة مرتفعات مـــن الجنود من كافة الاسلحة تسيطر سيطرة كاملة على المنطقة . وقد رايت الجنود العراقيـــين في اقاصي الشمال وعلى الحـــدود الايرانية ـ العراقية المشتركة .

ومن جهة اخرى ؛ فقد رايت في « رانية » مقر الملا مصطفـــى البرزاني نفسه السلطة العراقية كاملة . هناك مخفر للشرطـــة وادارة للتجنيد وغيرها مـــن ادارات الدولة .

البارزاني وحزبه كما يصفها سكرتيره

نص رسالة حبيب محمد كريم [illegible] السكرتير العام لحزب [illegible] البارزاني بتاريخ 1966/5/11 الى [illegible] الاسعد [illegible] خارج العراق .

[illegible]

[illegible] تحية وتمنياتي القلبية [illegible] على [illegible]

[illegible] صالح [illegible] وحدة [illegible]

[illegible] هذه [illegible] على الاوضاع

[illegible] الدستور

[illegible]

[illegible] على

[illegible]

الشرية [illegible]

[illegible] الشعب [illegible]

الوقت الحاضر – على [illegible] الحكومة [illegible] الاستقلال

[illegible] الحكومة [illegible] الى [illegible]

الى [illegible] عن طريق الرشوة والمال [illegible]

[illegible] التي [illegible] والتي [illegible]

[illegible] الخاصة [illegible] الكردي

(كر [illegible]) [illegible] البارزاني [illegible]

[illegible] والاشرار [illegible] الحزب

والعناصر [illegible] الحزب

الشارية الاقطاعية [illegible] على [illegible] من الاجراءات [illegible]

الكردية [illegible] الحزب [illegible]

[illegible] مشاكل [illegible]

[illegible] الى [illegible]

[illegible] يكون [illegible]

[illegible] البارزاني [illegible]

[illegible] البارزاني [illegible]

[illegible] الى [illegible] من الاتفاق [illegible]

[illegible] الوضع الحالي [illegible]

[illegible] الحزب [illegible] يلتزم [illegible]

[illegible] . اما [illegible]

[illegible] والتي [illegible]

[illegible] بين 500 – 600 [illegible]

[illegible] في الوقت الحاضر [illegible] الدستور [illegible]

[illegible] هيئة المراقبة والتفتيش العليا – [illegible]

[illegible] من جميع الاطراف [illegible]

[illegible] في جميع فروع الحزب [illegible]

[illegible] المؤتمر العام [illegible] الطرفان على ذلك

– 7 –

[illegible] لا يلتزم [illegible] الاتفاق [illegible]

[illegible]

[illegible] .

ملاحظة

[illegible] البارزاني [illegible]

[illegible] الحزب [illegible]

[illegible] على [illegible]

46 من [illegible] الحزب [illegible]

[illegible] الله [illegible] .

القضية الكردية في الصحافة العالمية

أقانون انتخاب ام قانون تعيين ؟

خەبات

الطلبة الاكراد في اوربا يساندون قيادة البارزاني ويستنكرون اعمال الزمرة الخائنة

أقانون انتخاب ام قانون تعيين ؟

ما رأي السيد وزير الدفاع ؟

سؤال وجواب مع عصابة الطالباني الخائنة

مناقشة مفتوحة حول الكلادر

كلمة حول الكادر العربي

رأي حول مقال

البارتيزانيون - بقية

سؤال وجواب مع عصابة الطالباني - بقية

مناقشة مفتوحة - بقية

ما رأي السيد وزير الدفاع - بقية

كونفرنس حزبنا الديموقراطي الكردستاني

يجسد وحدة الحزب التنظيمية والسياسية والفكرية ويرسم طريق النضال للظفر لمطامح شعبنا وحزبنا

كونفرنس البارتي يؤكد لعبة وخطورة الاخوة العربية الكردية

خه بات

النضال

في خدمة الشعب

افتتاح كونفرنس البارتي

قرارات وطنية هامة يتخذها الكونفرنس

الوحدة الوطنية

كونفرنس يثمن جهود الرئيس عارف

بقية الافتتاحية

افتتاح كونفرنس البارتي

جبهـــة الاتحـــاد الوطني ضرورة تاريخيـــة ونهجنـــا العملي لتحقيق الوحـــدة الوطنيـــة

البارتي يدعو الحكومة الى الاسراع في اكمال تنفيذ بيان ٢٩ حزيران نصاً وروحاً

قرارات وطنية هامة يتخذها الكونفرنس

فرمان ملائي !

بقية ـ البيان الختامي

تا کەی بەیانی ٢٩ حوزەیران بە ڕاگیراوی ئەمێنێ ؟!

کۆنگرەی حەوتەمی پارتی بەنزیکانە کارەکانی دەست پێ ئەکا..

جارێکی تر دەربارەی بەیانی (٢٩)ی حوزەیران

بانگێکی لیژنەی فەرەنسی هاوکاری نەتەوەی کورد

«((بانگەکە))»

نوێنەرانی کۆنگرە ئەبێ چی بکەن؟؟؟

کادرانی پارتی

الوحدة الوطنية تتطلب حلاً سلمياً ديمقراطياً للقضية الكردية

خه بات

النضال

الوحدة الوطنية

العبرة و الذكرى

شيعرى ژماره ٦٦

العبـــــرة والـــذكرى - بقية

تتمة - المقال الافتتاحي

العمل القومي الواحد و جبهة الاتحاد الوطني - بقية

اغلقوا السجون واخرجوا السجناء السياسيين

وجوب اصدار عفو عام في العراق

[illegible]

قرار حول كردستان

[illegible]

الشيوعي والثورة الكردية

[illegible]

جیگیرکردنی چارەسەری ئاشتیانەی مەسەلەی کورد پێویستی سەرشانی هەموو نیشتمانپەروەرێکە

ژمارە (٢)

سالی یەکەم

رزگاری

گۆڤاری فرەی پێشمەرگەی پارتی دیموکراتی کوردستان

بانگێک بۆ پێشمەرگە دلسۆزەکان

[illegible]

جیگیرکردنی چارەسەری ئاشتیانەی مەسەلەی کورد پێویستی سەرشانی هەموو نیشتمانپەروەرێکە..

[illegible]

لیکدانەوەی مەلای مەزبورانە؟ یان لیکدانەوەی دیالەکتیکی؟

[illegible]

ئەگەر لەمەسالیحی مەلاتەدات !!

[illegible]

ئەی ئیستە ئەڵێن چی ؟

زورداری عەمری کورتە ..

فەلسفە کوردایەتیەکانی بارزانی مەلا

احصاء موجز للفعاليات التي قامت بها فصائل الانصار الوطنية التابعة للاتحاد الوطني الكردستانـــي منذ تموز ١٩٧٦ الى نهاية ١٩٧٩ ضد قوات السلطة الفاشـــــية

— سنة ١٩٧٦ وقعت — ٤٣ — عملية كانتخسائر العدو فيها ٥١٦ قتيلا و ٢٢٤ جريحـا و ٢١ اسيرا وخسائره المادية تدمير ٥ اليات، وكانت غنائم قواتنا ١٥٩ كلاشينكوف ، ٦ رشاشة ، ٧ جهاز لاسلكي ، ٤ بندقية ، امدفع هاون اما خسائر انصارنا فكانـــت ٤٥ شهيدا و ٢ جريحا و ٩ اسرى .

— سنة ١٩٧٧ وقعت — ١٩١ — عمليــةوكانت خسائر العدو ١٦٨٤ قتيلا و ٦٨٢ جريحا و ٣٨ اسيرا وخسائره المادية تدمير ١٢ سيارةعسكرية ، اسقاط ٥ طائرات عمودية ، حرق ١١ ماكنة ، تدمير ٢ ناقلة جنــود وتدميـــردبابة ، وغنم انصارنا ٢١٦ كلاشينكوف ، ٤ رشاشة ، ١٢ مسدس ، ٤ جهاز لاسلكـــيمدفع هاون ٨٢ ملم ، ١ قناصة ، ٤ صندوق عتاد ، ١١٢ مخزن كلاشينكوف ، كاشـــفةالغام وخسائر قواتنا كانت ١٣٤ شهيدا و ١٠ جريحا و ٨ نصيرا وقعوا في الاسر .

— سنة ١٩٧٨ وقعت ٢٩٤ عملية وكانتخسائر العدو ١٦٣٤ قتيلا و ٧٦٤ جريحـــا و ٤٢ اسيرا وخسائره المادية اســـقاط ٩طائرات عمودية ، تدمير ٧٦ سيارة عسكرية ، تدمير وحرق ٢٨ ماكنة ، تدمير ناقلـــة جنودوكانت غنائم قوات انصارنا ٢٢ كلاشينكوف ، ١ رشاشة ، ١٠ مسدس ، ٤ جهاز لاسلكي ،٢٢٠ بندقية برنو ، ٥ صناديق ذخيرة ، ١ ناظور ٢ بندقية سيمينوف ، ١ خيمة . وخسائرنـــا٩٦ شهيدا و ٢٥ جريح و ١٦ نصيرا وقعوا في الاسر .

— سنة ١٩٧٩ وقعت ٤٠١ عملية ، خسائرالعدو فيها كانت ١٤٤٨ قتيلا و ٣٩٢ جريحا و ٢٩ اسيرا وخسائره المادية تدمير ١ مصفحة ،اسقاط ٢ طائرة عمودية ، تدمير ٤٦ ســـيارة عسكرية ، تدمير مدفع هاون ، حرق ٤ خيـــامتدمير ٣ مكائن وغنمت قواتنا ٦٤ كلاشينكـــوف، ١ رشاشة ، ٢ مسدس ، ٥ بندقية برنو ، ٢مدفع هاون ، ١١ صندوق ذخيرة ، ١ قاذفة ، ١٤ قنبلة . اما خسائر قواتنا فكانت ٤٦ شهيداو ٢٣ جريحا ووقوع ٧ نصيرا في الاسر .

بسم الله الرحمن الرحيم

وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

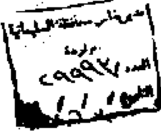
العدد / ٣٠٦٤ ق ع
التاريخ / ٢٦ / ٦ / ١٩٨٣

سري وشخصي ويفتح بالذات

الى / مديرية امن منطقة الحكم الذاتي

م / رسالــــة

طيا الرساله الموجهه للسيد الرئيس القائد من هذه الدائره
مع طلبها مع هوامش السيد الرئيس •
للتفضل بالاطلاع والاحتفاظ بها لديكم ••
مع التقديــــر •

مديرية امن منطقة السليمانية
الواردة
العدد ٢٩٩٩٢
التاريخ / /

م/ مدير الامن العام

نسخة الى /

السيد مدير امن محافظة اربيل	مع صورة المرفقات اعلاه
السيد مدير امن محافظة دهوك	لنفس الغرض اعلاه •• مع التقدير •
السيد مدير امن محافظة السليمانيه	
السيد مدير امن محافظة التأميم	

العدد / ٦١
التاريخ / ١٦ / ١٩٨٢/٥

السيـــد الرئيس القائد المحتـــرم

تحيــــة وتقدير

ســــيدي

كلفت من قبل لجنة شؤون الشمال بأن اقدم تقريراً لسيادتكم عن الاحداث الاخيره التي وقعت في المنطقه الشماليه ، والاجراءات التي قمنا بها لمعالجة الموقف هناك ، واهم استنتاجاتنا • فيما يلي الخلاصه مع أصل التقرير الذي اعددتـــــه •

نرجو التفضل بالاطلاع •• وامركم مع التقدير سيدي •

اولاً - يلاحظ تعليقنا على المكوعة والاصل من يجري اللازم بموجبه
ثانياً - ما هي خطة الامن ولجنة شؤون الشمال تجاه المشتركين في حوادث التخريب منطقة الحكم الذاتي ما بعده من الاجراءات الوقتية .
ثالثاً - نحتاج إلينا أسماء عدد الموسمة في منطقة الحكم الذاتي ما لا يقل عددهم عن مائة ، ومن كانوا تحت يديه أو معادين ؟

مدير الامن العام

١٩٨٢/٦/١٤

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

بسم الله الرحمن الرحيم

((ملحق تابع للصفحة ٢٠ فقره ١٤))

بنود مطاليب رجال الدين التي قدموها لدى اجتماعهم بالسيد نائب رئيس الجمهوريه او بالمسؤولين في محافظة السليمانيـــــه مع اسمائهم :-

المطاليـــب :

١- اعادة الجامعه الى محافظة السليمانيه ٢- اعادة اهالي المجمعات السكنيه الى قراهم السابقه ٣- جعل التدريس باللغه الكرديـــه في المرحلتين الابتدائيه والمتوسطه ٤- اعادة الاكراد الـــــى محافظة التأميم وقضائي خانقين وسنجار (وضم هذه الـــــى منطقة الحكم الذاتي ٥- الغاء المحاكم الخاصه ٦- فتح بـــــاب المفاوضات مع المخربين ٧- اصدار عفو عام عن جميع العسكريـــين الهاربين والمتخلفين عن الخدمه العسكريه ،وتشكيل افواج ـــــ حدود ضمن محافظة السليمانيه ٨- الغاء صفة التصميم الاساسي لمدينة السليمانيه ٩- اعطاء الوظائف للاكراد في منطقة الحكم الذاتي ١٠- تقليل القوه داخل المدن واطلاق سراح ذوي المخربين المحجوزين .

اسماء علماء الدين في السليمانيه :

١- محمد محمد صالح (ملا فوكلي) امام وخطيب جامع بخدرسابقـــه هارب الى جانب المخربين ومسؤول لجنة الوعظ العاشر لجماعة جـــلال الطالباني .

يتبعـــه ...

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

بسم الله الرحمن الرحيم

٢- كمال الدين توري - امام وخطيب جامع رابسه ٣- عثمان محمـــد بابا شيخ - امام وخطيب جامع (جبال) في مركز مدينة السليمانيـــه ٤- علي حسين مرزه - امام وخطيب جامع ناحية بارة ٥- عزيز عبد القادر - امام وخطيب جامع ناحية الله جولان .

هل هذه هي اسماء الذين ترجمت المطاليب الى نائب رئيس الجمهورية؟

٦/١٤

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الأمن العامة

(١)

بداء التآمر على المواطن الكردي في المنطقة الشمالية بظهور ويأخذ شكله الجديد في اعقاب اشتداد حلقات التآمر وانكشاف خططها وانطلاقها الى الواقع على الساحة علنيا .

فالتحالف الجاد بين النظامين الايراني والسوري وتآمرهما على قوى التخريب الكرديه وتحريكها وفق برامج واتجاهات مختلفة وذات ابعاد لقد بانت فاعليه في المحيط الكردي بالمنطقة الشمالية .

وتبلورت جليا انعكاساته في الصيغ التي القت على الساحة مؤخرا .

بعد دراسة مجمل الاخبار والتقارير التي وصلت الينا من مصادر قوات اجلتها مؤشرا ان الحالة الخطيرة ونفسية المواطن الكردي خضعت لخلطة اتجاهات تأتي في المقدمة منها تأثيرات الاحزاب الكرديه المعاديه وافكارها ((المعروفة من خلال ثلاثة اتجاهات احدها لجلال الطالباني والاخرى لمسعود البارزاني والاخيرة للشيوعيين)) بالاضافة الى اداعي ايران وسوريا ، سيما بعد الاعلام الكاذب من قبل كافة الجهات المعاديه بالاعلان عن حصول حالة من التوافق والانسجام والتوحيد الفعلي بين قوى التخريب كافة ، بالنظر لوحدة اهدافها في اسقاط الحكم ، وان اختلفت اتجاهاتها واجتهاداتها في هذا المجال .

وانطلقت شرارة الشغب كمحاولة اولى في تركيز الاحتجاج من قلعة دزه ومن خلال تذكيرهم بحادث قصف الجامعة التي اقامتها المخربون

((يتبع لطفا))

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الأمن العامة

(٢)

ابان التمرد في يوم ٢٤/ نيسان / ١٩٧٤ .

وقد شرع المخربون مؤخرا بتوسيع نشاط فعالياتهم وكثفوا من تواجدهم المسلح في مناطق قريبة من مراكز المدن والقصبات والتي كانت تعد حتى وقت قريب امنه الى حد ما وبعيدة عن انشطتهم وهذا الامر متأتي من قلة تواجد القطعات العسكرية في المنطقة .

واتسعت حالات الشغب التي برزت في المنطقة ابتداء من ٢٤/ نيسان وحتى نهاية هذا الاسبوع ، بطابع التجمع ، والتظاهر والاعتصام داخل الجوامع والمدارس ، والاعتداء والتخريب المحدود على ممتلكات الدولة وشعارات الحزب وصور السيد الرئيس القائد ورفع الشعارات والصاق الملصقات المعاديه ، وانها كانت بدون سلاح الا في حالات نادرة ومحدودة جدا .

والملاحظ ان الدور في هذا التحرك اعطي النصيب الاكبر منه الى الطلبة سيما صغار السن منهم وسكان المجمعات وبعض العاملات في المعامل الحكومية المشاركة في عمليات الشغب ، وبدى لنا واضحا ان تحريك الحالة الطفولية ومظاهر التحدي لدى المراهقين من الطلاب خاصة ، هي التي صعدت من حالات الشغب والاعلان السافر عن الوقوف بوجه السلطات في هذا الظرف الدقيق ، ولقد اقلح المخربون في دغدغة مشاعر هذه الشريحة الاجتماعية باتجاه

(يتبع لطفا)

بسم الله الرحمن الرحيم

قومي شوفيني ، وكذلك استثمار مشاعر بعض السوء بهذا الاتجاه من خلال تذكيرهم بضحايا حركة التخريب والمآسي التي عاشتها المنطقة لحقب عديدة من السنين ، وقد توقع المخربون ، وكذلك السوء والشباب ان موقف الثوره سيكون ضعيفاً اتجاه تلك الفعاليات .

وان حالات الشغب هذه كانت تستهدف بالاساس جملة غايات تأتي في المقدمة منها ما يلي :-

١. جس نبض السلطه وتوجهاتها ازاء مثل هذه الفعاليات حاليا وفي المستقبل .

٢. خلق هزه للجهود الداخليه في الادارة خاصة وان منطقة الحكم الذاتي تعد هدفاً مهماً لمحاولات التخريب والاضطراب ، وهذا التوجه المركزي هو ما يركز ويؤكد عليه بالدرجه الاولى النظام السوري العميل لكافة العناصر الموجوده له .

٣. رغبة قيادات قوى التخريب في قدس ومعرفة مدى امكانياتهم في التأثير على الاوساط الشعبيه في المنطقه .

٤. التأكيد لاسيادهم وموجهيهم قوة مواقعهم في (التأثير والفعل في المنطقه) لكي يرتفع رصيدهم لدى النظام السوري العميل والجهات التي تدعمهم ، وارادوا ايضا ادراك حقيقة (على الصعيد الفعلي) مدى تقبل المواطنين لمثل هذه الاعمال .

بسم الله الرحمن الرحيم

ومدى التزام العناصر التي تتعاطف معهم كلاميا او شعوريا بهذا الموقف الجديد وللمواقف المشابهه لها .

٥. ارادوا جرنا الى مواقف انفعاليه تزداد فيها الخطائا وتكون قراراتنا عشوائيه غير مدروسه ومتطرفه ، لكي يصعد الموقف طوعاً من قبل سائر الناس وباتجاه عام ليشمل كل الشرائح واقل جهد وخسائر من قبل المخربين ، وكانت قوى التخريب تحلم ان تخلق مآسي بالرد العاشر على التظاهرات والتجمعات ، ليحصل تماس مظهور بين المآسي القديمه التي خلقتها الظروف السابقة في المنطقه ومآسي جديده قد تخلقوا اخطائنا وعدم بصيرتنا .

ولقد استعرضنا مواقف العمل التي عولج بها الموقف لتوضيح للكثيرين اجراءات الثوره الانسانيه وسعة صدر القياده وحكمتها ازاء ابناء شعبنا الكردي (كان العديد من وجهاء المنطقه يحثون عدم فتح النار بالمره — بالرغم من قلته — باعتبار ان هؤلاء المتظاهرين متورطين قسراً ولدى طوعاً بتلك الاعمال نتيجة ضغط المخربين وعدم تأمين الحمايه لهم وانهم لا يزالون ابناء الثوره القادسية) .

٦. جاءت هذه الاحداث متزامنه مع هجمات العدو الفارسي في القاطع الجنوبي .

(يتبع لطفا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الأمن العامة

٧. كانت غالبية حالات التجمع والتظاهر لا تتعدى تعدادها العدديه ١٠٠ ــ ٢٠٠ شخص ، ونعتقد ان هذه النسبة كانت تستخدم كمبس لعرقلة نوايانا وتوجهاتنا ازاءهم ، وبالرغم من أن معظمهم غير مطلعين الا انهم مدفوعين بدوافع الخوف او الحقد او الثأر وغيرها .

٨. بالرغم من ان التظاهرات لا تحمل اهدافا مكشوفة في الظاهر وانما استغلت بدوافع الثأر والتغيير، مما يجول في دواخل المتظاهرين بسبب فقدهم لاخوانهم او اولياء امورهم في حوادث الشمال على طول الفترات التاريخية المنصرمة ، وكذلك تحسسهم من ترحيل ابناء القرى الى المجمعات السكنية ، ونقل الجامعة من السليمانية الى اربيل ، الا ان الحقيقة هي احداث عزوة داخلية في الجبهة كما اسلفنا سابقا ، وقد يتوهم البعض ان التحرك الاخير لا يحمل اهدافا واضحة ومكشوفة ولا تتعدى بعض المطالب ، الا انها كانت ضمن توقيت زمني مدروس متزامن مع الهجوم الفارسي الذي كان من ابرز اهدافه ايجاد حالة من القلق والارباك تساعد على هز الجبهة الداخلية من خلال المنطقة الشمالية .

٩. لمسنا ان الوجهاء والوطنيين والعناصر البارزة في المجتمع الكردي

(يتبع للصفحة ...)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الأمن العامة

كانوا في الضد من ظاهرة الشغب ـ هذه ، او غير متعاطفين معها ، الا انهم عدا بعض ناهد المسؤولين يعرضون مطاليب والتراحات لا تختلف عن نفس الشعارات والطروحات والذرائع التي تمسكت بها عناصر الشغب والتظاهر ذاتها ، مما يدلل على وجود تعاطف فيما بينهم ان لم يكن هنالك تنسيق مسبق في ذلك .

الاجراءات :

١. تحركنا الى مدينة السليمانية بتاريخ ١٩٨٢/٥/٤ وبوقر بالتوجيه المركزي لمعالجة اعمال الشغب واشركنا كافة الاجهزة (عسكرية ، امنية ، ادارية ، حزبية) في المسؤولية .
وشكلنا لجان امنية في كل محافظات والمنطقة الحكم الذاتي لمعالجة الحالات التي تقع بالتضامن والمسؤولية المشتركة .

٢. هيأنا قوة مشتركة من القطعات العسكرية والاجهزة الامنية والجيش الشعبي والفارز الخاصة والشرطة في المناطق التي يحتمل وقوع حوادث شغب فيها ليلا ونهارا .

٣. طلبنا تشخيص العناصر المحرضة والرؤوس المدبرة لعمليات الشغب والقبض عليها ومحاولة فتح النار على تلك العناصر اثناء التظاهر مع تجنب ايقاع الخسائر بين صفوف غير المشتركين فعلا .

(يتبع للصفحة ...)

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

بسم الله الرحمن الرحيم

لاعتاد تلك العناصر طريقة الاختفاء عن المواطنين واثارتهم لازالة السلطه .

٠٤ منع المتظاهرين من دخول المقرات الحزبيه والجماهيريه ودوائر الدوله واستخدام كل الوسائل لمنع ذلك وفتح النار عليهم .

٠٥ الحيلوله دون استغلال مشاعر الشعب للجوامع في المنطقه وتخصيص قوه مناسبه للتواجد فيها ومنع المبيت بها .

٠٦ استخدام كافة الوسائل في تفريق المتظاهرين وفي حالة استخدام الاسلحه من قبل مثيري الشغب ضد القوه المكلفه بالواجب فيكون الرد عليها بالقتل وبايعاز من امر القوه . على ان لا يكون الرمي عشوائيا .

٠٧ الاستمرار بالتحرك على وجهاء المنطقه والمؤثرين ورجال الدين والهيئات التدريسيه ، ووضعهم امام مسؤولياتهم الرسميه والشعبيه . وفعلا جرى تحرك جيد في الفتره الاخيره بمنطقة الحكم الذاتي من قبل معظم الاجهزه الحزبيه والاداريه والامنيه ومختلف الوسائل الاعلاميه ، حيث تم تحقيق لقاءات تلفزيونيه مع الشخصيات الاجتماعيه والدينيه المؤثره . كما تم نشر احاديث ومقابلات في الصحف والمجلات المحليه سيما الصادره منها باللغه الكرديه لقطع الطريق على

(يتبع لطفا)

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

بسم الله الرحمن الرحيم

التوجيهات المعاديه بهذا الصدد .

٠٨ ابلغنا الجهات المعنيه بالاتصال بنا فورا لتلقي التوجيه في حالة غلق اي مرفق او حدوث اية حالة جديده .

٠٩ الزمنا كافة اصحاب المحلات بفتح محلاتهم ومهما كانت الظروف وبعكسه ستتخذ الاجراءات بحقهم ، اضافة الى متابعة كافة الموظفين المتغيبين عن اعمالهم بدون عذر مشروع .

٠١٠ العمل على تجاوز جميع الحالات الشاذه والتي تعطي انطباع للمواطن بان الوضع غير اعتيادي ، ولتفويت الفرصه على العناصر المعاديه .

٠١١ عززنا بعض المناطق بقوه من منتسبي جهازنا تم سحبهم من المحافظات الوسطى والجنوبيه ، وبقوه اخرى من الشرطه .

٠١٢ تم التوجيه بانه في حالة التصدي لمثيري الشغب وقتل احدهم يجري ابداع جثته في المستشفى ووضع حراسه عليها ، وفي حالة تسليمها لذويه تدفن بحضور القوه المشتركه لكي لا تستغل مثل هذه الحالات سلبيا ، وكذلك نبهنا من خطورة استغلال العناصر المخربه لمراسيم تشييع شهداء الابرار من خلال الاندساس في صفوفهم لخلق التظاهرات المعاديه ، وكذا بالنسبه لتآمر اندساسهم بين صفوف المصلين في الجوامع لاثارة الشغب .

(يتبع لطفا)

١٢٠ التأكيد على تحديد المواقع المهمه والنشاطات الحساسه لتشديد الحراسه والمراقبه عليها ،وتشكيل دوريات مستمره في المدن لمراقبة طرق تسلل المخربين وعدم فسح المجال لهم بالوصول الى القصبات ، وحسب التماكن في الاماكن الحيويه ليلاً ونهاراً ومراقبة العناصر المشبوهه فيها .

١٤٠ اوعزنا باطلاق سراح بعض الموقوفين عليهم من غير المؤثرين وكذلك النسوه والاحداث والطالبات ممن اثبتت التحقيقات [عدم] اشتراكهم أو تورطهم بشكل عرضي في اعمال الشغب ، والتنسيق امنياً مع القسم الاخر منهم .

١٥٠ السيطره على كافة الاجهزه الطباعه والاذاعات المدرسيه ووضعها في اماكن امينه ومسؤولية ادارتها ، لانها استغلت من قبل المخربين عند دخولهم المدارس او الجوامع .

١٦٠ حاولنا قدر المستطاع عدم زج الجيش في التصدي للمتظاهرين الا في حالات الضروره القصوى ،ويكون دوره بالخلف او بنقاط السيطره وعلى المناطق المهمه ، لان المخربين كانوا يسعون الى جر الجيش واشغاله ليكون بعيداً عن الجبهه ، ثم اننا ادركنا حالة موضوعيه الا وهي اخطاء الجندي المحتمله ربما تكون اكبر من اخطاء الجهات المختصه الاخرى ، لكون الجندي لا يجيد

(يتبع لطفا)

التعامل المدني في مثل هذه الاجواء التي تشكل حالة طارئة له ، وقد توخينا بالتعويض عن قلة القطعات العسكريه وعدم رغبتنا في التوسع باشراكها ، تجاوز حالة الصور الحاصل لدى المواطنين في المنطقه الشماليه بضعف موقفنا هناك ، معتمدين على الموقف القويه وسرعة الحسم بالقوه الخطوره جداً وانياً .

١٧٠ الاجراءات التي اتخذناها كانت ملموسه وتتناسب مع الحالة الاستثنائيه التي شهدتها المنطقه ، وكان للتوجيه المركزي في معالجة الحالات التي تستجد ، دوراً مباشراً في امتصاص اية ظواهر طارئة او مواقف جديده ، وهذا ما حدى بنا الى الاعتقاد بأن التوجيه المركزي والسلطه المباشره هو الصوره المثلى التي تنتظر الوحدة منطقة الحكم الذاتي ، والتي تتناسب مع ظروفها المعقده ، لهذا نمنع من التدخل وجود عدم قياده ينطلق السلطه المركزيه في التوجيه والحسم لسائر الاجهزه العسكريه والمدنيه ، لان المواطن الكردي يرتاح كثيراً للاجراءات التي تتميز بطابع القوه والمركزيه . واننا باتخاذنا تلك الاجراءات واعتمادنا هذه التوجيهه ،فوتنا على المخربين مساعيهم في زعزعة هيبة السلطه ، وخلق فجوه بين الثوره والمواطنين والمساس بكرامتهم (باستثناء الاحداث في رانيه بالذات) حيث كانت الاجراءات متأخره نسبياً بسبب اوامر قائد الفيلق الاول بعدم ضرب

(يتبع لطفاً)

بسم الله الرحمن الرحيم

هذه التظاهرات في حينها ، لاعتقاده بان معالجة الموقف بالسبل السلميه افضل من معالجتها بالقوه •

اهم الملاحظات والاستنتاجات السريعه :

١• يمكن تقسيم الشرائح الاجتماعيه من خلال مواقفها ازاء احداث الشغب الى ما يلي :ـ

أ- المواطنون الذين هم مع الثوره ، وهؤلاء يعانون من مشكلة الخوف من تحمل المسؤوليه ، وهم بحاجه الى تعزيز واعادة الثقه بانفسهم وحمايتهم باستمرار ، واعطائهم دعم وزخم متواصل •

ب- عناصر المخربين او العناصر التي تتعاطف معهم ، وهؤلاء يشكلون الخطر الرئيسي والاحتياط المتمرن لتصعيد الموقف باستمرار وبأي لحظه •

جـ- الوسط الثالث والمهم ، هم العناصر الذين ليسوا معنا ، ولكنهم بنفس الوقت ليسوا في الضد منا ، فهم يحاولون للامن والاستقرار وتجنب المشاكل ، وهذا الوسط يعد من اكبر الاوساط في حجم المنطقه ومن اخطرها ، وان المواجهه تنصب عليه بالذات ونعتقد بان هذا الوسط اذا شعر وتحسس بان اجراءاتنا

(يتبع لطفاً)

بسم الله الرحمن الرحيم

وامكانياتنا جاده وبمقدورها حمايته من المخربين ، فانه سيكون مضمون الولاء للثوره ويميل الى رجحان كفتها ، اما اذا ترك لاسباب معينه وتحدده تحت رحمة المخربين واغراءاتهم ، فانه سيكون مجبراً ومضطراً لان يتجاذب ويتعاطى مع المخربين (مثل الاضراب الجماعي لاصحاب المحلات في السليمانيه صباح يوم ٥/٨ حيث كان هؤلاء واقفين بالقرب من محلاتهم بانتظار اجراءات حازمه من السلطه بفتح محلاتهم عنوة ، ليتخلصوا من ايذاء المخربين لهم في حالة فتحهم لمحلاتهم طوعا) • وللمخربين القدره في الاستقطاب والتاثير على هذا الوسط من خلال جعلهم كحلقات لايصال المعلومات والتاثير على اولادهم للالتحاق بصفوف التخريب او ابقائهم كمحطات لدعم المخربين ماديا او لتأمين اختفائهم •

٢• ان المخطط المعادي فشل في ايجاد حالة من المد الجماهيري باتجاه واسع ، وان كان قد نجح في الاعلان السافر (من خلال هذه التظاهرات) عن فكرة معاداة الحزب والثوره في القطر•

٣• ان ظاهرة الشغب والتخريب سيطرت واستحوذت على اهتمامات كل الشرائح الاجتماعيه في المنطقه تقريباً ، ومختلف انتماءاتها القوميه •

٤• وضح لنا ان موقف الفلاحين والعمال والموظفين وشيوخ الطرق

(يتبع لطفاً)

الدينيه كان جيداً ، اما شيوخ العشائر فكان موقفهم افضل من الجميع حيث ابدوا استعدادهم التام بشكل علني لتسخير كافة امكانياتهم لخدمة الثوره والحزب ، ولمسنا منهم تعاونهم وحماسهم في الوقوف والتصدي ضد مظاهر الشغب والتخريب ، باستثناء عدد ليس بالقليل من رجال الدين الذين كان موقفهم متذبذباً ومتعاطفاً مع المخربين وخاصة في السليمانيه وكانت طروحاتهم تنم عن انجذاب وتأثر بطروحات قوى التخريب نفسها ، وتم تحت رصدها ومتابعتها ، وهذه ظاهرة خطيرة للعشائر ورواسبها تشكل تحرك دعائي جديد معادي في المحافظه .

كما وان الدعايات المغرضه كانت تركز بشكل خاص وتعتمد على الطلاب بالذات لتحريكهم من خلال استغلال عواطفهم وتحريضهم .

٥. تأكد لنا ان دور المنظمات الحزبيه والاجهزه الاداريه كان ضعيفاً جداً ومتخلخلاً ويفتقر الى القدره القويه في التأثير والحسم وتحمل المسؤوليه وامتصاص الهزه الاولى التي احدثتها اعمال الشغب التي فاجئتنا بها ، بالاضافه الى ان قسماً من الحزبيين الاكراد ذوي الدرجات الحزبيه

في الحزب شاركوا في تلك التجمعات المعاديه مشاركة فعليه او تعاطفوا معها خفية او علانيه (رئيسة اتحاد نساء رانيه قادت احدى التظاهرات المعاديه ، ورئيس اتحاد نقابات عمال السليمانيه كان غير مرتاح لاجراءاتنا باستخدام الشده لتفريق مجموعه من العاملات المعتصمات داخل معمل تعليب اللحم في السليمانيه) .

٦. تبين لنا ان قوى التخريب (وخاصة جماعة جلال الطالباني) لهم تأثير فاعل على معظم الشرائح الاجتماعيه في السليمانيه وبعض مناطق اربيل وحتى مع اوساط كنا نعتقد ان ولائها مضمون للثوره ، امثال رجال الدين والكسبه من خلال تأثرها بالاعلام المعادي ، والتحديد وتنفيذه ، واتساع نشاط المخربين وانتشارهم ، في حين انه لم نعرز مثل هذه المواقف في دهوك لعدة اسباب اهمها التكوين العشائري في المحافظه وهيمنة المتنفذين من العشائر الموالية للسلطة على ابناء عشائرهم وضعف التنظيمات السياسيه المعاديه هناك قياساً لباقي المحافظات المذكوره .

٧. كان للطلاب ممن هم من ابناء محافظة السليمانيه

(سواء المتواجدين منهم في اربيل بحماية صلاح الدين او في القاصم) ، دور اساسي في احداث اعمال الشغب والتحريض عليها ، او حتى انهم كانوا يعدون احداث مثل هذه الاضطرابات في كليات ومعاهد بغداد ، كما كان سكان بعض المجمعات السكنيه اكثر تأثيرا " وقبولا لاعمال التظاهر بسبب الوعود المعسوله التي اطلقتها قوى التخريب على نفسها باعادة المذكورين الى قراهم الاصليه وان اغلب المجمعات التي حدثت فيها الاضطرابات تقع ضمن قاطع السليمانيه .

٨. تأكد لنا ان امكانات المخربين عسكريا كانت محدوده " بالرغم من نجاح مساعيهم في تصعيد الموقف اعلاميا ، ولقد لاحظنا ان اغلب مفارزهم التخريبيه المسلحه كانت في بداية حدوث عمليات الشغب قد تم سحبها الى ايران ، وربما لكون الاسباب لاغراض عسكريه كان مخططا لها سلفا لتأتي متزامنه مع حالة الشغب ، وبعد ذلك عادت المفارز التخريبيه الى الداخل ولم يتسنى لها دخول المدن والانتشار بشكل كبير ، واقتصر تواجدها للقصبات وحتى القريبه منها ، بشكل محدود جدا وقليل من امكانات التآمر عسكريا " .

((يتبع لطفــــــا)) .

٩. كانت التجمعات والتظاهرات تحصل دائما على هيئة تجمهر بعض الطلاب في المدارس والجامعات والمعاهد بتأثير اندساس بعض المخربين في صفوفهم ، او كانت على هيئة تجمع داخل بعض الاسواق والمراكز المزدحمه في المدن والمجمعات السكنيه ، وكانت غاية المخربين الاساسيه تنصب على محاولاتهم زج جزء كبير من المواطنين في وسط عمليات الشغب لتحصل نسبه كبيره منهم الاصابات الجماعيه التي توجهها لهم اجهزة الدوله بقصد كسب عطف ومشاعر اكبر نسبه من المواطنين ، وكانوا يعتمدون في ذلك على التسلل السريع والتحريض الآني بعيدا عن اعين السلطه بقدر الامكان ، وقلما افلحوا في جذب وسحب الاوساط الشعبيه الى الاشتراك في عمليات التظاهر ؛ وان كانوا قد استدرجوا بعض افراد منهم باستثناء ما وقع في بعض المجمعات .

١٠. من خلال التحقيق مع الطلاب المشاركين في المظاهرات ظهر لنا ان العناصر المحرضه والقياديه تنتظم حزبيا في صفوف الحركات التخريبيه كان ضعيفا وقليلا ، وكانوا يعتمدون اساسا على النسبه العدديه الكبيره من الاكراد

((يتبع لطفــــــا)) .

في جامعة صلاح الدين اولاً" والتي طلاب الـ ٥٠٪ من مجموع الطلاب ، والطلاب من اهالي السليمانية ثانياً والتي طلاب الـ ٥٥٪ منهم ، اما في المناطق المقطعة كالموصل وكركوك فقد عولت عمليات الشغب على العناصر المتطرفة والمرتبطة بتنظيم حزبي ، ففي التأميم مثلاً (بلغ عدد جماعة جلال ٣٤ متظاهر ، وعدد جماعة مسعود ٤ فقط) وبالرغم من تكثيف جهودهم في الاستفادة من اوساط الجماهير الا ان ملاحظتهم كان مكشوفاً" وتمت رصد اجهزتنا الى حد كبير ، لذلك كان رد الاجهزة عليها قوي وشديد حيث بلغ عدد الذين قتلوا في التظاهرة بشكل مباشر (٦) اشخاص والجرحى (١٥) شخصاً".

١١ لاحظنا ان الاجهزة الامنية والحزبية والنقابية والجماهيرية بالرغم من كثرتها وثقل تواجدها ، لاتملك معلومات واضحة عما يدور في اوساط الجامعة ، ويجهلون اية تحضيرات مسبقة عن اوقاتها وسبل التحرك في مطوقها ، اضافة الى محدودية امكانياتهم في اسلوب التعامل الناجح باستقطاب تلك الشريحة وظروف تحضيرها واستقلالها ، لمداة وجود

((يتبع لطفاً))·

الجامعة في اربيل ، وتكون طلابها (ممن هم من اهالي السليمانية) يحاولون نقل الصورة السيئة لاوضاع مدينة السليمانية الى باقي مناطق الحكم الذاتي باستمرار ، حيث استغلوا يوم السبت المصادف ١ مايس بالسفر منذ يوم الخميس الى ذويهم بالسليمانية وودوعهم اليها مشحونين ومحرضين نفسياً للتظاهر الذي بدأه يوم ٥/٢ في الجامعة، يضاف الى ذلك ما رافق نقل الجامعة من السليمانية الى اربيل من عدم انتظام الدراسة فيها وتباعد مواقع كلياتها والسكن الداخلية وعدم وجود الاشراف على السكن الداخلية .

ونعتقد ان بقاء الجامعة على هذه الكيفية في استقطاب وقبول الطلبة الاكراد الراغبين بالدراسة فيها بدون ضوابط وبدون ترصين وجمع الاقسام الداخلية والاشراف عليها مركزياً ستؤدي الى تشكيل بؤرة قلق عدائية في منطقة اربيل الحادثة تاريخياً بشكل عام .

١٢ ومن الامور التي لاحظت في تاجيج الموقف الى حد ما ، الاجراءات الكثيفة لبعض الاجهزة الحزبية والادارية خلال

((يتبع لطفاً))·

فترة الثلاثة اشهر المنصرمه ، عبر تصعيد مظاهر التأييـــــد الجماهيري الواسع للثوره ، والاعلام الكثف وابراز المدروس في الجبهة وخاصة السليمانيه منها ، وعدم تقدير تلك الاجهزه الفائق في استثمار الحاسبات ، والتفريط المستمر في كشف العناصر الوطنيه في كل مناسبه غير ضروريه ، الامر الذي ترك انطباعا وولد شعورا لدى المخربين بان مدينة السليمانيـه قلعت من ايديهم وخرجت عن سيطرتهم وباتت تحت تأثيـــر سياسة الثوره ، اضافة الى ان اجواء المعركه والاعلام المعبويه والمقاومه المسنيه التي عززها الطلبين خلال الاسابيع الثلاثه الماضيه ، ساهمت جميعها في خلق مناخات التحدي واثرت سلبا في تحركات العوانين وخاصة الشباب منهم ٠

١٢ من خلال متابعة وتدقيق احداث الشغب والتظاهرات وجدنا انها تحمل عدة نوايا معاديه ، تأتي في مقدمتها خلق حالات من الفوضى والارباك للتأثير على الجبهة الداخليـه اولا ، وجعلها كبدايه لاعادة القتال بشكل واسع وبصيغــه تمرد شامل في المنطقه ثانيا ، علما بان هذه التظاهرات وهذه الصيغه تعتبر حاله جديده لم تقع سابقا في المنطقــــه الشماليه طيلة فترات التمرد والعمل المعادي للحماة تقريبا ٠

|| يتبع لطفـــا ||٠

١٤ ضرورة عزل رجال الدين عن المخربين لان المبادرات التي برزت من خلال تصرفاتهم تؤكد على وجود تحرك معادي فـي صفوفهم ، مـن خلال المطالب والمقترحات التي قدموهـــا للسيد نائب رئيس الجمهوريه والمسؤولين في منطقة الحكـــم الذاتي ، وخاصة البعض من رجال الدين الذين يحسبون من الموالين للدوله والاصدقاء الشخصيين لبعض المسؤولين ، وما اصدار النشره التي تحمل توقيع حركة علماء الدين الاكراد والتي يلوح توزيعها بالتحرض المريبه والكرديه الا بادره مـــن بوادر هذا التحرك المعادي في المنطقه الشماليه ، ولا يستبعد ان يجري التنسيق بينهم وبين حزب الدعوه العميل في بعض الحلقات المعينه وضمن هذه التوجهات ٠

ولما يبدو مطاليب رجال الدين التي قدموها لـــــدى اجتماعهم بالسيد نائب رئيس الجمهوريه او بالمسؤولين فـي محافظة السليمانيـه (المرفقه في نهاية التقرير)٠

١٥ بالرغم من ان الوضع في المنطقه يعاني حاليا من تأزم وانفعالات أثّر المخربون في خلقها وتمكنوا من استغلالها ، فمـن غير المستبعد ان يظهر الموقف مره اخرى او مرات في المنطقه وربما تتجدد هذه المشاكل والاضطرابات لتأخذ طابعا جديدا٠

|| يتبع لطفـــا ||٠

وابعادا خطيره . لان المخربين والقوى المحركه لهم ومـــن
يتعاطف معهم يجدون تصعيد المواقف ، بخلق الكراهيـــه
ومشاعر العداء للثوره في نفوس المواطنين .

فاذا كانت الاجراءات السريعه والحاسمه التي هيئـــت
في المنطقه الشماليه ادت الى الفشل في لحظات الاحتكاك ، فانهـــا
في تقديرنا لاتتعدى حالة السلم ظاهريا وحالة العنف باطنيـــا ،
وقد تظهر في اية لحظه او ظرف مستقبلا اذا لم نستطع مراقبة
الاحداث ومعالجتها بدقه والتحكم في حلقاتها المركزيه .

واننا لانستبعد ابدا اذا حصلت مستقبلا حالات اخرى
مشابهه كالتظاهرات والتجمعات ان يستخدم فيها السلاح حسب
المناطق التي يتواجدون فيها . لان المعلومات المتوفره لدينـــا
تشير الى ان المخربين اعتبروا ان من اهم اسباب فشل وتحجيم
هذه التظاهرات هو عدم حملها واستخدامها السلاح ، واذا
كانت تلك التظاهرات قد اعتمدت على عفوية الجماهير فمن غيـــر
المستبعد ان تعتمد التنظيم لها مستقبلا ، الا انها تبقـــى
مرهونه بامكانياتها في التحرك داخل الاوساط الشعبيه التـــي
تستطيع من خلالها تأمين الحمايه النسبيه لها عند التحرك ،
ولكننا نستطيع ان نؤكد بنفس الوقت ان المبادره لازالـــت

((يتبع لطفـــــا)) .

بايدينا ولا زلنا اقوياء بالمنطقه ولا زالت جماهير شعبنا الكردي
مع السلطه روحيا وفي التفكير والتصرف ، واجراءاتنا الاخيـــره
انعشت للمواطن الكردي هذه الصله .

ان مشكلة الحكم الذاتي تعاني من ظروف معقده ، ومتشابكـــه
فعلا وهي بحاجه الى بعض الحلول التي تؤدي الاجواء وتخفـــف
الانفعالات التي قد تسبب خلق حالات سلبيه مستقبلا ، وان الحالـــه
لا تحتمل في الظرف الراهن حلولا ومعالجات جذريـــه .

١٦ . ان الثوره منحت ثقتها لعناصر كرديه ضعيفة الشخصيه والمؤهلـــة
الذكاء والتأثير واسندت لها مناصب اداريه مهمه ، من خـــلال
التصور السائد بان منح الثقه لهؤلاء يحسم ولائهم الحتمي للثوره ،
في حين ان واقع الحال غالبا ما يثبت عكس ذلك . لان الضعيف يمكن
ان يقع تحت التأثيرات المعاديه ايضا ، وبذلك فاننا نفتقـــر في
كثير من الوظائف الاداريه الى العناصر التي تتمتع بقوة الشخصيـــه
حتى وان كان التعامل معها فيه نوع من الصعوبه .

١٧ . لاحظنا ان الانطباع العام الذي يسود اجهزتنا في المنطقـــه
الشماليه يتسم بعامل القلق المشروع الممزوج بخيبات الامل التي احدثتها
التحركات المعاديه الاخيره في المنطقه ، وفي تقديرنا ان تلك الاحداث
كان لابد لها من ان تقع فعلا في ضوء السطوه التآمريه الدوليـــه

(يتبع لطفا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

وخاصة في وقت الحرب . ولو لم يقع هذا التحرك لاستوجب منا ان نطرح سؤالاً على انفسنا الا وهو : لماذا لم تثار الورقة الكردية في هذا الظرف ؟ واذا لم تثار بهذا الشكل المكشوف فمعنى ذلك ان هناك تحرك خفي غير مكشوف لاجهزتنا قد يتفجر في وقت لاحق قد تفاجيء به لاحقا .

ولما كان وقوع هذه الاحداث قد جاء طبيعيا ومنسجما مع التحرك المعادي العام ، اذن فلابد لنا من ان نفوت الفرصة على هذا التحرك باسلوب سريع ودقيق لمعالجة هذه الجروح دون ان تتقرح وتترتب عليها مداخلات قد يكون علاجها صعبا ويحتاج الى عمليات جذرية نحن في غنى عنها بالظرف الراهن .

١٨. الملاحظة التي يجدر ان أبديها ، ان اجهزتنا وقعت تحت تأثير ذو سلبية واحدة ، الا وهو التركيز في الاعتقاد على ان المحرك الاساسي للمسألة الكردية في المنطقة الشمالية هو محور سوريا – ايران – ليبيا ، وبالرغم من صحة هذا الانطباع وخطورة هذا المحور بحركة المكشوف ، الا ان هناك جهات اخرى يجب ان لا نغفل دورها في تحريك المسألة الكردية في هذا الظرف وبالمستقبل ، الا وهي الجهات الدولية والعربية المتمثلة برعاياها وشركاتها ودبلوماسييها المتواجدين في القطر ، من خلال احتكاكهم بالاكراد المقيمين في بغداد بنسبة لا بأس بها والذين

(يتبع لطفا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

لهم اجواءهم الخاصة وعلاقاتهم الاجتماعية المتشعبة في بغداد والمنطقة الشمالية

١٩. وكما اشرنا ان العناصر التي قادت التحرك في المنطقة الشمالية هم من طلاب المدارس والمتوسطات والثانويات والمعاهد والكليات ، الذين يتحدرون من جيل الثورة . ومن خلال هذا الموقف المعادي من قبلهم ، لابد ان نطرح سؤالا يتبادر الى الذهن في هذه الحالة هو : هل قامت وزارتي التربية والتعليم العالي بدورهما التربوي الصحيح خلال الفترة المنصرمة ؟ ام ان دورهما كان يقتصر على تلقين الطالب دروسا اكاديمية يؤدي الامتحان فيها للعبور الى صفوف اعلى ؟ ام ان التربية الوطنية كانت قاصرة عن المحافظة على تربية المواطن وجعله لوطنه على اقل تقدير ..

والسؤال نفسه يطرح على جهازنا الحزبي ، لكون الارقام المثبتة في سجلات المنظمات الحزبية والاتحادات الطلابية تعطي انطباعا لا يتناسب مع واقع الحال ، ومثال ذلك فان كلية الهندسة في جامعة صلاح الدين هي التي تزعمت الاضراب والمظاهرات ، في حين ان عدد الطلبة الحزبيين والاتحاديين في الجامعة [حسب ادعاء الرفيق مسؤول الحزب في اربيل) يبلغ (١٨٠٠) طالب مثبتة اسماءهم في السجلات كرقم لا غير .

اذن فاين هو موقف ودور الجهاز الحزبي والاتحاد الوطني لطلبة العراق ؟ .

٢ – هذا [illegible] – [illegible]
[illegible] ([illegible] ؟)

٢٠٠ الملاحظه الاخرى التي لا تقل اهمية عن الملاحظات السابقه ٠ هي خضوع المواطن في المنطقه الكرديه الى الاعلام الاجنبـــــي والمعادي لعدة اسباب باتت واضحه ومعروفه ، اضافة الـــى انتشار ظاهرة العزوف عن مشاهدة برامج التلفزيون والتعويـــض عنها باجهزة الفديو التي اخذت تبعد المواطن تدريجيا عـــن الانشداد للتلفزيون ٠

٢١٠ نرى ان من المفيد في هذا البلد بالذات تطوير اطروحــات (الحزب والثورة) التي تبـث الدعوة في المنطقه دون استخدامها من المناسب ايضا وضعها لهذه الظروف المقبل من حالات تخلف الافراد ، والتخفيـــف من بعض الاجراءات الاستثنائيه في المنطقه كلما كان ذلك ممكنا ، والاكتفاء بضرب الرؤوس البارزه منهم ٠

وفي تقديرنا يكون من المفيد ايضا ان تقوم اجهزتنا الامنيـه بالاتصال مع قيادي/ التخريب بالتركيز الذي تنبه القياده ، ليكـــون طيهم القرار باستمرار ، ومن خلال تعاملنا معهم ومعرفتنـــا لتوجهاتهم المستقبليه والتحكم في بعض تحركاتهم وخلق الفجوات بين زمرهم المتصارعه ٠

٢٢٠ بلغ عدد الذين قتلوا او جرحوا في احداث الشغب كالاتي

(يتبع لطفا)

في جميع المواضع من قبل القوات المشتركه :

أ٠ محافظة السليمانيـــه :

القتلـــى	الجرحـى	الموقوفـــون
١١	٢٣	١٢٢ اطلق سراحهم عدا (٩) منهم لا زالوا في التوقيف ٠

ب٠ محافظة الموصــل :

القتلـــى	الجرحـى	الموقوفـــون
٧	٣٠	٣٨٤ اطلق سراحهم عدا (٣٦) منهم لا زالوا في التوقيف ٠

جـ٠ محافظة التأميـــم :

القتلـــى	الجرحـى	الموقوفـــون
٦	٩٥	١٣٥ اطلق سراحهم عدا (٧٥) منهم لا زالوا في التوقيف ٠

((انتهـى))

ئەی کرێکاران و گەلانی زۆرلێکراوی دنیا یەکگرن!

کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان

بەرنامەی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی

- ئازادیە دیموکراتیەکان
- گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی
- ئاوەدانکردنەوەی کوردستان

لەلایەن دووەمین کۆنفرانسەوە پەسەندکراوە   ئاب ١٩٨٢

تێبینی:

داڕشتنی بەرنامەیەک، بۆ ڕزگاری و گۆڕان و گەشە کردنی کۆمەڵ بەرەو سۆسیالیزم، بە گوێرەی هەلومەرجی تایبەتی کوردستان لەسەر بنچینەی قانون و سەرەتا گشتیەکانی مارکسیزم - لینینیزم، لە هەلومەرجی ئاڵۆزی کوردستان و عیراق و ناوچەکە و دنیادا .... مەسەلەیەکی گرنگ و کارێکی سەختە. چونکە نە دەرفەتی کۆکردنەوە و ئامادەکردنی ئاماری ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕێکوپێک لە کۆمەڵەکەماندا هەبوە، نە لێکۆڵینەوە و توێژینی تێر و دەوڵەمەندیش لەوبارەیەوە هەیە .... وا بەرنامەی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی لە کوردستاندا کە لەلایەن دووەمین کۆنفرانسەوە پەسەند کراوە، وەکو یەکەمین تاقیکردنەوە لەم مەیدانەدا پێشکەش بە کرێکاران و ڕەنجدەران و ڕۆشنبیرانی خۆڕەگری گەلەکەمان ئەکەین.

لەبەر ئەوە داوا لە هەمو هاوڕێیانی کۆمەڵە و دڵسۆزانی جوڵانەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلەکەمان ئەکەین کە تێبینی و ڕەخنە و پێشنیاری خۆیانمان دەربارەی کەموکوڕیەکانی ئەم بەرنامەیە بۆ بنێرن تا بتوانرێ کەلێنەکانی پڕ بکرێتەوە.

کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان

- ناوەند -

ئازادییە دیموکراتییەکان

١/١ هێنانەدی ستراتیجی ئەم قۆناغە و ئەرکەکانی ، بەبێ خستنەکاری وزەو توانای هەمو جەماوەری گەلەکەمان وە بەبێ دابین کردنی ئازادی بۆ کۆمەڵانی خەڵک وە بەبێ بونسو هێزی بجەمەرگە کە پارێزەری ئازادی و دەسکەوتەو ئازادە یەکانی گەل بێ ، کارێکی محاڵە .

٢/١ خۆشکردنی زەمینەی ژیانی دیموکراتی و ئازادی فیکر . ئازادی ویژدان و دەربڕینی بیروباوەڕ ، ئازادی رۆژنامە نوسین و ئازادی خۆرێکخستنی سیاسی ، نەقابی ، کۆمەڵەی جوتیاران ، رێکخراوە پیشەیی و دیموکراتیەکانی خوێندکاران ، ئافرەتان ، مامۆستایان ، لاوان وە ئازادی پێکهێنانی کۆمەڵە و یانەی هونەرمەندان و ئەدیب و نوسەران و وەرزشکاران ...

٢/١ ئازادی خۆپیشاندان و مانگرتن بۆ کرێکاران و جوتیاران و کۆمەڵانی خەڵک .

١/٢ دامەزراندنی ئەنجومەنی ئاوایی لە هەمو لادێ و گوندێکدا ، وە ئەنجومەنی شار لە هەمو شارو شارۆچکەیەکدا ، بەرێگەی هەڵبژاردنی راستەوخۆی سەربەست و نهێنی ، بەبەشداری هەمو ئافرەت و پیاوێکی بەرەوژوری ١٨ ساڵ ، بەبێ جیاوازی رەگەز و زمان و دین ، دوور لە دەستێوەردانی دەسەڵاتی مەرکەزی .

٢/٢ ئەنجومەنەکانی ئاوایی و شارەکان ، کاروباری کۆمەڵایەتی ، ئابوری ، کارگێری ... ، ئاوایی و شارەکانی خۆیان ئەگرنە ئەستۆ و سەرپەرشتی بەڕێوەبردن و گەشەپێدانی ناوچەکانی خۆیان ئەکەن لە چوارچێوەی پلانی گشتی وڵاتدا .

١/٣ سەرۆکی شارەوانی و بەڕێوەبەری ناوچەکان و پارێزگار و بەرپرسی بەرەوکیانی شارەکان بە رێگەی هەڵبژاردن دائەنرێن . وە لەکاتی سەرپێچی و دورکەوتنەوەیان لە بەرژەوەندی کۆمەڵانی خەڵک و لە رێبازی گەشەکردنی کۆمەڵایەتی کوردستان بەرەو سۆسیالیزم جەماوەری گەل بۆیان هەیە لایان بدەن .

١/٤ ئەنجومەنی گەلی کوردستان بەرزترین دەسەڵات ئەبێ لە کوردستاندا ، بەرێگەی هەڵبژاردنی راستەوخۆ و سەربەست و نهێنی ، بە بەشدار بونی هەمو ئافرەت و پیاوێکی بەرەو ژوری ١٨ ساڵ بەبێ جیاوازی رەگەز و زمان و دین پێک ئەهێنرێ . ئەنجومەنی جێبەجێ کردن لە لایەن ئەنجومەنی گەلی کوردستانەوە هەڵئەبژێردرێ و هەڵ ئەوەشێنرێتەوە .

١/٥ داوەری (قضاء) سەربەخۆ و دور لە دەستێوەردانی دەسەڵاتەکانی تر ئەبێ .

١/٦ دابین کردنی مافە دیموکراتی و رۆشنبیرییەکانی کەمە نەتەوایەتیەکانی کوردستان و خۆشکردنی زەمینەی پاراستنی ماف و زمان و نەریتە نەتەوایەتیەکانیان .

گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی

١/١ دابین کردنی خانووبەرە، بۆ هەموو خێزانێك، بە کەمترین
ڕادەی کرێ خانوو بە گوێرەی دەسکەوتی مانگانەی هەر
خێزانێك هەبێ ئەوەی ڕێگە بدرێ خاوەنێتی خانووبەرە بۆ
چەوسانەوەی کرێکاران و ڕەنجبەرانی کوردستان بەکار
بهێنرێ.

٢/١ دابین کردنی ئاو و کارەبا و تەلەفون و تەلگراف و ڕێگا
و ڕێگا وبان و هۆکانی هاتووچۆ بۆ هەموو شار و شارۆچکە و
ئاواییەك بە ڕادەی پێویست.

٣/١ دابین کردنی تیمارگە و نەخۆشخانە و دەرمانی پێویست بە
نرخێکی هەرزان بۆ هەموو ئاوایی و شارێکی کوردستان و بۆ
هەموو شار و ولاتەکی، پەیدا کردنی پزیشك و پەرستاری شارەزای
تەندروستی و پەروەردەکردنی پەرستار و شارەزای کوردەواری
بۆ خزمەتی شار و لادێیان و گەشەپێدانی باری تەندروستی.

١/٢ دابین کردنی کار بۆ بێکاران، زامن کردنی کۆمەڵایەتی
بۆ کرێکاران، و دابین کردنی ژیان و گوزەران بۆ پەککەوتە
و پەك کەوتەکانیان و سوورخواردنی سەقەت و پەك کەوتە
کانیان، دابین کردنی ژیان و گوزەران بۆ خێزانی
شەهیدان.

١/٣ دابین کردنی خوێندن بە خۆڕایی لە هەموو پلەیەکی
خوێندندا بۆ هەموو خوێندکارێکی کوردستان و دابین کردنی
خوێندنی ئیلزامی بۆ هەموو کور و کچێکی کوردستان تا
کۆتایی پلەی سەرەتایی، وە دابین کردنی هەلبەندی
خوێندەواری فێر کردن لە هەموو ناوچەیەکدا.

٢/٣ گرنگی دان بە بەرنامەکانی خوێندن و پەروەردە، بە

٦

جۆرێکی وەها کە لەگەڵ پێشچوونی کردندا گونجاو و جووت بێ و
لە واقیع و لە ... ڕەی عەقلی دانەبڕێ ... هەروەها لایەنی
زانستی، قوڵ کردنەوەی شێوازی زانستی نەکرێتە قوربانی
لایەنەکانی تری. سەرجەم بەرنامە و پرۆگرامێکی لە خزمەتی
ڕزگاری نەتەوایەتی و دیموکراتی و گەشەکردنی کۆمەڵایەتیدا
بێ بەرەو سۆسیالیزم.

٤ ئافرەت کە نیوەی کۆمەڵ و ئەورێکی بنچینەیی لە پەروەردە
کردنی ڕۆڵەکانی کوردستاندا ئەگێڕێ، تا ئێستا لە
بوارە جۆراوجۆرە ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتییەکاندا
جێگەی شایانی خۆی نەگرتووە. کۆمەڵە لەو ڕوانگەیەوە
کە ئافرەت و پیاو، دەور و کار و خەباتیان بەیەکسان
ئەداتە لەکا:

١/٤ دابین کردنی ئازادی ئیش کردن لە هەموو کارێکی سوودبەخش و
گونجاودا، لە هەموو بوارێکی ژیانی کۆمەڵدا بەبێ
جیاوازی، بەمەرجێ ئافرەت دوچاری کاری سەخت و گرانی
وەها نەکرێ کە توانای جەستەیی زۆری بوێ.

٢/٤ یەکسانی ژن و پیاو لە بەرامبەر هەموو مافێکی قانونیدا.

٣/٤ ئازادی پێکەوەنانی خێزان و هەڵبژاردنی هاوسەر پاش
تەمەنی ١٨ ساڵە.

٤/٤ هەوڵدان بۆ ڕێگە گرتن لە فرەهاوسەری.

٥/٤ یەکسانی ئافرەت و پیاو لە مەسەلەی تەڵاق و سەرپەرشتی
منداڵدا.

٦/٤ چاودێری و یارمەتی دانی ئافرەتی دوگیان و دوورخستنەوە
یان لە کاری قورس و دابین کردنی ١٦ هەفتە پشوودان بە
موچەی تەواو بۆیان پەلاپ کەمەوە.

٧/٤ سوورخواردنی دایکی منداڵەبەر، هەم لە پشوو پێ دان و
هەم بە کەم کردنەوەی یەك سەعات ڕۆژی کاردا.

١/٥ سوور خواردنی ساوایانی کوردستان و قەدەغە کردنی ئیش

٧

کردن بەو هەرزەکارانەی کە تەمەنیان لە ١٦ ساڵ کەمترە.

٢/٥ دابین کردنی مەڵبەندی ئاگاداری کردن و بەخێو کردنی ساوایان بە رادەی پێویست.

٤/٥ ئاگاداری کردن و خۆراک خواردنی منداڵانی کوردستان و پەروەردەکردنیان لە سەرەتای ژیانیان، هەروەها پێشکەوتنی زانستی و هونەرییان و دابین کردنی باخچەی ساوایان بۆ خوێندن و خۆشی هەموو ساوایانی کوردستان بە بێ جیاوازی.

١/٦ دابین کردنی یانەی زانستی و کۆمەڵایەتی بۆ لاوانی کوردستان.

١/٧ گەشەپێدانی فەرهەنگی کۆمەڵی کوردستان بە جۆرێک کە هەم ئاوێنەیەکی تەواوی ڕێبازی ڕزگاری و دیموکراتی و سۆسیالیزم بێ لە کوردستاندا، هەم زەمینە خۆشکەری هێنانە دی و دامەزراندنی بێ.

٢/٧ گرنگی دان بە تەنگ و تەڵەفزیۆن و شانۆ و هونەرە جوانەکان و سینەما و ڕۆژنامەگەری، و پەرەپێدانیان.

٣/٧ پاراستنی سامان و فەرهەنگی نەتەوایەتی و شوێنەوارە کۆنینەکان و پاشماوە کۆنەکان، و هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی پاشماوە و شوێنەوارە مێژووییەکان و هەوڵدان بۆ دامەزراندنی مۆزەخانەی کوردستان.

٤/٧ کۆکردنەوە و بڵاوکردنەوەی فۆلکلۆری کوردی جۆراوجۆر و پاراستنیان لە فەوتان و لەناو چوون.

ئاواکردنەوەی کوردستان

– ١ –

بۆ ئەوەی ژیانی دانیشتوانی دێهات بە جۆرێکی ڕیشەیی لە هەموو ڕووێکەوە بگۆڕێ و بنچینەکانی چەوسانەوەی مرۆڤ لە لایەن مرۆڤەوە هەڵبکەنرێ و کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و پیشەسازی بۆ پێشەوە ببرێ و ژیانێکی نوێ لە دێهاتدا دابمەزرێ، پێویستە پلانێکی نوێ دابنرێ بۆ ئاواکردنەوە و گەشەپێدانی سەر لە نوێی گوندەکانی کوردستان بە جۆرێکی ئەوتۆ کە ئەو گۆڕانە ڕیشەییە دابین بکا بەوەی:

١ لە ناوچە دێهاتییەکاندا پلان دابنرێ بۆ دروستکردنی ئاوایی نوێی گەورە لەو گوندە بچووکانەی لە نزیک یەکن.

٢ ئاواییەکان لە شوێنی لەبار و گونجاودا بە ڕەچاوکردنی باری جوگرافی ناوچەکە دروست بکرێن.

٣ هەر ئاواییەک پێک بێ لە ٣٠٠ ـ ٥٠٠ ماڵ.

٤ لە هەر ئاواییەکیاندا ئەنجومەنێک بە هەڵبژاردنی ئازاد و نهێنی ئافرەت و پیاوی بەرەوژووری ١٨ ساڵ پێک بهێنرێ.

٥ ئەنجومەنی ئاوایی ئەرکی بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆی ئاواییەکە ئەگرێتە ئەستۆ.

٦ هەر ئاواییەک قوتابخانە، جێگەی حەسانەوە، نەخۆشخانە، مەڵبەندی بەیتەری، هۆڵی کۆبوونەوە، وەجبەیەکی مەکانیکی (تراکتۆر، دەپلە، بەلدۆزەر، هۆفل......) میوەستانە، پرۆژەی ئاوی خواردنەوە و ئاودێران، پرۆژەی کارەبا، بازاڕ و هەندێ ماڵی تری بۆ دابین بکرێ.

٧ هەموو ئاواییەک مەڵبەندێکی دیفاعی زاتی لە خەڵکی

چەکدارکراوی راژنەیەتی تیا دابمەزرێ .

٨ ئەنجومەنی ئاوابی سەر لە نوێ زەوی و زار و بوخچە باران و جۆگا و کانیاوەکانی ئاوابی دابەش ئەکاتەوە بەسەر جوتیارانی ئاوابیەکەدا .

٩ ئەو کەسانەی لە بریتی زەویوزار و رەز و باخی خۆیان پارەیان لە دەولەت وەرگرتوە ، ملکەکەیان ئەبێتە ملکی گشتی ئاوابیەکە .

١٠ زەویوزار و کانی و بوخچە و پاوانی ئەو جوتیار و ملکدارانەی ئاوابیەکان بەجێ ئەهێڵن و ئەچن لە شارەکان نیشتەجێ ئەبن ، ئەبێتە ملکی گشتی ئاوابیەکە .

١١ گرنگی دان بە بلاوکردنەوە و پەرەو کردنی رێگەی زانستی کشتوکاڵ لە تۆو وەشاندن و پەروەردەکردن و هەلگرتن و گواستنەوەی بەروبوم دا ، وە بەکارهێنانی کودی کیمیاوی و چارەسەر کردنی نەخۆشیەکانی کشتوکاڵ و ماندانی جوتیاران بۆ باهێنانی رێبازی نوێ .

١٢ هەوڵدان بۆ ماکینەدار کردنی کاروبارە جیاجیاکانی کشت و کاڵ و دابین کردنی ماکینەی پێویست بە رادەی تەواو بۆ ئەو مەبەستە .

١٣ لە هەر ئاوابیەک دا بە گوێرەی ئەو کەرەسە خاوانەی تێیایەتی هەوڵ بدرێ بۆ دامەزراندنی پیشەسازی کشتوکاڵی (دۆشاو ، کەلوپەلی لۆکە ، رۆن ، معلبات ، کاغەز مصیر ...) و پیشەسازی ئەهوانی (سیبایی ، کەلوپەلی چەرمینە ، کەلوپەلی خوری ، کودە ئالیف ، معلبات ...)

١٤ خۆشکردنی زەمینەی پێکهێنانی کۆمەڵە هەرەوەزییەکانی جوتیاران و هاندانی جوتیاران بۆ پێکهێنانی کێڵگەی بە کۆمەڵ لەو ئاوابیانەدا .

حکومەتی عیراق لە رواڵگەیەکی رەگەز پەرستانەوە بەشێکی زۆری گوندەکانی کوردستانی راگوێزراوە بە نیازی ئەوەی کوردستانی عیراق لە پارچەکانی تری کوردستان دابیبڕێ و یەکێتی نەتەوەیی کورد کەرت و پەرت بکا وە هەلومەرجێکی دژوار بۆ جولانەوەی رزگاری نیشتمانی و هێزی پێشمەرگە ساز بکا ، وە سەدان هەزار جوتیاری لە زەویوزاری خۆیان و لە کار و بەرهەم هێنان دور خستۆتەوە و لە ئۆردوگای زۆرە ملێ و سەربازی دا کۆی کردونەتەوە . بۆیە ئەبێ خەبات بکەین :

بۆ گێرانەوەی دانیشتوانی دێهاتە چۆلکراوەکان بۆ شوێنەکانی خۆیان .

٢ لە سەرانسەری ناوچە راگوێزراوەکان دا ئاوابی نوێی گەورە دابمەزرێ کە پێک بێ لە ٣٠٠ ـ ٥٠٠ ماڵ بە بێ ئەوەی رێگەی بیدرێ بە ئاوابیەکانی تر دابنراون .

رێکوپێک دانەی بۆ ئاوابیەکانی تر ئاو و جۆگا بۆ بەرەپێدان و فراوان کردنی سەرچاوەکانی ئاو و جۆگا .

٣ بۆ بەرەپێدان و وەرگرتنی زانستی و نوێ لەو سەرچاوانە و سود وەرگرتنی زانستی و نوێ لەو سەرچاوانە .

١/٣ دروستکردنی بەستی ئاو لە سەر رووبارە بچووک و گەورەکان کە هەم بۆ ئاوداشتنی کشتوکاڵ سوودی لێ وەربگیرێ وە هەم بۆ دامەزراندنی ئیستگەی کارەبا وە بۆ دابین کردنی کارەبا بۆ ناوچە جیاجیاکانی کوردستان .

٢/٣ دروستکردنی ئەستێلی گەورە بۆ کۆکردنەوە و هەلگرتنی ئاوی زستانە لەو ناوچانەدا کە ئاوی زۆریان تیا کۆ ئەبێتەوە .

٣/٣ گرنگی دان بە هەلکەندنی بیری ئیرتوازی .

٤/٣ گرنگیدان بە دامەزراندنی پیشەسازی کشتوکاڵی و کردنەوەی کاڵگەی بچووک بۆ هاندان و گەشەپێدانی بەرهەمی کشتوکاڵی پیشەسازی ئەهوانی بۆ هاندان و گەشەپێدانی ئاژەلی و هاندانی خەلکی دێهات بۆ پەیوەندکردنی ئاژەل .

٢٠ دامەزراندنی ... هوشیار کردنەوە و ری پیشاندانی جوتیاران لە بەکارهێنانی ڕێوشوێنی کەرەسەی نوێ و زانستی کشتوکاڵ دا .
٣/٤ گرنگی دان بە زیادکردن و بەرەسەندنی رەز وباخ وبیستان وە پەرەپێدانی زانستی پەروەردەکردن و پاریزگاری یان .
٤/٤ گرنگیدان بە پەخشوکردنی باڵندە و پرۆژەی (دواجن) .
٥/٤ هەوڵدان بۆ بەکارهێنانی ڕێوشوێنی زانستی لە پەخشو کردنی هەنگ و بەرەپێدانی دا .
٦/٤ پاراستن و سود وەرگرتنی زانستی لە جەنگەڵ .

- ٢ -

گەشەپێدانی پیشەسازی لە کوردستان دا ، لە تواناکانی مرۆیی و سامانی سروشتی و کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و رادەی کەڵەکەبوونی سەرمایەوە دەست پێ ئەکا ... لە پیشەسازی سوک و تایبەت بە دابین کردنی پێویستیەکانی ژیان و گوزەرانی خەڵک بەرەو پیشەسازی ناوەنجی و ئەنجا قورس .
١/١ گرنگی دان بە پیشەسازی کشتوکاڵ و پیشەسازی ئاژەڵ بە هێزوبەکی فراوان .
٢/١ گەشەپێدانی پیشەسازی گۆزەمەی خاونیەرە (المواد الانشائیە) کە هەموکەرەسە سەرەتاییەکانی لە کوردستان دا زۆرن ، هەم ئاوەدان کردنەوەی ووڵات و گەشەکردنی عارستانی پێویستی بەو جۆرە کەرەسەیە زۆرە ، دابین کردنیشی باری خەرجی ووڵات سوکتر ئەکا .
٢/١ دامەزراندنی کارگەو پرۆژەی پیشەسازی کشتوکاڵی و حەیوانی و معدەنی لە نزیک سەلبەندەکانی خۆیانەوە .
١/٢ کوردستان ووڵاتێکە سامانێکی زەرزەمینی زۆری لە پەترۆل و گازی سروشتی ، خەڵوزی بەردین ، ئاسن ، مس ، فۆسفات ، گۆگرد ، جۆراسوم ... وەهەیە ، بۆیە ئەسەبێ گرنگیەکی تایبەتی بدرێ بە پیشەسازی دەرهێنانی ئەو کەرەسە زێرزەمینیە ، بە مەرجێ بەرادەی پێویست و دەرهێنانی لە سنوری پێویستیەکانی گەشەکردن و پێشکەوتنی کۆمەڵ تێپەڕ نەکا .

٢/٢ دابین کردنی تۆڕێکی ڕێگاوبانی هاتوچۆ بۆ جۆمەجێ کردنی هێنان و بردنی پێویستیەکانی گەشەکردنی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بازاڕ و بازرگانی .
٣/٢ گرنگی دان بە پیشەسازی ئاسن و مس و گۆگرد و پیشەسازی پەترۆکیمیاوی و دابین کردنی پێویستیەکانی پرۆژەی گەورە و قورس پیشەسازی لەو بوارانەدا ، وەکوو وەرگرتن بەسوو مەبەستی سەرکەوتنی ئەو پرۆژەگەورانە لەباشترین جسۆری تەکنۆلۆجیا و شارەزای بێگانە .
١/٣ بانانی ئەنجومەنێکی ڕێکوپێکی سەرکەزی بۆ هاوتاکردنی پیشەسازی سوک و ناوەندی و قورس جێبەجێ فەرامۆش کردنی بناغەیەکی پیشەسازی ئەوتۆ کەدامەزراندنی سوسیالیزم ئاسان بکا .
٢/٣ هاندان و پەگەر خستنی هەمو وزە و سەرمایەیەکی نیشتمانی لەپێناوی گەشەپێدانی ئابوریدا .
٣/٣ پەروەردەکردنی کادری هونەری شارەزا لە هەمو ئاستێکدا و سود وەرگرتنیش لە شارەزایی و تەکنۆلۆجیا و توانای باش و پێشکەوتوی بێگانەش .
١/٤ هەوڵدان بۆ دامەزراندنی بانکێکی سەرکەزی لە کوردستان داوە پەستنەوەی بانکەکانی کەرتە ناوچەیە جۆراوجۆرەکان پێوەی ، و جێبەجێ کردنی ئەرک و فرمانە مەسرەفیی و دارایییەکان لە ڕێگەیانەوە ، هەروەها رێکخستنی ئەرکی (تسلیف)ی پیشەسازی و کشتوکاڵی و بازرگانی بەوەشۆیەوە .
١/٥ پێترەوکردنی ئەنجومەنێکی دارایی ئەوتۆ کە ووڵات لە گیرو گرفتی مالی و شکست و نەتوانایی دارایی بە دوور بگرێ ...

... بنیاتنانێکی تایبەتی باجی ئەوتۆ کە پەیدایی دووبارە کردنەوەی ... دەسکەوت بکات .
١/١٠ پەرەوگرتنی ئەنجومەنێکی بازرگانی ناوخۆ کە گونجان و هاوتاهەنگی ئابوری نێوان هەرێمە جۆراوجۆرەکان زامن بکات .

ئەی کرێکاران و گەلانی زۆرلێکراوی دنیا یەکگرن!

کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان

بەرنامەی چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی نەتەوەی کورد

لەلایەن دووەمین کۆنفرانسەوە پەسەندکراوە — ئابی ١٩٨٢

پێشەکی :

دارشتنی بەرنامەیەک ، بۆ ڕزگاری و گۆڕان و گەشە کردنی کۆمەڵ بەرەو سۆسیالیزم ، بە گوێرەی هەلومەرجی تایبەتی کوردستان لە سەر بنچینەی قانون و سەرەتا گشتیەکانی مارکسیزم - لینینیزم ، لە هەلومەرجی ئاڵۆزی کوردستان و عیراق و ناوچەکە و دنیادا ..... مەسەلەیەکی گرنگ و کارێکی سەختە ، چونکە نە دەرفەتی کۆکردنەوە و ئامادەکردنی ئاماری ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕێکوپێکەمان لە کۆمەڵەکەماندا هەبوە ، نە لێکۆڵینەوە و نوسینی تێر و دەوڵەمەندیشمان لەو بارەیەوە هەیە ... وا بەرنامەی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی نەتەوەی کوردە کە لە لایەن دووەمین کۆنفرانسەوە پەسەند کراوە .... وەکو یەکەمین تاقیکردنەوە لەم مەیدانەدا پێشکەشی بە کرێکاران و ڕەنجدەران و ڕۆشنبیرانی شۆڕشگێڕی گەلەکەمان ئەکەین .

لەبەر ئەوە داوا لە هەمو هاوڕێیانی کۆمەڵە و دڵسۆزانی جوڵانەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلەکەمان ئەکەین کە تێبینی و ڕەخنە و پێشنیاری خۆیانمان دەربارەی کەموکوڕیەکانی ئەم بەرنامەیە بۆ بنێرن ، تا بتوانین کەلێنەکانی پڕبکەینەوە .

کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان
- ناوەند -

بەرنامەی
چارەسەر کردنی کێشـــەو نەتەوایەتی
نەتەوەی کـــورد

بەشی یەکەم

کرێکارانی دنیا، ئەگەرچی یەک ئامانجی کۆتایی و یەک دوژمنی سەرەکی هاوبەش، لەسەر ئاستی شۆرشی سۆسیالیستی جیهان بەیەکیان ئەخا. بەڵام هەموویان لە یەک قوناغی لەیەکچوو و وەک یەکدا روبەرووی هەمان ئەرکی راستەوخۆ نابنەوە ... لەگەڵ جیاوازی ئەو قوناغە جیاجیا و ئەرک و فرمانە راستەوخۆ و جۆراوجۆرانەیدا، دوا ئامانجی هەموویان و جوڵانەوەکەیان رامالینی رژێمی سەرمایەداری و دامەزراندنی سۆسیالیزمە.

مارکسیست-لینینیستەکان لە هەر جێگایەکی ئەم دنیایەدا بن هەڵگری بیروبۆچوون و پارێزەری بەرژەوەندی و ویستی چینی کرێکارن و هەڵگری ئاڵای گۆڕان و گەشەپێدانی کۆمەڵەکانیانن بۆ هێنانەدی ئەو ئامانجە گەورەیە کە دامەزراندنی سۆسیالیزمە.

مارکسیست ـ لینینیستەکانی کوردستانیش هەمان دەور و هەمان ئامانجی گەورەی کرێکارانیان هەیە، کە بۆ پێشەوە بردنی کۆمەڵە تا دامەزراندنی سۆسیالیزم.

چینی کرێکار لە کوردستاندا لە چوار پارچەی وڵاتێکی داگیرکراو و دابەشکراودا ئەژی کە:

١- بەرامبەر کێشەی نەتەوایەتی کوردستان، ئامانجی هاوبەش و بەرژەوەندی جیاوازیان، لەم قوناغەدا خۆی لە رزگاری نیشتمانیی و ئازادی یەکگرتنەوەی نەتەوایەتی و دیموکراتی و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی دا ئەنوێنی.

٢- لە هەر پارچەیەکی کوردستاندا، یەک رژێمی سیاسی خۆی بەسەر بەشێکی نەتەوەی کورد لەگەڵ بەشێکی نەتەوەیەکی تر، یان لەگەڵ چەند نەتەوەیەکی تر و چەندکەمە نەتەوایەتییەکی تر داسەپاندووە. ولەچوارچێوەی یەک سیستەمی ئابووری کۆمەڵایەتی هەژار و ناهاوتادا بەزۆری حوکمی دیکتاتۆری لەقاڵبی باوەن.

بۆیە چینی کرێکار لە هەر بەشێکی کوردستاندا، ئەرکی هاوخەباتی و یەکێتی تێکۆشانی لەگەڵ کرێکاران و چینە هەژارەکانی ئەو گەلانەی لەگەڵیاندا ئەژی لەئەستۆیە، ئەبێ لە هەموو سەردەمێکدا هاوکاری و پشتیوانی خۆی لە خەباتی پرۆلیتاریای ئەو گەلانە و جوڵانەوەی هەژارەکانیان، لە پێناوی رزگاری و دیموکراتی و سۆسیالیزمدا جێبەجێی بکا.

٣- یەکخستنی هەموو کرێکارانی سەرانسەری کوردستان لە چوارچێوەی یەک ستراتیجی هاوبەشدا، وە گرێدانەوەی خەباتی هاوبەش و یەکێتی تێکۆشانی کرێکارانی کوردستان لەگەڵ کرێکاران و کۆمەڵانی خەڵکی هەژاری گەلانی ئەو دەوڵەتانەی کوردستانیان بەسەردا دابەش کراوە، ئەبێتە هۆیەکی کاریگەر لە پێکهێنانی جوڵانەوەیەکی هەژارانەی مەزن و کوردستانیش ئەکاتە قەڵایەکی هەژارانە لە ناوچەکەدا.

هەلومەرجە بابەتی و خۆیی‌یەکان لە کوردستان و ناوچەکەدا ئەنجامی رووداوەکان و رەوتی گۆڕان و گەشەکردنیان، هەموو کرێکارانی کوردستان لە بەرامبەر یەک ئەرکی مێژوویی و راستەوخۆدا یەک ئەخا، ئەویش چارەسەرکردنی ئەوای کێشەی نەتەوایەتی کوردە لە پێناوی تەواوکردنی ئەرکەکانی رزگاری نیشتمانی و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و درێژەپێدان و پەستەوەچوونی بەرەو سۆسیالیستی‌یەوە.

٤- لە کوردستانی عێراقدا، کە لە ژێردەستی رژێمێکدایە سروشتەکەی سەرمایەداری دەوڵەتە بۆرجوازی بیروکراتی تیا دەسەڵاتدارە، لە مەسەلەی نەتەوایەتی کورد دا رەگەزپەرست و لە مەسەلەی ئازادییە دیموکراتییەکاندا رەفتار فاشییە.

بۆیە رامالینی دەسەلاتی رژێمی سەرمایەداری دەولەتی بورجوازی بیروکراتی لە کوردستانی عیراق‌دا و دامەزراندنی دەسەلاتی دیموکراتی خەڵک ئەرکێکی ضروری رزگاری نیشتمانیی کوردستانە ، دەرباز بوونی کوردستانی عیراق لە چەوسانەوەی نەتەوایەتی ، زەمینەیەکی لەبار بۆ سەرکەوتنی تەواوەتی شۆڕشی رزگاری نیشتمانیی خۆش ئەکا .

٥ بە درێژایی ماوەی داگیرکردن و پارچەپارچەکردنی کوردستان و دیل کردن و چەوساندنەوەی نەتەوەی کورد ، کۆمەلانی خەڵکی کوردستان خەباتێکی بێوچان و پڕ لە گیانبازییان دژی چەوساندنەوەی چینایەتی و نەتەوایەتی بۆ مافی رەوای خۆیان کردوە ، بەلام هەمیشە داگیرکەرانی کوردستان بە ئاگرو ئاسن رووبەروو‌یان بوونەتەوە بە زەبری جەنگ و پەلاماردانی سەربازی سەرکوتیان کردون و پەلاماری کوردستانیان داوە ، کاولکردن و لەناوبردنیان خزاندوەتە هەمو گوند و شار و شارۆچکەیەکەوە سامان و خێروبێری وڵاتەکەیان تالان کردوە ، وەک هەمو داگیرکەرێک دڵنیان بە تاوەدانی و سامان و مرۆڤەکانی کوردستان نەبوناوە .

٦ کۆمەلانی خەڵکی کوردستان ، لە رووی ئەو شێوە رەفتارەی داگیرکەراندا ، لە رووی هێرش و پەلاماردانی سەربازی ولە رووی سیاسەتی تواندنەوەی نەتەوەی کورد و سڕینەوەی شوێنەواری نەتەوەیی کوردستاندا هیچ دەرفەتێکی خەباتی دیموکراتییان بۆ نەماوەتەوە ، ئەوسا ناچار بوون کە پەنا بەرنە بەر خەباتی چەکدارانە بۆیە خەباتی چەکدارانە بوتە شێوەی سەرەکی خەباتی رزگاریخوازانەی گەلی کوردستان .

٧ سەرەرای ئەوەی کە لە هەلومەرجی ئیستادا خەباتی چەکدار شێوەی سەرەکی تێکۆشانە ، بەلام گۆڕانی هەلومەرجی سیاسی ، ئابوری ، کۆمەلایەتی ، و تەرازووی هێزەکان لە هەر پلەیەکی دیاریکراودا شێوەی سەرەکی و شێوەکانی تری خەبات بریار ئەدەن و ئەگۆڕن ، وە لە هەمو حالەتێکدا ئەبێ لە خزمەتی پەیپێنانی ئەرکی سەرەکی و ستراتیجی قوناغەکەدا بێ .

٨ کۆمەلەی رەنجدەرانی کوردستان بە پێی جیهانبینی مارکسیزم-لینینیزم لەسەر بنچینەی شیکردنەوەی بزووتنەوەی پابەندی واقیعی ملموسی گەلی کوردستان و بەرژەوەندی جوولانەوەی شۆرشگێرانەی گەلانی ناوچەکە دژی ئیمپریالیزم بەرنامەی خۆی بۆ ئەم قوناغە دائەڕێژی ، بەپێی ئەوەی ریکخستن پەیدا سیاسەتی گلکایەتی ئینتجاهە جوراوجورەکانی ناو بزووتنەوەی کومونیستی جیهان راستیەکانی لێ ئاوەژوو بکاتەوە و سەربەخۆیی سیاسی و ئایدیولوجی بی لەدەست بدا .

بۆیە خۆبەستنەوە بە سەرەتا و راستیە گشتیەکانی مارکسیزم - لینینیزم و جێبەجێ کردنی خولقێنەرانەی لە هەلومەرجی دیاریکراوی کوردستاندا پەردی بناغەی سیاسەتی دروست و دژایەتی کردنی هەمو لادانێکی ریفۆرمیستی و دوگماتیستی و تەجروبەگەری ئەبێ .

* * *

بەشی دووەم

١/١ کوردستان وڵاتێکی داگیر و دابەشکراوە وکورد نەتەوەیەکی پارچەپارچەکراو و ژێردەستەیە ... لە ئەنجامی دابەش کردنەوەی دنیا لە نێوان دەوڵەتە ئیمپریالیستەکاندا، پاش یەکەمین جەنگی جیهانی بەسەر چوار دەوڵەتی ناوچەکەدا (تورکیا، ئێران، عێراق، سوریا) دابەشکراوە، هەر پارچەیەی بە زۆر لکێندراوە بە یەکێک لەو دەوڵەتانەوە.

٢/١ داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و زەوتکردنی هەموو مافە ڕەوا و دیموکراتییەکانی گەلەکەی و سەپاندنی سەخت‌ترین شێوەی چەوسانەوە و ئازاردانی جینایەتی ونەتەوایەتی بەسەریدا گەورەترین هۆی پاشکەوتنی ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی گەلی کوردستانە و ڕێگەی گەشەکردنی لە هێزی بەرهەمهێنان و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان گرتووە، بوەتە مایەی مانەوەی ئەو گەشەکردنە نائاساییە لاوازەش کە بە درێژایی ئەو ماوەیە ڕووی داوە.

٣/١ داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و پاشکەوتنی کۆمەڵی کوردستان ئەنجامێکی ئیمپریالیزمە، پێچەوانەی ویستی نەتەوەی کورد و بەرژەوەندی ئەو گەلانەیە لە چوارچێوەی ئەو دەوڵەتانەدا کە بە زۆر پێوەیان لکێندراوە، هەروەک هۆیەکی گرنگی هێشتنەوەی زەمینەی گەشەکردن و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتییانە و هۆیەکی تا ئاستێکی ناوچەکە و دەستێوەردانی ئیمپریالیزم لە کاروباری ئەو گەلانە و لە جوڵانەوەی ڕزگاریخوازانەی کوردستانیش دا.

٤/١ داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و کەرت و پەرت کردنی نەتەوەی کورد نەیتوانیوە بە تەواوەتی پەیوەندییەکانی کوردستان و کۆمەڵەکەی لەیەک دابڕێ، واقیعی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی تەواو جیاواز و لەیەکتر دابڕاویان پێکهێنێ،

بەڵکە ئەو سیاسەتە هاوبەش و لە یەکچووەی داگیرکەران لە دژی نەتەوەی کورد پەیڕەوی دەکەن، چەوسانەوە وپاشکەوتنی هەمووبا ئەسپێنن، دەگەڵ هەر توانای لە یەکتر ترازانی پارچەکانی نەبووە، بەڵکە توانای تێکەڵ کردن و یەکگرتنی ئەو پەیمانەی کوردستانییەکانیان نەبووە لەگەڵ دەوڵەتە مەرکەزییەکاندا.

٢/٢ لە داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و چەوسانەوەی جینایەتی و نەتەوایەتی کورد و لە بەرپەرچدانی وچەشمەڵستی هەڵکی کوردستان دژی ئەو چەوسانەوەیە، لە ئەنجامی پەداویستییەکانی گۆڕان و گەشەکردنی کۆمەڵایەتیش جوڵانەوەیەکی ڕزگاریخوازانە لە هەناوی کۆمەڵی کوردستاندا پەیدا بوە، چەندەها سەردەمی هەڵچوون و نیشتنەوەی بە خۆیەوە دیوە بە بێ ئەوەی لە بزوتن بکەوێ تا بوە بە جوڵانەوەی ڕزگاری نیشتمانی و دیموکراتی مێژووکرد.

٣/٢ جوڵانەوەی مێژوویی هەناوی کۆمەڵی کوردستان، دوور لە چارەسەرکردنی تەواو و بنەڕەتی کێشەی نەتەوایەتی کوردستانە کە پارچەپارچە ناکرێ، و چارەسەرکردنی لە تەنیا پارچەیەکیدا مانای چارەسەری بنەڕەتی تەواو ناگەیەنێ و ئاماجەکانیشی جێبەجێ ناکات.

٤/٢ چارەسەری بنەڕەتی کێشەی نەتەوایەتی کوردستان، بە سەربەستی نەتەوەی کورد لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیدا ئەکرێ کە ئەویش خۆی لە ڕزگاری نیشتمانی کوردستان یا لەنوێی و ئەبینێ هۆی ئەوەی:

١/٤/٢ زەمینەیەکی لەبار بۆ گەشەکردنی سیاسی و ئابووری و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی بەرەو سۆسیالیزم لە کوردستان دا خۆش بکا.

٢/٤/٢ ڕیزبەستنی جینایەتی بە شێوەیەکی لەبارتر بۆ ... بۆ خەباتی جینایەتی و بە ئاشکرا کەوتنە سەرخاڕتی

بەرەوپێشەوەبردنی خۆی و سەرکەوتنی جەنگی کرێکاریەتیاتی
بوا ئامانجی کرێکارانی کوردستان .

٣/٤/٢ دەسەڵات و قەڵەمڕەوی بورجوازی لەو وڵاتانەدا کە نەتەوەی
کوردیان بەسەردا دابەش کراوە لاوازتر بێ ، هەروەها
ئەو پایەگا و دەسەڵاتە تەوپلەلەیی کە ئیمپریالیزم و هێزە
کۆنەپەرستەکان لە ناوچەکەدا چەسپاندویانە .

٤/٤/٢ هەر و پیا نوێیەکی زل بۆ دەستێوەردانی ئیمپریالیزم و لوت
زەنی لە کاروباری ئەو گەلانەدا نەمێنێ .

٥/٤/٢ گەلانی ناوچەکە لە کێشەیەکی قوڵ و کرێکارانیان لــە
ماوەی کردن لە ئازاریان و چەوسانەوەی نەتەوەی کورد
ئەریاز بکا ، هەلومەرجێکی لەبارتریش بۆ سەرکەوتنی
جوولانەوەی ڕزگاری و دیموکراتی و گەشەکردنی کۆمەڵایەتی
ئەو گەلانە بەرەو سوسیالیزم خۆش بکا .

٦/٤/٢ چارەسەرکردنی گیروگرفتی نەتەوایەتی کورد کلیلی گرنگی
گەورەیە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ، باری ناوچەکە بە
قازانجی گەلان و هێزی سوسیالیستی جیهان ئەگۆڕێ .

٥/٢ ڕزگاری نیشتمانی کوردستان و سەربەستی نەتەوەی کورد
لە دیاریکردنی مافی چارەنووسی خۆیدا ، کە مافێکی ڕەوا
و ئاسایی هەموو نەتەوەیەکی زیندووە ، نەک هەر
پەیوەندی بەرژەوەندی و پاشەڕۆژی گەلانی ناوچەکە بە
گشتی و کرێکاران بە تایبەتی نییە ، تایبەت خۆی ئاکۆکی
و ناتەباییان ، بەڵکە هۆیەکی کاریگەر ئەبێ لــە پتەوتر
کردنی یەکێتی تێکۆشان و هاوخەباتی و پشتیوانی کردنی
یەکتری لە دژی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی و لــە پێناوی
ڕزگاری و دیموکراتی و سوسیالیزمدا .

٦/٢ جوولانەوەی ڕزگاری نیشتمانی کوردستان لە پێناوی ڕزگاری
و دیموکراتی و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتیدا بەرەو سوسیالیزم
ئەڵقەیەکی لە پچڕاننەهاتووی خەباتی ڕزگاری گەلانی

١٠

ڕزگاریخواز و دیموکراتیە . [illegible] سوسیالیستی
جیهان پێک ئەهێنێ . بەشداری کردنی کارەکەر و ڕێبەرایەتی
کردنی ئەو جوولانەوەیە لە لایەن کرێکارانەوە نوێنەرەوەی
گیانی ڕاستەقینەی نیشتمانپەروەرانەی پرولیتاریایە
لەسەر زەمینی کوردستانەوە .

١/٣ قۆناغی خەباتی ئێستای کوردستان ، قۆناغی ڕزگاری
نیشتمانی دیموکراتییە . چونکە کورد وەکو نەتەوەیەکی
ژێردەست و پارچەپارچەکراو ، کوردستانیش وەکو
نیشتمانێکی داگیر و دابەشکراو ، جوولانەوە مێژووییەکەیە
بەرەوپێشچوون و گۆڕان و گەشەکردنی لــە ڕزگاری
نیشتمانی کوردستان و ئازادی یەکگرتنەوەی نەتەوایەتی
و دیموکراتیدا بەرەو سوسیالیزم ، خۆی ئەنوێنێ .

٢/٣ ئامانجی قۆناغەکە ، ڕزگاری نیشتمانی کوردستان و دابین
کردنی دیموکراتی و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتییە و بردنیشی
بەرەو سوسیالیزم .

٣/٣ چینی کرێکار هێزی سەرکردە و جەماوەری ڕەنجدەرانی
کوردستان هێزی بنچینەیی جوولانەوەکەن .

٤/٣ هاوپەیمانێتی کرێکاران و جوتیاران بناغەی هاوپەیمانییەکی
فراوانتری پێشەی ئەوان و بورجوازی بچووکی شارەکان و
توێژی پێشکەوتنخوازی بورجوازی نیشتمانییە .

٥/٣ گورزی سەرەکی خەبات ئاڕاستەی داگیرکەران و ئیمپریالیزم
و نۆکەرەکانیان ئەکرێ ، لە پێناوی هێنانەدی ئامانجی
گەورەی ڕزگاری نیشتمانی کوردستان و یەکگرتنەوە و
گەشەکردنی کۆمەڵایەتی بەرەو سوسیالیزم .

١/٤ بەهێز کردنی پەیوەندی هاوخەباتی و هاوکاری لەگەڵ هێزە
کوردستانییەکان و یەکێتییەک لەگەڵ ڕێکخراوی (م . ل) ،
کاتێ یەکیەتی لەگەڵ [illegible] چەوسێنراوییەکی [illegible] ،
و [illegible] بۆ گەشەپێدانی ئەو [illegible]

١١

مارکسیلینینیەکانی سەرانسەری کوردستان بەسەرەوە و
چەسپاندنی دەوری مێژوویی چینی کرێکار لە سەرکردایەتی
کردنی خەباتی شۆڕشگێڕانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دا
لەپێناوی رزگاری نەتەوایی کوردستان و گەشەکردنی
کۆمەڵایەتی و بردن و گەیاندنی بە سۆسیالیزم .

٢/٤ پتەو کردنی هاوکاری و یەکێتی تێکۆشان لەگەڵ جوڵانەوەی
چینی کرێکار و هێزە پێشکەوتنخواز و دیموکراتەکانی
عەرەب و گەلانی تورکیا و ئێران بەگشتی و عێراق بە
تایبەتی ، و برایەتی و هاوکاری لەگەڵ ئەو هێزانە و کەمە
نەتەوایەتییەکان ، هەروەها پتەو کردنی پەیوەندییەکان
لەگەڵ هێزەکانی شۆڕشی سۆسیالیستی جیهانیدا - لە پێناوی
رزگاری و دیموکراتی و سۆسیالیزمدا .

ژانی ڕێکخراوەییمان

لە لایەن ناوەندەوە دەرئەکرێ

تایبەتە بۆ ئەندامان

ژ : ١٢

کۆتایی کانوونی دووەمی ١٩٨٣

١٩٧

<u>ئەرحیل و تەعریب و تەبعیس</u> :

٣ ترکن لە ویرانی گەلەکەمان دا

ئەمێ ئەمسال پلان بۆ دەرهێنانیان دابنێن

١ بەعس وەکو جوڵانەوەیەکی نەتەوەپەرستی بە تاوەنی بیر و باوەڕێکی کۆنەپەرستانە (عەفلەق) دائەنێ ، ئاوات و ئارەزووەکانی باڵی نەتەوەپەرستی بەرچاو تەنگ و تۆتالیتاری بورژوازی عەرەب دەرئەبڕێ .
بەعس بۆ سازدان و کۆکردنەوەی خەڵک لە دەوری خۆی کەڵک لە دوا کەوتنی عەرەب و هەست و زیرەکی تەنگەوتەکانی وەرئەگرێ بۆ خنکاندنی هەستی نەتەوایەتی و گڕ کردنی دەماری ڕەگەزپەرستی تێیدا .
بەعس لای وایە کە پەیامێکی نەمری (رسالە خالدە) ی هەیە بۆ مرۆڤایەتی چونکە لە ڕووی بیروهۆشەوە عەرەب لە میللەتانی تر ژیرترە ، لە شارستانیەتی دا کۆن ترە ، هەر ٣ ئاینە ئاسمانیەکە لە خاکی ئەوانەوە داکەوتوە و لە ئەوانا بڵاو بۆتەوە ، زانستەکانی دنیا هەر لە فیزیا و کیمیا و پزیشکیەوە تا سەر فڕۆکە و مانگی دەستکرد و کۆمپیوتەر لە پێشدا ئەوان دۆزیویانەتەوە و ئەوروپا و ئەمریکا لێیان دزیون ، توانایەکی ئابووری زۆر و توانایەکی مرۆیی گەورە و سەرزەمینێکی جوگرافی پان و بەرینیان هەیە... بەو پێیە ئەتوانن ئیمپراتۆریەتێکی بەهێزی گەورە لە دنیادا پێک بهێنن .
بەعس هەموو بیر و بۆچوونەکانی خۆی لە سەرچاوەی <u>ڕەگەزپەرستی</u> یەوە هەڵ ئەهێنجێ ، وە هەوڵئەدا گیانی خۆبەزل زانین و بە سوک سەیرکردنی میللەتانی تر ، گیانی داگیرکرانە ، <u>پەلاماردەرانە و دەستدرێژکەرانە</u> ،

* لەدوای خوێندنەوەی پێویستە لە بەردەمی لیژنەی کەرتدا بسوتێنرێ .

١

گیانی ترساندن و توقاندن ، کوشتن و بڕین و بەزۆر سڕینەوە دا نەواندن .. لەناو گەلی عەرەب دا بچەسپێنێ . لەمەش دا تا ئەندازەیەکی زۆر لاسایی نازی و کردەوەکانی هیتلەر و نازیەکانی ئەڵمانیا ، وە سەهیونیەکانی ئیسرائیل ئەکەنەوە .
٢ بەعس لەناوەڕاستی چلەکانەوە ، کە هێشتا جوڵانەوەیەکی بچوک بوو لە سوریا و نەبوبوو بە حیزبێکی بەهێز و هێشتا ئومێدی ئەوەشی نەبوو دەسەڵاتی سیاسی بگرێتە دەست ، بیروبۆچوونی تایبەتی هەبوو لە سەر (اقلیات)ی ناو (وطنی عربی) کە بە ئاشکرا لە نامیلکەی (اهداف و غایات) دا ساڵی ١٩٤٥ نوسیویەتی . هەروەکو لە یەکەمین کۆنگرەی دامەزراندنی حیزبی بەعس دا یەکێک لەو مەسەلانەی باسیان لێکردوە ، کێشەی (اقلیات) و جۆری ڕەفتارکردن بوە لەگەڵیان .
بەعس بە درێژایی تەمەنی خۆی لە نوسینەکانی دا باسی (اقلیات)ی کردوە لەوانە کورد ، وە باسی خەتەری (اقلیات)ی کردوە بۆ سەر نەتەوەی عەرەب و خاکی عەرەب و ئەندامەکانی خۆی لێ ورپا کردۆتەوە کە هەوڵی <u>تواندنەوە</u> ، یا خود <u>دەرکردن</u> ، یا <u>لەناوبردنی</u> بدەن .
دوایی تریش هەمو نوسین و بۆچوونەکانی هەر درێژەکێشانی هەمان بیر و بۆچوونی پێشوویان بوە .
٣ بەعس بەر لەوەی خۆی بێتە سەرحوکم ، یەکێک لەو ڕەخنانەی لە حکومەتەکانی عیراق و سوریای ئەگرت جۆری ڕەفتار کردنی ئەو حکومەتانە بو لەگەڵ (اقلیات) کە گوایە حکومەتی (شعوبی)ن و (نەتەوەیی) و (ئیقلیمی) نین چونکە وەکو پێویست خۆیان خەریک ناکەن بە سەرکوتکردنی کورد و تواندنەوەیەوە .
بەعس پێش ئەوەی بێتە سەر حوکم ئەندامەکانی خۆی وا فێرکردبو لە هەر کوێیەکی کوردستان دا کار بە دەست بو ، چی لەدەس هات بۆ چێ بەجێ کردنی بۆچوونەکانی بەعس دژی (اقلیات) بیکات . (بڕوانە بڕگەکانی کتێبی نضال البعث ـ بڵاوکردنەوەی دارالطلیعە ، کە دەیان بەڵگەی لەو بابەتەی تێدایە) .
کاربەدەست و ئەفسەرە بەعسیەکان لە ناوچەکانی جزیرەی کوردستانی

٢

سوریا ، وە کاربەدەست و تەشەرە بەعسیەکانی عیراق لە موسڵ و بادینان و کەرکوک و خانەقین ... پێش ئەوەی بێنە سەر حوکم هەرچی بەکیان لە دەس هاتبێ بۆ تەنگ پێ هەڵچنین و ئازارنانی کوردەکانی ئەوێندا نە و دەرکردن و دورخستنەوەیان درێغی یان نەکردوە .

٤ (محمد طلب هلال) کە ئەفسەرێکی بەعسی بو لە سوریا کتێبێکی لە سەر جۆری تواندنەوە و لە ناو بردن و دەرکردنی کورد لە سوریا نوسیبوە لە دوایی دا بو بە بنچینەی سیاسەتی حکومەتی سوریا لە مەسەلەی کوردا لە سوریا .

بەو بۆنەیە لە دوای ١٩٦٣ وە پشتێنەی سەوز (الحزام الاخضر) یان لە ناوچە کورد نشینەکانی سنوری تورکیا - سوریا بە قوڵایی ١٠ کم دروست کرد و زەوی وزاری جوتیار و ئاغە کوردەکانی ئەوێ یان زەوت کرد و عەرەبیان هێنا بە شوێنەکانیان .

وە سەرژمێرێکیان سازکرد بۆ ئەوەی مافی هاووڵاتی بون لە کوردەکانی سوریا بسێننەوە ، لە ئەنجامی ئەوەدا مافی هاووڵاتێتی یان لە زیاتر لە ١٢٠ هەزار کورد سەندەوە ، وە مافی خاوەندێتی زەوی وزار ، مافی خاوەندێتی خانوبەرە ، مافی خوێندن لە قوتابخانە و زانکۆ ، مافی کاسبی و کارکردن لە دائیرە و دامەزراوەکانی دەوڵەت ...ی سوری یان نەما .

٥ ساڵی ١٩٦٣ بەعس لە عیراق دا هاتە سەر حوکم .

هەروەها ساڵی ١٩٦٣ بەعس لە سوریاش هاتە سەر حوکم .

بەعس لە دوای ئەوەی هاتە سەر حوکم زیاتر هەوڵی بۆ هەڵکەوت بوونە فیکری و تیۆرییەکانی خۆی بخاتە مەیدانی جێ بەجێ کردنەوە ، لەوانە جۆری رەفتار کردن لەگەڵ (الاقلیات) ی ناو (وطن عربی) کە یەکێکیان کورد بو .

٦ نیشتەنی کورد لە چاو عەرەب لە عیراق دا کە نزیکەی ٪ ی دانیشتوانی عیراق پێک ئەهێنن ، وە قەوارەی جوغرافی کوردستانی عیراق لە چاو سەرزەمینی گشت عیراق دا ، وە هەبونی جوڵانەوەیەکی سیاسی - چەکداری فراوان و بەهێز لە کوردستانی عیراق دا ... ئەمانە

ترسا بێنەکی وایان دا بە کورد لە عیراق دا لە چاو سوریا دا ، کە ئەگەر بەعس هەمو ئیمکانیاتی بەشەری وعەرەبی عیراقیش بەکار بهێنێ وە هێشتا ناتوانێ کورد لە ناو خۆی دا بتوێنێتەوە وە هێشتا ناتوانێ هەمو ئەرزی کوردستانی عیراق تعریب بکات .

بەعس هەوڵێکی زۆری دا بۆ ئەوەی ١ ملیۆن جوتیاری میسری بهێنێ بۆ عیراق هەروەها هەوڵێکی زۆری دا چەند سەد هەزار جوتیاری مەغریبی بهێنێ بۆ عیراق چونکە ئەزانێ بەو ئیمکانیاتەی ئێستاوە کوردستانی پێ ترت نابرێ و کوردی پێ هەڵ نالوشرێ . لە بەر ئەوە پلانی خۆی بۆ تەعریبی کوردستان و کەمکردنەوەی ژمارەی کورد لە کوردستان دا بە جۆرێک دارشتوە کە لەگەڵ توانای بەشەری و ئابوری و جەنگی ... ئێستای خۆی دا بگونجێ کە بریتی یە لە :

١- دەرکردنی کوردە فەیلیەکان لە عیراق بە بیانوی ئەوەی کە ئێرانین .

٢- تەهجیری کورد لە شار و ناوچە نەوتاوییەکان و تعریب کردنیان .

٣- تەهجیری کورد لە ناوچە سنورییەکان بە قوڵایی ١٠ - ٢٠ کم بە بیانوی پشتێنەی ئەمنی (الحزام الامنی) ەوە .

٤- تەبعیسی ئەو کوردانەی کە ئامادەن خۆیان بفرۆشن .

٧ بەعس لە ئەنجامی جێ بەجێ کردنی پلانی تەهجیر وتعریب وتەبعیس دا لە ساڵانی ١٩٦٨ - ١٩٨٢ دا نزیکەی ٢٠٠ هەزار کوردی بە بیانوی ئێرانی بونەوە لە عیراق دەرکردوە

لە ساڵانی ١٩٧٥ - ١٩٧٨ دا نزیکەی ٢٥٠ هەزار کوردی لە ناوچەکانی سنور تەرحیل کردوە و لە ئوردوگا زۆرەملێ دا کۆی کردونەوە .

لە ساڵانی ١٩٦٣ - ١٩٨٢ دا چەن سەد هەزار کوردی تری لە شارەکانی کەرکوک وە قەزاکانی دوبز ، طوز ، کفری ، خانەقین ، دەلمەمرە ، سنجار ، مەخمور ، وە ناحیەی ئەلتەئمیم ... بەرەوازە کردوە .

دانیشتوانی عیراق ئێستا ژمارەی گەیشتوتە ١٤ ملیۆن و زیاتر ، لەوە بەگوێرەی راپۆرتە نهێنیەکانی دائیرەکانی (احصائی مرکزی) نزیکەی ٤ ملیۆن و نیوی کوردە ، نزیکەی ٤ ملیۆنی لە سەر ئەرزی

کوردستاندا نیشتون ... بە گوێرەی ئەو باڵەی بەعس یای ناوە بـۆ
تەعمیر و تەرحیل و تەسفیر و ... مەحواندنی نەتەوەی ئیمزکرالی
(ـکانی) کوردستان ، تا ئێستا زیاتر لە ٢ ملیون کورد لەمیموحی
٤ ملیون و ئەو کورد بەر هالاوی رەگەز پەرستانەی بەعس کەوتوە و توشی
پەرەوازە بون و دەربەدەری ... بون .
ئەمەش بە رونی خەتەری ئەو گیروگرفتە دەردەخەن کە بو گەلەکەمان
دروست بوە ، وە گەورەیی ئەو گیروگرفتە دەسەلمێنێ کە توشی بەعس بوە .
تەرحیل و تەعریب و تەهجیر . لەم ٣ وەجە دەزانین کە وەکو ٣ دەرکی
بێژ لە ویژدانی گەلی کورد چەقیون ، تەنیا لە لایەن ئێمەوە گرنگەکی
تا یبەتیمان پێ بدرێ ، ئەوانە بەر لەوەی ٣ مەسەلەی نەتەوەیی و
نیشتمانیین ... بەڵکو ٣ مەسەلەن کە چارەنوسی گەلەکەمان و جولانەوە
کەی و گۆڕان و گەشەکردن و پێشکەوتنی کومەڵایەتی و ئابوری و سیاسی
و لەرهەنگی ... کومەڵگەمانی پێوە بەندە پێویستە :
١ ـ دەس بکەین بە کاری زانستی بۆ کوکردنەوەی زانیاری ورد وتەواو
لەسەر ئەو شوێنانەی بەر هالاوی رەگەزپەرستانەی بەعس
کەوتون ، بەهوی تەسفیرەوە بۆ ئێران ، بە هوی تەهجیرەوە لە
ناوچە ئەوتاوییەکان ، بە هوی تەرحیل موەلە ناوچە سنوریەکان
کانە وە ئەو شوێنانەی تەعریب کراون
بەوردی بکەوینە بەجوری کوکردنەوەی زانیاری وبڵاوکردنەوەی
و لێکۆڵینەوەی و پێشنیارکردنی نەخشەی کاری سیاسی و
پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی لەو ناوچانەدا ...
٢ ـ دەس بکەین بە کاری عیلمی بۆ ئاشکراکردنەوەی پلانە رەگەزپەرستی
یەکانی بەعس لە سەرانسەری کوردستاندا بە پێی ئەو زانیاری
یانەی کۆی ئەکەینەوە .
٨ . پلانی پێچەوانە بۆ تێکدانی پلانەکانی بەعس لە کوردستاندا
و سیاسی و ئیملای ... دەوڵەتی عیراقی لە بەر دەس دایە .
راستە بەعس هاوەنی دەوڵەتە ، توانای بەهەری و ئابوری و جەنگی
راستە بەعس هێشتا ئیستارلەتاو مەردبی عیراق دا یەکەیەکی

جەماهیری مەدەنی و عەرەبی عیراقی کردوتە هاوبەشی خوی لە تالانکردنی کوردستان و روتاندنەوەی گەلی کورد و لە چالاوی تعمیر و تعریب ... دا.
بەلام بەعس گیری خواردوە لە عەرزیکی سەختی بەرخۆدان لەگەل تەوران
بەلام بەعس ملمۆن وتیو کوردی بەرخۆدانی کردوە و کردونی بەدوژمنی
خوی و حیزبەکەی و رژیمەکەی
ئیمەش گەلەکەمان نزیکەی ⅓ ی هەموو دانیشتوانی عیراق پێک دێنین .
گەلەکەمان لە ئەنجامی بەستراوی بە عیراق و چوسانەوەی سالە
هایسال و بەردەوام بونی بە سەرانسەری عیراقدا ، ئەگەر وەکو
پێویست وریا بکرێتەوە لە مەترسی تعمیر و تعریب و تسفیر و تەبعیس ،
وەکو پێویست سازبدرێ و ڕێک بخرێ ، وەکو پێویست بەرنامەیەکی
مەرکەزی بۆ بەگەرخستنیان دابنرێ ، ئەتوانێ زانیاری زۆر ورد لەسەر
دوژمن و تولەی لاوازەکانی کۆبکاتەوە ، وە ئەتوانێ بەزەربەی کوشندەی
لە سەرانسەری عیراقدا لێ بدا ، وە ئەتوانێ هەموو پلانەکانی تێک
بداتەوە . لە بەر ئەوە پێویستە :

آ ـ لە مەیدانی سیاسی دا هەول بدەین بۆ

١ ـ وریا کردنەوەی گەلی کورد لە هەموو عیراقدا لە مەترسی
تعمیر و تسفیر و ترحیل و تەبعیس ... و پۆستەر بلاوکردنەوە رۆژی
گەلەکەمان و گەمەکردن و بەهێزکردنی .
٢ ـ وریاکردنەوەی نەتەوەی کورد لە سەرانسەری کوردستاندا لە
مالاوی رەگەز پەرستانەی بەعس بۆ سەر گەلی کورد . بە تایبەتی
لە مەترسی چۆلکردنی ناوچەکانی نەفت و تێکدانی بەستێنی
نەتەوەی کورد و تێکدانی قولایی ستراتیجی جولانەوەکەی
٣ ـ وروژاندنی ئەوانەی بەر تعمیر و تسفیر و تعریب و تەبعیس
کەوتون بۆ بەگژاچونەوەی توند وتیژی بەعس

ب ـ لە مەیدانی ئیعلامی دا هەول بدەین بۆ

١ ـ تێگەیاندنی خەلکی عیراق لە تاوانی تعمیر و تسفیر و ترحیل
و تعریب و تەبعیس و دەرخستنی مەترسی ئەوانە لە سەر پاشەرۆژی

٧

عیراق
٢ ـ تێگەیاندنی نەتەوەی عەرەب لە کاری داگیرکەرانەی بەعس ـ وە
بەراوردکردنی کارەکانی بەعس لەگەل هی ئیسرائیلیەکان لە
فەلەستین ، ئیتالیەکان لە لیبیا ، فەرەنسیەکان لە جەزائیر ...
وە دەرخستنی مەترسی ئەوە بۆ سەر پاشەرۆژی دۆستایەتی کورد و
عەرەب
٣ ـ تێگەیاندنی رای گشتی جیهانی لە کاری داگیرکەرانەی بەعس تا
پشتیوانی لە جولانەوەی کورد بکەن دژی بەعس

ج ـ لە مەیدانی پێشمەرگەیی دا هەول بدەین بۆ

١ ـ دەرکردنی ئەو داگیرکەرانەی بەعس لە کوردستاندا نیشتەجێی
کردون .
٢ ـ تێکدانی ئەو گوند و پرۆژانەی بەعس بۆ جێدانەوەی عەرەب لە
کوردستاندا دروستی کردون .
٣ ـ ترساندن و راونان و دەرکردنی ئەو عەرەبانەی بەعس هێناونی
بۆ حوکم کردنی کوردستان .
٤ ـ سزادانی ئەو کوردانەی تەبعیس قبول ئەکەن و دەس لەگەل بەعس
تێکەلاو ئەکەن .

٩ جۆربەجۆر کردنی پلانەکانی خۆمان بۆ تێکدانی پلانەکانی بەعس ،
بێگومان ئەمانە ئەرکی جۆراوجۆر و فرمانی جیاوازن :

آ ـ ئەرکی کۆکردنەوەی زانیاری ئەکەوێتە ئەستۆی :

١ ـ کەرتەکانی ڕێکخستن کە هەندێ لە گوند و ناوچەکانی کەوتونە
بەر مالاوی رەگەز پەرستانەی بەعس
٢ ـ ڕێکخستنی ناو ئوردوگا ترحیل کراوەکان
٣ ـ ڕێکخستنی ناو ئەهلیەی تسفیر کراوەکان
٤ ـ ڕێکخستنی ناو هارەکان کە بە ئازادی ئەتوانن سەردانی مەکتەبە
و مەحەلەکانی حزب و ئاریف و قلمی سری دائیرەکانی دەولەت
بکەن
٥ ـ سەرانسەری ڕێکخستن و دۆستەکانی بۆ ئاشکراکردنی کاری

٨

پێشمەرگەیی ، سیاسی ، ئیعلامی ، ڕێکخراوەیی لەو عێراقا ئەوا

ب ـ ئەرکی سیاسی وریا کردنەوەی گەلی کورد و تێگەیاندنی خەڵکی عێراق لە خەتەری پلانەکانی بەعس دەکەوێتە ئەستۆی :

١ ـ ڕێکخراوی شارەکان بەتایبەتی لە : (نووسینی دروشم لەسەر دیوارە و ھەڵواسینی پۆستەر لە شارەکانی دەرەوەی کوردستان و دەرکردنی بەیان ، سازکردنی خۆپیشاندان و مانگرتن ، دەس وەشاندن لە داگیرکەر و نۆکەرەکانی)

٢ ـ ڕێکخراوی دەرەوەی وڵات بەتایبەتی لە (نووسینی بەرھەمی کوردی بە زمانی ئەو وڵاتانە ، قسەکردن لە لای حیزب و ڕێکخراو و دەزگا جیھانیەکان ، سازکردنی خۆپیشاندان و مانگرتن بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکی ئەو وڵاتە ، بڵاوکردنەوەی وێنە و پۆستەر ، بڵاوکردنەوەی لێکۆڵینەوەی زانستی لەسەر پلانەکانی بەعس)

ج ـ ئەرکی کاری پێشمەرگەیی دژی داگیرکەران و پرۆژە و گوندەکانی دەکەوێتە ئەستۆی :

١ ـ سەرکردایەتی بۆ ئاوایی پاکی دەسوەشاندن

٢ ـ تیپەکانی پێشمەرگە بۆ جێبەجێ کردنی

٣ ـ سەفەرەکانی ئاوەدانی بۆ لێدانی داگیرکەر و نۆکەرانی .

***

ئەمە نموونەیەکە لە جۆری بەرکردنەوەی بەعس لە ساڵی ١٩٤٥دا

(أ)

[illegible]

... الوطن العربي ... [illegible]

بە سەرکردنەوەی باڵوکراوەکانی پێشوومان

هەمو بزوتنەوەیەکی نەتەوایەتی کە قۆناغەکانی گۆڕان و گەشەکردنی خۆی ئەپێوێ لە سەردەمی چینی بۆرجوازی دا ناوەڕۆکی ڕەوا و دیموکراسی و پێشکەوتنخوازی ئەگرێت.

بزوتنەوەی نەتەوایەتی کە بزوتنەوەی چەندین چین و تاقمی کۆمەڵایەتی جیاوازە ، ئەگەرچی زادەی قۆناغی هەرەسهێنان و لەناوچونی دەرەبەگایەتی و گەشەکردنی هێزەی بەرهەمهێنان و پەیوەندی سەرمایەداری و سەردەمهێنان و چەکەرەکردنی چینی بۆرجوازی یە ، چینی بۆرجوازی کە لە قۆناغی ژێردەستی دا ، چەندێکی هۆیەکتری دژی زۆر لێ‌کراوان و چەوساوەیە ، دژی جیاوازی یە ، هەڵگری ئاڵای یەکسانی و ئازادی و ژیانی دیموکراتی و مافی چارە نوسە ، بە هۆکی سروشتی چینایەتی خۆی لە دوای سەرکەوتن و دەست بەسەرا گرتنی دەسەڵاتی سیاسی ، لە بیرو ڕاکانی خۆی هەڵئەگەڕێتەوە و بەوجۆرە لێکی ئەداتەوە و ڕەفتاری پێ ئەکات کە لەگەڵ دەسکەوتی چینایەتی خۆی دا بگونجێت.

هەر ئەو چینە بۆرجوازیانەی ئەوروپا بون کە گۆرانی و بەهەشت و بالۆرەیان بە باڵای ئازادی و یەکسانی و دیموکراسی و سەربەستی دا ئەگوت و دوایی ترین گەورەترین داو وەزگای ئیمپریالیستی یان دامەزراند و کەوتنە چەوساندنەوەی گەلانی ژێردەکانی خۆیان وداگیرکردنی دنیا و چەوساندنەوەیان.

چینی بۆرجوازی ئەگەر ئەوروپایی بێت ، ئەگەر کورد بێت و یا خود عەرەب بێت ، لەپاڵ هێناس و خاسیەتە تایبەتی یەکانی خۆی دا هەندێک خاسیەت و تایبەتی گشتی هەیە کە زادەی سروشتی چینایەتی و جۆری بەشداری و ئازانج و دەسکەوت و بەرکردنەوەیەتی . یەکێک لە تایبەتی یە گشتی یەکانی چینی بۆرجوازی لایەنی دەستەرتێژکەرانە ، پەلاماردەرانە و داگیرکەرانەیە بەرامبەر گەلانی تر کاتێک کە دەسەڵات و توانای هەبو.

بۆرجوازی عەرەب کە هێشتا لە ژێر باری چەوساندنەوەی ئیمپریالیزم دا

11

ئەیناڵاند ، خەباتی ئەکرد لە پێناوی ڕزگاریی نەتەوایەتی عەرەب دا ، لە پێناوی ئازادی ، دیموکراتی و پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ دا .... لایەنی پێشکەوتنخواز ، هۆرەگێر ، دیموکراتی زاڵ بو. بەلام ئەتەوە پەرستی بۆرجوازی ، پێش قۆناغی ڕزگاری ئەتەوەیی و سەردەمی ژێر دەستەیی و میلیتی ، ناوەڕۆکێکی بەتەواوی جیاوازی هەیە لە ئەتەوە پەرستی بۆرجوازی پاش قۆناغی بە دەستهێنانی دەسەڵاتی سیاسی و هاتنە سەر حوکم ، هەروەکو چۆن بۆرجوازی تورکی پێش سەرکەوتن و بۆرجوازی تورکی پاش سەرکەوتن دوو قۆناغی جیای ئاو بزوتنەوەی ئەستەماسیی تورکیا بون و دور هەڵوێستی جیاوازیشیان هەبو بەرامبەر ئەتەوەی کورد ، هەر بەو جۆرە بۆرجوازی عەرەبی ژێر دەستە جیایە لە بۆرجوازی عەرەبی کاربەدەست.

بۆرجوازی عەرەبی کاربەدەست ، ئێستا دوای ئەوەی هاتوەتە سەرحوکم پەردەی لە ڕوی خۆی هەڵماڵیوە و نیازی ڕاستەقینەی خۆی بەرامبەر گەلەکەی خۆی و ئەتەوە بچوکەکانی هاودەوڵەتی خۆی دەرخستوە . لایەنی مۆڵفیانە ، ڕەگەز پەرست ، پەلاماردەر و دەستدرێژی کەرانە بۆ داگیرکردنی زەوی و زاری ئەتەوەکانی تر و دەستگرتن بە سەر سەروەت و سامانی مادی و پەعەری یاندا ، بۆ دەستگرتن بەسەر گەرمەتەی خاو وە بازاری ساغکردنەوەی کەلوپەل و دەستی کاری هەرزانیان دا زاڵ بو ، بەسەر لایەنە هۆرەگێرە پێشکەوتنخواز و دیموکراتی یەکانی دا ، کە ئەمەش زادەی سروشتی چینایەتی خۆیەتی کە ئەماشکار و چاوچنۆک و چڵێسە.

12

يەكێتی نیشتمانی کوردستان

الاتحاد الوطني الكردستاني

PATRIOTIC UNION of KURDISTAN

(المكتب السياسي)

الى الاخوان و الرفاق الأعزاء ....

يتشرف المكتب السياسي للاتحاد الوطني الكردستاني باهدائكم تحياته النضالية الثورية ويرى من المفيد و الضروري عرض الحقائق التالية عليكم :

اولاً عندما تأسس الاتحاد الوطني الكردستاني لقيادة الحركة التحررية الكردية على نهج نضالي جديد ، بعد انهيار القيادة البارزانية العميلة للاستعمار وللصهيونية و للشاه ، نهج النضال الثوري ضد الاستعمار والصهيونية والدكتاتورية الحاكمة في بغداد وحدد شعارها الأساسي بالاستقلال الوطني للعراق والديمقراطية لشعبه والحكم الذاتي الحقيقي لكردستان العراق ، كان الحزب الشيوعي العراقي يشترك في الحكومة الفاشية العراقية بوزيرين و يتبنى شعاره الاساسي على اعتبار الحكم البورجوازي البيروقراطي العراقي المعادي للشعب و للطبقة العاملة و سائر الكادحين عموماً ، حكماً ثورياً تقدمياً سائراً نحو بناء الاشتراكية في العراق ، فقد كان الشعار الرئيسي لمؤتمره الاخير " تعميق المسيرة الثورية للعراق نحو بناء الاشتراكية في البلاد " - و بطبيعة حزب الطبقة العاملة الفاشي طبعاً ! و مع أن الحزب الشيوعي العراقي كان يتحمل قسطه من المسؤلية في الحكم بحكم مهمة الضامن الوزاري و بحكم دفاعه عن النظام و اشتراكه فيه ، الا أن الاتحاد الوطني الكردستاني قدم مذكرات و رسائل عديدة الى قيادته طالباً منها التعاون والالتفات الى وضع الشعب الكردي المأساوي .

ثانياً عندما اعلن الاتحاد الوطني الكردستاني الكفاح المسلح في الكردستان العراق عام ١٩٧٦ وباسم المعارضة الوطنية والتقدمية العراقية ، باعتبار هذا الكفاح المسلح بداية للثورة العراقية الديمقراطية المندلعة في كردستان ، كان الحزب الشيوعي العراقي يشترك في المؤسسات الكارتونية للحكم الذاتي المسخ الذي كانت الحكومة العراقية تمارس تحت يافطة سياسة التعريب و "التبعيث" و التهجير بحق مئات الألوف من الفلاحين الأكراد اذ أحرقت و مسحت من الوجود اكثر من (١٢٦٢) قرية كردية في كردستان العراق و هجرت (٣٢٥) ألف مواطن كردي من هذه القرى - و كان قرار التهجير و تدمير القرى قد عرض على ما سمته الحكومة الفاشية " بالجبهة الوطنية والقومية التقدمية " التي كان الحزب الشيوعي طرفاً اساسياً فيها .

و على الرغم من المسؤلية الجسيمة التي تتحملها قيادة الحزب الشيوعي العراقي من السياسة الشوفينية الرهيبة ضد الشعب الكردي ، فأن فصائل الانصار [illegible] العاملة بقيادة الاتحاد الوطني الكردستاني قد مارست سياسة ودية مع [illegible] و ذلك في الوقت الذي كانت قيادة الحزب الشيوعي قد اصدرت تعليماتها اليهم [illegible] الانصار و المناضلين و باخبار السلطات الفاشية بتحركاتهم و بشن حملة دعائية [illegible] ضد الثورة العراقية الديمقراطية المندلعة في كردستان ، فقد وصفت [illegible] المركزية و جريدة الحزب الشيوعي المركزية هذه الثورة بانها رجعية تدبرها الأوساط الاستعمارية و الرجعية المعادية للعراق - و تقصد بها سوريا [illegible]

ثالثاً عندما ساءت العلاقة بين الحكومة الفاشية والحزب الشيوعي العراقي وطردت الفاشية من حكومتها المركزية ومؤسسات الحكم الذاتي المسخ ومن جبهتها اللاوطنية جميع الوزراء والمديرين الشيوعيين وباشرت بمطاردة كوادرهم واعتقال أعضائهم بادر الاتحاد الوطني الكردستاني الى ايواء الشيوعيين وحمايتهم في المناطق المحررة بدماء شهدائه الابرار . وبجهود الاتحاد الوطني الكردستاني ومنظماته وفي قواعد انصار الثوار تم تخليص المئات من الشيوعيين من الموت وحمايتهم ـ كما قدم الاتحاد الوطني الكردستاني لهم المساعدات المالية والعسكرية والتموينية . فلقد قدمنا لهم عشرات القطع من الأسلحة التي كنا في أمس الحاجة اليها وقدمنا لهم ما يكفي لاعاشتهم شهوراً عديدة .

كما اقترحنا عليهم معاً جبهة كفاحية للقوى اليسارية تكون أساس التحالف الوطني العريض . ولكن قيادة الحزب الشيوعي رفضت عرضنا هذا بسبب معارضتها لشعار اسقاط الحكم بالبديل الديموقراطي الائتلافي اذ كانت تحلم حينئذ بامكانية تحسين علاقاتها مع الحكومة الفاشية في بغداد .

رابعاً لقد شارك م. الاتحاد الوطني الكردستاني قوى المعارضة التقدمية العراقية في بذل الجهود مع الحزب الشيوعي العراقي من اجل تأليف جبهة وطنية تقدمية عراقية الا أن قيادة الحزب الشيوعي العراقي ماطلت سنة كاملة ورفضت بعناد المشاركة في الجهود المبذولة لتأليف الجبهة الوطنية بذريعة عدم موافقتها على شعار اسقاط الحكم الفاشي المعادي للشعب العراقي وللأمة العربية .

وعندما رضخت لالحاح المعارضة التقدمية العراقية في عام ١٩٨٠ ظلت تعارض في اللجنة التحضيرية للجبهة الوطنية جميع العبارات المنتقدة للنظام البورجوازي البيروقراطي وتعترض على فضح طبيعته وارتباطاته بالاستعمار الجديد وعلى ادانة اتفاقية الجزائر ومد انبوب النفط عبر اللواء السوري السليب وعلى جميع الشعارات الثورية والعبارات المنتقدة المعادية للنظام . وعطلت بذلك اعلان الجبهة ستة اشهر بكاملها .

وعندما تعثرت الجهود لتأليف الجبهة الوطنية العراقية قررت الأطراف المشتركة في اللجنة التحضيرية بالاجماع تخويل الأمين العام للاتحاد الوطني الكردستاني الأخ جلال الطالباني بذل الجهود لتقريب وجهات النظر باعتباره وسيطاً مقبولاً من الجميع بما فيه الحزب الشيوعي العراقي . وبذل الأخ الطالباني بالتعاون الوثيق مع ممثل الجبهة الديموقراطية لتحرير فلسطين جهوداً مضنية حتى تمت صياغة العبارات والشعارات المقبولة من الجميع . وهكذا بعد جهود أكثر من دورتين أخريين تم التغلب على الصعوبات واعلان الجبهة الوطنية القومية الديموقراطية في العراق . ونالت جهود الاتحاد الوطني الكردستاني ودوره الفعال في تأليف الجبهة التي كان بيان تأليفها لجنتها التحضيرية قد تمت صياغتها في مقر الاتحاد الوطني الكردستاني بالأراضي المحررة ايضاً تقول نال الاتحاد تقدير وشكر واحترام الجميع دون استثناء .

واستبشرت الجماهير الشعبية العراقية خيراً وارتفعت المعنويات وعرفت الحركة الوطنية التقدمية نهوضاً ثورياً ومداً جماهيرياً مفعماً بالأمل وبالانتصار .

خامساً ولكن سرعان ما تلاشت هذه الآمال بسبب قيام الحزب الشيوعي بعمل انشقاقي وتخريبي في الحركة الوطنية وبالضد من الجبهة الوطنية القومية الديموقراطية في العراق عندما أعلن عن تأسيس جبهة جديدة أخرى من الحزب الشيوعي وطرف آخر من البولد ومن القيادة البارزانية المرتبطة في عمالتها للشاه الايراني وللامبريالية الأمريكية ولاسرائيل . هذه القيادة التي كانت وثائق اوتيس بايك السرية المسربة من الكونغرس الامريكي ومقالات الصحف الاسرائيلية وتصريحات قادتهم يمكن تلخيصها أنها كانت ذات ارتباطات جاسوسية واستخباراتية بالمخابرات المركزية الأمريكية والموساد الاسرائيلي والسافاك الشاهنشاهي الايراني . هذه القيادة التي جاهرت بعمالتها للامبريالية الأمريكية وللرجعية الشاهنشاهية وللصهيونية الاسرائيلية والتي لم تعد خيانتها للحركة التحررية الكردية بخافية على أحد . وما زالت [illegible] مرتزقة عميلة [illegible] الشعب الكردي في جميع انحاء كردستان .

لقد أدى قيام الحزب الشيوعي بهذا العمل الانشقاقي الى شل الجبهة الوطنية القومية الديموقراطية و منع توحيد القوى الوطنية المعارضة ضد النظام العراقي .

سادساً لقد نبه الاتحاد الوطني الكردستاني منذ الشروع بهذا العمل الانشقاقي من خطورة قيام الحزب الشيوعي به و أعلن بكل صراحة بأنه بداية للاقتتال بين القوى التقدمية الكردية و الحزب الشيوعي . لأن الحزب الشيوعي يتعاون مع القيادة البارزانية التي تقاتل بالسلاح القوى التقدمية الكردية و منها الاتحاد الوطني الكردستاني .

لقد أخبر الاتحاد الوطني الكردستاني بسلبية و أخطار هذا العمل الانشقاقي كلاً من أطراف الجوقد و الأطراف الثورية الفلسطينية و الحزب الشيوعي السوري والعديد من الأحزاب و المنظمات الماركسية و اليسارية و التقدمية في الشرق والعالم العربي . وعلى الرغم من الجهود المضنية التي بذلت مع قيادة الحزب الشيوعي لاعادتها الى الجوقد لقد أصرت بعناد على الموقف الانشقاقي و حاولت تعقيد جبهتها الانشقاقية بشتى الأساليب والسبل .

حتى عندما اتفق ممثلو (١٩) حزبا و هيئة و جماعة وطنية و تقدمية عراقية في طرابلس بليبيا على بيان لتأليف الجبهة الوطنية العراقية الشاملة ووقع ممثلان من الحزب الشيوعي على البيان ، تراجعت بعد أسابيع قيادة الحزب الشيوعي عن توقيع ممثليها و أعلنت انسحابها من الجبهة الوطنية العراقية و تمسكها بالجبهة الانشقاقية التي كان من المفروض اعلان حلها مع حل الجوقد و الاكتفاء بالجبهة الوطنية العراقية الشاملة .

ان انسحاب قيادة الحشع من هذه الجبهة الوطنية العراقية دون سبب معقول و بعد موافقة ممثليها على قيامها يكشف الموقف الحقيقي لها من اتحاد قوى المعارضة الوطنية العراقية و يبرهن من جديد على موقفها الانشقاقي و التمسك بجبهتها الهزيلة مع القيادة البارزانية العميلة للاستعمار و للصهيونية و بمنظمتين كرديتين صغيرتين مجهولتين . دون كل الحركة الوطنية العراقية الممثلة بأحزابها و هيئاتها و شخصياتها الموقعة على بيان طرابلس للجبهة الوطنية العراقية .

ان هذا النهج الانشقاقي يتعارض مع مصالح الطبقة العاملة العراقية والجماهير الشعبية العراقية والحركة التقدمية المعارضة للدكتاتورية الحاكمة ، و يعرقل باستمرار توحيد جميع القوى والاحزاب الوطنية والتقدمية والثورية العراقية . و هذا النهج هو الذي يقود قيادة الحشع الى معاداة الاتحاد الوطني الكردستاني : القوة التقدمية و الثورية الكردستانية الكبرى في ساحة النضال و في الثورة الديموقراطية المندلعة في كردستان والتي تحمل عاليا راية الجبهة الوطنية العراقية و تصعيد الثورة في كردستان . هنا يكمن سر معاداة قيادة الحشع للاتحاد الوطني الكردستاني الذي بالاحرى سيثار من هذه القيادة المسؤولة عن مآسي الحزب الشيوعي والحركة الوطنية العراقية لعقود من السنين !

سابعاً لقد بذل الاتحاد الوطني الكردستاني جهودا مضنية و تحمل كثيرا من مضايقات واعتداءات قيادة الحزب الشيوعي من اجل تجنب الاصطدام المسلح معها و تجنب الاقتتال الاخوة . بينما سلكت قيادة الحزب الشيوعي السبل المؤدية الى الاقتتال معنا و مارست الاساليب الاستفزازية و الاعتداءات المسلحة ضد كوادرنا و أعضائنا و اغتالت و قتلت من رفاقنا حتى الآن اكثر من (٣٢) مناضلاً و كادراً و مقاتلاً في المعارك التي افتعلتها ضدنا و توهمت ان صبرنا و تحملنا نابعان من الضعف و ليس من الشعور العالي بالمسؤولية الوطنية أو من الحرص الشديد على تجنب اراقة الدماء بين الاتحاد الوطني الكردستاني والحشع .

لقد اشترك الحزب الشيوعي بفصائله في حملتين للقضاء بالسلاح على الاتحاد الوطني الأولى في عام ١٩٨١ و الثانية في عام ١٩٨٣ . و فشلت الحملتان وانتصر الاتحاد الوطني الكردستاني على العدوان المسلح ولكنه ظل يناشد الحشع الى نبذ الاقتتال والتعايش السلمي والتعاون النضالي . و فيما يلي موجز الوقائع :

١- في خريف ١٩٨١ قامت قيادة الداخل للحشع بالتآمر ضد الأوك بالتعاون مع القيادة البارزانية العميلة و جماعة كردية يمينية صغيرة . اذ تكشف الوثائق الموجودة لدينا والمرفقة مع هذه الرسالة أن قيادة الداخل للحشع قد خططت مع حليفتيها المذكورتين للهجوم على

... للأوك في قرية ورتي و للهجوم على مقر قيادة الأوك في منطقة [illegible] -
ناوزنگ . و تعترف الوثائق المرفقة بأن قيادة الحسع قد رفضت طلب الأوك منها بأن تكون
على حياد في النزاع الموجود بيننا و بين القيادة البارزانية و أصرت على تحالف معها
ضد الأوك - كما رفضت طلبنا بإعلان هدنة في المنطقة يكون فيها الحسع وسيطاً لأطرافها .
اذ تقول في الرسالة المرقمة ٣٣٥ و المؤرخة في ١٩٨٦/١١/٦ بالنص مايلي : " لقد زارنا
مام جلال مرتين و طلب منا الحياد ... [illegible] منا هدنة مؤقتة حتى يتم الوصول الى حل
وسط . رفضنا ذلك و قلنا لايمكن ذلك [illegible] متضامن مع الجود . "
و جاءت في البرقية التي ارسلوها [illegible] رفاقهم في منطقة الاصطدام بالنص مايلي :

- اتصل بنا الاتحاد الوطني الكردستاني مرتين و طلبوا الحياد . أكدنا لهم بأن علاقتنا
مع اطراف جود . طلبوا الهدنة في محله لحين الوصول الى حل وسط . يحضرون
بحملهم . لاتتضرروا ... الخ . - راجع نص الرسالة المرفقة .

٢- و عندما تمادوا في غيهم و عقدوا هجوماً غادراً على مقرات الاتحاد الوطني الكردستاني في
قرية ورتي . رفض رفاقنا الموجودون مقاتلة الشيوعيين فاستغلها الشيوعيون وانتزعوا
منهم الأسلحة . و بعد اصرارهم على مواصلة القتال تصدت لهم قوة من وحدات الأنصار
الكردستانية البطلة فحاصرتهم جميعاً في مصيف ورتي و أطبقت عليهم من جميع الجهات
- و كان مع الشيوعيين العشرات من عصابات القيادة البارزانية العميلة و كانت فرصة
نادرة للاقتصاص منها .
و حينئذ ظهر موقفان متعارضان : أ- موقف لقيادة الداخل للحسع استفزازي يصر على
القتال ب - موقف للأوك مفعم بالشعور بالمسؤولية الوطنية و حب تجنب اراقة
الدماء رغم الانتصار المؤكد .
من رسالة القيادة الداخل للحسع المؤرخة في ١٩٨٦/١١/.. والمرقمة ٣١٠ يقولون أنهم ابرقوا
لقيادة البارزاني العميلة و للجنة التنسيق المشرفة على العمليات العسكرية في المنطقة
لتقوية قواتهم و اعادة التنظيم و شن هجوم جديد على الأوك و عدم اعطاء أية فرصة لأنصار
الأوك المسلحين .
اما قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني فقد اصدرت اوامرها - بعد تضييق حلقة الحصار
المطبق على قوات الجود و بعد فصل الجهات المحيطة لها و قطع الامدادات عنها - وعندما كان
الاستيلاء عليها سهلاً و ممكناً - انذاك اصدرت اوامرها بفك الحصار عنها و السماح لها
بالتراجع و العودة من حيث اتت و ذلك لسبب واحد وحيد هو تجنب اراقة دماء الشيوعيين
الموجودين في الحصار . صحيح ان قيادة الحزب الشيوعي شكرتنا فيما بعد و وصفت موقفنا
الانساني و المفعم بالشعور العالي بالمسؤولية و لكنها سرعان ما تناسته كما تناست و
تنكرت لأفضالنا و لمواقفنا الودية تجاهها . و عادت الى عادتها في عام ١٩٨٣ بعدما وقعنا
معها بياناً مشتركاً كان برنامجاً للعمل الوطني المشترك و بعدما وقعنا من محضر جلسة
مشتركة في ١٩٨٣/٣/٦ على سياسة مشتركة تجاه الحكم و الثورة و النضال المشترك والجبهة
الوطنية الشاملة .

خطة الانقضاض على الاتحاد الوطني الكردستاني

ان الوثائق الموجودة لدينا والتي نرفق بعضها مع هذه الرسالة تكشف خطة خطيرة اقرتها
قيادة الداخل للحسع مع حلفائها في الجبهة الانتهازية المعروفة بالجود للانقضاض على
مقرات الاتحاد الوطني الكردستاني والقضاء على قيادتنا و قواتنا و بالتالي اخراجنا من
ساحة النضال .
و لقد وضعت الخطة بعدما قام الأنصار الشيوعيون مع حلفائهم في يوم ١٩٨٣/٨/١٥ باغتيال
رفيقنا الشهيد محمد عمال قائد قوات كوسرت و معاون الرفيق الشهيد سرباز أحمد . بينما
كان يستقلان سيارة مع أربعة من الأنصار . و عندما مروا بقرية باناوا [illegible] الشيوعيين
فنزلوا للسلام عليهم فكان الجواب طلقات الرصاص التي أودت بحياتهم . ومما هو جدير
بالذكر ان الشهيد محمد عمال كان قد خدم الحزب الشيوعي كثيراً عندما كان ينقل لهم الاسلحة
والأعتدة من [illegible] الى [illegible] ثم الى [illegible] السورية العراقية و يعرض نفسه

لمخاطر ايقاع [illegible] المعروفة للجميع [illegible]
و تبرهن الوثائق ان الخطة بدأت بالبرقية المرقمة ١٠٠٢ والمؤرخة ١٩٨٣/٨/٢٠ المرسلة من قيادة جماعة رسول مامند المهزومة الموجهة الى المكتب السياسي للحشع و للقيادة البارزانية العميلة حيث طلب التنسيق المستمر [illegible] الاتحاد الوطني الكردستاني والمباشرة بالعمليات المتفق عليها ضده ، و من ثم بلغ الاتفاق بين الأطراف الثلاثة - كما تكشف الوثائق - على ما يلي :

١- الهجوم المسلح على مقر المركز الرابع للأوك في [illegible] بالبان و كان يضم قيادة قاطع أربيل للأوك و فيها عنوان للمكتب السياسي و مقر المكتب العسكري و قد تم هذا الهجوم صبيحة يوم ١٩٨٣/٨/٢٢ بقوة كبيرة من المسلحين التابعين للحشع و للقيادة البارزانية و طليعتها الصمدية المعروفة ، و تبين الوثائق انهم قتلوا (٣٣) من الأوك و جرحوا (٢٢) مناضلا و كادرا و مقاتلا .
٢- الهجوم المسلح على مقر المركز الثالث للأوك في [illegible] ورتي كما ورد في رسالة المكتب العسكري للحشع و للمكتب السياسي لجماعة رسول [illegible] المؤرخة ١٩٨٣/٨/٢٨ .
٣- الانقضاض على مقر القيادة المركزية للأوك في [illegible] و [illegible] ناوزنك ، اذ ان الرسالة المؤرخة ١٩٨٣/٨/٣٠ و الصادرة من مسؤول المكتب العسكري للحشع احمد بانيخيلاني (ملا احمد بانيخيلاني) الى قائد قواتهم ، تتضمن البيان [illegible] عسكريا ، بالانقضاض كالأسود على الاتحاد الوطني الكردستاني مع الأخبار بأن جماعة قيادة البارزاني ستصل المنطقة خلال يومين لنفس الغرض .

و جاءت في برقية المكتب السياسي للحشع [illegible] ٨/٥ انه تقرر تحويل قوات "البارتي" - يقصد جماعة البارزاني - في القتال على محورين ضد الأوك : الأول محور سركان - ئيمنتوي ضد المركز الثالث و المحور الثاني من [illegible] الى ناوزنك حيث مقر المكتب السياسي للاتحاد الوطني الكردستاني ومقرات المكاتب العسكرية والتنظيمية والاعلامية . اذ تقول البرقية بالنص :

" وصلتنا البرقية التالية من حدك : " الحزب الديمقراطي الكردستاني "
" برقيتكم - أي برقية المكتب السياسي للحشع - المرقمة ٣٣ و المؤرخة ٣٠/٨ " ستحول قواتنا من محورين الأول الى سركان و ئيمنتوي ، و الثاني الى دولة تو و ناوزنك - نحن على عجل مثلكم أيضا . "

أنه يبدو أن المكتب السياسي للحشع كان على عجل من الهجوم والانقضاض على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني في ناوزنك قبل يوم ١٩٨٣/٨/٣٠ .
و هذا يكشف المخطط الخطير للانقضاض على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني و هذا المخطط تكشفه الوثائق و تدعمه الوقائع ايضا .

ايها الرفاق و الأخوان الأعزاء

أن هذه الوقائع والحقائق الموثقة تبرهن أن قيادة الحشع كانت تخطط مع حلفائها في الجبهة الانعزالية المعروفة بالجود و خاصة مع القيادة البارزانية العميلة للهجوم و الانقضاض على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني ، و تحركت قوات الجود الهجمات العسكرية لتنفيذ هذا المخطط و لكنها أصطدمت بالمقاومة البطولية للقوات الأنصار الكردستانية التي صدتها و ألحقت بها هزيمة منكرة و حيث أن المناطق متقاربة و متقابلة فقد واصلت قوات الاتحاد من المركز الثالث و من قاطع [illegible] هجوما بعد دحر المعتدين و طاردت الى أوكارهم الى مقر قيادة جماعة رسول مامند المهزومة لتدمرها واحتلتها يوم ١٩٨٣/٩/١ ثم توقفت لأن قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني قد اذاعت في بيان مكتبها السياسي نداء حارا الى الحشع طالبته بالانسحاب من الهجوم على الأوك و ايقاف القتال و تحقيق اتفاقية عدم الاعتداء مع الأوك .
ولكن قيادة الحشع رفضت نداء [illegible] قواتها هجمات عديدة [illegible] المدفعية والرشاشات الثقيلة لأسناد حلفائها و " للانقضاض كالأسود " على قوات الأوك كما جاء في أمر المكتب العسكري للحشع . فكان من الطبيعي والمنطقي والضروري التصدي لهذه الهجمات

ايضاً ونحرها واستعمال لغة القتال الوحيدة معها . فتم في يومي ٥/٢ و ٥/٣ الاستيلاء على مقرات المنشقين في قرناقاو .
ولكن أنا كانت غالبية أعضاء المكتب السياسي للحشع قد فرت هاربة من الميدان دون تدبير الأمور وتنظيم المقاومة والانسحاب ، وأنا كانت لا تعرف غير لغة الأوامر لمسلحيها « بالاقتحام كالأسود » و« القتال حتى الموت » وهي بعيدة عن المعركة وقد أكملت فرارها الى الأراضي الايرانية . فإنها وحدها تتحمل مسؤولية الخسائر الناجمة عن « الاقتحام كالأسود » و« الصمود حتى الموت » وهي وحدها المسؤولة عن الدماء العراقية هدراً وعبثاً والأرواح التي دفعت الى أتون المعركة ظلماً دون سبب أو مبرر سواءاً أكانت دماء مقاتلي الأنصار الوطنية الكردستانية أو مقاتلي الأنصار الشيوعيين .

أيها الرفاق والاخوان

هذه هي الصورة الحقيقية للمعركة التي أشعلت نيرانها اكثرية اعضاء المكتب السياسي الموجودين في الداخل مع الأوك .

وكان طبيعياً أن يدافع الأوك عن مقراته وقواته وقيادته كما كان ضرورياً تأديب المعتدين ودحرهم وأجلاؤهم من المعركة . وبعد الانتصار المشرف لفصائل الأنصار الوطنية الكردستانية وأسر حوالي الخمسين من الشيوعيين ، واصلت قيادة الأوك سياستها المبدئية فاقترحت على الأستاذ عبدالكريم أحمد الداود عضو المكتب السياسي للحشع اصدار بيان مشترك بايقاف القتال وعندما وافق حرر بيان يحمل توقيع الأخ جلال الطالباني والأخ عبدالكريم أحمد الداود يدعو الى ايقاف القتال فوراً بين الأوك والحشع . وهكذا كان مما يدل دلالة أكيدة وواضحة أن الانتصار الساحق لقوات الأوك لم يبدل من سياسته المبدئية المعلنة مراراً والداعية الى التحالف مع الحشع وحل الخلافات معه بالأساليب السياسية والودية والى تجنب الاقتتال دوماً معه .

ولكن الفئة المسؤولة عن توريط الحشع في حرب قذرة ضد الأوك في المكتب السياسي للحشع تسعى الآن بالتهريج والعويل والصراخ الى تشويه الحقائق وتجهيل الوقائع فتنشر الأكاذيب والافتراءات ضد الأوك وضد سلوك مقاتليه المسلحين متناسية أن الأنصار الأبطال قد أحاطوا الأستاذ عبدالكريم أحمد الداود بأنفسهم وأجسادهم كي يحموه من زخات الرصاص ونيران الميران عندما كانت المعركة على أشدها _ وهنا ما شهد لهم به الأستاذ عبدالكريم أحمد بنفسه بعد وصوله سالماً الى قيادة الأوك حيث عومل هو وزملاؤه أبو سرباز وأبو عوان بكل احترام وتقدير لا كأسرى بل كضيوف معززين ومكرمين ثم سمح لهم بالذهاب الى حيث أرادوا مودعين بالاحترام والتكريم .

وهنا فإننا اذ نضع هذه الحقائق أمام أنظاركم ندعوكم الى ارسال مندوبيكم أو ممثليكم الى كردستان لتقصي الحقائق وتدقيق الوثائق وجمع الأدلة ثم اصدار الحكم العادل والصحيح وتحديد مسؤولية الجميع في الأحداث . ذلك لأننا نربأ بالمناضلين الواعين والقادة المسؤولين أن يصدروا الأحكام الاعتباطية دون تروي أو تدقيق أو تحكيم وبذلك يرتكبون الغلطة الكبرى التي تهم المهيجين بأهوائهم وحركاتهم فقط .

اننا ننتظر بفارغ الصبر قدوم ممثليكم ومندوبيكم الى كردستان ليروا الحقائق والوقائع بأم أعينهم وليعلموا من هو المسؤول عن اراقة الدماء واقتتال الأخوة ومن هو الحريص على وحدة الصف الوطني ضد الامبريالية والصهيونية والدكتاتورية وعلى الجبهة الوطنية العراقية العاملة .

وتفضلوا بقبول تحياتنا الصادقة

المكتب السياسي
للاتحاد الوطني الكردستاني

الوثيقة رقم (1)

ژمارە:
بەروار: ٨١/٨/٢١

[illegible]

(الوثيقة رقم (٢))

١٩٨٢/٤/٢٠

الرفيق المحترم العم رسول (١)

تحية ثورية حارة

آمل ان تكونوا معافين وموفقين ..

لقد توجه اليكم الرفيق الملازم هشام والرفيق ابوخالد لتنسيق الاعمال معكم ثم يخبرون لعمرالي انت الاعمال بتنفيذهم .

آمل ان تكون هجماتكم كالنقاش الاسود وان تلحقوا سوداء المغتصبين اسوأ مما جرت لهم في بالبستان .

ابرقنا الى اربيل لتحرك قواتهم نحو هذه المنطقة ، ولقد اجابونا : " اننا مستعدون وهاتين اتجهنا نحوكم " ، اي نحو منطقة سران .

وكذلك ابرق لنا الاخوان في قبارتي(٢) بانهم سيصلون هذه المنطقة خلال يومين . وكذلك تحركه قواتهم من سهيشان باتجاه منطقة اربيل ، وكذلك لمدة بحورنا بالابراق الى سهيشان ليبدأوا بالتحرك نحو هذه المنطقة .

تحياتي واحتراماتي لكل الرفاق ومن المستحسن اعلام الاخوة في رذركه ليلتحقوا على العمل بهذه المنطقة وان تمكنتم من اعلامهم فمن الممكن لهم التوجه الينا مباشرة من الداخل..

اسعدتم مرسا

رفيقك المخلص

ابو سرسار

---

(١) العم رسول : هو رسول مامند سكرتير حسك .

(٢) القبارتي : حدك .

(الوثيقة رقم (٣))

عدد / ١٠٠
ت / ٢٠ / ٤

الى / م.س حدك ، م.س حشع
من م.س حسك

خلال اعلان حرب المقصودة ضد جود وبشكل خاص ضد حزبكم وحزبنا . المطلوب التنسيق السوري المشترك لتوجيه ضربات تأديبية لهم . والانضمام الى (لق ١) للتحرك المشترك . يرجى ارسال سرية مع الاخ نجم الدين كوروني الى منطقة ليوزه وشيندره للعمل لتأمين طريق قواتنا المشتركة في قاطع اربيل .

تاريخ / ١/ ٥

الى م.س حسك
من م.س حشع

وردتنا البرقية التالية من حدك (برقيتكم ...) ستدخل قواتنا من محورين الاول الى سكران وشيندري والثاني الى دولهتو وشاوزه نحن على عجل شكلكم ايضا .

عدد / ١٠٠
ت / ٢٠ / ٤

الى / م.س حدك ، م.س حشع
من م.س حسك

خلال اعلان حرب المقصودة ضد جود وبشكل خاص ضد حزبكم وحزبنا . المطلوب التنسيق السوري المشترك لتوجيه ضربات تأديبية لهم . والانضمام الى (لق ١) للتحرك المشترك . يرجى ارسال السرية مع الاخ نجم الدين كوروني الى منطقة ليوزه وشيندره للعمل لتأمين طريق قواتنا المشتركة في قاطع اربيل .

تاريخ / ١/٥

الى م.س حسك
من م.س حشع

وردتنا البرقية التالية من حدك (برقيتكم ٥٣/ ٢٠/٤) ستدخل قواتنا من محورين الاول الى سكران وشيندري والثاني الى دولهتو وشاوزه نحن على عجل شكلكم ايضا .)

الوثيقة رقم (٤)

حزبی شیوعی عێراق
ژمارە: ف
مێژوو ٣٠/١٠/١٩٨١

هەڤاڵانی م.س } حزبی سۆسیالیستی کوردستان عێراق
هەڤاڵانی م.ع } تێکۆشەر

سڵاوێکی شیوعییانەمان

هەواڵی شەهیدبوونی هەڤاڵ عبدالصمد و هاوڕێیانی
بە دەستی [illegible] ، جێگەی داخ و [illegible] بوو،
[illegible] دڵ لەرزین و ئازارێکی زۆری [illegible] . بە تایبەتی
لەم کاتە و قۆناغەدا.. دیارە هەرچەند ڕێز و شانازی
[illegible] شەهیدان [illegible] . بەلام لەم ئاستەدا
[illegible]
[illegible] لەم ڕووداوە [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

حزبی شیوعی عێراق
[illegible]

الحزب الشيوعي العراقي
الرقم/ ف
التاريخ/ ١٩٨١/١٠/٣٠

الرفاق في المكتب السياسي للحزب الاشتراكي الكردستاني – العراق المناضل
الرفاق في المكتب العسكري

تحياتنا الشيوعية

كان لنبأ استشهاد الرفيق عبد الصمد ورفاقه على يد مجاميع الاجحاش وقع مؤلم ومحزن لدينا، وفي الحقيقة اصاب قلوبنا بالاسى والمنا كثيرا ،خاصة في هذا الوقت وهذه المرحلة ..
من الواضح صعبه تكن الاحترام والاعتزاز للشهداء الى توديعهم حقهم ،ولكن بهذه المناسبة، نعبر لكم من مشاركتنا لكم في الالم والحزن في هذه المحنة ..
يظهر المناضلون لمجتمع الطليعة عندما يتحلون آخر درجة الوفاء باستشهادهم .. نأمل ان يدفعنا ذلك جميعا الى العمل المشترك لملء اماكنهم والاخذ بثارهم ، ولنعمل بتنسيق وصواب وبخطة دقيقة من اجل ان نتقدم اكثر الى الامام .
باسم الحزب الشيوعي العراقي والمكتب العسكري المركزي نعبر لكم من مشاركتنا لكم الاسى .

والى الامام

الحزب الشيوعي العراقي
٣٠/ ١٠ /١٩٨١

الوثيقة (٥)

الحزب الشيوعي العراقي
العـــدد / ف
التاريخ/ ٢٥/٢٩/ ١١/١٩٨١

اخواني المحترمين المكتب السياسي للحزب الاشتراكي الكردستاني المناضل

تحياتنا الثورية

ايها الاخوة ، ها انا قد وقعت على مقررات الاتفاق(١) وارسلتها الى حضراتكم ،وهذه هي ملاحظـات رفاقنا :-

بنظري انا ورفاقي ،موجود بعض نقاط الضعف فيها ،مثل المحددات،والاوقات المحددة القصيرة ،ولنا [illegible] اخرى ،ومن هذا الجانب وحول هذه الاشياء كلنا كنا متحمسين كي يتفقنا طفاوتنا (٢) من هـــذه المعملة ولا يخطونا اكثر ·

واحدى ملاحظات رفاقنا هي ان لايجب ابلاغهم [اي ابلاغ الحزب الديمقراطي الكردستاني] (٣) هـذه الاشياء عن لسان ملال ، بل انهم يرجعون وجهة نظركم بصدد تهيئتها على شكل مذكرة تتضمن بعض نقاط منفذة من هذه النقاط وترسلها اليهم ،وتشرح لهم بعض من نقاط الـ[الديمقراطي] (٤) [illegible] تذكرهم في المباحثات بوعودهم السابقة والتي لم تنجز اكثرها ·

ويلاحظ اننا لم نتعهد بأية التزامات،لاننا دونا بأننا وفقا لذلك ننفذ المواصفات [illegible] نصاحبهم في الجولات ولاشاركهم في المعارك في بعض الاوقات والامكنة لاحراجهم ··

لهذا ،سنقوم نحن بارسال نص مشروع هذه المذكرة ايضا ، وجهة نظركم في الهدف والاسباب ،وبعد الموافقة ارسالها الى الاخوة في حدك ·

ومن المستحسن لدي ان نقوم بالسفر يوم ٢٩/١١/١٩٨١·

مع احتراماتنا وتحياتنا العامرة اخرى

ملاحظة / ١) نرسل لكم برقية سيدكاكه، واخرى للجنة التنسيق ·

٢) نرجو العمل على اعادة نسخة مصورة منها لنا ·

عن/ ابو سرباز

---

(١) الاتفاق : القصد منه اتفاق عقد بين الحزب الشيوعي العراقي والاتحاد الوطني الكردستاني و[illegible] الحزب الاشتراكي الكردستاني والحزب الديمقراطي الكردستاني في ايران متلزم الاطراف العراقية بعـدم التدخل في شؤون الحركة الكردية في ايران ،وتشوه الرسالة من تعهد الحزب الشيوعي وعمله بممارسة الضغط على الحزب الديمقراطي الكردستاني - العراق بالالتزام بما جاء في الاتفاق ·

(٢) طفاوتنا : يقصد الحزب الديمقراطي الكردستاني - العراق (طفيف متعجرف في جود).

(٣) الحزب الديمقراطي الكردستاني - العراق ·

(٤) الـ(ديمقراطي) : الحزب الديمقراطي الكردستاني - ايران ·

الوثيقة رقم (٦)

ژمارە/ ٢٢٥
ميژو/ ١٩٨١/١١/١

[illegible]

الحزب الشيوعي العراقي
العـدد: ٢٢٥
التاريخ: ١٩٨١/١١/١

الاخوة المحترمون والاعزاء في المكتب السياسي للحزب الاشتراكي

تحياتنا الثورية

نرجو ان تكونوا بخير

١) وصلت امس برفقة الاخوة سيدكاكه(١) وابو ماجد(٢) يبشرون وصولهم بسلامة، سيعقدون عدة اجتماعات تنسيقية. نعتذر عن عدم تذكرنا لحمة ارسالكم بذلك.

٢) كما كتبنا لكم سابقا هذا الصباح، فقد زارنا جماعة مام جلال مرتين وطلبوا منا الحياد في منطقة بهدينان. ابلغناهم لم ولن يكون ذلك. طلبوا منه موقفنا لحين التوصل الى حل وسط، ابلغناهم نحن متعاونين مع "جود".

وبعثنا البرقية التالية الى رفاقنا في بشت آشان بعد ذلك اللقاء:

" اتصل بنا اوك مرتين طلبوا الحياد. اكدنا لهم بتحاورنا مع اطراف جود. طلبوا الهدنة كل في محله لحين الوصول الى حل وسط. يشعرون بضعفهم. لاتنخدعوا. ربما يريدون كسب الوقت. اطرحوا الموضوع في لجنة التنسيق عندكم."

٣) اما بصدد مجيئكم لمرحبا بكم ايها الرفاق، ولكن نرجوا ان تتكرموا جدا في المجيء، خوفا ان ينام كاك طاهر نوم الكهف، كما يقول ابو سرباز(٣). لكي نعقد اجتماعنا الان في حدود الظهر لنا اجتماع مع شالاو بزكاري حيث يبقى ابو سرباز معهم.

---

(١) سيدكاكه: عضو المكتب السياسي للحزب الاشتراكي الكردستاني - العراق.
(٢) ابو ماجد: هو الملازم عمر عضو المكتب العسكري المركزي للحزب الشيوعي العراقي.
(٣) ابو سرباز: هو احمد باني خيلاني عضو اللجنة المركزية ومسؤول المكتب العسكري المركزي لحشع.

ترجمة الوثيقة رقم (٦)

خاص وسري

الحزب الاشتراكي الكردستاني – العراق
المكتب السياسي

الى الرفيق احمد فقي رەش المناضل (1) ولجنة محلية باليسان المناضلة

تحية حارة

كما تعلمون اعلن الجلاليون بتحريض النظام الحرب على (حسك) . بعد مقتل سرباز وشمال على (2) يد ... بتحريكه قوة شاسوي وتحطيم قواتهم في سهل اربيل واستسلام البعض منهم في مناطق كويسنجق . اخذوا بالتحرش عدة مرات في منطقة باليسان فاجبروا قوات (حسك) يوم الاحد ٤/٢٧ كل قوى جود مجتمعة ان نحرسهم وتحطم مركزهم الرابع وخلاطهم باتجاه وەرتي وتكبدهم الكثير من القتلى ، اما (حسك) تكبدنا اربعة شهداء . لم يبق ولا جلالي واحد في وادي باليسان ومنطقة خوشناو وسهل اربيل ومناطق كويسنجق . كانت مواقف حسك موحدة جدا في معارك منطقة اربيل هذه .
ولاجل ضمان طريق آمن ومنطقة آمنة لحسك يجب ان نخرجهم من وەرتي وحواليها ايضا . يجب ان تتوجه كل قواتكم مع قوة الاخوة في الحزب الشيوعي الى ليوەژە دون تاخير .
لقد ارسلنا لكم رسالتين اخريين بصدد مجيئكم ، ويبدو عدم استلامكم لهما .
يرجى الاهتمام جدا بهذه الرسالة وان تتحركوا دون تاخير مع قواتكم . وفي حالة عدم مجيء الاخوة في الحزب الشيوعي او كونهم قد تحركوا قبلكم ، يجب عليكم المجيء . ولعلمكم هناك (٧) مسلحين جلاليين في الوادي الواقع خلف سرى (3) ، كونوا على حذر منهم ، يجب ان تسلكوا طريقا آمنا في المجيء ، لان تاخيركم سيفسد علينا الخطة المعدة لهذه المنطقة .
ننتظركم ان تصلوا عندنا بسرعة وسلامة انشاء الله .
ملاحظة / طريق دەركەلە وخانقاه فيها جلاليون للعلم .

المكتب السياسي
١٩٨٣/٤/٢٨

---

(1) احمد فقي رەش : عضو اللجنة المركزية لحسك وآمر القطاع ٢ لمسلحيهم .
(2) سرباز وشمال : الثاني قائد الفرقة ٩٢ كوسرت لانصار الاتحاد الوطني الكردستاني والاول معاونه . اغتيلوا على يد مسلحي حسك وحسك في ١٩٨٣/٤/٢٥ .
(3) سرى : قرية واقعة في منطقة [illegible] جومان

ترجمة الوثيقة رقم (٧)

الوثيقة رقم (٧)

1982/4/28

الوثيقة رقم (٨)

الاخ المناضل قادر جباري المحترم

تحية اخوية

وصلتنا الآن رسالة من الاخ [illegible]

تحيات لكم يؤكد فيها مايلي :

١ - سحب كمائنهم والدوريات بناء على [illegible]

٢ - تأكيدهم بتنفيذ الاتفاقية [illegible]

"الاطراف الثلاثة" نحن وانتم وهم .

٣ - اعتذار حول تصرف بعض مفارزهم [illegible]

٤ - وجوابا على برقيتنا اكد بانهم سيبذلون الجهود لعدم

تكرار مثل هذه الحوادث وانه ليس في نيتهم مثلما ورد

في الرسالة "خلق جو مشحون وانما خلق جو ايجابي"

لذلك ارجو سحب الاخ محمد من الكمائن واعتقد من المفيد

لحزبينا في الوقت الراهن اقامة علاقات اخوية

لاضعاف الايمان حتى الربيع . وطبعا تبقى المسألة مرتبطة

بموقفهم . وارى من الضروري عدم السماح للاخ محمد

بتصرفات فردية لاتجدي نفعا .

تحياتي لرفاقكم ورفاق باسوك .

رفيقكم

مع فائق احترامي ابو ماجد

١٢/١٦

الاخ المناضل قادرجباري المحترم

تحية اخوية

وصلتنا الآن رسالة من الاخ ملازم عمر وفيها تحيات لكم يؤكد فيها مايلي :-

١- سحب كمائنهم والدوريات بناء على طلبنا .

٢- تأكيدهم بتنفيذ الاتفاقية المعقودة بين "الاطراف الثلاثة" نحن وانتم وهم .

٣- اعتذار حول تصرف بعض مفارزهم ووعدهم بمحاسبتهم .

٤- وجوابا على برقيتنا اكد بانهم سيبذلون الجهود" لعدم تكرار مثل هذه الحوادث وانه ليس في نيتهم مثلما ورد في الرسالة "خلق جو مشحون وانما خلق جو ايجابي" .

لذلك ارجو سحب الاخ محمد من الكمائن واعتقد من المفيد لحزبينا في الوقت الراهن اقامة علاقات اخوية لاضعاف الايمان حتى الربيع . وطبعا تبقى المسألة مرتبطة بموقفهم . وارى من الضروري عدم السماح للاخ محمد بتصرفات فردية لاتجدي نفعا .

تحياتي لرفاقكم ورفاق باسوك .

مع فائق احترامي

رفيقكم

ابوماجد

١٢/١٦

ترجمة الوثيقة رقم (٨)

الحزب الاشتراكي الكردستاني – العراق

العدد: ل

التاريخ: ٣١/٨/١٩٨١

الى/ المكتب العسكري المحترم

تحية النضال والثورة

نأمل ان تكونوا موفقين في النضال. اننا عندما توجهنا الى الداخل للقيام بجولة، وفي الوقت الذي تلقينا فيه رسالتكم، وعلمنا كيفية استشهاد كاك شيركو، باشرنا من جانبنا الى ملاحقة الجلاليين بشدة، وبدأنا من وادي هيروتي وباليسان بملاحقتهم ونزع السلاح عنهم، ولحد الآن نزعنا اسلحة (٢٠) من الجلاليين كان احدهم قد سلم قاذفة ار.بي.جي عائدة للحزب الشيوعي ومن ثم التحق بالجلاليين وهو الآن عندنا رهن الاعتقال، وآخر ابرمسلح، والتحق بنا واحد آخر مع سلاحه، وقد اطلقنا سراحهم بكفالة الا الذي كان قد سلم الآر.بي.جي العائدة للحزب الشيوعي، وتم ذلك بالتعاون بين قطاع ١٢ وقطاع ١٧ وفيصل حسين خان، وهم الآن معنا في سماقولي كرتله...

وكذلك في منطقة القطاع ١١ وقطاع ١٠، وقبل ان نصل اليهم، وحيث كنا قد ابلغنا القطاعين سابقا، قام رفاقنا في شارەزين و وادي سماقولي بضرب الجلاليين بشكل بطولي وقتل منهم ما يقارب (١٠) شخصا و امكن نزع سلاح (٦٢) شخصا آخر منهم وملاحقة الآخرين، واطلق سراح الذين نزعت سلاحهم بكفالة.. والآن التقينا كلنا: القطاع (١٢) و(١٧) و(١٠) و(١١) ونحن بصدد ملاحقتهم..

وقد وصل عندنا سربار ايضا.. ومعنويات البيشمركه عالية جدا ويطالبون جميعا بالهجوم على مقرات قياداتهم والتراجع من هناك ايضا، وانا لي نفس الرأي.

اما بصدد اوضاع سهل اربيل فقد امرنا التعليمات لقطاع (٨) بضرب وملاحقة الجلاليين الموجودين هناك. ونحن بدورنا قد قطعنا الطريق عليهم، طريق وادي سماقولي و الآن دەرە شير ووادي بلسه.. وسوف ابعث سربار الى جبة كوسرەت ليقطع الطريق عليهم من هناك، وقد ارسلنا قطاع (١٧) ايضا الى منطقة سەران ودەركەله لمحو الجلاليين.....

ننتظر اوامركم، اذ ان عبد الله بور وبرهان عاهدوا على ان يحتلوا ماسنده (١) بأربع ساعات..

اما من جانبكم فاطلقوا فيصل قاسو بأن يقطعوا عليهم جانب البحر..(٢) ونطلب حضور ماموستا سعدي الى ملكان حيث فيه مقر للحزب الشيوعي ليدير اعمال الجبهة وان يتمكن على طلب معه العائلتين اي عائلتنا ايضا الى ملكان وهذا شيء جيد، اما الرواتب فقد اصابها الارباك ومنقطعين على انفسهم، حيث ان في هذه الايام جرى شجار بين آزاد هوشيار وماموستا ابراهيم اذ ان آزاد اجتمع مع الجماهير والجماهير ينظرون الى الجلاليين (٣) باستخفاف، والبيشمركه يهددوننا بأن الانتقام لدماء الشهيد شيركو ورفاقه يتم بالقضاء على الجلاليين......

وان امكن وبشكل مؤقت، تهيئة دوشكة و(٥٧) ملم في الجانب الآخر(٤) لضرب قيادة الجلاليين. ان كان ذلك يحظى بتأييدكم..

وابعثوا جلال كويخا عبد الله واغيه الى منطقة سەركەلو لانهما يعرفان المنطقة، وان يذهب احمد قتي روش ايضا الى منطقة سەركەلو ليكون ذلك جيدا جدا.

والى الامام

سيدكاكه

---

(١) ماسنده – اعلى قمة مشرفة على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني.

(٢) البحر – يقصده بحيرة دوكان.

(٣) الجلاليين – انصار الاتحاد الوطني الكردستاني.

(٤) الجانب الآخر – يقصد الجانب الآخر من الحدود: اي ايران.

ترجمة الوثيقة رقم (١)

بەیاننامەی مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتمانی کوردستان

بەبۆنەی سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە بەسەر پەلاماری جاشەکانی جەیشی پاسدارانی داگیرکەری ئێرانیدا

هاوولاتیانی خۆشەویست .. پێشمەرگە قارەمانەکان

لەکاتێکدا ئەمڕۆ سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەسەر چەکدارەکانی شۆڕشی چەواشەدا بە ئێوە و هەموو حیزب و ڕێکخراو و لایەنە دۆستەکانی جوڵانەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلەکەمان ڕادەگەیەنین ، مژدەی پاککردنەوەی دۆڵی بالیسیان و دۆڵی شەهیدان و ناودەشت و زنجیرە چیای قەندیل لەو کرێگرتە و گێرەشێوێنانە ڕادەگەیەنین کە بوون بە پێشڕەوی داگیرکەری ئێران لە پەلاماردانی کوردستاندا . بە داخ و پەژارەیەکی زۆریشەوە هەواڵی شەهید بوونی دوو ئەفسەرانەی هەڵکەوتووی هێزی پێشمەرگەی کوردستان ، هێزی قەندیل ، سەربەرز کاک ئەحمەد مەولود ی ئەفسەرانەی تیپی ٧٨ ی کاروخ و تاباژی گەرمیان کاک کاظم حەمەی سلێمانی ئەفسەرانەی تیپی ٢٢ ی سوردا ش وە دەستەیەک پێشمەرگەی قارەمانتان بۆ ڕادەگەیەنین . کە لە پاراستنی کوردستان و پاککردنەوەی ناوچە ئازادکراوەکانی شۆڕش لەو هێزانە ، بەدەستی چەکدارەکانی جەیش لە دوو شەڕی داستانی ئاسادا شەهید کران .

هاوولاتیانی بەڕێز

هێزە شەڕفرۆش و کوێراکانی شۆڕشی چەواشە بەرنامەیان کە دوای شکستەکانی مانگی ئاباری ١٩٨٢یان لە ی ن ک و پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستان بکەنەوە ، وەهۆ هێزەکانیەوە ی نیازی دوژمنان کە بریتی یە لە لەناو بردنی (ی ن ک) و (ح د ک) و شۆڕشی گەلەکەمان ، دەرفەتی ئەوەیان قۆستەوە کە ی ن ک بە هۆی گەرم بوونی جەنگی عێراق و ئێران لەکوێستانەکان دا ، سەرکردایەتی و بارەگاکانی لە زۆربەی ناوچەکانی سنوور گوێزابەوە بۆ قوڵایی کوردستانی عێراق ، تا بارەگا و هێزەکانی لەم ناوچانەدا نەکەونە بەر هێرش و پەلاماردانی بۆردومان کردنی ئەمرد و داگیرکەری کوردستان ، هێزەکانی شۆڕشی چەواشە کە دەمێک بوو خۆیان بۆ هێرش کردنە سەر ی ن ک ساز دەکرد لەو هەلەدا هەرچی توانای بەشەری و مادی یان بە پشتیوانی تەیاری ئێران و و بەشداری کردنی دەیان پاسدار وە بە هەموو چەکدارەکانی ناوچەکانی بادینانیشەوە ڕوویان کردە زنجیرە چیای قەندیل و ناوچەکانی دۆڵی بالیسیان و دۆڵی شەهیدان و ناودەشت بۆ داگیرکردنی مڵبەندی ٢ و پاشان پەلاماردان و داگیرکردنی مڵبەندی ٤ و لەوێشەوە سەرکردایەتی ی ن ک ، بەڵام ئەمجارەش هیممەت و جوامێری پێشمەرگە شێرەکانی کوردستان ئەو خەیاڵە خاوانەی لە مێشکی پەلاماردەرەکاندا بڕاند ، ئەوە بوو پێشمەرگە دلێرەکانی ڕزگاری کوردستان لە ١٢ تەمموز ١٩ ی مانگی ٨ دا هێرشیان بردە سەر کۆلا لـە و سەنگەرەکانیان ، وەلەیەکەمین ئەمبەردا زۆربەی شوێنەکانیان لێ گرتنەوە ، وە بەشێکی زۆری سەنگەرەکانیان بێ چۆڵ کردن وە لەئەمبەرەکانی دووەمین شەڕدا ڕۆژی ١/ ٩/ ٨٢ ماڵی کۆلانە و سەنگەرەکانیان بێ چۆڵ کردن و بەرەو باوەشی ئاغاکانیان لە ئێران هەڵیان هێنن و تا ئەوبەری سنوور ڕەتاندیانن .

ئەو دوو ئەفسەرانە جوامێر و ئەو دەستە پێشمەرگە قارەمانە لەو شەڕ و گێچەڵەدا شەهید بوون کە هێزەکانی شۆڕشی چەواشە بە فیتی داگیرکرانی کوردستان وە بە کۆمەکی جاشەکانی عێراق بۆ لەمپەر لادان و لەناوبردنی شۆڕشی نوێی گەلەکەمان ، سەپاندیان بەسەر ی ن ک دا .

ئەم قارەمانە ئەمرانە لەو هەڵمەتە کەم وێنەیەدا شەهید بوون کە ڕۆڵە دلێرەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بۆ پاراستنی کوردستان و شۆڕش دژی چەکدارەکانی داگیرکەری ئێران و هەموو هێز و تواناکانی جەیش ، سەرکەوتوانە ئەنجامیان دا ، لەو هەڵمەتە خاوەن زاتانە کە بە خوێنی گەشی خۆیان نەخشە و پیلانی چەپەڵی پێنجی کۆنەپەرستی ئێران و بەرەکانیان تێک شکاند ، وە چیای سەرکەشی قەندیلیان لە قەل و داڵە کەرخۆرەکان پاککردەوە ، ئەم ئەمرانە بوون :

١ ـ شەهید ئەحمەد مەولود ئەفسەرانەی تیپی ٧٨ ی کاروخ و هەڵگۆی قەندیل ، کە لەگوندی (سەرکان) ی دۆڵی بالیسیان لە ساڵی ١٩٥٢ لە خێزانێکی کورد پەروەر لەدایک بووە ، هێشتا بەتەمەن منداڵ بوو کە لە شۆڕشی ئەیلولدا هاتە ڕیزی پێشمەرگایەتییەوە ، وە بەشداری چەندین ئەمبەردی قارەمانانەی تیا کرد . وەکو شەڕەکانی ناوچەی بارزان و شەڕی گەورەی ماخویزان وە لە شۆڕشی نوێی گەلەکەماندا هەر لە سەرەتای دامەزراندنی ی ن ک هوە هاتە ڕیزەکانیەوە لە ساڵی ١٩٧٦ هوە بوو بە پێشمەرگە و بەشداری یان سەرکردایەتی دەیان ئەمبەردی گەورەی کردووە ، لەوانە شەڕەکانی وەڵزێ و ماوەلان و کەڵەکی بالیسیان و کلاڵە و شەڕەکانی ساڵی ١٩٧٨ ی شێخێ و شەڕەکانی دەوی کوردستانی ئێران و شەڕەکانی قەرناقا و پشت ئاشان ، ئەم هەڵمەتـو

شەهید ە دوو کوڕ و دوو کچ و سەروەریەکی گەورەی لەپاش بەجێ ماوە ٠

٢ ـ شەهید ناظم حسەن سلێمان ، فەرماندەی تیپی ١٢ ی سوورداش ، شابازی شوان و هێڵ دزەیی بوو ، لە گوندی (همزە) لەدایك بووە ، لە ساڵی ١٩٦٣ وە بۆتە پێشمەرگە ، لەبەر ئازایەتی و لێ هاتوویی هەر زوو کرا بە مەسئول و پاشان سەرلق و لەساڵی ١٩٧٩ دا بوو بە فەرماندەی بەتالیۆنی ٥ ی هێزی رزگاری ، بە دەمیان ئەبەردی گەورەی شۆرشی ئەیلول و شۆرشی نوێی گەلەکەماندا بەشداری یان سەرکردایەتی کردووە ـ شەهیدی ئەمر سەربرای ئەوەی کە فەرماندەیەکی هەلکەوتوو بوو ، رۆڵەیەکی خاوەن هەڵوێستی گەلەکەشی بووە ، ئەو بوو لەکۆبوونەوە شومەکەی ئاشبەتاڵی ٧٥ ی بنەماڵەی بارزانی دا لە پێنجوین لە رووی ئەندامێکی مەکتەبی سیاسییاندا وتی دەبێت هەموو فەرماندەی عەسکەرییەکان ئەگەر بەیاوێکی وەکو تۆ سیاسی بێ سەرپەرشتیمان بکەیا ، ئەوا چەك فڕێ نادەین و دەیکەینە بە شۆڕش ئەدەین ، شەهیدی ئەمر بۆ ئەبەرسراوەی وت : تۆ پیاوێکی ئەمۆکەی لەمێژی ئەوەی لە ئەمۆدیخانەکانی ئەورووپا دا بەری ، ئەمڕۆ ئەوە مەیدان و لەگڵمان وەرە و پیاوانە لەبن بەردێکی ئەم کوردستانەدا لە خەبات و بەرگری دا شەهید بە ، کەچی سەرکردایەتی بارزانی لەسەر ئاشبەتاڵ رەتکراتن بووبوون ، شەهیدی ئەمریش خۆی وتەنی هەر لەخەبات و بەرگریدا شەهید بوو ٠

٣ ـ شەهید ئیبراهیم ئەحمەد ئیبراهیم ، ناسراو بە (براهیمی سۆتی) ، پێشمەرگەی کەرتی ٢ ی تیپی ٧٨ ی کارۆخ ، ئارمانیکی ئازا و دلێر بوو لە چەندین ئەبەردی رزگاری نیشتمانیدا بەشداری کردبوو ٠

٤ ـ شەهید عبدالرحمن حمد ئەمین ، لەساڵی ١٩٥٥ لە گوندی (شیوەڕەش) ی لای حاجی ئۆمەران لەدایك بووە ، مندالێکی لەپاش بەجێ ماوە ٠

٥ ـ ئەحمەد جەور سالح ، خەڵکی ئەوەری سەروان و پێشمەرگەیەکی دلێر و چاپوك بوو لە کەرتی (٢) ی تیپی ٥١ ی گەرمیان ٠

٦ ـ فاروق حمد ئەمین ، لەساڵی ١٩٥٥ لە (بێگلە) ی کۆیە لەدایك بووە جێگری فەرماندەی کەرتی ٢ ی تیپی ٩١ ی سەفین ، پێشمەرگەیەکی ئارمان بوو ، لەساڵی ١٩٧٨ وە پێشمەرگە بووە ٠

٧ ـ حاجی مستەفا ، خەڵکی گوندی (ملەکان) ە ، خزمی شەهید وسمان بەگی نەمرە ، لەشۆڕشەکانی پێشوودا گیانی خۆی بە ئورد و کوردستان بەخشی ، پێشمەرگە بوو لە کەرتی ١ ی تیپی ٢ ی سۆران ٠

٨ ـ حاجی کوێی ئەحمەدی مەلا ، خەڵکی گلالە و برای شەهید حمە رەشە کە لەچیای کارۆخ بەدەستی تاقمە خۆفرۆشەکەی ق م شەهید کرا ، برای هەڤاڵ حسن کوێستانی تێکۆشەرە ، شەهیدی نەمر فەرماندەی کەرتی ٥ ی گلالە بوو ، رۆڵەیەکی ئازا و پێشمەرگەیەکی ئارمان بوو لە چەندین ئەبەردی گەورەدا بەشداری کردووە و بە دەستی خۆی چەند بن پارچە چەکی گرتووە ٠

٩ ـ شەهید مینە ئەحمەد مەرعی ، خوشکە زای رەحمان سەعید و شەهیدی نەمر محمود سعید ئیتارمانی کوردستان بوو کە لەساڵی ١٩٧٦ وە پێشمەرگە بوو ٠

١٠ ـ شەهید عصام الدین عبید ، ناسراو بە شۆڕش ، خەڵکی گوندی (مایلە) و پێشمەرگەیەکی ئازا و بە جەرگی کەرتی یەکی تیپی ٩٢ ی کۆیە بوو ٠

١١ ـ شەهید شوان محمد ئەمین ، فەرماندەی مفرزەی کەرتی ٤ ی شەهید سەرباز لە تیپی ٩٢ ی کۆیە ، رۆڵەیەکی ئارمان و ئازای شاری کۆیە بوو ٠

١٢ ـ شەهید عەلی مستەفا ، پێشمەرگەیەکی جوامێری کەرتی ٥ ی تیپی ٩٢ ی کۆیە و خەڵکی شاری سلێمانی بوو ٠

١٣ ـ شەهید عەزیز ئەرحان حمد ، خەڵکی گوندی (تیمارۆك) ی دەشتی کۆیە بە و پێشمەرگەیەکی بە هەڵمەتی کەرتی ٤ ی شەهید سەربازی تیپی ٩٢ ی کۆیە بوو ٠

١٤ ـ شەهید ئیبراهیم ئەحمەد رەسوڵ ، لەگوندی (سەرکان) ی دۆڵی بالەکایەتی لە دایك بووە ، لە ساڵی ١٩٧٨ دا بۆتە پێشمەرگە ، لەبەر ئازایەتی و بەشداربوونی لە چەندین ئەبەرە و شەڕدا بوو بە جێگری فەرماندەی کەرتی ١ ی تیپی ٧٤ ی بالەك ٠

ئەم شەهیدە ئەمرانە بەخوێنی گەشی خۆیان ئەم راستییەیان دووپات کردەوە کە هێزەکانی شۆڕشی چەواشە ناتوانن لەبەردەمی دوژمنانی کورد وکوردستانەوە هەتا هەتایە ئەم هێزی پێشمەرگەی کوردستان ، توانا و ئارمانی هەرچەند تێك بچێت ، چەك و تەقەمەنیان چەند زۆر و لەیران بەهانایان بێت ، بەشتوانییان هێزێکی چەند زل بێ ، ئەوە ئەمشکێن و بەسەرشۆڕی هەڵدێن وئەگەرێنەوە باوەشی ئاغاکانیان ، هێزی پێشمەرگەی کوردستانیش لەباوەشی جەماوەری خەڵکی بەشەرەفی کوردستاندا ئوندتر بێ ئەمەڕێنێ و لەسەر رێبازی راستی رەوای گەلەکەی سوورتر دەبێ ، دەبارە لێرە ئەرمان لا بەست بوو کە ئەو خۆفرۆش و لادەرانە لەخەك داگیرکەردا

ـ ب ـ

ئەوەستێن و بەشێکی بێگانە هێرش ئەکەنە سەر هێزی پێشمەرگەی کوردستان و ، بەهاوکاری دوژمنانی دێرینەی کورد وکوردستان کەسانێکی ئۆپۆزیسیۆنی تورکی گەلەکەمان ئەدەن . ئێمەشیان ناچار نەکردایە کە شەڕیان لەگەڵدا بکەین و ئەو ڕەنج و ماندووبوونمان لە شەڕی دژی ڕژێمی عێراقدا سەرف بکردایە . ئەو شەهیدانەمان لە نرخی سەرکەوتن بەسەر دوژمنی فاشی عێراق دائەدایە . بەڵام سەد مخابن . تاقمێکی بێگانە و داگیرکەرانی کوردستان و چەند کۆنەپەرستەکانی کوردستان بەێنن . تا گیانی خۆفرۆشتن و خیانەت لە نیشتمان بەێنن ئەم جۆرە شەڕ و کێشەڵانە جاروبار بەشەمان ئەگرن . ئەوا ئێمەش بۆ پاراستنی کوردستان و شۆڕشە بەرزەکەی لەشەڕمان . بان لە لادان . هەروەکو شاخە بڵند و سەرکەشەکانی کوردستان لە ڕووی داگیرکەران و نۆکەرانی دا ئەوەستین . هەر جارە دەرسێکیان دائەدەین . کە لەوی پێشوتر بەزەبرتر و کارگەرتر بێت .

هاوڵاتیانی خۆشەویست ... لەوکاتەدا کە لەگەڵ ئێوەدا سەری ڕێز و نەوازش بۆ گیانی بەرزی ئەو تاقە شەهیدە و بەری کوردە نیاندا دائەنوێنین و سەرخۆشی لە هێزی پێشمەرگەی کوردستان و بنەماڵەی ئەو شەهیدە ، ئەرانە و جەماوەر دەکەین . بەڵێن تازە ئەکەینەوە کەلەسەر ئەو ڕێبازە بەرزە سوور بین کە ئەو شەهیدانە و سەدان شەهیدی تری ی ن ک . ڕێبازی پشت بەجەماوەر بەستن و ڕزاهەتی کردنی داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرانیان . ڕێبازی سەربەخۆیی و دیموکراتی بۆ عێراق و مافی چارەنووس بۆ گەلەکەمان دابین کردن .

ئێمە لەکاتێکدا مژدەی خۆشی ئەم سەرکەوتنە گەورەیەی هێزی پێشمەرگە بەسەر جاشەکانی جوددا لەژێر ناوی (یەزیدەکانی سڵتانی عێراقی) دا کەتێران بەری دائەنێن گیانی کۆتلانی خەڵکی کوردستان وهێزی پێشمەرگەی کوردستان . پاڵەکەمانێن و ئەم شەهیدە مزنانە بەری ئەکەین . لەهەمان کاتدا لەبەردەمی کۆتلانی خەڵکی کوردستان و هەموو هێزەکانی ناوچەدا ئامادەی خۆمان چەند پارە ئەکەینەوە بۆ کوتایی هێنان بەو شەڕەی کە جاشەکانی جود بە هێزی پێشمەرگەی لەفرۆشتن بەو مەرجەی :

1 - هێزەکانی جود سەربەخۆیی سیاسی خۆیان بسەلمێنن و پەیمان بدەن کە ئەمە بپارێزن .
2 - واز بهێنن لەمەترسی فرۆشتن بەشۆڕشی کوردستان لە هەردوو دیوی عێراق و ئێران .
3 - لە کوردستانی عێراقدا . پێکهێنانی لەشکرێکی چەکداری یەکگرتوو بسەلمێنن .
4 - ئازادی کاری سیاسی و حزبی بۆ هەموو لایەک دابین بکرێ .

تێتر بۆ پێشەوە بەرەو سەرکەوتن لە شۆڕشە پیرۆزەکەماندا لە پێناوی ڕوخاندنی ڕژێم و هێنانە سەرکاری حوکمێکی ئیئتیلافی دیموکراتی کە سەربەخۆیی و دیموکراتی بۆ عێراق دابین بکا و مافی چارەنووسەو گەلەکەمان بسەلمێنێ .

نەمری و سەروەری بۆ ئەم شەهیدانە و هەموو شەهیدانی ڕێگای ڕزگاری کوردستان
هەر شەکاوە بێت ئاڵای ڕزگاری نیشتمانی کوردستان
مردن و سەرشۆڕی بۆ نۆکەران و داگیرکەرانی کوردستان

مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتمانی کوردستان
٣ ی ئەیلولی ١٩٨٢

کورتە چاوێک
بە داوێنی شەڕی ناوخۆدا

کۆمەڵی کوردستان، وەک هەر کۆمەڵێکی فرەچینی ئەم دنیایە، پێک هاتوە لە چەند چین و توێژی کۆمەڵایەتی جیاواز، کە هەریەکەیان بەپێی شوێنی جیاوازی خۆی لە سیستەمی بەرهەمی کۆمەڵایەتی دا، خاوەنی ئامانج و دەسکەوت، بیر و بۆچوون، بەڵکو جیهانبینی تایبەتی خۆیەتی و لەروانگەی چینایەتی تایبەتی خۆیەوە سەیری رووداوەکانی کۆمەڵ ئەکا و لێکی ئەداتەوە و ڕێگە و شوێنی چارەسەرکردنی بە ئامانجی خۆی دا ئەنێت.

چینەکانی کۆمەڵ هەمیشە لە ململانێ دان، بەتایبەتی لەسەر مەسەلەی دەسەڵاتی سیاسی، لەناو جوڵانەوەیەکی وەکو جوڵانەوەی کوردا، هەڵبەتە لە ململانێ دا ئەبن بۆ ئەوەی هەرچین و توێژەی بکۆشێ بۆ ئەوەی ئامانجی چینایەتی تایبەتی خۆی جوڵانەوەی کورد بەرەو بەیات و دەست بەسەر سەرکردایەتیەکەی دا بگرێ و ڕێبازەکەی و شێوەی کەسار و چارەسەرەوەی پەیوەندیەکانی و سنووری دۆست و دوژمنەکانی دیاری بکات، وە بەگوێرەی جیهانبینی خۆی بەرنامەکەی دا بڕێژێ و هەوڵی جێبەجێ کردنی بدات.

مەسەلەی بنچینەیی لە شۆڕشدا، نەک هەر لە شۆڕشی کوردستاندا، بەڵکو لە هەمو شۆڕشێکدا لە سەرانسەری دنیادا مەسەلەی بەدەستهێنانی دەسەڵاتی سیاسییە، مەسەلەی ئەوەیە کێ سەرکردایەتی جوڵانەوەکە ئەگرێتە دەست، ستراتیج و تاکتیکەکانی، بەرنامەکەی، دۆست و دوژمنەکانی، ڕێبازەکەی، ئوسلوبی کارکردنی و شێوە جۆراوجۆرەکانی دیاری ئەکات.

هەر لەبەرئەوە لە کوردستاندا لە قۆناغی ئێستادا، کە جوڵانەوەیەکی بەرتەرح و بەجۆش لەهەناوی کۆمەڵی کورد دایە، شەڕی ناوخۆ شێوەیەکە لە شێوەکانی ململانێی چینایەتی بەینی چین توێژە کۆمەڵایەتیە جیاوازەکانی ناو کۆمەڵی کورد لەپێناوی بەدەستهێنانی دەسەڵاتی سیاسی، بە واتایەکی ڕوونتر لەپێناوی بەدەستهێنانی بەشێوەیەکی سەرکردایەتی جوڵانەوەی کوردا.

توند وتیژی یا نەرمی وخاوی ناکۆکیەکان و تەقینەوەیان یا سڕبوونیان دیاردەیەکی تایبەتیە بە لەسەروبەستەوە و ئارەزوی کەسێک یا چەند کەسێکەوە نییە، بەڵکو بەندە بە ئەرازووی هێزی چینەکانەوە لەبواری ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی، جەماوەری، فەرهەنگی... [illegible]

دەرەبەگایەتی و سەرکردایەتی خێڵەکی بە ئارەزوی خۆیان لەشانۆی مێژووی کورد دا نابەزن بۆ چینی بۆرجوازی و هەروا بە ئاسانی کۆڕو وتەسلیمی سەرکردایەتی جوڵانەوەی کورد لەگەڵ چینی بۆرجوازی دا ناکەن.

وە چینی بۆرجوازی و سەرکردایەتی وردە بۆرجوازیش بە ئارەزووی خۆیان لە شانۆی مێژووی کورد دانابەزن بۆ چینی کرێکار و رەنجدەرانی کوردستان وە هەروا بەئاسانی دەور وتەسلیمی سەرکردایەتی جوڵانەوەی کورد لەگەڵ رەنجدەرانی کوردستان دا ناکەن، بەڵکو تا دوا هەناسە پەلەقاژەی مانەوەی دەسەڵاتی خۆیان ئەکەن، زەبروزەنگ بەکار ئەهێنن، ئەکوژن و کوشتار ئەکەن، ئەسات وسەودا ئەکەن، دەست لەگەڵ بێگانە وتەنانەت شەیتان تێکەڵ ئەکەن، بۆئەوەی بەزۆرداری با بۆ ماوەی دەسەڵاتی خۆیان بکەن.

جوڵانەوەی کورد لە دوای سەد ساڵ شکان وهەڵسانەوە، لە دوای سەد ساڵ تەجروبە و ئەزموون، لە دوای هەسوا بونی سەرکردایەتی دەرەبەگی و خێڵەکی، لە دوای ناوپ بونی سەرکردایەتی بۆرجوازی، لە دوای ئاشکرا بونی بێکارهێنی هەرە و جۆرە سەرکردایەتی (خێڵەکی و بۆرجوازی) وئیسپات بونی بێ هیوشیی بەرنامە و بەرنامەی دەروێشکانی و چەپی ڕیبازەکەیان ناڕاستیی بۆچوونەکانی و خراپیی چۆنیەتی دیاریکردنی دۆست و دوژمنەکانی، هەڵەی ئوسلوبی کاری و شێوەکانی... بەگوێرە ئیسپات بونی بەرچەسی ستراتیج و تاکتیکەکانی، جوڵانەوەی کورد ئێستر سەر بۆ سەرکردایەتی دەرەبەگی و خێڵەکی و سەرکردایەتی بۆرجوازی و وردە بۆرجوازی دا نانەوێنێ.

سەنگی کرێکاران و زۆرسانی رەنجدەرانی زیادی کردوە، لەشەرازوی هێزی چینایەتی ناو کۆمەڵ دا، جیهانبینی [illegible] لەبەر باریکردنی بەرنامە و... لەبەر باریکردنی ستراتیج و تاکتیک... کرێکاران و رەنجدەرانی کوردستان ئێستر ئامادە نین لە پشت دەرەبەگە وسەرۆکی عەشیرەت و چینی بۆرجوازیەوە بڕۆن وچارەنووسی خۆیان تەسلیمی ئەوان بکەن، بەڵام چینی دەرەبەگ و چینی بۆرجوازیش ئامادە نین هەروا بە ئاسانی دەست لەسەرۆکی جوڵانەوەی کورد هەڵبگرن. هەڵبەتە لەگەڵ گەشەکردنی ئابووری، کۆمەڵایەتی، سیاسی، فەرهەنگی... کۆمەڵی کوردستان دا

سنووری کومەڵایەتی وئابووری وسیاسی و فەرهەنگی چین و توێژە کومەڵایەتییەکانیش دیارتر و روونتر وئاشکرا تر بوون و لە قالبی حیزب و ڕێکخراودا خۆیان ڕێک خستووە ولە شێوەی بیروبۆچوون ورێباز و بەرنامەی جیاوازدا خۆیان دەرئەخەن کە نوێنەرەوەی جیهانبینی و ئایدیۆلۆجی جیاوازی چین وتوێژە کومەڵایەتییە جیاوازەکانن . چین وتوێژە کومەڵایەتییە دەسەڵاتدارە کونەپەرست وکونەپارێزەکان وشەرخوازەکان نماینەری بەهەمو ڕێگەیەک و بەهەمو ئیمکانات و سەوداو بەهەمو جۆرە شەڕێک بێ پارێزگاری تازانەی جیهانی خۆیان و پارێزگاری دەسەڵاتی خۆیان بکەن . تەنهاش سەرکردایەتی جوولانەوەی کورد بەو لەدەست دەرچێ .

چین وتوێژە کومەڵایەتییە گەشەکردووە نوێخوازەکانیش نماینەری چەتر بەدەوری دەرەبەگایەتی و بۆرجوازییەکەوە نماینەری لەروانگەی جیهانبینی خۆیانەوە دوست ودوژمنی جوولانەوەی کورد . دیاریکەی ئامانج ودوژمنەکانی ئوسلوبی کارکردن وشێوەکانی دیاری بکەن و سەرکردایەتی جوولانەوەی کورد لەدەس دەرەبەگ و سەروکی عەشیرەت و بۆرجوازی دەربهێنن و تەسلیمی خاوەنی راستەقینەی خۆی واتە کرێکاران و ڕەنجدەرانی کوردستانی بکەن و بەرەو ترۆپکی سەرکەوتنی یەکجاری ببەن .

شەڕی ناوخۆی ئێستای کوردستان لەمەیش هێز وحیزب و ڕێکخراوە کوردییەکاندا ، ئەتوانن ئەوەی ئاکوکی و ململانی بەیەکەوە لە بەینی چین وتوێژە کومەڵایەتییەکانی بۆرجوازی ئەلا یەک و کرێکاران ورەنجدەران لەلا یەکی ترەوە ,وە لەمەیش پاشماوەی ڕێزی دەرەبەگایەتی و خێڵەکی لەلایەک وجووتیاران ورەنجدەرانی لادێ لەلا یەکی ترەوە .

هێز وحیزب ورێکخراوەکانی سەر ئەرزی کوردستانی عێراق لەناو کومەڵی کوردستانەوە هەڵ قوڵاون ، هەر یەکەیان بەنوێنەرایەتی لە چین یا لە توێژێکی کومەڵایەتی دیاریکراوە . ومەاتوتە مەیدانەوە وسەرچاوەی سیاسی و ژیانیشی لەوێوە هەڵ ئەهێنجی ، هەر کەسێکیش بەناسانی جیاوازی لەمەیش بیروبۆچوونەکانی ی ن ک و بیروبۆچوونەکانی حیزبێکی وەکو ح م یا حیزبێکی تری ئەکا لەسەر هەر مەسەلەیەکی ئەمرۆی کوردستان ، عێراق ، ناوچەکە ، جیهان دا . . . لەمەیش .

هەر بۆیەشە ، هەڵگری ئاڵای ئازادی بیروباوەر وسەربەستی کاری سیاسی و پێکەوەژیانی هێمنانە و دیموکراتی بیر وباوەری جیاجیا لە سەرەتای دامەزراندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان و لەسەرەتای دەسپێکردنی شۆڕشی حوزەیرانەوە لە ١٩٧٦ دا هەر یەکێتی بووە ، چونکە بڕوای بەجیاوازی چین و توێژەکانی کومەڵ و لە ئەنجامی ئەوەشدا بڕوای بەجیاوازی ئازادانە و دەسکەوتە وجیاوازی جیهانبینی و بوونیان هەبووە ، بڕوای بە کوێرەوەری چەند چین وتوێژی کومەڵایەتی ناکرێتەوە بەیەک ئەکرێتەوە ئەنجام چوارچێوەی یەک تاکە حیزبدا . لە کاتێکدا حیزبێکی وەکو ح ش هەر لەسەرەتای دامەزراندنەوە بڕوای بەتاکە حیزب و خۆسەپاندن وبەرپەرچکانی و لەناوبردنی حیزب وڕێکخراوەکانی تر هەبووە ولای وابووە کە حیزبی هەمو چین وتوێژە کومەڵایەتییەکانی کومەڵی کوردستانە ئەگەر دەسەڵاتی تەواوی ئەکەوتا دەستی هەر ئەگرت بەسەر و چوارچێوەی هیچ کەس و لایەنێکی تری نەداوە و هەر بۆ ئەو مەبەستەش چەند بێ چار پەنای بردووەتە بەر هەمو جۆرە ڕێگەیەکی زەبر وزەنگ و پاکتاوکردن و کوشتن و لەناوبردن . هەروەها ڕێنەبوونی ی ن ک لەسەرەتای دامەزراندنی یەکێتی و دەسپێکردنی شۆڕشی حوزەیرانەوە هەمو هێز وتواناکانی خۆی ، بەهەمو ئوسلوبی جیاجیا و لە شوێن و کاتی جیاجیادا تەرخان کردوە بۆ تەفر وتوناکردنی ی ن ک و بەشمەرگە وئەندام و کادیرەکانی ، چونکە بڕوای بە ئازادی بیر وباوەر وسەربەستی کاری سیاسی نەبوو .

ی ن ک هەرگیز لە ململانێی ئایدیۆلۆجی نەترساوە ، بەڵکو لە ململانێی سیاسی و ژیانی ئازاد بیر وباوەر نەکردووە ، چونکە لای وابووە پاشەڕۆژ هەر بۆ کرێکاران و ڕەنجدەران و بیر وباوەری پێشکەوتنخواز و نوێیە .

هەر لە سایەی ی ن ک دا هەروەها ی ن ک دا بوو حیزبێک (لەمەیشیان بزوتنەوەی ولیزامی تەسری پارتی) بە هاندانی وپارمەتیدانی مکاوەرانی عێراقی یەک هات و کەوتە کار .

وە هەر لەسایەی ی ن ک دا بوو کە پاسوک وبڕوای بە ئاشکرا هاتە مەیدانی کاری سیاسی و چەکدارییەوە و خۆیان بە ناسین بدات .

وە هەر لەسایەی ی ن ک دا بوو کە حیزبی ئیشتراکی عێراقی لە (جبهة الوطنی ... صدام) دا ، هاتە دەرەوە و سوک کردنی ئەوەی کادر و ئەندامەکانی بە ئیعتیراف و تەوبەی لێ وەرگرتن ، خۆی گرتەوە و خۆی ڕێکخستەوە و هاتەوە مەیدانی کاری سیاسی و چەکدارییەوە .

نمایەیەکی تر ئێستا وەکو (ماریکەی شیخ هوسەر) لە کوردستانی ی ن ک دا ئەبینن ، ئاوایەکی یەکێتی تێدا نییە وەکو ئەنجامی چالاکی مەلیشیاکەیان و بوونی ئاوایەتی نەبوو ، بەڵکو لە ئەنجامی ڕاستگۆیی ی ن ک دا بووە لەگەڵ

گرتە و بەرەوپێشچوونەکانی خۆی دا ، لەگەڵ ڕەوتی بزووتنەوەکەی خۆیدا بوو دەبارەی مافەکانی نەتەوەی کورد. بە ئەنجامی بڕیاری ئۆتۆنۆمی
ی ن ک بووە بە هێزێکی جیاوازی لە بەشی چەپ و تەوژمەکانی کۆمەڵدا . بەو لە ئەنجامی ئەمەشدا بە هەموو
ئازادی و دیموکراسی جیاواز و پەیوەندی بە کارو ڕەوتی جیاواز و پەیوەندی بە حیزب و ڕێکخراوی
جیاواز . . .
ئەمە ئێستا لای ئێمە وایە ، کوردی کوردستان کۆمەڵێکی فرەچینە ، حیزب و ڕێکخراوی جیاوازی تێدا
هەیە ، ئەمە و هۆیەکانی بە بیری ئازادی جیاوازی ئێوە و ڕەوتی جیاوازی خۆیانەوە سەیری ڕووداوەکانی
کوردستانی عێراق ، ناوچەکە و جیهان . . . لەگەڵ وەڵامدانەوەی خۆی لە دەبارەی ئەو لە ئێستادا
لامان وایە ملمڵانێی گەورە و ئەرکی سەرەکی کورد و هەموو هێزە کوردییەکان لەگەڵ ڕژێمی بورجوازی دیکتاتۆری
عێراق لە پێناوی بەدەستهێنانی مافی چارەنووسی خۆی دا لەو پێناوە لەگەڵ یەکتری وە زەمینە و مەرجی یەکگرتوو
حەل کردنی هێمنانە و یەکگرتووانەی مەسەلەی ملمڵانێی سیاسی و دیموکراسی ئیداری ئابووری پێویستە .
لە ڕووی بابەتییەوە ، پێویستە بیروڕا و تەوژمی جیاوازی نێوانیان ئازادانە و بە ئاشتی دەرببڕن و پەیوەندی ئاسایی
تا بەشی ئەگەر ئەو هێزانە لایەکی تر تێبگەیەنن هێزی ئەو بەرپرسیارییەتی لە ئاستی ئەم ئەرکە دەبینن و ئەمە کارێکی
ئیداری بارێکی پێکردنی دەوڵەتان لە دەستی کوردا . .
ی ن ک هەوڵێکی زۆری داوە بۆ ئاگاداری هەموو ئەم ڕەوتانە بە هێزێک کە زۆرترین ئازادی بکا لە
هەموو جۆرێکی دیموکراتی بۆ ملمڵانێی ئابووری و ئیداری سیاسی لە کوردستاندا . ی ن ک بێ
هەموو ئەرکە ، بە تێگەیشتنی ئەو مەسەلەیە دەبێت و هەمیشە ئاڵاهەڵگری هەموو مافی ئازادی بەرپرسیار و
بەشی کاری سیاسی بوو .

هەوڵدانێکی تری ی.ن.ک :
بۆ ئاگربڕی شەڕی ناوخۆ
هەوڵێکی تری خائینانەی سەرکردایەتی بەرزانی بۆ هەڵگیرسانەوەی شەڕ

سەرەڕای ئەو هەموو تاوانەی ق م هەر لە ١٩٧٥ ەوە تا ١٩٨١ بەرانبەر بە ی ن ک کرد بوی لەگەڵ ئەوەشدا لە کاتێکدا کە لە پایزی ١٩٨١ دا کۆمەڵگەیەکی سیاسی ـ چەکداری چوارقۆڵی جاشەکانی جود ی پێکهێنا ، شەری لەگەڵ وەستاندن و ئامادەیی خۆی نیشان دا بۆ پێکهاتنی هێمنانە لەگەڵ ق م لە کوردستانی عیراقدا بە مەرجەی بگەڕێتەوە کوردستانی عیراق و دەس لە شەڕی شۆڕشی کوردستان هەڵبگری ، ئەوەبوو دوچـــار نوێنەری خۆی نارد ، ڕاژان (بارەگای سەرکردایەتی بارزانی) بولەوەی کات وشوێنی چاوپێکەوتنی نوێنەرانـی هەردولا لەسەر هەر ئاستێکی ئەوان ئەیانەوێ ولەهەر شوێنێکی ئەوان ئەیانەوێ ، دیاری بکەن ، کەچی هەردو جارێک نوێنەرەکانمان بەدەستی بەتاڵ گەڕابوەوە ، تا لە پڕ ویستیان بە کۆمەڵگایی لە شارەزور و شارباژێرەوە خۆیان بکەنەوە بە کوردستانی عیراق دا ، لەگەڵ ئەوەشدا هەم لەسنوری سلێمانی دا وهەم لەسنوری هەولێردا دو ڕێکەوتنی مەیدانیان لەگەڵ ئێمە کرا بولەوەی بێ شەڕ وبێ تەگەرە هێزەکانی خۆیان لەبۆ بوی ئێرانـــــەوە بپەڕنەوە بوناو کوردستانی عیراق ، بەڵام ئەوان تەنها هەر هێزی ڕاستەقینەی خۆیان و سەرکردە و لێپرسراوەکانی خۆیان تەحەمنابوە کوردستانی عیراق وە تەنها هەم توراسانیکی عەسکەرییان لەسەر عیراق دروست نەکردەو شەڕیان نەکرد ، وەنەک هەر دەستیان لە هێرش بردنە سەر شۆڕشی کوردستانی ئێران هەڵ نەگرت ، بەڵکـو ویستیان لە ڕێگای ئەو گەنجەر وگوێجەرانەوە کە نارد بویانەوە بو شارباژێر وخوشناوەتی هەم سەرچاوەی زیاد کردنی پەشەری پەیدا بکەن بو ناردنیان بو جاشیتی بۆ بوی ئێران ، وە هەم بە شێوەیەکی زور نامەردانە کەوتنە شەڕ فرۆشتن بە هێزەکانی یەکێتی وخەریکە کردنیان بە دروستکردنی ڕوداوی لا پەلا وە ، تەنە سەرەڕای ئەوەی بـــە جۆرێکی بەربڵاو کەوتنە دەس تێکەڵاو کردن لەگەڵ ئەرتەشی پاسدار و بەسیجی ئێرانی دا بود ائاگرکردنەوەی میحوەری خانە ـ سەردەشت پەلاماردانی بنکەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و کۆمەڵەی شۆڕشی گێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران ، تا کار گەیشتە ئەوەی هێزەکانی خۆیان لە ئالوەتان و دوایی تر لـــە کونەسنگ لە نزیک بارەگاکانی سەرکردایەتی ی ن لە مۆڵ دا بە نیازی پەلاماردانی ناوچەکانی ناوزەنگ ، زەڵێ ، شێنێ کە ماوەی ٥ سال بوبارەگا گرنگەکانی سەرکردایەتی ی ن ک ی لێ جێگیر بوبو وە بوبوە بنکەی حەوانەوەی چەند بێ تاقمی ئازادیخوازی عیراقی وکوردستانی .

ق م ماوەی چەند مانگە بەشێکی گرنگی هێزەکانی ی ن ک یان بەخویانەوە خەریک کرد ـ هەروەها بەد گرتنی خەڵک لەهەورە می مێزودا . سەبارەت بە نیازی شەڕ فرۆشتانەی ق م ، کومیتەی سەرکرد... ، یەکێتـــی نیشتمانـــــی کـــوردستـــــان ، ڕونکردنەوەیەکی لەسەرهاتنی هێزی ق م بەسەرکردایەتی ســـو میرخان بوسەرکردی میران لە بنارە جیای جاسوسان بەرانبەر بارەگاکانی سەرکردایەتیەوە سەپکرد نی تەقـــ دەرکرد .

سەرەڕای ئەمانە هەموی ی ن ک هەوڵی دا لەگەڵ ق م کە ئاگربڕی شەڕی ناوخۆ بکات ، لەرێگەی دوستانی سوری و لیبی و چەند حیزب و ڕێکخراوی بێگانەوە ، وە لەرێگەی حشع و چەند بێ کەس ولایەنی ترەوە ، هەوڵیدا کە شەڕ لەخۆی دور بخاتەوە ، ئارادەی ئەوەی کە ڕاستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ حەسو میرخان وئاواکی کرا بـــو ئەوەی بزانن نیازی لە هاتنەکەی چیە؟ ئەگەر گەرەکیەتی بچێتەوە کوردستانی عیراق ئەوە کەس ڕێگەی لێ ناگری ، خو ئەگەر گەرەکیەتی هێزەچەکدارەکانی حکومەتی ئێران بەناوچە ئازادەکانی کوردستانی عیراقدا وەبکات ئەوە ڕێگەی پێ نادری ، سەرکردایەتی ی ن ک مشال محەمەدی ڕەشان فەرماندەی تیپی ٦١ ی کورش کە لێپرسراوی ناوچەکە ، بو لەگەڵ مشال علی وەیس کە ڕابەری سیاسی تیپەکەی ئاسپێس بو ڕاسپارد ڕاستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ حەسو بکەن وئەگەر ڕازی بو بیبینن و گفت وگۆی لەگەڵ بکەن وهەوڵ بدەن لەگەڵی بگەنە ئەنجامێکی هێمنانە .

مشال محمد نامەیەکی بو حەسو نوسی

کوردستان یان نەمان

بو/ برای بەرێز کاک حەسو میرخان

سلاوێکی شۆڕشگێرانەی گەرم

هیوادارم سەرکەوتوبن بوخەباتی ڕەوای گەلە زوردەستەکمان کە سالەهای سالە گەلی کورد یان چاوەڕوانییەتی

برای بەڕێزدەکەم کاك [illegible]

پاشی دوور سلاودا بو هەڤاڵو دەبێ هەموو برایەتی پێشمەرگە

لە تورە تا هەڤاڵ بە عام . هەیشامن ئەوە لە حوزوری کو

هەڤاڵ هەمیا بیا پڕیت لە هەموو بەلدیا دە دوایامە

مەنیر سبیت .

نوکە ئەز بێ لە ستیناتی ئەمرو ئەز هاتم مەر دل

لی بو بیە نەك هەڤاڵ پارتی لە فرازگای گوتە مە

لە زمە ستروەقی تکەینە طەلەب مان کر تکەل هەڤاڵ

دە سلاوێن محەمەد هەندەك ستروەقی تکەین

ئیجا بو هنێ داکو بیشتر ستروە تاحز تکەین

دە ئەگەر مەکە بێ ئیجازی دەرتکرە لە هەموو

مەسئولیت ترە تاحز سەرەکی بیینە بو

ستیناتی داکو ستروە تاحز تکەین بە ستروتکی

مەسئولیت دی محافظاجماعی تکەین دە

مەرە سیا حزبکوپیك تکەن پارتی ئەگەر

هەڤاڵ بە بارش زاتی مکەلە هەر بچینە ناف

جماعی پایە ئەوانە لە جیرکی بینین .

رجا دکەم سەلاما لە هەموو برایا بکە ئەوێت

لەنك هەڤاڵ دە اجازی لوانە چەرتکرە

هەتا ئیرە دەرە کادی چە تکەین .

چونکو ئەگەر بەحسابا تەرزگای بیت

لە نە ئەم ئەو دەست بە خشرلی

تکەینە . ئەوما هەتا ئەم هەموو شێکرا

ئەگەرینە نتیجەیکی امطارینە ئەز چ

زانیا بدەم . هیشامە ئەوە هەمو ئەزمانی

حوزی بە ئەو هاروکا بیت

برای هەڤاڵ

[illegible]

١٩٨٤/١١/١٤

٢ ـ نامەی ادریس بو حسو زاوکی

برای محترم کاک حسو میرخان

باشی زۆر سلاوما

ئەوانی هنگو دپرسم و هیڤی دکەم لە خودێ هەر باش و سەرفەراز بن

هەر لەشێت باش و سلامەت بن

کاغەزا هنگو یا رۆژا ٤/١٢/١٩٨٦ گەهشتە دەستێ مە و ئەڤە جواب :-

١- مسئولیت دوستانە چونکە ئەمن پێ دڤێت نوکە خەریکی مەشاکل هەمو

مەعلوم بن دەحالی حازر ئەوێ باشترە ئەمما ئازی کوڕێ جاسوسانە

ئەگەر لەبەر مەسائیلی نەبیت زۆر مصلحەتە بێتە گرتن مە هەرچی لازم

بیت دێ بو وی تأمین کەین .

٢- مە ئاگاهی لە خوە تا ئالاتان هەی و ئەم زۆر بەلەدی دزانین کو

اجتماعەک بێتە گرێدان ئەمما نزانم چاوا ممکنە کو تو و حسو میرخان

دوو لومەری هاتبانا هەتا ئێرە ئەگەر عیلاجەک هاتبا کرنە کو

خزمەت لسەر جبهەی نەبیت زۆر باشترە چونکو زۆرتر اجتماعا

مەلسەر هنگو یا رادەستانی ـ لازمە اعادە تنظیمی بکەین

بو جبهەی مەشاکلێت دی هەمیا زۆر بە دروستی ئەوە

ترێنێ لازمە حل بکەین و هەر کەس مقصد بیت ئەم تجاربێ

هەمو اجراتەکی تەحەل بکەین .

٣- لەبەر گرایا خاف نوکە دەزانی مە چی باوەش نەبو جاری ئەڤە دو

(١٠٠) دینار مەصارف هەتا بزانین چ علاجەکی بکەین

٤- کاک مرسی مەدحت و زۆر باش هاتیە ئێرە

سلاوما لمجاهدی هەمیا دکەم و خودێ هاریکار بیت

برای هنگو

دریس هنگو

٩/١٢/١٩٨٦

٣ ـ نامەی ادریس بو حسو زاروکی

تێبینی :

چیای جاسوسان ئەو لوتکە بلندە یە کە ئەوانی بەسەر تاوزنگە وزملی رقولە عەمری وشڵتی و ئیڕۆکە ... داو

راتە بارەگاکانی پێشوی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان .

سلاو هەموو بۆکسێت ئەوبراد مرادەی کلاتان ئەوجودن
بۆ ای بەرێز وەکو زانیومانە ئێوە نیازی گەڕانەوەتان هەیە بۆ کوردستانی داگیرکراومان بەلام دوێنێ هەندێك
ئەندی دوورو دووریی داوە لە تیوان هێزەکانمان ،بۆیا براگیان ئەگەر ئێوە نیازی گەڕانەوەتان هەیە بەتەواوی
و ئەتانەوێ بێنەوە بەهەمەد ولدلامان بەرەوی دوژمنی داگیرکەرا بوەستن ومخوشمەت ئەزانی ماوەی چەند ساڵە ئێمە
دژی شۆڕی کورد بکورد بەکوشتنداین ،وە ئیستاش هەمیشە ئامادەین بۆ هاوکاری وبرایەتی لەریگای کورداپەتی
دا ،جا زوربان پی خوشە ئەگەر مجال هەبایە ئونەریکی ئێمە وئونەریکی ئێوە جاویان بەیەك بکەوێ وگفتوگوڵە
گەڵ یەکتری بکەن وە روون کردنەوەی زیاتری وەزعی هەمرە بۆ لامان ،خوشتان ئەزانن کە ئێستا هێزەکانی ئێمە
و ئێوە لە هەموو شوێنەکانی کوردستان بەیەکەوە هاوکاری بەکتر ئەکەن لەیەك سەنگەردا ئەجەنگن دژی دوژمنی
داگیرکەر هیواداریین لێرەش هەر بەم شێوەیە بێت و چونکە چەندەها جاومرانی برایەتی دەکات ئەوەلە شۆڕی
کورد بە کورد بە کوشتن دان وە بە ئوسراو هەر ئەوەندە ،ئەگەری بەلام ئەگەر بێت و هەمرە و لامان بەکتر ببینن
بەلکو ئەنجامی زیاتر روون ببێتەوە وباشتر بێت .
شۆڕی ئازادیخوازان لەبەرزەوەندی داگیرکراتی کوردستانە ئەوەك لەبەرژەوەندی گەلەکمانە .
هەر سەرکەوتوبین
دلسوزتان محمد رەشان
۱۹۸۲/۲/۱۰

تی بی نی
۱) ئێمە زوربان پێ خوشە لەم رۆژانەدا کە بەهاری کاری لەسەنگەرەکانی
کوردستان دا بین و دژی دوژمن بجەنگن .
۲) تکایە جوابمان بۆ رەوانە بکەنەوە بە زوترین کات .

حەسەوش وەڵامی نامەکەی بە هەڵگری نامەدا داوەوە و موافەقەتی کرد بۆ لەسەر دیتنی ئونەرەکەی بکۆشێ ،
سەرکرداپەتی یەکێتی برشایەتی وای بەچاك زانی ئونەری حشع بچێ بەشمان لەگەل بیّ ،بۆیە مەلا محمد لە
نامەی دووەمدا بۆ حەسەوی نوسیوە کە ئەمە دەقەکەیەتی :

کوردستان یا نەمان

برای بەرێز کاك حەسەو میرخان
سلاوێکی شۆڕشگێرانە . . . هیواداریین سەرکەوتوبن
برای بەرێز نوسراوت گەیشت دەربارەی چاوپێکەوتنەکە ئاگاداری سەرکرداپەتیم کرد ئەوانیش زوربان پێ گا پەکی
باش وبراپانەیە بەلام ئەگەر بێتان باش بێ ئەوا براد مرێکی حزبی شیوعی لەگەل خوبان ئەهێنین بۆ سەوەی
هەر ۲ لاسان پێکەوە دانیشین و قسە بکەین جا ئەگەر پیتان باش نیە ئەوانیش لەگەل بن ئاگاداریان بکەنەوە
هەر خوبان لەگەل ئێوەدا کو ئەبینەوە .
وە شوێنەکە دیاری ئەکەین بۆ دانیشتنەکە کە بۆ هەمرە ولامان نزیك بێت . هیوادارم توش رەفت هەروابێت
هاوکاری وبرایەتی نزیك بکەینەوە ،خومان دوورخەینەوە لەشەری لابەلا لەبەرئەوەی چەوارمر دژی شۆڕی ئازادیخوازە
و بێ ی خوشە ئێمە هەموبان بەیەکەوە دژی دوژمنی داگیرکەر لەیەك سەنگەرداین
تکایە بەپەلە ئاگاداریان بکەنەوە بەلکو بەبانی چاومان بەیەك بکەوێ ئەگەر هات و یەك دوو نەفەر بەرەو ئێوە
هاتن تکایە ریگایان بدە بەمن
. هەر سەرکەوتوبن
دلسوزتان محمد رەشان
۱۹۸۲/۲/۱۲

حەسەو موافەقەتی لەسەر دیتنی ئونەرانی یەکێتی و حشع کرد ،مەلالان محمد رەشان وەلی رەیسی بە
ئونەرایەتی یەکێتی و ابوشوان (قادر رشید ناسلە) و محمودی حاجی خدر بە ئونەرایەتی حشع چونە
دەشتی وەزنی و حەسەو میرخان ژاژک. وحەمید ریکانیشیان پێ بێت .
ئونەرانی یەکێتی لەو کوبونەوەیەدا بە شایەدی ئونەرانی حشع بە حەسەویان راگەیاند ئەگەر ئەو نیازی
هاتنەوەی هەیە بۆ ناوچەی پشدەر باخورد بۆ هەر جێیەکی کوردستانی عیراق ،ئەوا پێویست بە شاخ گرتن و
ئەقەکردن ناکا چونکە هێزەکانی یەکێتی لە هیچ کوێیەك ریگەی پێ ناگرن ،بەتایبەتی ئەوکاتە لە سلێمانی وله
هەولێر دو ریکەوتنی سیدانی یان لەگەل ئێمزا کرابو ،وە هێزەکانی ئەوان بە ئازادی هاتوچویان ئەکرد .

وە نووسەرەکانی یەکێتی، پەیمان ڕاگەیاند، کە ئەگەر ئەوان لە هاتنەوە بن ئەوا ئامادەن بە کۆڵی خۆیان بەتانی و کەلوپەلەکانیشیان بۆ هەڵبگرن بۆ ئەو شوێنەی خۆیان ئەیانەوێ لەناوزەنگ، زەڵێ، شەلێ، ڕەزگە، مارەدە و دەڵا تووکان... پاشەر شوێنێکی تر کەخۆیان حەز ئەکەن بەویەرجەی هێزی ئێرانی لەگەڵ خۆیان نەهێنن.

حەمە بەوپەڕی بێ شەرمییەوە گوتبووی: ئێمە ئەوزداری ئێرانین، بۆچی ئەوان لەگەڵ خۆمان نەهێنین، ئێرانیش شەڕی عێراقمان بۆ ئەکەن... ئەگەر ئێوەش ڕێ بکەن، من بەخۆڵەی توپ ڕێگەی خۆم ئەکەمەوە.

هەر بۆیەی گیروگرفتەکە بەخۆشی چارەسەر بکرێ و جارێکی تر شەڕ لە نێوان هێزەکانی یەکێتی و ق م دا هەڵ نەگیرسێتەوە، نووسەرانی یەکێتی بە زمانی سەرکردایەتی یەکێتییەوە بە حەمەیان ڕاگەیاند بوو، کە یەکێتی ئامادەیە نوێنەری ئەوان لە ئاشتی مەکتەبی سیاسی یا سەرکردایەتی یا لە هەر ئاستێکی تردا کە ئەوان بە پەسندی ئەزانن ببینن بۆئەوەی ڕێ وشوێنی دروستایەتییەکی بەهێز ویەکگرتووانی هێمنانە دابنێن.

حەمە وەلامی دابووەوە کە ئاگاداری سەرکردایەتی خۆی ئەکات وئینتر دوای ئەو کۆبوونەوەیە لەناوخۆیانەکەی خۆیا لە بەشر وسمعول بەندانی (سەری گردی بێران) بی، وەلام خۆی مات کرد تا ئەوکاتەی کەلە کرانەشکەوە بەرەو کوێنەکۆتر بەڕێ کەوت و لەوێ سەرێ خۆی دانا. چونکە شەرەوکو لێرەدا لە یادداشتەکانی حەمەدا و دەتو ئەکەوێ و لەناوەکەی جاشی ئەنجنانشۆش دا مەسعود بۆ حەمە ساخ بووەتەوە، ق م ئەلێ یەکەوە زیان، بەڵکو یەکتردا ئەنیشتن و کۆبوونەوەشی بەتاوان دائەنا.

حەمە زازۆکی دوای ئەوەی لەکوندی تولەی (لەناویەکتردادان) سەردانی مەسعودی کرد وە وگەڕاوەتەوە نەغەدە، ولەوێ لەگەڵ چەند کەسانێک قسەی کرد و، لەیادداشتەکانی ڕۆژی ٢١/٣/١٩٨٢ نووسیویەتی: برادەرێک بە ئێمەی گوت: زانیوتانە کە ئێوە دەیانە بەلا و بووە کە ئەتو کێڕاوی ئەلا بەن کاک مەسعود بووە، چونکو گوایا ئەتو بەبێ ئاگاداری کاک مەسعود و م. س چاوت بە جماعەتی جەلال کەوتووە؟ منیش جوابم دایەوە وپێم گوت: مالی بارزان حەقیان لەسەر ئێمە هەیە حەمیسان بکەن، دەربان بکەن، پەیمان دادەن خۆیان لێمان ماجز بکەن بەلام دووپە ئەمانە هیچ نەبوونە وپە.....

دوایە برادەرێکە بەئێمەی گوت: زانیوتانە کە لەتێر دەرەیانە بەلاو بووەوە کە ئەتو کێڕاوی ئەلایەن کاک مەسعودەوە، چونکو گوایا ئەتو بەبێ ئاگاداری کاک مەسعود و م. س. چاوت بە جماعەتی جەلال کەوتووە؟ منیش جوابم دایەوە وپێم گوت: مالی بارزان حەقیان لە سەر ئێمە هەیە حەبسمان بکەن دەرمان بکەن پەیمان دادەن. خۆیان لێمان ماجز بکەن بەلام دوو پێ ئەمانە هیچ نەبووە. بەم [illegible] شیوەیە منافقەکان دەیزەوێنا تا دوژمنی شۆڕش بەخۆرتین دوای زانە، یەکێ گوتی: تو خۆت پاش بێت منافقەکان ی جێنایە؟ خۆم گوتم: نە (؟)

٧- دەستنووسی حەمە زازۆکی، یادداشتەکانی ٢١/٣/١٣٦١ خۆرشیدی

هەر لەوماوەیەشدا کە حەمە نووسەرانی یەکێتی دیوە مەسعود نامەیەکی بەخۆرمیوتەوە بۆ نووسیوە کەوا کت ومت ئەمە سەیرەوە:

برای عزیز حمە میرخان زازوکی

پاش سلامان.
ئاغزا ئەگشتە من. وەهەر چیا نە تفیس من زانی. بەهیچ شێوەیەکی حەق نەبو منگە دگەل ئەوان دانیشن تەعەدی نەبوا بو ئەوان و محمود ئەوا ئەبیت دی ئەم دوازی نەبوین. و بە بۆرسکەش کر بوکو تا بی دگەل وان دانیشن. تابا چەوا ئەڤ دانیشتنە بوبە.

ئەزی جاشی کات ادریس د گەم ئەمنو ئەز بەخور دی هەم بوری منطقی و ئەو توشا من دگەل خسرو لینای هەممبی دی لینم و ئەشا لە هەمو نوتا خور دی لیمینە منطقا قلمەدزە و رانیە. و نوکە سیم ئەوە حزامەتکا باشی هەمیت لوان جەیت حساس و بو عملیاتا و هیشتا ئقدەمی ئەز بخورم دی هەم انشاءالله. کرتا ئەو نقطا سەری جادوسان بشتا دوزنا شکاند و ئەز سەیاسا هەما دکم بیت زەحمەت لیشای ز

انشاء الله مشایخ دێ مرتەهکا مزن دەنی .
هەروەکی من گوتی باشترین توجیهت خو ئەڤان دێ ئیخینە وێ منطقێ لبەر هندێ بپویست ناکەت زێدەتر بچمە ناڤ تفصیلات .

دوعای خوشیا هنگوله خودێ دخازم .

برای هنگو
مسعود بارزانی
٨٤/٢/٢٨

برای عزیز حسو میرخان زاروکی

پاشی سلاو .

[illegible]

دوعای خوشیا هنگوله خودێ دخازم .

برای هنگو
مسعود بارزانی
84/2/28

٥ ــ نامەی مسعود بو حسو زاروکی

پاشکۆی چوار :
چۆن دەسکێشی هێزەکانی ئێران دەبن ،
بۆچی ئەوەی کوردستانی عێراق ئەبن بە سووتەمەنی جەنگ ؟

یەکێک لە هۆکارەکانی مانەوەی گەلی کورد بە دواکەوتوویی و کوردستان بە وێرانی ، شوێنی ستراتیجیی کوردستان بوە کە کەوتۆتە سەرچەقی ڕێگای هاتوچۆی لەشکرە گەورەکانی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا و بۆتە مەیدانی شەڕ و ململانێ . لەشکرەکانی یۆنان و فارس و عەرەب و مەغۆل و تورک لەکوردستانەوە ڕەت بوون و هەموجارێ و کوردستانیان کردۆتە مەیدانی جەنگ لەگەڵ هاتن و چوونی خۆیاندا . کوردستانیان وێران کردوە ، سەروەت و سامانیان تاڵان کردوە ، کشتوکاڵ و مەڕ و باخ و ئاوەدانیان کۆتا کردۆتەوە . مێژوی موێسیمان تێر کردوە و نیشتمانەکەیان لەگۆڵی خوێن دا نوقم و لە چەپەڵدا ڕەش کردوە .

ئەم ڕووداوانە لە مێژوی نەتەوەی کوردا چەندین جار دووبارە بۆتەوە . لەسەردەمی دەسەڵاتی عوسمانی و دەوڵەتە ئێرانیەکاندا ئەوەندە دیار و ناخۆش بوون کە هەم مێژونوسی بەرزی کورد شەرەفخانی بەتلیسی لە (شەرەفنامە) دا وە هەم فەیلەسوفی مەزنی کورد ئەحمەدی خانی لە (دیباچەی مەم و زین) دا بە چاکی و زۆر بەئازارەوە ڕونیان کردۆتەوە .

گەلێک جار میرە کوردەکانی کورد لە پێناوی ئازادیی تایبەتی خۆیاندا ، ڕەبۆکەوەی بە یارمەتی بێگانە خۆیان بەستۆتەوە بە سەر خەڵکی دا بە عەشیرەت لە دژی عەشیرەت وەکو لەدژی باوک ، برا لەدژی برا و ئامۆزا لەدژی ئامۆزا بونەتە دەسکێشی سوپای داگیرکەری بێگانە و لەشکری وێرانکەری بیانیان بەناو کوردستاندا وەرکردوە و بونەتە مایەی نیشتەی خوێناوی کورد بەکوژدە بەکوشتندان و وێرانکردنی شار و ئاوایەکانی کوردستان .

مێژوی میرنشینەکانی بابان و سۆران و ئەردەڵان و بادینان و جزیرەو بۆتان و هەکاری و ... هتد ، پڕن لە نمونەی ئەم جۆرە دەسکێشیانە . بەیەکەمین جارە لە مێژوی گەلی کوردا کە گەلی کورد لەماوەی (۲) ساڵی ڕابردودا بەتوانی خۆی لە شەڕ و کێشەی و ماڵوێرانی جەنگی کارلێکەری دوو دەوڵەتی ناوچەکە (واتە ئێران و عێراق) بپارێزی ، وە لەسایەی شۆڕشەوە لە هەردوو دیوی کوردستان ئەمەلی ڕۆڵەکانی بێنە سووتەمەنی شەڕ و گەلێکی ببێت بەتیر دەستی داگیرکەرانەوە و شار و ئاوایەکانی ویران بێت ، کە ئەمە خۆی لە خۆیدا سەروەرییەکی مەزنە بۆ شۆڕش .

بەڵام سەیر ئەوەیە لە نیوەی دووەمی چەرخی بیستەمدا پاش ئەو هەموو دەرس و پەندانەی لە مێژوی دوژمن و پڕ لەتاقیکردنەوەی کوردا هەیە ، هێشتا خۆفرۆشانێک هەبن بۆ ئازادیی شەخسی و دەسکەوتی عەشیرەتی خۆیان بێنە نۆکەری ڕەزیل و سوکی بێگانە و دەسکێشی داگیرکەر بۆ سەر خاکی کوردستان .

حەسەن میرخان زازوکی لە یادداشتەکانی پێنج شەممە ١٢ ی مورداد بەرانبەر ٤ ی ئابی ١٩٨٣ لە کاتی سەردانێکی دا بۆلای ئیدریس بەرزانی لە (هەواری سەیدان) و ڕۆژی دوایی تولە (پەردەبان)ی پشتی (کونەلاجان) ئێران نوسیویەتی :

... بە خۆم چومە لای کاک ئیدریس بارزانی با بزانین داخوا ئیجازەی ئێمە ئادەت بەڵام دیارە ڕای خۆی بۆ کاک مەسعود نوسیبوو دەربارەی ئێمە جواب نەهاتبوو ، بەبێ ئاگاداری کاک مەسعود ئیشێکی ئێمەی جێبەجێ نەدەکرد . بەڵام تا ئێمە لەوێ بوین چەند بەرپرسێکیان هاتن لەوان بەرپرسێکیان بەناو ئیتر کە دەوڵەتی ئێرانی هەجومی چیای کرد مەندەبلی کردوە گرتویەتی و دەوڵەتی عێراقی زۆر شەرمەزار بووە . لەوی لەگەڵ جەماعەت هەندێک گفتوگۆمان پێکەوە کرد ، دوای ماوەیەک جەماعەت هەستا هاتنەوە من لەلای کاک ئیدریس مامەوە کردمانە باسی ئەم ڕەخنانەی خوارێ ، کاک ئیدریس گوتی :

هەندێ شت من ئەوەیە دەوڵەتی ئێران ، بالەکتی وسەدەکان وناوچەی پشدەری پاک بکەنەوە بە ئەو مالانەی لە ئێرانن (عدە وزەوە) بگوێزنەوە بۆ ئەو ناوچانەی ئازاد کراون ئەوجا سن

نەتوانم هەمو شتێکی بکەم ...

٣ ـــ دەستنووسی هەرزاوەکی، یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

کورە خائینەکانی مەلا مستەفا کە جاسوسیان کردوەتە پیشەی خۆیان و جاشیەتیان کردوەتە پیشە ئەوە لە سەروەبەندێکدا هەندێکیان وەزیر و گزیر و سەرجاشی عێراق بون، وە هەندێکیان جاسوسی ئەمریکا و ئیسرائیل و جاشی ئیران بون (هەروەکو بەڵگەکانی ئاسنادلانەی جاسوسی کە لە سەفارەتی ئەمریکا لە تاران گیرا و لە ٣ بەرگدا بەشێکیانی بڵاوکراوەتەوە) ئەوە چەند ساڵێکە جاشیەتی خۆیان بۆ کۆنەپەرستی و پاسدارانی ئیران لە کوردستان هەر بڵاوکراوەتەوە ئەوە بەهۆی توانا و هەموو لەشکرەوەن کردوەتەوە بە تایبەتی لەدوای هەڵگیرسانی جەنگی کەرسی عێراق ـ ئیران ئەوە بەهەمو توانایەوە هەوڵ ئەدەن جەنگ بگوێزنەوە بۆناو خاکی کوردستان و کوردستانی ئیران و عێراق بکەنە شەرگە و مەیدانی یەکلادانی هێزەکانی عێراق و ئیران.

سوپا داگیرکەرەکانی عێراق و ئیران، لەشکری داگیرکەری ئیران لەگەڵ دەستی پاسداران و ... لەم سەردەمەدا بون بە ... ڕەشی سەر لەشکری داگیرکەری ئیران و هەر کوشتنی بەکۆمەڵی کوردەکانی ئیران و هاوکاری هەمو کوژانەوەی شۆڕش لە کوردستانی ئیراندا، وەهو کوشتنی بەکۆمەڵی کوردەکانی ئیران و بەهەرجاری خەڵکی کوردستان وە هەرگەلانی ئیران و ناوچەکە بە یەکێ لەشکری ئیران کەوتن بۆ داگیرکردنەوەی (سەقز و ...) بە بیانوی دژایەتی حزبی ... بۆ زۆرداری و تەرگوەری و هەرگوەری و شنۆ و خانەسەردەشت و مەریوان (پاوەی ٢٠٠) ...

د بەسەرکراتەوە، پاش ئەوەی ئەو ئەرکە ناشیرینانەیان ئەرد بو ئەنجام دا، ئینجا کەوتنە شەر فرۆشتن بە یەکیەتی نیشتمانی کوردستان و هێزەکانی خۆیان لە ئاڵوجان وکونەسنک بەرانبەر بە بارەگاکانی سەرکردایەتی ی ن ک لە ئاوزەنگ، زەڵکی، شێلی ... کۆکردەوە.

دیسان ئەوە چەند مانگە حەسو عەول و تشقلای خۆیان و هەمو هاوپەیمانەکانی تریان لە جودا ئەرخان کردەوە بۆ تایع کردنی کاربەدەستانی ئیرانی کە شەر بگوێزنەوە بۆ کوردستان بە بەهانەی ئەوەی کە گوایا حەسو خەڵکی کوردستان لەگەڵ ئەوانە وهەموو هەڵگەشتنیان هەمو خەلك بە پێشوازی ئەوان و لەشکری داگیرکەری ئیرانەوە ئەچی و چەکیان بۆ هەڵ ئەگرن؟

حەسو زاروکی لە یادداشتەکانی خۆی دا لەسەر کاتی کاتوانی ناوچەی مەنگوڕایەتی لەوبارەیەوە بەم جۆرەی نووسیویەتی!.

چوار شەممە ٥ی مورداد بەرامبەر ٢٧ ی تەمموزی ٨٣

بەیانی زو هەستامەوە چومە سەرکانی تماشەی ناوچەی پشدەری و سەنگەسەر کرد. کومکو ئەوەندەی لە پێش جاوان بۆ کەوتە تکرکردنەوەی ... وزەی وابردوی خۆیان کە چون کاتی خۆی خەڵکی ئەم ناوچەیەی گرنوشی بۆ کیمە دەبرد وچون دوورپەد ور ئیمەیان کەوڕگیر کرد بوین لەنامەو ناسکاری ئەمروش ئەم خەڵکە چون خۆ لە ئیمە دوور

Wed. 27 July چهارشنبه ٥ مرداد

١٦ شوال

٧ - دەستنووسی حەسەن زاروکی
یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

دەمتیمەوە لە خۆیەوە گوتم ئەم خەلکە و بارگراوە زیاد تر دەوری ئەنتازیمەت دەگێڕی رەنگە بەم جۆرەش دەزعیان لە تەبی الای تەداوی گەورە رووبدەمت لەناوچەی لە سەرەتەوە گرا بوونا و جماعەتی بانگم کرد ، هەموویان هەستا نەوە خۆیان ئامادە کرد ، نامەیەکم بۆ کاک حەمەی دولەمەری نووسی و دەوکەسم رەوانە کرد ن بولای دوکەسم رەوانەکردن بۆ سەر ڕێگای تەلادەزە و ئیلشا روونیان کە لەناو شاروشیان ڕێگا دەروت بۆ ئێوارانی خۆم مامەوە لە جێگای خۆم .

• • •

پێنگەکانی ئیتاد می خانیەن لەناوچەکانی تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ و ناو بەگزادان و شنۆ و دەشتە بیل و خانە و شنیاوی و بادینانی وکوێنلاجان و سپلوی وئالیوتان وکوێستان وەد زلی و بلەکی و ... شوێن وناوچەکانی تری ئێزیک سنوور لەکوردستانی ئێران لەلای هیچ کەسێک شاراوە نیە ، ئەمە لەکاتێکدا کە ئەتوانین هەمو هێزەکانی خۆیان لە کوردستانی ئێراندا بەئازادی بزێن وەرگێڕ بەخاو وخێزانەوە بەهێمنەوە بوونا و ئەورزی کوردستانی عێراق و ئەنا و کوردستانی عێراقدا بەناوزادی بزین وەڕێی عێراق بچەنگن .

بار لەو هێرشەدا کە ئێران هێنایە سەرجادەی خانە ـ سەردەشت وگرتەیان ووبەهاتوچۆیاکانی دەمور و ڕشتی وخانیەکانی ئیادە ، پەشدا ، بێکی کاریگەریان کرد لە هەموو شەرەکانی ناوچەی خانە وسەردەشتدا لە تەبری حەسین ، خدراوی ، ئالوتان ، کوێستەک ... ووچەند ین چەکدارانیان کوژرا و برینداربوون ، ئه کوڕا وەیەد ڕێبەس و مەسعود خویان سەرپەرشتی راستەوخۆی هێزەکان وئامۆژگاریان ئەکرد ن و چەند ین لیپرسراوی وەکو سلازم عەرعشان بچکۆل (ناسراو بە ملازم عەلی) و ملازم سەرداریوبکر علاقە (ناسراو بە ملازم ابوبکر) و حەمەسو میرخان زاووکی و حەمەمیرخان دولەمەری وسەعیدی تەحسین وچەند کەسی تریان بەخۆیان وتاقمەکانیانەوە بەشداری شەرونەخشەی داگیرکردنی ناوچەکە ئەبوون ، بەلکو زۆرجار ئەبون بە هاندەری وە سەرکەوتنی هێزەکانی ئێران بۆ ناوچەکە و هەلگیرساندنی شەروتۆپ باران و چۆلکردنی گوند و ئاوایەکان (یادداشتەکانی حەمەسو شایەتێکی راستگۆی دەوری خائینانەی ئەمانەیە) .

ئەسائێش لەو هێرشانەدا کەسەرتەش پاسداران هێنابانە سەرحاجی ئومەران ، چگە لەدەوری هاندەرانەی کوڕانی ملا مستەفا بۆ سازدانی هێرشەکە ، بە ئاشکرا و بەرێبەری بێ شەرمیەوە هێزەکانی خۆیان بەتایبەتی ئەوانی خەلکی ناوچەکە بوون یا شارەزای شوێنەکان بوون ، خستە ژێرد ەستی کاربەدەستانی ئێرانیەوە بۆ چاوساغی و ڕێ پیشاندان و ەد ... بەخاوەزکردنی هەڵکانی ئێران لە کوێ وکەلەبەر و جێگەگرنگە وستراتیجیەکانی ناوچەکە وەلەم بەرەنبەری جادەی حاجی ئومەران لە چیاکانی کوێز وگردەمەند بلی و سێکیل ولەناوچەکانی حاجی ئومەران وئازادی ووابات ویابکراوی وەد مرمند و شوێنەکانی تردا .

میرخان حاجی میرخان کە خوێندەوارێکی بەرزا نەکان ویارازای حەمەسو زاووکیەوە ، یەکێک بوو لە ئێزیکەکانی

MAY	شوال	١٠
Sun. 17	٢٢	یەکشەمە

MAY	شوال	١٠
Sat. 16	٢٥	شەمە

Mon. 18	٢٣	دووشەمە

٨ ـ دەستنووسی میرخان حاجی میرخان یادداشتەکانی ١٣٢٢ خورشیدی

ئیدریس ومەسعود لە پەنگەی سیلوەری لای خانە بووە لە یادداشتی رۆژانەی خۆی دا گەلێک راستی نووسیوە ،
کەوا هەندێکی تان وەکو خۆی بۆ ئەنووسینەوە .

پێنج شەممە ٢٣ی تیر بەرانبەر ١٤ی تەمموز

ئەمرۆ لە شەری بووم (مەبەستی پەنگەی سیلوەری بە نزیک خانە) ، هاوینەهەوار زۆر گەرمە ، تەنگوچی زستان زۆر بەفر باری بۆ وە نووێش سارد بۆ بەڵام نە ئەو بەفرماوە و نە ئەو سەرمایە بەڵکو هەتا لە کوێستانەکان و شاخەبەرزەکان بەفر کەمێ کەمێ بووە وزۆر کەم بووەتەوە ؟

گواستنەوەی پێشمەرگەکانی چوونەدەستی پێ کردوە ، یەکەم بوشەری عێراق دووەم بوشەری جەلالیەکان ؟

جمعە ٢٤ی تیر بەرانبەر ١٥ تەمموز

ئەمرۆ بەیانی چوومەوە بۆ نەغەدەی ، بۆ ئێوارە هەر لەوالی بووم ، وەبەیانی ئێوارەیە بە ئوتومبیلی مام عوسمان لە نەغەدەی گەڕامەوە بۆ شەری لەو سیلوەری .

حکومەتی ئێران هەر بەردەوامە لە عەسکەرکێشان بۆ ناوچەی خانێ ؟

شەممە ٢٥ی تیر بەرانبەر ١٦ تەمموز

ئەمرۆ لە شەری لەسیلوەری بووم . ئیدریس بارزانی بەدوای مام غەزالی دا ناردە کە بچێتە لای لە گوندە لاجان ، کە پاش نیوەڕۆ مام غەزالی لەگەڵ حسین ئەحمەد چوونە گوندە لاجان بۆلای ئیدریس بارزانی .

ئوتومبیلەکانی شۆرش ئەوە چەند جارە دێن بە دوای پێشمەرگەکانی حزبی شیوعی وە دەیان باتەوە .

یەکشەممە ٢٦ی تیر بەرانبەر ١٧ تەمموز

ئەمرۆ لە شەری بووم . ئەمرۆ بۆلێکی رەشە لە مێژووی عێراق چونکە رایس بەعسی هاتوتە سەر حوکم . ئومێتی ملازم بابەکر هات بۆ ئێرە وە تێپەری بۆ مەنگان لە پاشان دەچێت بۆ عێراق بۆ ناوچەی چومان وە بالەکاتی بۆ لیدانی حکومەتی عێراق .

دووشەممە ٢٧ی تیر بەرانبەر ١٨ تەمموز

ئەمرۆ لەشەری لە سیلوەری بووم . مام غەزالی بەیانی لەگەڵ حسین ئەحمەد لەگوندلاجان هاتنەوە بۆ شەری لە سیلوەری ، ئەوان گوتیان کە ئیدریس بارزانی لەگەڵ جەماعەتی خۆی لە گوندلاجان بەرێ کەوتن و چوونەوە بۆ دیوی عێراق بە ئەندیل دا چوون ، کە پێشمەرگەیەکی زۆر چووەتە ئەولای - لە گوندەکان دیسان جەماعەت چووە بۆلای عێراق .

١ ـ دەستنووسی میرخان حاجی میرخان
یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

JULY	عیراق	تیر
Tues. 19	٨	٢٨ سه‌شنبه
Wed. 20	٩	٢٩ چهارشنبه

JULY	عیراق	تیر
Thurs. 21	١٠	٣٠ پنجشنبه
22	١١	٣١ جمعه

سێ شەممە ٢٨ ی تیر بەرانبەر ١٩ تەمموز

ئەمرۆ بەشەمەی حکومەت شاری خانە چۆڵ کرا کە زۆربەی زۆری ماڵەکان لە خانێ باریان کرد بوو وە چوونە بۆ دەوروبەری خانێ . قومتێکی زۆری ئێرانی دەبینن وە دەمبینە خانە کە خۆی ئامادە دەکات لە حاجی عومەرانەوە هێرش بهاتە سەر عێراق .

چوارشەممە ٢٩ ی تیر بەرانبەر ٢٠ تەمموز

دوێنی شەوی لە سەعات ٥ ەوە پەلە پەنجا دەقیقە ئێران تەقەی دەستی پێ کرد بوو بۆ سەر حاجی عومەران ـ رایات ـ ئازادی وە دەربەند وە پێشمەرگەکانمان لە هەمەرد پلای جادەکە لەگەڵ عەسکەر و پاسداری ئێرانی چووینە بۆ سەر جادە وچەند رەبیەیان لە عەسکەری ئێران سەندووە وە ئەمرۆش هەر شەر بەردەوامە . فرۆکەی عێراق ناوچەی خانێیان بۆمبە باران دەکرد .

پێنج شەممە ٣٠ ی تیر بەرانبەر ٢١ تەمموز

ئەمرۆ لە مەقەری لە سیلوێ بووم . شەری ئێران وعێراق لەبەرەی حاجی عومەران کە لە شەوی پێش تر دەستی پێ کرد بوو هەر دەوامی هەیە . فرۆکەی شەرکەری عێراق نزیک گوندی بەرمکانیان وە نزیک گوندی خالدارایان بۆمبە باران کرد کە لە خالدار دوو کەسی ئێرانی بریندار بوینە .

جومعە ٣١ ی تیر بەرانبەر ٢٢ تەمموز

ئەمرۆ لە مەقەری لە سیلوێ بووم . شەری عێراق و ئێران هەر دەوامی هەیە لەبەرەی حاجی عومەران کە حاجی عومەرانی لە کابلۆکەدایە . ئێواری هێرشیان بردە سەر عەسکەری عێراق کە لە ئەنجامدا حاجی عومەران و ئازادی و رایەت وپەکراوی کەوتە دەست عەسکەری ئێران و پێشمەرگەکانی ئێمە کە سەرکەوتنێکی زۆر گەورەیە .

شەممە ١ ی مورداد بەرانبەر ٢٣ تەمموز

ئەمرۆ لە مەقەری لە سیلوێ بووم . پاش نیوەڕۆ لەگەڵ سالح عارس بە ئوتومبێلی مام عومەر چووینە شەنگاری لای مەسعود بارزانی وە لە پاشان گەراینەوە بۆ مەقەری . ئێران سەرکەوتنەکانی بە خۆشیەوە لە رادیۆ بڵاو دەکردەوە . مەسعود بارزانی دوێنی لە شنۆیە هاتوتە خانێ . ١٠ سەد مەتری مێرخان حاجی مێرخان

یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

Mon. 25 ... Sat. 23 ...

[illegible]

Tue. ... Sun. 24 ...

[illegible]

یەکشەممە ٢ ی مورداد بەرانبەر ٢٤ تەمموز

ئەمرۆ بەیانی زوو سەعات ٦ ی سەر لەبەیانی مەسعود بارزانی لە شەنگاری هاتە لای ئێمە مقەرەکەمان وە بۆ نیوەڕۆ لە سیلوێ مایەوە تا ئێواری زوو ئاوا لە سیلوێ بوو پاشان گەرایەوە بۆ شەنگاری . شەری ئێران و عێراق لەناوچەی دەربەند و ئازادی وە ناوچەی شەرکە لێی هەر بەردەوامە .

دووشەممە ٣ ی مورداد بەرانبەر ٢٥ تەمموز

ئەمڕۆ لە شەڕی لە سێلوی بووم فڕۆکەکانی عیراقی ئەومیو ماوەی سێ ڕۆژە کە دێنە ناوچەی خانەوە ناوچەی بومباران دەکەن بەلام تا ئیستاش کە چەند جار لە دووربینی تێمەی داوە خوشبەختانە زیانی گیانی نەبووە تەنیا دوو نەفەر لەخالدار بریندار بوونە •

سێ شەممە ٤ ی مورداد بەرانبەر ٢٦ تەمموز

ئەمڕۆ لەشەڕی لە سێلوی بووم • شەڕی ئیران وعیراق شەر دەبڕێ؟ هەمە دەڕێنی ئیران دەربەندی لەدەست عیراق دەرهێنا مەسعود بارزانی لە کونەلاجانەوە بە لیدەرێسی بارزانی لە قەندیلە ،کە لەبەر ئەو شەڕی دوای ئیران وعیراق جێی خۆیان گواستەوە وە هتا پێشمەرگەی ئێمەش ..لەم شەرەدا بۆ شـــارەزایـــی بەشداریمان کردووە•

جومعە ٧ مورداد بەرانبەر ٢٩ تەمموز

ئەمڕۆ لە شەڕی بووم بەیانی ئەحمەد خەلانی هاتە ئیرە لەگەڵ مەلا عەبدوللا کە بیچیتە عیراق بۆ ئەوەی تا وتەشتی بکەینەبە جەماعتی مەلازم بابکرو ئەویش مەلا عەبدوللا رەهماس وعەزیز حەمو لەگەڵیان چوون بۆ عیراق کە چەند ولاخی گوندیان بۆ لە خەلک وەرگرتن وە ئەو تەنیا بانیان بۆ گواستەوە بۆ عیراق •

یەکشەممە ٩ مورداد بەرانبەر ٣١ تەمموز

ئەمڕۆ بەیانی مەسعود بارزانی هاتە سێلوی کە لیژنەی بەرزی بەرەی ئیتیشانی کۆبوونەوەی خۆی لە سێلوی دەست پێ کرد وئیوەڕۆ مام سرکە لەگەڵ چەند نەفەر لە چەکدارەکانی سۆشیالیستەکان شەڕی کرد بەســـلام لیدانی خوارد •مەسعود بارزانی لە سێلوی گەڕابووە کونەلاجان وبیان شیناوی • ئیران لە مێهران هێرشی بردە هێزەکانی عیراقی کە زۆر لە خاکی خۆی لە عیراق وەرگرتەوە•

دووشەممە ١٠ مورداد بەرانبەر ١ ئاب

ئەمڕۆ بەیانی کە سەرهەنگ نیاکانی هات بۆ سێلوی وە داوای دەکرد کە جادەی لە سێلوی بیباتـــەوە هەلکووە مۆمن و سالم عاریس ی لەگەڵ خۆی برد• یادگانی خانی وە لەیاخان ئەمە چووینە شیناوی وە لە ویشەوە چووینەوە سێلوی •

١١ ـ دەستنووسی میرخان حاجی میرخان
یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

میرخان لیرە بەدواوە لەیادداشتەکانی دا باسی ئەوە ئەکات کە چۆتە ئالوتان بنکەی پشتەوەی حەسوێ و لەوێوە لەگەڵ چەند کەسێکی تر بە کانی مزێرە و هەوارەکانی خوار ،کوترمل ،بەرتەنگ،بەرخلیمسلە،ئاتی دەڕ

کیوەلان ،گورسیوێ ،تەنیا بو گوندی قاشقولکە ،قرناقاو ... بە ڕۆژی دوایی گەیشتینە لای مەزگەی ماس
(زاتە حەسەر زاوکی) لە جیاتی ئەمە و ئەم جووره دژەیە بە یاد داشتەکانی تێدا .

دووشەممە ٣١ مرداد بەرانبەر ٢٢ ئاب

ئەمرو بەیانی لەگەڵ خەلیل غەزالی و حەسەن محەمەد عەلی لە قرناقا و چووینە سەر شاخی پشت لەیتزی و بەرانبەر بە جیای تەندیل ئام حەسەر و جەماعەت لەوێ بوون کە بەرانبەر بە چەکدارەکانی جەلالیەکان راوەستاون کە پێشمەرگەی عبد الرحیم جەسیم و حەسەر میرخان دولەمەری و حزبی شیوعی و حزبی سوشیالیست و جەماعەتی تری یەکی یان لەوێ .

سێ شەممە ١ شەهریوەر بەرانبەر ٢٣ ئاب

ئەمرو لەسەر شاخی سەری بی بی (پشت لیتزی و لیوژی مامەوە ،شەر لەگەڵ چەکدارەکانی جەلالیەکان هەر دەرۆژی هەیە ،کە ئەمرو پێشمەرگەکانی بەرەی نیشتمانی لەسەر جادەی کە لە دۆڵی شەهیدان وەستاون و پاشەکشەیان کرد ،بەلام لەو جێیە بەیەیە هەر دەرۆژی هەیە وەختە جار جار لە یەکتری دەکەن بەسلام لە حزبی شیوعی ٢ دوو گوژراوە حزبی سوشیالیست ٢ سێ گوژراویان هەیە .

چوارشەممە ٢ ی شەهریوەر بەرانبەر ٢٤ ئاب

ئەمرو لەسەر شاخی سەری بووم لەگەڵ جەماعەت وە ئام حەسەر لەگەڵمان بوو، میوان غەزالی و عەلی حەسەر لە قرناقا چوونەوە بو تەندەی ،چونکە ئاوری میوان هاتووە بو دەرەوە کە بچیت بو خوێندن لە بەیانی بوو یەکێکی مەکتەبی سیاسی پارتیمان لەدوای هاتبو گەیشتەوە .

AUGUST

Mon. 22

Wed. 24

Tues. 23

Thurs. 25

پێنج شەممە ٣ ی شەهریوەر بەرانبەر ٢٥ ئاب

ئەمرو هەر لەسەر شاخی سەری بووم لەگەڵ جەماعەت کە نیوەی زیاتر بە دەست پێشمەرگەکانی ئیمەیە وە هەندێکی تر بەدەست جەلالیەکانەوەیە کە بەرانبەر یەکتر جەبهەمان بەستووە ،وە ڕۆژ بەڕۆژ تەقە لەیەکتر دەکەین لە یەکتر دەکوژین لەوەش دەردی رەشی کوردمان دەرمان ناکا ،بەلکو برینی زیاتر و بریندارتر دەکات؟

جمعە ٤ شەهریوەر بەرانبەر ٢٦ ئاب

ئەمرو هەر لەسەر شاخی سەری بووم - شەری ئیمە و جەلالیەکان هەر دەرۆژی هەیە . بەڵێ ئەوەو چەند عەسکەری ئێرانی هاتنە لای ئیمە وە بە لیش هاتبوون کە دەیانویست شارەزایی لەناوچە پەیدا بکەن بو ئاژانسی تاریخی خویان وە نەخشەی لی بگرن .

١٢ ـ دەستنووسی میرخانی حاجی میرخان لە یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

هەروەکو لەم یادداشتانەدا دەردەکەوێ جاشەکانی زیادە لە هێرشەکەی حاجی ئومەراندا بە جۆرێکی راستەوخۆ بەشداریان ‌بووە. لەناو بەشدارەکاندا جگە لە ملازم عەلی (عومەر عوسمان بچکۆل) و ملازم ئەبوبەکر (سەردار ئەبوبەکر عەلاف) چەندین هەرچی و پەرچی وەکو نەجمەدین گۆرونی و مستەفا وحەمەی برای، ماملەندی مەی خطێی، ئەحمەد خەلانی، تەحسین کەشخەیە، قادرە سووری رۆستایی، رەسوول ئەحمەدی ناوەندەیی: ئەمانیش بەهاوسانی هێزەکانی ئێران لە کۆدەز و گردەمەندیل و ڕایات و ئازادیان دەگرت. وەبووبە دەلیلی دەبە ئێهان (رەسەد)ی تۆپخانەی ئێرانی و بەوجۆرە هەزاران خێزانی کورد لە بالەکایەتی ئاوارە دەبوون و چەندین شار و شارۆچکەی وەکو دەربەند و ڕایات و جۆمان و ئەسرێ لەبەر تۆپ، بارانی ئێرانی چۆڵ کران.

هاوزمان لەگەڵ هێرشەکەی ئێراندا بۆ سەر ناوچەی مەحموری حاجی لۆمران، جاشەکانی جوود بەپێی بەرنامەی دەرکردنی یەکێتی لە ناوچەی خەباتی شۆڕشگێڕانە، وەسوکەیتانەوەی ڕێ لە ئەوەی کورد بە ئەوەی بەهانەی بگاتنەوە، یارمەتی فروشیاری و گۆکراوی نەوەی جاشەکانیان لە ماڵکی حوزەیرانەوە خۆیان ئامادە کرد بۆ هاوبێژیی لەگەڵ ئەم هێرشەدا کە ئامانجیان پەلاماری چیای قەندیل و بالەکایەتی و ئاکۆیەتی و مەنگوڕایەتی و پشدەر بوو. بە تایبەتی چونکە ئەو شوێنانە لەبەر سەختی و دژواری ناوچەکە و هەبوونی کوێستانی سروشتی، وەکو چیای سەخت و دۆڵی قووڵ و نەبوونی ڕێگای هاتوچۆی ئاسان و نەبوونی جادەی هێمان ویردنی (الیات)ی ئێرانی، ئەمجار هەر بە پێڕۆدا گەر بکرێن.

لە دوای ئەو کۆبوونەوەیەی لیوتەی ۱۹ی جاشەکانی جوود کرد سیان یەکێک لەو بڕیارانەی دایانە لە ناوبردنی ی. ن. ک بوو. هەموو ئاوێکی لە یادداشتەکەیدا نووسیوێتی:

چوارشەممە ١٨ی خورداد — بەرانبەر — ٨ی حوزەیران

پیاوانی لە هەستاوەوە چوو لای براد مرکی پەی گوت: ئەوە کەی لە شەدی هاتونەوە؟ جوابی دامەوە دوێنێ، پێم گوت: دەنگوباس چی هەیە؟ جوابی دامەوە گوتی: پیاوانی فورحەید دەڵێ ئەمانە چی دەبینێ هێنان گوتبووی دەبێت، لە ڕێگای ئاوەشت و ناوچەی بالەکیش هەرچەکی کرکرد نەوەی بوەستن کە ڕوانەی عێراقی بکەن. وەکو دەزانن خەرێکی ئاکاک مەسعود و کاک ئیدریس خەریکی خۆئامادەکردنن کە بێنە بۆ ئەوە. پێم گوتن: وەکو دەزانن خەریکی ئەوین بان نە؟ جوابی دامەوە: کاکە گیان ئەوەی ئەمە دەلیلین کاک ئیدریس و کاک مەسعود عەمەلی تەسەدی دەکەن و ڕایان وایە ئەگەر جەلال لەناو نەبەن ناتوانن شۆڕش بکەن...

١٤ ــ دەستنووسی حەسەن زازۆکی
یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

[illegible]

چهارشنبه ١٨ خرداد ٢٦ شعبان

Wed. 8 June

[illegible]

هەروەها حەسەن زازۆکی لە کۆتەندی یەداوەکانی مانگی خوردادا واتە بەشێکی مانگەکانی مایس وحوزەیراندا!
هێشتا لە کونە مشکێ دمشتی وەزنەیی لای سعود مشت بوە، نووسیوێتی :

ئەم مانگەی رابرد و ئەم شتانەی خوارێ تێدا روداون :

١) فرۆشی ئیمە لە جەبهەی ئالوتان زیاد کرد بە نیازی حرکەت کردن بۆ داخلی عیراق وە لەناوبردنی فرۆشی جلال لەناوچەی

٢) هەمیشەیەک لە دەولەتانی خلیج فارس پێک هات وە کەوتنە هاتوچۆکردن لە بەینی عیراق و ئێران بۆ دۆزینەوەی ڕێگایەک بۆ هاتوچۆکردنی گشتی تجارەت لە ئاوی خلیج فارس وە هەرلەدانی بۆ راوەستاندنی شەری عیراق و ئێران .

٣) بەرەی نیشتمانی (جود) یانی پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق ، حزبی شیوعی عیراق وحزبی سوسیالیستی کوردستانی عیراق و پارتی سوسیالیستی کورد قرایان دا شەری مان ونەمان لەگەل جلال و تاقمەکەی بکەن وە کاک ئیدریس بارزانیان کرد ، قائدی حرکە (مسولی سیا) وە کاک مسعود بارزانی کرایە قائدی عام بزوتنەوەی کورد .

٤) حیزبی شیوعی عیراق و حیزبی سوسیالیستی کوردستانی عیراق بە خود ئاگانی بیانیان لەسەر تاقمی جلال (یەکێتی نیشتمانی) دەرکرد بە خەیانەت و جاشەتیان بە یاڵدا (لە اذاعەی پارتــــــی خوند رایەوە) .

٥) جەیشی تورکیەی ١٥ کیلومیتر داخلی خاکی عیراقی بو لە کوردستانی عیراق بو سەرکوتکردنــــی بزوتنەوەی کورد لە عیراقی لەسەر رەزامەندی دەولەتی عیراق .

٦) دو پیشمەرگە لەشەری من خەیانەتیان کرد و التحاقیان بە دوژمن کرد .

٧) کەمینەکانی تاقمی قاسملوی داتراوە بو قوشی ئیمە لە حانەی ٧ شەهید و ٨ بریندارمان دان .

٨) دەولەتی تەهران بە ریگای سەردەشت و نەلادەزەی جوڵەکتی کرد گەشتە سنووری عیراق و تاقمی قاسملوی شکاند .

ئەم ماگری رارەدو ئەم تشتانەلە خوارەوە بوا روداون :-

① قوەی ئیمە لە ... زیادەکرد ... لە داخلی عیراق و ... لە ...

② [illegible]

③ [illegible]

④ [illegible]

⑤ [illegible]

⑥ [illegible]

... دان

⑦ دەولەتی تیران بە ریگای سەردەشت و ... کرد گەشتە سنووری عیراق و ... قاسملو.

١٥ — دەستنووسی ... یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

بەبونەیە ... کە بونەیە ... و سەرکەوتوی جاشەکانی جود و جاشەکانی جود پیش هاوری لەگەل هیرشەکەی ئیراندا بو سەر حاجی ئومەران کەوتە ری بەرەو ناوچەکانی سنوور . ... چەندین نەفەر پاسدار و ئەفسەر و ... و سەربازی لەگەل هیزی جاشەکانی جود ناردە دیوی کوردستانی عیراق و

٤) حیزبی شیوعی عیراق و حیزبی سوسیالیستی کوردستان عیراق بە جوداگانی بیانیان لەسەر تاقمی جەلال (یەکێتی نیشتمان) دەرکرد وە خەیانەت و جاشێتیان بە بالدا (لە اذاعەی پارتیـــــــی خوێند رایەوە) •

٥) جەیشی تورکیەی ١٥ کیلومیتر داخلی خاکی عیراقی بو لە کوردستان عیراق بو سەرکوتکردنــــــی بزوتنەوەی کورد لە عیراقی لەسەر ومزامەندی دەولەتی عیراق •

٦) دو پیشمەرگە لەمقەری من خەیانەتیان کرد و التحاقیان بە دوژمن کرد •

٧) کمینێك لەلای تاقمی تاسلوی داترا وە بو قوتی ئیمە لە خانەی ٧ شەهید و ٨ بریندارمان دان•

٨) دەولەتی ئێران بە ڕێگای سەردەشت و قەلادزێ حەرەکەتی کرد گەشتە سنوری عراق و تاقمی تاسلوی شکاند •

ئەم ماگای [illegible] ئەم شتانەی خوارەوە روداون:-

① [illegible]

[illegible]

⑦ دەولەتی ئێران بە ڕێگای سەردەشت و قەلادزێدا هێرشی کرد گەشتە سنووری عێراق و تاقمێکی تاسلۆی شکاند.

١٥ ـ دەستووری [illegible]
یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

بەم پێیە ئێمە ڕێس و مەسعود کە بونتە فەرماندە و سەرکەوردەی جاشەکانی جود و جاشەکانی جود یش هاوڕێی لەگەڵ هیرشەکەی ئێراندا بوسەر حاجی لومران کەوتنە ڕێ بەرەو ناوچەکانی سنور مەئمە ڕێس چەند بن تەطەر پاسدار و تضمیر و دەربجەدار و سەربازی لەگەڵ هێزی جاشەکانی جود ناردە دیوی کوردستانی عیراق و ...

لەناودەشت بارەگایەکی تایبەتییان بۆ دانابوو کە کابرایەکی باروانی بەناوی ئەیوب سەعید سەرپەرشتی زیاتی -
ئەکردن ، ئەمە جگە لەوانەی کە لە شەڕسواری جەبهاری بێتەل بوون یاخود لەگەڵ تاقم و دەستەکانی سەرشاخ
چووبوون بۆ کێشانی نەخشەی تاوێکە .

هەموو پاسدار و ئەفسەر و سەربازی ئێرانی لەگەڵ هێزەکانی خۆدا هەڵبەتە هەندێ پرسیار و گلەیی و ناڕەزایی لەناو هەندێکیان دا دروست کردووە ، بەتایبەتی لەلای چەکدارە سادەکان ، بۆیە لەلای هەندێک ئاشکرایان کردووە وشاردراونەوە و لەهەندێ شوێنی تر بەئاچاوی باسیان کردووە :

لەبروسکەیەکدا کە جەبهازی (سەفین) واتە بێتەلەکەی مەلا محەمەد ، کوێرەی لەشەڕسواری لقی ۲ ی قیادە ، بۆ جەبهازی (باران) واتە بێتەلەکەی حەسۆ میرخان دۆڵەمەڕی ناردووە لە ڕاستیی هاتنی ۲ پاسدار ئەپرسێ ، حەسۆ دۆڵەمەڕیش لە وەڵامدا ئەڵێ ڕاستە هاتوون وە ئەمەش دەقی بروسکەکەیە :

بۆ سەفین
لە باران
کاکە ڕاستە هاتوون بەڵام بۆ چەند ڕۆژێک ڕەصدی طوپیں ، بۆ ئاگاداری .

بۆ / سەفین
لە / باران
کاکە ڕاستە هاتوون بەڵام بۆ چەند ڕۆژێکە [illegible]

هەر لەم بارەیەوە ئەیوب سەعید لە ۲۹/۸/۸۲ دا نامەیەکی بۆ حەسۆ دۆڵەمەڕی نووسیوە کەوا دەقەکەی ئەنووسینەوە :

بۆ هەڤاڵ حەسۆ میرخان
سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە
داوا لە خودای گەورە دەکەین کە هەر سەرکەوتوو بن لەسەر دوژمن ، جماعتی حزب شیوعی برقیەکیان نووسیوە دەربارەی سەربازەکانی ئێرانی گرتبێتیان داوا لە حزبی پارتی دەکەن بۆکراتە کرد پێتان دەڵیان یکە لە منطقە و ئەوانیش دەیان نەکرد بە تایبە ئەو برقیە بدەین یان نە وەڵام بە پلە ئێمە پێمان ووترە لا سلکی راوەستاوە لەبەش ئاگاکە وەڵام وەڵام
براتان / ئەیوب سەعید

هەمان ئەیوب سەعید نامەیەکی بۆ حەسۆ نووسیوە دەربارەی گەیشتنی هەر پاسدارەکان بۆ لای ئەو کە ئەمە دەقی نامەکەیەتی :

برای بەڕێز حەسۆ میرخان
سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە
داوا لە خودای گەورە ئەکەین هەر سەرکەوتوو بن بەسەر دوژمنی ئێوە یانی وعلی نارت تان بۆ لامان هەیەیان لەسەرە ئێستە دیار نییە لە دێنی ئەمر سەعات ۱۰ دیار نییە هەستیان لەبەر بەخۆیان لێرە نییە ، ئەوەمان و طاطلە وخبار هێزێر بوتان ڕەوانەمان کرد وە دەبوو ڕۆشتم بۆ ئاشقلک هەندێ لە شتم کری اردو رۆن وشکر ، بەرام پاسدارەکان هەمویان هاتن بۆلای ئێمە حتی پاسدارەکانی مەلا محەمەد ئەوانیش هاتن بۆلای ئێمە وبەڕێ بوویان کردەوە و ئەزواتم پێ دان .
ئەتو بەخواتان ئەسپێرم   براتان / ئەیوب سەعید ۲۱/۸

جگە لەم چەند نامە و داوای ئەوەی کە وەزعی جاشەکانی جود بەرەو تێکچوون و خراپ بوون ئەڕۆیشت لەشکر گرتاری هێزی پێشمەرگەدا تەنگاوتر ئەبوون ، بۆیە بەتایبەت بە بروسکە لەلایەن لیژنەی عەسکەری جود و لە لایەن ئەمریاند مەکانی قیادەوە داوای هاتنی ئیدریس بۆ سەرکردایەتی جەبهەکە و هاتنی هێزێکی زۆرتر ئەکرا تا بتوانن خۆیان ڕابگرن و لەو شوێنانەدا بمێننەوە ، ئیدریس ۳۰ جاشی قیادە و ۲۰ سەرباز و دەرجەداری تر بەتاڵیانەوە ئەنێرێ و حەسۆ زاڕۆکی لەم بارەیەوە لە یادداشتەکانی دا نووسیویەتی :

جمعە ٤ ی شەهریوەر   بەرانبەر   ۱٦ ی ئاب

ئێواران تا درەنگ دەبوایە کەمپین وە بۆ خەوتنی دەگەڕاینەوە بۆ بن پەردەکەی حوم زۆر درەنگیش دەخەوتم بەڵام زۆر زوویش هەڵدەستامەوە چونکە جەبهە بۆ جەبهەکەمان لە حاڵەتی دیفاع بوو نەک لە حاڵەتی هجوم

بۆ هەڤاڵ حسو میرخان

سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە

داوا لەهەواڵی گەورەیە ئەکەین کە هەڕەشەکردوون لەسەر وتنی .

بەماڵەکەی حزبی شیوعی بڕێکیان دوسیە

دەربارەی سەربازەکانی برایێ گرتیتیان

داوا لە حزبی بارتی دیموکراتی کردیتمان دەریان

بکە لە منطقە و لەوانیش دەریان نەکردیە

نایە، ئەو برقیە بدەێ یان تە ولاوم بەبلە

بەیانی دوو توە لاشکی راوەستاوە بێشی ناکاو

ولام ولام [illegible] برانان

ابو سعید قادری

١٩٨٣/٨/١ ه

برای بەرێز حسو میرخان

سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە

داوا لەهەواڵی گەورە ئەکەین هەڕەشەکردوون بە دزی

ئێوە جاشی و ئەلی ناردتان بولامان هیچیانی تێدا بیستن

دیارە ئێستا لە دەوروبەری شەوڕەسات [illegible] دیاریەنە هەتاوێ

بێ وەبە خوریان لێرە نیە، ئەوەتان مطالعە بیار هزبی

جوتان مامەڵەمان کرد وردیوی دەرشم بو ئاشتیان صلاح

نشتم کوێ ئامادە و [illegible] برام پاسدارەکان هەریان

عاتی جولادیانیە حتی ناسەکانی ملا محمد ئوانیشی هاتن

جولادی ئەیە معتبریان کردەوە ، باقی [illegible] .

تێ خوا تەوانی ئەشکین [illegible] برانان ١٩٨٣/٨/١

ابو سعید قادری

١٦ و ١٧ ـ نامەی ابو سعید بۆ حسن دزلەیی دەربارەی پاسدار و سەربازی قوڕانی

Fri. 26 August

هەم هەمطە کەوتبووە ناو پێشمەرگەی ئەو دەهکوت هات و ئەو دەهکوت ئیمە سەرناکەوین علی گل زوینەی . نزیک ئیمە ئەسهارمان کرد بو هەلام لەگەل ئەوەشدا من زۆرم خوشی دەکرد بوە ، وە بە برادەرانم دەگوت : ئەمانە هیچ نین خەیان لەبەر ئیمە ناگرن وەچی جیگای بەزەحمەت بووا تەوحتکم دەبرد ، وی بو ئەوەی معنەویەتی لەشکەر بەرز ببێتەوە لەوروش وەکو هەمو روژان زو هەستامەوە چوم دەست و نوێژم هەلگرت و نوێژم کرد گەرامەوە چاسان چاک کرد حسەر دەولەمەری جیرانمان بو بانگی لای خوم کرد نانی بەیانیمان خوارد دیتم برادەرەکی عشری دارزاوی شل وبل چاوبەشوراوی دەعارقی رەش تەنیای هاتە لامان گوتی :
توتەکی ٣٠ کەسیوا لە ریگا دی و نزیکەی ١٠ سەرباز و دەبرجەدار و ئەفسەرێکی ئیرانی وا لە ریگا دەبین لەبرسان کەوتوونەوە نانی بەرتە پێش دەفا ناگەنە ئیرە ئێمەش دەست بەجێ نانمان بو رەوانە کردن وابو هاتن
شەممە ٥ی شەهریوەر بەرانبەر ٢٧ ی ئاب
وابو ئیواری لەگەل جماعتی چیوبە کەمپنی تا نزیک سعات ١٢ بوی کە گەرامەوە زو خەوتم ، بەیانی هەستابوومە لە سعات ٥ جماعت لەکمپنی گەرانەوە من و دەورکەمیتر لەکەمپن تەوین چاین بو چاک کرد .
٢٠

براده‌ران نانیان خوارد و چون خه‌وتن خوشم ده‌ستم دا به قه‌له‌م یاد داشته‌كانی رۆژانه‌ی رابردوی خه‌وم یاد داشت كردن دوای چه‌ند سه‌رشاخێكی ماوه‌یه‌كی تماشه‌ی سه‌نگه‌ره‌كانی دوژمن كرد له‌گه‌ڵ براده‌ران ده‌وای تماشا كرد نه‌كی زور كه‌وتبه فكركردنه‌وه و به‌خوم گوت: دیاره ئه‌مانه (جه‌لالی جلال) به‌هه‌وكان به‌رناده‌ن جا ئه‌گه‌ر وایه حه‌قه ئیمه فكرێكی وا بو بكه‌ینه‌وه كه له‌ناویانبه‌ین ... ئه‌لم فكر وخه‌یالا ته‌وه هاتمه‌وه بو مقه‌ره‌كه‌ی ره‌شێتمكه‌ی خوم له‌گه‌ڵ براده‌رانی ئاوس كه‌سه‌ویانه‌ك بو كه‌وتبه قسه‌كردن سوالم كرد ئه‌وه بوچی هاتونه ئیره؟ جوابیان دامه‌وه وگوتیان بو ته‌خته‌كه‌ردانی ئیمه‌جانه‌ی بو ئیمه‌ی له‌م دوژمن به‌ده‌ین سه‌ری بیمی گوتن باوه‌ر ناكه‌م چونكو ئه‌گه‌ر راست ده‌كه‌ی ئه‌مه‌ی له‌به‌ر ئه‌بلام هاتونه بو كوكردنه‌وه‌ی مه‌علوماته‌كان له‌سه‌ر ئیمه كه له‌سه‌ر ئه‌شتیا‌یه ئه‌وه ده‌كه‌ن به‌لام تاوی‌راو انكاری كرد •

[illegible]

Sat 27 August

[illegible]

— عمر له‌به‌ر مه‌جانی ... یه‌كێكی قزنانی یه‌كێكی پاكرد تومی تاریخیه‌كه‌ی اله ۱۲/ ۸ دا له (كه‌له‌كی ده‌رۆ) له زنجیره‌ جیای یه‌یه له كاتێكدا كه جیبازی به‌حلی (كودۆ) كناری ئه‌یبنی به‌حله‌كی محمد خالیدی لقی ۱ ی نیاده‌ موقته‌ بو له‌گه‌ڵ ده‌فته‌ری یوسكه‌ وچه‌رمكانیان دا گیرا و چه‌نده ۷ شه‌ كوژته‌ به‌رد ...

هێزی پێشمەرگە ،بەکیان لە لاشەکان کەلاکی پاسدارێکی ئێرانی بو بەبەرگی رەسمییەوە .
وە لەبەرەبەیانی ١/٩ دا لەکاتێکدا دوا ئۆباغی پاکگردنەوەی ناوچەکە لەجاشەکانی جود لەلایەن پێشمەرگەکانی ی.ن لە ئەنجام ئەدرا ، حەسۆ میرخان دۆلەمەری فەرماندەی حەسیەدە بۆنەوەی ئەوانە ئەکەوتە دەست پێشمەرگە بەپەلە ڕەوانەی لای ئەیوب سەعیدی کردوون کە ئەمەش دەقی نامەکەیە :

بەڕێز / کاک ئەیوب .

سلاوێکی گەرم

لە دوای هەواڵ پرسین . براگیان وا ٧ حەفتە سەربازی تورمان ناردن بولای هەنگو زور چاوتان لی هەبین لە جیگایەکی بە تنها بن ارازی بان هەدەنی ملامحمد و محمد خالد لەلای خویان دەرکردوون بویە مجبورین لەبی ئیمە چاومان لی هەبین تا کاک ادریس نو خوی دیت و رەسەدەکە باتی دەنەین

ئەنزر خوشناو   حەسو میرخان

١٩٨٣/٩/١

بەڕێز کاک ئەیوب

سلاوێکی گەرم

لە دوای هەواڵ پرسین . براگیان وا ٧ حەفتە سەربازی تورمان ناردن بولای هەنگو زور چاوتان لی هەبین لە جیگایەکی بە تنها بن ارازی بان هەدەنی ملا محمد و محمد خالد لەلای خویان دەرکردوون بویە مجبورین لەبی ئیمە چاومان لی هەبین تا کاک ادریس نو خوی دیت و رەسەدەکە باتی دەنەین

ئەنزر خوشناو

حەسو میرخان

٩٨٣/٩/١

٢٠ ـ نامەی حەسو دۆلەمەری بو ئەیوب سەعید
دەربارەی سەربازە ئێرانی

هەڵبەتە حەسۆ ئێرانی ئەوەنە رەنگە بەگوێی ئان بکوژێت جا بودەربارە ئەوان بەپەلە رەوانەی لای ئەوی کردوون . لەگەڵ ئەوەشدا کەلاکی دو سەرباز و پاسداری ئێرانی بەبەرگی رەسمی یەوە ئەسەدانی ئەمەردا لە ناو کەلاکی جاشەکانی تری جود دا بەجی مان کە یەکێکیان ناوی سیدعلی محمد کوری سید فخرالدین و ناوی خانەوادەی (برقعی) لە (بگال) ی (ملی بین) و خەلکی شاری (ئم ـ خیابان صفائیە) لەگەڵ پەسێلە ئەنامەی شخصی خویان و کمی وکالەیان بەزمانی فارسی .

★

ئەلێن بوداوەکانی مێژو دوبارە ئەبنەوە ... ئەمجارەیان دەبنەوە دەستێکی بیگانە لەلایەن جاشەکانی جود و بەتایبەتی کوڕانی ملا مستەفاوە ، کە لە مێژوی ڕابردوی کوردا چەندین جار روی داوە . بەجورێکی تاڵتر و دەرتر و خائینانەتر لەداران دەیانات ئەبێتەوە ، جاشەکانی جود بەسەرکردایەتی کوڕانی ملا مستەفا بەسو تواناوە هەوڵ ئەدەن ... عیراق ـ ئێران بکەنە بوتە و خاکی کوردستان ، ... ئەمانەوێ هێزەکانی ئێران تانی بکەن ، بێنە کوردستانی عێراق ، چونکە کوردستانی عێراق بەهێزترین

کورد طولی ناوه‌ڕاستی تێدا به دوی ڕژێمی عێراق و بەهێزترین تەلای بەرپرسەکانی صدام و داوود مستکبەحسی حا پەخشالی حاوی خۆیان بەشی زۆری خەلك لەگەڵ ئەواس و هەر كە كەهشتنە كورد ستانی عێراقی هەموو گەلی كورد بە بەشداریا بوە ئەمجن و شان بەشانی ئەوان و هێزەكانی ئێران دەست لە دەمە چەند بۆ رووخاندنی ڕژێمی عێراق ٠

٢) ئەمانەی هێزەكانی ئێران قائیم بكەن كە ئەو شكستە ترسەی لە جنوب و ناوەڕاستی عێراق خواردیانە و زەرەری گیانی و ماڵی زۆریان لێ كەوتوە بۆ ئەوەی هیچ سەركەوتنێك بە دەست بهێنن لە جەنوبدا بوتاو خاكی عێراق و بەشەڕی بەرەو كەربەلا ونەجەف و بەغدا بەپارمەتی ئەمان ئەتوانن لەكوردستاندا تۆڵەی بكەنەوە و ئێرەوە بەرەو چاڵە ئەوانەكانی پێشڕەوی بكەن و دەست بگرن بەسەر شادەمارەی ئابووری عێراقدا ٠

٣) ئەمانەی هێزەكانی ئێران قائیم بكەن كە ئەوانە نۆكەر و تەلقە لە گوێی خۆیانن و هەرچییەك ئەوان بیڵێن و هەرچی حزبە ڕژێمێكی ئەوان لە عێراقدا بیانەوێ بە ناوبەرە (جمهوری ئیسلامی عێراق بە ڕابەری ولایەتی فقیه) ئەم بەشی ئەوەیان كۆمەك و خوێنانی بۆ حكومەت ئەدەن بە پێچەوانەی ی ن لە كە لای ڕابەری ئەمن گەلی عێراق خۆی بیاری ئەو ڕێژە بدات كە گەرەكیەتی و (جمهوری اسلامی عێراقی بەڕابەری ولایەتی فقیه) ناتوانێ ببێتە (ئەلتەرناتیڤ : بەدیل) ی (ڕژێمی بۆرجوازی بەرپرسانی فاشیستی ڕەگەزپەرستی عێراق بە ڕابەری صدام حسین ، بەڵكو هەر حوكمێكی دیموكراتی بەرژەوەندی ئەوانی جێگەی بگرێتەوە ٠

٤) ئەمانەوێ ی ن لە لە هەمدانی خەباتی شۆڕشگێڕانە دەرهێنن ، چونكە لایان وایە كە هەتا ی ن لە لە ناو ئەمێن ئەوان ناتوانن . . . بكەن بە بەراتمەكی تر ئەمانەوێ ی ن ك لەناو ببەن بۆ ئەوەی ستراتژییەتەكەی نارەكای بەڕێزانی بە هەموو . . . و دەرگا دەرێوەكانی نارەكاو بارەستن و ڕێنماییەوە سەر لەنوێ داببنێنەوە و خۆیان . . . حاكمی كوردستان و بە ئارەزووی خۆیان بۆ سەیر ڕێگەیەك كە بە مەسەلەی بەرۆزی كورد و بساری . . . ئەوەی بكەن ٠

★

. . . ـ هومەیەك بە جۆری ڕێكخستنی ناوی جاشەكانی جود له لیستەی (. . . زندگان) دا

لیسته‌شماره . . . صورت . . . افراد رزمنده كه ٩٩١ (پناهنده كرد عراق) مستقر در منطقه

ردیف	اسم	شهرت	نام پدر	شماره كارت شهور	محل پایگاه	محل سكونت	شماره كارت . . .	تعداد عائله	تاریخ شروع خدمت	ملاحظات
١	حسو	وازدیگا	پیرفان		كرنه مشهد	نقره		٩		
٢	. . . عمی	بابكر	عبدالله	٠٤٢٦١٨	٬	ب ره	٨٫١٨٫٥٢٥٠٥	٧		
٣	احمد	عبدالله	محمد		٬	نقره	٢٧-٢٨٧	٦		
١١	[illegible]	[illegible]	[illegible]	. . .	٬	٬		٩		
٤٤	علی	پرفان	حسو		٬	٬		٣		
[illegible]	[illegible]	صمو	محمد		٬	٬		٥		
٢٥	[illegible]	[illegible]	[illegible]		٬	٬		٧		
٢٦	[illegible]	ابراهیم	رسول		٬	٬		١		
١٧	مصطفی	رشید	حامد		٬	٬		٨		
٢٨	[illegible]	حسن	علی		٬	٬				
٢٩										

. . . (منطقه)

. . . منطقه

چیای پیرۆزی قەندیل :
جێ هێلانەی قەل و دالەکەرخۆری تێدا نابێتەوە

چەند رۆژێکە رادیۆی دەنگی جاشەکانی کوردستانی عێراق لەهاڵی زنجیرەیەک بە ناوی شەو و یەیسەن و گفتنی بێ سەر وبەردا دژی ی.ن.ک و هێزی پێشمەرگە و سەرکردە و ئەندامەکانی . کەوتوتە بڵاوکردنەوەی هەندێ درۆ و دەلەسەی بێ و پووچ و فشەو خەیاڵی جوداجود و ریێنەی ئیعادە، بۆیەمانە بە تایبەتی دەربارەی هاوکاری هێزەکانی یەکێتی و حکومەتی فاشیستی عێراق . لەناو ئەم درۆ شاخدارانەدا کە دوو رۆژ لەمەوپێش بڵاوی کرد وئەشەو ئەوەیە کە گوایە هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە ١٢ ــ ١٠ ی مانگ چەند هێرشێکـــــی بردۆتە سەر جاشەکانی جود لەناوچەی ئاردەشت بە پشتیوانی توپخانەی عێراقی و هێزی ئاسمانی عێراق . مەڵبەندە دەنگی جاشەکانی کوردستانی عێراق . ویەری بێ شەرمییەوە ئەم درۆیانە تەنها بۆ پاساودانی شکستەکانی دوا حەملەی لەبارچوی جاشەکانی جود بۆ سەر سنووری مەڵبەندی ٣ وەبۆ شاردنەوە و بزرکردنی ئەو زەمارە زۆرەی لێیان کوژراوە و بریندار کراوە و هەڵاتوە بەم بەرنامەیەوە بە بێویستمان زانی کە جەماوەری گەلەکەمان لـــە چەند راستییەک ئاگادار بکەین :

ماوەی چەند مانگێکە لە دوای دەرکرانی جاشەکانی شۆڕشی چەواشە لە کوردستانی عێراق بۆ ناو باوەش ئاغاکانیان لە دیوی ئێران لیژنەی باڵای جاشەکانی جود لە ستاوی، تێرکە ، ماشکان ، زیوەی کونەلاجـــانە و بادیناوی ، گردەسوور ، شیناوێ ، ئالۆمان و هەمزاوێ واتە ناوچەکانی ئێران شنۆ ــ پیرانشەهر ــ سەردەشتیان کردۆتە مۆڵگای کۆکردنەوەی هێزە شکاو و پەرت و بڵاوە رازێنەکانیان . بۆئەوەی سەرلەنوێ بــە یارمەتی هێزە چەکداوەکانی ئێران (ئەرتەش و پاسدار و بەسیج و جاش) خۆیان تەیار و ئامادە بکەن بــۆ پیلان و هێرشێکی تر بۆ ســەر شۆڕشی کوردستانی عێراق و رابەرەکەی ی.ن.ك .

ئەم جاشە نیشتمان فرۆشانە ئەوەندەی توانیان یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان دا بۆ هێرش هێنان لە قەڵا پشدەرەوە . دوای ئەوەش لەگەڵ هێرشەکەی ئێراندا بۆ سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران ئەمانیش بوون بـــە پێشەنگانی سەلمانی عێراق و لەگەڵ هێرشەکەی ئێراندا کەوتنەوە رێ بەرەو ناو عێراق .

هەروەکو خەڵکی ناوچەکانی سنوور ئاگادارن بۆ ئەوەی هێزەکانی ئێمە تەنگوتە بەبێنی بەرداشی جەنگـــی عێراق ــ ئێران ، هێزەکانی یەکێتی لە دوای تێکدانی کولانەی جاسوسی و پیلانگێرانی ئاشتوڵکە و ترپاتە و پشت ئاشان ناوچەکانی سنووری چۆل کرد ..

جاشەکانی جود یەکسەر وەرگرتن لەو بۆشاییەی کە لە ئەنجامی چۆلکردنی ناوچەکەدا بەجێیان هێشتبوو ، لەگەڵ هێرشە بەرفراوانەکەی ئێراندا بۆ سەر حاجی ئۆمەران و چیای کۆدۆ و گردمەند بل . ئەوانیش هێزە شکاو شەرەکانی خۆیان خڕ کرد بوو لە کونەلاجانەوە بەرەو بەرد بیان و کۆیی کرەسووران و ناوچەکانی تەند بل و لـــە کونە مشکەوە بەرەو ئاردەشت کەوتنەوە .

جاشەکانی جود کەف و کەفچکی زۆریان کرد کە گوایا هاتونەوە بۆ ئۆلەسەندنەوە و داگیرکردنی مەڵبەندی ٣ کەچی پیلانەکانی مەڵبەندی ٤ و دەرکردنی یەکێتی لە کوردستانی عێراق و گرتن و کوشتن و لەناوبردنی هێزەکانی .

جاشەکانی جود بۆ ئەم مەبەستە هەموو توانای سیاسی و مادی و اعلامی خۆیان بەکارخست هەموو هێزەکانی خۆیان کۆکردەوە .

ئەمانەت نیادەی، سوختە هەندێ لە گێل و گوجە بەسەزمانەکانی بادینانیشیان لەسەرەتای مانگی ئابەوە خستبوە ری بەرەو سێران . ریکخراوی محمد سالح و ریکخراوی رزگاری سەر بە ل.ن زاخو و ریکخراوی هەوڕێزی سەر بە ل.ن دهوك و ریکخراوی محمود یوسفی سەر بە پارەگای لقی یەك و ژمارەیەك لە پەنابەرە لێنەوەکانی ئێران .

حشع یش زۆربەی ئەو حالنویەکانی بادینان و هەولێریان کۆکردبوو .

حسکیش ئەو هەریمەکانیەوە ر٦ وه ر٩ و ١١ و١٢ و... هەند یان خڕکردبوو .

جاشەکانی جود بە یێی بڕیاری لیژنەی باڵای جود لە مانگی ئەمزەوە لە سێگوێ و کونەلاجان و کونـــە

مەشکەوە کەوتنە ڕێ بەرەو گوندی کرێمەسووران لە قەندیل و لەوێوە بەرەو کوێ کونە جاسووسەکانیان لە پشت
ئاشان و باشان خۆیان بۆ دۆڵی بالیسی و ناوچەی ناودەشت ٠
هێزەکانی یەکێتی مان ، ماهیەت و نیازی جاشەکانی جوو و هێز و توانا و وردە مەعنەویاتی هێزەکانی
بە چاکی ئەزانی ٠٠٠
لە سەرەتای مانگی ئاب دا هەندێک لە هێزەکانی تیپەکانی سەر بە مەڵبەندی ٢ بۆ سەرسەکردن وتۆپین
چونە دۆڵی بالیسیان و چیای قەندیل و چیای بێرکە و ناودەشت هەر لەو ئستطلاعەدا چەند کەسیان لە
جاشەکانی جوو دەستگیرکرا ، بەڵام هێزەکانی حکومەتی عێراق لەم پەلامارە چیای ماسیوت و دۆڵی خانەقای دا
کە بە دەیان ماڵە پێشمەرگەی لێ بوو ، هەروەها زارگەڵی بۆردومان کرد و ١٧ کەس بریندار کرد پەلاماردانە
کتوپڕەکەی هێزی حکومەتی عێراق بۆ بەهێزی گەڕانەوەی پێشمەرگەکانی یەکێتی بۆ ئەوەی کە یەک و شوێنێکی بەستێ
بارێزگاری ناوچەکە دابنێ ، جاشەکانی جوو کەلکیان لە هێرشەکەی عێراق وەرگرت و کشانەوەی پێشمەرگەکانی یەکێتی
لە دۆڵی بالیان و چیای قەندیل و ناوچەی ناودەشت وەرگرت بۆ پێشڕەوی کردن بە تایبەتی دوای ئەوەیکە
باش دوو ڕۆژ هێزەکانی عێراق شوێنەکانیان بەردا و گەڕانەوە ٠٠٠
لەشەوی ١٢ ــ ٨/١٣ دا هێزە دلێرەکانی ی.ن.ک لە ٣ قۆڵەوە بەرەو ئەو شوێنانە کشان کە جاشەکانی
جوو ی بۆ هاتبوون :
قۆڵی یەکەم : لە دۆڵی بالیسیانەوە کەوتنە ڕاونان و پاککردنەوەی ناوچەکە و پاش ئەوەی زەربەی گیانی
زۆری لێدان ، هەر لەهەمان ڕۆژدا جاشەکانی جووی ڕاونا بەرەو گوندی کرێمەسووران لەسەر قەندیل ٠
قۆڵی دووەم : لە گەڵێکی بالیسیانەوە کەوتنە ڕاونان و پاککردنەوەی ناوچەکە و پاش ئەوەی زەربەی
گیانی زۆری لێدان هەر لەهەمان ڕۆژدا جاشەکانی جووی ڕاونا بەرەو مالەخ ٠
قۆڵی سێیەم : لەسەر جادەی خانێزە ــ سەنگەسەرەوە لەلای زارگەڵیەوە کەوتنە ڕاونان و پاککردنەوەی
ناوچەکە و لەهەمان ڕۆژدا کۆنتڕۆڵی جادەکەی کرد و جاشەکانی جووی بەرەو سنووری ڕاونا ٠
هەر لەو کاتەدا کە هێشتا سەرەنجامی شەڕەکە بەتەواوی یەلا یەکدا نەکەوتبوو دوچار بە دوو وجهە هالیکۆپتەری
عێراقی هاتە ئاسمانی ناوچەکە و هەر دووجارەکە لە شوێنەکانی هێزەکانی یەکێتیدا لە زنجیرە چیای بەیە
و بۆ هێرش بریندارکردنی ١١ پێشمەرگەمان ، هەربەو هۆیەوە بۆ گواستنەوەی بریندارەکان هێزەکانی ئێمە هەندێ
شوێنیان بەجێ هێشت و جاشەکانی جوو کەلکیان لەو فرسەتە وەرگرت و خۆیان لە شکێنی مالەخ و کونەکۆتر و
بەردی سەربەرد گرتەوە و هەندێ سەنگەر و ڕەبەیان تێدا دامەزراند ٠
لە زنجیرە شەڕەکانی ڕۆژی یەکەم بەدەیان جاشی لەلایەنە جیاوازەکانی جوو لە دۆڵی بالیسیان لە
سێکانیانی قەندیل و لە کونەکۆتر و لە لێوژێ و ئەیە زێ کوژران و لاشەکانیان لە مەیدانی شەڕدا بەجێ مان ٠
هەروەها چەند پاسدار کوژران ٠ وەکیشە لە بێتەلە مەرکەزیەکانی ئیادە بەناوی (کرد ز) لەگەڵ جەعفەرە و
دەفتەری بریکە و بەشێک لە بەڵگەنامەکانی پێکخراوی محمد سالحی سەر بە لیژنەی ناوچەی زاخۆ ــ لقی ١
و بەشێک لەبەڵگەنامەکانی لیژنەی ناوچەی سێفین سەر بەلقی ٢ وبەشێک لە اوراق و یادداشتی شخصی
چەند جاشی ئیادە و چەند چەکیان گیران ٠
بەمجۆرە هێزە قارەمانەکانی یەکێتیمان هەر لەڕۆژی یەکەمی شەڕدا ٣ بەڕێزی پتەو وەختێکی لەناوچەرگەی شەو
جیهیدا داکوتا کە جاشەکانی جوو دایان مەزراندبوو ، وەکو تەجێگیربوون و دیفاعی لێیانی ٠
جاشەکانی جوو لەماوەی چەند ڕۆژی رابردوودا چەندین هێرشی ناهومێدانەیان کردۆتە سەر هێزەکانی
یەکێتیمان لە قەندیل و لە هەمو هێرشەکانیدا شکان و بە دەیان کەسیان لێ کوژراوە و بریندار بوو و بەسا
ڕیزایی و وەرس و ناهومێدی تێدا بڵاوکرد ونەتەوە ٠
شایانی سەرنج ڕاگەیاندنە کە جاشەکانی جوو جگە لەوەی بەرخوردارن لە پشتیوانی و یارمەتی تەواوی
حکومەتی تاران و خاکی ئێرانیان کردۆتە بنکەی پشتەوەی خۆیان بۆ حەسانەوە و لێقەومان و هێنانی خواردن
و تەقەمەنی و هێز ، لەهەمان کاتدا جاشەکانی عێراقیش بەتایبەتی هەماسی پاشای بالۆ وحاجی محەمەدی
زوری و حاجی حسنی مارەدیس و کوێخا محەمەدی پێکۆ لە سەنگەسەر و بەستەستێن و ڕانیە وقەلادزێوە بەسە
خواردەمەنی و تەقەمەنی و دەنگ وباس یارمەتی زۆریان داون ٠
کە ئەمەش بەڕوونیکی تری هاوکاریو هەرد و پاشە جاشکەن ڕێزگاوانەی ئەمەش لە ئیوەی ٨/٢٤
دا لەلا یەکەوە جاشەکانی هەماسی لە زێڕینکۆ هێرشیان هێنایە سەر هێزەکانی یەکێتیمان لەلا یەکی ترەوە
جاشەکانی جوو جوڵانیان تێ کەوت و یەکەوە کەوتنە تەقە و هێرش و بە جیهاز دەنگیان لەکرد ٠
لەم شەڕانەدا ، لە هێزەکانی ئێمە لە ڕۆژی یەکەمی شەڕدا کە هێزەکانمان لە ٣ قۆڵەوە بۆیان کشان و ٣

بوازی پەنویان لەناوچەرگی هێزەکانی ئەواندا داگوتاوە، پێشمەرگەی دلێر و قارەمانی یەکێتیمان شەهید بوون ۰

لەماوەی چەند شەو ورۆژی رابردوودا جاشەکانی جوند تەقەلایەکی زۆریان داوە بۆ گرتنەوەی ئەو شوێنانەی لە دەستیان چوە و بۆ دەرکردنی هێزەکانی یەکێتیمان لەلەتەواری هێزش و بەلامارەکانیاندا بەسەرشۆری رشکاوی گەڕاونەتەوە ۰

جاشەکانی جوند لەم حەملە لەبارچونیاندا کە هەمو هێز و توانای سیاسی و عەسکەریی‌یادی و بەشەریەو تیەلامی خویان بە پشتیوانی ئێران و جاشەکانی ناوچەکە لە مێزانی بۆ تەرخان کرد بو بەجوکترین سەرکەوتنیان بەدەست نەهێناوە و گورزێکی زۆریان داوە و بەدەیان جاش و لەتپەرساویان لێ کوژراوە کە لە پەنا تاوێرەکانی قەندیل دا گۆڕکراون ۰

لە چەکدارەکانی حشع دەیان چەکدار و لەتپەرساوی عەسکەری و سیاسییان کوژراوە ۰

لە چەکدارەکانی ق ۰ م دەیان چەکدار و لەتپەرساویان کوژراوە ۰

لە چەکدارەکانی حسک‌یش چەندین چەکدار و لەتپەرساویان کوژراوە وە لاشەی زۆریەیان لەمەیدانی شەردا بەجێ ماون و ژمارەیەکی کەسیان کەوتوونەتە دەست خۆیان ۰

بەمجۆرە حەملەکەی جوند تووشی شکانێکی تاپرچیوانە بو ۰ زەرەریکی گیانی و مەعنوی وسیاسی زلی لە خۆیان دا ۰ جاشەکانی جوند ئەگەر لایان وابێ بە پشتیوانی ئێران و جاشەکانی پشتەمرز مەنگورایەتی ئەتوانن تەجروبەی مەلوسورەکانی قەندیل لە سالانی ٧٦ ـ ٧٨ دا دوبارە بکەنەوە، دوبارە بەهەڵەدا چون چونکە قەندیلی بەرز هەرگیز جاش و قل و داڵە کەرخۆر ناتوانن هێلانەی تێدا دابنێن ۰

١٢ ـ نامەی لجنەی عسکری جوند بەخەتی (ملازم خدر ـ ابو خالد) بۆ حسۆ دۆلەمەری
تیەیدا مەبەست لە (ح ۰ ب ۰ ادریس بارزانی) و (م ۰ ب ۰ مسعود بارزانی) ۰

الاخ العزيز حسو ميرخان
تحية طيبة
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

١) [illegible]

٢) [illegible]

٣) [illegible]

٤) [illegible]

(١٢٤ ، ١٢٥ ، ١٢٦) نامەی لیجنەی عسکری جوە بۆ هەندێ لە فەرماندەکانی خۆیان دەربارەی خۆسازدان بۆ هێرش هێنانە سەر پێشمەرگە لە شەوی ٢١ لەسەر ٢٢ / ٨ / ٨٣ دا

یادداشت

تاریخ ...... ملف ۱۴ ...... تلفن ......

۵) [illegible]

[illegible]

۶) [illegible]

[illegible]

[illegible]

۹۴۲۱۸۱۲۱

یادداشت

تاریخ ...... ملف ...... تلفن ......

[illegible]

۱۵	[illegible]
۷۰	[illegible]
۲۲	[illegible]
۱۰	[illegible]
۱۱۸	[illegible]

[illegible]

۱۵	[illegible]
۱۵	[illegible]
۵	[illegible]
۱۰	[illegible]
۴۵	
۶	[illegible]

[illegible] (۱۵) [illegible] ۱۳۳۵

[illegible]

تحية رفاقية

استلمنا [illegible] وانتهت [illegible]

والانتصارات [illegible]

اذا كان الوضع عندكم [illegible]

[illegible]

برای عزیز و محترم عمر میرخان زاخۆکی

پاش زۆر سڵاو،

ئەوەی هەڵگر دەیبینێ و هیچی نەکەم لەخۆی گوێ هەرتاکی سەرکەوتنی لەسەر
بکرێ کا خۆی و دوایانە هەمیا خۆی بکات.

ئاغەزا تە گەیشتە دەستی من. دەکنە هەریەکی ئەخۆشی و دەردی خۆ
هەبێت چونکو ئەم ئەسانیە نەعیفن. ئەوسا بە رایامن گلەکان
هەموو ئەرەمیا کو هەی لەدەمە سەرکرا خۆدی کبن چونکو ئەو حالی
ئەم هەموو توشی بوی هە باشە. ئەوە هەندەکی بوە حایەک
دەکنە تو نەقورکێ علی عبداللە یارە جی هەی لە حالی ئەو ئاپی سەرف
ناکات ئەوە زور دلەتیە. چونکو ئەوە بیلەکسانە دەچە میزانیە
بنە ـ عالم هەموو ئەمرا بوەستیانو برەسید. ئەم سەرەی، دکرینەوە
لە عیاقی هەڵگو هەمیا ـ دەکنە دەکنە باسیاسی نوکر حزالەو دیتارا
قەرزدارین. باوەرکە مەسەلە لەبەر ئەو نیە حالەمە بە عا) هەتا ـ
نوکە لەرەی تریانی کە زوری خراب بو. تانە ئومیدا عەری تان
روزا علاجوک ببینە کرن. وە ئەوە شەرطە ببینە عەلی کرن
استحالە یە.

برا! باعەنە ئەوە هەندەسالو زەمانە هەڵگ هەمو زەحمەتی دکیشن
باشترە ببەینەبەر هەتا (سلطان دبیت وەهەتا خۆدی رەنگی
خۆی بوە قەدکەت. وەحاکمە ئەگەل سەرابیت خو محترمطانە
رەلومسی وە سعید ئەحمە بەردەوام هاروکاریا خۆکری باشترە
وەی کاقی لەدەم نیە. وەمصلحەت نیە نەخۆ دەنەجاعەتی دلسار
بکری. وە ئەستادا خۆدی هاروکارە. وە ئومیدا هەری زور
لەمەسەلاکا حەل ببی.

ئەوەسانەی چێژی وە یارە لەسەر مەهەی ئەگەر عەتا بزانە کەس
یاری دی ئەدای سنیرە نەک بە ئەوزیرە علاجەکی بوکەم و
خۆعاجز نەکری و بەسەلامەتیا لەجماعتی دکەم
و گیلا ئەسانی خۆدی بی

برایەهەڵگو
ادریس بارزانی

١٩٨٢/١٢/١١

٢٨ ـ نامەی ادریس بو عمر زاخۆکی

[illegible]

٢٩ ـ نامەی ادریس بۆ حسێن زاخۆیی ـ ١٩٦٢/٨/١٨

٣٠ ـ بروسکەیەکی مسعود بۆ لجنەی عسکری (جود) (حشع) (م س) و (ادریس)

ل.ع.جود / م.س / أ.ب

٤٧/٩٨ | ١٨

الى / ل.ع / حشع

من / م.ب برقيتكم [illegible] الأخوان أ.ب و ابو هاشم عند [illegible] السفر

الى طرفكم [illegible] لا يمكن مواجهة الموضوع بالحدة التي تطلبون [illegible] ويجب

أن تنفذ ل.ع.جود هذا القرار [illegible] يرجى بحث الموضوع مع أ.ب و

ابو هاشم و مع الجميع بعد [illegible]

[illegible]

٣٢ ـ بروسكەی ... بۆ ل عەسكەری علیای جود ...

... عسکری جود / ... علیا جود / ...

٨١

قرار م. ج.

[illegible]

[illegible]

١٩٨٨/٨/١٧

٢٤ ـ بروسكەی سەرۆك بزل • عسكری جود

[illegible]

١ • جاشەکانی جود جگە لە دەزگای هۆکی تۆکی لەم هێرشەدا (٢٠) دەزگای بەشداری (بێ ئارسی ٧٢)
یان بەکار ئەهێنا لە نێوان خۆیان دا

١) زوزك ٢) گورگ ـــ ادریس
٣) هەندرین ٤) کاروخ ـــ ملازم علی
٥) پیرس ٦) هەلگورد ـــ ملازم بابەکر
٧) ریباز ـــ کوێلاجان
٨) سفین ـــ ملا محمد
٩) کورد و ـــ محمد خالد
١٠) ریزان ـــ حالی محمد
١١) شین ـــ محمود کودا
١٢) کارە ـــ لقی ١ حاجی خدر
١٣) باران ـــ حسو میرخان
١٤) دیوار ـــ بهرام حاجی عزیز
١٥) ئاگر ـــ حسو زازوکی
١٦) نیشان ـــ عبد الرحیم جسیم
١٧) تریفان ـــ خالد بانی
١٨) بهار ـــ دکتور سعید
١٩) شرمین ـــ دەسکو سوخی
٢٠) هەوار ـــ عریف یاسین

٢ • هەروەها چەند جەدوەل و چەرخی جیاجیایان بەکار ئەهێنا هەندێکیان بۆ بەینی هێزەکانی خۆیان و ئیدریس و مسعود بو ؛ و هەندێکیان بۆ بەینی خۆیان و هێزەکانی ئێران کەوا هەندێ نموونەی بلاو ئەکەینەوە کە بەبینی ناوی لیپرسراوانی ق م و ئێرانی پێکەوە و ناوی هەندێ لە شوێنە گرنگەکانی کوردستانی عێراق بەناوبەش. ئەوانەی پێشمەرگەی یەکێتی ئەیدا بە نهازی ئەمانە لە هێرشەکەیان جاکسو بوون ئەمکاتەوە کە ئەمەی بلاوبووانی پێشمەرگەیان هەموو نەك رێبە و عەسکەرەکانی جەیش و جاشی عێراق
٣ • دەزگاکان لەلای لێپرسراوەکانی ق م بوون و جەیش و ئەسکەر بەشدار بوون لێ وەرگرتن "بەتۆری ئێرانی لەسەر بوون".
٤ • جەیش لە بۆی ئێران ئەدەنە بە ناوی خۆیەوە کاریکات بەلکو بەناوی ق م و حسکەرە ئەزیز و هاتوچۆ ئەکەن .

١٠٣	نجارە	١٢٩	برنو	١٥٥	جی بە جی	١٨١	حەق دایە
١٠٤	احتملم	١٣٠	بجبن	١٥٦	جە موجول	١٨٢	حەف یانە
١٠٥	آلو ثانی	١٣١	بو	١٥٧	جە از	١٨٣	حتی
١٠٦	أمرار	١٣٢	بیت	١٥٨	جندی	١٨٤	حمید افند
١٠٧	ارتیش	١٣٣	بین	١٥٩	حنیش	١٨٥	حسو
١٠٨	ایراثا	١٣٤	پ	١٦٠	باشی	١٨٦	حماروست
١٢٤	بنیون	[illegible]	ث	١٧٦	حی	٢٠٢	خەبد
١٢٥	کەدن		ی	١٧٧	حاجی عمران	٢٠٣	خوشی

٣ بێ / شورش — ملك الدین / جمال — احمد شوارە / کاروا
أ. بە / هیوا — علی عبدالله / جوهر — علی خلیل / حسو
عبدالمهیمن / دژگار — خورشید شیرە / فرهاد — حسو زازوکی / تامد

شەتای (١) ٥٠/٥٢ — شەتای (٤) ٦٠/٤٩
شەتای (٢) ٥٥/٥٠ — شەتای (٥) ٥٠/٥٣
شەتای (٣) ٧٠/٣٧ — شەتای (٦) ٤٥/٥٥
شەتای (٧) ٧٥/٦٥

بسمه تعالی

[illegible handwriting] رسم دستورکار FM [illegible handwriting] ٢

دستورکار (اف ـ ام) ( )

دیاگرام (اف ـ ام)

یگان	معرف	عنوان	کد	عنوان	کد
[illegible]	[illegible]	پادگان پیرانشهر	۹۴۰	گلاله	۹۸۰
[illegible] ۱	[illegible]	پیرانشهر	۹۴۴	رازانه	۹۸۳
[illegible] ۲	[illegible]	تمرچین	۹۴۶	شیکان	۹۸۳
[illegible] ۳	[illegible]	کوه کانی شماره ۱	۹۴۸	ولاش	۹۸۸
		دیدگاه تمرچین	۹۵۰	ماراتا	۹۹۰
		ماهوارمرزی و تمرچین	۹۵۲	تاو بردان	۹۹۲
		تمرتاشی ...	۹۵۳	بارزانی	۹۹۴
		حاجی عمرا	۹۵۴	تمر	۹۹۸
		دربند	۹۵۸	دلسی ...	۹۹۹
		ماس مصطفی	۹۶۰	دیزه	۸۸۲
		چوپان مصطفی	۹۶۲	ملازم سابکر	۸۸۴
		حاجی عمران ...	۹۶۵	ملازم علی	۸۸۶
		چوپان	۹۶۸	برادر ادریس	۸۸۹
		تپخان	۹۶۹	برادر مسعود	۸۹۰
		ایران	۹۷۰	پایگاه عملیاتی	۸۹۲
کد	فرکانس کار	مراة	۹۷۴	پایگاه تدارکاتی	۸۹۴
[illegible]	اصلی (۵۰۰۰-۵۶)	کسه رزو	۹۷۵	نواسه دا	۸۹۷
[illegible]	یدکی ۱ (۳۹۰۱۰)	دیناباد	۹۷۸	زارآوا	۸۹۹
[illegible]	یدکی ۲ (۲۰۰۰۰)	آلاوتان	۹۸۱	قلعه دیزه	۹۰۰
[illegible]	یدکی ۳ (۱۲۰۰۰)	نام سرتان	۹۸۴	رازگاه	۹۰۲

(۲۶۱) نونی جعوه (۱۱)

کد حروف (نشانی) عمر نشانی حروف ( ) و ( ) جمله انتخابی ...

الف	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	ژ	س	ش	ص	ض
۱۱	۱۲	۱۴	۱۶	۱۷	۲۰	۱۵	۲۱	۳۷	۲۶	۲۸	۳۵	۳۷	۲۱	۲۰	۳۲
ق	ف	ك	گ	ل	م	ن	و	ه	ی	ط	ظ	ع	غ	ص	غ
۳۴	۳۳	۳۲	۲۹	۳۰	۴۰	۴۲	۴۵	۴۷	۴۴	۴۷	۴۹	۴۸	۵۰	۵۱	[illegible]

کدهای اعداد

۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

	١٢٥	شوکت	١٥٠	زدبو	١٧٦	وەرتی
وەزیرەکان						
م.ب / شۆرش	١٢٦	ئازاد قەرداغی	١٥١	حەلان	١٧٧	کانی سماقوك
[illegible] ب / هیوا	١٢٧	م. [illegible]	١٥٢	[illegible] رایت	١٧٨	سەنگەسەر
[illegible] ید الدین / ڕزگار	١٢٨	ابوعائد	١٥٣	لودو	١٧٩	سێ کیل
[illegible] بیت الدین / جمال	١٢٩	عزالی	١٥٤	گرد مندیل	١٨٠	دارالسلام
[illegible] لی عبدالله / چوهو	١٣٠	سیدکاکە	١٥٥	گردە بوك	١٨١	قلعە دزە
خورشید سیرە / ڕیمان	١٣١	حاجی حاجی	١٥٦	چنگورد	١٨٢	بیتشی
[illegible] حلیل / حسن	١٣٢	ابراهیم	١٥٧	دەربەند	١٨٣	لەرووی عمرانا
حسو [illegible] / ڕشید		[illegible] ورق	١٥٨	چومان	١٨٤	حسن بەگ
حسو [illegible] / قاسم	١٣٣	رومیە	١٥٩	ناوپردان	١٨٥	رولە تو
[illegible] یوسی / سمعیل	١٣٤	ئازان	١٦٠	گەلالە	١٨٦	سەیدکان
[illegible] / مولود	١٣٥	جادە	١٦١	سەرپردی گەلالە	١٨٧	کیلەشین
م [illegible] / رجب	١٣٦	پیوە	١٦٢	پردی زەرد	١٨٨	دیانا
م [illegible] /	١٣٧	[illegible]	١٦٣	ریزانوك	١٨٩	کونە مشك
ملا [illegible] /	١٣٨	ریگا	١٦٤	رەشدود	١٩٠	لولان
د. عبد [illegible] /	١٣٩	[illegible] سنو	١٦٥	پردی حامیط	١٩١	جاسوسان
د. [illegible] صالح /	١٤٠	نقدە	١٦٦	قصروك	١٩٢	دیلزیان
ماسل	١٤١	حادیان	١٦٧	دیانا	١٩٣	رەواندوز
محمد خالد	١٤٢	بیداو	١٦٨	[illegible]	١٩٤	گوروەك
تەواو لقی	١٤٣	سیلوە	١٦٩	الە یاب	١٩٥	زوزك
بەرالدیت کوری	١٤٤	بسیاوە	١٧٠	عمی حەلان	١٩٦	هندرین
[illegible]	١٤٥	دانە	١٧١	شیخی	١٩٧	الیسان
[illegible] بیاقی	١٤٦	پادگای خانە	١٧٢	دۆلی شەهیدان	١٩٨	[illegible]
[illegible]	١٤٧	کرسە [illegible]مان	١٧٣	پشت ئاشان	١٩٩	ایران
جواری	١٤٨	حاجی عەمران	١٧٤	قرناقە	٢٠٠	باوەرەك
[illegible] پارە	١٤٩	وەلزێ	١٧٥	وەرتی	٢٠١	حنیف

أ	ب	[illegible]	ت	ث	ج	چ	ح	خ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ص	ص
١٠	١١	[illegible]	١٢	١٤	١٥	١٦	١٧	١٩	١٩	٢٠	[illegible]	٢٢	٢٣	[illegible]	[illegible]	٢٦	٢٧
[illegible]	ظ	[illegible]	ع	ف	ف	ك	[illegible]	[illegible]	ل	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ه	ی	ی	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	٤٢	٤١	٤٠	٣٩	٣٨	٣٧	٣٦	[illegible]	[illegible]	٣٣	٣٢	٣١	٣٠	٢٩	٢٨
[illegible]	[illegible]																
٤٦	٤٤																

ژ	وشە	ژ	وشە	ژ	وشە	ژ	وشە
[illegible]	[illegible]	٢٢٧	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	پارتی [illegible]
[illegible]	[illegible]	٢٢٨	[illegible]	٢٥٤	ڕوون	[illegible]	دروستکردن
[illegible]	گردی پالان	٢٢٩	[illegible]	٢٥٥	سیارە	٢٨١	دووژمن
[illegible]	[illegible]	٢٣٠	[illegible]	٢٥٦	دوولاغ	[illegible]	پێشمەرگە
[illegible]	[illegible]	٢٣١	[illegible]	[illegible]	ئەرزاق	٢٨٣	[illegible]
[illegible]	[illegible]	٢٣٢	گرابیونی	[illegible]	ژەرمان	٢٨٤	[illegible]
[illegible]	[illegible]	٢٣٣	قناصە	٢٥٩	دکتور	٢٨٥	نۆبخانە
٢٠٩	[illegible]	٢٣٤	سمینۆف	٢٦٠	ئۆردگاه مالك اشتر	٢٨٦	عملیات [illegible]
٢١٠	سەرتیژ	٢٣٥	٢م یوك	٢٦١	ئۆردگاه	[illegible]	قوات
٢١١	هاوڵیان	٢٣٦	جهاز	٢٦٢	لەشکر	٢٨٨	قوه
٢١٢	مینرگسور	٢٣٧	نارنجۆك دەستی	٢٦٣	سوپا	٢٨٩	هێرش
٢١٣	زارگەلی	٢٣٨	ارنجوك انداز	٢٦٤	بسیج	٢٩٠	هێنا
٢١٤	پشلسلە	٢٣٩	قاذفه	٢٦٥	استاندار	٢٩١	ئایا
٢١٥	گرد	٢٤٠	صاروخ	٢٦٦	فەرماندار	٢٩٢	ئاگادار
٢١٦	پرد	٢٤١	دەمانچە	٢٦٧	تیپ	٢٩٣	ئێمە
X	مهمات	٢٤٢	آر.پی.جی	٢٦٨	فرمانده	٢٩٤	ئێوە
٢١٧	فیشەك	٢٤٣	مخزن	٢٦٩	جاش	٢٩٥	ئەوان
٢١٨	تۆپ	٢٤٤	طیارە	٢٧٠	جیش	٢٩٦	نیاز
٢١٩	٨١ ملم	٢٤٥	هیلوکپتر	٢٧١	جیش شعبی	٢٩٧	ئەگەر
٢٢٠	٦٠ ملم	٢٤٦	دبابە	٢٧٢	قاسملو	٢٩٨	موقع
٢٢١	١٢٠ ملم	٢٤٧	مدرع	٢٧٣	جلال	٢٩٩	مواقع
٢٢٢	دوشکە	٢٤٨	زەمزەمی ئاو	٢٧٤	کۆمەڵە	٣٠٠	مرتفع
٢٢٣	ب / ١٠	٢٤٩	نیزە	٢٧٥	مشع	٣٠١	شکاون
٢٢٤	ڕشاش	٢٥٠	کەلوپەل	٢٧٦	پاسوك	٣٠٢	گەڕانەوە
٢٢٥	برنو	٢٥١	نان	٢٧٧	حسك	٣٠٣	گیراو
٢٢٦	کالیبر	٢٥٢	نفت	٢٧٨	جود	٣٠٤	یارمەتی

٥٠	٥٥	٦٠	٦٥	٧٠	٧٥	٨٠	٨٥	٩٠	٩٥
٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١	٠

چەند تێبینی یەك دەربارەی

هاوكاری جاشەكانی ق م وجاشەكانی عێراق

هەموو كەس ئەزانێ كە هەر لەسەرەتای دەستپێكردنی شۆڕشی خوزەیرانەوە ئەوانەی بوون بە جاشی ڕژێمی عێراق لەوسەوە چەكداری ق م بوون .

گەلە جاشەكانی چەمچەماڵ و پێنجوێن و چوارتا و هەڵەبجە و پشدەر و كۆیە و ڕانیە و ئەوەی سەروان ... خۆشناوەتی لەوان و پەناگاداری ولەسەر دانای ق م بو بەرەنگاربوونەوە ئەوەی ئەوانی هێزی پێشمەرگە یەك هاتن لە سوپاسیانە هەم جماوەری گەل ئەزانێ و هەم داووە ئەو جاسوسیەتانی عێراق .لەسەر ئەوە جۆرە گرایەكی ئاوری لەناو جاشەكانی عێراق دا خستووە هەر بۆیە هەموو جارێك ئەگەر ئەمی بە كۆنتڕۆڵ ئەسپێنم ئەمنەوە و یەكسەر ئەمین بە جاش . هەروەكو لەمانگی ئاداری ٨٣ دا كردیان و لەمانگی ئەیلوولیشدا دەرباریان كردەوە .

... لە هێرشەكەی لەمجارەی جاشەكانی جودا ،جاشەكانی عێراق بەتایبەتی ئەوانی پشدەر و مەنگوڕایەتی و ئاكۆیەتی دەڕێگایان ئەكرد لەبارەتی دانی جاشەكانی جودا بەشدارەتی (تەقەمەنی ،خواردەمەنی ،دەنگ و باس ،ڕیلاركردنەوەی بڕیارگەندە ٠٠٠) تا كار گەیشتە رادەی ئەوەی لە ڕۆژی ٨٣/٨/٥ دا جاشەكانی عەباسی بایزی باڵو بۆخەریك كردنی هێزی پێشمەرگە لە جیاتی تێرنەكێشووە پەلاماری پێشمەرگەكانی بەكۆتی دا ڕاستەوخۆ پشتی تێنەدزی و لەئۆرەش جاشەكانی جود كەوتنە پەلامار هێنان .

پەیوەندی دۆستانەی ئەوان زۆر لە سەرۆكی جاشەكانی عێراق و جاشەكانی ئەبادە شتێكی ئاشكرا ،وە ئەمە حەمۆ زاروكی لە تێبینی ... باییزی ٨٦ دا كە هێشتا لە كۆنسەكێ بوو ،باسی هاتنی ئەوە ڕاوێژی عەباسی بایزاغای جاشی لەگەڵ بۆ ... كناوی ،قادر عزیزە و ئابلەمسی خۆی دەربڕیوە كە هاوكاری ئەوان یەكسانە . تاڵوكێرو هێنان ویردنی ئا ە لەمەمی عەباس و حسۆ دا وە لەڕێگەی ئەوێشەوە بۆ كوڕانی بەرزانی یەكێكەی ئەحمەد حسەن دەركوتانی كە . ... ،وە لەڕێگەی وەستا عوماری پەنا كە لە پەیوەستبە شتێكی ئاشكرا وە ئەمە هەر بۆیە حسۆ لە یادداشتەكانی ٨٣/٤/١٨ دا كە ٨ ئەندامی خۆی ئیجازە داون لە كۆنسەكەوە بگەڕێنەوە عێراق ،وەكو شتێكی ئاسایی ،لەگەڵ نوسینی نامەدا بۆ مەسئولی مەنگەی حشع لە ڕەزگە ،نوسیویەتی نامەی بۆ عەباسی بایزی ئاشوران و حاجی حسەنی مارخوری نوسی .

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(٢٨) دەستنووسی حەمۆ [illegible] زاروكی
یادداشتەكانی ١٣٦٢ [illegible]

ھەرگیز حازر نیم بە دژایەتی بەرامبەر ئێوە بوەستم
وە ئەحاسی ئەرکی خۆم بە دروستی ئەزانم ئەگەر بیزانم هەموو کاتێک
ئەدا ئەزانێ ئەگەر بیزانێ چاو خزمایەتی بەرپێتانا هەبێت
رانیەد.
دەجێ بێوری لە شێوەی نامەکەم چونکە وەرگرتی
نامەکەی جۆ ناپێنەو بەسی.
وە ئەیشتانەوێ لە نامەکەی تردا ئەستێرە زۆرتر بنووسیت
وە ئێوەش دواشتت کرد بۆ وا ناردم وە نامەکەم
هەریەودا بۆ ناردی
وە دەربارەی پێدەنی خۆتان تکایە بە درێژی ئاگادارم بکەوە
چونکە مێ ماوەیەکی زۆرە ئاگادارت وە زۆر شتی بێچونم.
وە دەربارەی باشی کاکە نامەکەم دای هەمووانی رووشەوم
بۆ بەرێز حاجی هۆزان.

ئیتر داوای زۆر زۆر تەندروستیتان ئەکەم و سەرکەوتنتان لێ ئەکەم

خۆشەویستان ئاوێتانە
دلسۆزت
[signature]
آکو عباس حامد

(٣٩) نامەی ئاکری جاش بو حسو میرخان

بو / حسو / أ . ب بو ئاگاداری — ٨/٤ .
لە/ سکتان حسن
تکایە ئەم نقطانەی بە هەموو جیهازەکانی ٧٢ قواتەکانی خوتان بدەن تکایە زور هشیار بن . لەمولا نقطەی
تیش کردن بە ناوی چنار ٧٥/٥٠ . ٢ ـ مەتین ٤٨/٥٠ ٣ ـ هیرش ٤٧/٦٥
ـ هیوا ٥٠/١٠ ٥ ـ خابور ٤٧/٠٠ .سپهندار ٤٠/٤٥ . لەروژی ٨
دەست پی بکری

پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق

[illegible]

(٤٠١) نامەی محمد رسوای جاش ، برای (عەولا سور)

بۆ / حسو
لە / ١ ٠ ب

٨ / ٤ / ٥ ٠

٠ تکایە لە موقف ئاگادارمان بکەن ، بەرد موام ٠ وەلام بەپەلە ٠

بۆ / حسو / م ٠ ب ٠
لە / ١ ٠ ب ٠

٨ / ٥ ٠

برۆسکەکان ٠ من نازانم ئواتی ئیوە لە کوێن ٠ ٠ نازانم ئەو جیگا یانەی ئوار بۆ روزی ٨/٤ ئواتی ئەمسە بیگرییت جێبەجی بوە یان نە ٠ تا ئیستا موقفی جبهە ئەدراوە بە من ٠ سی حزب لەگەل یان توحی دە جیهازی لاسلکی بی یان دەگراوە موقفی جبهە بدەن بە من بەلام راستی من مەتاترم لە ئیوە وە ملا محمد باشان . لە خلقی تر چونکە بی یان نەکوا برەیەک بۆ من بنوسی کە چی تار کردوە روژی ٨ / ٢ ٠

سەرکەوتنێکی تری هێزی پێشمەرگە ، شکانێکی تری جاشەکانی شۆڕشی چەواشە !

١) پاش ئەوەی جاشەکانی شۆڕشی چەواشە بەسەرکردایەتی لێژنەی باڵای جود لەدەوری لێژانەوە بەبە پارەتی و پشتیوانی دەوڵەتی ئێران کەوتنە خۆسازدان و خۆئامادەکردن ، وەبۆ ئەم مەبەستەش جاشەکانی تیادە هێزەکانی لقی ١ و لقی ٢ و قاطعەکانی هێزی سەرکردایەتیان کۆکردەوە .
وە جاشەکانی سەرکردایەتیە ئنتهازیەکەی‌حیزبی شیوعی شەمبەتالێونەکانی دهۆک و نەینەوا و هەولێریان کۆکردەوە .
وهەروەها حسکع هەرێمە شمق وشەڕەکانی خۆیان خڕکردەوە سەرلەنوێ خۆیان تەیارکرد بەچەکی سووک و قورس بۆکەوەی لەگەڵ هێزشە بەرپاکۆرەکەی ئێراندا بۆسەر سنورەکانی ئێران ـ عێراق لە کوردستانەوە بەبە تایبەتی لەناوچەی حاجی ئومەرانەوە ، ئەوانیش هێزەکانی خۆیان بنێرنەوە ناوچەکانی بالەکایەتی ، ئاکرێیەتی ، سەنگاوایەتی و بەکرەو لەوێوە پەلاماری مەڵبەندەکانی یەکێتی بدەن .
٢) بە پێی ئەو نەخشەیەی لێژنەی باڵای جاشەکانی جود دایان نابو ، ئەبو هێزەکانیان لەلا یەکەوە هێرش بهێننە سەر مەڵبەندی ٣ و داگیری بکا لەنجا هێرش بباتە سەر مەڵبەندی ٤ و داگیری بکا وەلەلا یەکی ترەوە هێرش بهێنە سەر م ـ ١ .
٣) جاشەکانی جود ملازم علی وملازم بابەکر و محمد بن گوروێی ، ماملەندی مەلا خلیل و احمد گەشتە ئەو جاشانەی لەگەڵیان بون ئەرخان کرابون بۆ چارساغی و پارمەتی دانەری پیشاندانی هێرش وپەلاماردانی هێزەکانی ئەمارگای هەمزە بۆ داگیرکردنی حاجی ئومەران وئازادی وڕایات ...
٤) هاوزەمان لەگەڵ هێرشەکەی ئێراندا جاشەکانی جود بەش بەسەرپەرشتی راستەوخۆی ئیدریس و مەسعود کەوتنە ناردنەوەی هێزەکانی خۆیان بۆ ناوچەکانی سنور لە م ـ ٣ کەوتنە جێ بەجێ کردنی ئەلقەکانی پیلانەکانیان بۆ داگیرکردنی ناوچەکە و لە راستیشدا یەکێک وەرگرتن لە چۆڵایی ناوچەکانی سنور توانیان هەندێك پێشڕەوی بکەن بۆ دۆڵی بالەکیان و ناودەشت و دۆڵی شەهیدان و گەڕانەوە بۆ گوندەکانی پێشتریان لە پشت ئاشان و قرناقە و ئاشقولکە ، هەروەها بۆ گوندەکانی کاسکان و هەندێ زێ وێڵێ و ئەوێك لەناودەشت و بۆ گوندەکانی خەرێنە وکۆیلە و سەرشێخان و قەلات ... لە دۆڵی بالەکیان .
٥) لە ڕۆژانی ١٨ ـ ٢/٢٩ دا لێژنەی عسکری جاشەکانی شۆڕشی چەواشە کە پێك هاتبو لەئەفسەرانی ٣ لایەنی جود ، بەسەرپەرشتی جاشی ئیشتمان فرۆش ئیدریس بەرزانی لە تەعدیل کۆبونەوە بە ئامادەبونی :
أ ـ ئەفسەرانی تیادە : حمە سالح محمد ئەفندی ، مەلا محمد ، کۆیژە ، محسن ، محمد بن .
ب ـ ئەفسەرانی هەڵپەرستانی لێژنەی مەرکەزی حشع ملازم خدر ، ملازم احمد جبوری ، ملازم احسان کانەبی .
ج ـ ئەفسەری حسك حاجی حاجی برایمی شەرخۆر .
لەم کۆبونەوەیەدا ڕێ وشوێنی جێبەجێکردنی تەواقی یەکسی نەخشەی گشتی و جۆری دابەشکردنی هێزەکان و ئەرمانەکانیان و ڕۆژی دەسپێکردنی هێرشەکەیان دیاری کردبو .
ئەمانە بڕیاریان دابو لە ڕۆژی ٨/٢ دا تەواقی یەکسی پیلانەکەیان جێبەجێ بکەن و هێزێکی دەبایی لە جیای ئەندێڵەوە تا سەر جادەی گشتی حانیز ـ سەنگەسەر دابەزێنن و هێزێکی پەلامارەدەر بهێنێنەوە بۆ گرتنی شاخەکانی تیرکە و دەرەی و گادەرکە ئەوانی بەسەر گەلی بەدران و زارگەلی و ورتێ .... دا بەواتا یەکی تر بۆگرتنی هەردوبەری جادەی گشتی حانیز ـ سەنگەسەر .
٦) لەم هێرشەدا جگە لە جاشەکانی جود چەندین پاسدار و سەربازی ئێرانیان لەگەڵ خۆیان هێنابو هەروەها هەروەها هاوکاری و هاوئاهەنگیان دابو لەگەڵ جاشەکانی عێراق لە پشدەر و ئاکۆیەتی وسەنگاوایەتی و بەپێی یاددداشتەکانی حەسۆمیرخان و میرخان حاجی میرخان و بەوێی ناسەی ایوب سەعید بارگایەکسی تایبەتیان بۆ پاسدار و ئەفسەری ئێرانی داناوە و لەگەڵ خۆیان بردویانە بۆ هەندێ شوێنی ستراتیجی بۆ کێشانی نەخشەی ناوچەکە .

٧) هێزەکانی م ـ ٢ هەموو بە جورئەت و غیرەت و جموجۆڵی جاشەکانی جوندی زانی و لەوێش خۆی سازدا بۆ بەرهەڵستی پەلامارەکە و بۆ تێک شکاندنی پەلامارەکانی دوژمن ٠لە پێشدا هەندێ هێزی نارد ە ناوچەکانی سەری بێرمکە، رێنوێر ئێندزێ و لێوژێ و دۆڵی بالەکایەتی بەڵام هەروەکو لە رونکردنەوەکەی پێشوودا باس کرا هێزەکانی جەیشی عێراقی لەبەر پەلاماری جادەی خانەقای دا و سەری ماسوێت و پشتی کوچار و دوڕیانی دەرکەلەی داگیرکرد و بەم جۆرە پێشی لەمەی هێزەکانی یەکێتیمان دا کە لە ناوچەکانی ئەسپەر ولەمەری جادەکەدا خەریکی سوسکردن و جێگیربوون و دامەزران بوون ٠پێشی هێزەکان لەمەلە داپیری و هەر لەو رۆژانەدا بە تۆپ و فڕۆکەی هالیکۆپتەر بۆردومانی ناوچەکەی کرد و تەنها لە سەرگەڵی نزیکەی ١٧ کەس لە ماوەلا تیەسانی ئێرانی پێشمەرگە بریندار کرد ٠٠٠ هەروەها پەلە هێزەکانی یەکێتی لەمەری جادەکەیانەوە بۆکەوەی لەگەڵ سەرچەمی هێزەکانی تری مەڵبەندی ٢ دا یەک بگرنەوە و لەم فرسەتەدا جاشەکانی جوند پێشڕەویان کرد و خۆیان گەیاندە لێوژێ و ئێندزێ و دۆڵی بالەکایەتی ٠ بەتایبەتی دوای ئەوەی هێزەکانی جەیشی عێراقیان لە دوو رۆژ کەوتنەوانەی گرتنیان بەجێیان دا ٠

٨) هێزەکانی ی ن لە سەرلەنوێ کەوتنەوە دانانی نەخشەی پاکردنەوەی ناوچەکە بەهەند تۆناغێک ٠ بۆ جێبەجێ کردنی تۆناغی یەکەم ،ئەمە هێزەکانی یەکێتی لەو جەبهە بلاوەی کە دوژمن تێدا دامەزرابوو چەند پوازێکی پەتەو دابکوتن و چەند شوێنێکی گرنگ بگری بوو لە ئێوارەی ١٢/٨ دا هێزەکانی ی ن لە ٣ تۆڵەوە لە جادەی گشتی، حاجی ـ سەنگەسەر پەڕینەوە ؛

تۆڵی یەکەم ـ بۆ پاکردنەوەی دۆڵی بالەکایەتی وکشان بەرەو چیای ئەندێل ٠

تۆڵی دووەم ـ لە کەلەکۆ بالەکایەتیەوە بۆ هەڵکەندنی سەنگەری جاشەکانی جوند لە زنجیرە چیای بەمە کە تەریانی بەسەر ناوشتی و دۆڵی بالەکایەتی و دۆڵی خێلاب دا ٠

تۆڵی سێیەم ـ بۆ پاکردنەوەی ئەوە و لێوژێ و ئێندزێ ٠٠٠

لە بەرەبەیانی ١٢/٨ دا هێزە تارماکانی یەکێتی دوای ئەوەی زەبری کیانی زۆریان لە جاشەکانی جوند دا هەر لە یەکەم بەسەرکەوتنی ئەرکەکانی خۆی ئەنجام دا و جاشەکانی شۆڕشی چیاشەی لە دۆڵی بالەکایەتییان راونا و لە زنجیرەی چیای بەمەدا چەند شوێنی ستراتیجی گرنگی گرت و لە ناوچەوە کۆنترۆڵی جادەی لێوژێ وئێندزێی کرد و لەچەند جێگا جێگیر بوو و ٢ پوازی پتەوی لە ناو جەرگەی هێزەکانی دوژمن دا داکوتا و خۆی قایم کرد و کەوتە دەیانی ئەنجامی تاکاتی جێبەجێ کردنی تۆناغەکانی تری نەخشەی پاکردنەوەی ناوچەکە ٠ سەرلەنوێ کۆبنەرەکانی عێراق پەلاماری هێزەکانی یەکێتی دا بەتایبەتی لە زنجیرە چیای بەمە ١١ پێشمەرگەی بریندار کرد ،کە بۆ گوێستنەوەی ئەوانە هەندێک لە هێزەکان چەند جێگایەکیان بەردا ٠ جاشەکانی جوند لەم جارەیاندا سودیان لە هێرشی ئاسمانی عێراق وەرگرت و چەند جێگایەکی گرنگیان لە زنجیرە چیای بەمە گرتەوە وەکو کونەکوتر و سەری خوار و چاکی کەرلە و پەرەمە ٠٠٠٠

بۆ جێبەجێکردنی تۆناغی دووەمی نەخشەی پاکردنەوەی ناوچەکە لە جاشەکانی جوند ،لە بەرەبەیانی ١٢/٨ دا هێزەکانی یەکێتی لە دوو تۆڵەوە کەوتنە جوڵان ؛

تۆڵی یەکەم ـ بە لێ سورانێکی زیرانە ،خۆیان کوتایە سەر سەنگەرەکانی دوژمن لە زنجیرە چیای بەمەدا و لە سەعات ٢٫٣٠ دەقیقەی بەیانی دا لە هەڵمەتێکی کت وپڕی خۆیاندا لە ماوەی نیوسەعاتێکدا دوای ئەوەی زەبرێکی کیانی گەورەیان لە دوژمن دا هەمو سەنگەرەکانی زنجیرەی چیای بەمەیان گرت وە میان کەلاکی لێپرسراو وچەکدارەکانی تیادە ،چاسداریان بێ بەجێ هێشتن و هەمو چەکە تۆرسەکانیان وە چەپانێک مەرکەزی کە پەکێکیان بەناوی (باران) هی حەمزە دۆڵەمەری فەرماندەی گشتی هێزەکیان و چەپانێکی تر بەناوی (توفان) هی خالد پانی و چەند نارنجۆک و دەیان پارچە چەکی سوکیان گرت و بەتەواوی دەست گیرا بەسەر لوتکەکانی چیاکەدا ٠

تۆڵی دووەم ـ هاوزەمان لەگەڵ هەڵمەتە دلێرانەکەی تۆڵی یەکەمدا بە پانایی ناوچەی ناوشت لە لای ئێندزە و لێوژێکار لەبناری زێنە کۆبوو کەوتە هێرشێکی دلێرانە و بەربلاو وهێزەکانی جوندی لە گوندەکانی کوستان و ئێندزە و لەستێروکان و بۆلێ و کاسکان و پشت قاشان ترتاتە وتاشلولکە ٠٠٠ مرکرد وپاش ئەوەی زەبرێکی کیانی زۆریان لێدان بەرەو پاشەوە راویان نان و هەمو جاشەکانی جوند لە هەمان ئێوارەدا بە رێگای تولەخنزان و بەرێگای کۆتی کوس سورانەدا کەوتنە راکردن و دەرباز کردنی خۆیان و بریندارەکانیان ٠ پاش ئەوەی دەیان کوژراو پێدانی پشتیان لە ئێندزە و بۆلێ و پەناکرد مانەوە ،وەچەند بن لاشەی کوژراویان لە مەیدانی شەڕدا بەجێ هێشت ٠بەم جۆرە ،سەرلەنوێ هێرشەکەی جاشەکانی جوند تێک شکێندرا بۆ ئەوەی جارێکی تر سود لە کولانەکانیان وەرنەگرن تێک پێکەوە دران بۆ جارێکی تریش بەرەو دیوی ئێران

راونران، بێنەوەی پارمەتی و پشتیوانی ئێران ، یاخود هاوکاری و یارمەتی جاشەکانی عێراق یان هاتنـ
پاسـدار و ئەفسەری ئێرانی دادی جاشە خۆبەخشەکانی جود بدا ، چونکە رێبازی سیاسی جود و خائینانە
گرتۆتەبەر و بێ بەشن لە پشتیوانی و یارمەتی وهاریکاری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە هەردو دیو.

٩) جێگەی داخە لەکاتێکدا کە ئەمڕۆ کوردستانی ئێران بیبێتە لوولەی سەنگەری شۆڕشی کوردستانی عێراق ، هەر لە سەرەتای دەستپێکردنەوەی شۆڕشی حوزەیرانەوە لە ١٩٧٦ بۆتە پەنگەی شۆڕشی جەواشە وهەم لەسەردەمی ساواک و شای گۆربەگۆردا وهەم لەسەردەمی ساوامل و حوکمی ئاخوندەکاندا بۆتە پەنگەی لـە تەواوان و شوێنی خۆکۆکردنەوە و خۆڕێکخستنەوەی شۆڕشی جەواشە و پەلامارگەران بۆسەر شۆڕشی کوردستانی عێراق ، بۆیە داوا لە حیزب و رێکخراوەکانی کوردستانی ئێران و ئێران وە هەروەها داوا لە جەماوەری گەلەکەمان ئەکەین لەدیوی ئێران کە چیکە نەهێڵن ئیتانی ئەوان ببێتە مۆڵگای کۆبونەوەی جاشەکانی شۆڕشی جەواشە و شوێنی خۆڕێکخستنەوە و پەلامارگێڕان بۆسەر شۆڕشی کوردستانی عێراق .

١٠) ئێمە لەکاتێکدا گورده خۆشی ئەم سەرکەوتنە گەورەیەی هێزی پێشمەرگە بەسەر جاشەکانی جود دا بە جەماوەری گەلەکەمان وحیزب و رێکخراو و دۆستەکانی بزوتنەوەی رزگاریخوازی گەلەکەمان رائەگەیەنین . لەهەمان کاتدا لەبەردەمی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هەمو هێزەکانی ناوچەکەدا ، ئامادەیی خۆمان چەند بارە ئەکەینەوە بۆ کۆتایی هێنان بەو شەڕەی کە جاشەکانی جود بە هێزی پێشمەرگە و یەکێتی نیشتمانی ئەفرۆشن بەو مەرجەی :

١ ـ هێزەکانی جود سەربەخۆیی سیاسی خۆیان بسەلمێنن و پەیمان بدەن بنازێنن .
٢ ـ واز بهێنن لە شەڕفرۆشتن بە شۆڕشی کوردستان لە هەردو دیوی عێراق و ئێران .
٣ ـ لەکوردستانی عێراقدا پێکهێنانی لەشکرێکی چەکداری یەکگرتو بسەلمێنن .
٤ ـ ئازادی کاری سیاسی و حزبی لە سەرانسەری کوردستاندا بۆ هەمو لایەنێک تەئمین بکەن .

شەهیدەکانی پێشمەرگە

أ ـ لەبەرەبەیانی ١٢/ ٨/ ٨٢ کە هێزەکانی یەکێتی لە ٣ قۆڵەوە کەوتنە رێ بۆ داگرتنی ئیوازلەسینا و جەرگەی جەبهەی بڵاوی هێزەکانی جودا ئەم شەهیدانەمان دا :

قۆڵی یەکەم
حاجی مستەفا
خەڵکی گوندی ئەلە لەکان) ،
پێشمەرگە بو لە کەرتی ١ کـ تیپی ١١ ی سۆران
لە بنەماڵەی شەهید رەحمان بەگی کەرمیانییە
لە نیوەڕۆی ١٢/ ٨/ ٨٢ لەکاتی سەی بەرد می گوێی کرمسوران شەهید بو

قۆڵی دوەم
مینە احمد سۆکی
لە ساڵی ١٩٥٥ لەگوندی (سەکران) لەدایک بوە .
لە ٩/ ٢/ ٧٩ بۆتە پێشمەرگە
لەبەر ئازایەتی و بەشداربونی لە چەندین شەڕ وشەمەردا بو بە فەرماندەی سەرمەفرەزە لە کەرتی ای تیپی ٧٤ ی بالەک
لە ١٢/ ٨/ ٨٣ دا لە شاخی خواری شەهید بو
کوڕێکی لەپاش بەجێ ماوە بەناوی (رێباس)
خوشکەزای ئارمانی کوردستان شەهید محمود سعید ، وهەڤاڵی تێکۆشەر رەحمان سعیدە

قۆڵی سێیەم
١ ـ شوان محمد امین
لە ساڵی ١٩٦١ لە شاری (کۆیە) لە دایک بوە
لەبەر ئازایەتی وبەشداربونی لە چەندین شەڕ وئەبەردا بو بەفەرماندەی مەفرەزە لەکەرتی ٤ ی شەهید سەرباز تیپی ٩٣ ی کۆیە
لەبنەماڵەی شەهید سەرباز احمد و شەهید کامران کاکە رەشە
لەبەرەبەیانی ١٢/ ٨/ ٨٣ دا لە شاخی باوەنان لەنێوان ئیوزێ ـ بۆکریسکان شەهید بو .

٢ ـ عەزیز عوسمان
لە گوندی (ئیمارۆک)ی دەشتی کۆیە لەدایک بوە
پێشمەرگە بو لەکەرتی ٤ی شەهید سەرباز تیپی ٩٢ی کۆیە
لەبەرەبەیانی ١٢/٨/٨٣دا لە شاخی بارەتان لە نێوان لێرزۆک ـ بۆگڕیسکان شەهید بو
٣ ـ عەلی مستەفا
لە سلێمانی لەدایک بوە
لە سەرەتای ١٩٨٢دا بو بە پێشمەرگە لە کەرتی ٥ی تیپی ٩٢ی کۆیە،
لەبەرەبەیانی ١٢/٨/٨٣دا لە شاخی بارەتان لە نێوان لێرزۆک ـ بۆگڕیسکان شەهید بو
٤ ـ عصام الدین عبید ناسراو بە شێرکۆ
لە گوندی (مایە)ی لای ساڵتی لە دایک بوە
پێشمەرگە بو لە کەرتی ١ی تیپی ٩٢ی کۆیە
لەبەرەبەیانی ١٢/٨/٨٣دا لە شاخی بارەتان لە نێوان لێرزۆک ـ بۆگڕیسکان شەهید بو
ب ـ لە ماوەی ئەم چەند ڕۆژەدا کە هێشتا جاشەکانی جوی لە هەندێ شوێنی جیای بەیە وناوەشت مابون چەندین هێرشی ناوسەلانیان کرد بو هەڵکەندنی ئەو بارەگانەی هێزی پێشمەرگە لەناو چەمبەکەی نیوانەدا دای کوتابون ، یەکێک لەو هێرشانە جاشەکانی جوی لە ٢٢/٨/٨٣ کردیانە سەر زینووی ئەحمەد و کەلکی دەرەق و سێگانی ، لە دوای شکاندنی هێرشەکەیان، هێزەکانی یەکێتی لەکاتی
بارزان و بەدوکەوتنی هێزە شکاوەکەدا دو شەهیدیدا :
١ ـ حاجی کەریم کاکە ئەحمەد ی موڵا
لە ئەشاری (کەلالە) لەدایک بوە
لە ١٩٧٦ بۆتە پێشمەرگە
لەبەر ئازایەتی و بەشداربون و سەرکردایەتی دەیان شەڕ و تەمەری تارمانانە بو بە فەرماندەی کەرتی کەلالە لە هەرێمی ٢ و پاشان بو بە فەرماندەی کەرتی ٥ لە تیپی ١٢ی سۆران
برای شەهید حەمەڕەش کە لە شکاندنی گەلەکۆمەکێی جەلالی جاشەکانی جوی لە پاییزی ١٩٨١دا لە بناری چیای کاروخ شەهید بو ، بەهای هەڵاڵی تێکۆشەر حسین کوێستانی بە
لە ٢٢/٨/٨٣ لە کاتێکا لە شکاندنی هێرشی جاشەکانی جویدا شەهید بو
٢ ـ ابراهیم احمد رسول
لە گوندی شەسرکان) لە دۆڵی بالیسیان لەدایک بوە
لە ١٩٧٨دا بۆتە پێشمەرگە
لەبەر ئازایەتی و بەشداربونی لەچەندین تەمەرد و شەڕدا بو بە جێگری فەرماندەی کەرتی ٤ی تیپی ٧٤ی بالەک
لە ٢٢/٨/٨٣ لە کاتێکا لە شکاندنی هێرشی جاشەکانی جویدا شەهید بو
ج ـ لە دوا قۆناغی پاکردنەوەی زنجیرەی چیای بەیە و ناوەشت و دەرکردنی جاشەکانی جویدا بۆ ئێشوان لە ٢٩/٨/٨٣دا هێزەکانی یەکێتی ئەم شەهیدانەی دا
دۆڵی یەکەم
١ ـ احمد مولود حمد
لەساڵی ١٩٥٢ لە گوندی سەرکان لە دۆڵی بالیسیان لەدایک بوە
هەر بەلاوێتی لە ئۆرشی ئەیلولدا بو بە پێشمەرگە و لە بالکایەتی و چەند ساڵێک لەسەر دەگەڵا بەسەر و بەشداری چەندین شەڕی گەورەی وەکو ماخۆرن و هەندێ لە شەڕەکانی بارزانی کردوە
لەگەڵ دەسپێکردنەوەی شۆڕشی نوێی هاوچەرخدا بوەوە بە پێشمەرگە و کرا بە فەرماندەی مەفرەزە ، لەبەر ئازایەتی و لێهاتویی بو بە فەرماندەی کەرت ، پاشان لە هەرێمی ٢ و پاشان لە هەرێمی ١٤ بەسەر و بەشداری دەیان شەڕ و تەمەرەی وەکو شەڕی وڵەزێ ، کەلکی بالیسیان ، شەڕەکانی ٢٨ی تشرینی شەڕەکانی خۆشناوەتی و دەشت و ئاشانی کردوە و سەرکردایەتی چەندین شەڕ و پۆستی سەرکەوتوانەی کردوە ، خصوصا بەشداری شەڕەکانی کوێستانی ئێران بوە .
لەبەر ئازایەتی و لێهاتویی بو بە فەرماندەی تیپی ٢٨ی کاروخ
لە ١/٩/٨٣دا لە کونەکۆتر بریندار بو دوای چەند سەعاتێک گیانی سپارد
دەرکیم و دەرکەی لە پاڵی بەهەن ماون

٢ ـ ابراهيم احمد ابراهيم ناسراو بە (برايمی سوّفی)
لە ساڵی ١٩٦٢ لە گوندی (ئیشکاری) ی دۆڵی باڵەکیان لە دایک بوە
پێشمەرگە بو لەگەرتی ٢ ی تیپی ٧٨ ی کاروخ
لەچەند بن شەڕ وتەقەدا بەشداری کردوە
لەبەرەبەیانی ١/٩/٨٣ دا لە گوندەکۆتر شەهید بو
٢ کچ و ١ کوڕی لەپاش بەجێ ماون
٣ ـ عبدالرحمن حمە امین
لەساڵی ١٩٥٥ لەگوندی (شیوەڕەش) ی لای حاجی ئومەران لەدایک بوە
لە ساڵی ١٩٨٢ بوتە پێشمەرگە بەشداری چەند بن شەڕ وتەقەی کردوە
پێشمەرگە بو لەگەرتی ١ ی تیپی ٧٨ ی کاروخ
لەبەرەبەیانی ١/٩/٨٣ دا لە گوندەکۆتر شەهید بو .
١ کوڕی لەپاش بەجێ ماوە
٤ ـ احمد جبور صالح
لە ساڵی ١٩٥٦ لەبەری سیروان لەدایک بوە
لە ١٩٨٢ بوتە پێشمەرگە لەگەرتی ٣ ی تیپی ٥١ ی گەرمیان
لە بەرەبەیانی ١/٩/٨٣ دا لەگوندەکۆتر شەهید بو

٥ ـ فاروق حمد
لەساڵی ١٩٥٥ لە (دیگەڵە) ی لای کۆیە لە دایک بوە
لە ١٩٧٨ بوتە پێشمەرگە و بەشداری چەند بن شەڕ وتەقەی کردوە وئەمەر ئازایەتی و لێ وەشاوەیی بو
بە جێگری فەرماندەی گەرتی ٢ ی تیپی ٩١ ی سفین
لەبەرەبەیانی ١/٩/٨٣ دا لە کەلکی دەرێ بەندا رُبو پاش چەند سەعاتێک گیانی سپارد
قۆڵی دوەم
١ ـ ناظم محمد سلیمان
لەناوەڕاستی سییەکاندا لە گوندی هەزاوا ی ناحیەی شوان لەدایک بوە
لە ساڵی ١٩٦٢ لە شۆڕشی ئەیلولدا بو بەپێشمەرگە و بەشێکی لە سەرەتاوە بۆ بەسەرلق و فەرماندەی بەتالیون .
بەتالیۆنەکەی شەهید ناظم یەکێک بو لە بەتالیۆنە گەورە و هەرە چالاکەکانی شۆڕشی ئەیلول بەتایبەتی لە نزیک کەرکوک .
بەشداری دەیان تەقەی گەورە و سەرکردایەتی دەیان شەڕی گەورەی سەرکەوتوانەی کردوە بەجۆرێک کە ڕێزێکی تایبەتی هەبو لەناو هەمو پێشمەرگەکانی شۆڕشی ئەیلولدا .
وە لەکاتی کۆبونەوەی لێپرسراوە عەسکەرییەکانی سنوری کەرکوک و سلێمانی لە پێنجوین لە ڕۆژانی ئاشبەتاڵ دا .هەڵوێستی جوامێرانەی ئەوتۆی هەبو تا هەتایە لە مێژوی گەلەکەماندا بەشانازییەوە باس ئەکرێ .
لە دەستپێکردنەوەی شۆڕشی حوزەیرانەوە هاوکاری یەکێتی و شۆڕشی ئەکرد و چەند بن کەسێکە خزم و دۆستەکانی خۆی هان دا بۆ ڕیزی پێشمەرگایەتی
بلال جلال (دلێر) کە ئامۆزای بو لە شەڕی مام ڕەش دا شەهید بو
لە ١٩٨٢ دا سەرلەنوێ هاتەوە ڕیزی پێشمەرگایەتی و لە تیپی ٢١ ی کەرکوک بو بە فەرماندەی گەرت و لەبەر ئازایەتی و لێ وەشاوەیی بو بەجێگری فەرماندەی تیپی ١٢ ی کەرکوک و پاشان بو بەفەرماندەی تیپی ٢٢ ی سورداش
هەروەکو لەشۆڕشی ئەیلولدا بەشداری یا سەرکردایەتی دەیان شەڕی سەرکەوتوانەی کردوە .لە شۆڕشی حوزەیرانیشدا بەشداری چەند بن تەقەو بۆسەی سەرکەوتوانە و سەرکردایەتی چەند بن شەڕی کردوە ؛ بەشداری شەڕەکانی کوردستانی ئێران بو
لە پاش نیوەڕۆی ١/٦/٨٣ دا لەپاککردنەوەی ئەستێروکان و بۆڵێ دا شەهید بو .
١٢ منداڵی لەپاش بەجێ ماون

دەسکەوتەکانی پێشمەرگە

أ ــ چەکی قورس وناوەنجی

١ ــ دۆشکای ٢ر١٢ ی ڕووسی	١ دانە و لولەیەکی زیاد
٢ ــ کالیبەر ٥٠	١ دانە و لولەیەکی زیاد
٣ ــ هاوەنی ٨١ ملم	١ دانە لەگەڵ دەیان گوللە
٤ ــ هاوەنی ٦٠ ملم	٢ دانە لەگەڵ دەیان گوللە
٥ ــ تۆپی ٥٧ ملم	١ دانە لەگەڵ دەیان گوللە
٦ ــ ئار پی جی ٧	٦ دانە لەگەڵ چەندین گوللە

ب ــ چەکی ورد
زیاتر لە ٥٠ پارچە کلاشینکۆف، برنەو، ٢ ــ ٣
ج ــ ٢ دەزگای بێتەلی بی ئار سی ٧٧ لەگەڵ دەیان پاتری
د ــ دەیان بەڵگە و یاد داشت و نامە
هـ ــ ئازوقە وکەلوپەلی تر

زیانەکانی دوژمن

أ ــ لەجاشەکانی ق م
یەکوژمی راگەیاندنی رادیۆکەی خۆیان لەبەرنامەی ئێوارەی ٢ / ٩ و بەیانی ٨ / ٩ ، ناوی (٤٦)
کوژراوی خۆیانی خوێندەوە ،کە لەناو ئەوانەدا چەندین فەرماندە وسەرکردەو ١ بەرپرساویان تێدا بو
ب ــ لە جاشەکانی حشع
١٨ کوژراو کە چەندین کادر و فەرماندەیان تێدایە
ج ــ لە جاشەکانی حسک
٦ کوژراو کە چەند کادر و لێپرسراویان تێدایە
د ــ دەیان بریندار ی سوک وقورس هەروەها یەکێکیان کە یەکێکیان حسز دۆلەمەری فەرماندەی گشتییان بو
هـ ــ کوژرانی ٣ پاسدار
و ــ گیرانەوەی ٢ ق م و ٢ حشع و ١ حسک بۆ ریزی هێزی پێشمەرگە
ز ــ هەڵاتنی دەیان جاشی جود و تەسلیم بوونەوەیان بە جاشەکانی رژێمی عێراق

بانگەوازێک لە سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستانەوە

هاونیشتمانیانی بەڕێز

ئەم قۆناغە گرنگەی خەباتی گەلی عێراق دا کە لە هەموو لایەکەوە هەوڵ و تەقەللای خێرخوازانە ئەدرێت بۆ یەکخستنی حیزب و ڕێکخراو و کەسە نیشتمانیەکانی عێراق لە بەرەیەکی یەکگرتوودا . لەم کاتەدا کە هەموو چەند ڕۆژێکە ١٩ حیزب و ڕێکخراوی عێراقی لەوانە یەکێتی نیشتمانی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق . بەڵگەنامەیەکی گرنگیان ئیمزا کرد دەربارەی پێکهێنانی بەرەی یەکگرتوو و ڕاوەستاندنی حەملەی ئیعلامی و شەڕ لەگەڵ یەکتردا . لەم کاتەدا کە پێویستیەکانی خەباتی گەلەکەمان لە هەموو لایەنەکان ئەخوازێت ناکۆکی لاوەکی بخەنە لاوە و بە ڕێگەی گفتوگۆی هێمنانە گیروگرفت و ناکۆکیەکانی بەینی خۆیان چارەسەر کەن . لەم کاتەدا کە لە هەموو کاتێک پێویست ترە پەیوەندی ئاسایی لەبەینی هێزە کوردستانیەکانی سەر ئەرزی عێراقدا بپارێزێت تا لەم کاتەدا هێزێکی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق بە سەرکردایەتی حەسۆ میرخان بە یارمەتی هێزە چەکدارەکانی ئێران بە پێچەوانەی ئەو بڕیارانەی لە بەڵگەنامەی ڕۆژی ٦/ ٢/ ٨٣ دا دراوە ئیمانەوە سەر لەنوێ شەڕی ناوخۆ لە کوردستانی عێراق دا هەڵگیرساندنەوە لە ڕۆژی ٨/ ٦/ ٨٣ وە کەوتونەتە پەلاماردانی بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان .

بەم بۆنەیەوە داوا لە هەموو ئەو لایەنانە ئەکەین کە بەڵگەنامەی ڕۆژی ٦/ ٦/ ٨٣ یان ئیمزا کردووە دەربارەی پێکهێنانی بەرەی یەکگرتوو . زەخت لە پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق بکەن کە ئیلتیزام بکات بە بڕیارەکانی خۆیەوە و داوای لێ بکەن کە ناوەڕۆکی بەڵگەنامەکە جێبەجێ بکات . هەروەها داوا ئەکەین لەگەلانی عێراق و هێزە نیشتمانیەکان یەکێتی و لەگەڵی کورد و حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان بەتایبەتی کە بۆ تاریخ شایەت بن چ لایەک هەوڵ ئەدات تەبایی و یەکگرتن لەناو هێز و حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستاندا جێگیر بێ و چ لایەک هەوڵ ئەدا شەڕی ناوخۆ لەسەر ئەرزی کوردستاندا هەڵگیرسێنێتەوە .

هەڵبەتە بە گوێرەی هەموو تەرت و عورف و یاسایەک خۆپاراستن مافی هەموو کەس و لایەنێکە . ئیتر بەیانە خۆی هەرچی ئەنجامێک .

سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان

١٠/ ٢/ ١٩٨٣

تێبینی

ئەم بانگەوازە لە ئێوارەی ١٠/ ٢/ ١٩٨٣ دا لە دەنگی شۆڕشی عێراق ەوە خوێندرایەوە

يرجى الاشارة الى الرقم كاملا

(سيظل الشهداء اكرم منا جميعا)

مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

٣ / ١٩٨

الى / [illegible] — لجنة شؤون الشمال

ديوان [وزارة] [illegible]

الموضوع / [illegible]

طيا [illegible] التي حدثت [illegible]

[illegible] في [illegible]

[illegible] ...

[المرفقات]

(١) [illegible]

الصدامات بين الحركات التخريبيـــة

١. اسباب المصادمـــات

آ. قرر الاتحاد الوطني الكردستاني في آذار الماضي جعل قاطع السليمانية مقفلا لهم واصدروا بيانا طلبوا فيه من مخربي الاطراف الاخرى الانسحاب منه .

ب. بتاريخ ١ نيسان ٨٣ اثناء توجه المخرب جزاطي كاتب مسؤول لجنة محلية السليمانية مع مجموعة من مخربيه الى قرية جنكيان في قاطع جوارتا اطلق عليهم صاروخ ار بي جي ٧/ من قبل كمين دعمه مخربوا الاتحاد الوطني الذين اعتقدوا بانهم من مخربي الحزب الاشتراكي فقتل المومأ اليه مع (١٢) مخرب وعلى اثره قامت مجموعة من مخربي (زمرة البارزاني) بامرة جلال علي بنصب كمين لمخربي الاتحاد الوطني وقتلوا (١١) مخرب منهم .

جـ. وفق نهج مخطط من قبل مديريتنا ولغرض زيادة شقة الخلاف بين الاطراف العميلة وظهور مصادماتها فقد نفذت عدة عمليات استخبارية خاصة من قبل مديريتنا وقد حققت النتائج المرجوة منها .

٢. دور مديريتنا في المصادمات

آ. كان لمديريتنا دورا كبيرا في اثارة واستمرار المصادمات بين الاطراف

[illegible]

ب- يوم ٢٩ آذار ٨٢ وبتوجيه من مديريتنا نفذ احد مصادرنا عملية قتل المخرب عثمان كاكه بأن احد الكوادر المهمة للاتحاد الوطني الكردستاني في قاطع جمجمال وقد روجنا أشاعة بأن مخربوا الحزب الاشتراكي هم الذين نفذوا ذلك .

جـ- في بداية نيسان ٨٢ وجهنا أحد مصادرنا المهم (من قياديي زمرة الطالباني في قاطع السليمانية) للتحريض على مخربي زمرة البارزاني في قاطعه بأي صورة ثم العمل على زيادة شدة المصادمات .

د- نفذت مفارزنا الفعالية عملية خاصة ضد مقر المخرب حاجي حاجي ابراهيم صمو (م.س) الحزب الاشتراكي في قرية موصه ـ قاطع كويسنجق وذلك بالساعة ٢١٠٠ يوم ١٦ نيسان ٨٢ ادت الى جرح المخرب المذكور و (٩) آخرين . وتم الترويج في حينه بأن العملية مدبرة من قبل مخربي المركز الرابع للاتحاد الوطني الكردستاني فتجدد الصدام بين الطرفين .

هـ- زودنا احد المتعاونين برسائل بدون تواقيع وكلفناه بضرب مجموعة من المخربين الشيوعيين في قرية ملكان ـ قاطع خليفان بضمنهم آمر الفوج نجم الدين نامو . يوم ٢٦ نيسان ٨٢ كان المتعاون في القريه بانتظار الفرصة في الوقت الذي كانت فيه مجموعة من الشيوعيين تحاول نصب كمين لمخربي الاتحاد الوطني الكردستاني . تمكن المتعاون ... وبعده عليهم فقتل ثلاثة منهم وجرح ... منهم فصبوا النار على مخربي الاتحاد الوطني وتجدد ... بين الطرفين .

و. اوعزنا لمصادرنا المتواجدين في صفوف الحركات التخريبية (بمختلف اسماء جهات اوكرفات) ببذل كل الجهــــود للحيلولة دون توقف هذه المصادمات وقد زودوا بنقـــــود نسبيا وتزويدهم بالعتاد نسبيا " لهذا الغرض .

ز. يوم ٣ ايار ٨٣ قامت مجموعة خاصة ترتبط بمديريتنــــا بالتعرض على عدد من مخربي الحزب الاشتراكي في اطراف ناحية حرير وتم قتل احدهم والاستيلاء على سلاحه وجرح ثلاثـــــة اخرين وقد سلمت جثة القتيل الى بلدية حرير ووجهنا الدعاية لوضع مسؤولية ذلك على مخربي الاتحاد الوطني .

٣. ســـــير الاحـــــداث

أ. بعد مباشرة العدو الايراني بما سمي بعمليات التطهير في كردستان ايران اعتبارا " من ٦ اذار الماضي وقيام مخربـــي زمرة البارزاني بمحاصرة مقر الاتحاد الوطني في ناوزنــــك انسحب معظم مخربي الاتحاد الوطني الكردستاني الى داخل الاراضي العراقية ومنعوا مخربي (ح . د . ك) العراقـــي من دخول قاطع شهربازر في السليمانية وقد تحشـــــد مخربي الطرفين في هذه المنطقة الحدودية .

ب. في بداية نيسان ٨٣ وقعت اصطدامات عنيفة بين مخربـــي الاتحاد الوطني الكردستاني من جهة وبين اطراف جبهـــة ([illegible]) (الحزب الديمقراطي الكردستاني [illegible] الحزب الشيوعي العراقـــي و [illegible] معظم الصدامـــات [illegible]

ج. [illegible] الاتحاد الوطنـــي [illegible]

د - على اثر الحادثات اعلاه وصل الى قاطع شهربازر خلال نيسان ٨٢ بحدود (٤٠٠) مخرب من زمرة البارزاني وحزب خميني لتعزيز موقعهم في القاطـــــع.

هـ - بتاريخ ١٩ ، ٢٠ و ٢١ نيسان ٨٢ قامت زمرة الاتحـــــاد الوطني الكردستاني بشن هجوم على مقرات زمـــــرة البارزاني وتمكنوا من السيطرة على مقراتهم في قـــــرى (ماهداوه ، جناره ، دربانه وباداته) وعلى اثر ذلك انسحب مخربوا (ح . د . ك) العراقي باتجاه الاراضي الايرانيه بعد استلامهم الاوامر من النظام الايراني خوفـــاً من قيام مخربي الاتحاد الوطني بمحاصرتهم .

و - خسائر المخربين في الحادثات اعلاه (٢٩) قتيل ، (١٩) جريح والقاء القبض على (٨) اخريـــــن .

ز - يوم ١٧ نيسان ٨٢ حدثت مصادمه بين مخربي الاتحاد الوطني من جهه واطراف جبهه (جود) من جهه ثانيه في قريـــة سلان ـ قاطع پاوه رز وقد تمكن مخربو الاتحاد الوطنـــي من القبض على (١٢) مخرب من (ح . د . ك) العراقي والحزب الاشتراكي الكردستانـــي .

ح - بتاريخ ١٩ نيسان حدثت مصادمه بين الاتحاد الوطني من جهه وجبهه (جود) من جهه ثانيه في قرى سوره ، ولـــــا و [illegible] (٢) من الاتحاد الوطني و (١٢) مـــن [illegible] مخربو الاتحـــاد الوطني [illegible]

ط - [illegible] مخربي الاتحـــاد [illegible] سـالبيان [illegible]

ن. يوم ٢ ايار حدثت مصادمة في قرية دولة في ... بين مخربي الاتحاد الوطني من جهة والحزب الديمقراطي ... من جهة ثانية • خسائر الشيوعيين قتلان وجرح آخر واحدهم المسؤول السياسي للقاطع قسره داغ •• خسائر الاتحاد الوطني جرح اثنان من مخربيه •

ن. يوم ٢٠ نيسان وصل المخرب نوشيروان مصطفى (سكرتير الاتحاد الوطني الكردستاني) وبمعيته عدد كبير من المخربين الى منطقة قرناقو بشده شان ومعهم عدد ... سلحي (ج • د • ك) الايراني للهجوم على ... جهة (جود) هناك وفي يوم ١ ايار ٨٣ سيطر مخربو الاتحاد الوطني عليها بعد مصادمات قوية واستطاع ... اسر (٢٠٠) مخرب من الحزب الشيوعي بضمنهم ... اللجنة المركزية كريم احمد واحمد باني خيلاني و... النساء والمخربين العرب واستولوا على اسلحة ... دوشكا وجهاز لاسلكي كما دمر الشيوعيين ... اسلحتهم قبل الانسحاب من مقراتهم •

ل. في يوم ١ ايار وصل الى مقر الاتحاد الوطني في ... اسير من مخربي الحزب الاشتراكي مع اسلحتهم بعد ... في قاطع السليمانية وقتيله سفوور الاتحاد الوطني (٨) ... واعادته الصابة عبره الى قاطع قرناقو بشده ... (٢٠٠) مخرب ... من المقر التابعة للاتحاد الوطني بالقرية المخرب حسن ... ٣١ وقادة رشاشات ... ٢٩ ... نوشيروان مصطفى •

م. وصل الى قرية ... ... قادما من ايران نجم الدين ... (٢٠٠) مخرب و... ... المعلومات •

سري للغاية

ن • يوم 4 ايار اذيعت كلمة المضرب نوشيروان [illegible]

فيها سيطرة مسلحي الاتحاد الوطني على مقرات [illegible] الشيوعي والحزب الاشتراكي في بشده شان وقرادار [illegible] التكمين السياسي والعسكري مع محتوياتها [illegible] الشيوعي والاسلحة الثقيلة والاعتدة •

س• حاول بعض قيادي الاتحاد الوطني تجنب القتال [illegible] الشيوعيين في قطعي قره داغ وجوجمان [illegible] مع الشيوعيين ومنهم ملا بختيار مسؤول المركز [illegible] قال (اني سانفذ امر القيادة بضرب الشيوعيين [illegible] مذنب وسأترك كردستان بعد ذلك) •

رد عليه نوشيروان مصطفى بضرورة ابادة الشيوعيين مهما كلف الامر •

ع • وجه كريم احمد عضو اللجنة المركزية للحزب الشيوعي (محمد القرة داغي) نداء بواسطة اذاعة الاتحاد الوطني [illegible] (ح • د • ك) العراقي والشيوعيين دعا فيه الى ايقاف نزيف الدم والتوجه الى المفاوضات التي ابدى الاتحاد الوطني استعداده للدخول فيها •

ف• طرح نوشيروان على كريم احمد فكرة توحيد قوات الاتحاد الوطني والشيوعيين مع الاحتفاظ بمقراتكل جهة فوافق الاخير على الفكرة [illegible] ايقاف القتال لمدة ثلاثة ايام [illegible] مع الاتحاد الوطني [illegible] تم اطلاق سراح جميع [illegible] •

ص• تم [illegible] الاتحاد الوطني موقع [illegible] كريم احمد عضو [illegible] الطرفين •

ج. التخطيط مع بعض عناصر حزبي (ح.د.ك) العراقي لتنفيذ عمليات ضد الرصد الايراني وافراد حزب ديمقراطي لزعزعة ثقة النظام الايراني بقيادة مسعود البارزاني .

د. اتخاذ الاجراءات التي من شأنها تعزيز موقف (ح.د.ك) الايراني لعدم اعطاء زمرة البارزاني فرصة ايجاد موطئ قدم في القاطع المقابل لمرتفعات ألانه خشية التأثير على موقفه سلبا " في المستقبل .

هـ. التحرك على بعض العناصر القيادية التخريبية لاقناعهم في العودة الى الصف الوطني .

و. الاتصال استخباريا " بقيادة الاتحاد الوطني الكردستاني وتمرير المعلومات لهم عن نوايا العدو الايراني وزمرة (جو د) اتجاههم ودعمهم بالمساعدات المادية وفق نهج دقيق ومدروس .

ز. القيام بعملية مدروسة ومخطط لها جيدا " لضرب مقر الفرع الاول لـ (ح د ك) العراقي في مركز (قاطع زاخو) باستخدام طائراتنا الخاصة ببعض سرايا المغاوير والطائرات السمتية المسلحة وتفعيل التنسيق مع الجانب التركي في ذلك .